ANUL XXII. Ianuarie 1911 No. 1.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE DIN IAȘI

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iași.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1911

Onor. Cititorĭ,

Ct numărul acesta „Arhiva“ păşeşte în al XXII-lea an de existenţă.

Gustul pentru citit prinde din ce în ce maĭ mult şi la noĭ.

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhiva“ de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şi literatureĭ romîneştĭ prin publicarea lucrărilor lor în Arhiva şi de a împărtăşi aceste cunostinţĭ publiculuĭ prin stăruinţa continuă, cu sacrificiĭ, la apariţia aceşteĭ reviste.

Aţĭ primit regulat numerele pînă acum şi cheltuelile sînt marĭ, aşa că vă rugăm foarte mult a ne trimite abonamantul Dv. din urmă, dacă sînteţĭ în întîrziere, şi pe anul curent, care nu l'au trimis.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspindirea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm în preţiosul Dv. concurs. Dacă împrejurărĭ vă silesc a nu plăti abonamentul, sînteţĭ rugat a înapoĭa numărul dela începutul anutuĭ, ca să nu ne expuneţĭ la miĭ de leĭ datoriĭ la abonaţiĭ care au primit revista, dar nu au plătit nicĭ pănă acum abonamentul pe aniĭ din urmă.

Admînistraţia.

Bibliografie

Em. Grigorovitza. Scrierĭ în limbagiu moldovenesc, se aflǎ de vînzare la Librăria Naţională (Bucureşt).

1.—*Chipurĭ şi Graĭurĭ din Bucovina*, vol. ilustrat leĭ 2.50

2.—*De la Hotare*, istoriĭ moldoveneştĭ. 1 vol. leĭ 2.

3.—*Schitul Cerebuculuĭ*, povestire istorică 1 vol. leĭ 1.

4.—*Oamenĭ vechĭ.* trad. după originalul rus a luĭ Gogol. leĭ 0.30.

5.—*Povestirĭ răzleţe*, (în Bibl. pentru toţĭ leĭ 0.60.

6.—*Cum a fost odată*, schiţe nouă din Bucovina 1 vol. leĭ 2.50.

Grigore I· Columbeanu.—Florĭ de toamnă, poeziĭ diverse. Samitca şi Baraş, Craiova.

G. Voinea.—Poeziĭ, editura Göbl. 1 vol. 127 p. Pr. 1 leu.

Emanoil Socor.—Plagiatul d-luĭ A. C. Cuza, Ed. revisteĭ „Facla“ Bucureştĭ. Pr. 1 leu.

Calendarul Minerveĭ pe 1911, cu numeroase ilustraţiĭ după operile din Muzeul Anastase Simu din Bucureştĭ. Minerva Pr. 1 leu 25 banĭ.

Calendarul Neamuluĭ romînesc pe 1911. Tipografia Neamul Romînesc, Văleniĭ de Munte, Pr. 1 leu

ARHIVA

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂŢEI ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE

DIN IASI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

ANUL AL XXII-lea (1911)

IAŞI
Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie)
1911.

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare DIN IAȘI

Pentru ori ce privește redacția și ad-ția a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, Iașĭ.

Anul XXII No. 1. Ianuarie 1911

INSTRUCȚIA MILITARA IN ȘCOLI

CAP. VI

Idealul de mîĭne

In memorabila și istorica ședință din șase Martie 1909, D-nu Dimitrie Sturza Președintele Consiliuluĭ, după ce constată că în chestiunile marĭ de care atîrnă viitorul țăriĭ, partidele noastre politice să unesc în acelaș simț și aceiașĭ gîndire, arată că armata trebue să fie *școala unde să învață ordinea și disciplina* [1]).

Adevărul e mare și netăgăduit. Dacă ăsta a fost idealul de ĭerĭ, dacă maĭ este încă, din nenorocire, idealul de astă-zĭ, în nicĭ un chip nu trebue să rămîe și idealul de mîĭne, pentru că un ideal este ceva la care să tinde fără să se fi ajuns însă la el, pe cînd cerințele timpuluĭ au făcut astfel, că nu ne maĭ putem mulțumi nici cu dînsul.

Numaĭ aceĭ primițĭ în oștire, să se împărtășiască oare de aceste două frumoase însușirĭ? Ceĭ scutițĭ prin lege, să fie cu toțiĭ numaĭ niște nedisciplinațĭ și oameniĭ desordineĭ? Apoĭ pentru ca ordinea și disciplina să pătrundă atît de adînc în inima oșteanuluĭ, încît să-ĭ devie o adoua fire, ajung oare numaĭ doĭ anĭ de încazarmare?

Soldații luĭ Frideric cel Mare, slujeau până la istovirea puterilor, cînd erau reformațĭ, iar nu de mult (în veacul al XIX) sub Nicolaĭ Pavlovicĭ al Rusieĭ, terminul muscaluluĭ era de 25 de anĭ de slujbă împărătească!

Dar însușĭ disciplina de astă-zĭ, care duce la aceleașĭ isprăvĭ, și jertfe, la aceiaș uĭtare de sine, este oare așazată pe aceleașĭ temeliĭ ca disciplina din trecut?

Și astă-zĭ, și atuncea, ostașul era și este ținut la încrederea oarbă și oarba ascultare a șefilor până la absurd și până la ultima jertfă. Increderea însă și ascultarea cerute pe atuncĭ, trebuiau să izvorască din întunecimea mințiĭ, neîngăduindu-i-se macar a *căuta* să priceapă; pe cînd astă-zĭ

1) Ordine.

ceia ce să cere în oaste este din potrivă, a pricepe cît maĭ bine, pentru a îndeplini maĭ desăvîrşit. Unde nu va pricepe, soldatul modern va îndeplini ordinul primit cu aceiaşĭ oarbă ascultare a premergătoruluĭ său, maĭ punctual şi maĭ bine poate, fiind maĭ deştept; dar aceasta pentru că va avea conştiinţa că şefiĭ luĭ, fiind respunzătorĭ de viaţa luĭ înaintea ţăriĭ şi fiind maĭ luminaţı ca dînsul, nu-ĭ pot da ordine nesăbuite; iar dacă nu'şĭ poate da samă de ordinul ce l'a primit, îşĭ va zice că nu poate vedea ce se petrece maĭ departe ca să poată judeca şi înţelege motivele.

Poftiţĭ de întrebaţĭ un grup de soldaţĭ, tupilaţĭ într'un şanţ în timp de manevre, că ce fac eĭ acolo? De nouă-zecĭ şi nouă de orĭ, vă vor tălmăci motivul destul de bine; ĭar unde nu'şĭ vor fi putut da samă de rostul mişcăreĭ, vă vor respunde „*apoĭ, vor fi ştiind eĭ, ceĭ marĭ, de ce ne-au pus aicea!* Cine n'a primit acest respuns ? ! Eĭ bine, tot ast-fel va fi şi în rezbel. Văzîndu-se lasat într'un loc de unde nu maĭ poate scapa cu viaţă, oşteanul de astă-zĭ, va căuta să-şĭ prelungească cît maĭ mult, nu viaţa, ci împotrivirea, ţinînd cît va putea maĭ mult în loc pe duşman. El va muri dar, după vorba de maĭ sus: pentru *că au ştiut eĭ, ceĭ marĭ, pentru ce l'au pus să moară acolo!!* Conştient va fi că, prin jertfa de sine, el scapă miĭ şi miĭ de camarazĭ de la peire, gata şi eĭ, a peri ca dînsul până la unul, pentru a-ĭ scapa părinţiĭ, femeĭa, rudele şi prieteniĭ, ogorul părintesc şi moşia străbună!!!

Iată adevărata disciplină şi conştiinţă ce trebue s'o aibă ostaşul romîn de astăzĭ, gata pentru binele patrieĭ a se jertfi, nu numaĭ pe sine, dar şi dragostele luĭ cele maĭ fireştĭ. Şi conştiinţa aceasta, priceperea înaltă de apărător al neamuluĭ trebue să izvorască de acum, nu din întuneric, ci de la lumina cea înălţătoare, roditoare de conştiinţĭ curate şi puternice!

Cu mîndrie pot spune că soldatul romîn a minunat lumea, maĭ acum treĭ anĭ, prin spiritul său de ordine şi disciplină, puse la o crudă încercare. Şi aceasta cu tot numărul mare de analfabaţĭ ce'l avem; cu toată zgîrcenia cu care împrăştiem lumina la sate! Ce n'ar fi de el oare, cînd aceste frumoase însuşirĭ i s'ar insufla din copilărie, desvoltate mereu în adolescenţă şi desăvîrşite prin practică, sub steagul ţăreĭ?

Dar conştiinţa aceasta, care am constatat'o cu toţiĭ în primavara 1907, care desvoltîndu-se ar putea face pe soldatul nostru de neînvins, o datorim noĭ oare numaĭ celor treĭ anĭ de încazarmare, şi nu maĭ mult drepteĭ judecăţĭ şi iubireĭ de neam, adînc săpate în inima romînului?!

Să nu ne îngînăm însă: aceastăconştiinţă, aceste dragoste sfinte, în loc de a se întări, sunt ameninţate cu slăbirea de nu chiar cu stîngerea lor deplină! Şi nu din pricina analfabeţilor, care, orĭ ce s'ar zice, tind zilnic a se înpuţina şi nicĭ cum a spori.

Pricina e mult maĭ gravă, căcĭ izvorăşte tocmaĭ de la *semicultiĭ*, cu sau fără diplomă, care pretind că multe au citit şi multe au reţinut. Pacatul este însă că fie din grabă, fie din lene, nimic nu şĭ-au însuşit în chip statornic şi prin judecata lor proprie, găsim maĭ lesne a primi pe necercetatele spusele oamenilor marĭ din alte ţărĭ, fără a se întreba dacă spusele acestea, adevărate şi practice, poate în ţările unde s'au ivit întăiu, să potrivesc şi cerinţelor şi moravurilor şi firilor din ţara noastră! Cu puţin bun simţ, muncă şi osteneală de a mistui cele învăţate sau cetite fără rost, aceĭ semiculţĭ s'ar încredinţa lesne că acele geniĭ marĭ pe care îĭ îndumnezeesc fără socoteală numaĭ din reputaţie, ar fi grăit şi judecat alt-fel, născuţĭ la noĭ şi cunoscînd nevoile, firea şi geniul neamuluĭ romînesc.

Din nenorocire semiculţiĭ aceştia, nemaĭ încăpînd în centrele noastre marĭ, au început a răzbi prin sate, împroşcînd veninul unor ideĭ nepricepute bine şi nemistuite, până în cutele cele maĭ ascunse ale conştiinţeĭ atît de cinstite şi ale cugetuluĭ atît de curat şi de drept e mîndruluĭ nostru romîn de la ţară. Uniĭa din eĭ şi ceĭ maĭ numeroşĭ (aproape toţĭ fiĭ de ţăranĭ sau de meseriaşĭ) sunt de bună credinţă. Convinşĭ că sunt apostoliĭ uneĭ ideĭ marĭ, sunt gata a se jertfi pentru dînsa, deşi au înţeles'o dea'ndoasele, s'au n'au înţeles'o de loc. Alţiĭ însă... vaĭ! deşi nu o înţeleg maĭ bine de cît ceĭ d'intăĭ, caută numaĭ ce foloase personale ar putea scoate din ea propovăduind-o. Aşa fiind, eĭ caută a-ĭ întărta pe ceĭ micĭ, doar s'ar turbura apa, fără a li se uda nicĭ vîrful degetelor; aţinîndu-se numaĭ la pescuitul vre-unuĭ peşte săţos şi mare, sub chipul unuĭ scaun în parlament, dacă nu sub chipul deregătorieĭ unuĭ judeţ, sau a vre-unuĭ portofel ministerial! Pe cînd naiviĭ lor ucenicĭ, înfundă grosurile sub învinuirea de instigatorĭ!

Dacă sunt, aceştĭ iscusiţĭ, vrednicĭ cu adevărat de blesmul neamuluĭ, ceilalţĭ sarmaniĭ nicĭ vinovaţĭ nu sunt; căcĭ eĭ sunt numaĭ trista consecinţă ale nedesăvîrşireĭ şi nestatornicieĭ învăţămîntuluĭ nostru, urmărĭ şi ele ale ameţitoareĭ noastre propăşirĭ.

Cu toate că inconştienţĭ, nu e maĭ puţin adevărat, că eĭ sunt dărămătoriĭ conştiinţeĭ şi drepteĭ judecăţĭ a săteanuluĭ, ofelind în el cinstea, dragostea de neam şi credinţa în Dumnezeu; aceste treĭ paveze care i-au permis a rămînea romîn chiar în mijlocul şi sub stăpînirile streine! Eĭ sunt adevarata şi primejdioasa rană a societăţiĭ noastre, deşi mult maĭ simpaticĭ şi nevinovaţĭ decît ceilalţĭ, care, odată ajunşĭ, sunt maĭ burghezĭ decît burgheziĭ.

Pasămite atuncĭ de vă maĭ resculaţĭ cu poporul în potriva viitorilor baronĭ, conţĭ sau marchizĭ, o voĭ lesne crezătorilor care n'aţĭ avut altă vină de cît a lua de bune palavrele lor şi ale cocoţa pe umeriĭ voştri, unde nu le chiema nicĭ meritul, nicĭ însuşirile! Or să ştie bine unde să vă găsască şi să

vă ieie ca din oală, pe voi care ați lucrat pentru ei; apoi vor mai ști de sigur să pue pe alții să împroaște cu șrapnele în potriva canalii care ar îndrăzni să le tulbure tabietul! Cred că, nu de mult, ați avut prilejul să gustați urmările avîntului vostru generos dar nesăbuit. Sate arse, văduvi și orfani, temnițele pline, iată ce aduce neamului gîndiri străine de firea noastră, bune poate și drepte în alte părți cu alte firi. Incunjurați din toate părțile de dușmani, avem nevoe să ne apărăm de pretutindene și pentru aceasta trebue să ne iubim neamul, limba și credința; pentru aceasta ne trebue o armată numeroasă, destoinică și puternică; pentru aceasta în fine, trebue ca noi cu toții, în loc de a ne învrăjbi și a ne lupta între noi, să fim însuși apărătorii neamului, armata țării, și bine pregătiți la această cinste mare!

Pentru viitorul dar cel mai apropiat cu putință, idealul nu trebue ca să mai fie învățămîntul ordinei și a disciplinei prin armată; dar insuflarea lor prin școală și a lor desăvîrșire prin armată. Scoala să sădească și să cultive, armata să desvolte să întărească și să încerce, pentru ca la ceasul de bărbăție și de luptă, neamul să se bucure întreg de roade.

Scoala și armata, armata și școala, trebuesc privite de acum ca aceiași nedespărțită unime de către iubitorii de neam. Nici o jertfă să nu se crute nici pentru una, nici pentru ceelaltă, fiind că jertfele pentru armată, sunt chezășiile timpului de față, iar cele pentru școală chezășiea dăinuirei neamului și a măririlor sale viitoare!

Incheiere

Am văzut că atît în interesul național cît și economic al țării, serviciul militar obligator pe doi ani este neaparat, așa precum l'a înțeles D-nu General Averescu în frumoasa lui lege de reorganizarea armatei.

Chiar din spiritul acestei legi vedem, prin faptul stagiului pregătitor cuprins în ea, că, cu un termin așa de scurt soldatul nu mai are timp să fie recrut în înțelesul de astă-zi al cuvîntului; iar în vederea propășirilor viitoare el va trebui să se prezinte la corp cu un stoc mai mare de cunoștinți, și cu înțelepciunea tot mai dezvoltată.

Cred că ne-am convins de asemenea, că această lege bună, nu poate fi decît întărită și sarcina ofițerilor decît ușurată prin introducerea instrucției militare în școli, așa precum este schițată mai sus.

Mai adaog că dacă este lesne pentru un popor, înflăcărat de primejdia unei năvăliri, a ridica gloate nenumărate, ca Francejii de pildă în timpul primei lor republice, timpurile și arta resbelului s'au preschimbat cu totul, și gloatele fără cadre serios instruite nu mai înfățișază astăzi decît leșuri menite să acopere fără nici un folos cîmpul de luptă

sau cîrdurĭ inconştiente de fugarĭ menite a vîrî panica în rîndurile armateĭ regulate.

In starea de astă-zĭ, deşi avem o armată perfectă îndestulată cu tot materialul şi mecanismul celor maĭ bune armate moderne, ofiţerĭ generalĭ distinşĭ şi ofiţerĭ instruiţĭ şi luminaţĭ, totuşĭ nu se poate tăgădui că în proporţie cu numărul de 7.500,000 de locuitorĭ aĭ regatuluĭ ea este ca număr cu mult maĭ prejos de cît armata bulgară de pildă, care pentru o populaţie de 4 milioane poate pune în linie aproape atîta oştire cît am pune şi noĭ la prima chemare. Dacă la nevoe un soldat se poate forma şi sub focul inamiculuĭ. nu tot aşa să întîmplă cu cadrele, dar încă cu ofiţeriĭ. Un soldat pus în afară de luptă să înlocueşte cu primul venit, deşi e cam greu în zilele noastre, dar în fine s'o admitem. Un ofiţer căzut e perdut cel puţin pentru restul campanieĭ, ĭar dacă este ucis,trebŭiesc anĭ ca să se formeze un altul.

Prin obligaţia impusă normaliştilor a depune examenul de ofiţer şi prin înmulţirea scoalelor până la numărul lor firesc şi corespunzător nevoilor învăţămîntuluĭ, lesne întreim numărul ofiţerilor armateĭ, şi aceasta fără a augmenta cu un singur ban bugetul ministeruluĭ de rezbel în timp de pace. Pare-mi-se că nicĭ de şcolĭ de subofiţerĭ n'ar maĭ fi nevoe, ĭar pentru glotaşĭ în caz de pericol naţional, orĭ care absolvent a scoalelor primare, trecut prin stagiu şi doĭ anĭ de cazarmă ar putea să le fie cadru.

Un singur argument s'ar putea ridica în potriva instrucţieĭ militare în şcolĭ, *aşa precum este legiferată astă-zĭ*: s'ar putea spune că, între vîrsta de 12 anĭ cînd ĭese copilul din şcoala primară şi aceia de 21 de anĭ cînd aste recrutat, fiind o scurgere de timp cam de vr'o 9 anĭ maximum (socotindu-se că n'a rămas nicĭ odată repetent, ceia ce este numaĭ excepţiunea) nu-ĭ maĭ rămîne, cînd vine la cazarmă, decît nişte amintirĭ nehotărîte de instrucţia ce a primit şi care, din pricina schimbărilor de regulamente, îl încurcă maĭ mult de cît îĭ ajută. Cel puţin acesta este argumentul cel maĭ serios, întîlnit de mine în numeroasele critice ce le am auzit a bieteĭ lege Vlădescu.

Dacă n'aşĭ avea de probă rezultatele şcolilor din Sulina şi Turnul Severin aşĭ putea respunde că aceasta nu dovedeşte decît că chipul de predare a fost prost şi greşit. Orĭ cît de rău mi-aşĭ însuşi un lucru ce mi s'ar preda, tot voĭ putea în urmă să mi-l însuşesc maĭ lesne decît pe altul de care nicĭ n'aşĭ fi auzit vorbindu-se macar. Am însă alţĭ doĭ factorĭ puternicĭ înscrişĭ amîndoĭ în lege şi care răstoarnă şi nimicesc cu desăvîrşire argumentul de maĭ sus, chiar în intocmirile actuale ale legeĭ Vlădescu.

1) Scolile de adulţĭ menite a reînprospăta şi mări în continuu cunoştinţele absolvenţilor a şcoalelor primare, le vor împedeca pe aceştia să uite şi cunoştinţele militare ca-

patate ; maĭ cu samă că acele şcolĭ de adulţĭ au ca instructorĭ militarĭ pe aceĭaşĭ şefĭ de garnizoană după legea d-luĭ Vlădescu, ĭar după umila mea părere, aciiaşĭ învăţătorĭ deveniţĭ ofiţerĭ în rezervă şi pe care ĭ-au maĭ avut în şcoalele primare.

2) Insuşĭ legea d-luĭ General Averescu, prevede înainte de recrutare, un stadiu de pregătire de la 19 la 21 de anĭ. E lămurit că în timpul acesta, pe lîngă instrucţia care a învăţat'o în şcoala sa primară, micul Dorobanţ, va avea prilejul să afle modificările ivite în regulamente precum şi tragerea în ţintă, adică tocmaĭ aceia ce nu avuse prilejul să înveţe.

Acum să-şĭ închipuiască orĭ cine, cu ce sumă de cunoştinţĭ militare ar ajunge sub drapel micul nostru Dorobanţ: Absolvent al claselor primare, trecut prin şcoala de adulţĭ şi fie numaĭ cu 100 de zile unde ar avea putinţa să tragă la ţintă! Apoĭ recrut ar maĭ fi el? şi toate cunoştinţele acestea le-ar capata maĭ mult jucîndu-se în oarele de recreaţie. Cu întocmirea însă ca, sine qua non, instrucţia militară să-ĭ fie predată în chip raţional, înţelept şi priceput bine de dînsul, cu scop practic, ĭar nu pentru desfătarea ochilor în timp de defilare la vre-o paradă.

Multe şi nenumărate ar maĭ avea de învăţat tînărul ostaş în timpul celor doĭ anĭ de cazarmă; pentru că ştiinţa militară, ca toate ştinţele, propăşeşte necontenit. Descoperirĭ noĭ preschimb zilnic întocmirile şi zilnic să lărgeşte cîmpul cunoştinţelor cerute generalilor, ofiţerilor superiorĭ, celor subalternĭ, gradelor inferioare, şi la urmă de tot, chiar soldatuluĭ, chemat a le întrebuinţa cu pricepere şi înţelepciune în mica luĭ sferă.

Decĭ, soldatul Romîn, care nu are timpul material să slujască maĭ mult de doĭ anĭ, fără a pricinui pagubĭ economice ţăreĭ pe care va avea s'o apere în timp de luptă, nu se maĭ poate prezenta de acum la cazarmă în întocmirile recruţilor de astă-zĭ, pentru a capata acolo cunoştinţele şi conştiinţa de militar. El nu maĭ are cînd fi recrut.

Cheĭa cea maĭ practică şi maĭ ieftină, dar, pentru deslegarea problemeĭ este:

Să se infinţeze cît maĭ curînd şi în număr cît maĭ mare, fie prin cale de regulamente sau legiferare *Invăţători* **candidaţĭ** *la gradul de ofiţer în rezervă* până vor fi capatat gradul prin examen, şi celor ce s'ar găsi cu cunoştinţĭ suficiente deocamdată, să le şi încredinţeze de îndată instrucţia militară în şcoalele unde profesează, fără ca prin această măsură provizorie să fie scutiţĭ de examen, precum şi de îndatoritea ce vor avea să capete gradul de ofiţer. Lucru nu e greu de obţinut chiar înainte de legiferare fie prin convingere sau chiar prin interes şi rîvnă dîndu-se celor reuşiţĭ la grad, oare care înlesnire la definitivat, gradaţiĭ înaintărĭ său mutărĭ.

Părerea mea este că d-niĭ invăţătorĭ ofiţerĭ în rezervă, cînd comandă frontul micilor dorobanţĭ şi numaĭ atuncia, ar trebui să poarte simpla şi nemuritoarea uniformă al ofiţerilor marilor dorobanţĭ care ne-au cîştigat neatîrnarea, cu tresele graduluĭ la mânecĭ şi la chipiu : ĭar la guler semnul distinctiv al învăţămîntuluĭ, precum şefiĭ de muzicĭ militare au lyra. Candidaţiĭ ar avea şi eĭ aceeaşĭ uniformă, cu semnul distinctiv, dar fără trese nicĭ dragonă ofiţerească la spadă.

Ca chestiune de amănunt, şi pentru a preîntimpina criticele, voĭ desluşi că nu am înţeles deloc ca orice şcoală primară, de oricîţĭ elevĭ s'ar compune, trebue neaparat să aibă formaţia de companie. Ea poate fi pluton, semipluton sau chiar secţie, primindu-şĭ formaţia frontuluĭ, nu după numărul total al elevilor înscrişĭ în catalog, ci după acelora pregătiţĭ în chipul aratat la începutul acesteĭ lucrărĭ [1]), pentru a primi arme. Cu cît căprăriile vor fi maĭ marĭ, (adică dela 10 la 15 elevĭ), vor fi grade maĭ puţine, dobîndite maĭ cu anevoinţă şi prin urmare maĭ ascultate, ceia ce va fi spre maĭ marele folos a spirituluĭ de ordine şi disciplină. Apoĭ maĭ este şi un alt motiv tot atît de puternic: formaţiunile aceste marĭ ale căprăriilor se vor intipări statornic în mintea copiilor fiind prima formaţiune pe care o vor fi cunoscut'o, şi devenind soldaţĭ, vor putea lucra maĭ cu pricepere în formaţiunile restrînse de timp de pace; ĭar în caz de mobilizare se vor găsi în căprăriile, secţiile, semiplutoanele sau plutoanele lor, fără nicĭ o zăpăcială şi ca la dînşiĭ acasă.

Intre unele criticĭ ale legeĭ d-luĭ General Averescu, (căcĭ ce operă bună şi sănătoasă nu-şĭ găseşte criticiĭ eĭ iscusiţĭ) am maĭ găsit'o şi pe asta : că şi aceĭ care cu siguranţă vor fi scutiţĭ de darea sîngeluĭ sunt obligaţĭ prin noua lege să înveţe instrucţia militară şi să facă tragere la ţintă de la 19 la 21 anĭ.

Eu găsesc că în loc de critică şi mustrărĭ, ar fi aicĭ maĭ mult prilej de laudă.

Facă cerul şi legea ca toţĭ şchiopiĭ, blegiĭ, miopiĭ şi maĭ ales veninoşiĭ din ţara mea să facă-nu una sau două dar şi opt sute de zile de militărie în viaţa lor, pentru ca să ducem lipsă maĭ multă de desmaţaţĭ, diochiaţĭ şi destrabalaţĭ, fără rost la lucru, nicĭ scaun la cap! Orĭ cît de puţin ar deprinde, tot ar ĭeşi maĭ oamenĭ.

Eu unul, după cum se vede din această lucrare, am fost şi maĭ drastic; deoarece ţiĭ-am luat abia ĭeşiţĭ din găoace pentru a le insufla simţirile şi însuşirile cele frumoase, bune şi sănătoase, fără a mă maĭ gîndi nicĭ îngriji cum îĭ va găsi D-nu Doctor la consiliul de revizie; înţeleagă-se cu D-luĭ!

S'a pomenit nu de mult în parlamentul ţăriĭ de vestitul colonel Romallo ! cel care nu vroia să se maĭ recrute armata dintre civilĭ. Autorul francez al acesteĭ glume, era departe

1) Vezĭ cap. III, în numerele precednte.

a se gîndi cînd și-a pus cartea la tipar că prevestea nu numaĭ un adevăr, dar o necesitate socială.

Modificîndu-se în mod practic și înțelept legea Vlădescu și cu legea de reorganizare a d-luĭ General Averescu, orĭ cît de glumeț ar părea lucru și paradoxal în cuvinte, dar armata *nu se va maĭ recruta dintre civilĭ*, pentru că recruțiĭ eĭ vor fi miciĭ Dorobanțĭ crescuțĭ în însușirĭ de ordine și disciplină conștientă; în cunoștințĭ militare folositoare; în dragoste de patrie și de datorie, priimind cu bucurie și în mod conștient, trudile, necazurile, lipsurile și până și suprema jertfă pentru apararea și mărirea neamuluĭ.

Dumitru C. Moruzi

MARTURISIRE

— SONET —

ȚIE

Rarĭ oamenĭ suferințĭ ca mine-avură'n lume;
Eu nu cred să fi-avut o zi 'mbucurătoare;
La optsprezece anĭ zdrobit de-o'nșelătoare,
Șĭ'n lupta pentru traĭ martir fără de nume.

In grija'mĭ am avut părințĭ și surioare;
Părințiĭ, la spital, pe rînd s'au dus din lume,
In țintirim, pe crucĭ, le-am scris ale lor nume
Șĭ'n sufletu'mĭ de-atuncĭ eterna întristare...

In anĭ, anĭ lungĭ, pustiĭ, de vĭață mĭ-am dat samă...
M'am însurat cu drag... și-abĭa 'ncălzit la soare,
La soarele din ochiĭ de înger și de mamă,

Și moartea mi-o rîpi... Și totușĭ disperare
E'n sufletul meu, azĭ, în suflet crezut mort,
Cînd vie simt iubirea ce'n taină ție'țĭ port...

Gordon

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1868—1869

(urmare)

Continuarea ţinereĭ direcţiuneĭ Teatrale de către Primărie.—Numirea unuĭ nou Comitet Teatral.—Plecarea luĭ Luchian cu o trupă dramatică romînească la Kişinău.—Complectarea trupeĭ ieşene cu actorĭ din Bucureştĭ.—Diferitele piese ce s'au reprezentat.—Teatrul particular înfiinţat de artistul Ioan Lupescu în casele luĭ Neuschotz.—Plîngerea actorilor Teatruluĭ Naţional că Lupescu le face concurenţă.—Intimpinarea luĭ Lupescu către Consiliul Comunal.—Teatrul de operete germane sub Direcţia luĭ Sinnmayer Modrzewski.—Personalul şi principalele reprezentaţiĭ ce a dat.—Reprezentaţiile trupeĭ luĭ Luchian la Kişinău.—Personalul artistic şi piesele ce-au fost jucate.—Entuziasmul moldovenilor din Kişinău pentru trupa luĭ Luchian şi sărbătorirea ar-artiştilor romînĭ.—Censura rusască.—Propaganda făcută de Luchian pentru deşteptarea sentimentuluĭ romînesc.

Ne ivindu-se nicĭ un impresariu care să ceară intreprinderea sau Direcţia Teatruluĭ Naţional din Iaşĭ, Primăria continuă singură a supraveghea reprezentaţiunile, prin un comitet ce numi din nou, compus din Toma Antoniadi, Doctorul Zişu şi C. P. Constantiniu, cari făcură angajamentele actorilor şi aleseră şi repertoriul. Maĭ tărziu acest comitet îşĭ alătură şi pe Teodor Aslan, avocat şi diletant.

De oare ce o parte din actoriĭ localĭ plecară împreună cu Neculaĭ Luchian în Basarabia spre a da o serie de reprezentaţiunĭ la Kişinău, despre care vom vorbi maĭ apoĭ, trupa se complectă în Iaşĭ după demersurile făcute de Primărie cu maĭ mulţĭ actorĭ din Bucureştĭ, aşa că trupa în această stagiune se compune din Ioan Carageali, Gheorghe Alexandrescu, Mihail Galino, Alecu Gheorghiu, Ioan Panu, Efrosina Popescu, Elena Caragiali, Irina Poenariu, Savas-

tiţa Dimitrescu, Maria Moruzan şi alţiĭ. Regisor şi Director de scenă a fost Victor Delmary, ĭar casier teatruluĭ I. Rosin.

Cu aceştĭ actorĭ Teatrul Naţional se deschide la 24 Noembrie 1868 jucîndu-se piesele : *Duelistul sau Mirele fără noroc,* vodevil naţional în 2 acte de M. Millo. *Trecutul şi Prezentul*, comedie într'un act, şi şansoneta *Pacatele unuĭ nenorocit corist*, esecutată de Ioan Carageali. Apoĭ se raprezentară:

La 27 Noemvrie 1868, în abonament No. 2, *Hoaţa de copiĭ* dramă în 5 acte şi 8 tablourĭ.

La 28 ale aceleiaşĭ lunĭ, se joacă pentru debutul D-neĭ Efrosina Popescu, piesa *Fiamina*, comedie în 4 acte. Această piesă se jucă apoĭ a doua oară la 1 Decembrie următor.

Joĭ în 5 Decemvrie 1868, se jucă *33,333 francĭ, 33 centime pe zi*, vodevil în 3 acte.

Duminică în 22 Decemvrie se joacă pentru beneficiul D-lui Carageali, *Jos masca sau Misterile pasagiului din Bucureştĭ.*

Joĭ în 26 Decemvrie se joacă *Insurăţeii* şi *Văduva şi Avocatul.*

Vinerĭ în 27 Decemvrie se joacă *Baba Hîrca* şi *Veveriţa domnişoareĭ.*

Duminică în 29 Decemvrie se joacă *Ţarina* sau *Moartea luĭ Petru cel Mare*; dramă îu 5 acte.

Duminică în 12 Ianuarie 1869 se joacă *Două fete ş'un flăcău*, operetă în 2 acte şi *Bărbierul Avocat.*

Joĭ în 16 Ian. 1869, se joacă pentru beneficiul D-luĭ G. Alexandrescu *Călugăriţa sîngerîndă*, dramă în 5 acte.

Duminică în 19 Ianuarie se joacă *Rezbelul Damelor*, comedie în 3 acte de G. Scribe, tradusă de C. Bălănescu, şi *Două Văduve*, comedie în 1 act tradusă de T. Codrescu.

Duminică în 26 Ianuarie se joacă, în beneficiul D-neĭ Irina Poenariu pentru a doua şi ultima oară, *Călugăriţa sîngerîndă*, dramă în 5 acte şi 6 tablourĭ.

Joĭ în 30 Ianuarie se joacă pentru beneficiul D-neĭ Efrosina Popescu pentru 1-a dată *Cărturăreasa*, dramă în 5 acte şi un prolog

Duminică în 2 Fevruarie se joacă *Papagalul împăiat* comedie în 1 act tradusă de D. Vulturescu, *Scamatorul*, şansonetă comică compusă şi esecutată de I. Carageali, şi *Insurăţeiĭ*, comedie vodevil naţional în 2 acte.

Incepînd de Duminică 9 Fevruarie 1869, afişele anunţă că reprezentaţiile ce urmează a se da sînt puse: *sub direcţia Comitetuluĭ Teatral din Iaşĭ secondată de D-l Teodor Aslan*, cînd în acea zi se joacă pentru beneficiul d-luĭ Alecu Gheorghiu *Dracul sau Oarba din Paris*, dramă în 5 acte cu mare spectacol.

Joĭ în 13 Fevruarie se joacă pentru beneficiul D-neĭ Elena Carageali, *Meşterul Manole sau Fondarea Curţeĭ de Argeş* dramă cu cîntece în 5 acte şi un prolog.

Joĭ în 20 Fevruarie se joacă pentru beneficiul d-luĭ M. Galino, *Lucreția Borgia* dramă în 3 acte de Victor Hugo tradusă de Teodor Aslan.

Joĭ în 27 Fevruarie se joacă *Margo*, comedie în 1 act, tradusă de T. Porfiriu, *Herșcu Boccengiu* șansonetă comică și *Tuzu Calicu*.

Duminică în 16 Martie pentru Beneficiul d-luĭ Victor Delmary regisor și director de scenă, se joacă *Lucreția Borgia*, dramă în 3 acte de Victor Hugo, tradusă de Teodor Aslan.

Duminică în 9 Maĭ, se joacă în beneficiul D-neĭ Sevastița Dimitrescu, pentru prima oară piesa: *Cavaleriĭ Neguireĭ*, dramă cu mare spectacol în 5 acte și 10 tablourĭ, de d-niĭ Dennery și Bourget.

Duminică în 23 Martie se joacă *Jidovul Rătăcitor*, dramă în 5 acte.

Joĭ în 27 Martie se joacă pentru beneficiul luĭ Ioan Panu *Două vite încălțate*, comedie vodevil în 3 acte, tradusă de I. G. Many, și *Papagalul înpăiat*, comedie în 1 act tradusă de N. D. Nicolescu.

Marțĭ în 1 Aprilie se joacă *Omul care'șĭ ucide femeia* vodevil în 2 acte, *Ulița luneĭ*, vodevil în 1 act, *Timofti napoilă ultra retrograd* de V. Alexandri, în care joacă Luchian.

Joĭ în 3 Aprilie se joacă pentru beneficiul Casĭeruluĭ Teatruluĭ *I. Rosin* piesa Cărturăreasa dramă în 5 acte.

Duminică 6 Aprilie în beneficiul d-luĭ M. Galino pentru ultima reprezentație extraordinară gală de adio a d-neĭ Efrosina Popescu și a d-luĭ G. Alexandrescu, se joacă *Leon*, dramă în 5 acte de M. de Rougemont tradusă de P. Rîșcanu.

Marțĭ 8 Aprilie se reprezintă piesa *Baniĭ, Gloria și Femeile*, vodevil în 5 acte cu mare spectacol, tradusă de T. Porfiriu în care joacă Neculaĭ Luchian.

* * *

Aproape de sfîrșitul stagiuneĭ s'au maĭ adăugit la personalul artistic al Teatruluĭ național și actoriĭ Daniil Drăgulicĭ și Chiruș, care făcuse parte din trupa luĭ I. Lupescu care dăduse în Teatrul particular un șir de reprezentațiunĭ și despre care vom vorbi maĭ departe.

Reprezentațiile Teatruluĭ național se încheiară la 13 Aprilie 1869, cu piesele *Doĭ soldațĭ romînĭ*, comedie vodevil în 1 act de Simion Mihălescu și *Două vite încălțate*, comedie vodevil în 3 acte de Labiche și Delacour, tradusă de G. Many, cari se jucară în beneficiul actorilor Drăgulicĭ și Chiruș.

Maĭ tărziu, pe la mijlocul luneĭ Iunie veni în Iașĭ Mihail și Matilda Pascaly, cu trupa lor din Bucureștĭ, dînd cîteva reprezentațiunĭ tot în Teatrul Național, începînd de la 19 Iunie 1869.

La 22 Iunie a jucat *Supliciul uneĭ femeĭ*, dramă în 3 acte de Emile de Girardin, şi *Odă la Elisa*, comedie într'un act de V. A. Urechia [1].

* * *

TEATRUL IOAN LUPESCU

In timpul acesteĭ stagiunĭ se formă în Iaşĭ un teatru particular sub direcţia artistuluĭ Ioan Lupescu, care încă de la 6 Sept. 1868, ceru voe la primar să joace maĭ multe reprezentaţiĭ cu o trupă de artiştĭ romînĭ, într'un salon particular [2]. Dîndu-i-se învoire, el închiriază în acest scop, rîndul al doilea al caselor bancheruluĭ Neuschotz, din Uliţa mare, unde era instalat *Hotelul de Nord.* Acolo sală mare fu aranjată, conţinînd un rînd de loje, stale şi partere. Scena era destul de încăpătoare, avînd maĭ multe decorurĭ bine zugrăvite, precum şi o frumoasă cortină.

Intre persoanele care figurau în trupa luĭ Lupescu, erau şi actoriĭ Drăgulicĭ, Nicolau, Maurevel, Alexandrescu, Nae Mihailescu; actriţele: Lupeasca, Vasileasca, M. Dumitreasca, etc. Acest teatru se numea: *Teatru Lupescu de vodevile romîne.*

Asupra înjghebăriĭ şi a localuluĭ acestuĭ teatru, găsim unele relaţiunĭ interesante în foaia *Moldova.* An. III, din luna Noemvrie 1868, pag. 218, pe care credem interesant a le reproduce aicĭ:

„D-l Lupescu, actorul favorit al publiculuĭ nostru, debută cu succes în teatrul ce cu cheltuiala şi ostenelele sale l'au improvizat putem zice, pentru maĭ multă facilitate amatorilor acestor plăcute distracţiunĭ, chiar în centrul oraşuluĭ unde este situat casa D-luĭ Neuschotz.

„Moştenitor predilecţiuneĭ ce aveau toţĭ pentru D. Luchian, celebrul comic Moldovan care au părăsit locurile unde meritul este necunoscut, D-l Lupescu agiutat de talentele luĭ, îşĭ dă toate silinţele spre a egala pe artistul ce d-sa înlocueşte pentru sezona prezentă în această capitalie. Artist bun, comic delicios, putem asigura de maĭ înainte că d-l Lupescu e abia la începutul succesuluĭ care îl aşteaptă. Pe lîngă aceasta silinţele ce'şĭ dă pentru mulţămirea publică nu contribue puţin la încurajarea ce din toate părţile nu'ĭ lipseşte, şi teatrul său totdeauna plin, e probă în destul că perseverarea ce o pune de a se achita spre satisfacţiunea generală de sarcina care şi-a luat-o, va produce fructele şi nu o va regreta.

„După brilantul debut ce l'au avut la deschiderea Tea-

---

1) Despre toate aceste vezĭ gazeta *Curierul de Iaşĭ*, an. 1868 şi 1869.
2) Vezĭ *Dosarul lucrărilor teatruluĭ înfiinţat de Lupescu.* No. 164 din 1868, aflat la Arhiva Primărieĭ de Iaşĭ.

trului, cu surprindere s'au remarcat puţină lume la a doua reprezentaţie. Cauza era, că în necunoştinţa ce ave încă direcţiunea despre localul ş'in graba cu care s'a pregătit teatrul, în sara întăiu sala a fost prea mult încălzită, şi atît lojele cît şi stalele nu erau destul de încăpătoare, precum am şi amintit-o d-luĭ Lupescu în ziarul nostru. Indată însă după aceasta, locurile au fost înpuţinate, încît lojele şi stalele au devenit nu se poate maĭ comode şi spacioase; temperatura săleĭ este potrivită după trebuinţă, şi afluenţa la teatru de atuncĭ e fără interumpţiune, tot atît de mare ca şi în ziua dintăĭ.

„Pe lîngă D-l Lupescu publicul nostru are plăcere de a vedea pe D-l Drăgulicĭ, actor desăvîrşit, care în piesa *Urîta Satuluĭ* este admirabil. Pe celebra cantatrisă D-na Vasileasca cantatrisă precum şi artistă în perfecţiune. Pe d-l Alexandrescu, artist dramatic bun, care are şi o voce sonoră şi plăcută. Pe d-na Lupescu care a jucat maĭ cu deosebire bine, greul rol dramatic, în *Urîta Satuluĭ* cînd a şi fost aplaodată fără interupţiune de publicul antusiasmat; şi pe d-na M. Dimitrescu a căria gentilesă şi graciositate o face atît de plăcută în rolurile de ingenue ce joacă.

„Succesul d-luĭ Lupescu e dar legitimat prin aleasa trupă ce are onoare a dirija, şi o societate care numără în sinul eĭ pe nişte artiştĭ atît de eminenţĭ, nu poate decît să atragă navala spectatorilor pe cari o şi videm la toate reprezentaţiunile acestuĭ teatru".

Stagiunea acestuĭ teatru s'a deschis la 10 Noemvrie 1868, cu piesa *Dracu Vodă*, vodevil naţional în 5 acte, aranjat de I. Lupescu.

Apoĭ au urmat diferite alte reprezentaţiunĭ dintre care cităm următoarele:

In 19 Noemvrie 1868, se joacă în teatrul Lupescu două farse: *Sarsailă* şi *O cină nesfîrşită*. In *Sarsailă* D-na Vasileasca, au cîntat foarte bine, asemenea şi D-l Alexandrescu în *O cină nesfîrşită*, o prelucrare a comedieĭ franceze „*Une tasse de thé*, în care Lupescu a creat un rol foarte comic. Toţĭ artiştiĭ au fost aplaodaţĭ.

Joĭ în 21 Noemvrie 1868 s'a jucat pentru a doua oară *Dracul Vodă*, care a avut iarăşĭ un bun succes. Dintre artiştiĭ ce s'au distins maĭ ales în acea piesă numim pe D-niĭ *Drăgulicĭ, Mihalescu, Lupescu* şi D-nele *Lupescu* şi *Filaret*, cari au capatat multe aplause.

Cu ocaziunea unuĭ concert dat în 23 Noemvrie 1868 de violonistul Schipek, s'a dat piesa *Două despărţeniĭ*, unde Drăgulicĭ a jucat rolul luĭ Lefebre, tot atuncĭ a cîntat şi D-na Vasileasca un cîntec naţional „Munteanul".

Sîmbătă în 30 Noemvrie 1868, sa jucat *Lumpatius Vagabondus* comedie vodevil în 7 tablourĭ, tradus din nemţeşte, ĭar aranjarea muziceĭ de Dl. Wachmann [1]).

1) Curierul de Iaşĭ Nr. 85 din 24 Noemvrie 1868.

Pe cînd Lupescu dădea cu succes atît moral cît şi material şirul de reprezentaţiunĭ în teatrul său, ivindu-se plîngerĭ din partea actorilor Teatruluĭ naţional că li se face concurenţă de trupa luĭ Lupescu, Consiliul Comunal, după discuţiile urmate luă o hotărîre prin care se impuse luĭ Lupescu maĭ multe sarcinĭ menite aĭ îngreuia poziţiunea şi aĭ stingheri reprezentaţiile sale. Faţă cu aceste disposiţiunĭ Directorul Lupescu face în ziua de 3 Dec. 1868, o întîmpinare energică către primar, pe care o găsim în dosarul No. 164 din 1868, aflat în Arhiva Primărieĭ de Iaşĭ, în următoarea cuprindere:

Domnule Primar

„M'am informat din adresa Dv. No. . . că On. Consiliu Comunal ar fi dat un vot oare care, că Teatrul dirijat de subsemnatul să nu funcţioneze şi în zilele cînd se va da reprezentaţiunĭ în acel de la Copou.

Domnule Primar, nu cunosc şi nicĭ înţeleg cum s'a făcut a se da un asemenea vot în vreme cînd privilegiile şi monopolurile nu maĭ au fiinţă în ţara noastră maĭ ales încă pentru un teatru ca acel înfinţat de mine cu propriile mele spese fără să fie subvenţionat ca alte teatrurĭ; eu tocmaĭ din contra mă aşteptam ca să am maĭ vîrtos de la Onor. Consiliu Comunal un sprijin călduros şi o încurajare chiar, ĭar nu lovit fără nicĭ un cuvînt, şi ameninţat a perde, şi ceia ce am sacrificat pentru deschiderea acestuĭ teatru, ba încă a cădea şi în marĭ datoriĭ neputînd urma cotractelor de angajament. Vreu a aduce Onor. Consiliu Comunal esemple chiar din ţara noastră, în Bucureştĭ sînt maĭ multe teatrurĭ, şi cu toate aceste nu se impune nicĭ unuia să nu reprezenteze cînd ar reprezenta un altul. Cît pentru alte ţerĭ cred că poate şi Onor. Consiliu se ştie că sînt cîte zece şi douăzecĭ teatrurĭ în un oraş şi reprezintă în una şi aceiaşĭ zi afară de alte amuzamente publice de exemplu, balurĭ, cercurĭ, etc. fără să fie împotrivite.

Domnule primar, pe considerentele de maĭ sus, apelez la echitatea D-voastră şi vă rog să binevoiţĭ a supune plîngerea de faţă Onor. Consiliu, pe care îl rog şi eu să binevoiască a reveni asupra votuluĭ ce a dat în astă privinţă cu toate că nu numaĭ că m'a lovit pe mine, dar chiar m'a pus în poziţiune a crede că vroeşte a mă pune în decurajare să maĭ esist ca artist în ţara mea. Asemene îl rog că dacă nu se poate să mă scutească de a da piese nouă pentru spital şi sarmanĭ, cel puţin să fiu îngăduit a le da în timpul sezonuluĭ de iarnă, cînd mă voĭ înlesni, ĭară nu acum îndată".

In urma acesteĭ suplicĭ, urmînd apoĭ o înţelegere între primărie şi Lupescu, acesta şi-a continuat reprezentaţiile sale în cea maĭ mare satisfacere a publiculuĭ, maĭ jucîndu-se :

Duminică în 1 Decemvrie 1868 *Vlăduțu mameĭ*, comedie vodevil în 1 act, și *Otrăvițiĭ*, farsă în 2 acte.

Sîmbătă în 7 Decemvrie 1868 *Miliția sau Țiganul recrut*, dramă națională cu cîntece în 4 acte.

Mercurĭ în 25 Decemvrie 1868, se joacă *Jianul căpitan de Haiducĭ*, melodramă în 4 acte. [1])

Duminică în 22 Ianuarie 1869, se joacă apoĭ pentru beneficiul luĭ Ioan Lupescu, după cererea generală *Paragraful 37 sau o Prorocie*, comedie în 1 act de I. Lupescu, *Frizeta sau Orfelina*, comedie în un act, și *Doĭ invalizĭ* comedie în 1 act.

Sîmbătă 15 Fevruarie 1869 se joacă în beneficiul luĭ Nae Mihălescu *Invierea Babeĭ Hîrce sau Tiganul Epistat* vodevil național în 4 acte de M. Pascali.

Joi în 24 Aprilie 1869, s'a dat o reprezentație gală de adio a d-neĭ și a d-luĭ Carageali, cînd s'a jucat *Deputatul imaginar*, vodevil în 2 acte localizat din Franțuzește de G. Nicolescu și *Frumusețile din Iași și Bucureștĭ*, canțonetă comică umoristică, compusă și executată de I. Carageali.

Vinerĭ în 25 Aprilie 1869, a fost o reprezentație extraordinară cînd s'a jucat *Miliția sau Tiganul recrut*, dramă națională în 4 acte, compusă de D. Georgescu; s'a maĭ jucat și actul al IV-le din *Jidovul rătăcitor*. (Curierul de Iașĭ, 1869).

* * *

In această stagiune nu a fost nicĭ o trupă de operă Italiană, care se dee reprezentațiunĭ în Iașĭ. A venit însă pe la începutul luneĭ Aprilie 1869, o trupă germană de operete sub direcția luĭ *Sinnmayer Modrzewski*, care a început reprezentațiile sale în sara de 5 Aprilie 1869, cu piesele *Studențiĭ veselĭ* și *Capelmaistru de Veneția*.

Artiștiĭ cîntărețĭ maĭ principalĭ carĭ făceau parte din această trupă erau: *Kalvo, Grasel, Seder*, D-nele *Wawra, Kalvo, Marbel*, D-rele *Reick, Furlani*, etc. Capelmaistru era Alois Wawra.

Această trupă a jucat operetele următoare:

Lunĭ în 7 Aprilie 1869, se joacă *Viața din Paris*, operă comică în 5 părțĭ, muzica de Jacques Offenbach.

In 11 Aprilie aceiași lună cu ocazia uneĭ reprezentațiĭ date în onoarea Domnitoruluĭ, D-ra Kalvo a declamat un prolog, la sfîrșitul prologuluĭ se arată în tablou: cele două muze în jurul bustuluĭ I. S. In piesele: *Deputatul* o burlescă contimporană vieneză și *Prostiile Domesticilor*, D-niĭ Seder Kalvo și D-nele Wawra, Kalvo și D-ra Furlani, au jucat destul de bine.

---

1) Despre toate aceste vezĭ *Gazeta Moldova*, pe an. 1868.

Lunĭ 28 Aprilie 1869 s'a jucat *Galathea cea frumoasă* operetă în 1 act de Poly Henrion, muzica de F. Suppé, *Servus D-nule Stutzerl,* vodevil în 1 act de C. Juin, muzica de F. Hopp, *Plîngerea femeilor*, comedie în 1 act de A. Winterfeld.

Mercurĭ în 30 Aprilie 1869 s'a jucat *Doctor și Friseur,* vodevil în 3 acte de F. Kaizer, Muzica de F. Suppé.

Sîmbătă în 3 Maĭ 1869, s'a jucat în beneficiul capelmaistruluĭ Alois Wawra și a soțieĭ sale Antoinette Wawra, operetă bufă în 4 acte, *Barbă albastră*, de Jacques Offenbach.

Lunĭ în 5 Maĭ 1869, se joacă *Schmule Pinkeles sau Jidovul de pe urmă*, mare burlescă originală cu cîntece și danț în șese tablourĭ de K. Elmar, muzica de Fr. Suppé.

Cu începere de la 18 Maĭ 1869 Direcția orchestreĭ la aceasta trupa germană de operete o ie din bună voință Dl. Ed. Caudella. Se maĭ reprezintă apoĭ în 22 Maĭ în beneficiul Directoruluĭ opereteĭ, opera *Lacata* (Das Vorhängschlose) tradusă din englezește, se maĭ joacă apoĭ ĭarășĭ opereta *Galatheea cea frumoasă.*

Se maĭ joacă în cursul luneĭ Iunie 1869, încă cîteva operete apoĭ încetează reprezentațiile [1]).

TEATRUL ROMÎNESC IN KIȘINĂU (Basarabia)

După cum am vorbit maĭ sus Neculaĭ Luchian care în această iarnă nu făcea parte dintre artiștiĭ angajațĭ de comitetul Teatral al Primărieĭ, se gîndi să formeze o trupă romînească a sa proprie cu care să treacă Prutul și să meargă la frațiĭ moldovenĭ din Kișinău capitala Basarabieĭ, unde să dee reprezentațiunĭ teatrale pentru întâia dată cu piese maĭ ales din repertoriul curat național. Luchian care ajunsese a fi unul din ceĭ maĭ iubițĭ și sărbătorițĭ artiștĭ aĭ publiculuĭ ieșan, are frumoasa idee, el cel dintăĭ, de a se gîndi să înprospăteze în inimile fraților Basarabenĭ simțurile și obiceiurile vechĭ naționale, portul romînesc, cum și gingășia limbeĭ și a cîntecelor noastre populare, ceia ce trebuia să contribue negreșit mult la redeșteptarea simțurilor naționale amenințate a se pierde cu totul sub dominațiunea străină.

Trupa care a format-o Luchian în Ĭașĭ pentru Basarabia se compunea din artiștiĭ următorĭ: *Alexandru Evolschi, Mihail Popovicĭ, Gheorghe Botez, Petru S. Alexandrescu, I. Janulescu, I. Constantinescu, D-nele Gabriela Luchian, Apostoleanu, Maria Vasilescu, Filaret, Dimitrescu, Constantinescu,* precum și maĭ mulțĭ coriștĭ și coriste. Mașinist al trupeĭ era Frantz Cicherschi. Șef al orchestreĭ era Millo Lemis, ĭar artiștiĭ carĭ alcătuĭau orchestra erau luațĭ toțĭ din Ĭașĭ.

Cu maĭ multe lunĭ înainte de a pleca din Iașĭ, Luchian

1) Vezĭ despre toate aceste *Curierul de Ĭașĭ* din an. 1869.

prin diferite persoane influente, au cerut învoire de la Guvernul rusesc spre a pute intra și juca cu trupa sa reprezentațiunĭ romîneștĭ în Kișinău, trimițînd și piesele din repertoriul său spre cenzurarea lor, și abia după vr'o cincĭ lunĭ de așteptare, multă trudă și marĭ cheltuelĭ, el a primit învoirea.

După căpătarea autortzațieĭ imperiale, Luchian plecă cu trupa sa din Iașĭ, prin mijlocul luneĭ Noemvrie. La Kișinău el închiriază „Teatrul Grosman", care deși era mic, însă era frumos aranjat, avînd un rînd de loje, stale, etc.

Repertorul jucat de această trupă la Kișinău se compuse din următoarele piese: *Cinel-Cinel, Fluerul Fermecat, Urîta satuluĭ, Florin și Florica, Scara mîțeĭ, Banul ochiul draculuĭ, Cucoana Kirița, Nunta Țărănească, Piatra din casă, Sora luĭ Jocris, Pupinel, Madame Lefebru, Iorgu de la Sadagura, Oarba din Paris, Jianu, Baba Hîrca, Smărăndița fata Pindaruluĭ, Lipitorile satelor, Vlăduțu mameĭ,* și altele.

Stagiunea a început pe la 20 Noemvrie 1868 și a ținut până la 15 Martie 1869.

Trupa era primită cu mare entuziasm, darurĭ și buchete de florĭ erau la fie-care reprezentație. Artista Maria Vasilescu care avea o voace frumoasă și simpatică era sărbătorită de întregul Kișinău. La reprezentația dată în beneficiul eĭ, treĭ Domnĭ membri a „Blagorodniei Sobranie" ĭ-au înmînat 700 ruble în acea sară, pentru loja Clubuluĭ deși acea lojă era abonată pe tot timpul sezonuluĭ. La acea reprezentație nu se vindea loja maĭ puțin de 25 ruble, aproa-100 leĭ pe timpul acela, cu toate că prețul uneĭ loje era de 8 ruble, de asemene orĭ ce stal se plătea cu 5 ruble, în loc de 2 ruble cum era prețul pe afiș. Piesa *Fluerul fermecat,* a fost jucată pentru beneficiul actrițeĭ Maria Vasileasca, în care juca în travesti rolul luĭ Niță Ciobanașul. La intrarea eĭ în scenă pe care o făcea cîntînd *Doina*, toată sala s'a ridicat în picioare aplaodînd și strigînd *ura!* era un adevărat entusiasm și o mare manifestație adusă actrițeĭ romînce. Orchestra între acte nu cînta decît cîntece naționale spre marea mulțumire a publiculuĭ care era transportat auzindu-le.

La reprezentațiunĭ, în sala, era nelipsit *censorul guvernuluĭ*, care avînd în mînă libretul, observa să nu se spună cuvinte ce se suprimase de către censorul din St. Petersburg.

Era strict oprit de a se vorbi de *Țar,* de *Domniĭ Moldoveĭ*, de *Dumnezeu,* de *preoțĭ*, de cuvinte din *Evanghelie* și de *politică.*

Atît Luchian cît și soția luĭ, au fost de asemene serbătorițĭ, atît de aristocrație cît și de întregul popor moldovenesc de acolo. Eĭ erau primițĭ cu multă dragoste în casele cele maĭ marĭ, ca ale familiilor Catargiu, Cheșcu, Crupenschi, etc. unde se dădură cîteva serate și ospețe în onoarea lor. Apoĭ cînd se găsea în cercul lor Luchian, acesta

împărţia fotografiĭ de ale luĭ V. Alexandri, pe care le luase cu el în număr mare. Aşa s'a gîndit Luchian să popularizeze printre fraţiĭ înstrăinaţĭ, figura autoruluĭ celor maĭ populare piese romîneştĭ!

In Kişinău s'a dat un şir de 40 reprezentaţiunĭ, spre marea mulţămire a întreguluĭ public care a stăruit şi a invitat pe Luchian să maĭ vie şi în anul următor [1]).

Pe la sfîrşitul luneĭ Martie, Luchian şi soţia sa Gabriela reîntorcîndu-se în Iaşĭ, maĭ jucară aicĭ împreună cu trupa locală, în cursul luneĭ Aprilie, cîteva reprezentaţiĭ din repertorul lor cunoscut, dintre cari am arătat acele ce s'au dat în 1 şi 8 Aprilie.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

SOLDATUL

Nu îngăĭmaţĭ cuvinte de „*dragoste frăţească*"
Voĭ care nicĭ moşia, nu ştiţĭ să v'o ĭubiţĭ.
Nu maĭ vorbiţĭ de „*jertfa acea Dumnezeĭască*,
Voĭ care n'o cunoaşteţĭ, decît ca s'o huliţĭ.

Căcĭ sîngele Golgotheĭ, a curs pentru ĭubire
Şi pentru mîngîĭerea smeriţilor scîrbiţĭ,
In timp ce ură, vrajbă, pe 'ntreaga omenire,
Voĭ căutaţĭ faţarnic, mereu să răspîndiţĭ.

N'ascundeţĭ asuprirea, sub nume de'nfrăţire:
Asupritoriĭ limbeĭ, fraţĭ nouă nu ne sînt!
Popoare neatîrnate, unite prin ĭubire,
Acesta-ĭ Idealul, Dreptatea pe pămînt!

Dar nu, urîta vrajbă a fraţilor de sînge,
Dihonia purtată în scopurĭ de cîştig,
Cînd Transilvanĭa geme şi Basarabĭa plînge,
Cînd leprele străine în suflet ni se 'nfig!

Inlăture din cale-mĭ, învrăjbitorĭ de neamurĭ!
Pîngăritoriĭ Jertfeĭ! Nebunĭ sau rătăciţĭ!
Apostolĭ *Desnădejdeĭ*! Duşmanĭ ne-aţĭ fost din vremurĭ,
Voĭ ce-aţĭ distruge multe.... dar nu ştiţĭ să clădiţĭ!

---

1) Aceste relaţiunĭ le am: de la artistul P. S. Alexandrescu care a jucat în Kişinău cu trupa luĭ Luchian, de la uniĭ membri din familia luĭ Luchian, precum şi din Gazeta *Curierul de Iaşĭ*, No. 12 din 23 Martie 1869.

Nu! Intre voĭ şi mine, nu este legătură!
Noĭ, ne jertfim vĭaţa, Neamul apărînd;
Pe cînd în Neam nu credeţĭ, voĭ, ce cătaţĭ, cu ură,
Să-l desbinaţĭ şi'ntrepte, dihoniĭ sămănînd!

In lăture nemernicĭ, c'acelaş e Oşteanul,
La muncă orĭ la moarte, în sînge orĭ sudorĭ,
Căcĭ sfînta luĭ sudoare, îmbogăţeşte Neamul!
Şi mort, el trece-atuncea prin ceĭ nemuritorĭ!

Soldatul!... păstrătorul de glorie străbună
Şi care ocroteşte căminul părintesc!
El pavăza neînvinsă în vreme de furtună,
El este însuşĭ Ţara: Ţăranul Românesc!!!

Dumitru C. Moruzi

PATRIOTISMUL

Inimile marĭ şi generoase, sufletele pline de un patriotism cald şi înălţător, se pot asemăna cu un templu unde pentru eternitate trebue să ardem candela recunoştinţeĭ.
De entuziasmul acesta, depind de multe orĭ fericirea şi gloria unuĭ popor.

Vasile Conta

I

Cu cît analizezĭ maĭ de aproape sufletul omenesc, cu atît te uĭmeşte maĭ mult complexitatea luĭ. Pe lîngă numărul fenomenal de mare al cunoştinţelor pe care este în stare să le acumuleze, şi al ideilor cărora le poate da naştere, în el pot exista împreună numeroase şi felurite sentimente, care-l alipesc maĭ mult de viaţă şi de uniĭ dintre semeniĭ săĭ părinţĭ, fraţĭ, rude, soţiĭ, copiĭ, etc. sau, din potrivă, îl desgustă. Unul dintre acestea, remercabil prin complexitatea şi întru cîtva prin generalitatea luĭ, este *patriotismul*, adică ĭubirea de ţara în care te-aĭ născut şi de naţiunea din care facĭ parte.

Patriotismul este unul dintre sentimentele formate în decursul timpuluĭ. Prin aceasta se deosebeşte de altele, pe care omul le-a avut în totdeauna, întocmaĭ ca maĭ toate animalele superioare.

Neaparat pentru ca omul să devie patriot, a trebuit maĭ întăĭ de toate să aibă o *patrie*. De aceĭa, cînd omenirea era în stare de dezagregare socială, atuncĭ nicĭ nu putea fi vorba de existenţa unuĭ asemenea sentiment.

Patriotismul este unul dintre sentimentele cele maĭ complexe. Maĭ bine s'ar putea spune, că patriotismul este o *totalitate* de sentimente. Căcĭ, la drept vorbind, ce face pe om şă-şĭ ĭubească patria? Este pur şi simplu, numaĭ dragostea de pămîntul strămoşesc? [1]). Nicĭ de cum. Maĭ pre sus de aceste este *sufleteasca afinitate* dintre dînsul şi compatrioţiĭ săĭ de acelaş neam.

Pentru cel expatriat şi, prin urmare, înconjurat de oamenĭ cu totul streinĭ prin limbă şi obiceĭurĭ, nimic nu este maĭ plăcut, decît să întîlnească pe cîte un compatriot. Apropierea se face numaĭ decît, graţie uneĭ atracţiĭ reciproce apropiere cu atît maĭ grabnică, cu cît se simte într'un mediu maĭ străin. Aceĭaşĭ oamenĭ ar fi putut trăi alăturĭ unul de altul în patria mumă, fără ca să fi simţit nevoĭa să se cunoască; şi a fost destul să se vadă izolaţĭ pintre străinĭ, pentru ca să se împrieteneaşcă.

Pe cînd Elveţieniĭ făceau armată în serviciul Franţeĭ, se observă un fenomen foarte emoţionant la uniĭ dintre tre dînşiĭ. Era destul să audă cîntîndu-se *ranz des vaches*, un cîntec ce se obişnuia la eĭ în patrie, pentru ca să fie cuprinşĭ de o adîncă tristeţă, care pe uniĭ îĭ făcea să dezerteze orĭ să se sinucidă. Din această cauză se interzise în armată cîntecul acesta. *Alibert* vorbeşte despre o fată bolnavă de nostalgie care zi şi noapte cînta fără încetare aria favorită *ranz des vaches*.

Nostalgia nu este alt-ceva decît o formă atenuată a sentimentuluĭ *patriotic*. Fără îndoială că mediul cosmic în care aĭ trăit o vĭaţă întreagă, îţĭ va fi totdeauna drag. Sunt atîtea şi atîtea amintirĭ care te leagă de el. Dar sentimentul acesta în raport cu acele pentru fiinţele cu care te înrudeştĭ sau aĭ legăturĭ de muncă, este ceva maĭ slab.

In patrie este o lume întreagă; de care eştĭ înlănţuit prin sentimentul părintesc, frăţesc, prietinesc, etc. Celuĭ ce se află în acest mediu i se pare uşor să se despartă de el; numaĭ după ce se expatriază, vede cît de apăsătoare este izolarea luĭ sufletească. Observă că între dînsul şi ceilalţĭ de altă naţionalitate este un gol nemăsurat care nu poate fi umplut cu nimic. Atuncĭ ştie să preţuĭască maĭ bine lamentaţiile luĭ *Ovidiu*, scrise în timpul exiluluĭ său în cetatea Tomis.

Ceva maĭ mult. Chiar dacă cineva s'ar expatria dinpreună cu toţĭ aciĭa pe care îĭ ĭubeşte, totuşĭ dorul de patrie tot îl va coprinde adesea, căcĭ va dori lumea, care atuncĭ cînd se afla împreună cu ea, i se părea indeferentă; căcĭ

---

1) Alibert. *Physiologie des passions*. Paris. Labé 1843 Tome IV p. 19.

ar dori să vadă peisagele, cărora nu le da nicĭ o atenţie, atuncĭ cînd era în mijlocul lor.

II

Celuĭ, care nu poate adînci sufletul omenesc, ĭubirea, acest sentiment care se înfăţişază sub atît de felurite forme, i se va părea, patriotismul, ceva cu totul misterios.

Afară de ĭubirile *instinctive*, cum este de exemplu ĭubirea animaluluĭ pentru puiĭ săĭ, orĭ amorul spontaneu, ce se observă foarte adesea la oamenĭ, sunt atîtea alte felurĭ de ĭubirĭ, cari se formează încetul cu încetul şi *evoluează.*

Chiar sentimentul pentru copiĭ nu este ceva cu totul instinctiv. Dacă bunăoară, înlocuim fără ştirea mameĭ pruncul eĭ nou născut, cu altul care să i se asemene, vom constata că dînsa, crezînd că este propriul eĭ copil, îl ĭubeşte cu aceĭaşĭ pasiune.

Copilul nu se naşte cu ĭubirea de părinţĭ. Ea apare maĭ tîrziu. Ceea ce-l alipeşte la început este *interesul*, nevoĭa de îngrijire. De aceĭa, cînd acest interes pĭere, copilul *se răceşte* întru cîtva faţă de dînşiĭ, ĭar alţiĭ devin cu totul nepăsătorĭ, maĭ cu samă după ce s'au căsătorit.

Recunoştinţa se observă la foarte puţinĭ. Mulţumită eĭ iubirea fiească poate persista până la moarte.

Iubirea frăţască este şi maĭ slabă. Afară de simpatiile reciproce, care de altfel se observă şi între străinĭ, ceea ce maĭ cimentează iubirea frăţască este *traiul în comun*, obişnuinţa şi în mică parte, preceptul că fraţiĭ trebue să se ĭubească între dînşiĭ. Tot astfel, patriotismul nu este înăscut şi nicĭ inerent fiecăruĭ cetăţean. El este sentimentul cel maĭ tardiv.

Ceea ce contribue în primul rînd la formarea luĭ este sentimentul proprietăţiĭ; apoĭ *puterea obişnuinţeĭ.* Cînd omul s'a deprins de mic copil să traĭască într'un anumit mediu social, de care se simte înlănţuit prin felurite sentimente nu se poate despărţi fără regret de toate acestea.

După cum vedem, patriotismul se formează încetul cu încetul. Intâiu, porneşte de la nişte sentimente *particulare*, pentru a se ridica în cele din urmă până la cea maĭ înaltă treaptă, care este iubirea adîncă de tot ce aparţine patrieĭ. Prin aceasta el se şi *intelectualizază*, adică nu este intemeiat numaĭ pur şi simplu pe nişte sentimente particulare maĭ mult sau maĭ puţin conştiente, ci pe anumite ideĭ, pe anumite convingerĭ, scoase din observarea pătrunzătoare a realităţeĭ.

Ca orĭce sentiment, patriotismul conţine adesea şi o mare parte de *egoism*; căcĭ patriotul înflăcărat nu se mărgineşte numaĭ la apărarea patrieĭ, dar şi la mărirea şi prosperarea eĭ în paguba altora. Atuncĭ el se numeşte cu drept cuvînt *şovinist.*

De obiceiu, șovinismul maĭ mult păgubește, celuĭ stăpînit de el, căcĭ întunecă rațiunea și-l face să comită fapte nesăbuite.

Indiscutabil că patriotismul *bine înțeles* implică și sentimentul de naționalitate. Nimenĭ nu-șĭ poate ĭubi numaĭ țara, implicit el simte atracțiune și pentru conaționaliĭ săĭ orĭ și unde ar fi dînșiĭ. Așa încît, din acest punct de vedere, *naționalismul* nu maĭ are nicĭ un rost.

Adesea naționalismul este un patriotism rău înțeles și anume cînd depășește limitele și se transformă în persecutorul străinilor. In acest caz este întemeĭat pe dușmănie de rasă, maĭ mult sau maĭ puțin instinctivă. El se năpustește cu furie în potriva străinilor, dintre care uniĭ n'au altă vină de cît că sunt străinĭ. Orĭ ce om cuminte trebue să recucunoască că aceasta nu este o vină.

Naționalistul pătimaș nu se mărginește numaĭ la apărarea în potriva străinilor; dar, fiind orbit de patimă, dînsul îĭ și persecută. Imĭ amintesc cum un naționalist de aceștia îmĭ spunea că el nu vrea să știe de umanitate. Este ușor de închipuit la ce ne putem aștepta din partea unor oamenĭ cu asemenea mentalitate îngustă.

O altă greșală ce se observă la uniĭ naționaliștĭ este, că dînșiĭ scapă din vedere, intenționat sau nu, defectele conaționalilor, cu toate că se formalizează foarte mult, cînd le observă la străinĭ. Aceasta este o mare greșală. Cînd văd că un Romîn este mișel, trebue să fiu maĭ amărît, decît cînd așĭ vedea pe un Evreu sau Grec mișel, căcĭ Romîniĭ mișeĭ compromit întreaga naționalitate romînă, pe cînd mișelia străinilor ar scoate din potrivă în evidență valoarea morală a națiuneĭ tale. Bine înțeles că aceasta nu însemnează să nu ne apărăm în contra mișeilor, de orĭ ce naționalitate ar fi dînșiĭ.

III

Patriotismul este unul dintre sentimentele care, cînd patria nu este în pericol, e în stare *latentă*. Pe cînd avem ocazia să observăm aproape în fiecare zi sentimente de altfel, patriotismul unuĭ om se manifestă numaĭ în împrejurărĭ grele, excepționale. De aceĭa nu este ușor să te pronunțĭ despre existența luĭ la un popor.

Poporul romîn este sau nu patriot? Iată o cestiune la care este greu să se respundă categoric. Socotind însă după nepăsarea sa față de interesele publice și ale patrieĭ, poate că nu ne-am înșela crezînd că la romîn sentimentul patriotic este slăbit.

In trăsăturĭ generele, poporul romîn compune deci treĭ straturĭ: țaranĭ, clasa mijlocie și așa numita aristocrație.

Țăranul nu dă dovezĭ de patriotism. Să credem oare la el că acest sentiment este în stare latentă? Contrariul pare maĭ probabil. Și la drept vorbind pentru ce ar ține țaranul

romîn la patrie ? cînd vĭaţa pe care este constrîns să o ducă, este plină de mizerie şi amărăciune ? Pe de o parte administraţia, pe de alta proprietariĭ şi arendaşiĭ îl maltratează şi îl exploatează în mod neomenos.

Mentalitatea luĭ nu s'a desvoltat atît, în cît să se ridice maĭ pré sus de aceste neajunsurĭ şi să considere puţin că o ţară, care odată şi odată va trebui să fie curăţită de toţĭ aciea care o necinstesc prin purtarea lor. De aceĭa, ţăranul desgustat de suferinţele ce le îndură, nu este mare şi conştient patriot.

Uniĭ ar putea obiecta bravura cu care s'a luptat soldatul romîn la 1877. Insă n'ar putea să probeze că ea a fost pornită din patriotism. Maĭ întăĭ de toate, nu trebue să perdem din vedere promisiunile exagerate ce li s'au făcut înainte de războiu. Apoĭ este disciplina, care i'a constrîns şi în supunerea ordinelor, ĭar acolo în focul lupteĭ, duşmănia în potriva inamiculuĭ şi maĭ pre sus de toate *instinctul de conservare*. Omorĭ pentru ca să nu fiĭ omorît.

Pătura mijlocie, compusă din negustorĭ şi funcţionarĭ, nu este maĭ patriotă. Mare parte dintre negustorĭ sunt străinĭ, ĭar ceilalţĭ, funcţionariĭ şi profesii libere, sunt ariviştĭ sau blezaţĭ.

Aristocraţimea se compune în mare parte din puzderia orientală, care, profitînd de starea înapoiată a Romînilor, s'a pripăşit aice, unde a observat că foarte uşor se poate obţine profitul fără muncă. Eĭ au copleşit viaţa economică şi politică a ţăriĭ, care pentru dînşiĭ nu reprezintă alt-ceva decît cea maĭ lăptoasă vacă de muls.

Ar fi dezastruos pentru acest popor nenorocit, dacă în mijlocul luĭ nu s'ar găsi şi elemente sănătoase, „cu dor de ţară" şi însufleţite de cele maĭ bune intenţiunĭ. Deocamdată ele nu pot face nimic sau aproape nimic, căcĭ sunt ameninţate să fie distruse de către ceĭ puternicĭ şi nepatrioţĭ.

Astfel ni se înfăţişează patriotismul romîn. Slab sau chiar lipsind cu totul la ceĭ maĭ mulţĭ, rău înţeles de către puţinĭ ; puternic la o foarte mică parte, însă înăbuşit de către ceĭ tarĭ socialminte, dar lipsiţĭ de orĭ ce însuşirĭ superioare.

Observînd cele ce s'au întîmplat la noĭ în ţară, ne putem face ideie de cum dispare sentimentul patriotic.

Cînd bunurile pe care ţi le oferea patria ţi se răpesc unul cîte unul, este destul de esplicabil ca legăturile, care te ţineau înlănţuit de ea, să se slăbească.

Sentimentul patriotic nu se cultivă prin *vorbe*, însă prin *fapte*. Orĭ cît am propaga noĭ patriotismul de la catedră numaĭ, şi am constrînge pe copiĭ să reciteze poeziĭ patriotece, nu vom izbuti să le deşteptăm acest sentiment, dacă nu vom avea grijă să înlăturăm *arbitrarul* şi *nedreptatea* din viaţa socială.

Singura scapare stă în *solidaritate*. Maĭ întăĭ, trebue

să convingem pe toţĭ dacă se poate, de foloasele solidarităţeĭ. Uniĭ slabĭ de înger se întimidează; ĭar alţiĭ, neprevăzătorĭ, se lasă ispitiţĭ de foloase trecătoare, care li se pun înainte. Eĭ tradează cauza mulţimeĭ, fără să aĭbă în vedere că la rîndul lor şi dînşiĭ vor fi tradaţĭ de către aceea care i-au ispitit, după ce au căutat să-ĭ desbine.

Prin solidaritate se obţine încetul cu încetul respectarea drepturilor şi îndeplinirea datoriilor; decĭ se poate face viaţa maĭ plăcută în patrie, prin urmare şi patriotismul va fi maĭ puternic, ştiut fiind, că cu cît ceva îţĭ este maĭ de folos, cu atît maĭ mult ţiĭ la el şi lupţĭ să nu-l pierzĭ.

IV

Care este viitorul sentimentuluĭ patriotic?

După cum am văzut patriotismul nu este înnăscut, ci se formează încetul cu încetul. Va dispărea vre o dată? Probabil că da, însă într'un viitor foarte îndepărtat.

Cel ce urmăreşte maĭ de aproape şi în mod inteligent relaţiile dintre diferitele popoare civilizate constată o tendinţă din ce în ce maĭ pronunţată de apropiere între dînsele. Duşmănia de rasă nu maĭ este aşa de aprigă ca în trecut; ba, din potrivă, s'ar putea spune că ideia de înfrăţire unininiversală cîştigă din ce în ce maĭ mulţĭ partaşĭ. Ea nu ma trebue socotită ca un vis nerealizabil al filosofilor utopiştĭ.

Nimenĭ nu contestă deosebirile etnice dintre popoare; însă aceasta nu însemnează că nu s'ar putea stabili raporturĭ umanitare între dînsele.

Cu perfecţionarea mereu crescîndă a armelor de luptă, războaele ar costa enorm de mult. Afară de aceasta, s'a maĭ constatat că chiar dacă un popor învinge, apărarea pămînturilor cucerite îl costă cu mult maĭ mult, de cît veniturile pe care i le aduce. De aceia tendinţele de cucerire pier treptat-treptat.

In schimb *solidaritatea internaţională* cîştigă tot maĭ mulţĭ părtaşĭ. Clasele muncitoare ale naţionalităţilor s'au pătruns de adevărul, că e o copilărie să se duşmănescă între dînsele, căcĭ toţĭ membriĭ lor sunt fraţĭ de suferinţă, care luptînd împreună, pot obţinea drepturĭ bine meritate.

Pe de altă parte, mariĭ cugetătorĭ aĭ diferitelor naţionalităţĭ caută să reacţioneze împotriva apucăturilor sălbatece ale celor stăpînite de pofte războinice, maĭ ales în urma tristeĭ constatărĭ, că aproape ori ce războiu provine din josnice motive ascunse şi de cîştig ale unor financiarĭ veroşĭ sau pescuitorĭ în apă turbure.

Ca şi pentru individ în parte, tot astfel şi pentru o naţiune cea maĭ bună atitudine este cea *defensivă*; adică să nu atacĭ, dar să te aperĭ, cînd eştĭ atacat.

O idee orĭ cît de genială ar fi, nu preţueşte nimic, ba este chiar vătămătoare, căcĭ e nepotrivită cu împrejurările.

„Ca Antoniu, spunea *Marcu Aureliu*, patria mea este Roma, ca om, patria mea est lumea întreagă".

Aceste ideĭ le observăm şi la socialiştiĭ germanĭ, de exemplu. Cu toate că principiul sacru al socialismuluĭ este înfrăţirea universală, totuşĭ aceasta nu împiedică pe adepţĭ luĭ să-şĭ apere patria în pericol. Principiĭ de acest fel pot fi practicate numaĭ cînd *toţĭ* le împărtăşesc. Insă cînd alţiĭ sînt însufleţiţĭ de pofta de cucerire, eştĭ expus să deviĭ sclavul lor, dacă staĭ cu mînile încrucişate.

Omul în adevăr superior armonizează ideea de patrie cu acea a uneĭ solidarităţĭ universale. Căcĭ, cu toate că şi-o iubeşte, însă aceasta nu-l opreşte să aspire la o viaţă socială, în care oameniĭ *toţĭ* să trăiască între dînşiĭ ca fraţĭ, să se bucure la olaltă de bunurile natureĭ şi să se sprijine reciproc în vremurĭ de restrişte şi de grea cumpănă.

Nicĭ un contrast nu este maĭ desgustător decît acela ce se observă, maĭ cu samă la noĭ, în viaţa politică. Nu e politician, care să nu vorbească prin întrunirĭ publice sau în parlament, în numele ţăreĭ. Acesta este cuvîntul pe care-l au veşnic pe buze oratoriĭ maĭ mult sau maĭ puţin ocazionalĭ. Iar dacă te veĭ interesa de aproape, veĭ constata cu mâhnire că nu se găseşte nicĭ 1 la sută care să fie în adevăr însufleţit de rarul sentiment al patriotismuluĭ. Sub masca acestuĭ sentiment se ascund cele maĭ murdare şi maĭ josnice interese personale. Este destul să vă dedaţĭ la o anchetă sumară asupra vieţeĭ lor, pentru ca să vă convingeţĭ de acest trist adevăr.

Aceeaşĭ costatare veţĭ face-o şi în privinţa multor aşa numiţĭ naţionaliştĭ. Veţĭ vedea cum dînşiĭ *mercantilizază* această frumoasă cestiune, transformînd-o în mijloc de căpătuială sau de parvenitism.

Şi tocmaĭ aceştĭ patrioţĭ şi naţionaliştĭ de carnaval se găsesc să facă imputărĭ celor car nu găsesc de cuviinţă să facă paradă nicĭ de patriotism nicĭ de naţionalism. Neaparat că oameniĭ inteligenţĭ vor vedea de partea cuĭ va fi dreptatea.

Unul dintre cele maĭ bune mijloace de a-ţĭ servi patria este de a nu o pîngări cu fapte murdare. Purtarea ta să fie model de corectitudine. Prin aceasta veĭ face ca numărul nedreptăţilor să se împuţineze şi decĭ veĭ alipi maĭ mult de patrie şi pe clasa de jos, ĭar pe de altă parte, veĭ mări creditul ţăriĭ în străinătate.

Să lăsăm pe panglicariĭ politicĭ să-şĭ trîmbiţeze, bătîndu-se cu pumnul în piept, pe la toate respîntiile, falşul lor patriotism, ĭar ceĭ cari pun chestia naţională maĭ pre sus de meschinele interese personale, săşĭ dovedească nobilul lor sentiment *prin fapte*, nu prin vorbe. Să aibă în minte cuvintele memorabile pe care *Gambetta* le-a spus cînd a vorbit despre Alsacea şi Lorena cucerite.

„*Pensons-y toujours, n'en parlons jamais*".

N. Zaharia

ICOANĂ

Palatul este astă-zĭ în mare veselie.
Din lupte nesfârşite reîntors e Voevodul;
Sînt veselĭ şi curteniĭ, e vesel şi norodul,
Că ţara-ĭ izbăvită de vremurĭ de urgie.

Pe rînd ciocnesc boeriĭ paharele cu vin,
Şi nu-ĭ cuvînt să spue tăcuta lor simţire!
..... Se scoală Voevodul: „Să bem cu mulţumire
Să nu uităm pe-acela ce fost-a Cătălin......“

Tăcere-adîncă-atuncia se face'n vasta sală;
Năvală dau din umbră simţirĭ de'nduĭoşare!
— De ce nu poţĭ, Domniţă, nu poţĭ să puĭ hotare
Potopuluĭ de lacrimĭ ce'neacă faţa-ţĭ pală?

Dim. C. Zavalide

LIED

Se lasă ĭarăşĭ ceaţă adîncă, nepătrunsă
Cît pot cupride'n ele întinsurile fireĭ,
E mult de cînd plecară în stolurĭ cîntăreţiĭ
Invinşĭ de neştiuta dorinţă a pribegireĭ.

Prohod de îngropare şopteşte luĭ pădurea
Podoabelor căzute de frunze ruginiĭ.
Pe aripa-ĭ de ghiaţă aduce vîntul zvonul
Suflărilor de moarte, din nopţile tîrziĭ.

Şi ca o povestire, îmĭ bate în fereastră
Sfios ca o fecioară, o ramură de-arin,
....Ascult.... Şi-mĭ pare-atuncĭa că tu îmĭ baţĭ în geamurĭ
Frumoasa mea domniţă, cu sufletul senin!....

Dim. C. Zavalide

Asupra romanuluĭ „Instrăinațiĭ“

de

D-l Dumitru C. Moruzi

Romanul d-luĭ D. Moruzi „*Instrăinațiĭ*“, intitulat cu drept cuvînt „studiu social în formă de roman“, e una din cărțile rare ale literatureĭ noastre, a căreĭ însemnătate constă maĭ ales în modul cum autorul a izbutit să ne dea o oglindire cît se poate de reală a stăreĭ lucrurilor din țara noastră, între aniĭ 1854—1907, în ce privește gradul de cultură, starea economică, politică etc. Nu vom găsi în acest roman nimic senzațional, nicĭ vre-o intrigă complicată, după cum nu vom găsi nicĭ elementul romantic sau pasional, nicĭ demonstrarea vre-uneĭ teze sau studiarea vre-unor caractere patologice, ci autorul ne-a redat episoade din propria luĭ viață, lucrurĭ văzute sau auzite, în sfîrșit o copiare fidelă a vremurilor trăite de însușĭ povestitorul nostru în timpul vieții luĭ sbuciumate de 60 de anĭ.

De aceia, cea ce te izbește de la primele paginĭ chiar, este realizmul uĭmitor, coloritul istoric cu care acest scriitor a știut să ne zugrăvească o epocă atît de puțin cunoscută generațiile tinere, cu toate că este atît de epropiată de noĭ— e vorba de epoca renaștereĭ noastre pe toate tărîmurile. Din toată povestire, care precum am spus e luată din domeniul realitățiĭ și nicĭ de cum o închipuire care să caute a se apropia de realitate, reesă însușirea caracteristică a autoruluĭ: memoria uĭmitoare a lucrurilor văzute sau auzite. In adevăr, fie vorba de priveliștile din natură, pe care le găsim descrise de parcă le-am vedea înaintea ochilor, într'un stil împodobit, vioĭ și ușor, fie vorba de scene în care eroiĭ romanuluĭ vorbesc sau făptuesc ceva, orĭ ni se povestesc lucrurĭ auzite de la bătrînĭ, vom găsi acelașĭ realism.

Am zis că, cu drept cuvînt, volumul e intitulat studiu social în formă de roman, find în adevăr un studiu asupra stăriĭ noastre sociale între 1854—1907, dar acest studiu astfel se desfășură înaintea noastră, încît prin frumuseța stiluluĭ, prin coloritul limbeĭ, prin acțiunea personajelor și caracterul lor și prin alegerea artistică a lucrurilor care puteau trezi vre-un interes pentru cetitorĭ, capătă caracterul uneĭ povestirĭ frumoase și interesante, a unuĭ roman desăvîrșit.

Contrar feluluĭ obișnuit al tuturor romanelor, acțiunea aicĭ

se desfăşură în mod natural, după mersul evenimentelor şi nu se învîrteşte în jurul vre-uneĭ intrigĭ sau a vre-unuĭ conflict dramatic, orĭ a vre-unuĭ mister a căruĭ descoperire să se strecoare din capitol în capitol până la sfîrşitul volumuluĭ aţîţînd curiozitatea şi nerăbdarea cititoruluĭ; cu toate acestea orĭ-cine va găsi un deosebit interes în citirea acesteĭ cărţĭ care—putem spune, fără rezervă—va rămînea o podoabă a literatureĭ noastre.

Romanul d-luĭ Moruzi dacă e social este în acelaş timp şi un roman istoric deoarece autorul ne zugrăveşte atîtea episode marĭ din trecutul neamuluĭ nostru, precum şi atîtea figurĭ istorice cum e a luĭ Mihail Sturza, Grigore Ghica, Cuza-Vodă şi Cogălniceanu, apoĭ figurĭ de boerĭ Moldovenĭ care astăzĭ nu maĭ sunt, cum e acea a hatmanuluĭ Varlaam, sau chiar acea a personajuluĭ principal: Aga Mihalache Stelea. Autorul a ştiut să prindă minunat de bine prefacerea treptată a lucrurilor în decursul vremurilor, mentalitatea personagiilor sau felul lor de a vorbi, de a judeca şi a aprecia; într'un cuvînt, lumea de care ne vorbeşte, o vedem schimbîndu-se sub ochiĭ noştri, o vedem într'o continuă prefacere, şi cînd am ajuns numaĭ la vremurile noastre ne putem da samă maĭ bine de atîtea transformărĭ, care poate un momant ne-au scapat din vedere.

Autorul e cît se poate de obiectiv, chiar atuncĭ cînd intervine în sinul povestiriĭ cu oarecare reflexiĭ personale, le face aşa fel că nicĭ nu se bagă în samă:

„Căcĭ astfel e alcătuită viaţa: te vezĭ plutind în bucurie, în fericire, încunjurat de tot ce'ţĭ este maĭ plăcut, maĭ dulce şi maĭ scump, îţĭ pare că aşa a fost în totdeauna şi că de acuma aşa are să fie şi mîne şi poĭmîne şi la anul! Iar ceasul rău te paşte, lacrimile se adună în taĭnă, şi pe cînd rîzĭ maĭ cu veselie, ele stau gata a'ţĭ scalda obrajiĭ" (p. 287).

Sau dacă îndărătul vorbelor vre-unuĭ personaj s'ar întrezări însăşĭ personalitatea scriitoruluĭ, lucrul e atît de natural şi cerut de logica împrejurărilor în cît nu se observă nicĭ cea maĭ mică împotrivire sau contrazicere; aşa ar fi bună-oară pasagele unde se vede dragostea de ţară şi de neam, de frumuseţele vieţeĭ cîmpeneştĭ. de poezia vremurilor trecute, dragostea de limbă; într'un cuvînt dragostea de viaţa romînească adevărată: „Geniĭ militare sau politice, Regĭ, Impăraţĭ, sau numaĭ smeriţĭ supuşĭ, nu suntem cu toţĭ de cît un neînsemnat firicel de praf împins de vîntul soarteĭ? Iar soarta dragul meu, o duce numaĭ Dumnezeul cel viu cel nevăzut, lumină din lumină, adevăr din adevăr şi dreptate din dreptate! Să nu te îndoeştĭ dar de neamul tău, să nu te superĭ de primejdiile care'l împresoară, căcĭ maĭ marĭ au fost acele care l'au împresurat, şi să crezĭ în viitorul şi mărirea luĭ!

Schimbatu-s'au vremurile de maĭ de mult, astăzĭ se

schimbă ĭarășĭ, precum se vor tot schimba în afară de voința și înțelepciunea noastră, care le întimpină orbește și nu le pricepem de cît în urmă, după ce ne-au trecut fumurile, că le-am fi prevăzut sau făurit!

Neamul romînesc se află în cuprinsul adevăruluĭ și al dreptățeĭ, atuncĭ cînd cere reîntregirea luĭ și dreptul la o viață de sine stătătoare. Fie fără de grijă: va putea învinge mîne. orĭ ĭar să fie învins, un timp, se va ridica însă maĭ mîndru și maĭ puternic și scopul, menirea sa în lume și-o va face! N'a perit Romînul, și nu va peri de cît atuncea cînd se va departa de lumină, de adevăr și de dreptate, cînd va uita de Dumnezeul străbunilor, care l'au ocrotit și-l ocrotește zilnic!... Astfel vorbește hatmanul Varlaam ginereluĭ său Mihalache Stelea. (p. 143).

Dialogurile sunt atît de naturale, încît îțĭ fac impresia unor discuțiĭ ce se petrec sub ochiĭ noștri, felul de a vorbi, evident, find deosebit după epoce în care se află personajul, în ce privește limba ca și mentalitatea.

De aceĭa dacă d-l Moruzi reușește să ne dea paginĭ de descrierĭ atît de frumoase, tot atît de artist se arată și în ce privește redarea dialogurilor; dacă în descrierĭ poate sta alăturĭ cu stiliștiĭ noștri ceĭ maĭ de samă, în povestire de asemenea e concis, clar și interesant. De aceea în romanul d-sale nu vom găsi paginĭ de umplutură, și după cum nu vom găsi pasage de descrierĭ de priveliștĭ înaintea frumuseţeĭ cărora autorul să ne ţină paginĭ întregĭ, tot astfel eroiĭ d-sale nu se vor lungi nicĭ-odată la vorbă în discuțiĭ banale ca să le simțim artificialitatea.

Pe de altă parte d-sa se arată tot atît de maestru în ce privește modul cum a știut să varieze povestirea fie prin gruparea anumită a lucrurilor de care ne vorbește, a dialogurilor, a descrierilor, a părților pur narstive, precum și a reflexiunilor personale.

Și findcă a fost vorba de talentul descriptiv al autoruluĭ vom cita un exemplu luat la întîmplare, căcĭ se găsesc atîtea pasage frumoase încît dacă ar fi vorba de alegere, cititorul ar fi pus la grea încercare:

„Timpul era minunat în ziua aceea: nicĭ prea cald, nicĭ prea răcoros. Drumul poșteĭ rămăsese în mîna dreaptă și trăsurile mergeau pe un drumuleț strîmt, în mijlocul uneĭ cîmpiĭ înțelenite, verde și smălțuită cu pîlcurĭ marĭ învinețite de cimbru sau înălbite și înstelate cu romaniță, ĭar pe alocurea, pîlcurĭ maĭ micĭ și tufe stinghere de toporașĭ care toate te adormeau cu miresmile lor amestecate. Sus pe cer cîte-un nourel alb trandafiriu trimetea pe pămînt umbra sa mișcătoare, întunecînd cîte-o bucată de loc din acea cîmpie strălucitoare de soare, de verdeață și de primăvărătecă înflorire; dar adia un vîntuleț cald și îmbalsamat gonind norelul spre munțĭ și bucata de pămînt întunecată adineaore apărea ochilor maĭ strălucitoare și maĭ mîndră, pe cînd alta se în-

tuneca, puţin maĭ departe. Şi ţelina, sfînta ţelină romînească se întindea cît puteaĭ cuprinde cu ochiĭ; plămîniĭ se umpleau în piept de văzduhul proaspăt, feciorelnic şi el ca şi ţelina: una nespartă de nimene, cine ştie de cînd, ĭar cellalt poate netrecut încă prin nicĭ un plămîn! Intălneau călătoriĭ noştri cînd şi cînd, tamazlîcurĭ de cîte-va sute de vite albe, grase, marĭ şi frumoase, herghelіĭ cu ĭepe fătătoare, cu mînzĭ zburdalnicĭ şi harmasarĭ semeţĭ, tîrle ciobăneştĭ, ale căror turme se vedeau păscînd în depărtare întinzîndu-se în lungĭ şi marĭ pete cenuşiĭ în mijlocul verdeţiĭ încunjurătoare. Apoĭ înnegrea şi cîte un lan boeresc, spărtură de ţelină sau mirişte de anul trecut, cu brazda luĭ cea neagră, catifelată şi atît de grasă că-ţĭ umplea mînile de staĭ ca s'o atingĭ.

„De întîlneaĭ plug ţărănesc, era el de lemn ca în timpul patriarhilor; dar la el trăgeau patru şi cincĭ părechĭ de boĭ şi toate ale romînuluĭ! Pe atuncĭ ĭepele nu ajunseseră încă să tragă la plug, ba nicĭ la căruţă nu se înhămau; doar să nu fi avut cal şi atuncea te rîdeau veciniĭ. O mîndră şi îmbelşugată cîmpie romînească de pe acele vremurĭ!

„Poezie măreaţă, proaspătă şi curată, ce nu se maĭ poate întîlni nicĭ în vestitele cîmpiĭ americane! Cum să nu fi fost şi firea şi sufletul şi cugetul romînuluĭ maĭ largĭ, maĭ bune şi maĭ cinstite de cît în zilele noastre!

„Ţelina am spart'o! Văzduhul... l'am întinat cu fumul de cărbunĭ şi de ţiţeiu! Sufletul... am deprins să'l vindem cuĭ dă maĭ mult! In sfîrşit nevoia a încolţit vrajba, zavistia, ura! Iar cugetarea noastră atît de cinstită, de dreaptă şi de blîndă altă dată ne silim din răsputerĭ a o strica, a o suci şi a o schimonosi după calapodul altor neamurĭ de altă fire şi cu alte nevoĭ!“ (p. 113).

Puţinĭ scriitorĭ au ştiut să ne arăte în descrierile lor poezia vieţiĭ de la ţară aşa precum o găsim zugrăvită în romanul d-luĭ Moruzi. Acelaş soare luminează şi la oraş ca şi la ţară, aceleaşĭ sărbătorĭ şi cu toate acestea cîtă deosebire.

„Da Crăciunul la moşie..., cu Steaua şi Iroziĭ ţărăneştĭ! Da anul nou..., cu urările satuluĭ, plugul şi colindele poetice, cum nu se maĭ aud în zilele noastre... pentru-că nu se revizuiseră încă pe atuncea de către nicĭ un poet, şi în loc de a porni de la şcoala primară, izvorau întregĭ din sufletul şi amintirile ţăranuluĭ.

„Da postul mare, cu cele 9 cojoace ale Babeĭ Dochiĭ! Desgheţul cu sutele de pîrăĭaşe şoptind prin zapada ce părea a li se împotrivi, dar care după ce a pătruns, în parte straturile maĭ adîncĭ ale pămîntuluĭ, pregătind adapatul roadelor viitoareĭ verĭ, pregătindu-se şi ea să apară cu îmbelşugatele sale podoabe, şovăĭe să spargă şi porneşte. împreună cu părăĭaşele acelea la vale, tot la vale, prefăcîndu-le în păraĭe, din pîraĭe în rîurĭ, în Dunăre, şi vărsînduse apoĭ în Mare!

„Da, întăile fire de ĭarbă!... Fragede pîlcurĭ înverzînd galben, lîngă alte pîlcurĭ alb-gălbuĭe de zapadă moale!

„Da, întăiĭ mugurĭ, întăile frunzişoare şi îmbalsamatele floricele de pe crengile pomilor roditorĭ!

„Apoĭ... odată cu sunetul tălăncilor de la turmele de tot soiul, sunetul clopotelor de Paştĭ!... Invierea cea mare din cerurĭ şi învierea făptureĭ!... Biruinţa verdeluĭ asupra albuluĭ, a căldureĭ asupra friguluĭ, dar şi biruinţa vieţeĭ, a tinereţeĭ şi a nădejdeĭ asupra amorţireĭ, a bătrîneţeĭ şi a morţiĭ! Da! La ţară şi numaĭ la ţară le poţĭ vedea, simţi şi pricepe tainele acestea, ce nu se pot nicĭ spune, nicĭ descrie, nicĭ tălmăci, aceleaşĭ şi mereu aceleaşĭ, de miĭ şi miĭ de anĭ, dar veşnic nouă, cît va ţinea şi veşnicia!“

Dacă d-sa este atît de plastic şi poetic în acelaşĭ timp în ce priveşte descrierea frumuseţelor noastre cîmpeneştĭ, tot atît de artist se va arăta cînd ne va zugrăvi farmecul vieţiĭ de la ţară, cînd ni'l va înfăţişa pe ţăran.

Şi faţă cu antagonismul celor două curente îndestul de cunoscute ale literatureĭ noastre de azĭ: „poporanismul“ şi pretinsa „nouă“ şcoală cu ultra-aristocratismul eĭ literar. romanul d-luĭ Moruzi va satisface gusturile orĭ-căruĭ cititor fie acel cititor un admirator sincer şi entuziast al vieţiĭ noastre patriarhale, fie vre-un rafinat prea delicat cu simpatie şi admiraţie faţă de pretinsa noastră clasă socială maĭ înaltă, maĭ superirară. Cu toate că romanul e scris în 1909, în interval de cîte-va lunĭ: Iulie-Noembrie, şi tipărit în 1910, totuşĭ nu poate fi vorba, absolut de loc, de infuenţa vre-unuĭ curent literar. Autorul a scris zugrăvind realitatea astfel cum ni se înfăţişază. Şi dacă e o greşală a se crede că poezia şi subiecte literare se găsec exclusiv numaĭ în viaţa ţărănească, e cît se poate de ridicolă şi absurdă susţinerea acelora care-şĭ închipuesc că o operă literară trebue să ne redee scene luate numaĭ din viaţa eliteĭ noastre sociale, pentru motivul că ar fi maĭ complexe în alcătuirile eĭ sufleteştĭ, şi cu o viaţă maĭ bogată de cît simplitatea şi monotonia, sufletească a celuĭ de jos, a celuĭ simplu, a ţăranuluĭ.

Romancierul nostru însă, de vrea să ne vorbească de ţaran, ni-l arată aşa cum este el în pretinsa luĭ simplitate şi sărăcie sufletească, cu bunul luĭ simţ şi dreapta judecată, cu viaţa luĭ curată, şi cinstită, cu omenia ca şi cu revolta luĭ, după cum pe boer ni'l arată cu demnitatea şi nobleţa lui „adevărată“ ca şi decăderea, conruperea şi micimea de suflet a parvenituluĭ sau decăzutuluĭ. Ar fi ridicol de altfel scriitorul care ar căuta să ne zugrăvească numaĭ de cît o anumită stare socială, nu fiindcă o cunoaşte sau ar avea talent în a ne-o înfăţişa, dar fiind-că ar admite principiile exagerate ale vre-uneĭ şcolĭ literare. Poetul, nuvelistul, romancierul să ne spună aceĭa ce pot şi în genul în care simt aplecare.

D-l Moruzi a dat, în această privinţă, dovada unuĭ scrii-

tor înzestrat, pe lîngă darul povestireĭ frumoase, dar şi a artistuluĭ cu mult bun simţ, a scriitoruluĭ care ştie să ţină cumpăna acolo unde o cere realitatea. De aceea vom găsi în romanul d-sale figurĭ tot atît de simpatice şi de ţaranĭ şi de boerĭ, precum vom găsi scene respingătoare şi la uniĭ şi la alţiĭ, după împrejurărĭ sau caracterul personajelor.

Fiind vorba bunăoară de războĭul nostru pentru independenţă, autorul nu se va perde în tirade declamatoriĭ asupra vitejieĭ dorobanţilor noştri, ci ne va arăta în paginĭ mişcătoare şi eroismul nobilimeĭ noastre alăturĭ de acel atît de cunoscut al ţăranuluĭ.

S'au încercat şi alţĭ scriitorĭ să ne zugrăvească figura boeruluĭ moldovean de neam, dispărut; nicĭ unul nu s'a ridicat însă până la talentul d-luĭ Moruzi de a ni-l înfăţişa atît de viu, de real. Adevăratul boer era nobil din moşĭ, strămoşĭ, nu un parvenit, cu o cultură solidă, atît cît o putea căpata la şcoalele greceştĭ din răsărit, cunoscător adînc al limbeĭ franceze pe care totuşĭ nu vra să o vorbească, ĭubindu-şĭ prea mult limba strămoşilor, încrezătorĭ în viitorul neamuluĭ, nobil în ce priveşte caracterul nu numaĭ origina, ĭubitor al trecutuluĭ, al datinelor, obiceĭurilor strămoşeştĭ, oamenĭ răbdătorĭ, înzestraţĭ cu mult bun simţ şi tact politic, păzitorĭ neadormiţĭ aĭ neamuluĭ, desinteresaţĭ şi adînc patrioţĭ

Iată cum ni-ĭ zuzrăveşte însuşĭ autorul: „Cu dînsul se stîngea un leat întreg. (E vorba de moartea hatmanuluĭ Varlaam). Lespedea mormîntuluĭ se lasă pentru vecie închizînd sub a eĭ greutate ultima întruchipare a fruntaşilor neamuluĭ din trecutul apropiat, blînzĭ, dar mărinimoşĭ, smeriţĭ, dar mîndri, păstrătorĭ aĭ averilor moştenite, dar şi aĭ credinţeĭ şi a datoriilor neamuluĭ! Credincioşĭ în cele lumeştĭ şi în cele sfinte... Iubitor de neam, de lege, de ţară, de familie şi de limbă, acestuĭ mare leat de oamenĭ; i se va erta mult, după cuvîntul scripturiĭ, pentru că mult şi curat a ĭubit"..

Faţă de asemenea genaraţie de venerabilĭ boerĭ bătrînĭ, ce fel de sentimente trebuĭau să aibă ţăraniĭ, de cît un nemărginit respect şi o dragoste pînă dincolo de mormînt? „Vre-o opt sau nouă ţăranĭ bătrînĭ (că doar atîţia maĭ erau de-o vrîstă cu dînsul) făcură strajă ne-adormită în jurul sicriuluĭ (e vorba tot de bătrînul boer hatmanul Varlaam), zicînd că nu vor lăsa altora grija să'l ducă pe umerĭ până la groapă: „El ni-a fost părinte, stăpîn şi sfetnic; el s'a îngrijit de vieţele noastre în timp de foamete, de ciumă, de răzmeriţă, şi de bejănie; el a îngrijit şi de sufletele noastre, ridicînd sfînta asta de biserică; el ne-a cununat şi botezat copiiĭ şi nepoţiĭ; el ne-a sfătuit la bine şi oprit la rău; el în sfîrşit şi-a împărţit pămînturile părinteştĭ în folosul nostru şi în paguba luĭ. Apoĭ ticăloşĭ am fi şi ne-ar trăsni Dumnezeu de am îngădui pe alţiĭ să-l ducă la locul său de vecĭ, unde îl vom ajunge şi noĭ în curînd după voia Domnuluĭ

şi mulţimea anilor, care ne împovorează !" (p- 289) Fericite vremurile cu astfel de oamenĭ şi fericit popor!

E ştiut că dintre toate genurile romanuluĭ, cel maĭ greu e tocmaĭ romanul social-istoric. Este evident pe de altă parte că romanul istoric prezintă maĭ mult interes pentru cetitorĭ de cît romanul cu subiecte de actualitate, dar este cu mult maĭ greu de scris, deoarece pentru unul scritorul poate copia ceea ce se petrece la un moment dat sub ochiĭ luĭ, pe cîtă vreme pentru romanul istoric nu-ĭ vine în ajutor decît amintirea îndepărtată a trecutuluĭ dacă e vorba de o epocă maĭ apropiată, spusele bătrînilor, sau izvoarele istorice dacă e vorba de o epocă maĭ îndepărtată.

In romanul „Instrăinaţiĭ", epoca luĭ Mihail Sturza, Grigore Ghica, precum şi acea a luĭ Cuza-Vodă, scriitorul nu le-a putut reda decît după spusele altora şi prea puţin din cele văzute de el însuşĭ, de oare-ce cam pe la 1863 nu avea decît 13 anĭ, cînd bătrînul nostru de acum, sau tînărul de atuncĭ pleacă în Franţa spre a urma cursurile liceale, unde stă până la 1869 cînd luîndu-şĭ bacalaureatul se întoarce în ţară sau maĭ bine zis în Basarabia unde fusese exilat tatăl său tocmaĭ din 1854 de către Omer Paşa.

Totuşĭ d-l Moruzi n'a întîmpinat nicĭ o dificultate în zugrăvirea vremurilor maĭ vechĭ, ba din contra ni le înfăţişază parcă cu mult maĭ adîncă dragoste. şi amănunţimĭ ca vremile maĭ noĭ; d-sa izbuteşte tot atît de bine în redarea caracterelor ca şi a obiceĭurilor, a spirituluĭ timpuluĭ şi coloritul istoric, descriindu-ne tipurĭ anumite din diferite clase sociale în ceea ce au avut caracteristic. „Instrăinaţiĭ" D-luĭ Moruzi, s'ar putea compara cu frumosul roman „Ciocoiĭ vechĭ şi nuoĭ" a luĭ Filimon, dar d-sa se arată cu mult superior în ce priveşte stilul, compoziţia romanuluĭ, tonul istoric, culoarea locală şi realismul desăvîrşit în locul romantismuluĭ afectat.

Era de aşteptat, de altfel ca d-l D. C. Moruzi să-şĭ încoroneze activitatea sa literară cu romanul, întru cît d-sa se afirmase ca scriitor. întâĭ cu piese de teatru precum: „*Sărutarea luĭ Iuda*" (4 acte) „*Pascariĭ din Sulina*" operă comică (3 acte şi un tablou), reprezentată de patru orĭ la Teatrul Naţional din Bucureştĭ; „*Convertirea*" (3 acte şi un tablou) jucată la Liric şi Teatrul Bulevard. „*Păţaniile lui Samurachi*", (farsă în 3 acte). Până în timpul din urmă d-sa era cunoscut ca compozitor, făcînd între altele şi multe romanţe dintre care unele ajunsese populare, încă din tinereţe se ocupase cu muzica şi numaĭ astfel compuse opera comică cu subiect dobrogean: „Pescariĭ din Sulina". Ca scriitor încă nu se afirmase decît prin broşura „*Basarabia* şi *Viitorul eĭ*" şi volumul scris datorit îndemnuluĭ d-luĭ N. Iorga volum publicat în editura Minerveĭ. „*Ruşiĭ şi Romîniĭ* şi maĭ multe alte poezii.

Iată însă că în timpul din urmă d-sa devine un colaborator activ al „Neamuluĭ Romînesc“ unde publică vre-o 12 nuvele, ĭar anul trecut după îndemnul d-luĭ N. Iorga și A. C. Cuza începe scrierea romanuluĭ „*Instrăinațiĭ*“ pe care'l isprăvește în patru lunĭ și-l tipărește vara aceasta în editura „Neamul Romînesc“. După ce isprăvește acest roman, începe altul, un roman sociologic terminat de mult, dar încă inedit „*Rătăcire*“, și în prezent scrie la un al treilea „*Pribegĭ în țara răpită*“, în legătură cu viața Romînilor din Basarabia și care prin însășĭ subiectul ales, va prezenta negreșit tot atîta interes—dacă nu și maĭ mult—ca celelalte două. Va fi poate un frumos omagiu adus Basarabenilor pentru anul 1912. în amintirea dureroasă și tristă a răpireĭ din 1812. Și astfel la o vrînstă așa de înaintată și în urma uneĭ viețĭ atît de zbuciumate, d. D. C. Moruzi rechemîndu-șĭ amintirile, a știut să le depună pe firul vremeĭ și să se facă cunoscut publiculuĭ prin acest roman, ca un scriitor de o superioritate vădită asupra tuturor acelora care la noĭ, pănă acuma s'au încercat în acest gen.

Cartea d-sale pe lîngă că este o operă literară de o valoare incontestabilă dar în același timp față de patriotismul de care este însuflețită, va avea o valoare morală înălțătoare asupra tineritului nostru, precum și asupra tuturor acelora care nu și-au dat seamă de frumusețile limbeĭ noastre, de priveliștile pămîntuluĭ nostru, de obiceĭurile noastre, într'un cuvînt de trecutul și viața neamuluĭ nostru romînesc.

Titlul volumuluĭ de „*Instrăinațiĭ*“ reesă de la sine din însușĭ cuprinsul romanuluĭ: Hatmanul Agapie Varlaam, boer de neam mare și vechiu îșĭ duce singura luĭ copilă Profirița (Pulcherie) la cel maĭ bun internat din Lemberg, unde obișnuĭau pe vremurĭ boeriĭ din protipendadă să-șĭ trimită fetele. Această înstrăinare vremelnică avu drept urmare, să înstrăineze la încaput, sufletul, în ce privește limba, dragostea de neam, obiceĭurile străvechĭ, credința etc. și numaĭ după anĭ îndelungațĭ și în urma unor evenimente marĭ ca Unirea, Neatîrnarea, a revenit la adevăratele eĭ sentimente față de țară; Hatmanul Varlaam, cea maĭ simpatică figură din tot cuprinsul povestireĭ—îșĭ căsătorește unica luĭ copilă cu Aga Mihalachi Stelea al căruĭ tată fusese căftănit prin stăruințele luĭ Mihail Sturza și decĭ nu era de neam tocmaĭ mare ca unul ce parvenise de curînd, cu o educație necomplectă atît cît a putut'o capata în scolile noastre de pe atuncĭ. Un om fără încredere în țară și viitorul eĭ, a trebuit și el—fără ca să fie un înstrăinat prin educație—să revină tîrziu de tot la aceleașĭ sentimente romîneștĭ. Dintre ceĭ doĭ fiĭ aĭ luĭ Mihalacha Stelea. Arthur, cel maĭ mare, fire simțitoare și visătoare, care duce cu el în străinĭ dorul frumoaselor sale cîmpiĭ moldoveneștĭ, după ce isprăvește în chip strălucit cursul învățătureĭ se întoarce în țară de la Paris, ĭea parte la războiul pentru neatîrnare și cade eroic la Grivița, jert-

findu-șĭ viața pentru țară. Cu totul altfel e fratele său maĭ mic Nini—adevăratul „înstrăinat", tînăr, înfumurat, disprețuitor și utopic, se căsătorește cu principesa Olga de Gaspar Grațiani, care ca o nobilă de mare viță ce era, divorțază și se căsătoruște a doua oară cu administratorul domeniilor sale; la urmă se pocăește și el, se cumințește, cu toate că e cam tîrziu. Prin urmare cel maĭ înstrăinat din toțĭ—nu maĭ vorbim de principesa Olga de Gaspar Grațian,—este Nini Stelea care revine și el la adevăratele luĭ sentimente de romîn, sentimente înăbușite din cauza educațieĭ ce primise. Găsim în acest roman descrisă viața uneĭ familiĭ până la a treia generație. începînd cu figura măreață a boeruluĭ moldovan Hatmanul Agapie Varlaam și până la nepoțiĭ și nepoatele luĭ de fiică cu povestirea viețiĭ cărora autorul intră în vremile noastre.

Intr'o povestire care se desfășură atît de simplu și natural dar atît de interesantă, autorul face loc descriereĭ unor evenimente marĭ din istoria noastră, evocînd în același timp unele figurĭ neșterse precum e a luĭ Grigore Ghica, Kogălniceanu, sau Cuza-Vodă. Concluzia care reesă din întreaga povestire și care de altfel e arătată de însușĭ autorul în prefața volumuluĭ este că: *„Să ne păstrăm însușirile neamuluĭ și să nu luăm cu împrumut de la străinĭ toate; ă nu luăm decît cele curate și potrivite cu firile și locurile de la noĭ; lipsa de școlĭ și relele întocmirĭ ne-au hărăzit astfel de „înstrăinațĭ" și de acea numaĭ școlile desăvîrșite în care să se predea în curățenie de suflet dragostea de neam, de datinele, de credințele luĭ, ne vor putea scapa de această primejdioasă pacoste".*

Dintre toate personajele acestuĭ roman, fiecare redat cu mînă de maĭstru de oare ce nu găsim nicĭ o contra-zicere în logica caracterelor, ci aceĭașĭ unitate și continuitate din punct de vedere psihologic, sufletul lor desfășurîndu-se în timp după pornirile înăscute, educația primită și împrejurările prin care au trecut—nicĭ unul nu ne atrage maĭ mult ca figura hatmanuluĭ Varlaam; asupra luĭ parcă, se revarsă toată dragostea autoruluĭ pe care o insuflă și cititoruluĭ. Și ar fi interesant de citat cîte-va scene în care îl găsim pe acest venerabil bătrîn; în lipsă de spațiu însă ne mulțumim numaĭ cu aceste simple constatărĭ.

Dintre figurile istorice marĭ ale neamuluĭ nostru pe care autorul a încercat să ni le zugrăvească în ce au avut ele maĭ caracteristic, în afară de figura luĭ Cuza-Vodă, nicĭ una nu ne impresionează ca acea a luĭ Grigore Ghica; cît de nobil a fost acest domn și cît de mult și-a ĭubit țara! „Frumoase și mărețe visurĭ maĭ făuream noĭ (zice Ghica-Vodă) o mînă de tinerĭ, născuțĭ și crescuțĭ de bătrîniĭ aceștia, ce-țĭ par ție și multora neiubitorĭ de neam! Din sîngele lor ce dragoste sfîntă de țară a răsărit în inimile noastre.

„Ce dor și ce avînturĭ pentru a o redeștepta, pentru a

o lumina și pentru a o reînălța, cum a fost și cum trebue să fie!

„Și dragostea aceasta, avînturile acestea, nu cuprindeau numaĭ Moldova noastră scumpă, ci neamul întreg și maĭ scump, peste hotarele a două principate, peste granițele a treĭ împărăţiĭ! Din toată moșia străbunilor, robită astăzĭ de turcul păgîn, de Neamțul și de Ungurul papistaș și de Rusul ortodox, ajunsă roabă din treĭ părţĭ, ĭar a patra prefăcută în caravanseraĭ, prin care se perinda soldăţimile barbare a treĭ marĭ împăraţĭ; din această bucată de carne macră, ferită pănă acuma numaĭ prin minunea ceruluĭ și prin lăcomia și zavistia a treĭ dulăĭ turbaţĭ, am vrut, vrem și vom face o ţară frumoasă cum n'a maĭ fost alta, mare și reîntregită, de sine stătătoare, în stare a se apara și a se ocîrmui singură, renăscînd în sfîrșit după patru veacurĭ de suferinţe, la lumina soareluĭ dreptăţeĭ, al libertăţiĭ și al înfrăţireĭ! Iată care a fost, este și va fi visul nostru, visul acelora pe care îĭ chemaţĭ în batjocură bonjurișţĭ, fără a vă da osteneală să-ĭ pricepeţĭ!" (p. 87).

Idealiste vremurĭ și idealiste generaţiĭ! Cum se înalţă și strălucește în ochiĭ noștri figura măreaţă a domnitoruluĭ pe care istoria ni'l înfăţișază atît de rece! „Și ziua aceasta de mîne (continuă domnitorul către Mihalache Stelea) pe care voĭ nu o puteţĭ vedea, noĭ o zărim, o vedem chiar lămurit cum se apropie, se tot apropie... maĭ aproape tot maĭ aproape!

„Dar ce este aproape pentru neam care străbate veacurile: departe maĭ e Doamne, pentru bieţiĭ muritorĭ ,cari abia se strecoară pintre niște zile! Multă jale și durerĭ multe vor maĭ trece peste bietul nostru neam, multe lacrimĭ și sudorĭ se vor scurge pe pămîntul ţăriĭ și multe morminte se vor deschide în ţărna luĭ sfîntă!

„Și aceĭ ce se vor culca în ele vor fi încă dintre ceĭ fericiţĭ!

„Cine știe în ce pămînt străin îmĭ vor putrezi oasele și cum voĭ fi judecat de către cruda patimă a protivnicilor pănă va suna și pentru mine ceasul dreptăţiĭ.

„Cînd însă istoria nepărtinitoare va lumina, cu acealeașĭ raze strălucitoare și liniștite. unind în aceĭașĭ aureolă zilele de astăzĭ și vremile trecute, se va turna poate în aramă chipul muceniculuĭ Bucovineĭ și se vor gîndi nepoţiĭ și la urmașul martiruluĭ! Că și el a domnit în dragoste de neam, a presimţit viitorul, deslănţuind pe robĭ în coprinsul ţăreĭ sale. Maĭ mult de ocamdată nu se poate face, pentru că robia este încă legĭuită, nu numaĭ în ţările vecine, dar pănă și peste mărĭ. Prin fapta mea am vestit însă că omul nu trebue să robească omuluĭ!" (pag. 88).

Din tot romanul reesă ca o vie lumină, ce străluceste în tot decursul povestireĭ, adînca dragoste a autoruluĭ pentru trecutul neamuluĭ nostru, pentru obiceĭurile luĭ, pentru limba strămoșască, într'un cuvînt pentru tot ce e romînesc. Cîtă adîncă părere de rău simte romînul nostru pentru poezia trecutuluĭ faţă cu prezentul!

Sînt şi astăzĭ spicurĭ auriĭ şi albăstrele..., mac de cîmp, cimbru şi sulfină! Ciocîrlia îşĭ urmează şi acum cîntarea în albăstrimile de sus! Şi locurile sunt aceleaşĭ!... Dar, vaĭ! recea zapadă a vieţeĭ s'a aşternut peste noĭ, alcătuită din bucuriĭ şi suferinţĭ, fericirĭ şi amărăciunĭ. năzuinţĭ şi desamăgirĭ!.., Iar stratul rece este acum atît de gros, de atîta timp cerne nemilos peste noĭ, în cît ne-a tocit simţurile, oprindu-ne de a maĭ simţi, vedea, auzi şi mirosi ca altă dată! Dar locurile? sînt oare tot aceleaşĭ? De ce abia le maĭ recunoaştem?

„Pentru că şi ele şi-au preschimbat frumuseţile de atuncea în frumuseţele de astăzĭ, pe care numaĭ ceĭ de astăzĭ le pot gusta, preţui şi înţelege, meniţĭ şi eĭ, sărmaniĭ a nu maĭ gusta şi pricepe frumuseţile de mîne!“ (pag. 149).

Singurul neajuns a acestuĭ roman ar fi poate disproporţia care se observă între partea I şi a II-a. Evenimentele istorice maĭ noĭ sunt expuse cam sumar, faţă de epocele anterioare şi se vede din aceasta că Romanul la început fusese conceput după un alt plan; simţĭ parcă o adîncă părere de rău că romancierul nostru care ştie să ne povestească aşa de frumos fapte din trecutul nostru, de la un moment dat începe să se grăbească, să fie maĭ sumar. Cu toate că evenimentele maĭ noĭ sunt maĭ cunoscute şi ca atare ar fi prezentat maĭ puţin inferes, totuşĭ faţă cu darul de povestire al autoruluĭ şi simţul luĭ de a prinde tocmaĭ partea maĭ caracteristică fie a uneĭ figurĭ istorice, fie a unuĭ eveniment, nu ne îndoim că şi partea a doua ar fi devenit tot aşa de interesantă ca p, I, cu toate că sunt lucrurĭ cu totul apropiate de noĭ şi decĭ prea cunoscute. De aicĭ provine poate şi faptul că figura luĭ Cuza-Vodă nu este scoasă în relief şi nu ne impresionează aşa cum ne-am fi aşteptat. Dar autorul a prins minunat de bine personalitatea luĭ, arătîndu-ni'l ca pe omul înzestrat cu mult bun simţ, cu dreptă judecată, duşman neîmpăcat al formelor goale ca şi al nedreptăţilor, măreţ în simplitatea luĭ şi ĭubitor de ţară până la jertfă. In lipsă de spaţiu nu putem reda cîte-va scene în care ni se înfăţişează figura luĭ Cuza şi a ministruluĭ său : Kogălniceanu. Astfel ar fi pasajul unde marele domnitor şi Kogălniceanu discuta cu hatmanul Varlaam şi Aga Mihalache Stelea în ce priveşte marea reformă socială a împroprietărireĭ ţăranilor, de unde se poate vedea ce zguduire puternică a trebuit să producă în clasa boerească, această îndrăzneaţă reformă, care de sigur a contribuit în cea maĭ mare parte la detronarea luĭ şi cine ştie... dacă nu şi la sfîrşitul luĭ...

Ne-am fi aşteptat să găsim maĭ mult entuziasm în zugrăvirea acesteĭ epocĭ, atît de frămîntată şi măreaţă, poate autorul în parte să fi fost influenţat de spiritul timpuluĭ şi de atmosfera ostilă de care a fost înconjurat marele nostru domnitor, atît în viaţă, cît şi după moarte...

Vom găsi în acest roman scene duĭoase şi mişcătoare pînă la lacrimĭ, cum e moartea luĭ Arthur sau a mamaĭ

luĭ după cum vnm găsi de asemenea și scene cu mult umor în care autorul nostru se arată un satiric fin, ușor și totușĭ de o puternică ironie; filozofărĭ asupra viețiĭ, mișcătoare prin puterea gîndireĭ, ca și acea a simțiriĭ, discuțiĭ între personaje pe care le urmărim cu un deosebit interes, căcĭ scriitorul s'a ferit de subiecte banale, ,în cît alternarea și variația aceasta a cuprinsuluĭ dă viață și farmec întreguluĭ roman.

Din toată povestirea se revarsă ca un balsam întăritor în sufletele noastre amărîte și ne mîngîe cu dulceața cuvîntuluĭ bătrînesc *credința, dragostea și nădejdea.*

Și este de admirat, și e uĭmitor în acelașĭ timp, cum bătrînul nostru autor care 'a dus o viață cît se poate de zbuciumată, a suferit de o boală periculoasă, ba a trecut prin neagră mizerie, a ajuns imfirm, s'a găsit în momente grele pentru viață cînd poate altul din generația noastră maĭ puțin încercată și răbdătoare și-ar fi făcut socoteala zilelor cum bătrînul nostru atît de modest și atît de simpatic, coborîtor dintr'o familie atît de mare și care astăzĭ îșĭ petrece restul zilelor în simpla și atît de modesta luĭ locuință din strada Cuza-Vodă din Iașĭ, a păstrat cu atîta tărie în suflet—ca o stîncă în mijlocul valurilor măriĭ frămîntate—*nădejdea* înviorătoare și nu găsim în romanul său nicĭ o umbră din decepționismul vremurilor în care trăim.

Eugeniu Revent

Documentele M-reĭ Neamuțu

Tablou de Mănăstirile și schiturile cele vechĭ unite orĭ închinate M-riĭ Neamțu, care în urmă au compus Instituția și zestrea Mănăstirilor Nemțene:

1. Biserica Albă cu hramul Bogoslovu indentificat cu M-rea Neamțu, hram Inălțarea, între aniĭ 1210 până la 1400. De la acest an se zice numaĭ *Mănăstirea Neamțu.* (vezĭ inscripțiile și Prescurtarea despre Bogoslov).

2. M-rea Chipriana (Căpriana) din Basarabia. Inchinată M-riĭ Albe de la Neamț (Neamțu) la 1380, închinată de ieromonahul Chiprian titorul eĭ. Iară părțĭ din zestrea eĭ s'au închinat și maĭ pe urmă de Domnitoriĭ următorĭ, care întăresc închinarea, și adaog închinînd zestrea nouă între aniĭ 1409 până la 1470 și încoace. Iară la anul 1698 Antioh Const. Cantemir Voevod—o închină—de mitoc M-reĭ Zogravu din muntele Atos, pe motiv

că M-rea Chiprieana au căzut în sărăcie și amîndouă sunt făcute de Stefan Vodă cel Mare (Uricar t. 3. pag. 270—275; ist. M-reĭ Neamțu t. 7. 616—617).

3. M-rea Condrița Săhastrie veche a M-reĭ Chiprieana, au avut aceeaș soartă ca și M-rea sa Chiprieana de la aniĭ 1370 pînă la 1470 și maĭ încoace.—Ea a fost închinată, M-reĭ Albe (Neamțu) la 1380—Iar la 1698 închinată cu M-rea sa Chiprieana la M-rea Zugravu.—In urmă: arsă, pustiită—și în secolul al 19-lea apare ca schit nou—tot a Zugravului cu Chiprieana.

4. Biserica sf. Nicolae de la Tîrgu Corni (schit cu călugărĭ a Bisericeĭ Albe între ani 1300 pînă la 1402. Cînd s'a desființat schitu și Biserica s'a dat satuluĭ Pipirig.

5. Biserica schitului Slătiorul (Vovideniea) a Bis. Albe între anĭ 1300 pînă la 1402 și maĭ încoace, în urmă biserica arsă, pustiită, și înoită cu numele Vovideniea de Episcopul Fonichie Hadîmbu.

6. Bis. schituluĭ Legen de pe coasta munteluĭ Legen, a Bis. Albe,—între anĭ 1300 pînă la 1510—In urmă desființat—și înoit cu numele de Pocrod de Episcopul Pahomie Pencovschi.

7. M-rea Bistrița din județul Neamț unită cu M-rea Neamț la anul 1407 de Mitropolitul Iosif Mușat, Iar la anul 1687 Inchinată la Ierusalim de D-na Safta a lui George Ștefan Vodă la 1863 secularizată.

8. M-rea Boiștea de lîngă Tîrgul Neamț—Inchinată M-reĭ Neamțu la anul 1446 de Ștefan Vodă cel bătrîn, fiul luĭ Alecsandru Vodă cel bun.

9. M-rea Vivnovățul cu hramul Nașterea M. D-luĭ, care în vechime să numea: M-rea Peștera, lîngă Butucenĭ în Basarabiea—Eară acum să zice M-rea Buțucaniĭ de pe apa Răutu. Inchinată M-reĭ Neamțu la 1470 de Ștefan Vodă cel mare—cu hrisovul de la No. 1466 din opis (la Copanca).—Maĭ în urmă închinată M-reĭ Vatopedu de la Muntele Atos.

10. M-rea Turbatu (Brusturiĭ) Hram sf. Neculaĭ, unde sînt Oșlobeniĭ de astă-zĭ—Inchinată M-reĭ Neamțu la anul 1518 de Postelnicu Cozma Șerpe.

11. M-rea Bogdăneștĭ hram sf. Necolaĭ. Inchinată M reĭ Neamț la 1518 de Mitropolitul Teoctist al III-lea Neamțanu. Inoită și prefăcută de M-rea Rîșca (Teoctist. de la M-rea Neamțu).

12. Schitu Buluc din măgura Odobeștilor,—Inchinată M-reĭ Neamțu la anul 1679 de ctitorul Isaiea Carage Voevod.

13. Schitul Bălăştiĭ (la codru Sirbilor) Inchinat M-reĭ Neamţuluĭ la anul 1711 de ctitorul Ieromonahul Dosofteĭ—nepotul Episcopuluĭ Pahomie.—

14. Schitul Pocrovuluĭ Inchinată M-reĭ Neamţu la anul 1724 de ctitorul Episcopul Pahomie Pencaschi.

15. Schitul Vovidenia Slatiorul închinată M-reĭ Neamţu la anul 1751 de ctitoriĭ Episcopul Ioniche cu fratele său Ieromonahul Nicolae Hadîmbul.

16. Schitul Hăpeşti de lîngă Tîmpeştĭ închinat M-reĭ Neamţuluĭ la anul 1757 de ctitorul Iosif nepotul ctitoruluĭ Episcopul Pahomie şi la 1771 de Ieromonahul Ioan.

M-rea Secul

17. Schitul Săhăstriea Seculuĭ închinat M-reĭ Secu la anul 1734 de ctitorul Gedeon—Episcopul

18. Schitul Sihla închinat M-reĭ Secul la anul 1763 de ctitorul Ioniţe Paşcanu Cantacuzino—care au înoit biserica în memoriea lui Coroiu, care a murit acolo.

19. Schitul Lipova închinat M-reĭ Secu la anu 1764 de ctitoarea Despa Şătrăroaca soţiea lui Vasilache Cozma.

20. M-rea sf. Necolae (cu paraclisul eĭ) din cetatea Neamţuluĭ, închinat M-reĭ Secu (prin Episcopul Gedeon) la anu 1665 de Dabija Vodă.

21. Schitul Nifon închinat M-reĭ Secu la anu 1765 de ctitorul igumenul Nifon (din M-rea Secu).

22. M-rea Secu cu toate schiturile eĭ să uneşte cu M-rea Neamţu la anul 1779 de Constantin Moruz cu Mitropolitul Gavril Calimah.—De atuncĭ încoace M-rea Secu, cu M-rea Neamţ compun o administraţie şi o casă.

23. Bis. sf. Voevozĭ din Galaţĭ (Malu) să închină M-reĭ Neamţu la anul 1798—de ctitorul care a dat loc, material şi banĭ, ca să înoească Bis. arsă—cu acelaş hram sf. Voevozĭ—bis. de ctitoria neamuluĭ său, George Şişman.

24. Schitul Varniţa de pe moşiea Varniţa—închinat M-reĭ Neamţu la anu 1806 de mitropolitul Veniamin.

25. Schitu Urgueştĭ (Negomireştĭ) închinat M-reĭ Neamţu la anul 1816 de ctitora spătăreasa Safta Bogdan.

26. Schitu Nicoreştĭ (Buciumenĭ) închinat M-riĭ Neamţu la anu 1818 de ctitora Catinca Guriţoaea fiica banuluĭ Lenţu.

(Va urma) **Arh. Narcis Creţulescu**

DARI DE SAMA

Economice și Financiare

Unificarea dreptuluĭ în materie de cecurĭ.

In numărul trecut, al acesteĭ reviste, am dat relațiĭ despre aceĭașĭ problemă în materie de polițe.

Conferința ce se va ține la Haga în sesiunea anuluĭ 1911, va avea de scop de a revedea textul diciziunilor luate relative la polițe și de a prepara materialul necesar în ce privește legiferarea ceculuĭ

Guvarnul Olandez, și de astă dată, a preparat un chestionar care enumeră punctele esențiale, asupra cărora urmează a se pronunța congresul pentru ca, maĭ apoĭ, să devină lege.

Pînă în prezent chestionarul cuprinde definițiile și principiile relative la mențiunile esențiale ale ceculuĭ.—Iată cuprinsul chestionaruluĭ.—

I Definițiĭ și mențiunĭ esențiale

I. Legea trebue să conție o definițiune a ceculuĭ, sau e suficient ca să fixeze condițiunile esențiale de îndeplinit pentru ca un efect să fie considerat ca atare?

II. Legea trebue să stabilească următoarele condițiunĭ esențiale necesare existențeĭ ceculuĭ.

a) Cuvîntul „cec" sau o expresie echivalentă în limba țăreĭ în care se emite.

b) Indicarea loculuĭ și a dateĭ emisiuneĭ (cu sau fără dispozițiunea că data zileĭ de emisiune să fie scrisă pe de întregul de cel ce a iscălit cecul).

c) Indicarea persoaneĭ căreĭa sau în ordinul căreĭa plata trebue să se facă; afară de cazul cînd cecul va fi plătibil, la purtător.

d) Mandatul trasuluĭ de a plăti o sumă determinată cu sau fără îndicațiunea fonduluĭ din care se va face plata.

e) Semnătura trăgătoruluĭ.

III. Trebue de admis:

a) Că cecul poate fi tras asupra orĭ-căreĭ persoane.

b) Că nu poate fi tras decît fie asupra unuĭ bancher, băncĭ sau asupra unuĭ stabiliment aparținînd unuĭa din categoriile speciale îndicate de lege, fie asupra unuĭ comerciant;

c) Că nu poate fi tras de cît numaĭ asupra unuĭ bancher, băneĭ sau un stabiliment aparținînd unuĭa din categoriile de stabilimente indicate de lege?

In ambele aceste ultime două cazurĭ carĭ sunt categoriile de stabilimente indicate de lege?

IV. Cecul va putea fi emis în ordinul trăgătoruluĭ însu-șĭ?

II Bararea.

V. Legea trebue să autorize bararea [1]) ceculuĭ, distingînd:

a) O înterzicere specială.

b) O înterzicere generală.

Şi să regulamenteze formele şi efectele fie-căreĭ înterziceri.

In primul caz cecul nu va fi plătibil decît la un bancher arătat anume; în aldoilea caz la orĭ-care bancher.—

VI. Dacă legea admite şi reglementează bararea; trebue să acorde această facultate numaĭ trăgătoruluĭ sau şi unuĭ girant, sau purtător; fie că trăgătorul n'a barat cecul, fie că trăgătorul l'a barat în general şi girantul sau purtătorul doreşte să-l bareze în special.

VII. Clauza din legea germană din 11 Mart 1908 „ numaĭ pentru credit" trebue să fie recunoscută si reglementată prin lege şi cu ce efect?

Aceste chestiunĭ implică altele relative la condiţiile de plată în numerar:

VIII. Legea trebue să prevadă:

a) Că locul îndicat ca domiciliu al trasuluĭ trebue considerat ca loc al plăţeĭ, dacă cecul nu îndică un altul;

b) Dacă suma de plată e îndicată atît în cifre cît şi 'n litere şi aceste două îndicaţiunĭ nu sunt identice, suma scrisă în litere trebue considerată ca cea adevărată şi că dacă suma de plată a fost îndicată de maĭ multe orĭ, fie în litere fie în cifre, în caz de deosebire suma cea maĭ mică se va considera ca cea adevărată?

IX. a) Cecul nu poate fi plătit decît la vedere?

Şi în acest caz:

b) Cecul conţinînd o altă îndicaţiune a timpuluĭ de plată, trebue totuşĭ să fie considerat ca plătibil la vedere, sau trebue considerat ca nul?

c) Legea trebue să admită cecul plătibil la un timp de la vedere, fixînd şi maximul timpuluĭ? (Ca'n codul Comercial Italian)

III

Dispoziţiunĭ relative la gir, proviziune, pluralitatea exemplarilor, acceptare şi aval.

X. Legea trebue:

a) In ce priveşte girul;

b) „ „ „ înterzicerea giruluĭ;

c) Drepturile ce se dobîndesc prin gir;

d) Legitimarea purtătoruluĭ; să se refere la dispoziţiunile corespunzătoare ale legeĭ uniforme relative la poliţe şi bilete la ordin?—

XI. a) Ce consecinţĭ civile sau penale atrag faptele creĭereĭ unuĭ cec fără nicĭ o proviziune?

---

1) Barare—Interzicere de a plăti cecul în numerar şi deci deschide purtătoruluĭ un credit numaĭ

b) Proviziunea nesuficientă trebue să aibă aceleașĭ consecințĭ ca și lipsa completă?

XII. Cecul va putea fi emis în maĭ multe exmplare, sau această facultate nu poate fi dată decît în ce privește cecurile plătibile în alt stat sau în alt loc de cît acel al emisiuneĭ și nu sunt plătibile la purtător?

XIII. Dacă legea acordă facultatea da a emite un cec în maĭ multe exemplare, ce dispozițiĭ trebue să conțină în ce privește forma exemplarelor și consecințele de fapt pe carĭ le produce diferitele exemplare ale ceculuĭ girate la persoane deosebîte?

XIV. Cecul va putea fi acceptat?

Sau certificat? (ca'n America).

Carĭ vor fi efectele uneĭ acceptărĭ sau certificărĭ scrise pe cec?

XV. Legea trebue să recunoască avalule unuĭ cec?

IV.

XVI. a). Legea trebue să fixeze în amănunțimĭ condițiunile în cari un cec trebue să fie prezentat trasuluĭ spre plată?

In cazul unuĭ răspuns afirmativ;

b). legea trebue să distingă:

1⁰ întăĭ cecurile plătibile în locul de emisiune sau în alt loc? sau

2⁰ între cecurile plătibile în țara în care au fost emise și cele plătibile în alt stat? sau

3⁰ să lase fiecăruĭ stat libertatea de a fixa termenele pentru cecurile plătibile în alt loc de cît acel în care au fost trase pentru a permite, de pildă, asimilarea cecurilor plătibile în o parte a statuluĭ în care au fost emise, cu cecurile plătibile în alt stat?

XVII. Dacă legea fixează termenul pentru prezentarea unuĭ cec:

a) Zilele de sărbătoare trebuesc scăzute, pentru a decide dacă termenul legal a fost observat?

b). ultima zi a termenuluĭ fiind o zi de sărbătoare, prezentarea trebue făcută în ziua următoare?

XVIII. Legea trebue să asimileze prezentăreĭ ceculuĭ trasuluĭ, remiterea ceculuĭ uneĭ camere de compensare în care trasul este reprezentat?

XIX. Legea trebue, în ce privește chipul de a constata prezentarea și neplata ceculuĭ, să se refere la dispozițiunile legeĭ uniforme relativă la polițe și bilete la ordin, adăugind că în cazul remitereĭ uneĭ camere de compensare protestul nu va fi cerut în statele în care această remitere va putea legalminte să înlocuĭască prezentarea la tras?

XX. Legea trebue să confere purtătoruluĭ unuĭ cec dreptul de a reclama în justiție contra trasuluĭ?

XXI. Regulele relative la recursul unuĭ purtător contra tră-

gătoruluĭ și giranților, în caz de neplată a unuĭ cec, trebue să fie aceleașĭ ca în materie de polițe?

XXII. Purtătorul unuĭ cec, care nu reclamă plata în termenele prescrise de lege, va maĭ avea recurs:

a) contra giranților?

b) contra trăgătoruluĭ fie în toate cazurile, fie numaĭ în cazurile în care trăgătorul a făcut proviziunea și ĭa a pierit prin faptul trasuluĭ, după expirarea zisuluĭ termin?

In cazul unuĭ răspuns afirmativ la lit. b. (fără a distinge între ambele ipoteze) se va da purtătoruluĭ contra trăgătoruluĭ o acțiune analoagă aceleĭa ce o acordă legea germană din 11 Mart 1908 § 21?

XXIII. Legea trebue, în ce privește notificarea de neplata giranților și trăgătoruluĭ, să trimeată la dispozițiunile legeĭ uniforme relativă la polițĭ și bilete la ordin?

XXIV. O asemenea trimetere trebue să aibă loc și în materie de prescripție a acțiunilor contra trăgătoruluĭ și giranților ceculuĭ?

XXV. Trăgătorul trebue să aĭbă dreptul de a revoca mandatul dat trasuluĭ prin cec?

Și în cazul afirmativ, o atare revocare trebue să rămîĭe fără efect până după expirara termenuluĭ fixat pentru prezentarea ceculuĭ?

XXVI. Legea trebue să regulamenteze efectul morțeĭ sau falimentuluĭ trăgătoruluĭ unuĭ cec asupra pozițiuneĭ trasuluĭ?

V.

Perderea cecurilor, falșificarea lor și situația lor juridică internațională.

XXVII. Pentru perdere e suficient să se raporteze la lagea polițelor și biletelor la ordin?

XXVIII. Consecințele unuĭ falș (semnătura falșă a trăgătoruluĭ sau a vre-unuĭ girant sau falșificarea conținutuluĭ ceculuĭ) trebuesc reglementate după sistemul legeĭ polițelor și biletuluĭ la ordin?

XXIX. Legea trebue să indice cine trebue să suporte daunele rezultînd din plata unuĭ cec cu semnăturĭ falșe sau al căruĭ conținut a fost falșificat (trăgător sau tras) sau care a fost pus în circulațiune fără consimțimîntul semnătarilor ceculuĭ?

XXX. Cari sunt regulele de drept internațional aplicabile:

a) capacitatea semnatarilor ceculuĭ,

b) condițiunilor esențiale cerute pentru validitatea unuĭ cec ca atare.

c) formeĭ obligațiunilor contractate de semnatariĭ ceculuĭ.

d) formalităților de îndeplinit pentru a conserva drepturile rezultînd din un cec?

e) sancțiunilor dispozițiunilor fiscale.

D. Longinescu.

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei"

Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu.*

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academieĭ.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhierul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstireĭ Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovicĭ, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academieĭ.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Goroveĭ, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanul, publicist, avocat.
Valeriu Hulubeĭ, profesor.
Vas. E. Iorga, publicist.
Dr. S. Konia, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihail Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. George Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșanĭ.
Dr. T. Nicolau, profesor liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iașĭ.
Dr. D. Pompeĭ, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureștĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director liceuluĭ Internat.
Riria Xənopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franța, Membru al Acadrmieĭ Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academieĭ, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondențĭ:

Dr. Ladislau Thot, membru al maĭ multor societățĭ științifice și literare, Ujphest.

ABONAMENTUL

Ediția de lux: 15 leĭ pe an în țară și străinătate. 1 număr 1 leu 25 banĭ.

Ediția de popularizare: 10 leĭ pe an. 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ și volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-țieĭ.

Avem cîte-va colecțiĭ complecte dela anul I pănă la al XXII-lea.

*

PREMIĬ

„Arhiva" acordă abonaților eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911:

1) *Cine face șase abonamente pe an, și va trimite costul lor, administrațieĭ, va avea* **un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

2) *Cine face 20 abonamente, în aceleașĭ condițiunĭ, primește* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toțĭ abonațiĭ carĭ vor plăti direct administrațieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" ce se vor distribui pe anul următor 1912,* precum și *la 10 volume din revista „Arta" pe diferițĭ anĭ.*

4) *Toțĭ abonațiĭ, care vor trimite abonamentul direct administrațieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificație, fără a plăti nicĭ un ban.**

ADMINITTRAȚIA

Inștiințare: Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugațĭ a îngădui. Va veni rîndul la toțĭ.

Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie)

ANUL XXII. Fevruarie 1911 No. 2.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETAȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE DIN IAȘI

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1911

Onor. Cititorĭ,

Cu numărul acesta „Arhiva“ păşeşte în al XXII-lea an de existenţă.

Gustul pentru citit prinde din ce în ce maĭ mult şi la noĭ.

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhiva“ de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şi literatureĭ romîneştĭ prin publicarea lucrărilor lor în Arhiva şi de a împărtăşi aceste cunostinţĭ publiculuĭ prin stăruinţa continuă, cu sacrificiĭ, la publicaţia acesteĭ reviste.

Aţĭ primit regulat numerele pînă acum şi cheltuelile sînt marĭ, aşa că vă rugăm foarte mult a ne trimite abonamantul Dv. din urmă, dacă sînteţĭ în întîrziere, şi pe anul curent, care nu l'au trimis.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspîndirea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm în preţiosul Dv. concurs. Dacă împrejurărĭ vă silesc a nu plăti abonamentul, sînteţĭ rugat a înapoia numărul dela începutul anuluĭ, ca să nu ne expuneţĭ la miĭ de leĭ datoriĭ la abonaţiĭ care au primit revista, dar nu au plătit nicĭ pănă acum abonamentul pe aniĭ din urmă. *Administraţia.*

Bibliografie

Em. Grigorovitza. Scrierĭ în limbagiu moldovenesc, se află de vînzare la Librăria Naţională (Bucureşt).

1.—Chipurĭ şi Graĭurĭ din Bucovina, vol. ilustrat leĭ 2.50

2.—De la Hotare, istoriĭ moldoveneştĭ. 1 vol. leĭ 2.

3.—Schitul Cerebuculuĭ, povestire istorică 1 vol. leĭ 1.

4.—Oamenĭ vechĭ. trad. după originalul rus a luĭ Gogol, leĭ 0.30.

5.—Povestirĭ răzleţe, (în Bibl. pentru toţĭ leĭ 0.60.

6.—Cum a fost odată, schiţe nouă din Bucovina 1 vol. leĭ 2.50.

Grigore I. Columbeanu.—Florĭ de toamnă, poeziĭ diverse. Craiova.

G. Voinea.—Poeziĭ, editura Göbl. 1 vol. 127 p. Pr. 1 leu.

Emanoil Socor.—Plagiatul d-luĭ A. C. Cuza, Ed. revisteĭ „Facla“ Bucureştĭ. Pr. 1 leu.

E. G. Racovitza et R. Sevastos.—*Proidotea Haugi* n. g., n. sp., Isopode oligocêne de Roumanie et les Mesidoteini nouvelle souss-famille. (Archives de zoologie experimentale et gênêrale, Paris, 29 Dêc. 1910. Librairie Albert Schulz),

N. Zaharia.—*Amorul*—cum îea naştere—cum evoluează,—cum se stînge,—cum se degradează.—Amorul şi nebunia.—Sinuciderile din amor. 1911, Bucureştĭ tip. G. Ionescu, str. Academieĭ 30 Pr. 1 leu.

Calendarul Minerveĭ pe 1911, cu numeroase ilustraţiĭ după operile din Muzeul Anastase Simu din Bucureştĭ. Minerva Pr. 1 leu 25 banĭ.

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII No. 2. Fevruarie 1911

DUPĂ UN AN...

Un an s'a scurs, un an din acea oră
Cînd te-a răpit din viață moartea crudă,
Și ca și-atuncĭ, pe cer nu-ĭ auroră,
Ci zoriĭ plîng în pîcla rece, udă...

Și ce senină-aĭ fost tu'n astă lume,
Un cînt duĭos, în Maĭ, zburînd pe ape....
Un suflet bun, cinstit, făcut anume
Să mîngîĭ plîns cu plînsul sub pleoape...

Un an s'a scurs și inima-mĭ zdrobită
Durerea eĭ azĭ n'o maĭ pot reține,
In mîna mea simt mîna ta ĭubită,
O, mîna ta ce'n vecĭ n'o voĭ maĭ ține—

Și ca și-atuncĭ albastra ta privire
Imĭ spune trist regretul, disperarea,
Ce le 'nduraĭ în ceas de despărțire
Cînd aĭ simțit că plecĭ, că te ĭea zarea...

Și vaĭ, revăd și clipa neuĭtată,
Cînd te-aĭ saltat, zimbind, de pe-a ta pernă,
Cu ochiĭ-aprinșĭ, vioae, de odată,
Ca să recazĭ în liniștea eternă.—

Un an grozav, un an de jale-adîncă,
De desnădejdĭ, de trudnică durere;
De plîns ascuns, în fața lumeĭ, stîncă,
Făr'a cerși la nimenĭ mîngîere;

Ci doar atuncĭ, cînd palid de-o-amintire,
De vr'un obiect, ce inima ţi-o strînge,
Porneştĭ nebun, în nopţĭ de nedormire,
Să caţĭ în van un umăr, să poţĭ plînge...

Trăesc de-atuncĭ, trudit, ca veteranul,
Care cĭuntit, e totuşĭ cu mîndrie,
Că'n lupta grea, cînd l'a redus duşmanul,
El şi-a făcut întreaga datorie...

Eram făcuţĭ noĭ unul pentru altul,
Şi ne-am ĭubit în floarea tinereţeĭ—
Chemată tu aĭ fost de-A TOT INALTUL,
Eu osîndit, stingher la chinul vieţeĭ...

Şi-or trece anĭ, că vremea-ĭ călătoare,
Şi ea fatal maĭ mult ne va ascunde;
Tu tot maĭ mult te-ĭ învăli'n uĭtare,
Eu tot maĭ mult în viaţă voĭ pătrunde...

Şi totuşĭ, simt, c'orĭ cît vor trece aniĭ,
Şi-orĭ cît aştern pe toate eĭ uĭtare,
Am să rămîn c'un semn, ca veteraniĭ,
Cu'n suflet gol şi-o veşnică'ntristare...

Botez-Gordon

CONU NASTASE

(NUVELĂ)

Tatăl luĭ Cconu Nastase, răposatul Cc. Iftodie, fusese vechil la una din moşiile luĭ Sturza; şi fiind că nicĭ velitul Boier, nicĭ vechilul său cel mare nu pre calcau des pe acolo, că era cam peste mînă, ĭ-ar fi mers omuluĭ destul de bine de n'ar fi fost stăpînit de două patimĭ marĭ: vinul şi foiţele. Ce cîştiga prin dreaptă muncă se ducea în chefurĭ, căcĭ ţinea casă deschisă; ceĭa ce cîştiga pe dealăturea, după ce vechilul cel mare îşĭ făcea partea leuluĭ, rămăşiţa o lua stosul. Şi dor avea nevastă gospodină şi doĭsprezece copiĭ, dintre care Nastase era cel maĭ mare.

Băeatul era deştept; de aceĭa chiar, de cum împlinise vîrsta de opt anĭ şi pînă la doĭsprezece, tată-său îl trimise să se lumineze tocmaĭ la Iaşĭ, în şcoala de la Treĭ-Sfetitele

unde învăță slovă veche, (că nouă nicĭ nu era pe atuncea), ceva socoteală și pa-vo-ga-dele, pentru că avea glas frumos.

De sfintele Paștĭ, Cconu Iftodie venea să-l eïe cu brișca luĭ cu patru caĭ, și fiind că era Ïașul departe și că totdeauna se nimerea că lucru cîmpuluĭ să se întețească nu-l maĭ putea duce înapoĭ, de cît tocmaĭ de sfîntul Dumitru. Toată vara decĭ, sta la moșie, cîntînd la biserică, cetind în ceaslov cu Popa satuluĭ, ba maĭ priveghind din porunca luĭ tatî-său, vre-un prășit, vre-un treer, după înprejurărĭ.

Popa Ifrim, îl mărturisea și-l împătășea de două orĭ pe an; ïar cu acest prilej, avînd în vedere că băïatul era fiu de vechil, îl povățuïa zicîndu-ĭ: „ferește-te, fiule, ca de cea maĭ îngrozitoare primejdie, de lăcomiea banuluĭ; că din cele drepte, ïea dracu pe jumătate, ïar pe cele strîmbe, toate, și-l maĭ ïe și pe stăpîn" Nastase care era deștept, se hotărî de vreme, a nu se îndeletnici decît la mare nevoïe cu cele drepte, pentru ca se aibă cît maĭ puțin a împărți cu dracu pe lumea asta, că pe cealaltă, tot la el va ajunge. Abïa cîte-un sfînt sau vre-un pustnic de scapă din ghiara sataneĭ, și asta prin cîte posturĭ și rugăciunĭ! Parcă tata se ferește așa de strașnic de cele strîmbe? Da Cconu Dumitrache, vechilul cel mare? Și chiar Boeru? La D-lor cele drepte sunt numaĭ floare la ureche; temeïul cîștiguluĭ îl alcătuesc celelalte! Unde se vor duce eĭ, acolo și eu, s'a hotărît Nastase, pentru ca să fie tot între rude și oamenĭ simandicoșĭ.

Altfel era harnic și îĭ plăcea să muncească. Nu că s'ar fi înjosit să ïea sapa, sau grebla din mîna țaranuluĭ! Dar de cum se crapa de ziuă, calare, calare, cu un harapnic surugiesc în mînă, ïar pe buze cu ceva înjurăturĭ tot surugieștĭ, a luĭ era toată moșiea luĭ Sturza. Ochiul luĭ pretutindenĭ: la plug, la prașă, la coasă, la secere, la adunat, la treer; de unde nu'l așteptaĭ, dintr'acolo îl vedeaĭ că răsare! Și cum nu-ĭ plăcea ceva hîrștĭ, poc, cu harapnicul, de rîdica cîte-o dungă roșie, vînătă pe unde nimerea.

De se ducea oamenïĭ să-se jăluïască luĭ Cconu Iftodie, de! că v'o prăpădit un copil, zicea el ridicînd din umerĭ. Minte de copil, ce să-ĭ facĭ? Ia nu maĭ băgațĭ și voĭ în seamă toate fleacurile! Da căpițile cele de fîn din Rediul Mînzuluĭ mult o să le maĭ lăsațĭ voĭ în bataea ploilor și neadunate în stogurĭ? Acum să vă ducețĭ la adunat, c'apoĭ ïau eu harapnicu luĭ Nastasache și o să vedețĭ atuncea cine dă maĭ tare, el sau eu?! Așa că oamenïĭ plecau împacațĭ, și după cîte-va zile și maĭ multe oblojelĭ, maĭ că nicĭ nu se maĭ cunoșteau urmele harapnicului.

Apoĭ Nastase era și strîngător. Orĭ ce găsea îĭ plăcea să strîngă, pînă la un capăt de ață. De se pripășea pe moșie vre-o vită dintr'un sat maĭ îndepărtat, Nastase o dăngă-

luïa de grabă cu danganaua tateĭ și era gata să jure în șeapte bisericĭ că nu era vită de pripas ci din pracilă, și adevărat că tot din pracilă era, orĭ de unde ar fi venit. Să cunoaște de dimineață cum o să fie vremea peste zi, grăește Romînul; de aceea Cconu Iftodie îl trimitea maĭ mult pe fiul său la măsurat, fie cu prăjina, fie cu banița. Nicĭ un vătaf nu știa să mărească, sau să micșureze, firta după trebuință; ĭar banița nimenea ca Nastase nu știa s'o lovească pe nevăzutele, cu picioru și s'o radă de sus; așa că banița rasă de dînsul, tot cu vîrf și îndesat rămînea!

Cu tot ajutorul ce'l aducea Nastase, luĭ Cc. Iftodiĭ începuse a-ĭ merge rău. Se cam stricase cu Cc. Dumitrache, care decînd ajunse la boerie de Postelnic, își mărise caifetul și devenea din ce în ce maĭ lacom, încît bietu Iftodie întrase chiar în datoriĭ. Nastase nu maĭ margea de mult la școală; îĭ era tateĭ de mare ajutor. Dar ce folos? Din rău tot în maĭ rău! Și așa maĭ merse lucrurile vre-o treĭ patru anĭ în șir pînă ce se ivi și holera cea mare de lă 54. Asta, apoĭ puse vîrf la toate, că din paisprezece inșĭ care se ospătau la masa părintească, n'o maĭ ramas decît Nastase și cu biata măsa! In timp de o săptămînă, bietu Nastase îșĭ duse la veșnica lor locuință pe părintele său, și pe unsprezece frațĭ și surorĭ!

Nicĭ la Iașĭ nu era maĭ bine, cu toțĭ doctoriĭ și spițeriĭ de acolo: pe Postelnicu Dimitrache îl luase . . . holera, nu numaĭ cu toate cele strîmbe ale luĭ, dar și cu toată leota de copiĭ, nevastă și două surorĭ. Chiar Sturza, cît era el de Boier mare, și tot a întrat în văduvie de pe urma holereĭ celeĭ marĭ. Numaĭ în creditoriĭ răposatuluĭ Iftodie nu dădu molima, de parcă era un făcut.

Nicĭ nu prididise bine ă împărți atîtea colivi, pentru atîtea suflete răposăte, pe care și Popa le încurca la pomelnic de multe ce erau, că începuse a ploua cu sineturĭ pe capul luĭ bietu Nastase. Să-șĭ fi vîndut și camașa din vatră și tot nu le plătea nicĭ pe treĭ șferturĭ. Și ce s'ar fi făcut a doua zi și el și biata bătrînă? Orĭ primea moștenire orĭ nu, tot gol pușcă rămînea, că de nu primea el, o lua creditorĭ: iar dacă o primea, de unde să plătească? Cine era să-l păsuiască? Un bïet băeat fără slujbă, nicĭ căpătăĭu. De odată îĭ veni o rază de nădejde: puse îndată ceĭ patru caĭ la naiticeanca părintească, și fuga la Iașĭ, unde se sălășluĭau toțĭ creditoriĭ. De-ĭ va reușĭ gîndul bine, de nu, vinde caiĭ și trăsura și îșĭ ea lumea în cap, lăsînd pe bătrîna să se descurce cum o putea. Adună pe creditorĭ, reuși să-ĭ convingă a se încredința sineturile celuĭ maĭ vajnic dintre dînșiĭ și cu acela împreună se duse să cadă la picioarele luĭ Sturza.

„Măria Ta, îi zise el cu lacrimĭ, ĭată şi ĭată halul în ca-
„re mă aflu. Intr'o săptămînă am avut 12 înmormîntărĭ în
„casă. Tata, nu numaĭ că a murit sarac, dar şi dator peste
„800 galbinĭ, pe cînd alţiĭ se înbogăţesc în slujba de vechil.
„Aşĭ putea nicĭ să nu plătesc datoriile tateĭ, pe care nu le-am
„făcut eu; dar nu vreau să-l lăs sub blestem, că tot pentru
„mine şi ceĭ unsprezece care au murit s'a îndatorat sărma-
„nul. Scapă-ne Măriea Ta. Ia ce brumă ne-a maĭ rămas prin
„casă şi prin ocoale, ĭa-o şi pe mama sub oblăduirea Măriei
„Tale ca cămărăşiţă plăteşte-l pe D-luĭ şi eu te voĭ sluji
„cîţĭ anĭ veĭ socoti Măriea Ta, ca să mă plătesc; nu lăsa pe
„tata sub blestemul creditorilor.!“

Cconu Alecu Sturza era om milos şi avea suflet de boer mare. Il ridică pe Nastase cu bunatate, ceru jidanuluĭ toate sineturile şi le rupse bucăţĭ, poruncind gramaticuluĭ ca îndată să-ĭ numere negustoruluĭ 825 de gălbenĭ. Apoĭ luĭ Nastase îĭ spuse să se întoarcă liniştit la moşie, că-l numeşte vechil în locul luĭ tată-său şi deocamdată cu aceĭaşĭ leafă şi învoĭală. Să caute însă să fie harnic şi cinstit ca bunul şi cinstitul Iftodie, care, după 23 de anĭ de vechilie, dăduse cea maĭ straşnică dovadă de cinste murind sarac. Cît despre ceĭ 825 de galbenĭ, adaugă „bunul Boer, să nu le maĭ ducĭ grijă că
„ţi le dăruĭesc cu bună inimă, cum le-aşĭ fi dăruit luĭ Iftodie
„dacă-l ştiiam în aşa nevoĭe mare. Ba mă simt oare cum
„vinovat faţă de dînsul; care ştiindu'l cu atîţĭa copiĭ, trebuea
să-ĭ fi făcut leafă maĭ mare.

Cînd ĭeşĭ Nastasă de la Alecu Sturza îl găsi sub gang pe fostul său creditor. „Moĭ buiat moĭ, zise jidanul, cu admi-
„raţie, tu aĭ cap mare moĭ! Dachĭ o şi facĭ tu aşa cum spunĭ
„Chiconă Alechĭ . . . şi o să fiĭ tot aşa di cinstit ca ta-
„tîlĭ D-tale Iftodie, . . şĭ n'o şĭ jocĭ pi cheerţĭ . . . apoĭ
„zic şi zou chi aĭ şi facĭ avere mare! . . . Iar Chiconă
Alechĭ . . . o şi rumuie a fif !! „

. . . .

. . . .

Intors acasă la Stiubeia (că aşa se numea moşia luĭ Sturza) Nastase al nostru se asternu pe muncă cinstită; dar în aşa chip ca să nu-ĭ de-a draculuĭ jumătate din cele drepte, ca din cele strîmbe, Postelnicul Dumitrache fiind mort, nu maĭ avea cu cine împărţi. Alecu Sturza îşĭ cătă şi acum singur de moşiĭ şi fiind cam multe la număr, se lasa pentru Stiubeia în cinstea luĭ Nastase, un băeat de aur, care era gata să'l slujească şi degeaba o viaţă întreagă, numaĭ să nu-l lese pe tatăl său mofluz, şi, în adevăr, cinstit se purtă Nastase ! Dacă era să înlocuĭască plugurile de lemn şi borvanele prin altele de fier, sau de schijă, se înţelege cu Baştiţ, maĭ mărea preţul, şi acela,drept recunoştinţă, îĭ trimitea do-

uă plugurĭ maĭ mult. De poruncea boerul zece hărăbălĭ pentru gospodărie, lemnariĭ maĭ scoteau două din lemnele rămase. Dacă pĭerea vre-o vită mare, ştiut că numaĭ boerească era, de a luĭ nu muria nicĭ una. Nastase, pentru ca să nu rămîĭe vita moartă stingheră pe cea lume, înscriea două la catastif, ĭar pe cea rămasă în viaţă o dîngăluia cu danganaua tateĭ, ca pe cele de pripas. Apoĭ ştiut era că molima şi lupu, nu dau decît în vitele boeruluĭ, acelea ale vechiluluĭ erau ferite de moarte sau de betesug.

După ce maĭ căpătă o leacă de chiag se însura cu fiica Părinteluĭ Vasile de la Orzoaca, un sat din vecinătate. Acesta strînsese ceva parale, pe cînd fusese în slujbă de protoereu, sub Mitopolitu Meletie, ĭar de cînd cu Sofronie se lăsase de slujbă, mulţumindu-se cu parohia luĭ. Fetiţa era frumoasă, deşteaptă, gospodină şi foarte cuminte. De deşteaptă ce era, deprinsese de îndată chiar slova nouă, ceĭa ce luĭ Nastase nu-ĭ izbuti de cît hăt încolo, cînd îĭ erau tîmplele în doĭ perĭ. Chiar însuşĭ Alecu Sturza veni la Stiubea să leţiie cununiile împreună cu mama luĭ Nastase; iar cu acest prilej dărui mireseĭ şase vacĭ cu lapte într'ales şi cu scutire de varat şi de ĭernat atît pentru ele, cît şi pentru a le lor prăsile. Luĭ Nastase, dînduĭ să aleagă, acesta se mulţumi cu o locomobilă veche scoasă la brac şi o batoză văduvă de valurĭ. Nastase însă le drese cu încetul aşa de bine că le închiria apoĭ pe la vecinĭ. Las'că gurile rele spuneau că se întrebuinţase la dresul lor toate piesele de rezervă de la maşinele boiereştĭ; dar poţĭ, mă rog, să închizĭ gura bîrfitorilor ? Aşa şi cu cele şase vacĭ de zestre, ce era de vină că, poate unde nu fusese dăngăluite cu dangaua luĭ Iftodie, nu fatau de cît bouţĭ ? Ce avea lumea cu norocu luĭ Nastase, Dacă îĭ pusese Dumnezeu mîna în cap şi-l miluia în fie-care an cu cîte un plug ? Cînd vindea pînéa Boeruluĭ folosul de la baniţă era a luĭ pe bună dreptate, precum a luĭ era şi folosul de la măsuratul dijmilor. Chiar după învoială avea întreţinerea toată de la curte, pentru toată casa şi vitele luĭ. Aşa că acelea 4 chile de grîu, cele zece de popuşoiu şi şase de orz, care alcătuiau tainul peste leafă, era în drept să le şi vîndă.

Dacă prăsila vacilor de zestre era numaĭ parte bărbătească, prăsila Mireseĭ era însă numaĭ parte femeĭască; poate şi unde se nimerise tot ĭernĭ grele şi geroase, de crapau şi petrele. Asta îl'ngrijea mult pe Cconu Nastase. De unde să ĭea el atîtea zestrĭ ? . . că fără zestrĭ nicĭ ginerĭ. Doar nu era să umple toate mănăstirile ţăriĭ, numaĭ cu prăsila luĭ! Da şi pentru mănăstire, macar cît de puţin, da zestre tot trebuia. Ş'apoĭ îĭ maĭ trebuĭa şi luĭ ceva ca să trăĭască în tihnă cu Cucoana Zinca Dumisale, cînd nu va maĭ putea munci. Cu vechilîcul, vedea el că nu o scoate la capăt. Se duse

decĭ la Cconu Alecu şi-ĭ spuse că era hotărît să-şĭ încerce norocul, luînd o moşie bună în posesie, Numaĭ de ar găsi vre-un om de a luĭ Dumnezeu care să-l păsuĭască macar pentru întăĭul cîştĭu, pentru că nu are atîtea parale. Avea Nastase destule parale ca să plătească şi treĭ cîştiurĭ înainte, dar ar fi fost prea bătător la ochĭ să-l ştie lumea cu atîta bănit.

Cconu Alecu Sturza, care cam intrase de mult în presupunerĭ şi bănuelĭ, văzînd că Ştiubeia nu-ĭ aducea veniturĭ în măsura celorlalte moşiĭ, ba uneorĭ şi rămînînd chiar în pagubă, găsi prilejul de a scapa de cinstea luĭ Cconu Nastase. Il recomandă unuĭ văr al său care tocmaĭ căuta posesor pentru o moşie ce o avea în ţinutul Cahululuĭ din Bugeacul Basarabieĭ. Garantă Sturza pentru întăĭul cîştĭu şi cum veni noul vechil, plecă Nastase în Basarabia cu Cc. Zinca, fetele, plugurĭ, boroane, boĭ de plug, vacele de zestre, maşinele de trier şi toată bejănia ticsită în vre-o zece hărăbălĭ toate ale luĭ şi făcute pe bună dreptate.

Moşia era mare, ĭeftenă şi bănoasă; cu mult maĭ bănoasă decît şi-o închipuia stăpînul eĭ. Avea nişte bălţĭ unde puteaĭ ĭerna sute de vite şi porcĭ, şi în toĭul erneĭ n'aveaĭ decît să aruncĭ năvodul, că negustoriĭ din Galaţĭ te aşteptau la mal ca să-ţĭ numere sute de galbenĭ pe peşte, că Dobrogea de astăzĭ era a Turculuĭ. După cum am văzut, avea toate uneltele de plugărie şi de trierat; ba îşĭ maĭ făcu şi o moară de foc care lucra cînd locomobila nu era la trier, adică cea maĭ mare parte a anuluĭ, că era singură în partea loculuĭ. Satul nu l'a uĭtat nicĭ astăzĭ, de abraş ce se purtă cu oameniĭ. In zece anĭ cît a stat acolo, numaĭ o singură pacoste a dat peste dînsul : pe cînd Cc. Zinca era dusă cu fetele la Galaţĭ să le pue la pension, îĭ veni într'o sară în gazdă Chirtoacă ca oaspe nepoftit. Dar cînd are omu noroc, are, şi pace bună. In sara aceĭa nu avea în casă nicĭ o sută de galbenĭ deplin, le numără frumos hoţuluĭ, îl cinsti cu vin şi cu mîncărĭ bune, îl încîntă cu vorba şi cu glumele, aşa că scăpă nebătut, pe cînd satu se bucura că o să-l scape Chirtoacă de posesor. Iarna vindea peşte şi porcĭ; vara ţinea strînsură de vite şi făcea plugărie cît putea dovedi cu vitele luĭ şi boerescul, că avea mare noroc la pîne albă. Cînd nu-ĭ ajungeau muncitoriĭ, aducea din Galaţĭ, că doar era o palmă de loc şi gemea de turcărime şi de bulgarĭ, care-ţĭ munceau pe o bucată de pîĭne. Apoĭ da banĭ pe producte primavara sau ĭarna, cînd e omul la nevoe, şi le desfăcea toate cu ale luĭ împreună în port, cînd era preţul maĭ ridicat, Se închiaburise atît de bine, că ar fi cumpărat moşia aceĭa de n'ar fi fost proprietaru în proces; şi la aşa fel de treabă cu bucluc nu se pricepea Cc. Nastase.

Așa că atuncĭ cînd, după proorocirea jidanuluĭ, Alecu Sturza rămăsese cam „a fif“ (dar nu din vina luĭ Cconu Nastase care-l lăsase acum zece anĭ om cu 5 moșiĭ marĭ), cumpără de la dînsul Știubeia, îșĭ duse fetele în pension la Iașĭ, că tot era maĭ aproape dècît Galațiĭ, și lua drumul înapoĭ cu Zinca și bejănia toată așezîndu-se statornic la Știubeia locuind în casele luĭ Sturza, ca om bogat și mare apropiitar, ce era acum tot acolo unde fusese vechil și îșĭ îngropase neamurile și părințiĭ, căcĭ și biata luĭ mamă, n'avusese parte să vadă Galațiĭ, și dormea și ea somnul cel veșnic nu departe de ĭubitul eĭ Iftodie, care nu o bătuse nicĭ odată în viață, decît cînd perdea la cărțĭ.

. . . .

Cît timp fusese, Cc. Nastase, numaĭ vechil, umbla calare și dormea adesea pe la vr'o arie, înfundat în vre-un stog, sau o gireadă; se ospăta cu niște ouă răscoapte, brînză rîncedă, orĭ cu niște masline în vreme de post; și bea apă clocită la soare intr'un ulcior. Ca posesor umbla cu căruța cu un cal pe cîmp ĭar cu brișca numaĭ cînd se ducea la Galațĭ; apoĭ pe lîngă ouă și brînză, maĭ scotea uneorĭ din traistă cîte un puĭ fript și o sticluță cu rachiu. Coana Zinca și fetele, aveau hrană destulă cu laptele de la vacĭ verdețurile și poamele din grădină; ba de cînd erau familie de posesor, maĭ tăĭau și ele cîte-un puĭ sau vr'o găină la zile marĭ. Cc. Nastasă ar fi fost destul de voĭnic ca să umble calare și ca posesor. De umbla cu căruța pe cîmp, era cu totul din altă pricină. De! cînd începe omul a se îngrășa la pungă se cam îngroașă tot odată și la trup. Se cam bîrdîhănise bietu Cc. Nastase și i se făcea acum milă de bietu cal; maĭ ales că se maĭ poticnise de vre-o cîte-va orĭ haramu sub dînsul de era chĭar să-l lepede odată prin niște dudău spinos. De cînd însă ajunsese *apropriitar* nu maĭ umbla pe cîmp decît cu brișca și venea regulat la masă. Dar avea vătăjeĭ destuĭ, numaĭ vechil se ferea să aĭbă.

Ccoana Zinca, ea era tot frumoasă, macar că născuse vre-o nouă fete, din care trăĭau numaĭ șase și i se urcase tot veninul în obrajĭ, de mult ce țipase la slugĭ, și la copiĭ, că de! copilul tot copil, ĭar ca slugĭ ținea doar niște țarance proaste care o slujeau pînă ce plăteau datoriile ce le făcuseră barbațiĭ lor de la munca cîmpuluĭ. D-neeĭ văruĭa, spala podelele, făcea bucatele și căta de copiĭ. Casa eĭ pahar și masa eĭ masă, deși cu economie; că nu-ĭ plăcea nicĭ eĭ, nicĭ luĭ Năstasă irosala. D-neeĭ făcea dulcețile și tot D-neeĭ le aducea musafirilor că, Doamne ferește, să nu năzuească la ele vre-un drac de copil sau vre-o hoață de țarancă. Cum auzea vre-un huruit de trăsură în curte, Cc Zinca scotea broboada de pe cap, îmbraca ĭute un capot alb cu fĭorĭ alsastre *gru-bleo*, punea, picioare goala în niște

papucĭ calcaţĭ, mîna pe tablaua cu dulceţĭ care aştepta gata în dulapul încuĭat, şi aşa gătită te heretesea de bun venit. Cum plecaĭ, tablaua se închidea în dulap, capotul se atîrna de cuier. Cc Zinca se îmbrobodea ĭar cu barezul, lăsă papuciĭ în ĭetac şi fuga ĭar după treabă cu bidineaua în mînă, cu fierul de calcat, sau cu polonicul de cĭorbă. Bună gospodină dar şi maĭ bună mamă. Fetele erau crescute la pension şi de vacanţă învăţau gospodăria casnică; aşa că în răstimpul acela Cc-na Zinca nu maĭ ţinea ţarance în slujbă. Cu toate că ajunsese şi D-neiĭ mare aproprietăreasă, viaţa aceasta nu şi-o schimbă dacît atuncea cînd fetele cele două maĭ marĭ îşĭ isprăvise cursul învăţăturеĭ.

Atuncĭ, dragostea de mamă săvîrşi minunea ce nu o putuse face anĭ de muncă şi de lipsurĭ de tot felul, căcĭ tot maĭ resfăţată fusese la părintele Vasile, casă de protopop orĭ şi cum, decît la dînsa. Atuncĭ avu loc între soţ şi soţie, prima ceartă care nu se maĭ isprăvi nicĭ odată, prefăcînd pe blînda şi supusa Zincă în o adevărată pildă de statornică energie.

„Ia-n ascultă dragă barbate, spuse ea luĭ Cc. Nastase, „într'o seară pe cînd se retrăsese şi fetele şi vatăjeiĭ, care „venise după poroncĭ, să nu socoţĭ că am să te las să facĭ cu „fetele noastre, ceĭa ce aĭ făcut cu mine o viaţă întreagă. „Nu ţi-am cerut nicĭ-odată nimic pentru mine. Averea asta „aĭ făcut'o cu munca şi vrednicia ta, dar şi cu a mea. Tu „de o parte adunînd şi eu strîngînd şi iconomisînd, avem „acum slavă Domnuluĭ de-ajuns ca să ne măritâm fetele „după nişte oamenĭ detreabă şi avuţĭ, ca să nu aĭbă sermanele să muncească precum am muncit eu. Ast-fel de oa- „menĭ însă, n'or să vie să ni le ceară la Ştiubeia. Trebue să „ne schimbăm felul de traĭu dragul meu. Să le îmbrăcăm pe „dînsele şi să ne îmbrăcăm şi pe noĭ după starea şi siman- „dichia la care am ajuns; să ţinem casă deschisă, să primim „la masa noastră pe aproprietariĭ din vecinătate; să maĭ „mergem la oraş să ne ştie lumea. Destul cu brişca ta în „care ne clănţăesc dinţiĭ şi ni se strică rochiile; destul cu „mîrţoagele tale care cad de bătrîneţe şi erau să ne lese în „drum maĭ dăunăzĭ. Eu, de atîta muncă şi rîdicătură mi-am „betejit ficaţiĭ şi m'am făcut galben-neagră ca lemnul cel „lustruit de la oglinda din odaĭa de primire. Aşa eram cînd „m'aĭ luat? Eĭ bine, să ştiĭ că n'am gust să mor pănă nu'mĭ voĭ „vedea fetele toate măritate. Să te pregăteştĭ dragă de banĭ „mulţĭ, că la vara viitoare îmĭ ĭau pe Olguţa şi pe Nastasica „şi plec cu ele tocmaĭ la *Calirsbad* în Nemţia, unde mi-au „rînduit doctoriĭ să merg pentru ficaţĭ. De o cam dată, tu „să ne cumperĭ degrabă un *landou* frumos unde să încăpem „cu toatele fără ca să ne boţim fustele, şi patru telegarĭ ru-

„seştĭ ca să ne primble fie pe cîmp, fie prin vecinĭ, sau la „orăşelul de peste deal".

De ar fi văzut soarale răsărind dinspre asfinţit orĭ de ĭ-ar fi căzut tavanu peste cap, că n'ar fi fost maĭ uluit bĭetu Cc. Nastase! Să facă ce nu făcuse nicĭ odată, adică să-şĭ mîngîe coasta cu vatraru, nu-ĭ venea. Ţipete şi înjurăturĭ cît pofteştĭ; dar asta nu; una că îĭ era dragă muerea deşi se cam smolise rău la faţă; apoĭ maĭ era şi femee zdravănă şi bine legată, maĭ naltă decît dînsul şi te pomeneştĭ că'l maĭ şi trînteşte pe înfundatele, că şi el de! se maĭ moleşise de bine şi nu maĭ era cel ce fusese odinioară. Da ce se făcu bĭetu romîn adouazi şi săptămînile următoare, cînd fetele, în loc de a-ĭ ţine partea, ţinură hangu mămiţicăĭ lor. Bocite, lacrimĭ, netraĭu în casă de i se făcuse capul dimerlie! Mă rog, să te munceştĭ la cîmp toată ziua, şi sara, cînd să te odihneştĭ şi să îmbucĭ şi tu o bucată de pîne, să aĭ a te lupta cu şase fete ş'o cucoană,... asta şagă era?! După ce răguşi înjurînd, cumpără landoul şi telegariĭ ruseştĭ; dar el tot cu brişca, că-ĭ fusese cu noroc. Apoĭ maĭ trimise harabalele la Iaşĭ să-ĭ aducă cogiamite manină de pian cu un neamţ surd ca să-l instruneze şi ceva mobilă franţuzască pentru o odaĭe de primire, pe care o poreclise duduĭele salon. Cînd maĭ avu şi pian în casă apoĭ nu maĭ ştiu de odihnă. Toată ziulica drăngănea, şi, de cum îl lăsa o duduĭe, alta îl apuca; ba une-orĭ se puneau chiar cîte două să-ĭ bată clapele, pe cînd celelalte patru zberau numaĭ din gură, de-ţĭ luau urechile. Era bucuros acum cînd plecau d-lor prin vecinĭ şi maĭ maĭ să nu-ĭ pară rău de baniĭ daţĭ pe landou şi telegarĭ.

Cam după sărbătorile de ĭarnă, întorcîndu-se de la Focşanĭ unde avuse un proces la Curtea de Apel, nu maĭ găsi nicĭ caĭ ruseştĭ, nicĭ landou, dar nicĭ pe duduĭ, nicĭ pe cucoana. Se duseseră la Iaşĭ de carnaval şi Coana Zinca îĭ scrise de acolo, cu slovă veche ca s'o poată desluşi maĭ bine, că se află cu toatele sănătoase la Otel Binder unde vor sta pănă la sfîrşitul carnavaluluĭ, că se duc foarte des la teatru, că au fost poftite păn'acum la vre-o treĭ *soarele* şi la un bal, că fetele au făcut *furoare*, aşa erau de drăguţe şi de elegante cu tualetele nuoĭ pentru fie-care petrecere, că în sfărşit, petrec foarte bine pe credit, dar că de-ar plăti cu banĭ pe şin ar cheltui maĭ puţin. Ce să te facĭ Nastase? Trimete banĭ pe şin la Iaşĭ ca să fie maĭ eftin, tacĭ din gură şi înghite, că n'aĭ încotro! Cînd veni vremea să se ducă Ccoana Zinca să-şĭ meremetisască ficaţiĭ la *Calirsbad*, Cc-nu Nastasă nu se să lăsă rugat, ci dădu banĭ destuĭ şi de drum, şi de cheltuială, căcĭ îĭ spusese D-neeĭ că dacă nu se înlesneşte, o să găsască ea credit şi acolo: că pleacă în tovărăşie cu nişte prietene bogate care nu o vor lăsa în ananghie.

Numaĭ nu turba de ciudă şi de urît, bietu Cc. Nastasă! Vecĭnic singur acuma, ba se încurca de drîmba aceĭa de pian, ba de o măsuţă de porţelanurĭ scumpe, de nu maĭ ştia unde să puĭe piciorul! Bănişoriĭ luĭ munciţĭ se duceau cu dimerlia, dar i-ar fi dat bucuros să-şĭ aĭbă fetele şi nevasta în jurul meseĭ din sufragerie, unde acum mînca singur şi stinger. Că vezĭ d-ta, nu se meremetisesc nişte ficaţĭ de cucoană cît aĭ pune un zbanţ la o tînjală. Calirsbadu îĭ făcuse bine Zincăĭ, îĭ trecuse de-a binele smoleala, parcă era acum de 25 de anĭ. Dar ce folos? Trebuia să meargă acolo maĭ mulţĭ anĭ în şir; că de nu, ĭar s'ar fi smolit şi hîngheriĭ de doctorĭ spuneau că s'ar putea primejdui şi de zile.

Răbdă bietu om cît răbdă, pănă ce îĭ trimise dracu un gînd rău! Ce, adică mult am să răbd eu singur şi să muncesc ca cîĭnele, adunînd la banĭ, pentru ca d-nealor să-ĭ arunce în petrecerĭ şi călătoriĭ? îşĭ spune el într'o zi? Ele să petreacă şi eu să stau singur cuc ca să le încălzesc culcuşul. Dacă'ĭ jaf, jaf să fie! Haĭ să petrec şi eu după pofta inimeĭ!!

Şi se ţinu de cuvînt. Cînd se întoarse Cc. Zinca tocmaĭ în anul cînd după sezonul de Calirsbad îşĭ dusese fetele să vadă şi Parisul, îşĭ găsi soţul mort beat şi de gît cu fata văcăriţeĭ satuluĭ. Ţărăncuţa draculuĭ, pusă la cale de boĭer, le spuse obraznic şi fără a'l slăbi din braţe; că destul s'au coconit D-lor pănă maĭ ĭerĭ şi c'a venit vremea să fie şi ea cucoană!

Să leşine de ruşine şi Cc. Zinca şi fetele! Din ziua aceia nu maĭ fù traĭu în curtea de la Ştiubeia, să se despartă la vreme de bătrîneţe, îĭ era cucoaneĭ ruşine de lume şi de fete. Şi cu ce ar fi trăit? Din zestrea ce i-o dăduse protopopul Dumnezeu să-l erte? Se lăsă de plimbărĭ şi de Calirsbad; dar acum nu se maĭ astîmpăra Cc. Nastasă, care o ducea într'un chef şi-o destrăbălare. Fiind însă că o începuse cam tîrziu, adică tocmaĭ la vrîsta unde alţiĭ o isprăvesc, fu găsit într'o noapte la hanu luĭ Vangheli dela Iaşĭ mort de-a binele între două şanteze dela Pomul Verde, cînd ele erau numaĭ bete-moarte!

Mulţĭ anĭ au maĭ trecut de atuncea! Ccoana Zinca tot maĭ trăeşte la Ştiubeia. Fetele a izbutit să le mărite pe toate şi tot după oamenĭ avuţĭ. Insă nu au prea avut toate noroc, că unele au rămas în văduvie şi trăesc acuma pe lîngă mama lor, pe acea moşie unde s'au născut şi au trăit fericite ca fetiţe de vechil maĭ întăiu şi la urmă ca demoazele de proprietar.

Cconu Nastasă sermanul, doarme acum în curtea bisericeĭ între părinţĭ, fraţĭ şi surorĭ, cu sufletul împacat că şi-a lăsat copiilor averea neştirbită, dovadă că nu lăsase pe dracul să-ĭ eĭe jumătate din ea, aşa că a fost statornic o viaţă întreagă hotărîriĭ luate din copilărie.

Dumitru C. Moruzi

CÎNTEC

De șoapte în surdină
Se'ngînă mîndrii teĭ,
Tu te'nfiorĭ, frumoas'o,
Cînd te oprești sub eĭ!

Și mantia-ți ce curge,
Pe trupul mlădios,
Și mantia-ți cu'ncetul
O lașĭ să cadă jos.

Rămîĭ apoĭ pĭerdută,
Aștepțĭ pe cineva,
Iar luna te sărută
In locu-mĭ draga mea.

Ioan T. I. Manolescu

PALATUL

Palatul sur cu negrele-ĭ balcoane,
Azĭ turlele 'șĭ-înalță negurate,
Ca niște brațe fărămate, toate,
De vijelia unor vremĭ dușmane.

Nicĭ zgomote, nicĭ cînturĭ fredonate,
N'auzĭ în golu-ĭ plin de vechĭ icoane,
Nicĭ chipurĭ rîzătoare, diafane.
Nu vezĭ s'apară noaptea fermecate.

Ades în golu-ĭ care te 'nfioară,
Un liliac orbit de lună sboară,
Ca o-amintire 'n sufletul pustiu...

O! ce nu fac în lume vremea, aniĭ,
Din om neom, și din palat sicriu,
In care dorm de veacurĭ castelaniĭ.

Ioan T. I. Manolescu

Dela Cîmpulung la Peştera Dîmbovicioarei

(Impresiĭ de călătorie)

Ca să ajungĭ la Cîmpulungul cel romînesc, adecă acel din judeţul Mùşcel, întrucît maĭ sunt şi alte Cîmpulungurĭ—cam tot romîneştĭ—peste graniţele Romîniei, trebuie să trecĭ întradevăr cîmpiĭ lungĭ de cîteva ceasurĭ cu trenul, şi apoĭ să te opreştĭ în gara respectivă, de unde descinzînd imediat, te suĭ pe o coastă de *vale lungă*, urcînd mereu, în pantă cît se poate de dulce, ca să trecĭ dela un capăt la altul oraşul muntean Cîmpulung. I-ar fi şezut maĭ potrivit poate denumirea de *Coastă-lungă,* orĭ *Valea-lungă.*

Mi se spune încă din tren, că acest tîrg conţine o populaţie curat romînească, cum nu se întîlneşte nicĭ într'un alt oraş din ţară, şi asta, bine înţeles, ca patriot ce sunt, mă gîdilă la inimă.

Dar, îndată ce descind din vagon, îmĭ ìea geamantanul din mînă un hamal, care are şi tipul şi accentul foarte exact al descendenţilor luĭ Faraon; un covrigar şi un alviţar, cel întăĭ cu fes roş, celalt cu fes alb, în gura mare îşĭ anunţă, într'o romînească stîlcită, marfa lor ; birjarul în trăsura căruia mă suĭ, are musteţile unse cu slănină şi vorbele-ĭ sunt înpestriţate la fiece moment cu accente de cel maĭ curat nepot al luĭ Arpad; la Hotelul la care trag mă întimpină un chelner, a căruĭ mutră nu întîrziĭ a o recunoaşte că e a unuĭ *Şmil Herş* din Iaşĭ;—acolo însă-ĭ zice *Alecu!* Proprietara hoteluluĭ îmĭ mărturiseşte, ceva maĭ tîrziu, că părinţiĭ eĭ au fost grecĭ din Ţarigrad. Ce să vă maĭ spun de Spiţeriul, Cofetarul, Berariul, Bărbierul, Tinichigiul, Ciubotarul etc., la care întîmplarea mă duce? In fiecare din eĭ, cu puţină scrutare, recunosc tot representanţĭ aĭ diferitelor alte naţiunĭ, maĭ mult sau maĭ puţin adaptaţĭ masceĭ romînismuluĭ: Nemţĭ, Polonĭ, Ruşĭ, Sîrbĭ, Franţujĭ chiar, am în-

tîlnit aicĭ ;—dar maĭ toțĭ au adoptat sau un *scu* orĭ un *ianu*, la sfîrșitul pronumeluĭ lor, sau sunt prevăzuțĭ cu acte în regulă de get-beget romînĭ *fără pricină*."

Așa dar și Cîmpulungul din Mușcel, nu-ĭ mult maĭ cu moț decît *Kimpolung*-ul din Bucovina, în privința purismuluĭ romînesc.

Dintr'un capăt în celalt, Cîmpulungul nostru e traversat de o frumoasă șosea, bine întreținută, udată des prin canalurĭ superficiale de irigație, ce trec prin diferite părțĭ. Un bulevard lung, este așezat între șoseaua aceasta și o altă stradă din centrul orașuluĭ. Un bust de bronz a luĭ Radu Negru-Vodă, așezat pe un frumos piedestal de piatră, stă în fața Primărieĭ, o clădire și ea destul de prezentabilă. Maĭ multe bisericĭ și case, cochete ca stil și respectabile ca mărime, împodobesc diferite ulițĭ. Grădinuțĭ nenumărate se alătură aproape fie-căreĭ case, bogate sau sarace. O piață centrală e încunjurată de clădirĭ impozante, iar spre răsărit o piață de victualiĭ, și o hală clădită de zidărie, dau un aspect original localitățiĭ. Vila cochetă a d-luĭ Mirea, îțĭ face o impresie din cele maĭ plăcute, fiind întradevar construită într'un stil cît se poate de artistic.

Un stabiliment de băĭ, proprietatea Eforieĭ Spitalelor Civile din Bucureștĭ, este o instalație din cele maĭ moderne, în tot ce privește atît clădirea, cu admirabilul eĭ parc, cum rar se vede pe aiurea, cît și mijloacele hidro-terapeutice. Apoĭ școala Normală, diferite căzărmĭ, spitalurĭ, școlĭ, fabricĭ, grădina publică, localurĭ de consumație, prăvăliĭ diferite, toate aceste concurează ca să dea Cîmpulunguluĭ un aspect plin de viață și veselie,—maĭ ales, după-cum îmĭ spun locuitoriĭ, în timpul vereĭ, întrucît ĭarna, maĭ riguroasă pe aicĭ de obiceĭ decît prin alte orașe de șes ale țăreĭ, restrînge mult viața publică, și face pe mulțĭ Cîmpulungenĭ să emigreze din localitatea lor.

*

Dar ceia ce-ĭ maĭ atrăgător în toĭul vereĭ, la Cîmpulung, apoĭ de sigur e marele ĭarmaroc, sau bîlciu, din Iulie, pentru care e rezervată o enormă piață, ce se întinde din centru, trecînd rîulețul ce spăla toată valea orașuluĭ, pînă la fundul uneĭ mahalale de peste acea apă ; nenumărate bărătcĭ de scîndurĭ și pînze, o sumă de dughenĭ de toată mîna, așteaptă acest anotimp, pustiĭ în restul anuluĭ, ca să formeze un tîrg nou, suplementar celuĭ normal, care se populează cu miĭ și miĭ de tipurĭ din țara întreagă, de peste munțĭ și de peste Dunăre, dela angrosiștiĭ importatorĭ de alambicurĭ pentru distilația țuiceĭ, pînă la vestitul Braun panorama-

giul! Tot ce produc fabricele naţionale şi streine pentru uzul ţăranuluĭ romîn, ba chiar şi a multor tîrgoveţĭ maĭ cioplițĭ, se găseşte cu prisosinţă în acest ĭarmaroc,—dela pantofiĭ de atlas alb pentru mirese, pînă la jugul greu al boilor, sau pirostiile ţigăneştĭ de fiert mămăliga.

Spectacolele publice însă pare că alimentează maĭ mult decît însuşĭ mărfurile, acest bogat tîrg. Pelîngă Braun, care are cincĭ-şese baratce, cu fel de fel de maĭmuţăriĭ, maĭ sunt o sumă de Urieşĭ şi de Piticĭ, Monştri şi menageriĭ, Acrobaţĭ şi Clovnĭ, ce ţip şi se zbat maĭ rău decît fiarele, jocurĭ de noroc în care se pungăşeşte maĭ ales ţărănimea naivă, fotografiĭ à la minut cu nemiluita, dughenĭ pline de turtă dulce, rahaturĭ şi cofeturĭ, ce conţin maĭ multă făină de carĭ decît zahar în ele, etc., etc.

Sunetele caterincilor, a diferitelor dairale şi clarinete, şuerătorĭ şi scripcĭ de toate mărimele, zingănitul farfuriilor şi paharelor de pela diferite bărătcĭ în care se mînîncă, şi maĭ ales se bea cu profuziune, cîntecele răguşite ale lăutarilor şi ale muşteriilor, ragetul boilor sau nechezatul cailor, ţipetele celor ce'şĭ recomandă marfa din toată puterea plămiilor lor,—te năuceşte şi te face să calcĭ în bobote, cînd peste picioarele altor vizitatorĭ, cînd în şanţurĭ orĭ alte bagatele ce se găsesc prin piaţa vitelor, primind din cînd în cînd respectabile ghionturĭ pe sub coaste, orĭ brîncĭ puternice date de alţĭ trecătorĭ grăbiţĭ, ba chiar şi cîte un capăt de oişte între grumezĭ. Iar dacă nu'ţĭ ţiĭ mînele veşnic în buzunare, şi haĭnele bine încheete, e de prisos, după ce-aĭ eşit din ĭarmaroc să-ţĭ cauţĭ ciasornicul, spre a vedea cîte ceasurĭ aĭ petrecut acolo, sau punga, ca să plăteştĭ ce-aĭ cumpărat sau ce-aĭ consumat pe undeva. Şi aicĭ caşi în orĭ ce alte părţĭ unde aglomeraţia e maĭ mare, sute de pungaşĭ mişună, şi'şĭ fac meseria cu cea maĭ minuţioasă conştiinciozitate.

Ce e maĭ pitoresc în acest bîlcu sunĭt costumele ţăranilor din munţĭ, care vin în pîlcurĭ întregĭ, cu tot ce au maĭ de samă pe eĭ, purtînd diferite ţeseturĭ şi cusuturĭ; barbaţiĭ cu cămeşĭ şi ilice înflorite, femeile cu catrinţe, fote, fuste şi năframe, bătute cu cilicurĭ şi fluturĭ, şi împodobite cu tot ce mintea lor le face să deseneze cu acul sau cu stativele, din aţă, lînă, matasă, fir, peteală etc.

Aproape toate porturile naţionale din Muntenia sunt representate între ţărănimea ce vine la ĭarmarocul din Cîmpulung, şi ele diferă mult unele de altele, formînd însă un tot pitoresc, ce'ţĭ gîdile şi înviosează privirea, maĭ ales la lumina puternică a soareluĭ de Iulie. E un fel de grădină mare cu florĭ uriaşe, mereu mişcătoare, care vorbesc, rîd, se înbrîncesc, se înbrăţişază şi se leagănă în toate părţile.

E cu neputință să nu cumperĭ ceva din acest bîlciu, precum e cu neputință să reziștĭ ispiteĭ de a te fotografia, à la minut, pe carton, pentru 50 banĭ, drept care primeștĭ numaĭ decît o admirabilă caricatură, ce samănă cu tine ca cioara cu lebăda.

Afacerile merg binișor în acest tîrg anual al Cîmpulunguluĭ, căcĭ ceĭ maĭ mulțĭ din țăraniĭ ce se scobor din munțĭ, sînt în deobște chĭaburĭ, și vin să cumpere lucrurĭ diferite, îmbrăcăminte și unelte, nu numaĭ pentru eĭ și familiele lor, dar și pentru argațiĭ ce'ĭ au, cît și pentru revinderea lor prin micile prăvălioare din satele de munte, unde se maĭ văd încă negustorĭ în sumane și opincĭ.

Eșĭ pe treĭ sferturĭ zăpăcit din ĭarmarocul acesta, după ce ț'aĭ perdut două—treĭ ceasurĭ în el, fără să'țĭ daĭ samă cînd a trecut vremea, și gîndind să te recreezĭ în tîrg, daĭ și aci, la fie-care stabiliment public de consumație, de alte tarafurĭ de lăutarĭ, sau de tot felul de negustorĭ ambulanțĭ, cari îțĭ vîră în nas marfa lor „veșnic de ocaziune“, de care nu poțĭ scăpa decît dacă facĭ pe surdo-mutul.

Cu tot bîlciul, cu toate clădirile cochete din oraș, la *bulevardul Pardon*... poreclit așa din pricina coatelor ce'șĭ ocrotesc reciproc primblătoriĭ prea deșĭ de pe acest scurt bulevard, cu toate grădinuțele și ferestrele înflorite cu frumoase hortenziĭ și gheorghine catifelate, cu tot caracterul ultra-naționalist al cîmpulungenilor, desmințit la fiece pas de figurĭ străine, după 3—4 zile de petrecere aicĭ,—mă plictisesc. Și mulțămită unor prietenĭ ce-ĭ întîlnesc, doritorĭ și eĭ de a cunoaște toate ungherele maĭ mult sau maĭ puțin încîntătoare ale țăreĭ noastre, ne hotărîm a tocmi o trăsură cu patru caĭ, cu care să facem o escursie în munțĭ, pînă la *Peștera Dîmbovicĭoareĭ*.

*

Așezațĭ uniĭ pe capră, alțiĭ pe pernele și scăunașul din trăsură, căluțiĭ munteneștĭ pornesc pe la treĭ după amiază, și mergînd tot înainte pe lunga șosea a Cîmpulunguluĭ, lăsăm la dreapta și la stînga noastră o serie de vile și căscioare în stil național presărate pe cîțiva kilometri, între care se văd maĭ multe cuptoare de ars varul, morĭ de măcinat făină, și alte micĭ industriĭ cîmpeneștĭ, după care, tot urcînd la deal, zărim spre stînga satul și schitul *Nămăĭoasa*, pe care ne hotărîm să'l cercetăm la întoarcere.

Apoĭ drumul tot urcă mereu, pe o șosea vrednică de laudă, dînd din cînd în cînd și de micĭ văĭ, schimbînd priveliștele una după alta la fie-care sută sau două sute de metri, lucru ce ne face să credem că petrecem înaintea unuĭ

colosal aparat cinematografic, luminat de marele astru al zileĭ în persoană, în locul ordinaruluĭ bec electric. Unde şi unde se zăreşte cîte-un sătuleţ, cu casele-ĭ albe ca laptele, ĭar pe lanurile întinse, unde nu's acoperite de copacĭ, stîncĭ sau huceagurĭ, vite multe şi oamenĭ la cules, ce'şĭ văd de hrană sau de treabă, fără să se sinchisească cît de puţin de trecerea noastră pe acolo.

Maĭ popăsim la o cişmeluţă, ne maĭ coborîm la un ratuş, spre a ne aproviziona cu tutun sau cu chibriturĭ, maĭ ne schimbăm locurile de pe capră în trăsură şi vice versa, şi, după ce-am trecut maĭ multe localităţĭ, care de care maĭ pitoreştĭ, şi după ce am urcat fără să ne dăm bine sama la o respectabilă altitudine, iatăne pe aproape de apusul soareluĭ în *Rucăr*, popăsind înaintea unuĭ drăguţ hotel, care poartă acelaş nume ca şi localitatea.

Multe case mîndre se înşiră pe ambele laturĭ ale şoseleĭ, formînd din Rucăr una din cele maĭ pitoreştĭ şi maĭ apreciate staţiunĭ climaterice ale ţăreĭ. Creste de munţĭ abundă în jurul satuluĭ, ceea ce'l apără de curente prea răpezĭ; dar în acelaş timp şi ploile ce se infundă cîteodată pe-aicĭ, ĭĭ fac o atmosferă foarte umedă, ce contrastează nu tocmaĭ plăcut cu prima calitate. Din pricina aceasta, reputaţia ce'şĭ cîştigase într'o vreme acest tîrguşor, că are o climă foarte priitoare celor bolnavĭ de piept, şĭ'a schimbat'o cu totul astăzĭ, aşa că marele Hotel Rucăr, la care am tras, îl găsim cu totul nepopulat, ĭar antreprenorul hoteluluĭ, deşi natura l'a înzestrat cu un volum cărnos din cele maĭ respectabile, îl găsim palid la faţă şi cu ochiĭ aĭuriţĭ, probabil de teama deficituluĭ cu care urmà a se solda prevederile sale pentru vara anuluĭ curent.

Luăm masa de sară într'un mare salon, în compania numaĭ a 8—10 alţĭ vizitatorĭ, deşi era loc aicĭ pentru 50—60 cel puţin. Mîncarea e bună şi nu e scumpă. Singurĭ păstrăviĭ prăjiţĭ, ce ni-ĭ oferă ca specialitate a caseĭ, sunt cam piperaţĭ.

Odăile de dormit însă, deşi spaţioase şi luminoase, sunt din cale afară economicos mobilate, maĭ ales în ce priveşte paturile: aicĭ, găsiĭ că în patul meu în loc de 4 scîndurĭ de cîte 25 centimetri una cel puţin, erau aşezate pe vergele crivatuluĭ numaĭ 2 scîndurĭ, de cîte 20 centimetri una, remînînd între ele un spaţiu de vr'o 50 centimetri; şi numaĭ mulţămită mindiruluĭ de pe scîndurĭ, nu se acufundă cineva îndată ce se pune pe el.

Oboseala mă făcu să dorm astfel pînă aproape de ziuă; dar cînd mă treziĭ, coastele şi gleznele mele ce se răzemase de muchiele celor două scîndurĭ dela pat, mi se păreau rupte din loc; şi această dureroasă amintire de Rucăr o avuĭ pentru cel puţin 48 de oare.

După ce luăĭ cafeaua dimineaţa pe la şese ceasurĭ, maĭ cutreerăĭ repede Rucărul în lung şi'n lat, şi apoĭ urcîndu-ne în trăsura ce ne aştepta, o pornirăm înainte spre Peştera Dîmboviciŏareĭ.

*

Aceĭaşĭ şosea bună şi curată, aceleaşĭ sate pitoreştĭ. Mergem agàle-agàle, urcînd mereu, traversînd cînd coaste, cînd creste de munţĭ, peste podurĭ şi parapete, privind în josul nostru Dîmboviciŏara ce alunecă argintie-mohorîtă, ca un mare boa-constrictor fără sfîrşit; ne gîdilă urechea talangele oilor sau măgarilor ce pasc pe imaşurĭ, ne surîd şi ne dau buna dimineaţa muntencele ce călătoresc pe caĭ mărunţĭ; ne oprim, la jumătate cale, la o crîşmă dinaintea căreĭa vedem, pe o tarabă curată, două marĭ caşurĭ proaspete, din care gustăm cu lăcomie, udîndîndu-le şi cu cîte un păhăruţ de vin gălbuĭ ca undelemnul.

Nu mult după aceasta, trăsura se scoboară puţin spre vale, şi înaintea ochilor noştri se iveşte măreţ şi splendid *defileul Dîmboviciŏareĭ*.

Se pare că natura, prin un capriciu straniu, de care în epoca noastră rar se maĭ pomeneşte, a izbit într'un mare munte de peatră cu o bardă imensă, şi a despicat în două, pe o distanţă de cîte-va sute de metri, acest munte, lăsînd de o parte şi de alta doĭ păreţĭ uriaşĭ desbinaţĭ, avînd o înălţime pe alocurĭ cam la o sută de metri *pă puţin*, păreţĭ compuşĭ din stîncĭ de toate colorile, suprapuse în felurite chipurĭ, printre straturile cărora au crescut muşchĭ, buruene, floricele şi chĭar copacĭ cogeamite!

Turnul Golieĭ e jucărică pe lîngă înălţimea acestor păreţĭ, îndepărtaţĭ unul de altul numaĭ cu cîţĭva zecĭ de metri; bolovaniĭ coloşĭ din vîrfurĭ ameninţă la fiece moment să se prăbuşească în strîmtoarea dintre eĭ, pe unde trece şoseaua curată şi albă, ce s'a croit de stăpînire, paralel cu rîuleţul Dîmboviciŏara, a căruĭ apă parcă clocoteşte trecînd peste bolovaniĭ ce'ĭ stau în drum. Singur glasul pîşîn al acestuĭ rîuleţ resună în natura selbatecă în care ne aflăm aicĭ; căcĭ nicĭ case, nicĭ oamenĭ, nicĭ vite nu vedem în întregul acest curios drum.

Eşiţĭ din această cale ce'ţĭ dă impresia că mergĭ prin fundul pămîntuluĭ, nu maĭ trecĭ mult şi alba şosea ĭea sfîrşit, în faţa uneĭ priveliştĭ selbatece, dar încîntătoare. Ne aflăm dinaintea uneĭ strîmtorĭ de munţĭ, ca în fundul unuĭ chiup; la dreapta noastră zărim o boltă mare, aşezată pe coasta stîncelor, şi la care ca să ajungĭ, trebuĭe să te suĭ pe o carare îngustă, avînd de-o parte un mic parapet

de lemn. Această boltă de cîţĭva metri înălţime, îţĭ dă impresia că aĭ în faţa ta gura ĭaduluĭ, aşa cum o descriu buniciĭ noştri în poveştile lor cu zmeĭ şi cu dracĭ.

Păşind înăuntru, ne aflăm ca într'o uriaşă sală gotică, sub nişte bolţĭ de peatră calcară, prezintînd deasupra capetelor noastre urme de stalactite, ce în timpurĭ maĭ puţin civilisate ca ale noastre se vor fi format în această străveche peşteră. Dar numaĭ urme, căcĭ desigur, fiecare vizitator ce a trecut din vremurĭ pe aicĭ, întrucît peştera se află pe teritoriul libereĭ şi constituţionaleĭ noastre ţărişoare, a avut grija de a sfărma ţurluĭele ce se lasau în jos din podişul de peatră, şi a lua cu sine, ca amintire, cîte un asemenea ţurluĭ, sau... a'l arunca afară, dacă i se părea prea greu de dus acasă. Cît despre stalagmite, care necesarminte trebuĭau să se afle în asemenea loc, aproape nicĭ urme nu se maĭ găsesc, ele fiind cu totul distruse în bolta de intrare.

Pe o văgăună întunecoasă trecem şi mergem, cu lumînărĭ aprinse, conduşĭ de o fetiţă de ţăran, ce păştea prin apropriere vr'o doĭ viţeĭ; căcĭ despre un călăuz maĭ serios nicĭ s'a vorbit vreodată pe aicea. Păşim peste diferite blocurĭ şi bolovanĭ sfărmaţĭ, ne maĭ lovim cu capul de bucăţĭ de peatră fasonată de natură în diferite forme bizare, pe bolta acesteĭ pivniţĭ imense, ce pare fără de sfîrşit. Alte hrube fac la dreapta sau la stînga, în care, dacă am păşi fără conducător, am putea rămînea amanet acolo pentru multă vreme... Uniĭ din noĭ se împĭedic de bolovanĭ şi'şĭ zdrobesc genunchiĭ; alţiĭ îşĭ fac cucuĭe prin cap;—dar spectacolul e impunător, înfiorător totodată, şi cînd ne uĭtăm unul la altul dela o distanţă de cîţĭva metri, apărem unul altuĭa ca fantome livide, ce'ţĭ dau fiorĭ lungĭ prin şira spinăreĭ.

Ne reîntoarcem cu precauţie pe unde am venit, după treĭ sferturĭ de ceas de cercetare, şi cînd zărim din nou lumina zileĭ la gura peşteriĭ, ni se pare că recăpătăm o viaţă nouă.

Suflăm în lumînărĭ, pe care, împreună cu cîţĭ-va gologanĭ le dăm ţărăncuţeĭ ce ne-a condus, şi apoĭ ne punem să ne odihnim pe o bancă de lemn ce, *cineva*, cine va fi fost acela, a avut atîta grijă să o aşeze la gura peştereĭ Dîmbovicĭoareĭ.

Ne suim ĭar în trăsura ce ne aşteaptă în capătul şoseleĭ; ne reîntoarcem pe acelaş drum; prînzim la *Hotel Rucăr*; pornim ĭar, şi pela două ceasurĭ după amiază, facem din şosea la dreapta, spre a vizita Schitul de Maicĭ *Nămăĭoasa*.

*

La poalele unuĭ muncel, într'un sat curat, aşezat cu faţa spre răsărit şi meazăzi, este durat un schit de maĭce,

compus din maĭ multe căsuțe fără nicĭ un stil, și fără nicĭ o legătură între ele, la care nu te poțĭ sui decît cu picĭorul, fiind fie-care asezate pe o coastă foarte repede. In mijlocul lor este biserica, care formează adevarata atracțiune a locurilor aceste, fiind zidită,— sau maĭ bine zis *sapată*, într'un singur bloc de piatră, a căruĭ parte dindărăt e vîrîtă în munte.

Un turnuleț și fațada bisericeĭ, sînt zidite din piatră tăĭată și cărămidă; cum trecĭ din pridvor însă, te afli într'o boltă respectabilă, rezultată prin cioplirea cu dalta și cĭocanul a mĭezuluĭ uneĭ stîncĭ voluminoase.

Cine va fi esecutat această cĭoplitură, în cît timp și cu ce prilej, asta e treaba istoricilor s'o spună, căcĭ eu, deși am întrebat pe cîteva măĭcuțĭ bătrîne, de asemenea lucrurĭ, n'am căpătat nicĭ un respuns precis.

Una spunea că-ĭ de pe vremea luĭ Radu Negru-Vodă, (toate vechiturile din Muntenia par a fi de pe vreamea luĭ Radu-Negru Vodă !); alta că-ĭ făcută de boeriĭ luĭ Țepeș, unde s'au ascuns eĭ ca să scape de a fi așezațĭ în respectivele țepe; altă maĭcă mi-a maĭ spus altă istorie, care nu se potrivea nicĭ atîta cu împrejurările. Și nicĭ un călăuz oficial, nicĭ o cărticică cît de dubioasă în text, nu găsiĭ pe acolo, care să mă instruiască în această *bèată* nedumerire. Și așa se întîmplă, nu numaĭ mie, ci tuturor cercetătorilor locașurilor noastre istorice sau sfinte, întrucît *Casa Bisericilor*, sau onorațiĭ impiegațĭ superiorĭ aĭ Ministeriuluĭ Cultelor și Instrucțiuneĭ publice, găsesc că-ĭ maĭ comod de a'șĭ face vilegiatura lor *pă gratis*, în timpul vacanțeĭ, la toate arhondaricurile din țară, decît să cerceteze, să scrie, și să tipărească vr'o descripție relativă la asemenea așezăminte, care să lămurească pe escursioniștĭ și să dee în lumina cuvenită importanța lor în cultul și istoricul națiuneĭ romîneștĭ.

N. A. Bogdan

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1869—1870

(Urmare)

Continuarea Direcţiuneĭ Teatruluĭ naţional de Primăria Iaşuluĭ cu concursul unuĭ comitet. — Intocmirea unuĭ budget special al Teatruluĭ.— Actoriĭ şi repertoriul Teatruluĭ Naţional. — Angajarea luĭ Neculaĭ Voinescu ca şef de orchestă. — Dărĭ de seamă despre diferitele piese de teatru jucate. — Critica preseĭ despre reprezentaţia pieseĭ imorale „Aventurile amoruluĭ". — Neculaĭ Luchian formează o trupă de actorĭ cu carĭ dă reprezentaţiunĭ în Bîrlad.— Primăria dă în antrepriză opera italiană luĭ Panu Cătulescu.— Ajutorul ce dă Primăria Directoruluĭ Cătulescu. — Reprezentaţia trupeĭ de operă italiană în folosul „Scoaleĭ de meseriĭ" a Femeilor Romîne. — Reprezentaţia dată de opera italiană în beneficiul Călugăriţilor din Mănăstirea Agapia. — Reprezentarea opereĭ „Norma" în beneficiul artiştilor italienĭ, pentru înlesnirea plecăriĭ lor din Iaşĭ.

Maĭ multe persoane doritoare de a lua direcţiunea Teatruluĭ Romînesc pentru ĭarna 1869—1870, se prezentară la Primărie cu cererĭ de a li se încredinţa lor această direcţiune, între carĭ vedem pe Teodor Aslan, Cnnstantin P. Cnnstantiniu, Anton Camban, şi Neculaĭ Luchian; totuşĭ Consiliul Comunal şi Primarul de pe atuncĭ Dimitrie Gusti, după o învitare expresă ce primise de la Guvernul din Bucureştĭ, se hotăresc să nu admită nicĭ una din aceste cererĭ şi Comuna să urmeze înaite a administra ea însăşĭ trupa românească în stagiunea aceasta, cu concursul unuĭ comitet compus din Al. M. Şendre, Andreĭ Vizanti, şi Anton Camban (Noembrie 1869), după aceĭa acel comitet a fost compus din T. Antoniadi, Andreĭ Vizanti şi I. Caragiani, (Decembrie 1869).

Dintre aceştia vedem că în luna Ianuarie următor dimisionează atît Vizanti cît şi Caragiani. Primarul D. Gusti le primeşte dimisiunile arătîndu-le părerea sa de rău.

Procedîndu-se la angajamentele actorilor şi formarea repertoruluĭ găsim că Administraţia Comunală a întocmit un Bugdet special al Teatruluĭ, pentru stagiunea 1869—1870, în cuprinderea următoarea, după cum îl găsim în dosarul Primărieĭ de la Iaşĭ No. 111 din 1869, pag. 209:

BUDGETUL TEATRULUI ROMÎN DIN IAŞI
pe stagiunea 1869—1870.
Cheltuelile :

Galbenĭ	Benefise		Galbenĭ	
33	$^1/_2$	D. Mihail Galino	12	Iancu Buciucov suflior
33	$^1/_2$	Alexandru Gheorghiu	8	Costăchescu scriitor
35	$^1/_2$	Gheorghe Alexandrescu.	85	Pe lună orchestra
18	$^1/_2$	Neculaĭ Mihailescu	40	Osebite cheltuelĭ Costume,
15		Ioan Ivolschi		Perucĭ, Piese, etc.
38		Şepte Coriştĭ	4	Băetul de la repetiţie
20	$^1/_2$	Victor Delmary, Registor	12	D. Valeri pictor şi maşinist
		şi Director de scenă.	13	Treĭ rîndaşĭ a 3 galb. pe
75	1	întreg, D-na Efrosina Po-		lună şi 1, a 4 galb.
		pescu.	10	Pentru rechiziţie
35	$^1/_2$	Smaranda Merişescu	6	Croitorul
40	$^1/_2$	Eugenia Nini Valery	175	Cheltuelĭ serale pe soco-
25	$^1/_2$	Maria Camban		teala de 10 reprezentaţiĭ pe
30	$^1/_2$	D-ra Irina Poenaru		lună.
9		Elena Laşcu	816	Pe lună
30		Cincĭ coriştĭ a 6 galb.	5	Lunĭ
		pe lună	4080	Pe cincĭ lunĭ.

Veniturile cu aproximaţiune:

Galbenĭ		Galbenĭ	
1562	Subvenţiune de la stat	100	Doue reprezentaţiĭ extra-
300	Abonamentul		ordinare a 50 galbenĭ
900	Recetele serale pentru 30	250	Venitul Beneficiilor
	de abonamente	30	Venitul bufetuluĭ
		3142	gal. Pe sezon

Recapitulaţiune :

4080	Cheltuelile
3142	Veniturile
938	Deficit

Membrĭ comisiuneĭ teatruluĭ: *Şiendre, A. Camban.*

N. B. Maĭ este necesitate a se angaja pe D-l Neculau cu 10 galbenĭ pe lună, asupra economiilor ce ar putea rezulta din acest Budget.

Şiendre, Camban

Faţă cu acest budget s'a angajat actoriĭ prevăzuţĭ în el şi s'a întocmit şi repertoriul ast-fel după cum se vede în *Programul* ce urmează, tipărit şi afişat atuncĭ în oraş.

Iată acel program:

TEATRUL ROMÎN DIN IAŞI

Comisiunea Tetrală.

Programul Stagiuneĭ, anul 1869—1870.

Persoanele ce compun trupa:

Doamnele:	*Domniĭ:*
Efrosina Popescu	Mihail Galino
Smaranda Merişescu	Alexandru Gheorghiu
Eugenia Nini Valery	Gheorghe Alexandrescu
Irina Poenariu	Nicolaĭ Mihailescu, Ioan Evolschi
Maria Camban	Ioan Panu, Gheorghe Neculau,
Elena Lascu	Emanoil Negruţĭ, Lazar Florescu,
Smaranda Grosu, Maria Neculau	Alexandru Grosu, Mihail Stihi,
Ecaterina Petrescu, Otilia Senti.	Lazăr Maurevel, Ioan Poenariu,
	Ioan Ianulescu.

Domnul Victor Delmary, Regisor şi Director de scenă.

Piesele principale de până acum din care se compune Repertoriul:

Vornicul Bucioc,	Părul femeiĭ mele,
Hoaţa de copiĭ,	Răsbunarea sau Logodnica,
Nebuna de Londra,	Corsicană,
Marchiza de Senneter,	Omul cu masca de fier,
Un măritagiu sub Ludovic XV,	Patria,
Viaţa privată,	Vilian Schecspir,
Luiza sau Reperaţiunea,	Un duel sub Richelieu,
Romanul uneĭ femeĭ,	A cuĭ este vina,
Tot pentru femeĭ,	Sînt fiul meu,
Boala Fluturuluĭ (La Papillone),	Africanul..,
Amicul Grande,	Precioşiĭ,

Pre lîngă aceste piese Comisiunea nu va lipsi a face să se reprezinte şi piese naţionale, vechĭ sau noĭ, carĭ le va avea la dispoziţiune şi carĭ se vor putea reprezenta după scena şi trupa noastră.

Abonamentul va fi de 30 reprezentaţiunĭ

Preţul abonamentuluĭ:

Loja Avan scenă de rîndul întăiu şi Benuar .	60	galbenĭ
Loja simplă rîndul întăiu şi Benuar . . .	32	„
Loja simplă rîndul al doilea	16	„
Stalul	6	„

Preţul cu sara:

Avan scenă de lojă rîndul întăiu şi Benuar 100 leĭ.—Loja de rîndul întăiu şi Benuar 56 leĭ.—Loja de rîndul al doilea 28 leĭ.—Stal 10 leĭ, Pater 4 leĭ 12 par. Galeria 2 leĭ 6 par.

Domniĭ carĭ vor voi a se abona sunt rugaţĭ a se adresa la cancelaria Comisiuneĭ în localul Teatruluĭ în fie ce seară, precum şi la D-l Victor Delmary în orĭ ce oară peste zi, tot în localul Teatruluĭ.

Inceputul reprezentaţiilor, se va anunţa prin un afiş special. In cursul acesteĭ stagiunĭ a maĭ fost reangajat Ioan Gafencu, precum şi un actor din Bucureştĭ, *Gestianu*, care-şi avea reputaţia făcută acolo, ca unul din ceĭ maĭ bunĭ comicĭ.

Şef al orchestreĭ Teatruluĭ a fost angajat pentru prima dată un diletant romîn, Neculaĭ I. Voinescu, concertist pe violină, care studiase muzica în Paris, iar artiştiĭ din care se compune orchestra, au fost: *Alfred Hett, Ioan Barozzi, Ioan Buiucliu, I. Wiszniewski, St. Vasileanu, X. Teodosiu, M. Iahn, Grigorie Spiridon, Teodor Daniliuc, P. Brah, P. Iosipescu, I. Metz, Luca Mihail.*

* * *

Reprezentaţiile româneştĭ au început la 20 Noembre 1869, şi urmară până în Aprilie 1870.

Dintre piesele ce s'au reprezentat în această stagiune şi despre care s'au făcut unele dărĭ de seamă prin ziare, arătăm următoarele:

„Trupa romînă e bine compusă şi publicul mulţumeşte comitetuluĭ teatral pentru interesul ce vroeşte a ne proba că are în a-

ceastă unică distracțiune a societății noastre. (*Secolul*, No. 34 din 28 Noembre 1869).

In 1 Decemvrie 1869, s'a jucat piesele *Marchiza de Senneter* și *Părul femeĭ mele*, în care toată trupa a jucat foarte bine. D-na *Popescu* și *Irina*, s'au deosebit prin talentele lor și astfel au dobîndit viĭ simpatiĭ de recunoștință și de mulțemire din partea publiculuĭ în privința spirituluĭ de teatru și a inteligențeĭ lor naturale.

In piesa *Părul femeeĭ mele*, D-na Merișescu asemenea a înțăles foarte bine rolul ce'l avea.

D-na Camban în aparițiunea sa pe scenă s'a văzut oare cum în contra naturelului eĭ de scenă, foarte tulburată, (*Secolul* pe anul 1869).

In 4 Dec. 1869 s'a jucat piesele *Urîta satuluĭ* și *Precioșiĭ*. ,,D-niĭ actorĭ Alexandrescu, Gheorghiu, Nicolau, Panu, Mihailescu, Evolschi și D-nele Merișescu, Nini Valery au executat rolurile lor cu deplină satisfacțiune a așteptăriĭ publiculuĭ. Cu deosebire D-na Nini Valery și D-l Alexandrescu pentru cîntecele armonioase ce au cîntat, au fost foarte mult aplaudațĭ''.

In 7 Dec, 1869 se joacă *Viața privată*, comedie în 1 act tradusă de I. Bucicov, și *Marchiza de Senneter*, comedie în 2 acte, tradusă de G. Vally.

Duminică în 14 Decemvrie se joacă *Un tînăr de închiriet*, comedie în 1 act, tradusă de I. Panu, *Sînt fiul meu*, comedie în 1 act, tradusă de G. Vally și *Urîta satuluĭ*, vodevil în 2 acte de Eug. Carada, muzica de A. Flechtenmacher.

Joĭ în 19 Dec. 1869, se joacă *Luiza sau Reperațiunea* co medie în 2 acte, tradusă de G. Vally, cupletele de I. Holban. *Impresiunile voiajuluî Cc*-neĭ *Chirița*, șansonetă comică de V. Alexandri, esecutată de d-na Merișescu, și *Viața privată*, tradusă de I. Bucicov.

Joĭ 25 Decemvrie 1869 se joacă *Zmeul nopțeĭ*, comedie vodevil în 2 acte, de D. Bayard și Arago, tradusă de G. Vally și *Două despărțeniĭ*.

Sîmbătă 29 Decemvrie 1869, se joacă *Boala fluturilor*, comedie în 3 acte și *Două despărțeniĭ*.

Marțĭ în 30 Decemvrie 1869, se joacă *Țarina* sau *Moartea luĭ Petru cel Mare*.

In 1 Ianuarie 1870 s'a jucat în al 11-lea abonament *Zmeul nopțeĭ*, comedie vodevil în 2 acte de Bayard și Arago, tradusă de G. Valy; iar Marțĭ la 6 aceliașĭ lunĭ s'a reprezentat *Chirița în*

Iaşĭ sau Două fete şi-o neneacă, comedie în 3 acte de V. Alexandri şi *Urîta Satuluĭ*, vodevil în două acte de *Eug. Carada*, muzica la ambele aceste piese de A. Flechtenmacher.

Marţĭ 13 Februarie 1870, s'a dat în beneficiul Efrosineĭ Popescu, piesa *Nebuniĭ din Londra*, dramă în 5 acte de Ch. Lafont.

Sîmbătă la 10 Ianuarie 1870, s'a jucat piesa *Ţarina sau Moartea luĭ Petru cel Mare*, dramă în 5 acte, tradusă din franţuzeşte. *Curierul de Iaşĭ* în No. 4 de la 15 Ianuarie 1870, zice că :

„Galino, în rolul luĭ Petru cel Mare, a fost bine, ca şi în toate rolurile sale. Cee-ce-a plăcut, a fost năsuinţa ce a desvoltat în studiarea acestuĭ rol; în maĭ multe rîndurĭ, el făcea să amuţească şoaptele sufleruluĭ, neavînd trebuinţă de ele; în privinţa joculuĭ, maĭ nemerită a părut acea scenă din actul al patrulea, cînd Ţarul într'un monolog bine compus, zice, că lumea'l acuză de tiran; dar—esclamă el—ce fapte marĭ s'au putut duce cînd-va în desăvîrşire, fără varsare de sînge! D-na Popescu în rolul *Ţarineĭ* a avut multe momente prea nemerite, pentru care a şi căpătat aplause care i se cuvineau. D-şoara Poenariu a dat cea maĭ naturală imagine a juneĭ şi naiveĭ Olga, fiica luĭ Menzinkoff (Gheorghiu) şi era sublimă cu deosebire în actul al treilea, cînd află relaţia amoroasă ce esistă între barbatul său Contelo.

„Sapieha (Alecsandrescu), şi între Ţarina; acea durere, acea îndignaţiune bine simţită şi bine exprimată, a făcut, ca artista să fie aplăudată şi chiemată pe senă; rolul Olgăĭ în tot decursul drameĭ este acela al unuĭ Inger tutelar. In sfîrşit succesul cu care s'a esecutat această frumoasă dramă, a satisfăcut aşteptările publiculuĭ".

Joĭ, la 15 Ianuarie 1870, s'a jucat piesa *Peticarul din Paris*, dramă cu 10 tablourĭ de Felix Pyat, a căruĭ rol titular a fost jucat de Alexandru Gheorghiu. Asupra acesteĭ reprezentaţiunĭ tot gazeta de maĭ sus în No. 5 din 18 Ianuarie, zice că: „este de regretat că publicul nu se adună în număr maĭ mare la asemenea ocaziunĭ, carĭ sunt atît de rarĭ pentru a vedea un adevărat joc de artist, precum a fost acela a D-luĭ Gheorghiu din acea seară. Cunoştinţa luĭ *Jean Peticariul*, din tabloul al treilea, beţia luĭ din tabloul al şaptelea, convenirea luĭ cu *Mama Potarda* (d-na Merişeasca) în tabloul al şeaselea, şi al noulea, în sfîrşit răsbunarea luĭ, ruperea văluluĭ de pe fruntea mireseĭ în tabloul ultim: iată

culminaţiile acesteĭ drameĭ şi jocul cel perfect a luĭ Gheorghiu, care a făcut publicul să asculte, să privească, şi să simţă aceste culminaţiĭ în toată frumuseţa lor; pentru toate acestea, drept remuneraţie, Gheorghiu, a fost viu aplaudat şi rechemat pe scenă de repeţite orĭ; Rolul al doilea l'a jucat Galino, sub masca *Baronuluĭ Hofman*, şi n'a lasat nimic nesatisfăcut în cea-ce priveşte îmoralitatea, intriga şi crima ; ca atare însă, cu toată arta ce a disvoltat'o în jocul său, n'a fost aplăudat nicĭ o data, de orece publicul nu prea aplaudă asemenea rolurĭ; aceste sunt rolurile cele maĭ grele şi nemulţumitoare totodată. D-ra Poenariu a jucat pe Maria Didier, o fată sărmană, dar tînără şi castă; în tabloul al doilea, unde are un rol compus numaĭ dintr'un monolog, era duioasă şi simpatică".

La 17 Ianuarie s'a jucat piesa *Smeul Nopţeĭ*, împreună cu maĭ multe producţiunĭ luminoase de Lanterna Magică, executate de H. Krosso.

La 20 Ianuarie a avut loc o reprezentaţie cu tablourĭ de Lanterna Magică dată de H. Krosso, jucînduse tot atuncĭ şi doue comediĭ de trupă naţională, şi anume: *Yorck* şi *Viaţa privată*, ambele în cîte un act, carĭ n'au produs o prea bună impresie în public.

La 22 Ianuarie s'a dat o altă reprezentaţie de H. Krosso, în care trupa Romînă a jucat *Părul femeiĭ mele*, comedie într'un act, tradusă de D-l S. Ponni şi *Două despărţeniĭ*, iarăşi comedie într'un act. Asupra acesteĭ din urmă piese, *Curierul de Iaşĭ*, No. 7 din 1870, zice că,, rolurile au fost prea bine împărţite, aşa în cît personagiul întreg a fost chemat pe scenă şi aplăudat; toţĭ au fost foarte naturalĭ în rolurile ce jucau, singur Gestianu s'a părut a fi puţin esagerat, ceea însă ce nimic nu detrage din meritul său, cu atîta maĭ vîrtos, că jocul aceluĭ rol nu este împreunat cu vre-o mare uşorătate.

„După partea întăia a reprezentaţieĭ, şeful orchestreĭ N. Voinescu, a executat pe violină *Suvenir de Carpaţĭ*, compoziţie propie, o Doină foarte plăcută, fiind viu aplăudat de public ca tot deauna „cînd scoate din melodioasele sale strune cîte o arie naţională."

Sâmbătă la 24 Ianuarie s'a dat piesa *Sînt fiul meu*, comedie de Rochefort; jucată de Alex. Gheorghiu, D-na Merişasca şi D-ra Poenariu, precum şi piesa *Un duel sub cardinalul Richelieu*, dramă în 3 acte, jucată pentru prima oară, pe scena din

Iașĭ, avind în rolurile principale ca interpreţĭ pe Galino, Alexandrescu și Frosa Popescu. Această piesă a produs o mare senzaţie în public, atît ca subiect cît și ca joc al actorilor sus zișĭ.

Marţĭ la 3 Februarie, s'a jucat în beneficiul Frosiĭ Popescu, piesa *Nebuna din Londra*, dramă în 5 acte de Lafont tradusă de Zahariadi, care deși făcuse mare efect pe cele maĭ renumite scene din Europa, totușĭ în Iașĭ, avu un suces foarte slab, maĭ ales din cauza interpretaţieĭ care lăsă mult de dorit.

Sîmbătă 7 Februarie s'a reprezentat piesa *Aventurile Amoruluĭ*, comedie, a căruĭ subiect și dialogurĭ scandaloase a revoltat întregul public ce se afla în sală. De asemenea și presa locală a înferat această punere în scenă, precum și societatea cultă din localitate a desaprobat cu totul reprezentarea acesteĭ piese, condemînd Comitetul Tetral, pentru că a permis să se joace pe scena teatruluĭ nostru naţional în faţa publiculuĭ această comedie imorală, de felul căreia se maĭ jucase în această stagiune cîteva.

Iată ce scrie *Curierul de Iașĭ*, No. 12 din 12 Februarie 1870, relativ la această reprezentaţiune:

„Sîmbătă 7 Fevr. teatrul romîn avu o serată scandaloasă, cu alte cuvinte, avu nepoliteţa de a invita publicul, să asiste la reprezentaţia imoralilor *Aventurile Amoruluĭ*, o comedie alungată chiar și de pe unele scene ale Parisuluĭ, unde piesele de această natură pot să aĭbă oareșĭcare trecere, pot fi aplaudate chiar; la noĭ în Iașĭ însă, unde ne place a presupune un moral netîrît încă prin glodul corupţiuneĭ—nu poate să producă, decît o indignaţiune, să nu zicem—dispreţ chiar....

„Am văzut puţinele dame asistente (prea multe însă, pentru onoarea acesteĭ piese), roșindu-se în lojele ce ocupau și întorcîndu'șĭ feţele de la scenă; am văzut pe uniĭ spectatorĭ părăsind chiar sala,—ĭată efectele serateĭ, efecte ce nu puteau fi altfel... Și cine a tradus această piesă? Nu știm, afișul nu ne spune, de oare-ce traducătorul a avut simţul de pudoare a nu'șĭ maĭ aduce semnătura la cunoștinţa publiculuĭ.—Dacă onor. Comitet teatral are de cuget a continua mult încă cu repertorul său *Aventurĭ*, *Yorck*, *Un tînăr închiriat*, *Smeul nopţiĭ* și altele asemenea, atuncĭ ar fi bine să pună pe afișe următorul aviz: „Damele oneste, oamenilor de inimă și bine educaţĭ, nu le este permisă intrarea". Dar ce fel? o să maĭ fie trebuinţă de un astfel de aviz? Nu, despre aceasta putem asigura pe toţĭ aceia, care ar maĭ pune-o

la îndoială.—Dacă nu putem vedea alte modele din repertoarele germane și franceze, atuncĭ maĭ bine să fim lasațĭ în pace, căcĭ vaĭ de procopseala noastră!—Apoĭ onor. Primărie, pe lîngă ceĭ 50,000 de leĭ, a maĭ încuviințat încă 20,000 de leĭ, pentru prosperarea acestuĭ teatru; subvenție foarte frumoasă și foarte bine meritate tot odată, maĭ ales dacă vom spune, că numaĭ pentru repetiția pieseĭ în chestiune, s'au petrecut maĭ bine de șase săptămînĭ!"

Din cele de maĭ sus arătate, vedem că noĭ sîntem cu mult maĭ nepăsătorĭ de ceia ce ni se reprezintă astăzĭ pe scena noastră subvenționată de Stat, de oare ce nu numaĭ că reprezentarea unor asemenea piese scandaloase nu s'a înlăturat cu totul, dar din potrivă vedem încă că ele continuă, a se juca, în cari actorii și actrițele nu se sfiesc a se arăta în fața publiculuĭ în haĭnele cele maĭ puțin cuviincioase, a face gesturile cele maĭ obscene, și a vorbi cuvinte cari degradează cu totul această instituție menită a propaga și a desvolta numaĭ sentimentele nobile și morale, ĭar nu viciul și destrăbălarea, lucrurĭ cari provoacă numaĭ desgust persoanelor serioase și părinților de familie care-șĭ duc acolo copiiĭ, ca la o școală. Mirarea noastră este cu atît maĭ mare, cu cît Comitetele de supraveghere a teatruluĭ, nostru național nu sunt lipsite de barbațĭ cu o cultură deosebită!

După aceasta, Sîmbătă 11 Februarie se jucă piesa *Tuzu Calicul*, vodevil în două acte de Mateĭ Millo, cu actorul Gheorghiu în rolul luĭ Tuzu și Nini Valery în acel a luĭ Lăzărilă. Piesa aceasta a fost precedată de o dramă intitulată *Fratele cel maĭ mare*, în care rolul principal a fost jucat de M. Galino.

La 12 Fevruarie se joacă pentru beneficiul d-luĭ Gheorghiu pentru 1-ia oară *Onoarea caseĭ*, dramă în 5 acte.

Marțĭ la 17 Fevruarie s'a repetat piesa *Peticarul de Paris*.

Joĭ în 19 Fevruarie s'a dat pentru a doua oară *Tuzu Calicu*, cînd s'a jucat și *Chirița în Iașĭ*, comedie vodevil in 2 acte de V. Alexandri, în beneficiul șefuluĭ de orchestră N. Voinescu. Această reprezentație a avut un succes deosebit atît material cît și moral, maĭ ales prin aceia că beneficientul a cîntat pe violină „cu focul și fantezia unuĭ adevărat talent, maĭ întăĭ *Elegia Romînă* compusă de el, și apoĭ *Buchetul național*, compus de artistul bucureștean L. Wiest".

La 21 Fevruarie 1870, s'a jucat *Urita satuluĭ*, comedie de Carada. Curierul de Iașĭ din 26 Fevruarie 1870, ne spune că

D-l Alexandrescu şi Neculau au fost foarte originalĭ în rolurile lor, ĭar D-na Valery în rolul Ileneĭ a fost sublimă, și dacă am avea un termin maĭ superior, am onora-o cu acela, chiar fără să ne temem că vom fi taxațĭ de exageratorĭ".

In acest timp pe cînd Teatrul romînesc după cum am văzut că de un timp încoace nu tocmaĭ mergea bine și avea mare nevoe de a fi susținut atît de guvern, de Primărie cît și de public, guvernul din Bucureștĭ cu ocazia votăriĭ Budgetuluĭ statuluĭ, găsi cu cale ca să șteargă subvenția ce dădea statul până atuncĭ Teatruluĭ din Iași. Pentru aceasta, în ziua de 23 Fevruarie 1870, urmîndu-se o discuție în ședința Consiliuluĭ Comunal al Iașuluĭ, acesta și-a exprimat părerea sa de rău pentru o asemene dispoziție a guvernuluĭ.

Duminică la 1 Martie s'a jucat în beneficiul luĭ Al. Gheorghiu, *Onoarea caseĭ*, dramă în 5 acte de Leon Battu.

La 8 Martie s'a dat în beneficiul luĭ Mihail Galino, piesa *Regele Insulelor*, dramă istorică, în 5 acte, tradusă din franțuzește de P. Rîșcanu, în care beneficientul jucă rolul principal.

Asupra aceste reprezentațiĭ găsim maĭ multe aprecierĭ în *Curierul de Iașĭ*, No. 20 din 12 Martie, dintre care cităm:

„Duminica trecută teatrul romîn avu o serată atît de bine frecventată, precum nu s'a pomenit nicĭ odată în decursul sezonuluĭ prezent. Sala era iluminată de gală, piesa fiind pusă pentru întăia oară pe scena noastră. Decorurile erau nouă, și unele prea frumoase, gătite de pictorul teatruluĭ, d. Valery; costumurile asemenea erau noĭ. Reușita peste tot a fost bună; putea însă să fie maĭ bună dacă uniĭ din d-niĭ actorĭ și unele dintre actrițe chiar, și-ar fi știut rolurile maĭ altfel; dar după cum suntem informațĭ vina nu cade asupra personagiuluĭ actorilor, de oare-ce piesa a fost dată foarte tîrziu în studiu. Această dificultate însă a fost pe deplin reparată de către d-nu Galino, și d-na Popeasca, care ambiĭ au escelat ca tot-deauna, nu numaĭ prin jocul cel plin de artă, ci și prin facilitatea vorbireĭ, provenită—se înțălege—din grija și năzuința ce d-lor sunt obișnuițĭ a desvolta în studiarea rolurilor. D. Gheorghiu cu deosebire în cele două acte din urmă a avut o bună dispoziție și prin urmare multe momente prea nemerite. D. Gestian însă n'a fost nicĭ de cum la locul său în rolul ce l'a jucat; cu deosebire în actul petrecut pe insulă, declamațiunea d-sale, maĭ ales după aceea ce auzirăm maĭ înainte de pe bu-

zele d-neĭ Valery, n'a fost decît o satiră. Rolul d-neĭ Valery a fost unul din cele maĭ bine jucate. D. Alexandrescu parcă nu a simţit ce a jucat; domnişoara Poenaru însă a fost în unele locurĭ foarte plăcută. Aplausele au lipsit cu desăvîrşire de oare-ce piesa în sine nu este scrisă astfel, ca publicul să poată aplauda maĭ des. Nu prea are culminaţiunĭ tarĭ. Intre acte a căzut din galerie asupra publiculuĭ o ploae de foĭ volante, care conţineau un sonet scris în onoarea beneficientuluĭ. Ideia n'a fost rea. Inchierea actuluĭ ultim s'a făcut prin o lumină artificială".

Duminică în 15 Martie s'a dat în beneficiul D-reĭ Irina Poenaru şi a luĭ Gheorghe Alexandrescu, piesa *Călugăriţa sîngerîndă*, dramă în 5 acte, în care Eufrosina Popescu a escelat. Asemenea N. Voinescu şeful orchestreĭ a cîntat pe violină *Suvenirul de Carpaţĭ*,

Joĭ la 19 Martie s'a dat o reprezentaţie extraordinară în beneficiul *Ospiciuluĭ de infirmĭ de la Galata*, de la care a remas peste cheltuelĭ, 817 leĭ şi 2 banĭ, ĭar Joĭ la 26 ale aceleĭaşĭ lunĭ, s'a dat o a doua reprezentaţie tot în beneficiul Ospiciuluĭ de la Galata, jucîndu-se comedia *Zmeul Nopţeĭ* şi *Două despărţenĭĭ*.

Duminică 22 Martie 1870, s'a dat la Teatru naţional sub Directiunea Comisiuneĭ teatrale, pentru beneficiul D-neĭ Nini Valery, o reprezentaţie de gală, intitulată *Richelieu sau un Maritaj la 15 anĭ*, comedie vodevil în 2 acte, tradusă de Alexandru M. Şendre, muzica de A. I. Voinescu. Intre acte a urmat un concert. Spectacolul s'a încheiat cu *Craĭ-nou* operetă naţională în 1 act, de V. Alexandri. Decorurile la această reprezentaţie a fost nouă. Biletele se puteau găsi la D-na beneficientă, strada Romînă casele Iacovachi. (Vezĭ gazeta *Secolul*, pe anul 1870).

La 5 Aprilie 1870, se joacă la teatrul naţional în beneficiul luĭ Gestianu, *Amicul Grande* şi *O Despărţenie*, ambele, comediĭ. Această reprezentaţie s'a dat zioa la 12 oare *de Amiazi*.

La 14 Aprilie s'a dat în beneficiul luĭ N. Mihailescu, *Jianul căpitan de Haĭducĭ*, dramă vodevil în 4 acte de Mateĭ Millo.

Sîmbătă în 18 Aprilie a fost beneficiul casieruluĭ teatruluĭ G. Rosin, cînd s'a jucat *Mînele micĭ*, comedie în 3 acte tradusă din franţuzeşte.

La 21 Martie, a avut loc o reprezentaţie de adio, a luĭ N. Voinescu şeful orchestreĭ teatruluĭ cu concursul luĭ Neculaĭ Luchian. S'au jucat piesele *O palmă sau Voinicos dar fricos* şi *So-*

ra luĭ Jocris, ambele, comediĭ în cîte un act din repertorul luĭ N. Luchian. In antr'acte Voinescu a cîntat o bucată intitulată *Suvenir de Iașĭ*.

O societate de diletanțĭ dădu în sara de 24 Aprilie o reprezentație în folosul școaleĭ profesionale de fete, jucînd piesele: *Le Roman d'une Heure ou la Folle Gageure*, comedie franceză, *Amorul Unchiului*, comedie originală de căpitan Bengescu, muzica de Mezetti. Societatea era compusă de D-na V. A. Ureche, D-ra Matilda Cugler și D-niĭ C. M. Strat și Gh. Irimescu. Serata s'a încheiat cu *Herșcu Boccengiu*, șansonetă de V. Alexandri, esecutată de Const. Zirra.

Asupra aceșteĭ reprezentațiunĭ *Curierul de Iașĭ* No. 35, zice:

„Erau anunțate treĭ piese, dintre care cea dintăĭ era *Amorul Unchiuluĭ*, comedie într'un act cu cîntece de d-nu Căpitan Bengescu, muzica de Mezetti. Piesa în sine nu este chiar originală; ea ne-a părut maĭ mult o prelucrare localisată a uneĭ piese franceze. Dar reprezentațiunea eĭ a fost nouă, a fost surprinzătoare.

„Cine a jucat rolul principal? este greu de a spune, căcĭ toțĭ erau nimerițĭ în rolurile lor. Această piesă, în care amorul are un rol atît de însemnat, negreșit n'ar fi produs efectul din această seară, dacă era jucată de trupa noastră dramatică, pentru că trupa dramatică nu are pe nimenea, cine să poată juca macar cu un mic efect rolurile „*Lineĭ*" și a luĭ „*Iorgu Rădeanu*" din „*Amorul Unchiuluĭ*". Nu putem în destul complimenta atît pe d-na Urechiă, cît și pe d-nu Strat pentru frumoasele d-lor talente, aplaudate cu atîta entuziasm din partea publiculuĭ; aplaudăm voacea sonoră și dulce a d-luĭ Irimescu, care a cîntat cu mult foc și pasiune două ariĭ frumoase, compusă de d. Mezetti. Insă cea maĭ strălucită victorie a repurtat'o asupra inimilor noastre, d-ra *Matilda Cugler*, atît de sublimă, și atît de originală în rolul „*Lineĭ*" precum de sublimă și de originală este în producțiunile sale poetice.

La finele actuluĭ între aplausele publiculuĭ a căzut pe scenă două buchete frumoase, două semne de recunoștință pentru d-na Urechiă și d-ra Cugler. *Herșcu Boccengiu* jucat de d-nu *Const. Zira*, a produs o ilaritate și un rîs continuu; d-sa a fost admirabil în acest rol, și a fost foarte des aplaudat, ĭar noĭ îl aplaudăm încă odată.

Serata s'a terminat prin o comedie franceză „*Le roman*

d'une heure, ou la Folle gageure" jucată de d-na Urecheă, d-ra Cugler și d. Stratu.

Piesa n'a avut chiar acel efect produs de *„Amorul Unchiuluĭ"* dar esecutarea eĭ a fost tot atît de bună, tot așa de nimerită tot așa de perfectă. După căderea perdeleĭ, publicul a chemat pe scenă pe întreaga societate diletantă, pentru ca să o aplaude; una dintre grațioasele diletante nu s'a ivit, ĭar publicul încîntat n'a voit să părăsască sala până cînd nu s'a ridicat din nou perdeana, pentru ca să vadă și să aplaude încă odată pe d-ra Matilda Cugler.

Această reprezentație a produs școaleĭ de meseriĭ a *Reuniuneĭ Femeilor Romîne*, un venit net de 1747 leĭ și 35 parale.

Joĭ în 7 Maĭ avu loc beneficiul luĭ M. Galino, în care s'a jucat treĭ comediĭ în cîte un act, și anume: *Cașemirul verde*, *O partie de pichet* și *Insuratul cu cincĭ parale.*

Joĭ 14 Maĭ s'a jucat pentru beneficiul luĭ Alex. Gheorghiu piesa *Aventurierul sau Don Cezar de Bazan*, dramă comedie cu cîntece în 5 acte, tradusă din franțuzește, în care beneficientul jucă rolul principal. După cum cetim în afiș, scopul acesteĭ reprezentațiunĭ era ca Alex. Gheorghiu să se poată duce în străinătate să studieze unele din cele maĭ de samă piese ale repertoruluĭ francez.

Asupra acesteĭ reprezentațiunĭ *Curierul de Ĭașĭ* No. 38 din 17 Maĭ 1870 zice următoarele:

„Peste tot piesa a reușit bine, jocul abstrăgînd de la micĭ excepțiunĭ, a fost satisfăcător.

In deosebĭ însă, nu putem a nu însemna aci că d-nu Gheorghiu, beneficient, a fost prea nimerit în rolul d-sale, rolul principal al acesteĭ piese. „Don Cezar de Bazan", este unul din acele rolurĭ, care par a fi scrise anume pentru d-nu Gheorghiu, și pentru care d-sa pare a fi creat anume. Sunt prea puține aceste rolurĭ, este prea adevărat; din norocire însă acest rol din această seară a fost tocmaĭ unul din acele puține, pre care d-sa nu poate să le joace altfel, decît cu bun efect. A fost des aplaudat și chemat pe scenă, ceea ce a și meritat-o, n'avem ce zice".

In sara de 23 Maĭ, Societatea de diletanțĭ din Ĭașĭ. carĭ maĭ jucase în cursul acesteĭ stagiunĭ o reprezentație în beneficiul *Reuniuneĭ Femeilor Romîne*, dădu o a doua reprezentație în sala

Teatruluĭ Național, jucînd piesele: *Amorul Unchiuluĭ*, comedie într'un act prelucrată de G· Bengescu, *Cuiul în părete (Arvinte şi Pepelea)* de V. Alexandri, precum și două *canțonete* franceze cîntate de Grigore Sutzu, Au luat parte la interpretare, D-na V. A. Ureche, D-ra Matilda Cugler, D-niĭ Strat, Gh. Irimescu M. Galino și Gr. Sutzu. Toțĭ au avut o reușită din cele maĭ frumoase, dar maĭ cu samă D-ra Cugler și Gr. Sutzu au fost foarte mult aplaudațĭ și rechamați de maĭ multe orĭ pe scenă [1])

* * *

In cursul acesteĭ ĭernĭ, Neculaĭ Luchian și cu soția sa, cari nu făceau parte din trupa locală, și-au format o trupă proprie a lor, și au plecat la Bărlad, unde au dat un număr de maĭ multe reprezentațiĭ, începînd din luna Noemvrie 1869 [2]),

* * *

Opera italiană în această stagiune a fost dată de primărie în intreprinderea luĭ *Panu Cătullescu*, din Bucureçtĭ, după hotărîrea Consiliuluĭ Comunal din 9 Septemvrie 1868.

La 7 Noemvrie acel an, Catullescu anunță prin placarde că se începe stagiunea de operă Joĭ la 13 ale aceleĭașĭ lunĭ, cu piesa *Trovatore* de Verdi.

Gazeta *Secolul* din 2 Dec. 1869, dînd samă despre deschiderea opereĭ italiene zice că: actoriĭ aceleĭ Opere nu sînt răĭ, corul însă e *abominabil*, orchestra *mizerabilă*, căcĭ afară de vioara D-luĭ Voinescu, toate celelalte instrumente alungă nu numaĭ pe publicul asistent, dar maĭ mult de toate, chiar și pe artiștiĭ de pe scenă".

Dintre operile ce s'a dat în această stagiune și au fost maĭ bine executate cităm: *Lucia di Lamermoor*, *Traviata*, *Il Trovatore*, *Don Pasquale*, *Un Ballo in Maschera*, *Norma*, etc. ĭar dintre artiștĭ s'au distins primadonele: *Elena Ridolfi Agnes Despuez*, și *Giafredi Rachele*. tenoriĭ, *Ceresa Luigi* și *Simonetti Falica*, bariton și alțiĭ.

In genere însă această trupă a fost puțin încurajată de public, și Directorul eĭ Catullescu fu nevoit a cere dela Primărie un ajutor pentru a putea urma reprezentațiile, ajutor care i s'a și votat, în sumă de 325 napoleonĭ. După aceasta Cătullescu a

1) *Curierul de Iașĭ*, No. 41 din 28 Maĭ 1870.
2) *Secolul* An. I. No. 31 din 16 Noemvrie 1869.

mai scăzut prețurile de intrare la Teatru, cu toate acestea însă reprezentațiile fură și după aceia puțin frecventate de public.

La 12 Dec. 1869, s'a dat de trupa de operă o reprezentație în folosul *Scoalei de meserii* a Reuniunei Femeilor Romîne, care a produs suma de 2002 lei 36 parale.

La 20 Decembrie 1869 s'a jucat în beneficiul D-lui N. I. Voinescu capul orchestrei opera *Un ballo in Maschera* de vederi.

La 4 Ianuarie 1870, se joacă opera *Traviata* de Verdi.

La 7 Ianuarie 1870, se joacă tot opera Traviata de Verdi în benefciul șefului de orchestră N. Voinescu.

La 2 Fevruarie 1870, se joacă opera *Un Ballo in Maschera*.

La 13 Fevruarie 1870, trupa italiană a dat o reprezentație extraordinară în beneficiul Călugărițelor din Monastirea Agapia, a căror case au ars la ultimul incendiu din acea monastire. Reprezentația a produs peste cheltuelele serale și peste un mic beneficiu lasat d-lui Director—suma de 106 galbeni; grație generosităței publicului nostru, invocată de D-na Sevastița Cristodulo Cerchez, și cu graciosul concurs al Doamnelor Pulheria Prăjescu, Aglaia Burchi, Pulheria Gane, Ecaterina Filipescu și Constantin Cazimir. Această sumă s'a trimes maicilor Agapia Cerchez și Elisabeta Cazimir din zisa monastire, spre a împărți la cele ce în adevăr au fost lasate de incendiu fără adăpost și fără mijloace. (Curierul de Iași No. 15 din 22 Fevr. 1870).

In 20 Fevruarie 1870, se joacă pentru beneficiul D-lui Ceresa Luigi, opera *Norma* de Bellini.

Cu toate sforțările ce făcea Catullescu spre a susține opera și a o face să meargă înainte, și cu tot ajutorul dat de Primărie, totuși opera mergea din ce în ce mai rău și lucrurile ajunse așa, că impresariul Catullescu a plecat din Iași fără să plătească artiștii operei italiene ce i-a fost angajat, așa că ei rămaseră aici fără mijloace de a se întoarce în țara lor. Ca să ĭească din această încurcătură, artiștii italieni organizară cu concursul autorităților locale, o reprezentație extraordinară cu opera *Norma* de Bellini, care avu loc la 4 Martie 1870. Din venitul acestei reprezentațiuni ei putură să-și închipuiască plecarea lor din Iași.

(va urma) **Teodor T. Burada**

Contribuțiuni la studiul organizărei și a faunei Rotiferelor din România

---

Numărul Rotiferelor cunoscute pînă azĭ în Romînia se ridică la 24 de speciĭ, aparținînd la 16 genurĭ [1]).

Din cercetările făcute atît asupra apelor din împrejurărimele orașuluĭ Piatra.-N, cît și ale Iașuluĭ am ajuns să sporesc acest număr încă cu 14 speciĭ, aparținînd la 10 genurĭ și anume :

Dintre **Ploïma**

Fam. *Anuraeadae*

gen. Notholca

N. *acuminata* (Ehremberg). Bahluĭ. (Iașĭ). 5 Sept. 1907.

Fam. *Brachionidae*

gen. Brachionus

Br. *Mülleri.* Bahluĭ (Iașĭ) 22 August 1910.
Br. *Bakeri.* (n. var. Cosm.) Iaz Valea-Vieĭ (Piatra N.) 12 Iul. 1910.

gen. Noteus

N. *quadricornis* (Ehremberg). Bahluĭ (Iașĭ). 5 Sept. 1908.

Fam. *Cathypnadae*

gen. Monostyla

M. *quadridentata* (Ehremberg). Iaz Valea-Vieĭ (Piatra-N.). 27 Iulie 1910.

Fam. *Dinocharidae*

gen. Stephanops

S. *lamellaris* (Ehremberg). Iaz Valea Vieĭ (Piatra N.) 25 Iulie 1910.

---

1) Dr. Leon C. Cosmoviciĭ. Analele Academieĭ Romîne, seria II Tom. XXVIII 1905.

Fam. *Euchlanidae*

gen. Euchlanis

E. *deflexa* (Gosse) Iaz Valea-Vieĭ (Piatra-N.) 18 Iulie 1910.
E. *dilatata* (Ehremberg) " " " "
E. *uniseta* " " " "

Fam. *Rattulidae*

gen. Mastigocerca

M. *rattus* (Ehremberg). Iaz Valea-Vieĭ (Piatra-N.) 9 Iulie 1910.

Fam. *Salpinadae*

gen. Salpina

S. *brevispina* (Ehremberg). Bahluĭ Iaşĭ 22 August 1910.
S. *spingera* (Ehremberg). Iaz Isvoare (Piatra-N.) 16 Iulie 1910.

Fam. *Synchaetadae*

gen. Synchaeta

S. *pectina* (?) (Ehremberg). Bulhac Valea-Vieĭ (Piatra-N.) 21 Iulie 1910.

Fam. *Triarthradae*

gen. Polyarthra

P. *platyptera* var. penatiptera (n. var. Cosm.) Bulhac Valea-Vieĭ (Piatra-N.) 21 Iulie 1910.

Decĭ numărul total al Rotiferelor din Romînia, cunoscute, se ridică la 38 de speciĭ, aparţinînd la 22 genurĭ.

Printre acestea se află o nouă varietate de *Polyarthra platyptera* şi o alta de *Brachionus Bakerĭ*, pe care le vom descrie.

Polyarthra platyptera, var. penatiptera (nov. var. Cosm.)

Se aseamănă bine cu Polyarthra platyptera tipică, numaĭ se deosebeşte de ea prin forma spatulelor şi prin modul lor de inserţie.

Spatulele sunt înşerate cîte treĭ pe o *placă bazilară* şi sunt 4 de asemenea plăcĭ: două latero-ventrale, una medio-ventrală şi alta medio-dorsală. Fiecare placă bazilară prezintă o prelungire cuneiformă cu vîrful înturnat spre extremitatea cefalică.

Inserarea celor treĭ spatule a uneĭ plăcĭ e următoarea: una la partea eĭ superioară, alta sub ea, ceva maĭ jos şi a treĭa aproape la nivelul celeĭ de a doua, însă sau la dreapta lor, pentru placa din stînga şi cea medioventrală, (privind animalul cu faţa ventrală spre noĭ) sau la stînga lor, pentru celelalte două plăci. Spatulele au înfăţişarea unor pene, cu

marginele fin dințate și articulate pe plăcĭ prin cîte un articol bazilar cilindric. Cîte un mușchĭ striat, puternic, vine la fie care placă bazilară, ridicîndu-se ceva maĭ sus de ea, pentru a se îndoi apoĭ în jos, ĭar tendonul luĭ trifurcîndu-se, strebate cîte unul în fie care din cele treĭ articole bazilare, așa că mușchiul contractîndu-se, cele treĭ spatule respective sunt ridicate și reschirate în acelaș tĭmp. Se maĭ observă încă o bandă musculară așezată transversal la nivelul de articulație a plăcilor, pentru fiecare apendice median, și anume: pentru cel ventral mușchiul respectiv îșĭ are punctul fix la dreapta noastră, iar la cel dorsal la stînga. Rolul lor e de a imprima o mișcare de lateralitate apendicelor respective.

Deoarece desemnul luĭ Ehremberg [1]), (pl. 12 fig 24) aduce foart mult cu acel dat de mine—în ceia-ce privește modul de împrăștiare a spatulelor—cred că cele înaintate de toțĭ, nu corespund adevăruluĭ, și că dispoziția tipică nu e cum o găsim prin tratate, adecă: „disposées de chaque „côté du corps en deux paires de fesceaux, comprenant „chacun six épines, articulées sur des moignons chitineux „qui sont fixés au niveau des épaules. Chaque paire se dé-„compose en deux groupes de trois épines, l'un dorso late-„ral, l'autre ventro latéral" [2]) ci, aceia pe care am dat'o, căcĭ altfel ar însemna să fie o specie nouă. Probabil că de se va observa bine Polyarthra platyptera, se va găsi acelaș mod de inserție spatulară ca și la specimenul descris. Observațiile făcute cu ultra-microscopul mi-au fost de mult folos, maĭ ales în precizarea feluluĭ de a fi a spatulelor.

Maĭ atrag luarea aminte că nu e concordanță între cele scrise relativ la orientarea mastaxuluĭ si între reprezentarea luĭ grafică; să spune că e *oblică* și se *desenează vertical și'n axă* [3]).

In realitate mastaxul e oblic. (Nu m'am ocupat de aparatul rotator. Lungimea specimenuluĭ nostru e cam de 0,mm. 23 ; cu spatule de 0,mm. 26.

L'am găsit într'un bulhac de pe Valea-Vieĭ din Piatra-Neamț la 21 Iulie 1910.

Brakionus Bakeri (n. var. Cosm.)

Forma corpuluĭ ceva maĭ rotundă și maĭ largă la partea inferioară decît la celelalte varietățĭ descrise [4]).

---

1) Traité pratique du microscope. Dr. Mandl suivi de recherches sur l'organisation des animaux infusoires par D. C. G. Ehremberg, 1839.

2) *E. F. Weber.* Revue Suisse de Zoologie et Annales du Musée d'Histoire Naturelle de Genève. Faune rotatorienne du basin du Léman pag. 399. 1898.

3) Idem pag. 400.

4) *C. F. Rousselet.* F. R. M. S. Brachionus Bakeri. pag. 328. pl. XVI. Journ, Quckett, micr. Club. Vol. VI. Ser. II No. 40, 1897.

Lorica sa, are forma uneĭ cutiĭ chitinoase, formată nu din două, ci din treĭ plăcĭ: una ventrală, alta dorsală, ambele convexe, prima ceva maĭ mică și maĭ puţin convexă ca a doua, și avînd marginea lor inferioară, rotundă și sinuoasă pentru cea ventrală, puţin arcată pentru cea dorsală, cu convexitatea în jos, plăcile fiind sudate în lungul marginelor lor laterale, și o a treia, ce-ĭ formează fundul.

Spiniĭ supero-mediani aĭ plăceĭ dorsale, sunt marĭ, divergenţĭ, îndoiţĭ și prevăzuţĭ cu dinţăturĭ fine pe marginea lor internă. Cel din dreapta noastră maĭ mare. Spiniĭ laterosuperiorĭ aĭ feţeĭ ventrale de asemenea puţin îndoiţĭ prin vîrfurile lor, privindu-se faţă'n faţă.

Spiniĭ infero-lateralĭ aĭ loriceĭ, bine desvoltaţĭ sunt cîte o prelungire de a feţeĭ sale dorsale, ce se desenează ca o creastă, pornind de la partea eĭ superioară, oblic, pînă aproape de margine și apoĭ se îndreaptă 'n jos pentru a da spinul în colaborare și cu marginea inferioară a feţeĭ dorsale și cu fundul sau placa bazilară; căcĭ există o placă bazilară a căreĭ convexitate privește 'n jos și care formează fundul cutieĭ, placă ce unește faţă ventrală cu cea dorsală la partea inferioară a loriceĭ.

Faţa ventrală nu ĭea parte la formarea spinilor infero-lateralĭ.

Decĭ lorica Brachionuluĭ e formată din treĭ plăcĭ, fiind de acord în această privinţă cu *Dl. Thorpe* [1]).

Lorica e samanată de foarte multe granulaţiĭ, care observate cu obiective puternice, se constată că sunt datorite unor tubercule, așezate în mijlocul unor spaţiĭ pentagonale, din ce în ce maĭ pronunţate cu cît ne apropiem de marginea inferioară a feţeĭ ventrale. Pe această faţă, tuberculele maĭ sunt așezate și'n lungul axeĭ longitudinale, pe 6 șirurĭ, descriind liniĭ, maĭ mult sau maĭ puţin sinuoase, fără vre-o simetrie marcată.

Pe faţa dorsală se văd deasemenea tot 6 șirurĭ de tubercule însă simetric așezate faţă de axa longitudinală, scurte și foarte slab pronunţate.

Marginea inferioară a feţeĭ ventrale, trece pe sub peduncul, (ceĭa ce nu se observă pe nicĭ o figură dată pînă azĭ asupra luĭ Br. Bakeri) și decĭ tĭocul chitinos ce'nconjoară la bază pedunculul, e o prelungire numaĭ de a feţeĭ ventrale, *la care însă nu ĭea parte și marginea inferioară a aceleĭ feţe.*

Cît privește restul descriereĭ nu e nimica deosebit de

---

1) *Thorpe V. Gunson.* Note on the construction of the Lorica in the genus Brachionus. Journ. Quekett. micr. Club. Vol. V ser. 2. pag. 229—231. No. 32. July. 1893.

caracterele specifice ale specieĭ, adică acele constante, bine relevate la pag. 683 în lucrarea D-luĭ Weber.

Lungimea totală a specimenuluĭ e de $0^{mm.}65$; găsit atît în Iazul de pe Valea-Vieĭ, cît şi'n cel dela Isvoare (Piatra-N.)

Din caracterele descrise se vede lămurit, că avem de a face cu o nouă varietate de Br. Bakeri.

Ca închiere ţin să spun, că'n urma observaţiunilor făcute asupra acestuĭ Brachionus, am ajuns să precizez cîte-va *caractere generice* în conformaţiunea loriceĭ, caractere întrevăzute numaĭ în parte de uniĭ autorĭ, care însă merită să fie puse în evidenţă, fiind cele adevarate.

16 Ianuar 1911.

N. L. Cosmovicĭ

O RUGĂCIUNE

— SONETE —

... „Aveaĭ şi tu un sfînt odor odată,
Şi cînd muri spre-a lumeĭ mîntuire
S'a 'nduĭoşat de Tine 'ntreaga fire
Şi a 'nviat, Fecĭoară prea curată.

O! Te implor cu lacrimĭ de ĭubire
Să nu-mĭ răpeştĭ copila adorată ;
Ci mila Ta şĭ dragostea-o-arată,
Eĭ viaţă dînd şi mie fericire“ !

In vag privind copila aĭurează,
Şi mama eĭ se roagă şi suspină.
E-atîta timp de cînd tot priveghează !

Cătră 'nserat, de lume casa-ĭ plină ;
La căpătăĭ un sfeşnic luminează ;
... Şi noaptea-ĭ înstelată şi senină.

Ioan T. M. I.

Documentele M-reĭ Neamțu

(urmare)

Tablou de Mănăstirile și schiturile cele vechĭ unite orĭ închinate M-riĭ Neamțu, carı în urmă au compus Instituția și zestrea Mănăstirilor Nemțene:

27. M-rea Dobușa din Basarabia închinată M-riĭ Neamțu la anul 1825, prin Schitul Lipova—maĭ tîrziu s'a revandicat.—Inchinarea s'a făcut prin călugăriĭ dobrușiĭ prin vechilu M-riĭ de Basarabia.

28. Bis. Sf. Spridon din Bîrlad (bis. Sturzasca) închinată M-riĭ Neamțu la anul 1827 de ctitora spătărească Safta Sturza.

29. Paraclisul dela Cotnarĭ—închinată M-riĭ Neamț la anul 1830 cu hramu Sf. Părințĭ Ioachim și Ana, cu toate viile, de ctitorul schimonahul Grigore Radu.

30. Shitul Durău—de subt poalele munteluĭ Ceahlău, închinată M-riĭ Neamțu la anul 1830 de Mitropolitul Veniamin, (ist. Schituluĭ Durău de arhimandritul Varahil Lateș), vezĭ în urmă pagina 664 la tomul 7 zestrea M-riĭ Neamțu.

31. Schitul Raploĭa de la Pisc din ținutul Tecucĭ, închinat M-riĭ Neamț la anul 1836 de ctitorul ĭeroshimonahul Zaharia.

32. Bis. Sf. Dumitru din Tg. Neamț (bis. Domnească) închinată M-riĭ Neamțu la anul, 1845 de clerul bisericeĭ,—înoită cu hramu Sf. Lazăr,—acum casă de autopsie spitaluluĭ, ĭară Sf. Dumitru mutat sus în paraclisul din spital. Acum biserica Sft. Lazăre în ruină.

33. Bis. Sf. George de la Roman, închinată M-riĭ Neamțu la anul 1847 de vornicul Grigore Done și cu soția sa Elena.

34. Schitul Movilenĭ închinat M-riĭ Neamțu din vechime de spatariu Clanău, nu știm nimica de el, la ținutul Tecuciu,—pag. 937 tom. 7.

N.B. Inchinările nu sunt de-opotrivă,—unele M-riĭ Secu închină cu toată averea în perpetuitate. M-rea Neamțu face cu averea cea ce voește, De ex. M-rea Boiștea, Turbatu, Buluc ș. a.;

altele se închină pentru protecţie şi control, d. ex. Lipova, Urgueşti, Durău şi altele, ïară altele se închină de fantazie, d. ex. biserica Sf. Spiridon din Bîrlad, Sf. George de la Roman şi altele.

Sînt închinărĭ care s'au continuat, altele s'au stins, ïară altele s'au închinat în altă parte.—M-rea Neamţu, Secul—n'au fost închinate nimănuĭ, ïară uniïa dintre Mitropoliţĭ s'au amestecat în administraţia materială pentru filotimia cinsteĭ.—Aceste M-rĭ au compus trupul Mănăstirilor zise Nemţene—care în curgerea vremilor,—s'au tot rotit împrejurul lor cu numele, averea şi influenţa lor,—ïară toate la un loc şi fiecare în parte, s'au rotit împrejurul Bătrînuluĭ Bogoslovu din biserica Albă ca copiiĭ la Tată, ca puiĭ la cloşcă, ïară evanghelistul Ioan, cu vulturul său să ridică măreţ în zarea trecutuluĭ, şi tot măreţ în umbra viitoare. D-zeu şi vulturul său să-l scoale din mormînt a douaoară, ca să-şĭ vază roadele sale. Mare au fost Mănăstirea Neamţu în trecutul eĭ,—şi mare va fi M-rea Neamţu în viitorul eĭ, pentrucă leul şi mort şi viu, tot leu să chiamă şi leu rămîne, ïară vulturu şi bătrîn şi tînăr tot vultur să cheamă, şi tot pe sus zboară.

35. M-rea Noul Neamţ — din Basarabia de la Chiţcanĭ cu hramul Inalţarea—zidire şi întemeere nouă din zilele noastre texo monahiĭ prin C. Teofan Cristea şi Andronic Balanu Popovicĭ. Să începe cu anul 1858 încoace, şi să sfinţeşte bis. Inalţarea la 1878—9, 5 Noembrie, ziua Duminică, de P. S. S. Episcopul Pavel de la Chişinău, Episcop Chişinăuluĭ şi al Hotinuluĭ.

36. M-rea Mogoşeştĭ, hram Sf. Neculaĭ zisă în urmă şi —M-rea Tolocanĭ— la Cîrlomăneştĭ, judeţul Tutova, plasa Corod-Pereşche, pe moşia Cîrlomăneştĭ sub pădurea M-reĭ Neamţu, Aceastã Mănăstire s'au înstrăinat la 1824, de Mitropolitul Veniamin Costache. Mitropolitul a dat moşica M-riĭ luĭ Petrache Negrea. Petrache Negrea au dat'o de zestre fiĭceĭ sale, măritată după Ioan C. Epureanu rudă de aproape Mitropolituluĭ. Epureanu voind a-şĭ asigura averea Mănăstireĭ, au silit pe călugăriĭ Venieamin şi Zosima de ĭ-au dat luĭ toate documentele M-riĭ cîte cuprinde avere, ïară călugăriĭ s'au retras la M-rea Neamţu. Mai pe urmă biserica s'au îngrijit de preotul Gavriil Chicoş. Epureanu au stricat biserica M-riĭ Mogoşeştĭ —ca să o desfiinţeze şi să-ĭ poată stăpîni— vatra. Preotul Gavrilă Chicoş, l'au tras la judecata Divanuluĭ, ïară Divanul a condemnat pe Epureanu ş'a dat vatra de s'a făcut altă Biserică întăĭ de gard, pe urmă de

zid. (Vezĭ la mine Hrisovul lui Rareş Vodă *1528 Marte 6*—(7036 din Vaslui),

Procesul verbal şi Hotarnica de la 1804, trimesă de la Cîrlomăneştĭ, între documentile mele unde sunt însamnate şi note cu detaile.

37. M-rea Mogoşeşti a luĭ Sava Holban judeţul Dorohoĭ, închinată M-riĭ Neamţu de Ctitorul Holban cam pe la 1840.

Nemţeniĭ pun Igumenĭ. Maĭ pe urmă Nemţeniĭ neavînd vre-un venit de la Mogoşeştĭ, l'au părăsit; ĭară după secularizare M-rea Mogoşeştĭ s'a desfiinţat, ĭar averea s'a luat de familia Holban. Călugăriĭ au venit în M-rea Neamţu, uniĭa încă trăesc şi în 1900. D. ex. Teofan, la Iaşĭ, este Danil Obreja, la Bucureştĭ este Iosif Georgian Mitropolit Primat) Vezi pag. 483, No. 8, an. 1851. t. 7 cu spatarul Mihalachi Holban [1]).

N. B. Ori ce fel de detaliĭ despre aceste M-tirĭ vezĭ tomul 7 din istoria cea mare a M-reĭ Neamţu scrise de Narcis Creţulescu în XI tomurĭ-manuscripte, legate, şi urmăreşte-le acolo la pag. 762 înainte.

Zestrea Mănăstireĭ Neamţu

I.

Tablou de zestrea în fiinţă la 1854, moşiĭ, dughenĭ şi locurĭ.

26 moşiĭ date în posesie prin mezat însă:

18 Moşiĭ în Moldova adică:

1 Moşiea munţiĭ (cu Pipirigu, Plotunu, Boboeştĭ, Largu, Galu, Hurduga, Ţipleşu şi altele) Districtul Neamţul. 2 Moşia Săbăoaniĭ. 3 Moşiea Brăteştiĭ, Districtul Roman. 4 Tîrgul Neamţ, Răuceştĭ cu Oglinziĭ, 5 Tărpeştiĭ, Districtul Neamţu. 6 Juleştiĭ. Districtul Suceava. 7 Volintireştiĭ, Districtul Roman. 8 Davideniĭ, Districtul Neamţu. 9 Duråştiĭ, Districtul Tecucĭ, 10 Pleşăştiĭ, Districtul Suceava. 11 Scoposăniĭ, Districtul Fălciu. 12 Tîpeştiĭ, cu parte din Crăeştĭ Districtul Neamţu. 13 Năneştiĭ Districtul Bacăul 14 Ceofreştiĭ Districtul Tecuciul, 15 Piscul cu Husăştiĭ, Districtul Covurluĭ. 16 Băloşeştiĭ, Districtul Roman. 17. Orţăştiĭ, cu Groşiĭ şi Boroea cu parte din Crăeştĭ, Districtul Vasluĭ. 18 total 18 (27 de trupurĭ sub numele de 18 I).

---

1) Acest tablou de mănastirĭ e sçris în 1900. *N. Red.*

8 Moșiĭ din Basarabia.

1. Moșia Cotova cu parte din Burdujenĭ, Ditrictul Soroceĭ. 2. Visoca, Crăcăuțiĭ și Pelineiĭ, Districtul Hotinul. 3. Valea Rusuluĭ, Districtul Iașiĭ. 4. Nemțeniĭ, Distr. Chișinău. 5. Vlădeniĭ. Distr. Orheiul. 6. Șolcaniĭ, Distr. Soroca. 7. Moșiea Vatra Iazuluĭ, Districtul Orheiul, 8. Mireștiĭ. Districtul Chișinău.

Total 26.

(NB. Bucovul, Mitocul, Copanca, si Chițcaniĭ, nu sunt trecute aicea în opis).

4 moșiĭ nu sunt trecute în opisul de la 1854. Copanca și Chițcaniĭ s'au reîntors M-riĭ maĭ pe urmă—ĭară Bucovul și Mitocul are alte împrejurărĭ.

M-rea are în Basarabia 12 moșiĭ.

16 Moșiĭ cu Mitoace și Schiturĭ sînt lăsate în căutarea caseĭ, anume:

1. Moșia Nemțușorul, Lunca, Condreniĭ. 2. Vînătoriĭ, Petricanĭ și Măneștiĭ. 3. Ocea. 4. Blebea. 5. Oșlobeniĭ. Districtul Neamțu. 6. Drăgăneștiĭ cu Brusturiĭ. Districtul Suceava. 7. Timișeștiĭ, Preuteștiĭ și Buzațiĭ 8. Pudeștiĭ 9. Țolicea cu Peliniĭ Dîstrictul Neamțu. 10 Gugea și Balțațiĭ, Districtul Iașĭ. 11. Mogoșeștiĭ Districtul Roman. 12. Epureniĭ, Districul Iașĭ 13. Lipova, Districtul Vasluĭ. 14. Urgueștiĭ, Districtul Tutova. 15. Prigoreniĭ Districtul Vasluĭ. 16. Pămînturile de la Gîrle din țara de jos. Districtul Putna.

Total 16 pentru total 22.

NB. Acestea 22 de moșiĭ (16) se caută de M-re prin ajutorul părinților ascultătorĭ. așa: Nemțeniĭ pe ale Neamțuluĭ, Secaniĭ pe ale Seculuĭ, Schiteniĭ pe-ale Schituluĭ, și fiecare pe ale lor. Sumile se centralizază la casa M-riĭ Neamțu în mîna Iconomuluĭ cel mare.

24. Total 42 pentru total 52, fiind că la mezat s'au cuprins la strigare treĭ moșiĭ într'un trup. De ex. Vînătoriĭ, Petricaniĭ și Măneștiĭ.

6 Schiturĭ a Mănăstireĭ Neamțu-Secul, cu toate acarelele lor,, așa:

1. Sfîntul schit Vovidenie, 2. Pocrovul, 3. Săhăstria, 4. Sihla, Districtul Neamțu, 5. Bulucu, Districtul Putna, 6. M-rea din Galațĭ, Districtul Covurluĭ.

6 Mitoace marĭ cu viĭ și cu toate acareturile lor, așa:

1. Viile de la Cotnarĭ, 2. Via de la Vișan Districtul Iașĭ, 3. Via de la Brăteștĭ Distr. Roman, 4. Viile de la Țipeștĭ Distr. Putna. Viile de la Varnița Distr. Putna. Viile de la Furcenĭ. Distr. Tecucĭ. Viile de la țara de jos Distr. Putna, 5. Via de la Nicoreștĭ, Distr. Tecucĭ, 6. Viea de la Odobeștĭ. Distr. Putna.

NB. Să se adaugă la Moșiĭ, Moșiea Furceniĭ de la Tecucĭ. și dar peste tot vor fi: 52 de moșiĭ, 14 Dughene cu acarete și locurĭ în orașul Iașiĭ date cu chirie anume: 13 Dughene la ulița podul vechĭ, anume:

1 Dugheană și 2 odăĭ în rîndul de sus. 1 dugheana și 2 odăĭ tot în rîndul de sus. 1 dugheană și una odae din dosul dugheniĭ, 3 dughene și 8 odăĭ din dosul lor, 4 dughene supt un acoperemînt și 1 odae din dos dăruite M-riĭ de Vlădica Mardarie Apamieas. 1 Dugheană, și 7 odăĭ cu 3 deasupra dughenilor. 1 crîșmă cu toate heiurile de prin prejur. Total 13.

1 Dugheană la ulița tîrguluĭ de sus. Total 14.

9 Locurĭ ce sunt clădite pe ele binale și plătesc embatic pe an, tot în orașul Iașĭ.

1 loc cu bina pe el, la ulița Podul vechĭ.

5 locurĭ la ulița Nemțască mică adică:

1 loc cu casă pe el cu două rîndurĭ. 1 loc cu casă pe el. 1 loc cu casă pe el. 1 loc asemene cu casă pe el din dosul aceĭ de sus. 1 loc sterp. Total 5.

2 locurĭ la ulița mare.

1 loc sterp cu pivniță pe el în ulița Sf. Neculaĭ cel Sarac. 1 loc cu casă pe el. 1 loc cu dugheană pe el la ulițe tîrgul de sus. Total 9.

2 Casă cu toate încăperile și heĭurile din prejur, tot în Iașĭ, însă:

1 casă mare cumpărată pentru mitoc de la Toma Zichi. 1. Casele cu locul lor dăruite M-riĭ de păhărniceasa Casandra Moțoc. Total 2.

14. Dughene și alte acareturĭ în tîrgu Neamțu. Casă.

8 Dughene date cu chirie adică.

4. Dughe a schituluĭ Vovideniea. 4 dughene a M-riĭ Neamțu. Total 8.

1 moară cu 3 petre și chioă de învălit sumane, de la răposatul părintele Vîrnava Gorgos. 1. Casele cu toate heiurile, cumpărata de la Mantacaș. 1. O spițerie cu 2 rîndurĭ. 1. O căsuță

la Mahala, la fundul grădinii luĭ Belibou. 1. Un loc de velniță în mahala. 1 acaret mare care este sahana. Toial 14.

10. Acareturĭ nedate cu chirie tot în tîrgul Neamțuluĭ.

1 Spital cu bolnavĭ, cu 2 rîndurĭ cu toate heiurile trebuitoare, cu 2 bisericĭ zidite din nou la 1853. 1 Școală publică cu 2 rîndurĭ, și cu acareturĭ nouă făcute. 1. Mitoc pentru părințĭ cu grajdĭ, pivniță, și alte acarete. 1 Han cu toate încăperile cumpărat de la George Aron.. 1 Han dăruit de răposatul părintele Varnava Gorgos. 1 Dugheană în prund cumpărată de la Ilie lăcătușu. 1. O casă alăturea cu Avram Solomon. 1 O casă cumparată de la Petrea Dorneanu pentru neurmarea bezmătuluĭ 1 O casă cu locul eĭ ce să stăpînește de D-l Spițer Bredemenar de doĭ anĭ de zile, care este megieșită cu casa luĭ Neculaĭ Vatamanu. 1 casă cumparată de la Iordache Heraru (care casă sau stricat) și au rămas loc sterp.

10 Locurĭ cu livezĭ, și locurĭ sterpe tot în tîrgul Neamț însă :

1 loc sterp cumpărat de la George Popazul, lîngă spițerie. 1 loc sterp ce s'a cumpărat de le Vasile Săpătorul. 1 loc sterp ce s'a cumpărat poarta țarineĭ, tot dele George Popazul. 1 loc sterp ce s'a cumpărat de la George Popovicĭ ce este din dos de hanul răposatuluĭ părinteluĭ Varnava Gorgos. 1 loc sterp în Humuleștĭ cumpărat de la o văduvă. 1 loc stărp în Humuleștĭ, care este lîngă Ion Mariean. 1 loc curătură cu livadă de la răposatu părinte Varnava Gorgos. 1 loc curătură cumpărat de la Ion a Protopopuluĭ. 1 livadă cu pomĭ cumpărată de la Ilie Petrarul în pomete. 1 livadă tot în pomete cumpărată de la preotul Ioan din Poiana Prisăciĭ. Total 10.

9 Dughene în tîrgul Romanuluĭ, însă :

5 Dughene cu 5 odăĭ în dosul lor cu toate încăperile, 4 Dughene cu alte osebite heĭurĭ. Total 9.

1 Dugheană în tîrgul Botoșanĭ în rîndul lipovenilor și cu toate heiurile răscumpărată de către M.re cu 110 galbenĭ de la Vasile Cernische nepotul răposatuluĭ Nicolae Cernische (Cernoveschie) calfă de petrar. Acesta au făcut multe zidirĭ la M-rea Nemțul Secul).

2 Dughene în Tîrgul Frumos, însă :

1 Dugheană plătește embatic, maĭ are a stăpîni 3 anĭ. 1 loc sterp în mahalaua tîrguluĭ de di la deal. Total 2.

1 loc în tîrgul Bacăuluĭ pe care l'au dat dicasteriea jidovilor de ș'au făcut havră acolo, plătesc embatic pe an. 1 Magazie în orașul Galațĭ dată cu chirie.

NB. Giugăriturile rămîn pentru sama părinteluĭ stareț, așa au arătat părinții de sobor, ele nu sunt trecute nicăirea.

Arh. Narcis Crețulescu

DĂRI DE SAMĂ

Parasitisme organique et parasitisme social par J. Massart et Emil Vandervelde.—Paris, Schleicher frères 1898 in „Bibliothéque internaţional des sciences sociales.

După cum ușor se vede, din chiar însușĭ titlul scriereĭ, e vorba de un studiu comparativ al fenomenelor din viața organică cu cele din viața socială. Explicația fenomenelor sociale prin analogarea lor cu cele biologice, formează o întreagă școală. a sociologieĭ biologice.

După cum însu-șĭ autoriĭ spun această scriere cuprinde fapte cunoscute exemple clasice citate în toate cărțile de botanică. zoologie și sociologie, adunate și comparate între ele pentru a pune in evidență raporturile cari există între parazitismul organic și cel social.

Eĭ definesc parazitul, o ființă care trăește în dauna alteĭa, fără a o distruge și fără a-ĭ da vre-un ajutor sau face vre-un serviciu, stabilind prin aceasta definiție două caractere esențiale ale parazitismuluĭ, a) e inutil și stricător parazitatuluĭ, pentru ca între dînșiĭ nu există schimb și serviciĭ; b) că parazitul nu-șĭ distruge victima pentru că nu are interes s'o facă. Lipsa uneia din aceste condițiunĭ transformă parazitismul fie în mutualizm, fie în predatizm, care e distrugerea aceluĭa în dauna căruĭa trăește, pe cind mutualizmul e starea schimbuluĭ de serviciĭ.

Distinge formele parazitismuluĭ organic în : a) parazitism de nutrițiune; b) prin împrumutarea forțelor c) prin inprumutarea feluluĭ de a fi (mimetic).

Stabilește deosebirea fundamentală între parazitismul social și cel organic demonstrînd că cel social nu poate exista decît între ființe ce există în societate, pe cînd cel organic trăește și se desvoltă între ființe aparținînd speciilor deosebite. De aci corolarele: a) parazitul social atacă mijloacele de existență, hrană: b) parazitul social e un individ, cel mult o categorie de indivizĭ, pe cînd ceĭ organicĭ sunt speciĭ ; ă) parazitul social nu se studiază din punctul de vedere al individuluĭ ci al colectivitățeĭ d) cu maĭ mare greutate, din cauza caracterelor maĭ puțin stabile se poate cerceta și studia parazitismul social ca cel organic.

De la felul de a fi al paraziților organicĭ, observînd ordinea socială, autoriĭ stabilind existența paraziților socialĭ și dezvoltarea lor, conchid că parazitismul social nu e decît un *parazitism slăbit* ; făcut imposibil din cauza

transformărei mediuluĭ. Clasele sociale care altă dată aduceau reale serviciĭ societățeĭ, continuă să tragă profiturĭ fără a face contra serviciu. Uniĭ parazițĭ socialĭ ĭeau de la parazitațiĭ lor hrana. Ex. paraziţiĭ propietarĭ, paraziţiĭ politicĭ, funcţionariĭ, sinecuriştiĭ şi paraziţiĭ sexualĭ (proxeneţĭ şi prostituaţĭ).

Pe aceştĭ din urmă îĭ compară cu teamă, numindu-ĭ chiar *tenia socială.*

Alţĭ parazițĭ ĭau de-la paraziţiĭ lor puterea fizică sau socială ; ex. proprietarul ea puterea ţaranuluĭ, clientul ĭa puterea patronuluĭ.

Alţiĭ în fine eau felul de a fi, ex. falşiĭ cerşutorĭ, diplomaţiĭ incapabilĭ falşiĭ preoţĭ, etc.

Studiind evoluţia parazitismuluĭ organic constată existenţa a două seriĭ de dezvoltărĭ în ordinea socială : seria celor ce distrug victima care-ĭ hrăneşte şi seria acelora ce-şĭ ĭau pentru dînşiĭ toate avantajele în schimbul serviciilor ce face, şi de aicĭ urmările fatale ale vieţeĭ parazitare sociale, degenerarea întăĭ intelectuală şi maĭ tărziu fizică producînd o dezvoltare şi perfecţionare a mijloacelor prin care paraziţiĭ ştiu să acapareze victimile lor.

Victimile slăbesc, ajungind să devină instrumente docile în mîna exploatatorilor, rar de tot reacţionează organizînd mijloace de apărare contra paraziţilor. Autoriĭ susţin că una din deosebirile fundamantale între parazitismul social şi cel organic este că cel organic este creditar pe cînd cel social nu, lucru ce după ultimele date ale sociologieĭ pare a nu fi adevărat. Sunt grupe sociale, adevăraţĭ paraziţĭ cari moştenesc această calitate din cauza grupuluĭ căruia aparţin.

Această părere se confirmă şi de principiul care stabileşte că parazitul social nu se naşte ci devine. Organizările sociale în cari paraziţiĭ se înmulţesc slăbesc şi ajung la peire, altele cari opun o rezistenţă parvin a elimina paraziţiĭ fie indivizĭ, fie clase. Rezistenţa însă trebue organizată, organizînd rezistenţa, trebue organizată intelectualitatea, moralitatea şi viaţa economică a societăţiĭ. Comparaţiunile între viaţa animală şi cea socială, e atrăgătoare şi instructivă. E greşit însă în stabilirea adevărurilor ştiinţifice să te laşĭ sedus de asemănărĭ şi a perde din vedere deosebirile, cari maĭ cu samă contează şi influenţează în efectele lor sociale. Erorile ce se pot comite sunt marĭ.

Lucrarea de faţă în sine mărginindu-se a stabili asămănărĭ şi a căuta cu orĭ ce preţ să le găseştĭ, îşĭ perde din valoarea şi claritatea eĭ.

Un capitol absolut esenţial care ar trebui să existe şi anume cum ar trebui organizată lupta contra parazitismuluĭ social lipseşte şi incontestabil şi această lipsă diminuiază valoarea lucrăreĭ. Dar nicĭ autoriĭ n'au trecut cu pretenţiile aşa de departe.

Dimitrie G. Longinescu

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei",
Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu.*

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academiei.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanul, publicist, avocat.
Valeriu Hulubei, profesor.
Vas. E. Iorga, publicist.
Dr. S. Konia, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihail Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. George Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșani.
Dr. T. Nicolau, profesor liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statului Iași.
Dr. D. Pompei, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, București.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director liceului Internat.
Riria Xənopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutului de Franța, Membru al Acadrmiei Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academiei, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenți:

Dr. Ladislau Thot, membru al mai multor societăți științifice și literare, Ujphest.

ABONAMENTUL

Ediţia de popularizare 10 leĭ; un număr 85 banĭ.
Ediţia de lux: 15 leĭ pe an în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leu 25 banĭ.

Pentru numere vechĭ şi volume din aniĭ trecuţĭ, a se adresa ad-ţieĭ.

Avem cîte-va colecţiĭ complecte dela anul I pănă la al XXII-lea.

*

PREMII

„Arhiva" acordă abonaţilor eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911:

1) *Cine face şase abonamente pe an, şi va trimite costul lor, administraţieĭ, va avea* **un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

2) *Cine face 20 abonamente, în aceleaşĭ condiţiunĭ, primeşte* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toţĭ abonaţiĭ cari vor plăti direct administraţieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la înceoutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" ce se vor distribui pe anul următor 1912,* precum şi *la 10 volume din revista „Arta Romînă" pe diferiţĭ anĭ.*

4) *Toţĭ abonaţiĭ, care vor trimite abonamental direct administraţieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificaţie, fără a plăti nicĭ un ban.**

ADMINITTRAŢIA

*

Inştiinţare: Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugaţĭ a îngădui. Va veni rîndul la toţĭ.

Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie)

ANUL XXII. Martie 1911 No. 3.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE DIN IAȘI

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1911

Onor. Cititori,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a culturei este publicistica. Şi „Arhiva" de 22 de ani a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţei şi literaturei romîneşti, prin publicarea lucrărilor lor în „Arhiva", pe lîngă autorităţile ştiinţifice şi literare recunoscute, şi de a împărtăşi aceste lucrări publicului prin stăruinţa continuă, a acestei reviste.

Aţi primit regulat numerele pînă acum şi vă rugăm foarte mult a ne trimite abonamentul Dv. din urmă, dacă sînteţi în întîrziere, şi pe anul curent, care nu e plătit.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţi însufleţit pentru răspîndirea şi încurajarea culturei romîneşti şi sperăm în preţiosul Dv. concurs.

Administraţia.

Bibliografie

Em. Grigorovitza. Scrieri în limbagiu moldovenesc, se află de vînzare la Librăria Naţională (Bucureşti).

1.—*Chipuri şi Graiuri din Bucovina*, vol. ilustrat lei 2.50

2.—*De la Hotare*, istorii moldoveneşti. 1 vol. lei 2.

3.—*Schitul Cerebucului*, povestire istorică 1 vol. lei 1.

4.—*Oameni vechi.* trad. după originalul rus a lui Gogol, lei 0.30.

5.—*Povestiri răzleţe*, (în Bibl. pentru toţi lei 0.60.

6.—*Cum a fost odată*, schiţe nouă din Bucovina 1 vol. lei 2.50.

E. G. Racovitza et R. Sevastos.—*Proidotea Haugi* n. g., n. sp., Isopode oligocène de Roumanie et les Mesidoteini nouvelle souss-famille. (Archives de zoologie experimentale et génêrale, Paris, 29 Déc. 1910. Librairie Albert Schulz),

N. Zaharia.—*Amorul*—cum iea naştere—cum evoluează,—cum se stînge,—cum se degradează.—Amorul şi nebunia.—Sinuciderile din amor. 1911, Bucureşti tip. G. Ionescu, str. Academiei 30 Pr. 1 leu.

Ion Cocârla-Leandru.—*Jalea Satelor* (versuri). Tip. Soc. Şcoala Romînă, Suceava. Pr. 2 cor.

Anales del Museo Nacional de Montevideo. Serie II Tomo I. Entrega III.

G. Tărăbuţă.—*Corurile Bisericeşti.* Galaţi 1911. Preţul 25 bani.

Felix Ravenna.—Bollettino Storico Romagnolo. Ravenna (S. Vitale).

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII No. 3. Martie 1911

PE VISCOL

(NUVELĂ)

Era prin Fevruarie, în toĭul uneĭ ĭernĭ cumplite, prevestitoare și ea, după credința poporuluĭ, a uneĭ verĭ îmbelșugate. Bunul și neuĭtatul meu părinte, mă însărcină să ĭau niște acte de la tribunalul din Vasluĭ și să le dau posesoruluĭ de la Manta (o frumoasă moșie ce o avea pe atuncea Mama, în ținutul Cahululuĭ, nu departe de Galațĭ), și-mĭ maĭ dădu și niște poroncĭ pentru posesor.

Astăzĭ, ar fi o treabă de nimic: că pornind de la Bănuțenĭ, aĭ lua trenul la Unghenĭ și, fără a te opri la Iașĭ, aĭ ajunge în tihnă la Vasluĭ, ți-aĭ urma drumu a doua zi la Galațĭ, de unde, cu o sanie, aĭ ajunge la Manta în treĭ ceasurĭ. Pe atuncea însă trecuĭ Prutul tocmaĭ la Sculenĭ, arătăĭ pașport Impărătesc, atît cinovnicilor rușĭ cît și D-luĭ *Căpitan de pont* și, urcînd dealul de la Stîncă și cel de la Cîrlig, intrăĭ pe rohatca Copouluĭ, abĭa la toacă! La Iașĭ, chipurile era cale ferată, care te ducea la Bucureștĭ și chiar la Giurgiu, maĭ repede și maĭ tihnit și decît cu diligența. Ce folos însă! Că maĭ întăĭ de toate, începeaĭ a întoarce spatele Bucureștiuluĭ. îndreptîndu-te spre granița Austriacă până în Pașcanĭ și, în loc s'o ĭaĭ spre Focșanĭ. te plimbaĭ pe la Bărboșĭ, maĭ vedeaĭ și Brăila, apoĭ înșiraĭ tot pustiul Baraganuluĭ, unde nicĭ apă de băut nu găseaĭ și abĭa de la Buzeu, te îndreptaĭ de-a dreptul spre capitală, Te primbla trenul prin vre-o unsprezece județe; numaĭ la Vasluĭ, unde aveam eu treabă nu te ducea! Maĭ departe pe atuncĭ Vasluiul de Iașĭ, decît astăzĭ Brașovul de Bucureștĭ; ĭar Cahulul, maĭ departe și decît Parisul! Așa că perduĭ o noapte și o jumătate de zi până să-mĭ scot *blanchetul* pentru caĭ de poștă, numaĭ până

la Vasluĭ, ca de acolo cu alt blanchet, să-mĭ urmez calea spre Cahul.

Pe vremea aceĭa, poştele le ţinea Căpitanul Mitică Pruncu; şi nicĭ pe departe nu maĭ sămănau cu poştile din timpurile luĭ Privileghie, sau ale luĭ Niță Surugiul. Parcă voise bunul şi vrednicul Romîn, presimţind poate că el va fi cel de pe urmă antreprenor de poşte, să lese o amintire frumoasă de o stare menită să disparā în curînd! Caiĭ luĭ Pruncu, erau adevăraţĭ telegarĭ; hamurile de blac; ĭar surugiiĭ, deşi tot atît de vrednicĭ şi neobosiţĭ ca ceĭ din trecut, purtau acuma cĭobote şi colţunĭ de aba, răsfrînţĭ peste tureatcă şi la fel cu chĭebea, îmbrăcată peste cojocelul înflorit la fel cu meşîniĭ. Mi se dăduse o săniuţă, ticsită bine cu fîn, ca să-mĭ ţie de cald la piciare şi în care încăpeam numaĭ bine, eu şi cu gemantanul meu de piele; ĭar pentru ca să tragă aşa greutate mare, erau înşiraţĭ cîte doĭ, patru telegarĭ negri mînaţĭ de calare de un surugiu purtînd harapnicul legat de brîu, căcĭ abĭa îşĭ putea stăpîni caiĭ, trăgînd din hăţurĭ cu amîndouă mînele şi călărind maĭ mult răsturnat pe spate.

Dejunasem bine la Otel de Paris, maĭ luasem la drum ceva mezelurĭ şi o sticlă de maderă ca să mă încălzască la stomah, aveam o blană de vulpe a tateĭ, unde ar maĭ fi încăput unul ca mine, îndesăĭ căciula peste urechĭ, şi trecuĭ pe dinaintea Mitropolieĭ, tocmaĭ cînd bătea două-spre-zece ceasurĭ din zi. Cît timp am străbătut oraşul, maĭ dădea sania de vre-o piatră, sau de vre-o altă hurducătură; dar cum trecurăm rohatca Socoleĭ, mersărăm ca într'un vis.

Soarele de amiază, îşĭ făcea datoria luĭ de ĭarnă, aprinzînd miĭ de scînteĭ pe zăpada neprihănită pe alăturea cu pîrtia bine bătăturită şi strălucitoare şi ea pe alocurea de urmele a vreuneĭ săniĭ cu tălpĭ maĭ groase; copaciĭ păreau de cristal, sub desişurile lor albe de chicĭură, unde fusese în ajun moĭnă şi dezgheţ, ĭar dinspre ziuă ger mare; acum era cald ca în ajun şi întîlneaĭ cîte un pîraĭaşĭ, luptîndu-se din răsputerĭ, să spargă stratul subţirel de ghiaţă, sub care clocotea, cu toate că urcam dealul de la Repedea caiĭ mergeau în trap întins; ĭar cum ajunseră pe muchĭe, dor şăuaşul de maĭ ţinea trapul, că ceilalţĭ treĭ o luară în copcĭ. Nicĭ nu băgăĭ de samă şi eram ajuns la poşta din-Poiana Cîrnuluĭ. Să tot călătoreştĭ ĭarna, îmĭ spuneam eu; e de o sută de orĭ maĭ frumos de cît vara! Nicĭ colb pe drum, nicĭ arşiţă înăbuşitoare!

Mă coborîĭ şi intrăĭ în casa poştiĭ, pănă să'mĭ schimbe sania. Maĭ şezuĭ de vorbă cu căpitanul, îl maĭ cinstiĭ cu un păhăruţ de Maderă, maĭ încălziĭ blana la sobă şi, în sfîrşit, sosi şi sania ceealaltă trasă de patru caĭ surĭ rotaţĭ, cu cozile

şi coamele lungĭ şi fluturînd în vînt, de'ţĭ era maĭ mare dragul să te uiţĭ la dînşiĭ... Cam bătea un vîntuleţ din partea crivețuluĭ; dar blînd de tot.

„Ia sama măĭ, de-ţĭ economiseşte caiĭ, spuse căpitanul surugiuluĭ, că nu ştiĭ ce-ţĭ vine din urmă. Acum e vreme de ĭarnă. Dacă cum-va te-o ajunge vre-un viscol, cată să fiĭ cu caiĭ odihniţĭ şi orĭ-ce o fi să nu staĭ nicĭ o clipă, că unde-aĭ sta, să ştiĭ de la mine că acolo v'a luat dracu, şi pe tine şi pe caĭ! Dor Cconaşu de o putea lupta cu blana şi Madera".

„Fleacurĭ, ziseĭ eu! Din potrivă: să mîĭe surugiul cît maĭ tare. dacă prevezĭ d-ta viscol; aşa ca să nu ne ajungă decît la poşta ceelaltă".

„Eĭ Cconaşule! îmĭ respunse căpitanul! Nu ştiĭ d-ta ce ştiu eu; că de tînăr, tot prin poşte am trăit! Apoĭ cătră surugiu: nu uĭta mă, să facĭ cum ţi-am zis şi să tot ţiĭ şoseaua că altfel e primejdie".

Şi adevărat! Abia ĭeşisem din părţile împădurite pentru a intra în acel şes pustiu ce să întinde fără nicĭ un copac păn' aproape de Vasluĭ, că vîntuleţul cel blînd de adineaore să prefăcu în cea maĭ îngrozitoare vifornıţă. De soare nicĭ pomină nu maĭ era, ci întuneric besnă, cu toate că nu credeam să fie maĭ tîrziu decît ceasurile treĭ. Vîntul parcă se învîrtea prinprejurul nostru ridicînd zăpada cînd în faţă, cînd de la spate, cînd dintr'o parte cînd din alta, de parcă ne învîrtiam în loc în mijlocul unuĭ vîrtej de zăpadă! Barba, musteţile, sprincenile şi pănă şi genele de la ochĭ, erau numaĭ un sloĭ de ghiaţă, precum şi gulerul de la blană de a căreĭ păr se acăţase, alcătuind cu el un tot nedespărţit. Frig, însă, nu-mĭ era în blană, din potrivă; căldura blăneĭ desgheţa firele cele de barbă care erau maĭ la adăpost, dînd naştere unuĭ părăĭaş drăguţ, care, molcum, îşĭ făcea drum între gulerul camaşeĭ şi piele, prelungindu-se pănă în adîncimile cele maĭ taĭnice ale învesmîntăriĭ mele. (De atuncĭ nu maĭ port eu barbă nicĭ astă-zĭ). De urgia viscoluluĭ şi de întuneric, nu maĭ zăream, une-orĭ nicĭ caĭ, nicĭ surugiu! Bieţiĭ caĭ, saraciĭ, abia îşĭ ridicau picioarele înfundate în zapadă pănă peste genunchĭ, şi cît erau de iuţĭ şi de zburdalnicĭ, maĭ înainte, sufereau deabinele loviturile de harapnic. Numa surugiuluĭ nu'ĭ maĭ tăcea gura într'una:

Hii la drum pe ĭarbă verde
Că nicĭ dracu nu ne vede
Haĭ hiiĭ, haĭ!

„Da unde naĭba maĭ zăriş şi tu ĭarbă verde măĭ pîrlitule? întrebăĭ eu îmbufnat, şi scos din răbdărĭ, că tocmaĭ acum şi pe mine mă mustra cugetul că dădusem precădere

călătoriilor de iarnă asupra celor de vară. Mult maĭ jinduĭam în ceasul acela după *colb* și *arșița năbușitoare*“ !

„Uĭte-o ĭa ! îmĭ respunse surugiul arătînd cu harapnicul în jurul luĭ ! Asta-ĭ ĭarba de ĭarnă Ccoane. Tot așa de mare s'o face și cea de vară, să aĭbă vitele sireacele ce paște ! Bună ar maĭ fi acum și o înghițitură de rachiu, că destul de cînd înghit la ĭarbă de cea de ĭarnă de cîte orĭ deschid gura“.

„Bine zicĭ mă, făcuĭ eu amintindu-mĭ de maderă ! Ia stăĭ să-țĭ dau și ție o înghițitură de vin franțuzesc, cum n'aĭ băut de cînd eștĭ ! Asta încălzește maĭ bine decît rachiul jidanuluĭ“ !

„Sărut mîna Cconașule da nu opresc nicĭ pentru vin, nicĭ pentru rachiu ! Dacă stau, aicea adormim pentru veciĭ vecilor !... Dar știĭ mata una“ ?

„Zi mă, nu maĭ întreba, să mă facĭ să deschid gura degeaba.

„Ia, ce să zic ? Am rătăcit drumu și pace.

„Ce spuĭ mă, făcuĭ eu îngrozit ?!“

„Zău așa Ccoane ! Șușaua, bat'o pîrdalnicu s'o bată de șușea, simțisem eu că o lăsasem maĭ de mult ; dar chiteam că merg alăturea deși nu-ĭ maĭ zăream *tiligraful*. Da pe vremea asta cine maĭ poate zări niști prăjinĭ lungĭ și subțirĭ ? Acum văd că-mĭ răsar niște copacĭ în față, lucru ce nu trebuĭa să maĭ întîlnim tocmaĭ de cînd am trecut hanu de la Budăĭoasa. Ce caută pădurea asta acolo, dracu o fi știind ! De ne-o maĭ ĭeși înainte și vre-o haĭtă de lupĭ flămînzĭ, apoĭ știu c'o să petrecem maĭ bine ca la horă !“

„Eĭ, și ce zicĭ tu că e de făcut întrebăĭ eu ?

„Dor cruce Cconașule, că altă nădejde n'avem, Doamne ĭeartă-mă, că mult am maĭ purtat'o prin gură înjurînd'o, răul și păcătosul de mine ! Să nu stăm, că bine spunea căpitanu. Să mergem așa tot înainte ! Da o fi cîmp da o fi pădure, numaĭ lupĭ să nu fie că ne-am gătit ! Numaĭ să putem răzbi în lăuntru că poate acolo să fie vîntul maĭ moale și om putea odihni aste dobitoace, care prind a nu mai putea. Hiĭ tată la frunza verde cu țurțurĭ ! hiĭ ! !

Cum străbăturăm în codru, numaĭ Dumnezeu știe, acu ne cățaram pe niște troĭene înghețate, de ajungeam până la cracele cele maĭ joase ale vre-unuĭ copac, acu se rupea sub noĭ micul strat de zapadă înghețată, de ne prăbușam într'însa până peste urechile bieților caĭ ! Sania find ușoară și coșul de scîndură la fund tot se ținea în sus și pe zapada moale. In sfîrșit dădu Dumnezeu să ajungem maĭ în adîncul codruluĭ. Acolo parcă era maĭ vară ; nu sufla vîntul așa turbat și puturăm opri. Drept să vă spun, că deși aveam pușcă și cartușe destule, gîndul de a mă război cu cine știe ce po-

taĭe numeroasă de lupĭ, nu mă încîntă de loc! Frigul începuse a mă răzbi și stomahul începea să-șĭ ceară drepturile luĭ. Scot din buzunar ceasornicul meu cu repetiție... aud că bate șapte și un sfert! Nu-mĭ credeam auzul. Il pun ĭar la ureche... tot așa! Imĭ perdusem decĭ și noțiunea timpuluĭ. Dau să scot pînea și mezelurile,... le uĭtasem în sania ceealaltă! Fumătorul îșĭ maĭ uĭtă de foame cu cîte o țigară; dar eu nu fumam pe atuncĭ. Nu aveam alta de dat bietuluĭ meu stomah, de cît Madera pe care o privisem până atuncea, maĭ mult ca un aperitiv.

„Ia! strigă de-odată surugiu, care descălecase să-șĭ frece caiĭ la ochĭ, auzĭ Cconașule?!"

„Ce se aude mă, întrebăĭ eu răsfrîngîndu-mĭ gulerul de la blană și rădicînd căciula de pe urechĭ, ca să aud maĭ bine"?

„Niște lătrat, încolo departe".

„Or fi lupĭ măĭ omule, dar să nu te temĭ, că am pușcă bună și cartușe destule, respunseĭ eu voĭnicește.

„Să le stăpîneștĭ mniata sănătos Cucoane; dar numaĭ în nădejdea lor, slută treabă. Ce-mĭ e bun că aĭ doborĭ și zece lupĭ, cînd alțĭ treĭ-zecĭ ne-ar înfige colțiĭ în carne?! Noroc numaĭ că-ĭ latrat, nu urlet. Na! Ascultă și mata. Așa urlă lupiĭ".

„ Incalecă ĭute; și goană într'acolo! unde's cînĭ, trebue să fie și oamenĭ. Vom ști macar unde ne aflăm.

„Numaĭ de nu și-ar conteni latratul turbele draculuĭ! făcu surugiu sărind sprinten pe cal și pocnind din harapnic cu cĭudă. Invîrtea sania cu dibăcie pintre copaciĭ marĭ și în goana cailor, pe cînd eu, slobozeam din cînd în cînd cîte un foc de pușcă, pentru ca să depărtez jivinele și să trezesc luarea aminte a oamenilor de se vor afla în apropiere. Ceea ce ne încuraja, era faptul că de cîte orĭ slobozeam cîte un foc, auzeam lătratul parcă maĭ aproape și maĭ turbat, copaciĭ începeau a se maĭ rări, cerul a se limpezi; viscolul parcă încetase cu desăvîrșire și răsări luna plină lumінîndu-ne calea. Hiĭ la satul cel cu cînĭ, să vă dau grăunțe mînĭ! striga surugiul.

De odată văd că dispar dinaintea mea înaintașiĭ, apoĭ rotașiĭ cu surugiu cu tot și simt că mă prăbușesc cu sania într'o prapastie în care mă învălește zapada până peste cap! aud alergăturĭ și glasurĭ omeneștĭ alungînd cîniĭ care să dădeau cu furie spre noĭ!

Cînd izbutiĭ să mă distroenesc, văzuĭ că mă aflu la spetele uneĭ case boereștĭ și că eram încunjurat de slugĭ și de argațĭ, pe cînd surugiul meu, scuturîndu-se de zăpadă le spunea glumind; „Bucuroșĭ de oaspețĭ de peste gard oamenĭ bunĭ?" Ce se întîmplase? Curtea Boĭeruluĭ, îngradită frumos din treĭ părțĭ, era apărată din partea dinspre pă-

dure, de un mal înalt ca de vre-o treĭ patru metri și care pe vremea asta, era întroenit de-a binele. Din partea de unde veneam nu se zărea nicĭ macar acoperemîntul caselor și, de-ar fi fost vara, ne făceam bucățĭ, și caĭ, și sanie, și oamenĭ, dar așa căzusem ca în puf, fără ca nicĭ caiĭ să capete vre-un beteșug, deși căzuse rotașiĭ peste înaintașĭ și sania peste rotașĭ! Doar oiștea de se rupsese.

Sosi îndată și proprietaru moșieĭ, care tocmaĭ se pregătea să se așeze la masă. Mă luă într'o cameră, unde-mĭ schimbăĭ până și camașa, din pricina părăĭașuluĭ pomenit maĭ sus, care făcuse adevărete minunĭ și, în sfîrșit, mă văzuĭ și eu așezat la masa aceĭa de familie, avînd în farfurie un borșișor cu potroace de gîscă, a căruĭ gust parcă'l simțesc și acuma, de-mĭ lasă gura apă!

. . . .

. . . .

Nu voĭ pomeni aicea numele proprietaruluĭ că poate o fi trăind și acuma, cu toate că ar fi foarte bătrîn, nici numele moșieĭ nu-l voĭ spune că așĭ da lesne atuncea și de numele proprietaruluĭ și mĭ-așĭ găsi poate beleaua cu fiul său, sau cu vre-un ginere. Destul să arăt, că cu toată umblătura noastră de maĭ bine de șase ceasurĭ, ne aflam la o aruncătură de băț de la poșta din Poeana Cîrnuluĭ. Acum ghicițĭ D-tră dacă putețĭ și maĭ vedețĭ ce poate face viscolul!

Casele erau marĭ, și încăpătoare; se cunoștea că fuseseră clădite de vre-un boer velit care ĭubea arta și mitologia, judecînd după zugrăvelile tavanurilor unde te privea măreț vre-un Apollon zburînd spre cer, cîte un Faeton cu patru cai verzĭ-gălbuĭ, sau vre-o Venere eșind și ea dintr'o mare cafenie tot cu trăsură și cu cai de aceĭașĭ culoare. Cine știe chiar dacă de la ast-fel de capo'd'opere n'o fi luînd poporul vorba luĭ cu *caĭ verzĭ pe părețĭ!* Or fi fost pe vremurĭ și perețiĭ tot așa de frumos împodobițĭ; dar se vede că actualul proprietar avea simțirile artistice maĭ puțin desvoltate și că la fiecare grijit de toamnă și de primavară punea să treacă peste eĭ cu un strat gros de lapte de var acoperind cine-știe ce minunĭ ce i se păruse D-sale poate imorale și chiar păgîne; așa că biețiĭ zeĭ și semi zeĭ, nu-șĭ găsiseră scapare alta, decît cățărîndu-se tocmaĭ pe tavanurĭ!

Din antretul unde se resfață Apollo, intraĭ prin o ușă joasă și cu un singur canat în sufrageria care se vedea că fusese adaugată în urmă ca tavanul eĭ, era văruit fără nicĭ o urmă de zugraveală. O fereastră mică da în curte, ĭar tot păretele despre antret era ocupat de o sobă lungă menită de sigur a încălzi și antretul; dar de la care se răspîndea în odăița asta o căldură năbușitoare ca de cuptor. De jur împrejurul celorlalțĭ perețĭ era un divan mare și larg, cu min-

dire, saltele, perne de pereţĭ şi macaturĭ de cit. Cît ţinea divanul, tot atît ţinea şi masa de mîncare, lungă şi lată, de umplea aproape toată odaea încît cu greu te-aĭ fi putut aşeza între sobă şi masă. Din pricina asta chiar toate tacîmurile erau înşirate numaĭ în cele freĭ lăturĭ ale eĭ de lîngă divan, latura dinspre sobă rămănînd goală pentru bucate şi schimbarea tacîmurilor. Pentru a se aşeza la masă copiĭ se suĭau cu picioarele pe divan şi călătorea fiecare pe moale, pănă ajungea la locul luĭ. Noĭ ceĭ marĭ ne strecurarăm cum puturăm maĭ bine între divan şi masă, sugîndu-ne pîntecele ca la front.

La locul de cinste şedea pe nişte perine, o băbuşcă îmbracată într'o rochie neagră, un şal de caşmir negru cu ciucurĭ de matasă (cu toată dogorîrea sobeĭ), purtînd pe cap un barez verde cu florĭ galbene peste care să încrucişau două cozĭ încăruntite şi aproape albe cu totul. Faţa eĭ sbîrcită, ochiĭ marĭ şi negri, nasul aplecat spre bărbia, care se ridica în sus ca talpa de sanie şi era împodobită de cogeamite neg mare şi negru împodobit şi el la vîrf cu treĭ floace de păr. Din pricina asta chiar de cîte orĭ resuflă baba maĭ tărişor, periĭ îĭ intrau în nări, făcînd'o să strănute. Era soacra boeruluĭ şi copiĭ îĭ spuneau *Iaia*, (adică bunică pe greceşte).

Lîngă dînsa şedea stăpîna caseĭ, o frumoasă femeĭe de vre-o 40 de anĭ, îmbracată în catifea, cu lanţ de ceasornic după gît, metăniĭ de odogacĭ cu cĭucurĭ de aur şi perle, avînd aceiaşĭ bărbie ca şi măsa cu acelaşĭ neg în acelaş loc numaĭ ceva maĭ mic şi lipsit încă de floace. La dreapta cucoaneĭ venea boerul care mă aşazase la dreapta luĭ ; ĭar eu aveam la dreapta mea pe moştenitorul presumptiv, un băeţel drăguţ de vre-o 8—9 anĭ, încins peste bluzişoara luĭ de catifea (făcută de sigur din rămăşiţele rochieĭ mamiţicăĭ cu o sabie de tinechea, purtînd pe umerĭ nişte epoleţĭ de hîrtie aurită, ĭar pe cap o chivără făcută dintr'un jurnal, avînd la vîrf un penaj de acelaşĭ metal cu epoleţiĭ. Intrebîndu-l cum îl cheamă îmĭ răspunse vajnic aducînd palma la chivără, „Mă recomand d-nul Colonel Nicu de la Cavalerie!“ La dreapta coloneluluĭ veneau la rînd: duduĭa Lenţa, duduĭa Eugenia şi duduĭa Agripina toate maĭ mare decît frăţiorul lor toate frumuşele, de-şi cam oacheşe, toate cu păr frumos împletite în două cozĭ lasate pe spinare ; dar toate cu bărbiile în talpă de sanie şi purtînd ca Iaiaua cîte-un bobuşor de linte în acelaş loc. Semn de nobleţă ereditară, gîndiĭ eu, care se transmite din spiţă în spiţă, dar se vede că numaĭ din parte femeĭască, drăguţul meu vecin avînd bărbia cît se poate de regulată şi de curată. De alt-fel părul luĭ blond mă făcea să presupun că blond trebuĭa să maĭ fi fost

şi părul boĭeruluĭ cînd l'o fi avut pe cap că acum deabia de se maĭ cunoştea pe la sprincene că favoriţele lungĭ şi musteaţa albe erau.

Cînd Iaiaua îmĭ afla de nume s'o podidească lacrimile de bucurie! Mă luă îndată pe greceşte şi îmĭ spuse că fusese cununată la vîrsta de 14 anĭ de către însuşĭ fericitul întru pomenire Alexandru Vodă şi chiar în biserica patriarhieĭ de la Fanar, că *o macaritis* (adică reposatul d-sale soţ) o dusese cu dînsul în Vogdania unde fusese rîdicat la rangul de baş-niubuci la a doua domnie a Măriei-Sale; că bine maĭ seamăn cu Măria Sa... la barbă (notaţĭ vă rog că Alexandru Vodă era blond şi că barba neagră şi creaţă pe care am purtut'o pănă atuncea departe de a avea ighemoniconul uneĭ barbe Domneştĭ, aducea maĭ mult a bărbier armenesc); în sfîrşit mă maĭ dojeni că vorbesc prost greceşte sfătuindu-mă a maĭ învaţa ceva *Ellinicures*! E ruşine pentru un Moruzi să vorbească vogdanica maĭ bine decît greceşte.

Ia lasaţĭ încolo fîsîita asta de limbă, că doar nu suntem în ţara grecească, ne întrerupe deodată stăpînul caseĭ încruntînd din sprincene şi strîmbînd din nas! D-luĭ era Naţional-liberal cum s'ar zice astă-zĭ, sau roş stacojiu sadea, cum se maĭ zicea pe atuncea, aşa că era lipsit de orĭ-ce consideraţie pentru un trecut barbar. Nicĭ pe Cuza nu-l maĭ putea mistui, că de-ar fi fost om detreabă nu l'ar fi dat dl. Brăteanu afară! „D-nu Brăteanu şi C. A. Roseti numaĭ aiştia sunt oamenĭ Domle! Cine a luptat la pa'ş'opt pentru libertate? „D-nu Brăteanu şi C. A. Roseti! Cine a scapat ţara de jugul Fanarioţilor şi de tîlhariĭ de boerĭ? C. A. Roseti şi D-nu Brăteanu! Cine a fost maĭ întăĭ cu ideĭa unireĭ şi cine a unit ţările surorĭ? Tot eĭ saraciĭ! Cine altul decît D-nu Brăteanu şi C. A. Roseti? Orĭ poate îĭ zice că stricatul de Cuza pentru că l'au ales Domn? şi cine l'o ales? Parcă nu eram eu acolo? C. A. Roseti la Iaşĭ şi d. Brăteanu la Bucureştĭ; *parol doner* dacă nu i-am văzut pe amîndoĭ cu ochiĭ meĭ! Pe C. A. Roseti în uliţa Mare şi pe D-nu Brăteanu pe Podul Mogoşoaeĭ! Asta pot s'o jur Domle! Eu tăceam chitic să nu-l întărt maĭ rău, că i se făcuse obrajiĭ maĭ roşĭ stacojiĭ decît opiniile sale politice. Cu toate acestea boerul mă întreba răstit" Cum? Orĭ poate pîrlitul de Cogălniceanu care mi-a furat peste 400 de fălcĭ din moşie ca să le împartă pe la toate haĭmanalele satuluĭ? Ş'apoĭ hoţ Domle!! Se cunoaşte că-ĭ fiu de boer! Eu am fost crescut de mic în casă boerească şi cum îĭ cunosc eu pe boerĭ nu cred să fie altul să-ĭ cunoască! sunt fiu de mindirigiu cinstit; dar fiind şapte copiĭ la tata, am intrat ca perdegiu în casa luĭ Alecu Balş. Ce n'am văzut şi auzit acolo? Dar am fost harnic şi strîngător. Cu ce am adunat de la Baloş şi de la alţĭ bo-

erĭ (că prin cîte case de boerĭ veliţĭ n'am colindat) am izbutit şi eu să-mĭ ĭau o moşioară în posesie, apoĭ mergîndu-mĭ bine m'am însurat cu Olimpieada, întreab'o D-ta că-ĭ de faţă! Cu ce cîştigasem cu plugăria cu ce bruma de zestre maĭ avea şi ia am cumparăt cogeamite moşie de 740 de fălcĭ, ba ar fi fost chiar o mie de nu venea hoţu de Mihalache Cogălniceanu să mi-o ciuntească!! Acum suntem la casa noastră cu rostul şi edecu nostru în lume! Nu e aşa Olimpiado dragă. N'am fost leneşĭ, cheltuitorĭ, ca D-tră, care după ce s'au îngraşat părinţiĭ voştri din sudoarea poporuluĭ le-aruncaţĭ averea la stos.

N'am pus mîna în viaţa mea pe o carte de joc, îndrăzniĭ şi eu a îngăĭma. Nicĭ concina cu fante macar. Hm! N'aĭ pus, n'aĭ pus, asta o zicĭ D-ta; dar şi dacă n'aĭ pus, aĭ vreme să maĭ puĭ, că eştĭ tînăr! Orĭ cum, şi dacă n'aĭ ĭeşi tocmaĭ la covrigĭ, dar mare lucru n'o să fie nicĭ de D-ta, că tot fiu de boĭer te-aĭ născut, şi ştiu eu ce poate ĭeşi de la dînşiĭ.

Noroc că se isprăvise bucatele şi trecurem cu toţiĭ în salon. Acolo era lucru franţuzesc! Uşĭ în două canaturĭ, tavanul înalt înfăţişînd Olimpul sub preşedenţia luĭ Jupiter care aducea şi el la barbă cu C. A. Rosetti, care tocmaĭ presida şi el Olimpul, de pe dealu Mitropolieĭ la Bucureştĭ. De altfel, pereţiĭ văruiţĭ cu îngrijire şi împodobiţĭ cu frumoase cadre înfăţişînd pe Boĭer cînd avea păr galben, pe Cucoana în anul cînd s'a măritat, dar cu acelaşĭ lanţ de ceasornic şi aceleaşĭ mătăniĭ de gît; Apoĭ acoperind aproape un întreg părete, planul moşieĭ cu numele fericituluĭ proprietar şi iscălitura inginerului hotarnic. Ferestrele erau marĭ şi două garniturĭ Louis XIII se rînduĭau simestric în jurul odăeĭ, îmbracate toate cu nişte pînză de madopolam vargat, pentru ca să nu le poată bate nicĭ praful, nicĭ soarele. Covor peste tot; dar preşurĭ de pînză de casă, arătîndu-ţĭ calea către cele treĭ uşĭ, avînd însă şi răspintiĭ care să te ducă înspre cele două canapele aşazate faţă în faţă la cele două capete ale salonuluĭ; de sus atîrna cogeamite policandru cu lumînărĭ de treĭ culoare, împodobit cu o maramă de tul roz şi pe care puternicul Jupiter îl ţinea îndinţĭ, făr'a încreţi macar din sprincene; pe cînd zeul Heraclie, răzămat pe macimă, cu părul creţ şi barba neagră ca ale luĭ d-nu Brăteanu, sta gata a-ĭ da luĭ Jupiter necondiţionatul său concurs. In sfîrşit, golul dinaintea ferestrelor, îl umplea tot, un piano cu coadă şi două scăueşe rotunde care se învîrteau pe un şurub. Pe ele se aşazară duduia Lenţa şi duduia Eugenia, care, nepoftite, îşĭ făcură datoria către musafir, desfătîdu-l cu *La prière d'une Vierge* şi *Les cloches du Monastere* (a quatre mains, vă rog!) pe cînd d-nu Colonel Nicu, calare pe un băţ şi cu sabia scoasă îşi comanda escadroanele.

Veni, în sfîrşit şi ora culcăriĭ. Trecuĭ în odaea de alăturea, în care mă aştepta pe un divan, o saltea atît de groasă, că nu-ţi trebuĭa niciĭ teluri; pernele şi aşternutul de matasă galbenă şi îmbracat în olanda cea maĭ fină. (Făcea parte, de sigur, din zestrea vre uneĭa din duduĭ). Mă culcaĭ îndată, stînsăĭ lumînarea, şi la pîlpîitul şi licăritul sobeĭ, adormiĭ buştean păn'a doua zi, cînd îmĭ urmăriĭ călătoria şi-mĭ îndepliniĭ sarcina fără altă întîmplare.

. . . .

N'am maĭ dat ochiĭ cu amabilul meu oaspe, decît în Maĭu 91, tocmai în ziua morţiĭ mareluĭ om de stat şi iubitor de neam, Ion Brăteanu. Boier u nostru, cu pălăria pe ceafă şi bastonul în mînă, casca gura la pregătirile ce se făurea pentru ziua de 10 Maĭu care cădea a doua zi. Da din umerĭ privind suparat steagurile negre, care acopereau ca un zabranic de jale, veselele noastre steagurĭ tricolore.

Recunoscîndu-l mă îndreptaĭ spre dînsul şi stringîndu-ĭ mîna cu putere, pentru ca să-ĭ arăt maĭ bine că îĭ împărtăşesc durerea, îl întrebaĭ jalnic: „Aĭ fost la Florica?"

„Eu? sări Cconu Costache (ca pot să-ĭ spun pe numele de botez că tot no să-ĭ daţĭ de urmă)? Da ce să caut acolo?"

„Vezĭ că a murit Domnul Brăteanu; orĭ nicĭ nu ştiĭ poate?"

Ba ştiu, ştiu prea bine c'o scăpat ţara de un rău!

„Vaĭ! Cum poţĭ grăi aşa Ccoane Costache? Te ştiiam Brătenist înfocat".

„N'am fost nicĭ odată frate! Auzĭ? eu şi Brătenist!! se poate? Adevarat că mă înscrisesem într'un rînd în partidul liberal; dar numaĭ de hatîru luĭ C. A. Rosetti. Şi după moartea luĭ, am maĭ ramas în partid de hatîru prietenilor şi ca să nu fiu persecutat în interesele mele. Eu sunt junimist sadea Domle! Aceea sunt oameni Domle! Oamenĭ de duh şi învaţaţĭ Domle! Nu ca nespalaţiĭ luĭ Brăteanu? Poţĭ să-ĭ puĭ alăturea de un Maiorescu şi de un Carp? Cînd vorbeşte Maiorescu parcă curge miere din gura luĭ! Cînd te ia Cconu Petrache în zeflemea, apoĭ nu te maĭ speli nicĭ cu apă neîncepută! Oamenĭ Domle, nu lichele cu cîte 4 clase primare! Junimist am fost de cînd am prins a judeca lucrurile. Vino la moşie la mine, să-ţĭ arăt colecţia întreagă e convorbirelor literare! O am dela număru unu şi până astăzĭ? Cînd a ĭeşit cel dintăiu număr, unde se pomenea de d-nu Brătianu a d-tale? Un şarlatan! Un mincinos care 'mi făgăduia cîte o prefectură de câte ori mă întîlnea! Cconu Toderiță Rosetti saracu, nu mi-au făgăduit nicĭ odată nimica, da cum a venit la putere, m'o şi trimes prefect la Huşĭ! şi maĭ au obraz hoţiĭ de liberali şi boiĭ de conservatorĭ să-l poreclească Todiriţă minciună!!"

„De ce vorbeştĭ aşa de conservatorĭ? orĭ nu maĭ eştĭ prefect la Huşĭ?“

Nu. Acum suntem în opoziţie; dar hel-bet o să-ĭ dăm gata degrabă şi pe Generalul Florescu şi pe Cconu Lascar! Brăteanu odată îngropat, dacă maĭ cad conservatoriĭ, care alţiĭ ar putea veni la putere decît noĭ, junimiştiĭ? Te întreb pe D-ta, pe cine ar putea însărcina Regele cu formarea Cabinetuluĭ? Nu, zeu, spune şi D-ta..... pe cine?!!

Dumitru C. Moruzi

DE SCÎRBA BOILOR

Pe un lăicer vargat, nou-nouţ, întins pe prispa dinaintea fereştilor, sta culcat într'un cot Dumitru a Marandeĭ, romîn în puterea vrîsteĭ, verde încă la trup şi deschis la suflet, şi se hodineşte, trăgînd din cînd în cînd cîte un fum de lulea, şi'şĭ colindă gîndurile alene peste drumurĭ şi lanurĭ, peste ţarinĭ şi dumbrăvĭ, reînchipuindu'şĭ ca într'un vis limpede, multe din întîmplările anilor săĭ trecuţĭ, ceea ce îl face adeseorĭ să zimbească încetinel pe sub musteaţa-ĭ surie, adesea să'şĭ posomorască căutătura şi să'şĭ încrunte sprincenile. El dă din cap cîte odată, se maĭ întoarce cu faţa la părete, vrînd parcă să alunge gîndurile şi închipuirile ce'l năvălesc într'una, ar vrea să aţipească o ţîră, căcĭ soarele arde tare pe după prînz, şi fiind zi de sărbătoare n'are nicĭ de lucru, nicĭ cu cine sta la sfat; că Acsinia luĭ s'a dus până la curte să maĭ vorbească ceva cu cumătră-sa Zoiţa; copiĭ sau alte rude nu are, ĭar veciniĭ de pe delăturĭ s'au dus cu toţiĭ la orînda de pe şleau, unde se face joc musaĭ în fiecare Duminică, şi unde se strîng de obiceiu mic cu mare, copiĭ şi bătrînĭ, carĭ ascult, beau sau se zbânţuesc pănă noaptea tîrziu. Da luĭ Dumitru nu-ĭ place nicĭ băutul, nicĭ zbânţuiala, că el viaţa luĭ întreagă a fost om a cătăriĭ, şĭ'a văzut de muncă şi de datorie, şĭ'a făcut veleatul întreg în miliţie, apoĭ s'a însurat, ş'a durat cu multe sudorĭ căsuţa pe şuşăniţa de loc gol ce'ĭ rămăsese de la nişte părinţĭ săracĭ şi eĭ, şi morţĭ, de-abia'ĭ maĭ ţinea minte. Şi deşi au muncit cu rîvnă şi dragoste, şi el şi nevasta luĭ, ş'au căutat să adune la gospodăria lor boarfe, ciuhăe şi păserĭ şi vite cîte au putut, lucru mare n'au strîns, că s'au ales abia cu o păreche de boĭ tinerĭ, dar frumoşĭ, de soiu bun, vr'o opt capre zburdalnice de la care se maĭ hrănea cu ceva frupt alb, maĭ vr'o paţru godacĭ, maĭ păserĭ, cîţĭ-va pomĭ în dosul caseĭ, ş'o firtă

de vie maĭ la vale spre rîpă, sădită şi căutată cu drag, fir cu fir şi zi cu zi, numaĭ de mîna lor; că copiĭ nu s'au îndurat pronia să le dee, ca să'ĭ aĭbă de dragoste sau de agĭutor; şi numaĭ unu Dumnezeu ştie cît au dorit eĭ să aĭbă macar un copilaş, să'l audă găngurind, să'l vadă umblînd şi ţipînd prin casa şi ograda lor, cum au—ba încă prea mulţĭ—mulţĭ din sat şi maĭ ales megieşiĭ din jurul caseĭ lor! Şi cît s'au rugat pe la biserică Acsinia, ş'a dat liturghiĭ, ş'a facut aghezme, ba de maĭ multe orĭ s'a maĭ dus şi pe la babele cele meştere de prin sat să-ĭ descînte şi să-ĭ dee multe lucrurĭ de băut, doar... doar; dar degeaba, că dacă nu le-a fost dat să fie, n'au avut mîngăerea asta la bordeĭul lor.

Somnul nu se prinde de ochiĭ luĭ Dumitru, şi gîndurile îl podidesc mereu ca nişte ciorĭ pe hoĭt, şi se frămîntă şi se întoarce necontenit pe lăicer, fără să găsască odihna de care trebuia să se bucure într'o aşa zi de sărbătoare; că era deprins romînul la muncă grea din zorĭ pănă în noapte şi, vorba ceea, ca ţiganul cu scînteĭa, fie-care cum se deprinde: dacă se deprinde omul cu lenea, apoĭ lenea-ĭ mînîncă şelele,—ĭar dacă-ĭ omul a cătăriĭ şi dat cu munca, apoĭ şederea-ĭ pentru dînsul otravă şi chin.

Dar ĭată că peste părlaz sare în ogradă Acsinia, şi începe de departe a striga luĭ Dumitru:

— Heĭ, mă omule! ce? nu cumva dormĭ ziua 'namiaza mare? Ian te uĭtă mări, ce-am căpătat de la cumătra Zoiţa, c'am fost la curte la dînsa!

— Ce-aĭ căpătat femee? întrebă, holbînd ochiĭ săĭ painjeniţĭ, Dumitru, pe nevasta sa.

— Uĭte, nişte bucate bune, de cele boereştĭ, rămase de la o masă mare care a dat'o ĭerĭ conaşu cel tînăr, c'o mulţime de boerănaşĭ aduşĭ de pe la tîrg; uĭte icĭ în strachina asta mare, le-am pus clae una peste alta; îs de vr'o şepte opt felurĭ; şi's minunăţie de bune, mări Mitrule!

— Dacă eu n'am poftă de mîncare acu, că nu-ĭ mult de cînd m'am îndopat cu o hreancă cogeamite de mămăligă şi cu urdă proaspătă; ci maĭ bine ia-n lasă deoparte mîncarea, şi stăĭ să maĭ grăim cîte ceva; că dă! mă frămîntă nişte gîndurĭ de maĭ multă vreme, şi tot vreu să mă sfătuesc cu tine, da n'am maĭ avut cînd.

— Ia numaĭ să le pun în zemnic fîrtate, că vin şi eu lîngă tine.

Acsinia duce străchinoiul cu bucatele boereştĭ în zămnicul de lîngă casă, apoĭ închide bine oblonul, să nu străbată soarele înnăuntru; aruncă o căutătură prin poiată şi pe după casă, ca să maĭ vadă de cele paserĭ şi ciuhee, să maĭ răpede şi pîn' la vatră să vadă de cele oale puse la leşiet ş'apoĭ vine de s'aşază pe un scăunaş, jos, lîngă prispa pe

care sta Dumitru; se șterge de șiroaele de sudori ce'i curgeau pe față, își lepădă tulpanu din cap și zice lui barbatu său:

— Ei, și ce lucru așa de mare mai chitești și tu aici! Toată lumea-i astăzi la crîșmă, bea și petrece fără habar; numai tu clocești aici singur ca un cuc. Ci hai mai bine și noi să mai privim o leacă la gioc, că doar oameni suntem și noi, nu scîndură.

— Acsinie, Acsinie! ușor lucru-i de dus la gioc, și de băut și de țupăit; dar vezi tu, că odată întrat în gioc, nu eși de acolo tot așa de ușor precum te duci; că la așa petrecere se face cinste, ba de unul, ba de altul, și după un rînd de cinste vine al doilea, și după al doilea altele; și se duc părăluțele din buzunarul tău, în cel a crîșmarului; ș'apoi te mai scrie și pe ușorul ferestei, și te trezești, nici nu știi cînd, cu datorii, de care nu te mai poți plăti cu anii; și asta ca asta, dar de la pahar și de la zburdăciune, de multe ori vine și buclucu, și primejdia, și năpastea; ș'apoi tu îți aduci aminte de acu doi ani, de cînd Toader sîn Iftime a rămas cu capul zdrobit de pragul crîșmei, cînd l'o răpezit—din șagă cică, Gavril Chioru, căruia și azi și multă vreme încă are să-i putrezască ciolanele în criminal. Nu mai știu cîte nopți dearîndul l'am visat; parcă mă apuca pe mine de gît, saracul Toader, și parcă'mi striga: Iaca aista m'o ucis pe mine, nu Gavril Chioru, aista'i!... De atuncea m'am giurat să nu mai stau la gioc la crîșmă, nici să mai beu pe aiurea, decît într'o casă de gospodar sau în bordeiul nostru, și cît se poate mai puțin, că de la beție toate belelele se trag.

— Ai dreptate Mitrule, dar dă! omul cît trăește mai trebue să se mai și veselească cîte odată! Nici mie nu'mi place crîșma de loc; dar, vezi, giocul cela, bată-l-ar pîrdalnicul! mă gîdile la inimă și mă saltă parcă ceva de subțiori cînd aud scripcarii și cobzarii drîngănind pe unde-va. Ș'apoi noi care n'avem așa grijă mare, n'avem copii, nici...

Glasul Acsiniei se muie încetișor, se întrerupse, și o lacrimă străvezie se zări lucind în coada ochiului ei; ea plecă capul în gios, și în mintea ei parcă un șir lung de zile urîte trecură în rînd ca cocostîrcii călători, și-i oțărîră sufletul mai mult decît de alte dăți.

— Ei lasă surată hăi, că știu eu că tu, ca mai tînără de cît mine, ț'a fi mai drag de zburdat în lume de cît mie; știu cît ai muncit alăturea cu mine, pănă ce ne-am agonisit puțintelul ce avem, dar știi și cîtu'i lumea de ră, și cum trăim greu de azi și pănă mîne. Iată, ca mîni vine iar iarna; lucrul la cîmp încetează, strînsură avem puțină de tot, că de trei ani în șir parcă-i bataia lui D-zeu cu săceta și bolile de vite, și multe alte angării și năpăști; și mă gîndeam tocmai mai dinioare cum o să urnim iarna ce vine! Imi trebue

macar un stog bun de fîn pentru vitişoarele noastre, şi fînu-ĭ scump amarnic acum, şi are să fie şi maĭ scump dinspre ĭarnă. Cu ce ne-om hrăni noĭ, şi cu ce vitele? Şi m'am gîndit eu aşa, maĭ de mult, şi uĭte, chiar azĭ dimineaţă la biserică m'am întîlnit cu Domnu Primar, şi mi-o spus că are nevoie de cărătură de piatră pentru ĭarnă, ca să clădească la vară o şcoală nouă aicea în sat; şi mi-a spus aşa, ca să mă tocmesc eu, cu carul şi boişoriĭ meĭ, să aduc piatră din dealul luĭ Păun, şi lemn din pădurea de la Bîrnova, şi cărămida de la Frumoasa, cît trebuĭe toată pentru şcoală, încet-încet, ca să am de lucru toată ĭarna cu boişoriĭ noştri; şi mi-a plăti jumătate din lucru făcut la sfîrşitul fie-căreĭ săptămînĭ, ĭar jumătate la zîntăĭ April anul viitor, că până atuncĭ nu-ĭ dă voe de la lege să plătească. Dar cu chipu ista a fi şi maĭ bine pentru noĭ, că om lua maĭ mulţĭ banĭ gramadă, şi ne-om sămăna pămînt şi ne-om cumpăra ş'o vacă cu viţel şi alte multe cîte ni sunt de trebuinţă la casă. Eĭ, ce zicĭ tu, Sîniţo, haĭ?

— Ce să zic, că dacă aĭ grăit aşa cu D-l Primar, bine aĭ făcut; om avea de muncă şi de traĭ pentru ĭarnă, că altmintrelea greu ar fi de noĭ, fără de merinde destule şi fără de lucru.

— Să ne de Dumnezeu numaĭ sănătate şi voĭa cea bună; şi cu Plavan şi cu Gĭoĭan, frumuşeĭ şi grăsuţĭ cum sunt eĭ acum, n'am grijă că n'oĭu scoate-o bine la capăt. Săraciĭ bouleţĭ, ĭarna trecută erau încă giuncanĭ, şi nu prea spătoşĭ, şi tot m'au scos din greu şi ne-am agonisit cu eĭ cele neaparate; dar acum, ĭĭ vezĭ ce rotofeĭ s'au făcut; parcă au harbujĭ prin şele, şi grumazul li-ĭ plin şi coapsele vînjoase.

— Dumnezeu îngrijeşte de toate cînd şi omul îşĭ cată de treabă şi de suflet. El ne-a trimes părechea asta de giuncanĭ de i-am luat pe timerĭ-ce; că era să'ĭ vîndă cu darabana pe urma bietuluĭ cumătru Ilie, D-zeu să'l ĭerte; ş-am dat pe eĭ 85 de leuşorĭ, cît strînsăsem noĭ, ca bucăţica cea de nafură, după o muncă grea cu palmele de aproape un an întreg de zile, şi eu şi tu, şi la boeresc şi prin peticul nostru de pămînt; şi cu cîtă osîrdie şi năcaz, că ne-am lipsit de multe de toate, numaĭ să legăm firfiric de firfiric şi să strîngem ceva parale albe pentru zile negre. Că eu ziceam să ne cumpărăm o vacă cu lapte, să ne fie de hrană; dar tu aĭ zis că'ĭ maĭ bine să luăm o păreche de giuncanĭ, ca să ne fie de ajutor la muncă; ş'a dat D-zeu de s'o nimerit aşa de bine.

— Da unde's acu bouleţiĭ Acsinio, zice Dumitru sărind de pe prispă şi întinzîndu'şĭ braţele ca să împrăştie amorţala ce'l cuprinse de cînd stătea tologit acolo.

— I-am văzut şi maĭ adinioare cînd săream pîrlazul, că păşteau în dosul vieĭ.

— Vezĭ de-ĭ adu acu înuntru să-ĭ adăpăm şi să le maĭ dăm cîte ceva verdeaţă, ce am maĭ plivit de prin straturĭ.

— Da maĭ lasă-ĭ să maĭ pască, bre omule, că nu dau lupiĭ ! Iaca, să maĭ văd de cele păserĭ şi ce maĭ trebue prin casă, şi m'oĭ repezi eu şi la dînşiĭ, să-ĭ aduc acasă.

Dumitru se maĭ învîrte prin bătătură ; Acsinia caută de hîrburĭ, maĭ strigă puiĭ, şi-ĭ numără, apoĭ le aruncă vr'o cîte-va mînĭ de grăunţe.

— Acsinio, ştiĭ că mi s'a pus soarele drept inimă ; ĭa'n scoate tu strachina ceea ce aĭ adus-o de la curte, să gust şi eu din bunătăţile acele.

— Că la asta mă gîndeam şi eu tocmaĭ amu.

Acsinia aduce strachina din zămnic şi două lingurĭ de lemn de pe prichiciul vetreĭ, şi gospodariĭ se pun amîndoĭ pe prispă, şi încep a dumica cu multă poftă din talmiş-balmişul cel boeresc, ca la praznic ; apoĭ fie-care trase cîte-o jumătate de cofăel de apă prospătă şi rece din fîntîna de lîngă casă. Şi precum soarele se lăsase deabinelea după deal şi nişte nourĭ negri şi groşĭ se urcase pe cer şi aruncau din cînd în cînd fulgere repezĭ prin văzduh, Dumitru şi nevastă-sa văzură de oploşitul vitelor şi păserilor lor, maĭ puse cîte-va treucĭ şi covăţele la streşină, şi intrară apoĭ în casă.

* * *

Dormise oameniĭ un somn bun de cîte-va ceasurĭ, cînd de odată, în toĭul nopţeĭ femeea tresări, se deşteptă şi strigă pe bărbatu-său :

— Dar ce-ĭ nevastă, întrebă somnoros Dumitru : ce strigĭ aşa ?

— Mi s-o părut că am auzit prin somn nişte păserĭ ţipînd ; parcă năvălise dihorul în ele ! ş'apoĭ nişte tropote ! nişte izbiturĭ ! parcă prin dosul caseĭ noastre... ĭa'n ascultă şi tu !

— Cine ştie ce-ĭ fi visat şi tu, şi mă năcăjeştĭ şi pe mine ; lasă-mă 'n pace să mă odihnesc cum se cade.

— Dar ĭa'n maĭ ascultă, că mi se pare că tot cîrcîesc găinile... Ce rău-ĭ fără cîne la casă ! de cînd ne-a înpuşcat vatavul de la curte pe Tălăbuş al nostru, nu maĭ dorm aşa de'n tihnă !

— Tacĭ măĭ femee acum, că'ĭ mult încă pănă 'n ziuă, şi eu n'am poftă de stat la sfat. Dormĭ şi tu acolo şi nu maĭ tot tolocăni.

Dumitru se întoarse cu faţa la părete şi adormi repede ĭarăşĭ ; Acsinieĭ însă i să spăriesă somnul. Maĭ se întoarse şi ea, maĭ ascultă fără de voe, că tot i se năzărea nu ştiu ce pe afară ; apoĭ maĭ strîngea din ochĭ ca să adoarmă ; dar

pace! Până în zorĭ, femeia se trudi şi se învîrti în patul eĭ, până ce o fură din nou un somn troĭnic. Ea începu a sforăi puternic, ca stăpînită de nişte vedeniĭ urîte, şi sforăelele eĭ deşteptă pe Dumitru.

— Ce maĭ este?! strigă romînul, trezit şi el dintr'un somn tulburat de visurĭ urîte.

Dar nevastă-sa nu-ĭ respunse nimic, şi urmă a horăi într'una.

Dumitru sare din pat, se îmbracă, ese în ogradă, se spală, şi apoĭ merge să dee drumul păsărelor din poĭată şi vitelor din şopron.

Găinele se zburătuciră răpede din poĭata lor, şi după ele vr'o cîteva raţe greoaĭe gîgîind şi bătînd din aripĭ, le urmară agale-agale. Din şopron ţuşniră caprele, şi eziĭ după dînsele, apoĭ godaciĭ, şi Dumitru chemă să ĭasă afară şi pe Gĭoĭan şi pe Plavan; da precum boiĭ întîrzie totdeauna să ĭasă singurĭ dimineaţa din pătulul lor, Dumitru intră în şopron să-ĭ mîĭe afară. Ochiĭ omuluĭ încep a rătăci printre păreţiĭ de scîndurĭ rare ale pătuluĭ; eĭ caută să vadă boiĭ, dar boiĭ nicăerĭ!

— Heĭ Gĭoĭan! nea Plăvan! da unde v'aţĭ bagat dracilor?...

Dumitru ese din şopron, îl încunjură, apoĭ încunjură casa, dă un tîrcol răpede prin livadă, apoĭ prin firta luĭ de vie, maĭ strigă cît ce poate, *nea Gĭoĭan! nea Plăvan!* de maĭ multe orĭ; intră şi esă ĭar din şopron, se uĭtă apoĭ prin poĭată, peste casă, aleargă de se suĭe pe pîrlaz şi cată la şleau, şi la ogrăzile vecinilor cîte se vedeau de la casa luĭ, dar pace! Boiĭ nicăirĭ, nu se zăreau, nu se auziau!

De-odată îĭ veni o ameţeală şi o painjeneală grea a ochilor; el se răzemă cîteva clipe de-un par mare din gard, pînă ce i se maĭ scoborî sîngele de la cap şi i se luă puhăiala de pe ochĭ; apoĭ se repezi în casă la dînsul şi începu a striga cît ce putu;

— Acsinio! Acsinio! scoală!

— Ce este!? respunse Acsinia, trezindu-se spăriată din somn.

— Boiĭ noştri!

— Eĭ, ce-ĭ?

— Unde's boiĭ noştri?

— Ce?, cum boiĭ noştri?!

— Ce-aĭ făcut cu boiĭ noştri, cu Plavan şi cu Gĭoĭan?!

— Ce să fac?... îs în şopron...

— Nu-ĭ nimica în şopron, nicĭ picĭor de bou, nicĭ în ogradă, nicĭ în vie, nicĭ pe drum, bouleţiĭ noştri! Unde's boiĭ noştri!

— Ce spuĭ omule? ah! ţipă de-odată Acsinia, sărind

din pat numaĭ în cămeșă, și alergînd afară, drept la șopron.

Dumitru se lăsă pe laiță și-șĭ răzimă capul de hornul vetreĭ, abia gîfîind, abĭa maĭ ținîndu-se să nu cadă cît îĭ de lung la pămînt.

— Na Gĭoĭan! na Plăvan! na Gĭoinel! na Plăvănaș! se auzĭa necontenit afară glasul Acsinieĭ, cînd maĭ aproape, cînd maĭ depàrte de casă; și fie-care pomenire a numeluĭ boilor dădea ca un cuțit în inima luĭ Dumitru, care singură se zbătea cu furie în trupul luĭ zdrobit.

După o trecere de vreme, Acsinia reintră în casă, cu părul scărmănat, cu cămeșa ruptă la gît, zgîrietă pe mînĭ și pe pept, cu obrajiĭ roșĭ ca focul și brăzdațĭ de lacrimĭ, înnecîndu-se în bocetele ce nu-ĭ maĭ puteau eși din gît, și aruncîndu-se peste trupul luĭ Dumitru, ce stătea tot amorțit pe laiță, nu putu să zică decît:

— Nu's boișoriĭ noștri! nu's! nu's!

* * *

De desdedimineață și până la apusul soareluĭ, Dumitru și Acsinia au împănat pe toțĭ veciniĭ, pe toțĭ săteniĭ; s'au dus de treĭ orĭ să găsască pe Primar, pe Notar, pe Vătăjeĭ, s'au întrebat și s'au rugat de toțĭ, de nu li-au văzut boiĭ lor, pe Plăvan și pe Gĭoĭan, ceĭ rotofeĭ și plinĭ de viață, de n'au oblicit încotro or fi apucat, sau cine i-au furat; dar orĭunde se ducea, orĭ de cine întreba, tot un răspuns numaĭ căpăta.

— Nu știu nimica, nu ĭ-am văzut!

Primarul și cu notarul împănară pe toțĭ vătăjeiĭ și pazniciĭ din sat să cerceteze prin șleaurile și cătunele vecine; făcură chiar hîrtie la suprefectură ca să înștiințeze de furtul boilor, căutară să mîngîe pe oameniĭ cu paguba, că are să se eĭe toate măsurile de urmărire, și nu se poate ca să nu se găsască niște boĭ ca aĭ lor. Dar asta nu liniști pe oameniĭ noștri, căcĭ nu-șĭ maĭ putură odihni nicĭ trupul, nicĭ sufletul, nicĭ bucățică de mămăligă nu puse în gura lor, ziua întreagă.

— Am să pornesc eu singur prin satele și viile dinprejur, zise Dumitru, oftînd așa de adînc, de păru că se răsuna împrejurul luĭ.

— Dar încotro să porneștĭ, omule, că nu știĭ unde să apucĭ; n'aĭ nicĭ urmă, nicĭ vr'o știință. Tîrgu-ĭ aproape! de ĭ-o fi dus tâlhariĭ acolo, apoĭ acum sărmaniĭ noștri bouleți or fi și tăețĭ și mîncațĭ poate!

— Nu-ĭ cu putință! trebue să-mĭ găsesc boișoriĭ meĭ! Nu se poate să prăpădesc așa din senin și fără nicĭ o vină toată munca și toată nădejdea mea, într'o clipă numaĭ. Dumnezeu trebue să mă ajute, și să știu bine că am

să pic în mijlocul drumuluĭ, de zdruncin, de obosală şi de foame, n'am să mă odihnesc pănă n'oĭ da eu de urma lor.

Dumitru ĭea în mînă o nuĭa groasă, cu un cĭot la capăt, ca să'ĭ fie de sprijin şi apărare, şi porneşte, cînd începe a se înopta, fără să ştie bine încotro şi unde are să meargă. Acsinia, zdrobită de oboseală, îl urmează până la pîrlaz, şi rămîne sprijinită de un par, privind în urma barbatuluĭ său cum se îndepărtează, şi cum apoĭ nu se maĭ vede de la cotitura drumuluĭ, de după gardurile megieşilor.

* * *

Treĭ zile şi treĭ nopţĭ trecură de cînd Dumitru plecase în căutarea pagubeĭ luĭ, şi el încă nu se maĭ întorsese acasă.

Acsinia, lovită de paguba neaşteptată a vitelor eĭ de hrană, acum maĭ era zdrobită şi de neştirea barbatuluĭ eĭ; ea nu maĭ închise ochiĭ nicĭ zi, nicĭ noapte, şi dacă chiar pe la cîntătorĭ cîte o ţîră de somn îĭ acoperea o-clipă-două pleoapele, ea tresărea numaĭdecît ca scuturată de o mînă străină, ce părea că'ĭ zice:

— Ĭată-ţĭ boiĭ! s'au găsit boiĭ!

Sărea arsă de la locu'ĭ,—băjbăĭa prin întunerec, aprindea opaiţa, şi se uĭta speriată împrejuru-ĭ fără să vadă nimica; căcĭ casa'ĭ era tot pustie, în juru-ĭ nu se auzĭa nicĭ un raget de boĭ, şi numaĭ în depărtare, prin ogrăzile megieşilor, lătrau sau urlau nişte cînĭ asmuţiţĭ cine ştie de ce pricină.

Toate puterile bĭeteĭ femeĭ se istoviră, de zbucium, neodihnă şi nemîncare, dar grija de omul eĭ o zdrobia maĭ avan decît grija pagubeĭ ce avusese.

— Ce s'a fi făcut el, sărmanul! Pe unde a fi, pe unde a maĭ umbla? Fără leţcae în chimir şi fără un fir de mămăligă în traistă!

Acsinia sbucneşte ĭar afară, în toĭul nopţeĭ, şi cată, la mica zare a luneĭ pe asfinţit, să zărească venind pe şleau pe omul eĭ, cu sau fără boiĭ lor, dar macar el să vie. Însă nu zăreşte nimica; şleau-ĭ gol, nouriĭ din cînd în cînd îĭ rîpesc şi puţina zare ce o maĭ are; nu se aude nicĭ glas de om, nicĭ glas de vită, nicĭ tropot, nicĭ duruit de căruţă!

Cum se face ziuă, Acsinia aleargă ĭar la Primărie, şi întreabă de toţĭ cîţĭ îĭ găseşte acolo, ce ştiu de Dumitru al eĭ, ce ştiu de boĭ? Dar toţĭ ridic din umere şi întorc capul; Notarul încearcă s'o mîngîe, şi zice că a auzit de o păreche de boĭ aşa şi aşa, ce s'au rătăcit prin satul vecin, şi i-a închis la curte, şi c'are să trimeată să-ĭ vadă, dacă nu-s cumva boiĭ luĭ Dumitru a Marandeĭ; dar Acsinia dă din cap, neîncrezătoare, şi zice Notaruluĭ:

— Acu boiĭ ca boiĭ, dar de Dumitru, că nu maĭ ştiu nimică de dînsul de treĭ zile şi treĭ nopţĭ trecute!

Dar ĭată că dinaintea Primărieĭ se oprește o căruță cu un cal, mînat de Gheorghe Sălcică, dascalul de la biserica satuluĭ, și acesta cum zărește pe Acsinia, o strigă și-ĭ zice:

— Ci vină'n coace maĭ răpede, femee!

— Dar ce-ĭ?!

— Ce-ĭ! ia vin și'țĭ ĭea pe barbatul tău din căruță, că de nu eram eu, nu maĭ aveaĭ acum barbat!

— Ce este! ce s'a întîmplat? strigă Acsinia alergînd la căruță și văzînd în ea lungit pe niște strujenĭ, pe omul eĭ, fără cunoștință și aproape fără simțire.

— Ce să fie! ĭa veneam spre casă acu dimineața, c'am mas astă noapte în tîrg la ficioru-meu, și ĭată că ajungînd în dreptul poduluĭ de la Manta-Roșă, calul începe a sforăi și a da îndărăt. Sar din căruță, mă uĭt în drum, și cînd colo, ce să văd! In pîrăoașul ce trece pe sub pod, văd lungit, de-a curmezișul, un trup de om, cu fața în niște spinĭ și cu picĭoarele în apă. Strig la el, mă apropiĭ, pun mîna pe dînsul, și văd că-ĭ cald, dar nu zice nimică și nicĭ dă vr'un semn de viață. Iĭ ridic capul dintre spinĭ, și-ĭ văd fața însîngerată. El deschise ochiĭ puțin, se uĭtă la mine, și-ĭ închise la loc. Il cunoscuĭ atuncĭ că-ĭ Dumitru a Marandeĭ. Un fior mă luă prin spinare, și deodată mă gîndiĭ să mă suĭ în căruță și să alerg să vestesc pe primar sau pe alt cineva de întîmplare. Dar apoĭ m'am răzgîndit; răpede, mi s'o înduĭoșăt tare inima, și rîdicîndu-ĭ ĭar capul, l'am tras cu greu din pîrău pe loc uscat, am luat apă cu mîna și ĭ-am spalat fața de sîngele închegat ce-ĭ cursese din zgîrieturile ce avea pe obraz, l'am întrebat, l'am strigat, și abia din cînd în cînd el resufla ceva maĭ tare, și scotea cîte o vorbă neînțăleasă din gît.

— Sărmanul meu Dumitru! făcu Acsinia, și pică pe peptul barbatuluĭ său, icnind și bocind.

— Am așteptat așa, urmă dascalul, cercîndu-mă tot să'l fac să-șĭ revie în fire, până ce au trecut pe drum pe acolo o păreche de romînĭ a luĭ Dumnezeu, pe care ĭ-am rugat să-mĭ dee ajutor să-l rîdic și să-l pun în căruță. Și după ce l'am pus în căruță la mine, am pornit'o încet-încet, și ĭacătă'l că ți l'am adus așa cum îl vezĭ.

— Dar ce i s'a întîmplat? nu cumva l'a ucis cineva,— păcătoasa de mine!

— Habar n'am! nu știu nicĭ bechĭu maĭ mult decît ț'am spus.

Acsinia se rîdică puțin și se aruncă ĭar peste pieptul luĭ Dumitru, și urmă a boci, a'l scutura, a'l chema cu un glas sfâșietor, de se umplea inima de jale la toțĭ cîțĭ se strînsese acolo, în jurul căruțeĭ Dascaluluĭ Sălcică.

Cu ajutorul a maĭ multor oamenĭ Dumitru fu rîdicat din căruță și dus în casă la dînsu, unde fu așezat cu fața

în sus, pe patul luĭ, rămas nestrîns încă de acum treĭ zile, de cînd Acsinia nu-șĭ maĭ alesese nicĭ de casă, nicĭ de masă, nicĭ de suflet.

Femeea se puse în genunchĭ lîngă pat, luă mînele luĭ Dumitru, și în zăpăciala și desnădejdea eĭ, căuta să le împreuneze și să le facă să stee pe pieptul luĭ, cum este obiceĭul să se așeze toțĭ morțiĭ creștineștĭ. Dar mînele nu stăteau cum le punea femeea; că romînul nu era mort de-al binelea, ci numaĭ într'o stare alăturea cu moartea. Din cînd în cînd cîte-un gemăt ușor eșia din peptul luĭ, care svîcnea încet; mînele sale se zgîrceau și ĭar se întindeau cîte oleacă; picĭoarele-ĭ de asemenea se mișcau cînd și cînd ca cuprinse de cîrceĭ...

Acsinia după cîtăva vreme îșĭ reveni ceva în fire, un pic de nădejde maĭ lumină în sufletul său, pricepînd că omul eĭ nu-ĭ prăpădit cu totul; se duse de muĭe un prosop în apă răce, îl stoarse bine și reîntorcîndu-se lîngă Dumitru, îĭ puse un capăt pe pept și celalt capăt pe frunte și pe creștet.

Cumătra Frăsîna, care singură maĭ rămăsese în casă dintre oameniĭ ce adusese înăuntru pe Dumitru, căuta cu cuvinte blînde să mîngîe pe biata Acsinie, și să'ĭ ajute să readucă la viață pe barbatul eĭ.

— N'aĭ teamă, Sînio draga mameĭ, că n'are să-ĭ fie nimica; că-ĭ pacat de Dumnezeu să piară un om verde ca aista! I-a fi venit numaĭ așa rău, a fi leșinat omu pe drum de oboseală și foame, ș'a fi căzut de pe pod... Are să'ĭ treacă, na'ĭ grijă.... că'ĭ pacat de Dumnezeu de așa romîn să piară!

Acsinia dădea din cap numaĭ, și nu putea scoate nicĭ-o vorbă printre dințiĭ eĭ încleștațĭ și din gîtul eĭ știrit de țipete și bocete.

* * *

Spre sară abĭa, cînd toată lumea se adună spre casă, doĭ megieșĭ intrară în casa luĭ Dumitru a Marandeĭ, ca să maĭ afle ce s'a făcut cu dînsul, și dacă ș'a maĭ venit sau ba în fire.

— Sărmanul om! l'au nenorocit tălhariĭ!

— Toată munculița luĭ ĭ-au hrăpit'o, ucigă-ĭ D-zeu pe ceĭ fără de lege.

— De-ar scapa macar omu cu zile! Bietul Dumitru! Cum îĭ maĭ merge, lele Acsinie?

— Maĭ știu și eu, oamenĭ buniĭ! Horcăe într'una; abia se mișcă și deschide cîte-odată ochiĭ; privește la mine, privește în casă; ș'apoĭ oțărîndu-se urît, închide ĭar ochiĭ, parcă îngrozit de ce a văzut.

— Heĭ, pe cîtă lume n'au nenorocit hoțiĭ și'n sat la noĭ,

și prin satele vecine; iaca Tudose Gavrilaș, de scîrba unuĭ cîrd de oĭ ce i s'o furat acum vr'o jumătate de an, s'o aruncat în fîntîna jităriei; Ruxanda Vadana, cu cincĭ copiĭ mărunțĭ, avea o biată văcuță din care se hrăneau cu toțiĭ; și s'a făcut nevăzută de pe cîmp. Femeia de scîrbă ș'o luat lumea în cap și nu maĭ știm nicĭ astăzĭ ce s'a ales de dînsa; ĭar copiiĭ se tîrîe și cer de pomană pe la toate ușile, rupțĭ de foame, goĭ ca vaĭ de dînșiĭ, dormind pe sub streșinĭ și gardurĭ, pe unde apucă.

Dumitru a Marandeĭ se ridică deodată pe jumătate, pe patul luĭ, se sprijină cu o mînă de părete, îșĭ freacă ochiĭ și fruntea cu ceelaltă mînă, privește prin casă nedumerit și întreabă pe toțĭ:

— Ce este? ce voițĭ de la mine?!

— Cu Dumnezeu Dumitre!

— Dar ce căutațĭ aice? ce s'a întîmplat? Am visat așa de urît... că mi se zbîrcea inima în mine.

— Noi am venit să te maĭ vedem cum îțĭ maĭ este. Te simțĭ maĭ bine?

— Știu și eu... Dar ce a fost pe aice?

Ceĭ doĭ vecinĭ și femeia luĭ Dumitru tăcură ca păretele, neîndrăznind nicĭ unul să spuĕ ce s'a petrecut cu el de atîtea zile.

După cîteva clipe însă, Dumitru începu a'șĭ aminti, încetul cu încetul, cele ce s'au petrecut cu dînsul; el se uită țintă în ochiĭ fiecăruĭ megieș, apoĭ, îșĭ opri căutătura spre femeea luĭ, care sta tot pitită lîngă pat, și-ĭ zise încet:

— Eĭ Acsinio, boiĭ noștri?... boișoriĭ noștri s'au găsit?...

Acsinia dădu din cap încet, și plecă ochiĭ în jos, podidind-o din nou lacrimile.

— Nu s'au maĭ găsit boiĭ noștri, adăugi atuncĭ Dumitru; Ni ĭ-au furat tălhariĭ! i-au mîncat negreșit! munca noastră... hrana noastră... toată avere noastră, s'o dus ca sperla în vînt!

Un bocet puternic sfîrși cuvîntarea luĭ Dumitru, și fu urmat de alte bocete maĭ ascuțite ale femeeĭ luĭ. In zadar ceĭ doĭ romînĭ prietenĭ se sileau să-ĭ facă să nădăjduească, că poate ș'or maĭ regăsi eĭ vitele lor perdute; că trecu multă vreme pănă ce biețiĭ oamenĭ îșĭ putură astîmpăra plînsul lor sfîșietor.

(Va urma). **N. A. Bogdan**

NOTĂ. Nuvela aceasta, scrisă în 1905, a fost cetită în ședința *Societățeĭ Științifice și Literare* din Iașĭ, din 3 Fevruarie 1906. Inainte de a o da la tipar, am văzut, nu cu puțină surprindere, apărînd în foaia *Viața Literară*, de sub Direcția D-lor Coșbuc și Gorun, din Bucureștĭ, cu data de 12 Fevr. 1906, o nuvelă cu subiect aproape identic, purtînd titlul *Fără boĭ*, și subscrisă de d. Al. Cazaban. Această *întîmplare* m'a făcut să las pentru un timp maĭ îndepărtat publicarea nuveleĭ mele. *N. A. B.*

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1870—1871

(Urmare)

Hotărîrea Consiliuluĭ Comunal de a se trece Teatrul Național ĭarășĭ sub Direcțiunea unuĭ particular.—Diferite persoane cer a li se da lor Direcțiunea.—Incredințarea Direcțiuneĭ teatruluĭ național luĭ Neculaĭ Luchian.—Numirea unuĭ juriu teatral.—Programul stagiuneĭ de actorĭ și de piesele ce urmau a se reprezenta.—Deschiderea stagiuneĭ.—Diferitele reprezentațiĭ ce s'au succedat.—Dărĭ de samă ale preseĭ asupra joculuĭ actorilor.—Prima reprezentație a pieseĭ „Plăeșul Logofăt Mare" de Teodor Codrescu.—Reprezentațiile date de diletanțĭ în scopurĭ de binefacere.—Trupa teatrală ce a jucat la Bărlad.—Neînțălegerea între Primăria de Iașĭ și Prefectul județuluĭ pentru loja Domnească.

Tot timpul cît Teatrul național a fost condus de comitetul Teatral rînduit de Primărie, n'a fost tocmaĭ rodnic în propășirea arteĭ dramatice romîne, și publicul remase în genere nemulțemit de faptul că această instituție nu pășia de loc înainte, ba încă dădea îndărăpt, și din ceia ce fusese maĭ de mult.

De aceïa vedem că în cursul vereĭ anuluĭ 1870, Consiliul Comunal desbătînd chestiunea Teatruluĭ Național, hotărăște ca el să fie din nou dat în antrepriza unuĭ Director particular, despărțindu-se însă întreprinderea Opereĭ Italiene de acea a teatruluĭ romînesc.

In acest scop s'a întocmit de autoritatea comunală nouĭ condițiunĭ atît pentru concurență cît și pentru darea în concesiune a Teatruluĭ romîn [1]), care s'a publicat și în Foaia Oficială

1) Se află în Dosarul No. 80 din 1870, aflat la Arhiva Primărieĭ de Iașĭ.

Progresul din 22 Aug. No. 65 an. 1870, și din care extragem cîteva din principalele articole ce ni se par interesante, și anume:

Art. 10. Concesionarul este dator să aĭbă un repertor anual pre cît se va pute din maĭ multe bucățĭ naționale, ĭar din traducțiunĭ este dator a face să se reprezinte cel puțin 6 de la *Teatru Francez* și 6 de la Teatru de Vodevil, conform art. . . din regulamentul actual al Teatrelor din Bucureștĭ.

Art. 11. Controla imediată a mersuluĭ teatruluĭ și a executăreĭ contractuluĭ se va încredința unuĭ consilier al comuneĭ, care va asista la toate reprezentațiunile.

Art. 20. In cursul antractelor orchestra va esecuta bucățĭ din cele maĭ alese, maĭ plăcute publiculuĭ și pe cît se va pute naționale.

Art. 29. Elevii de la conservatorul de muzică și de la școala de declamație vor avea liberă intrarea fără plată la parter la orĭ ce reprezentație. Loja Domnească nu o va putea deschide decît la reprezentațiunile la care ar asista M. Sa Domnitorul sau M. Sa Doamna.

Art. 30. Concesionarul va da două reprezentațiunĭ în beneficiul caseĭ Sf. Spiridon. Aceste reprezentațiĭ se vor da una în luna Ianuarie și ceelaltă în luna Fevruarie cel maĭ tîrziu a fie-căreĭ stagiunĭ. De asemene va maĭ da două reprezentațiunĭ în folosul artiștilor una în luna Ianuarie și alta în luna Fevruarie, din piesele cele maĭ renumite și maĭ bine executate.

Art. 38. Prețurile de intrare serală și de abonament nu vor putea fi maĭ marĭ decît cele actuale și anume cele de intrare: 56 leĭ cursul Iașuluĭ (17 leĭ 70 banĭ) loja rangul I, și benuarul; 28 leĭ (8 leĭ 88 banĭ), Loja rangul II; 10 leĭ (3 leĭ 18 banĭ) stalul, 4 leĭ 8 parale, (1 leu 34 banĭ), parterul, 2 leĭ 4 parale (67 banĭ) galeria.

Art. 44. Concesionarul la preschimbarea contractuluĭ va achita costul publicațiunilor ce s'ar face pentru această concesiune.

Contractul de față care s'a inscris în registrele Tribunaluluĭ respectiv s'a făcut în 2 exemplare și au luat fie-care parte cîte unul.

Personalul actorilor se va alcătui din:

Barbațĭ	*Doamne*
a)—1-iul rol forte	i)—Rol forte
b)—1-iul rol june	j)—Rol mamă nobilă
c)—Junele întăĭ	k)—Rol de caracter și comic
d)—Amorez	l)—Tînara I-ĭ și cochetă
e)—Financiar (grim)	m)—Tînăra ingenuitate
f)—1-iul rol comic	n)—Subretă
g)—Comicul întăĭ	o)—Amoreză a II-e
h)—Comicul al doilea	7
8	

Personalul orchestreĭ se va alcătui din 24 persoane şi ánume

1 Flaut 1 Clarinet 1 Violončel 2 Primĭ violinĭ 1 Cap de orchestră	Profesorĭ de pupitru	p) 10 coriştĭ q) 10 coriste

Restul se va lua din artiştiĭ trebuitorĭ pentru o orchestră bine aranjată. Eleviĭ bunĭ de la şcoala de muzică vor fi cu preferinţă admişĭ.

In urma acesteĭ hotărîrĭ, de a se da teatrul în antrepriză, vedem că se prezintă la Primărie un număr de maĭ multe cererĭ din partea a diferite persoane, ca să li se încredinţeze lor, fie Direcţia Teatruluĭ naţional, fie acea a opereĭ Italiene. Astfeliu la 5 Martie 1870, cere să i se dee concesiunea Teatruluĭ romînesc un domn Gheorghe Racoviţă. La 23 ale aceleĭaşĭ lunĭ se prezintă două cererĭ pentru aceĭaşĭ concesiune, una din partea avocatuluĭ Teodor Aslan, alta din partea tot a unuĭ avocat Const. P. Constantiniu. La 25 Aprilie următor, cere concesia teatruluĭ actorul Sandu Bonciu. Tot atuncĭ Teodor Aslan, reînoeşte cererea adăugînd şi pentru opera italiană. La 29 Maĭ următor, cer con cesia opereĭ Italiene Gheorghe Brătianu, Alexandru Baralty şi Felice Vianelli.

Abia la 5 Septemvrie 1870, Consiliul Comunal discută toate aceste cererĭ, şi respingîndu-le pe toate, hotărăşte să se dee concesia Direcţieĭ Teatruluĭ romînesc actoruluĭ Neculaĭ Luchian. După aceasta maĭ vine la 19 Septemvrie şi Mihail Pascali, artist dramatic din Bucureştĭ, cerînd şi el Direcţia Teatruluĭ care era acuma dată luĭ Luchian.

La 26 Septemvrie, s'a făcut cunoscut luĭ Luchian că concesia sa a fost aprobată şi de Ministerul de Interne, pe timp de cincĭ anĭ în condiţiunile ce au fost publicate în Foaia *Progresul* din Iaşĭ No. 65, din 1870 ce-ĭ rînduise între altele să depună şi o garanţie de 20,000 leĭ, pe care banĭ Luchian i-a şi depus fără întîrziere.

Contractul s'a încheiat la 19 Octomvrie 1870, în care, între altele, s'a hotărît a i se da luĭ Luchian, o subvenţiune de 33,500 leĭ.

Tot atuncĭ s'a numit şi un juriu teatral ca să supravegheze bunul mers al acesteĭ instituţiĭ, juriu din care făcură parte: Vasile Pogor, Neculaĭ Burghelea, Teodor C. Balaiş, Ioan Antoniadi, Iacob Negruzzi, Al. M. Şendre şi Dim. Gusti.

Iată şi programul făcut de Directorul Neculaĭ Luchian pentru această stagiune, din care se vede atît numele artiştilor angajaţĭ, cît şi titlurile pieselor, atît traducerĭ cît şi originale, ce urmau a se juca în ĭarna aceasta:

PROGRAMA TEATRULUI ROMÎN DIN IAȘI

Concesiunea D-luĭ N. Luchian

Stagiunea anuluĭ 1870—1871

Personalul trupeĭ

D-niĭ Mihail Pascaly
„ Constantin Dimitriadi
„ Constantin Bălănescu
„ Petru Velescu
„ Vasile Vasilescu
„ Stefan Iulianu
„ Ioan Panu
„ Neculaĭ Luchian
„ Maurevel
10 elevĭ

D-na Matilda Pascaly
„ Smaranda Merișescu
„ Jeni Valeri
D-ra Ana Popescu
„ Otilia Senti
„ Tudora Marinescu
„ Maria Stroescu
„ Maria Neculau
„ Gabriela Luchian
10 Eleve.

Victor Delmari prim regisor și Director de scenă.
D-l Ed. Caudella capul de orchestră.

Piesele

Hamlet, Diogen, Favoritul Prinţuluĭ, Benvenuto Cellini, Salvato-Roza, Stefan Vodă naţionalu, Domniţa Rucsanda naţional, Plăeşul Logofăt mare naţional, Monastirea de Castro, Caterina Hovard, Turnul de Nel, Cabală şi Amor, Dama cu Camelia, Conjuraţiunea luĭ Fiesco la Genova, Don Juan de Marana, Hoţiĭ de Codru şi hoţiĭ de oraş, Muşchetariĭ, Paĭaţul, Gîcitoarea, Ruy-Blas, Răzvan vodă naţional, Demoniĭ negri, Mumele căite, Supliciul uneĭ femeĭ, Supliciul unuĭ barbat, Fiul nopţeĭ, Ştiinţa şi Amorul, Eva, Alexandru Lăpuşneanu naţional, Lucia Didie, Blestemul unuĭ părinte, Familia Lamber, Copila Romînă naţional, Focul la Monastire, Cartea III-a capitul I-iu, Barbatul văduveĭ, Un jurămînt, Care din doĭ? Un scrob îndrăcit, Craia femeilor sau Lumea pe dos, Fabrica de deputaţĭ naţional, Oda la Eliza naţional, Boala de Teatru.

Preţurile de abonament pentru 32 reprezentaţiunĭ: Benuarele şi lojele I, 40 galbenĭ, Lojele al II-le 20 galbenĭ, Stal 8 galbenĭ, Avanscenele 90 galb. Loja rangul I No. 11, 45 galb.

Preţurile cu sara: Benuarele şi lojele I, 56 leĭ c. Iaşĭ, Loja al II-le 28 leĭ, c. Iaşĭ, Stal 10 leĭ 20 par. Parter 4 leĭ 8 par. Galeria 2 leĭ 4 par.

Trebue să arătăm aicĭ că clădirea Teatruluĭ de la Copou, în care se dădeau reprezentaţiile teatrale atît naţionale cît şi străine, aparţinea Domnitoruluĭ Moldoveĭ Mihail Sturza, pe care'l închiria prin licitaţie, aşa că, la 24 Septemvrie trecut, după licitaţia ţinută, artisul Luchian oferind preţul cel maĭ mare a obţinut asupra sa închirierea teatruluĭ.

Deschiderea stagiuneĭ s'a făcut la 8 Noemvrie 1870, cu piesa *Ruy-Blas*, dramă în cincĭ acte de Victor Hugo, tradusă de Mihail Pașcaly care juca în piesă și rolul titular.

Asupra acesteĭ reprezentațiĭ, foaia *Curierul de Iașĭ*, No. 104, din 10 Noemvrie 1870, face următoarea dare de samă:

„*D-nu Pascaly*, în rolul luĭ *Ruy-Blas* a făcut să ne convingem, că arta d-sale, desvoltată prin puterea unuĭ talent sublim, împreunat cu un studiu profund și plin de grijă, n'a perdut nimică din valoarea eĭ, d'atuncĭ, de cînd Bucureștiĭ îl ținură departe de noĭ. D-sa avea în jocul său expresiunea unuĭ foc, unuĭ sentiment, pe care este bazată valoarea adevăratuluĭ artist. A fost des aplaudat.

D. Dimitriadi, unul din veteraniĭ sceniĭ romîne, a avut, ca de comun, un rol ingrat. Și dacă vom spune, că cu toate aceste d-sa a fost nu numaĭ aplaudat, ci chemat chiar și pe scenă, credem că am spus destul, pentru ca publicul ce nu era de față să înțeleagă, cîtă artă a trebuit să desvolte d-sa în acest rol.

D-nu *Velescu*, are o declamațiune monotoană și oarecum nesuferibilă; un defect ce numaĭ prin o grijă maĭ adîncă și prin un studiu maĭ serios s'ar putea corecta. Trebue să'l auză cineva de maĭ multe orĭ, pentru ca să se obișnuiască al asculta fără desgust.

Despre *D. Bălănescu* cu altă ocaziune.

D-na *Matilda Pascaly*, în rolul *Marieĭ de Naiburg* era o regină amabilă, simpatică și în unele locurĭ grațioasă; înțelegem aci pasagiurele jucate de d-sa, nu numaĭ cu mimica actrițeĭ, dar și cu pathosul artisteĭ.

D-ra *Ana Popescu* este o gentilă figură ce pare a fi creată anume pentru scenă. Traducerea pieseĭ în unele locuri are o limbă cam puțin sonoră, ear unele cuvinte erau exprimate cu un accent nenatural în limba romînă, zicem nenatural, pentru că romînul are „înger" în loc de „angel", „inimă" în loc de „animă", „sfîntă" în loc de „sîntă" etc.

Orchestra este maĭ jos de orĭ-ce critică.

Am văzut vr'o 24 persoane cu instrumente muzicale în mînă, dar dintre aceste numaĭ 6 mult 7 persoane știu să mînuceze acele instrumente.

Am preferi maĭ bucuros o orchestră compusă din maĭ mic personagiu, dar cel puțin bine compusă. Conducerea uneĭ asemenea orchestre trebue să fie o adevărată tortură. Compătimim pe d. Caudella. Cu altă ocaziune vom da un articol maĭ special în această privință. Punerea în scenă a fost satisfăcătoare. Sala teatruluĭ a fost plină; n'am văzut nicĭ un loc deșert; dorim ca aceasta să fie un bun augur.

După aceasta se dăduse Joĭ în 12 Noemvrie piesele: *Fiĭca poporuluĭ*, comedie de caracter în două acte de M. Pascaly, și *Pacatele barbaților*, comedie națională în 2 acte.

Duminică în 15 Noemvrie 1870, se joacă *Demonii Negri*, dramă în 4 acte de V. Sardou, tradusă din franțuzește de Mihail Pascaly.

Joi în 19 Noemvrie se reprezintă piesa *Gărgăunii*, comedie în 3 acte, tradusă de M. Pascaly, și *Care din doi?* comedie într'un act, tradusă de P. T. Georgescu.

La 22 Noemvrie, Duminică s'a jucat *Supliciul unei Femei*, dramă în 3 acte de Girardin, tradusă de Pascaly, și *Nevasta trebue să'și urmeze barbatul*, comedie într'un act, tradusă tot de Pascaly.

Asupra reprezentațiilor date la 15 și 22 Noemvrie pe care le citām mai sus, găsim în *Curierul de Iași*, No. 110 din 26 Noemvrie 1870, o dare de samă amănunțită pe care o reproducem aice:

De la ultima noastră recensiune teatrală, scena romînă a avut două serate din cele mai bine succese.

Una din aceste a avut loc în ziua de 15 Noemvrie cu care ocaziune s'a reprezentat *Demonii Negri*, dramă în 4 acte de V. Sardou, o dramă pe cît de excelentă în privința compozițiunii, pe atît de sublimă în privința reprezentației. Traducerea piesei era făcută de M. Pascaly, acest artist neobosit, care în decursul activităței sale artistice, a îmbogățit repertoriul nostru dramatic prin un număr însemnat de drame și comedii traduse după cei mai celebri autori, precum este V. Hugo, Dumas, Sardou, Girardin și alții. Limba acestei traduceri ni s'a părut mai corectă, mai ușoară, decît, spre exemplu, acea din *Ruy-Blas*. Incă un lucru ce ni-a înveselit era, că de astă dată n'am auzit acea pronunciare nenaturală a unor cuvinte, pentru care ne-am fost făcut observațiunile noastre în recensiunea de mai înainte. Negreșit este un progres, și progresul este de lăudat.

Cît pentru jocul artiștilor, patru roluri au atras mai mult asupra lor atențiunea criticei. In primul loc vom numi-o pe d-na Matilda Pascaly, eroina dramei. D-sa în rolul Jeanei a cucerit inimile tuturor și a cîștigat cu multă justeță admirațiunea publicului. A avut cîte-va momente atît de perfecte, atît de sublime, încît era peste putință a nu se mișca ori-ce inimă; astfel erau de esemplu: „Rezbunarea femeei" în actul al treilea, iar mai ales „nebunia și moartea" din actul al patrulea. Nu exagerăm dacă spunem, că am văzut cu ocazia acestor scene, mai mulți ochi strălucind de lacrime.

D. Pascaly, în rolul lui Gaston n'a rămas neaplaudat; cu deosebire scenele „furul" din actul al doilea și „diamantul" din actul al treilea, a făcut să uităm cu totul unele exagerări nenaturale din scenele precedente.

D. Dimitriad a escelat nu numai prin joc, dar mai ales prin o mască nimerită. Erau mulți, care abia în al doilea, ori în al treilea act, îl putură cunoaște.

D. Bălănescu a fost un tip original. D-sa ne-a reprezentat un tip comic în rolul luĭ „Bennequin" cu atîta originalitate cu atîta artă, dar artă adevărată, neafectată, încît nicĭ o față nu putea sta privată de ilaritate. D-sa este fără îndoială unul din ceĭ maĭ simpaticĭ membri aĭ trupeĭ noastre dramatice, este un favorit el sceneĭ și al publiculuĭ.

Pentru celelalte rolurĭ maĭ secundare, n'avem nimic de zis. Să trecem la a doua serată.

Duminică, la 22 curent, s'a jucat drama luĭ Girardin *Supliciul uneĭ femeĭ*, o piesă, care în privirea compunereĭ, a făcut epocă în literatura dramatică contimporană.

Precum în drama precedentă, așa și aicĭ nu putem decît să accentuăm cu laudă, cu admirațiune arta D-neĭ Pascaly. Peste tot a avut un joc de scenă atît de perfect, în cît cunoscătoriĭ trebue să-șĭ reamintească pe artistele cele maĭ celebre ale scenelor străine; maĭ adăogînd acĭ, că d-sa a avut, cu deosebire în scena de mărturisire și în acea de pocăință un sentiment adevărat, orĭ-cine va înțelege, cum, cu ocazia chemăreĭ artiștilor pe scenă, se auzeau din public maĭ multe vocĭ ca și acestea: „numaĭ d-na Pascaly" sau „Matilda singură"...

Spectacolul acesteĭ serate s'a terminat cu *Nevasta trebue să'șĭ urmeze barbatul*, comedie în un act. Rolurile principale au fost jucate de d-nele Pascaly și Merișescu și de d-niĭ Pascaly și Bălănescu. Cu deosebire d-nu Bălănescu a avut un rol, care a plăcut foarte mult publiculuĭ. Maĭ multe fraze țesute cu multă istețime în textul pieseĭ, au fost aplaudate cu mult zgomot; astfel era spre exemplu fraza din rolul d-luĭ Pascaly: „primariĭ poartă ochelarĭ de aur pe nas, pentru ca să vadă printrînșiĭ aurite toate lucrurile Primărieĭ" sau, „avocațiĭ au pe cine să înșele de dimineață până'n sară, nu le maĭ rămîne timpul de a'șĭ înșela femeile" orĭ în fine „sunt destuĭ oamenĭ în țară, care n'au alt lucru, decît să transforme legile după cum le vine lor la socoteală" și altele.

Publicul la ambele serate a fost foarte numeros. Dorim să fie tot ast-fel, și teatru nostru de sigur va înflori. O singură observațiune maĭ avem însă, pe care nu o putem lăsa neaccentuată. Aceasta este, că publicul, ar trebui să fie maĭ pacient și să nu părăsască sala maĭ înainte de a cădea perdeua, căcĭ prin zgomotul ce produc aceste eșirĭ, se ucide într'un mod neloial— efectul drameĭ...

Joĭ 26 Noemvrie, s'a jucat piesa *Uĭtăte dar nu te atinge*, comedie de caracter în treĭ acte, tradusă de M. Pascaly, și *Un scrob îndrăcit*, comedie vodevil într'un act, tradusă de Neculaĭ Luchian.

Duminică 29 ale aceleiașĭ lunĭ s'a jucat piesele: *Este Nebuna*, dramă în două acte tradusă de P. T. Georgescu, și *Femeile care plîng*, comedie într'un act de M. Pascaly; luînd parte

la această reprezentație și trupa de balet, care a fost adusă din străinătate de directorul Luchian.

Joi 3 Decemvrie s'a dat în beneficiul lui Constantin Bălănescu piesa *Domnul încurcă tot*, comedie în trei acte tradusă de M. Pascaly și *Mare Divertisment de Balet.*

Apoi la 20 Decemvrie s'a jucat pentru întăia oară piesa *Don Juan de Austria*, comedie-dramă în 5 acte de Casimir Delavique, asupra căreia găsim o dare de samă în *Curierul de Iași* No. 2 din 6 Ianuarie 1871, din care se vede că rolurile principale au fost jucate de Pascaly (Don Juan), Dimitriadi (Filip II) Bălănescu (Don Cascada, educatorul lui Don Juan), Popovici (Călugărul Arsenie) și D-na Pascaly (Donna Florinda). Cea mai interesantă scenă zice *Curierul* mi s'a părut a fi actul al patrulea, cînd Don Juan găsește pe regele la Donna Florinda. Tot în acest act, puțin mai înainte, d-na Pascaly, ca Donna Florinda, a fost escelentă în scenă, cind amenințată de regele pentru refuzul ce i-a dat, recurge tot la dînsul, la regele Spaniei, pe care'l invoacă să fie protectorul onoarei ei, contra persecuțiunei amantului desprețuit.

D. Bălănescu a fost un tip comic, foarte original, care între scenele duioase ale piesei, venea din cînd în cînd să înveselească publicul prin rolul și jocul seu.

D. Dimitriade, afară de joc, mai are încă meritul, că era mascat foarte escelent ca totdeauna.

D. Pascaly știe produce mult în rolurile d-sale; rolul lui Don Juan însă, pare că era un rol cam nepotrivit pentru d-sa cu toată arta ce a desvoltat'o, părea că-i lipsește elasticitatea și figura naturală a unui tînăr de 20 de ani, precum era Don Juan; Altfel n'avem nimic de observat.

Orchestra, de cînd s'a reorganizat, a devenit în pozițiunea de a putea mulțămi așteptarea publicului. In locul ruginitelor valțuri și polce de până acuma, azi publicul poate să audă între acte și cîte o uvertură și potpurie. Cu această ocasiune încă a executat cu multă precisiune o uvertură de *Verdi* și o potpurie din opera *Linda.*

Mercuri la 6 Ianuarie 1871 s'a reprezentat în beneficiul lui Victor Delmary, regisorul Teatrului piesa *Chirița în Iași sau două fete și-o neneacă*, comedie-vodevil în 3 acte, de V. Alexandri precum și *Triolé*, comedie într'un act, tradusă de C. Bălănescu, iar Joi în 7 ale aceleiași luni s'a jucat *Caterina Howard*, dramă în 5 acte și 7 tablouri, de Alex. Dumas, asupra căror piese găsim următoarea relație, în *Curierul de Iași* No. 3 din 10 Ian. 1871:

Cucoana Chirița prezintată publicului prin D-na Merișasca, a fost și astă dată o figură interesantă, un caracter original, din timpurile de abia trecute ale vieței noastre sociale, care a ținut publicul în continuă ilaritate. Acest rol este unul din acele, pe care D-na Merișasca nu le poate juca fără a da publicului cea mai deplină satisfacțiune.

Al doilea rol maĭ însemnat, rolul cuconașuluĭ Guliță a fost jucat de însușĭ creatorul seu, de D. Luchian. Și cînd am spus că D. Luchian este creatorul acestuĭ rol, ne-am dispensat de a spune maĭ mult, căcĭ orĭ-cine va înțelege că nimene altul nu putea să reprezinte pe *Guliță* în mod maĭ natural, maĭ surprinzător decît Dl Luchian.

In general, atît piesa în sine, cît și reprezentarea eĭ, și-au produs efectul.

In drama luĭ Dumas: *Caterina Howard*, dl. Pascaly, în rolul luĭ *Etheewood*, și deosebit în „Sacrificĭul amoruluĭ" din tabloul al patrulea și în scena: „umbra din mormînt" din actul al treilea, s'a prezentat în toată grandoarea arteĭ sale. A fost escelent, și am pute zice neimitabil. A avut o declamațiune atît de clară și în declamațiunea sa atîta foc, atîta pasiune, încît era peste putință să nu aducă în palpitație orĭ ce inimă. Publicul l'a aplaudat cu frenesie.

D-na Pascaly a avut rol mare și foc puțin.

D. Dimitriade, în rolul regeluĭ a fost tocmaĭ la locul seu.

D-ra Popescu în rolul Princĭpeseĭ Margareta, a avut o bună înfățoșare.

In privința orchestreĭ observăm numaĭ atîta că, *melodramele* sînt prea tarĭ, prea zgomotoase, în cît adese orĭ preponderează declamațiunea artiștilor.

La 9 Ianuarie s'au jucat piesele: *Este nebună*, dramă în două acte, tradusă din franțuzește și *Pacatele barbaților*, comedie națională, în 2 acte, compusă de M. Pascaly.

Marțĭ la 12 ale aceleĭașĭ lunĭ, s'a jucat în beneficiul Ospiciuluĭ infirmilor de la Galata, piesa *Gărgăunii*, comedie în 3 acte, tradusă de M. Pascaly, reprezentație care a produs suma de 500 leĭ vechĭ.

Joĭ în 14 Ianuarie s'a dat beneficiul luĭ M. Pascaly, cu piesa *Ingerul morțeĭ*, dramă în 6 acte tradusă de Simion Mihaileanu.

Marțĭ în 19 Ianuarie, s'a dat a doua reprezentație în beneficiul Infirmilor de la Galata, jucînduse piesa *Chirița in Iașĭ și Triole*.

Sîmbătă la 23 ale aceleiașĭ lunĭ, s'a jucat piesa *Omul care'șĭ ucide femeia*, vodevil în 2 acte, tradus de Popu, *Două dispărțenii*, vodevil în 1 act, tradus de T. Porfiriu și *Doĭ fricoșĭ*, de asemenea comedie într'un act, tradusă de N. Luchian.

Despre această reprezentațiune ĭată ce găsim în *Curierul de Iașĭ* No. 14 din 23 Ian. 1871.

Sîmbătă la 23 Ian. 1871 s'a jucat în teatru *Omul care'șĭ ucide femeia*, *Două dispărțeniĭ* și *Doĭ fricoșĭ*, cu alte cuvinte treĭ comediĭ carĭ avură o putere destul de atrăgătoare pentru public, astfel că erau prea puține la număr lojele și stalurile deșerte. Eroul serateĭ—dacă putem a ne servi de acest termin—era D.

Luchian. reprezentantul rolurilor principale din toate treĭ piesele.. Atît D-na Luchian care foarte rar apare pe scenă, precum și D-șoara Popescu, au corespuns caracterelor ce reprezentau; nu maĭ puțin și D-l Bălănescu, dinpreună cu D-l Popovicĭ.

Apoĭ Marțĭ la 26 ale aceleiașĭ lunĭ s'a jucat piesa *Orbul și Nebuna*, dramă în 5 acte și 5 tablourĭ tradusă din franțuzește de M. Millo și M. Pascaly.

La 4 Fevruarie s'a jucat în beneficiul Smarandeĭ Merișescu *Curierul de Lion*, dramă din școala romantică, în 5 acte și 8 tablourĭ, tradusă de M. Pascaly.

La 7 ale aceleiașĭ lunĭ. la 12 oare de amiază s'a reprezentat *Nunta țărănească*, tablou național de V. Alexandri și *Sora luĭ Jocris*, vodevil în 1 act, tradus de N. Luchian.

Duminică în 14 Fevruarie s'a repetat *Curierul de Lyon*.

Joĭ 18 Fevruarie, s'a dat pentru prima oară piesa *Ginerele luĭ Hagi Petcu*, comedie națională în 2 acte, prelucrată după franțuzește de Vasile Alexandri, și *O palmă sau Voĭnicos dar fricos*, comedie în 1 act, tradusă de N. Luchian.

Duminică la 21 Fevrurie s'a jucat *Hoțiĭ de codru și hoțiĭ de oraș*, dramă în 7 acte de Felix Piat. tradusă de P. T. Georgescu.

Joĭ 25 ale aceleĭașĭ lunĭ, s'a jucat piesa originală *Domnița Ruxanda*, dramă istorică în 5 acte, de B. P. Hajdeu.

După cererea generală s'a jucat apoĭ în sara de 28 Fevruarie *Dama cu Cameliĭ*, dramă în 5 acte de Al. Dumas fiul, tradusă de Simion Mihailescu.

Joĭ în 4 Martie s'a dat în beneficiul D-reĭ Anicuța Popescu pentru întăĭa oară piesa: *Năuc de amor*, comedie în 3 acte, tradusă de M, Pascaly.

Duminică în 7 ale aceleĭașĭ lunĭ, s'a jucat *Faust și Margareta*, dramă feerică cu cîntece, în 4 acte tradusă de Alex. Obreja.

La 11 Martie, s'a dat *Piatra din Casă*, comedie vodevil într'un act de V. Alexandri și *Un scrob îndrăcit*, tot comedie vodevil într'un act de Duvert și Boger, tradusă de N. Luchian.

Apoĭ Duminică la 14 Martie, s'a jucat pentru întăia oară o piesă nouă, *Plăeșul Logofăt mare*, dramă națională în 5 acte „tradusă din istoria Moldoveĭ" de Teodor Codrescu.

Asupra acesteĭ reprezentațiunĭ găsim în *Curierul de Iașĭ*, No. 30 din 17 Martie, următoarele aprecierĭ:

„De la reprezentația pieseĭ *Domnița Ruxanda* incoace, cea întăĭ piesă națională adusă pe scena noastră, este *Plăeșul Logofăt mare*, dramă națională istorică în 5 acte de Teodor Codrescu, reprezentată la 14 Martie curent, între aplausele unuĭ public destul de numeros. Piesa este o imitație din franțuzește, dar este originală prin caracterele naționale desvoltate într'însa, și prin tradițiunile istorice pe care este bazată. Cît pentru executare am avea foarte puține de recenzat, și aceasta încă maĭ ales, în pri-

vința punereĭ în scenă, căcĭ jocul artiștilor a fost destul de bun, putem zice peste tot; cu deosebire D-l Dimitriade în rolul Plăeșuluĭ. Logofăt, a fost excelent".

După cererea generală, această piesă s'a jucat pentru a doua oară la 18 ale aceleĭașĭ lunĭ.

La 20 Martie s'a reprezentat în beneficiul luĭ Andrea Ferry, casierul teatruluĭ romîn, piesele: *O ceașcă cu ceaĭ*, comedie într'un act, tradusă din franțuzește de M. Pascaly, *Cartea III, Capitolul II*, comedie într'un act tradusă din franțuzește de D. Băiceianu și *Sora luĭ Jocris*.

In afară de reprezentațiile date de trupa dramatică locală s'au maĭ jucat două alte reprezentațiunĭ de către diletanțĭ, din carĭ cea întăĭ la 13 Aprilie, pentru beneficiul Aziluluĭ de copile orfane *Sînta Maria*, ĭar a doua la 20 Aprilie, în ajutorul nenorociților din Franța.

„Reprezentația dată de *Societatea diletantă* pentru beneficiul aziluluĭ *Sînta Maria*, a adus un venit de 617 galbenĭ din locurile vîndute publiculuĭ.

Această reprezentație s'a dat în 13 Aprilie 1871, la care a azistat și Măriile Lor Doamna și Domnul Romînilor. S'a jucat *Ginerele luĭ Hagi Petcu*, comedie în 2 acte de V. Alexandri. Admirațiunea publiculuĭ s'a concentrat maĭ ales asupra D-neĭ *Natalia Suțu*, care în rolul Adeleĭ fiĭca luĭ Hagi Petcu, a fost artistă de rară aparițiune, și care, atît prin mimica escelentă și intonațiunea clară și sonoră cît și prin desele schimbărĭ de costume care de care maĭ prețioase, n'a lasat nimica de dorit în privința efectuluĭ. D. *Teodor Aslan* în rolul luĭ Hagi Petcu, a fost un tip de tot original care a produs multă ilaritate prin jocul săŭ, ce se poate numi perfect fără exagerare.

D-niĭ *Al. Beldiman* și *G. C. Negruzzi* în rolurile prinților Movileștĭ, ambiĭ șĭ-au înțeles cu exactitate posițiunea, ceĭa ce n'a putut, să le asigureze decît o bună reușire.

D. *N. Cantacuzin*, în rolul luĭ Verdulescu, prietenul luĭ Hagi Petcu ne-a înfățișat un caracter blînd și smerit, care a mulțămit pe spectatorĭ.

D-niĭ *V. Lazu* și *G. Duca*, avînd rolurĭ maĭ secundare, unul ca fecĭor, celalalt ca bucătar, n'au avut atîta de lucru, dar cu toate aceste d-lor au știut să-șĭ facă interesante miciile rolurĭ.

D-niĭ *Zira* și *Bucicov*, carĭ reprezentau pe doĭ zarafĭ ovreĭ au dovedit o bună cunoștință a obiceiurilor acelora și au ridicularizat defectele cu carĭ aceștĭ oamenĭ ne schimosesc limba.

Ginerele luĭ Hagi Petcu, a fost urmat apoĭ de două comediĭ franceze *Le coucher d'une étoile*, în care au jucat maĭ toate persoanele dinaĭnte și tot cu acelașĭ bun succes. Singura persoană nouă a fost D-na *Aspasia Greceanu*, care întru nimica n'a fost inferioară, în ceĭa ce privește bunul gust în alegerea toaleteĭ și efectul cu care a jucat rolul Eurydiceĭ.

Reprezentația s'a terminat prin o comedie cu cîntece intitulată *Après le bal*, în care nu erau decît două persoane: D-na *Elisa Donici* și *Teodor Aslan*, despre cari nu putem vorbi decît cu o profundă recunoștință de talentul ce posed, și cari atît prin jocul bine nimerit, cît și prin cupletele bine cîntate (compuse de Dl *Caudella*), au făcut pe public să-și esprime de maĭ multe orĭ mulțămire prin aplaose și buchete! Altfel aplausele și buchetele n'au lipsit nicĭ în piesele precedente.

Dar ceĭa ce a ridicat maĭ mult efectul și celebritatea acesteĭ serĭ a fost că MM. LL. Doamna și Domnul au asistat de la începutul pănă la sfîrșitul reprezentațiuneĭ, urmărind jocul peste tot cu cea maĭ vie atențiune, ceaĭce era o adevărată și bună lecție pentru mulțĭ....

(*Curierul de Iașĭ* No. 41 din 16 Aprilie 1871) *Bădescu.*

In reprezentația de la 20 Aprilie s'a jucat piesele *Nobila Cerșetoare*, comedie într'un act de V. Alexandri, *Haimana sau strămutările amploiaților romînĭ*, cînticel comic de V. Alexandri, *Les deux sourds*, comedie într'un act, și *Prisonier sur parole*, de asemenea comedie într'un act, aceste două din urmă jucate în limba franceză.

* * *

Tot în această ĭarnă, o parte din actoriĭ ĭeșenĭ, cari n'au fost angajațĭ de directorul Neculaĭ Luchian pentru stagiunea din Iașĭ, s'au dus la Bîrlad, unde sub direcțiunea uneĭ D-ne Ana Ghenopol din Bucureștĭ, au înființat o trupă teatrală, care a dat o serie de reprezentațiĭ de drame și comediĭ în acel oraș în cursul ierneĭ 1870—1871. Intre actoriĭ ce au figurat în acea trupă găsim pe *Mihail Galino, Alecu Gheorghiu, Mihailescu, Al. Ivolschi*, D-nele *Dimitrescu, Elena Ivolschi*, D-ra *Otilia Senti* și alțiĭ [1]).

Credem nimerit a arăta aicĭ o neînțelegere care a urmat în cursul acesteĭ stagiunĭ, între autoritatea comunală și Prefectul Județuluĭ Iașĭ Neculaĭ Gane, relativă la întrarea în loja Domnească din Teatrul Național, în timpul reprezentațiilor, care, după cum am văzut în contractul încheĭat între Primărie și antreprenorul teatruluĭ, Neculaĭ Luchian, (art. 29 din contract) nu putea să fie deschisă și nicĭ să intre cineva în ea, decît numaĭ Domnul și Doamna țăriĭ, cînd urma să asiste la Teatru [2]).

Prefectul județuluĭ, crezînd că are dreptul de a întrebuința acea lojă, în timp cînd nu se afla familia Domnească în Iașĭ, cu toată opunerea Administrațieĭ comunale care încuĭase ușa lojeĭ a trimis agențĭ polițieneștĭ ca să strice ușa, și în modul acesta astfel cu forța întră în lojă, împreună cu alte persoane și

---

1) Despre toate aceste reprezentațiĭ citate, a se vedea *Curierul de Iașĭ* pe aniĭ 1870—1871.

2) Vezĭ foaia „Progresul“ No. 65 din 1870.

familia sa, chiar la prima reprezentație de deschiderea stagiuneĭ (la 8 Noemvrie 1870).

In urma acestuĭ fapt a urmat o corespondență vie, atît între Primărie și Prefect, cît și cu Ministerul de Interne,—ceĭa ce la urmă a provocat chiar demisiunea întreguluĭ Consiliu Comunal.—

Pentru maĭ bună lămurire, reproducem aicĭ adresele schimbate între zisele autorităţĭ. Ştiut să fie!

Adresa Primărieĭ No. 12644 din 12 Noembrie 1870, către Prefectul Judeţuluĭ Iașĭ.

Domnule Prefect,

Consiliul Comunal în ședința de la 10 a curenteĭ, a fost informat că d-voastră ne ţinînd samă de stipulaţiunile contractuluĭ încheiat de el pentru concesiunea teatruluĭ și de dreptul de proprietate ce are comuna asupra acesteĭ instituţiunĭ, pe care o ţine cu spesele sale proprii, prin efracţiune aţĭ deschis loja rezervată pentru persoana Măriilor Sale Domnuluĭ și Doamneĭ, și v'aţĭ instalat în ea d'inpreună cu maĭ multe persoane, între care și copii.

Această urmare foarte gravă în sine, și cu atîta maĭ mult responsabilă cu cît ea vine din partea d-voastră care sînteţĭ însărcinat de lege de a face să se respecte dreptul altuia a silit pe consiliu ca pe lîngă alte măsurĭ ce trebue a se lua pentru a nu se maĭ repeta să se eĭe și pe acea de a vă pofti ca pe viitor să nu maĭ dispuneţĭ nicĭ într'un mod de arătata lojă pe care autoritatea Comunală în dreptul său de proprietate a dispus de a nu se deschide de cît la reprezentaţiunile la care vor asista Măriile lor Domnul și Doamna.

Comunicîndu-vă dar cele ce preced spre știința și regula d-voastră, vă rog să primiţĭ asigurarea consideraţieĭ mele.

p. Primar, *Major Hazu*

Secretar, *Antonescu.*

Acestă adresă s'a publicat și prin placarde pe strade și prin foaĭa *Progresul*.

In acelașĭ timp Consiliul Comunal a dispus ca loja Domnească să fie pecetluită cu sigilul Comunal, ceĭa ce s'a și făcut în ziua de 19 Noemvrie, de către ajutorul de Primar Majorul I. Hazu, care a încheiat în acest scop și un Proces-Verbal.

Ministrul de Interne în urma necurmatelor corespondenţe avute cu Prefectul Gane, trimise la 19 Noemvrie o adresă cu No. 15,681, către Primarul Iașuluĭ, în cuprindere următoare:

Domnule Primar,

Mă informez că aţĭ poprit întrarea Prefectuluĭ aceluĭ judeţ în loja Princiară din Teatrul aceluĭ oraș închizînd-o și luînd cheia.

Zestrea Mănăstireĭ Neamţu-Secul

II

Tablou de moşiile perdute orĭ înstrăinate în curgerea vremeĭ care la 1854 nu era întrupate la M-rile Nemţene, anume:

1. Ciorenii. moşie (a schituluĭ Urgueştĭ) vezĭ tom. 4. pag, 35. 2. Bolta Nedelcu—alăturea de Vadra Iazuluĭ în Basarabia dăruită M-riĭ de N. Ispiru, t. 4, 42. 3. Brătuleţu moşie a M-riĭ Secu cu toate documentele eĭ şi cu 10,000 de leĭ s'au dat schimb de stareţul Dometian la 1827 Maĭceĭ Agafia Balş. şi s'au luat schimb moşia Cărnicenĭ. 4. Vlădeştiĭ moşie (a schituluĭ Urgueştĭ) dată de postelnicul Dimitrie Jora. 5. Cărniceniĭ moşie a M-riĭ Secu şi cele 10,000 de leĭ s'au dat schimb de stareţul Dometian la 1833 Doamneĭ Smaranda Beldiman s'au luat schimb moşia Volintireştiĭ t. 4 53. 6. Preoteştiĭ—o parte—şi din moşia Ungheniĭ altă parte s'au înstrăinăt prin judecată.—In timpul stareţuluĭ Dometian. 7. Talpa, moşie din judeţu Neamţu dată de Olga Costachi la 1832 t. 4. 53. 8, Panureştiĭ (lîngă Drăgăneştĭ) dată de Pavel Popovicĭ la 1834. 9. Movila Turculuĭ din ţinutul Covurluĭ—au dat-o stareţul Neonil la 1835, luĭ Vasile Sturza pe treĭ dughene proaste din tîrgu Iaşĭ. 10 Voroveştiĭ Moşiea M-riĭ Neamţu înstrainată de demult. 11 Spineniĭ, moşie dată de Aron Vodă cu uricul de la 7108 Maĭ 22. 12 Gorneştiĭ (dela ţinutul Covurluĭ), dată de Elencu Stamatin a luĭ spatariu Gavril Stamatin, 13. Ovreeştiĭ moşie în ţinutul Vasluĭ—înstrăinată, t. 6. 60. 14. Huhurezu—moşie dată de Gavril Alexa din Cofeştĭ M-riĭ Secu la 1654, Maĭ 11, idem. 15. Căpoteştiĭ, 16. Purceleştiĭ moşiĭ date M-riĭ Secu idem. 17. Biserica cu hramul Naşterea S. Ioan Botezătorul din M-rea Neamţu—desfiinţată—pe locul eĭ s'au zidit cliriarhiea veche de Episcopul Teodosie de la Rădăuţĭ—la t. 8, pag. 21 clisiarhie zidită la 1549. 18. Biserica Sf. Ierarh Spiridon (Spira) ce zidită de Goseneştiĭ ceĭ vechĭ la schitu Slătioru, desfiinţată bis. strămutată la satul Lunca şi acolo înoită cu hramul Sf, Nicolaĭ, ĭară pe locul bisericeĭ Spira s'au zidit bis. Vovidenia de azĭ biserica Spira înstrăinată cu toată zestrea eĭ şi cu moşiea Mărăţeĭ dela Peatra-Neamţ, 19. Biserica Buna-Vestire cu tot schitul Nifon dela M-rea Secu: arsă şi pustiită de Turcĭ la 1821. 20. Schitul Bălăştiĭ de la codrul Sîrbilor desfinţată, t. I. 91 cu toată averea luĭ.

(Va urma) **Arh. Narcis Creţulescu**

DĂRI DE SAMA

P. P. Negulescu: Filosofia Renaşterii, vol. I, 1910, Bucureşti *Carol Göbl*.—Volumul care are acest titlu cuprinde cursul făcut la Universitate asupra istorieĭ filosofieĭ. Ideile expuse în el, deşi nu sînt decît o istorie a filosofieĭ, sînt de o frumuseţe pururea atrăgătoare. Aceasta pentru că şi atuncĭ şi azĭ şi în toate timpurile, mintea omuluĭ e frămîntată de aceste ideĭ.

Trebue de constatat că din cauza clarităţeĭ stiluluĭ şi a planuluĭ conceput şi executat în scrierea acestuĭ volum, citirea luĭ se face cu plăcere şi nu se poate lăsa din mînă, odată început, pînă la sfîrşit. Nu numaĭ pe studentul dela litere şi filosofie, dar dela orĭce facultate îl poate interesa, şi-ĭ poate folosi, citirea acestuĭ volum. Vom spune chĭar că citirea acestor ideĭ expuse cu atîta superioritate de d. P. P. Negulescu e necesară şi omuluĭ doritor de o cultură generală : în eĭ va vedea trecerea dela starea intelectuală a evuluĭ mediu spre cea de azĭ, ba, poate, va constata că acea asemănatoare desvoltare intelectuală se săvîrşeşte în fiecare om în trecerea prin deosebitele vrîste a copilărieĭ, tinereţeĭ, maturităţeĭ. Nu rare orĭ ni se întîmplă să vedem trezîndu-se în copiiĭ noştri din clasele liceale maĭ superioare ideĭ ca cele ce se găsesc ivindu-se în minţile oamenilor maturĭ aĭ timpuluĭ renaşteriĭ, numaĭ că expunerea lor se face cu o superioritate de sistem necunoscută minţilor tinere de azĭ.

Citind cineva titlurile capitolelor din acest volum : *Renaşterea* ; *sisteme vechĭ, curente nouă* : *şcoala din Padua* : *Averrismul şi peripatetismul liberal* ; *Pompanazzi şi Nifo* ; *Cremonini şi Galileĭ,* etc., ar crede că ceia ce se scrie în ele nu maĭ poate azĭ să ne intereseze. Şi totuşĭ citească cineva pe Pomponazzi sau Nifo, pe Cremonini sau Galilei, pe Pierre dela Ramée, epicurismul, atomismul, stoicismul şi va simţi că citeşte ideĭ şi lucrurĭ care-l interesează în gradul cel maĭ înalt, va vedea că şi azĭ gîndim şi simţim ca un Lorenzo dela Valle, ca un Sennert, etc.

Mulţĭ din ceĭ carĭ scriu sau tratează despre lucrurĭ din veacurĭ trecute de mult, le prezintă sec şi neatrăgător, aşa că te face să-ţĭ formezĭ o idee greşită despre inteligenţa oamenilor din acele timpurĭ. De aceĭa simţĭ o adevărată mulţumire cetind *Filosofia Renaşteriĭ de P. P. Negulescu,* care a ştiut să ne dea o oglindă adevărată, un tablou viu despre viaţa intelectuală a aceluĭ timp.

Nu putem decît să ne felicităm cu publicarea unor asemene lucrărĭ de filozofie în limba romînă şi să dorim cît maĭ curînd şi publicarea celorlalte volume.

Valeriu Hulubeĭ

ANUL XXII. Aprilie 1911 No. 4.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂŢII ŞTIINŢIFICE şi LITERARE DIN IAŞI

SUMAR

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia, a se adresa d-luĭ *A. D Atanasiu, profesor, Iaşĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1911

Onor. Cititorĭ,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhiva" de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şi literatureĭ romîneştĭ, prin publicarea lucrărilor lor în „Arhiva", pe lîngă autorităţile ştiinţifice şi literare recunoscute, şi de a împărtăşi aceste lucrărĭ publiculuĭ prin stăruinţa continuă, a acesteĭ reviste.

Aţĭ primit regulat numerele pînă acum şi vă rugăm foarte mult a ne trimite abonamentul Dv. din urmă, dacă sînteţĭ în întîrziere, şi pe anul curent, care nu e plătit.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspîndirea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm în preţiosul Dv. concurs.

Administraţia.

Bibliografie

Vasile Părvan.—Contribuţiĭ epigrafice la Istoria Creştinismuluĭ Daco-Roman. Bucureşti, 1911. 1 vol. 223 pag.

Ioan Dragoslav.—Invăţaţi şi meseriĭ, cu o precuvîntare de Ion Kalinderu, în biblioteca populară a Administraţiunei Domeniilor Coroanei. Bucureşti 1911.

Em. Grigorovitza. Scrierĭ în limbagiu moldovenesc, se află de vînzare la Librăria Naţională (Bucureştĭ).

1.—*Chipurĭ şi Graiurĭ din Bucovina*, vol. ilustrat leĭ 2.50

2.—*De la Hotare*, istoriĭ moldoveneştĭ. 1 vol. leĭ 2.

3.—*Schitul Cerebuculuĭ*, povestire istorică 1 vol. leĭ 1.

4.—*Oamenĭ vechĭ.* trad. după originalul rus a luĭ Gogol, leĭ 0.30.

5.—*Povestirĭ răzleţe*, (în Bibl. pentru toţĭ leĭ 0.60.

6.—*Cum a fost odată*, schiţe nouă din Bucovina 1 vol. leĭ 2.50.

E. G. Racovitza et R. Sevastos.—*Proidotea Haugi* n. g., n. sp., Isopode oligocêne de Roumanie et les Mesidoteini nouvelle souss-famille. (Archives de zoologie experimentale et gênêrale, Paris, 29 Déc. 1910. Librairie Albert Schulz),

N. Zaharia.—*Amorul*—cum ĭea naştere—cum evoluează,—cum se stînge,—cum se degradează.—Amorul şi nebunia.—Sinuciderile din amor. 1911, Bucureştĭ tip. G. Ionescu, str. Academieĭ 30 Pr. 1 leu.

Ion Cocârla-Leandru.—*Jalea Satelor* (versurĭ). Tip. Soc. Şcoala Romînă, Suceava. Pr. 2 cor.

Anales del Museo Nacional de Montevideo. Serie II Tomo I. Entrega III.

G. Tărăbuţă.—*Corurile Bisericeştĭ.* Galaţĭ 1911. Preţul 25 banĭ

Felix Ravenna.—Bollettino Storico Romagnolo. Ravenna (S Vitale).

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII No. 4. Aprilie 1911

AGHIOTANTUL GENERALULUI

— NUVELĂ —

Dedicată societăței științifice și literare

E cam demult de atuncea. Comandantul corpuluĭ VI de armată, ne poftise pe maĭ mulțĭ militarĭ și civilĭ, la un prînz intim; ĭar p'intre civilĭ, mă aflam și eu.

După masă, veni vorba despre cĭudatele pofte ce le resimt cucoanele, în timpul cînd se aflu, cum s'ar zice, *în stare binecuvîntată*. Părerile erau împărțite.

Parte din ceĭ însurațĭ, văduvĭ, orĭ divorsațĭ, precum și cîțĭ-va militarĭ ramașĭ flăcăĭ tomnatecĭ, susțineau că-s numaĭ niște mofturĭ, scornite de cucoane pentru ca să-și implinească nestingherite toate nazurile și să-șĭ lege maĭ bine barbațiĭ la gard; ceilalțĭ, adică ceĭ reînsurațĭ, însurățeĭ, logodițĭ, sau numaĭ candidațĭ la însurătoare, să ridicau cu înverșunare, împotriva uneĭ teoriĭ atît de barbare și antifeministă! susțineau că poftele acelea sunt cu totul fireștĭ, învederînd părerea lor cu probe luate chiar din viață. Nu se observă la noiĭ născuțĭ atîtea semne care le pătează jumătate de obraz? Dar alunele? Dar fragiĭ? și cîte alte anomaliĭ datorite numaĭ uneĭ pofte ce mamele lor nu și-au putut-o îndeplini la timp.

Medicul Divizieĭ locale, purtînd galoane de locotenent Cocolonel și căsătorit cu o femeĭe încîntătoare, chemat a'șĭ da avizul, ținu partea acelor din urmă, fără a înfrunta prea mult părerea celor dintăĭu, între care se aflau grade superioare și cliențĭ cu vază. Zise numaĭ, că e foarte greu pentru știință de a deosebi și maĭ ales la timp, poftele naturale din cele provenite numaĭ din nazurĭ. Negreșit că atuncĭ cînd se învederează prin semne, știința e silită să se închine înaintea faptuluĭ constatat; dar nu poate face maĭ mult, medicul nefiind chemat la timp pentru a le preîntîmpina prin îndestulare. Cînd vine noul năs-

cut pe lume, de obiceiu pofta a dispărut de mult. „Pe de altă „parte, adaugă învăţatul medic, pot spune că unele ciudăţenii, „cu totul de altă natură ca acele de care este vorba, şi pe care „le constatăm zilnic, sunt încă atît de puţin cunoscute ştiinţeĭ, „încît nu le poate tălmăci cu destulă siguranţă, ca să poată a- „runca o pată, asupra uneĭ mame de familie. Se întîmplă foarte „des, să nu samene cu niciĭ unul din genitorii săĭ şi cu niciĭ un „membru din familiile sale paternă sau maternă; ci cu o per- „soană absolut străină, dar pe care mama, fie de bună voie fie „silită de împrejurări, a trebuit să fie în relaţiuni zilnice. Să „conchizi din asta că acele relaţiuni au putut fi la un moment „dat culpabile? Ştiinţa nu se poate pronunţa, căci sunt atîtea „cazuri unde s'au constatat că între ceĭ bănuiţi departe de a e- „xista vre-o dragoste. era o adevărată antipatie. In asemenea „întocmiri, ar fi cu totul nedrept şi absurd a bănui cinstea uneĭ „femeĭ şi credinţa eĭ către barbat, cînd purtarea eĭ a fost tot- „deauna corectă".

„Aşa este făcu D-nul Comandant al Corp. VI de armată! „Aĭ deplină dreptate Doctore! Deplină dreptate! Iată D-lor pen- „tru a întări spusele D-sale şi a închide gura celor răutăcioşi, „am să vă povestesc ceva din însuşi viaţa mea. Cred, adause el „răsucindu-şi musteaţa, că după asta, nimene nu va îndrăzni a-mi „pune cuvintele la îndoială" [1]).

Era cam cu vre-un an, sau poate şi mai bine, înainte de războĭ; tocmaĭ pe cînd treceau volintirii Ruşi spre Serbia. Reghimentul al 9-lea de linie [2]) pe care'l comandam ca colonel, abia venise din Huşi să se aşeze în garnizoană la Bucureşti, (magaziile şi compania afară de rînduri rămăseseră tot acolo de o cam dată). Purtam cu mîndrie porecla de *cel maĭ frumos Colonel al armateĭ!* Nalt, după cum mă vedeţi şi acum, eram, cu adevărat, în deplinătatea frumuseţeĭ mele de barbat frumos, voinic şi ager! Un singur lucru mă strica şi atuncĭ; pîrdalnicul ista de nas, prea mic în proporţie cu fruntea şi cu restul obrazuluĭ. Aminterea eram un adevărat Apollo!

Ca aghiotant a reghimentuluĭ, l'aveam pe bietu colonel de stat major Cocuţel Petrea, care o murit nu de mult la Galaţi şi pe care cred că l'aţi cunoscut cu toţii. Pe atuncea era numaĭ locotenent tînăr; dar cu toată deosebirea de grade, trăiam ca fraţii şi eram nedespărţiţi. Foarte deştept şi învăţat, mă ajuta mult, maĭ ales în cancelarie; apoĭ maĭ era un lucru, parcă lîngă dînsul, îmi şedea şi maĭ bine! Pe cît eram eu de nalt, frumos şi voinic, pe atît era el de scund, urît şi pipernicit; de-mi lipsea poate ceva milimetre la nas, luĭ îi prisosea un întreg decimetru! Din tot obrazu, nu'ĭ vedeaĭ de cît nasul! Şi cine rîdea maĭ tare de asta,

---

1) Corpul VI de armată nu exista încă.

2) Acest reghiment, în potriva celor spuse în nota precedentă pentru Corpul VI, n'a existat nici odată.

decît tot Cocuţel?! Era o floare de băĭet: vesel, mucalit şi bun camarad! De la mine şi păn la cel de pe urmă soldat, nu era militar care să nu'l ĭubească.

Primblîndu-ne amîndoĭ într'o Duminică pe aleĭa cea mare din Cişmigiu, unde tocmaĭ cînta muzica noastră, ĭată că ne ĭesă înainte două dame: una c'am în vîrstă dar foarte elegantă şi distinsă, ceĭalaltă năltuţă şi subţire, era o zînă din poveştĭ! vorba cînteculuĭ ce se cînta pe atuncea de muntenĭ: şi chiar de muzica reghimentuluĭ în potpuriu naţional: „S'o vezĭ mamă n'o maĭ uĭţĭ!"

Pipernicitul de Cocuţel le salută adînc şi se înroşi la faţă ca sfecla. Salutăĭ şi eu bine înţeles. Cea în vîrstă, ne răspunse foarte demn; ceelaltă, parcă nicĭ nu ne băgă în samă, dar se făcu maĭ roşie şi decît Cocuţel. Cum mergea cu ochiĭ plecaţĭ în jos mi se păru că, cu coada ochiuluĭ, mă privea maĭ mult pe mine şi chiar cu mare curiozitate.

Le cunoştĭ? fu prima mea întrebare după ce trecurăm de dînsele.

Da, D-le Colonel, 'mĭ respunse băĭatul. Cea tînără e viitoarea mea logodnică.

Parcă mă trăsnise cu ceva în cap! Cum? Ce vreĭ să zicĭ? făcuĭ eu uluit?

Că sunt hotărît s'o cer în căsătorie, nu maĭ departe decît Duminica viitoare. Aştept numaĭ consimţimîntul Tateĭ. O chiamă Zoe, fiica Doamneĭ Alexandrina Teodorescu, văduva majoruluĭ cu acest nume.

Măĭ băete măĭ, făcuĭ eu clătinînd din cap şi fluerînd a pagubă! măĭ băete, pentru Dumnezeu! Te-aĭ gîndit serios?! Ce să facĭ tu cu aşa femeĭe? Asta, monşer, cît eştĭ tu de mare şi de voĭnic, te pune tot în buzunarul fusteĭ şi de maĭ îndeasă şi batista peste tine, apoĭ nu maĭ eşĭ de acolo nicĭ peste zece anĭ!

Nu-ĭ nicĭ o teama de asta D-le Colonel, respunse mucalitul fără a se supara. In buzunarul eĭ nu pot încăpe de nas; dar să zicem, că aşĭ găsi mijlocul să'l strecor cumva: parcă nu mi-ar fi bine? orĭ m'ar bate vîntul?!

Ian ascultă camarade, făcuĭ eu scos din răbdărĭ! Tătă-tău ţi-o da, nu ţi-o da consimţimîntul luĭ, dar eu să ştiĭ că nu ţi-l voĭ da nicĭ odată! Nu te voĭ lăsa să facĭ aşa copilărie odată cu capul!!

Scuzaţĭ vă rog D-le Colonel, făcu locotenentul Cocuţel redevenit serios şi luîndu-şĭ poziţia de ofiţer înaintea superioruluĭ: dar odată că fata e cinstită, de familie onorabilă şi are dota reglementară, nu prea văd cu ce drept v'aţĭ opune la fericirea mea. Ştiţĭ că vă sunt devotat şi că-mĭ iubesc camarazii şi reghimentul, dar cu toată durerea, m'aşĭ vedea silit să-mĭ cer permutarea în alt corp.

Asta nu-mĭ maĭ venea de loc la socoteală. V'am spus maĭ

adinioare motivele. Dacă mi-era drag frontul, pe atuncea, lucrările de cancelarie mă plictiseau grozav. Făcuĭ dar ceia ce se cheamă în strategie un simulacru de retragere, pentru ca să-mĭ dau timpul să pregătesc victoria. Il întrebăĭ dar mĭerat: zicĭ că e de bună familie şi are zestre reglementară?... Iaca n'am ştiut!

Ba are maĭ mult de cît de treĭ orĭ zestrea reglementară: două case marĭ în Batiştea, la numerile 58 şi 60 sunt lăsate eĭ chiar prin testamentul majoruluĭ...

Acolo şade l'întrerupseĭ eu?

Nu D-le Colonel. In casele mameĭ sale din strada Dionisie la No. 10. Care şi acele tot ale eĭ vor fi că e singură la părinţĭ; dar maĭ are nişte prăvăliĭ spre obor, o vie la Cuţitu de argint şi un han nu maĭ ţin minte unde... la Pantelimon parcă.

Apoi dacă e aşa, să schimbă vorba, făcuĭ eu oftînd. Să'ţĭ fie cu noroc şi într'un ceas bun camarade. Numaĭ ascultă şi de mine dragă: *nu-te-gră-bi* Nu vezĭ cum merg trebile acum? Se încaeră lumea din toate părţile; ca mîĭne te pomeneştĭ că intrăm şi noi în horă. De însurat să ne ardă acum pe noĭ militariĭ? Pe asta o aĭ în mînă orĭ cînd; maĭ poart'o şi tu cu vorba. Poate săţi răsără o partidă maĭ potrivită, că te văd băĭat cu noroc. Nu, drept să-ţĭ spun: prea e lungă asta pentru tine. Te-ar rîde lumea cînd aĭ ĭeşi cu dînsa la braţ. Eĭ îĭ trebue tot de ceĭ de la flancul drept; oamenĭ chipeşĭ, bună-oară ca mine. Pe cînd ţie ţĭ-ar lipsi aproape un centimetru pentru talia reglementară, de n'aĭ purta tocurĭ marĭ la cizme. Pentru un ofiţer, mai treacă, meargă, dar pentru un barbat... ĭa gîndeşte-te! In sfîrşit îĭ spuseĭ tot ce-mĭ trecea prin minte, doar îĭ voĭ muta gîndul, dar vedeam că-ĭ în zadar.

La noapte nu putuĭ să închid ochiĭ. De cĭudă mă duseĭ să fac un rond la cazarmă şi dăduĭ alarma, *trivoga*, cum se zicea pe atuncea. A doua şi a treĭa noapte tot! Până ce reclamară mahalagiĭ că nu se pot linişti şi că le sperii copiiĭ cu tobele. Geaba nu'mĭ maĭ ĭeşia ziua de la Cişmigiu din gînd, nicĭ ziua nici noaptea. Pe bĭetul Cocuţel săracu, îl încărcam cu lucrări peste lucrărĭ, să n'aĭbă cînd face vizite în oraş. In sfîrşit Sîmbătă îĭ găsiĭ şi luĭ nod în papură, şi'l băgăĭ la închisoare pe cincĭsprezece zile.

In acest răstimp făcuĭ cunoştinţa Cucoanelor şi până să-şĭ împlinească bietu Cocuţel zilele de arest, îmĭ făcusem cererea în toată regula şi logodit cu scumpa şi neuitata mea Zozo.

Temîndu-mă de vre-un act de nebunie din partea luĭ, înainte chiar de a-şĭ isprăvi pedeapsa, îl trimeseĭ de urgenţă la Huşĭ, să desbată nişte încurcăturĭ ce rămăseseră de pe urma reghimentuluĭ şi să vie la corp cu depozitul şi compania afară de rîndurĭ. Aceasta o făceam numaĭ ca să-ĭ dau timp să se liniştească de greaua lovitură ce fusesem silit să ĭ-o dau. Ştiĭam că

însărcinarea va ţinea cel puţin treĭ săptămînĭ, că pe atuncĭ, nu era drum de fer nicĭ la Vasluĭ, da mi te la Huşĭ! Mĭ-era nespus de milă de bĭetul băĭat şi mare teamă că-şĭ va cere permutarea; dar maĭ bine orĭ ce, decît să renunţ la Zozo! In timpul strigărilor şi a pregătirilor de nuntă, bietu Cocuţel se îmbolnăvi aşa de rău la Huşĭ că fuĭ silit să trimit acolo pe ofiţerul cu îmbrăcămintea şi pe doctorul reghimentuluĭ: unul pentru ca să-l înlocuĭască, ĭar altul pentru ca să-l aducă la corp şi să-l interneze la spitalul militar, unde era, cît pe ce, să-şĭ isprăvească cariera!

Bine înţeles că la nuntă, aghiotantul reghimentuluĭ dădu lipsă la apel; dar Zozo nicĭ nu băgă de samă. Ca ce era să-şĭ amintească de dînsul? Unde avuse el de gînd s'o ceară de nevastă? Dar chiar s'o fi cerut! Intre mine şi dînsul, putea sta bĭata fată, macar o clipă la îndoĭală? Aşa s'o fi gîndit şi Cocuţel şi ĭ-o fi dat dreptate, că în loc de a'şĭ cere permutarea, veni, îndată ce ĭeşi din spital, să ne presinte felicitările sale în mare ţinută de ceremonie.

Ne găsi în plină lună de miere. Saracu! Era frumos şi gras, ca o muche de sabie în timp de războĭ şi toată faţa luĭ nu era decît un nas! La vederea luĭ, bĭata Zozo era aproape să leşine... fie de milă, fie de scîrbă,... nu mi-am putut da samă nicĭ odată. Ea spunea că-ĭ fusese în totdeauna antipatic şi că numaĭ de dragul meu se sileşte sa fie abia politicoasă cu dînsul ştiind că ţin foarte mult la el şi că-mĭ este chiar de neaparată trebuinţă

Cînd primirăm ordinul de mobilizare şi al 9-lea de linie plecă spre Dunăre, Zozo nu vru, nicĭ în ruptul capuluĭ, să rămîĭe în Bucureştĭ, care era pe atuncea plin de ruşĭ. Le închirià lor pe preţ mare cele două case din Batişte, dădu cu luna apartamentul nostru din Dionisie, o însărcină pe soacra-me cu primirea chiriilor, şi plecă după mine la Turnu-Măgurele, unde intră ca infirmeră voluntară, la unul din spitelele noastre de campanie.

Peste Dunăre, 'mĭ făcuĭ se înţelege, datoria ca orĭ care altul. Mă expuneam, acolo unde era nevoie, dar cu socoteală, ca un ofţer superior conştient de răspunderea sa şi de gravele urmărĭ ce pot rezulta pentru trupă cînd şefiĭ se expun prosteşte.

Nebunu de Cocuţel, parcă căuta moartea cu lumînarea aprinsă! Unde era primejdia maĭ mare, acolo se baga! „Măĭ băete măĭ, îĭ strigam eu cîteodată, astîmpără-te măĭ, că aĭ să daĭ într'o zi de dracu!

„Nu, D-le Colonel, 'mĭ respundea el rîzînd, îl sperii eu pe dracu, cît sunt de frumos! să nu duceţĭ nicĭ o grijă!

Maĭ ziĭ ceva nebunuluĭ dacă 'ţĭ-ajunge cureaua! Păn' într'o bună dimineaţă, un turc ascuns într'un tufiş îl cinsti pe bĭetul Cocuţel cu o perjă de plumb, de cele uscate şi fără zahăr. Il nime-

rise tocmaĭ în umărul stîng. In aceĭaşĭ clipă, maĭ primiĭ şi eu una în pulpa dreaptă, şi căzurăm amîndoĭ alăturea, el leşinat şi eu numaĭ cu piciorul amorţit!

Ne duseră pe amîndoĭ la Turnu, unde Zozo îşĭ împărţĭ îngrijirile între mine şi dînsul.

Rana mea era un fleac, căcĭ glontele trecuse numaĭ prin carne; da Cocuţel însă era maĭ rău căcĭ se ivise oarecare complicaţiĭ, a fost chiar un moment unde doctoriĭ perduseră orĭce nădejde. In opt zile eu eram pe picioare şi gata să mă reîntorc la corp, ĭar ofiţerul în afară de orĭce primejdie. Inainte de a pleca, mă duseĭ la patul luĭ să-mĭ ĭau ziua bună. Galben, prăpădit, abia vorbind, ştiţĭ ce-mĭ spune mucalitu?

„Mare noroc am maĭ avut de nas d-le Colonel!“

„Cum? Ce vreĭ să spuĭ?“

„De nu-ĭ făcea Turculuĭ umbră, mă nimerea tocmaĭ în frunte bată-l scîrba să-l bată!

„Măĭ băiete măĭ, îĭ spuseiu eu cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ şi cu zimbetul pe buză, tu pesemene, o să glumeştĭ şi cînd te-or duce la groapă!... Viteaz adevărat, cum să-ĭ zicĭ altfel!... Pacat de băĭatu cela că ĭ-a fost dat să moară în pat, ca orĭcare ţivil!

Ca infermieră, nevasta mă însoţise la patul bolnavuluĭ: „Ian ascultă Zozo îĭ spuseĭu eu, viteazu ista e scapat de orĭ ce „primejdie, acu mĭ-au spus'o doctoriĭ care l'au scapat. Să ştiĭ că „de acum tu-mĭ răspunzĭ de dînsul! Cum va fi în stare să că-„lătorească, să mi-l aşezĭ în apartamentul nostru din Dionisie.

„Da-ĭ închiriet dragă, cu 200 de leĭ pe lună, şi eu sunt „angajată aicĭ, macar moralmente. De ce să lipsesc de la dato-„rie şi să pierd 200 de leĭ pe lună, pentru un domn care 'mĭ este „antipatic?

„Nu vroĭ să ştiu de nimic! Viaţa luĭ face maĭ mult decît „200 de leĭ pe lună şi decît să îngrijeştĭ de toţĭ răcaniĭ armateĭ, „maĭ bine pe fratele meu de arme, căzut cu glorie alăturea cu „soţul tău! Nu-ţĭ zic maĭ mult: pe el Zozo cu toată inima! Şi „să mi-l cauţi, şi să mi-l îngrijeştĭ ca pe mine însu-mĭ, aĭ auzit?! „Dacă mă voĭ reîntoarce, vroĭ să-l regăsesc sănătos tun şi tare „ca fierul! N'avu ce face biata femeĭe, maĭ ales că ştia din ex-„perienţă că atît acasă cît şi în serviciu, nu revin nicĭ o dată „asupra ordinuluĭ dat“.

După rezbel, al 9-lea de linie făcînd ĭar parte din garnizoana capitaleĭ, mă revăzuĭ după atîtea lipsurĭ şi primejdiĭ, în apartamentul nostru din Bucureştĭ. Zozo ascultase de mine şi-l găsiĭ pe aghiotant sănătos ca tunul şi tare ca fierul după cum dădusem ordinul. Cu glumelele luĭ era veselia caseĭ şi soacră-mea ţinea la dînsul aproape ca la mine. Duserăm acolo viaţa cea maĭ fericită şi drept la 9 lunĭ după reîntoarcerea mea, scumpa mea Zozo mi-l dădu pe Titi, astă-zĭ major în regimentul 3 roşiorĭ La 10 Maĭ 78 fuĭ înaintat General de brigadă şi ne mutarăm cu toţiĭ la Craiova. Pe cine să-l cer ca aghiotant, de nu pe căpi-

tanul Cocuţel Petrea?! Acolo duserăm o viaţă tot aşa de fericită şi o avurăm maĭ întăĭ pe Didina botezată chiar de soacră-mea, apoĭ la anul pe Adela.

Cînd se înfiinţară comandamentele, fiind alţiĭ maĭ vechĭ şi maĭ marĭ în grad, mă mutară la Roman, unde mă înaintară la vechime general de Divizie. Acolo, Zozo care cu timpul, prinsese o adevărată dragoste de bună camaraderie, pentru ofiţerul care atîta timp îĭ fusese atît de antipatic îşĭ vîrî în cap să-l însoare. Băĭatul înaintase destul de repede prin meritele sale şi prin ajutorul meu. Se brevétase de stat major tocmaĭ de pe cînd eram la Craiova şi acum ajunsese la gradul de Locotenent Colonel şi şeful statuluĭ major a divizieĭ ce o comandam. Era deci un băĭat cu viitor cu gradul de general asigurat, prin urmare o frumoasă partidă. Făcu ce făcu buna mea Zozo şi-ĭ găsi o armeancuţă foarte bogată, dar cam slutişoară de felul eĭ şi cu un nas... aproape cît a mireluĭ! In ziua nunţiĭ, nu mă putuĭ opri să'l întreb între patru ochĭ.

„Toate bune camarade; dar cum o să faceţĭ ca să vă sărutaţĭ fără a vă turti nasurile?“

Atîta grijă s'avem, D-le General! e lucru de nimic, ne punem oblu, ea pleacă capul spre umărul stîng, eu spre cel drept, şi ne ajungem fără nicĭ o ciocnire maĭ violentă!

In urmă, împrejurările vieţeĭ şi a carliereĭ ne despărţiră.

El fu chemat în statul major generel al armateĭ, unde ne regăsirăm cîte-va lunĭ, cînd din ordinul M. S. Regeluĭ şi cu toată antipatia mea pentru politică, fuĭ silit să ĭau portofelu războiuluĭ. Noroc că ministeru era junimist sadea, şi nu ţinu mult! Conservatoriĭ ne făcură vînt de grabă şi astfel ajunseĭ Comandantul Corp. VI de armată. Aicĭ avuĭ durerea să îngrop pe bĭata Zozo şi aştept numaĭ să'l înainteze pe Titi Locot.-Colonel şi să capete un regiment; pentru ca să-mĭ regulez drepturile mele la pensie. După cum ştiţĭ, tocmaĭ pe cînd stăruĭam să'l aduc pe Cocuţel, şef al statuluĭ meu major, stîngacĭul s'o apucat să moară lăsîndu-şĭ pe armeacă cu nasul desperechiat.

Eĭ bine, închipuiţi-vă că nicĭ Titi, nicĭ Didina, nicĭ Adela nu seamănă cu mine şi abia dacă au de departe ceva asemănător cu Zozo; ĭar toţĭ cu toţiĭ au nasul luĭ Cocuţel! cine ar îndrăzni, macar să se gîndească la nişte relaţiunĭ culpabile, între aceste două fiinţe care nu s'au putut suferi, decît hăt tîrziu, cînd Cocuţel ajunsese flăcău tomnatic, Zozo îşĭ măritase două fete, ĭar Didina o făcuse de două orĭ bunică?!! Nu zeu! vă întreb şi pe D-voastră: cine ar fi obraznicul?!

Dumitru C. Moruzi

Cantemireştii şi Cuzeştii

APA ELANULUI

(Studiu istoric)

1) Căutînd a scrie despre *Cuzeştĭ* în istorie, ne interesază a stărui în deosebĭ asupra ramureĭ Cuzeştilor de la Fălciu, din care a eşit **Alexandru Ioan I Cuza Vodă**, domnul Principatelor Unite. Cum însă istoria acesteĭ familiĭ se leagă de istoria moşieĭ Bărboşiĭ, sat aşezat pe valea Moisieĭ un afluent al Elanuluĭ, vom schiţa desvoltarea vieţeĭ romîneştĭ pe această vale a Elanuluĭ, după date exacte istorice culese din actele de proprietate ale moşiilor, ce vin pe această apă, atîtea cîte până azĭ ne-au căzut în mînă.

Interesul de a lega povestea acesteĭ familiĭ de moşiile de pe valea Elanuluĭ este cu atît maĭ vădit, cu cît de pe această vale au eşit două case domnitoare, una a Cantemireştilor, răzeşĭ băştinaşĭ în dispărutul sat Silişteniĭ, pe Elan, spre obîrşie, şi alta a Cuzeştilor din Bărboşĭ, de la Fălciu.

2) *Elanul* izvorăşte din codriĭ mereĭ, ce acopăr podişul Dobrineĭ, şi anume de supt dealul Făgădăuluĭ, cel maĭ înalt punct în tot podişul acoperit cu codri seculari, avînd 378 m. înălţime asupra Măriĭ Negre. In înfundătura dealurilor Grumăzoaeĭ şi a Elanuluĭ se deschide o mică poeniţă, de unde ĭese izvorul foarte mic al Elanuluĭ, la o înălţime de 237 m. Apa şerpueşte la vale, şi după o distanţă de 6 km. primeşte pe stînga apa Receĭ. şi aşa unite udă satul *Urlaţĭ*, cel întâĭ sat, actualminte în fiinţă, de la obîrşia Elanuluĭ.

Mergînd tot spre miază-zi Elanul loveşte în dealul despre răsărit, zis Mutul şi Porceana, primeşte apoĭ pe dreapta la o distanţă de 4 km. în jos de Urlaţĭ, apa ce vine de pe valea Grumezoaeĭ lungă de 12 km. şi trecînd prin dreptul loculuĭ numit *Dăneştĭ*, fost sat, udă satul *Hurdugiĭ* — din vechĭ *Iteştiĭ*—tăindu-l în două.

De la Hurdugĭ Elanul face 2 coturĭ din cauza dealurilor, ce-ĭ stau în față spre stînga, cum și din cauza dealurilor, ce vin perpendicular dinspre nord și se isprăvesc în valea Elanuluĭ. De la doĭ km. în jos de Hurdugĭ Elanul apucă aproape direcțiunea E. V. pe o distanță de un km. apoĭ își reia direcțiunea N. S. pe altă distanță de 1 jum. km., până în dreptul satuluĭ *Gușițeĭ*, zis din vechĭ *Hîndreștiĭ* și *Ciocaniĭ*, al treilea sat ce udă apa Elanuluĭ. În dreptul satuluĭ Gușițeĭ Elanul primește pe dreapta apa *Cîșleĭ*, formată din 2 afluente: *Larga* pe care vin așezate satele *Șișcaniĭ*, *Tomșa și Hoceniĭ*; și apa *Bujoruluĭ*, pe care sunt așezate satele *Oțelenĭ Delenĭ*, *Golășeĭ* și *Talaba*, fie-care din aceste ape primesc alte părae în spre obîrșia lor. Valea Șișcanilor are o lungime de 12 km. ĭar valea Oțelenilor are o lungime de 11 km.; ĭar apele unite în părăul Cîșleĭ maĭ au o lungime de 5 km. până la vărsătura lor în Elan, în dreptul Gușițeilor.

De la Gușițeĭ Elanul apucă direcțiunea N. S. și după o distanță de 3 km. primește pe dreapta apa *Moisieĭ*, pe care sînt așezațĭ *Bărboșiĭ*, Tăetura Bărboșĭ, *Bagăul* și *Zgura*, apoĭ la 2 km. în jos primește tot pe dreapta în dreptul satuluĭ Poșta Elanuluĭ, apa Mălăeștilor, pe care vine satul *Mălăeștiĭ*. Poșta Elanuluĭ e al patrulea sat ce-l udă apa Elanuluĭ. Valea Bărboșilor are o lungime de 15 km. până la Zgura; ĭar Valea Mălăeștilor are o lungime de 12 km. până în codri.

De la Poșta Elanuluĭ, apa Elanuluĭ merge tot spre Sud și tocmaĭ după 9 km. distanță dăm de satul *Găgeștĭ*, al cincilea sat ce-l udă Elanul în drumul său. Pe dreapta maĭ primește apa Vutcanilor, ce se unește cu părăul Văiĭ luĭ Darie, pe care sînt așezate satele cu acelașĭ nume, avînd cea dintăĭ o lungime de 12 km. și cea de a doua o lungime de 7 km. Tot aicĭ maĭ vin alte 2 văĭ: a Tupilaților și a Pogăcenilor, cu apa Hulubățuluĭ, amîndouă fiind mult maĭ scurte.

De la Găgeștĭ Elanul merge tot spre sud și după o distanță de 3 km. udă pe stînga satul Peicaniĭ. ĭar după alțĭ 3 km. udă pe dreapta satul *Giurcaniĭ*, primind încă 2 părae tot pe dreapta: părăul Urdeștilor, pe care vin așezate satele *Urdeștiĭ* și în fund *Băseștiĭ*, cum și Jigălia pe care vin așezate satele *Jigălia*, *Micleștiĭ*, *Rășcanĭ*, *Ţiful*, *Dodeștiĭ* și *Tămășeniĭ*. Valea Urdeștilor are o lungime de 13 km., ĭar valea Jigălieĭ o lungime de 11 km.

De la Giurcanĭ, apa Elanuluĭ merge îngustîndu-se între două dealurĭ, Giurcaniĭ în continuare cu Murgeniĭ pe dreapta și pe stînga dealul *Peicanilor* cu al *Raiuluĭ*—și după ce primește la 3 km. în jos pe stînga singurul afluent apa *Hulubățuluĭ*, de pe o vale maĭ mult sacă, lasă în stînga satul *Raiul*, așezat pe văgăuna dealurilor ce stăpînesc satul, după

o distanţă de 9 km. atinge *Murgenii*, ce se află aşezaţi pe Mihona, un afluent, ce se varsă în Elan mai jos la o distanţă de 2 km. în dreptul satului *Hănăsenii*, al 8-lea şi ultimul sat ce-l udă apa Elanului. *Giurcanii* e cel mai de jos sat pe partea Elanului ce udă judeţul Fălciului; în dreptul Raiului sîntem intraţi în judeţul Tutova.

In dreptul tîrguşorului Murgeni se deschide valea Mihonei, o vale largă ce vine de la apus, din fundătura Schitului Bursuci, a Bărlileştilor, a Epurenilor cu Horga şi Fedeştii şi a *Şuletei*, singurul sat ce cade în judeţul Fălciu. Lungimea acestei văi e de aproape 15 km. avînd alte deschizături spre nord—Epurenii şi Şulete şi spre Sud,—Bărlileştii.

De la Murgeni în jos Elanul merge între două dealuri, avînd un şes mai îngust de un km. şi formînd în terase o serie de dealuri pe dreapta, până ce după o curgere de 12 km. şi mai primind 4 afluenţi pe dreapta apa Ţarine şi a Saratei, pe care vin satele Schineni, Şărăţeni de sus şi de jos şi Lăţeştii, apoi apa Creţanei şi a Frasinului, se varsă în Prut, în dreptul bălţii Rădeana la o înălţime de 17 m. deasupra nivelului Mării Negre.

In tot drumul său Elanul are o lungime de aproape 75 km; drumul său primeşte pe stînga doi afluenţi, iar pe dreapta 16 afluenţi cu alte părăuaşe secundare.

In tot acest drum de 75 km. el scoboară o terasă de 220 metri diferenţa de nivel de la izvor până la vărsătura lui în Prut.

Dacă am socoti în mijlociu numai 10 km. lărgimea basinului apei Elanului de la cele mai înalte culmi ale dealurilor, ce despart cursul văilor ce merg în Elan de alte văi pe o distanţă de 75 m. am avea că toată cuprinderea văii Elanului ar fi între 80—100,000 hct, cu păduri, şesuri, locuri de fîneţe, arături, vetrele satelor, cursurile apelor şi tot felul de aşezări şi locuri roditoare şi neroditoare.

Aspectul acestei văi a Elanului e din cele mai pitoreşti. Mergînd cu trăsura de la Sud la Nord, drumul în parte obositor de rariştea aşezărilor, cum şi a satelor relativ mici ce se află pe cursul lui e cu îndestulare răsplătit prin varietatea priveliştei ce ţi se desfăşură pe stînga drumului. Pe cînd pe dreapta ai coasta dealului, ce cade drept asupra apei Elanului, pe stînga—dreapta în curgerea rîului—ai o serie de deschizături, văgăune, în care şi-au făcut aşezări din cele mai vechi timpuri sate nenumărate de răzeşi şi de mari proprietari, lăsînd tocmai cursul principal al Elanului gol de sate din cauza drumului deschis ce era pe cursul lui.

Suit însă pe dealul ce stăpîneşte Urlaţii, dealul Şchiopenilor, 266 m. înălţime, ţi se desfăşură o privelişte încîntătoare. Ai în faţă un lanţ de dealuri ce merg în terase, din

ce în ce maĭ înalte, muchea orizonuluĭ spre apus fiind acoperită cu pădurĭ, satele se văd presărate pe costişele dealurilor, Deleniĭ cu viile lor, Băseştiĭ cu biserica lor albă, ĭar în jos şi în sus, apa şerpuind prin locurĭ nelocuite, semn vădit al nestatornicieĭ vieţiĭ pe această vale, ce era drumul deschis al cîşlelor tătăraştĭ din faţa Bugeaculuĭ, cum şi o urmare fatală a schimbărilor de proprietate.

Pămîntul e negru vegetal, căcĭ încă în timpurile noastre se desfund pădurile, cari în vechime se ţineau lanţ, formînd codri marĭ pănă în revărsarea Elanuluĭ. Dacă valea Elanuluĭ n'a fost nicĭ cînd loc tare, cele 16 văĭ ale afluenţilor Elanuluĭ au fost văgăune, unde s'au aciuat viaţa romînească imediat după descălecatul ţăriĭ.

Izvorul Elanuluĭ e cam în faţă ca şi a multora din afluenţiĭ săĭ, şi numaĭ aşa ne explicăm de ce maĭ în fiecare vară apa Elanuluĭ sacă de la izvorul său maĭ pănă în dreptul Vutcanilor, dacă nu şi maĭ în jos; căcĭ foarte multe văĭ au ape secĭ, fiind formate de torente din ploĭ; tot pămîntul de pe Elan e flămînd şi însetat de apă şi ĭată un fapt:

In vara luĭ 1909 eram în Delenĭ; pe la 7 August; ploua cu cofa păn spre direcţia Hurdugilor şi a Grumezoaeĭ; se rupea pămîntul; spre Guşiţeĭ era soare. Intre Grumezoaea şi Hurdugĭ a fost chiar rupere de nourĭ, au luat sămănăturile, apa Elanuluĭ s'a revărsat, maĭ-maĭ să înece Hurdugiĭ. Ce ne fu mirarea, cînd a doua zi trecînd spre Hurdugĭ, cum veneam din jos dinspre Muşata, am văzut Elanul sec la podul ce vine dinspre Guşiţeĭ, ĭar ceva maĭ încolo şesul plin de apă; apa fusese înghiţită de pămînt. In Hurdugĭ înec, pă la Grumezoaia prăpădenie. Torentul cel mare n'a putut curge maĭ mult de 2 km. în jos de Hurdugĭ, şesul înghiţise apa. Spre toamnă şi primăvara Elanul curge pe toată întinderea luĭ; de la Maiu pănă la Septembrie Elanul e secat, aducînd secetă, cu toate pădurile ce zac spre apus.

3) *Denumirea*. Numele *Elan* e slavon: ieleni cervus, Elafos Cerb. Decĭ apa Elanuluĭ e apa Cerbuluĭ, dovadă că în pădurile şi codriĭ mereĭ din înfundăturile văilor ce dau în Elan trăiau Elanĭ, de care azĭ nu se maĭ găsesc de cît în nordul Europeĭ. Numirea s'a fost dat de pe cînd trăiau aicĭ vechiĭ Goţĭ şi Slavĭ, căcĭ nicĭ Ruşiĭ nicĭ Ruteniĭ, nicĭ alte soĭurĭ de slavĭ nu zic curat Elan, ci ilen. Ruşiĭ şi Ruteniĭ—olen,—Serbiĭ, Poloniĭ şi Cehiĭ,—olen, Bulgariĭ; rogacĭ lituaniĭ *elnis*, Germaniĭ *elch*, *Elenn* Scandinaviĭ *elan*. *Elanul*, e renul lor, cum îĭ zic Ruşiĭ la ren: severnii Olen—Cerbul de nord.

4) *Elanul* e o apă proprie judeţuluí Fălcĭu, căcĭ dacă azĭ udă şi judeţul Tutova, asta nu e de mult, ci de la Reglementul Organic. Maĭ din vechĭ toată Valea Elanuluĭ cu afluenţiĭ săĭ aparţinea Fălciuluĭ, ca dovadă că chiar satele

Blăgeştiĭ, Igeştiĭ Bursuciĭ şi Epureniĭ atîrnau de isprăvnicia Fălciuluĭ, în 1803.

Desfăşurarea dar a vieţiĭ pe această vale priveşte trecutul judeţuluĭ Fălciu, şi ne interesază în special, căcĭ pe această vale a Elanuluĭ avem astăzĭ cele maĭ vechĭ şi maĭ interesante aşezărĭ răzăşeştĭ, din care apoĭ s'au desvoltat o viaţă intensă boerească, carĭ au putut da ţăriĭ 2 familiĭ domnitoare: Cantemir şi Cuza.

5) *Populaţia.* Pe toată valea Elanuluĭ cu afluenţiĭ săĭ se află următoarele sate, a căror populaţie e precum urmează, după datele luate din marele dicţionar geografic al Românieĭ din 1901.

1) *Urlaţĭ* 490 suflete.
2) *Grumezoaea* 1383 suflete.
3) *Hurdugĭ* 740 suflete.
4) *Guşiţeĭ* 406 suflete.
5) *Hocenĭ* Tomşa şi Şişcani clacaşĭ 730 suflete.
6) *Şişcaniĭ* răzeşĭ 700 suflete.
7) *Oţelenĭ* 830 din cari Bagău 41 suflete.
8) *Delenĭ* cu Golăşeĭ şi Talaba 956 suflete.
9) *Bărboşĭ* cu Zgura şi Tăetura Bărboşĭ 293 suflete. din care Zgura 40.
10) *Mălăeştĭ* 763 suflete din cari 303 Tupilaţiĭ 380 Mălăeştiĭ şi 80 Poşta Elanuluĭ.
11) *Vutcaniĭ* 2502 suflete.
12) *Valea luĭ Darie* 311 suflete.
13) *Urdeştiĭ* cu 393 suflete din care Pogăcenĭ 35, Cărpeştiĭ 100, Popeniĭ 61.
14) *Băseştĭ* 928 suflete.
15) *Tămăşenĭ* 760 suflete.
16) *Dodeştĭ* 1180 suflete.
17) *Ţiful* 552 suflete, din care Micleştiĭ 52.
18) *Jigălia* 697 suflete, din care Răşcaniĭ 274.
19) *Şuletea* 932 suflete.
20) *Găgeştĭ* 738 suflete, din cari Giurcaniĭ 339, Peicaniĭ 205 şi Găgeştiĭ 194.
21) *Murgenĭ* cu Hănăseniĭ şi Raiu 1830 suflete.
22) *Epureniĭ* cu Bursuciĭ, Horga şi Bărlibeştiĭ 1853.
23) *Lăţeştiĭ,* cu Schineniĭ, Sărăţeniĭ de sus şi de jos, 734. suflete.

Totalul pentru satele de pe Elan din judeţul Fălciu şi Tutova ar fi 20,701, ceia ce revine la 30 locutorĭ pe km. p.

(Va urma) **Gh. Ghibănescu**

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

Ministrul nu înțelege cum ațĭ putut opri pe Prefect de a dispune de dînsa, cînd d-sa este reprezentantul legal al Guvernuluĭ Măriei Sale, și cînd acea lojă de la 1859 încoace, a fost dată la dispoziția Prefectuluĭ.

In fața dar a acelor maĭ sus expuse, vă invit Domnule Primar ca la moment să bine voițĭ a pune acea lojă la dispoziția D-luĭ Prefect al aceluĭ Județ.

Primițĭ. etc.

p. Ministru *Argintoianu.*

In aceiașĭ zi, Prefectul revenind la Teatru și găsind ușa lojeĭ Domneștĭ pecetluită, chemă comisariĭ și sergențiĭ polițieneștĭ de carĭ dispunea și strică atît pecețile cît și încuitoarea lojeĭ în care intră, spre a asista la reprezentație.

In urma acestor petrecute, membriĭ Consiliuluĭ Comunal și anume Major C. Langa, Dim. Tacu, Major I. Hazu, S. Dudescu, N. Dimitriu, Măcărescu, Sc. Pastia, A. Camban, și Al. Șendre, ișĭ dădură dimisia. Ministrul de Interne primi această dimisie și dispuse să se facă nouĭ alegerĭ comunale. (Despre toate aceste vezĭ Dosarul No. 80 din 1870, aflat la Arhiva Primărieĭ) [1]).

Teodor T. Burada

STAGIUNEA 1871—1872

Trecerea Direcțiuneĭ Teatruluĭ Național de la artistul Neculaĭ Luchian, către advocatul Teodor Aslan.—Programul artiștilor și al pieselor ce urmau a se juca.—Reprezentațiile date de Mateĭ Millo. —Angajarea și debutul luĭ Teodor Teodoreni și a soțieĭ sale Maria Teodorini.—Teodorini lovit de alienație mentală în timpul debutuluĭ săŭ;—Reziliarea Angajamentuluĭ luĭ Teodorini.—Reprezentațiile romîneștĭ urmate în cursul stagiuneĭ și criticile făcute de ziare.—Reprezentațiile date de diletanțiĭ ieșenĭ.—Adelaida Ristori și trupa sa italiană în Iașĭ.—Trupe de comediĭ franceze de sub Direcția luĭ Taillefer și reprezentațiile date.

Deși concesiunea direcțieĭ Teatruluĭ național o avea Neculaĭ Luchian, pe timp de 5 anĭ după cum am văzut, dar din cauza neînțelegerilor iscate între Direcțiune și între actorĭ, Luchian

---

1) Prin o eroare de tipogragie, s'a omis a se insera în No. precedent a acesteĭ reviste sfîrșitul stagiuneĭ 1870—1871, pe care îl complectăm aicĭ.

în baza art. 31 din contract. trece în ziua de 19 Iunie 1871 concesiunea teatruluĭ național cătră avocatul statuluĭ Teodor Aslan, priceput în ale teatruluĭ ca unul ce fusese alipit maĭ mult timp pe lîngă comitetul teatral, publicîndu-se aceasta în *Monitorul Oficial* No. 172 din an. 1871. Juriul teatral compus din Vasile Pogor, Iacob Negruzzi Th. C. Balaiș, I. Antoniadi și N. Burghelea, din stagiunea trecută, rămîne tot acelaș și cu aceleașĭ îndatorirĭ.

Teodor Aslan, prezintă la Primărie o listă de piesele ce propunea el a se juca pentru un număr da 32 abonamente, arătînd acolo anume și zilele de reprezentație, plus două reprezentațiĭ în beneficiul *Ospiciuluĭ infirmilor de la Galata* și două în beneficiul *Caseĭ Artiștilor romînĭ.* Apoĭ, publică prin afișe speciale și în *Curierul de Iașĭ*, No. 107 din 29 Sept. 1871 „*Programul teatruluĭ pentru stagiunea 1871—1872* în care se arată artiștiĭ ce formează trupa cu personalul eĭ, precum și piesele ce au a se juca, prețul abonamentuluĭ pentru 32 reprezentațiĭ, precum și prețurile cu sara. Iată acel program.

Direcțiunea D-luĭ Teodor Aslan

Stagiunea anuluĭ 1871—1872

Personalul trupeĭ

Doamnele	*Domnĭ*
Ralu Stavrescu	Teodor Teodorini
Maria Teodorini	Gheorghe Alexandrescu
Smaranda Merișescu	Ioan Tănăsescu
Matilda Cugler	Constantin Petrescu
Maria Petrescu	Neculaĭ Luchian
Matilda Tănăsescu	Mihail Galino
Maria Dimitrescu	Constantin Popovicĭ
10 eleve	Ioan Filipescu
	Petru Bucicov
	Lazar Maurevel
	10 Elevĭ

Suflorĭ, D-niĭ: Costăchescu și Anghenopulo, Dl. Victor Delmary prim regisor și director de scenă.

Dl. Ed. Caudella, cap de orchestră.

Piesele:

Din care se vor compune spectacolele de abonament, afară de acele ce au a se maĭ traduce. etc,

Maria Tudor, Nunțele Venețiane, Nebunie de amor, Ultragiul, Copiiĭ luĭ Eduard, Richard al III-le, Don Cezar de Bazan, Țăranul de munte, Peticarul, Treizeci de anĭ din viața unuĭ ju-

cător de cărţĭ, Cerşitoarea, Paiaţu, Debora, Clenarvoni, Germania, Lucreţia Borgia, Jana d'Arc, Cabala şi Amorul, Faust, Don Juan de Marana, Jana Grey, Matilda, Vornicul Bucioc, Africanul, Armele luĭ Richelieu, Căpitanul Carlota, Judita şi Olofern, Nela, Steaua păstoruluĭ, Morăriţa, Dangevil, Marchiza de Seneter, Curcănăreasa, Regina Topaz, Umbrele luĭ Oscar, Frufru, Baba Hîrca, Fiĭca foculuĭ, Ştrengarul de Paris, Harţa Răzeşul, Sare gard, Socru buĭmăcit, Doamna s'a culcat, Soacra şi Ginerile, Omul cu cheia, Strechietu, Impărăţia femeilor sau lumea pe dos.

Preţurile de abonament pentru 32 reprezentaţiunĭ: Benuarele şi Lojele 1, 40 galbenĭ. Lojele al II-le 20 galbenĭ, Stalul 8 galbenĭ, Loja rangul I, No. 11, 40 galbenĭ, Avanscenele 90 galbenĭ.

Preţurile cu sara

Benuarele şi Lojele I, 56 leĭ c. Iaşĭ, Loja al II-le 28 leĭ, Stalul 10 leĭ 20 parale. Partere 4 leĭ 8 parale, Galeria 2 leĭ 4 parale.

Inainte însă de a se deschide stagiunea, artistul *Mateĭ Millo* anunţă prin placarde, după învoirea obţinută de la Primărie, că în trecerea sa la Bucureştĭ, cu compania sa artistică, va avea onoare a juca la Teatrul Naţional, 3 sau 4 reprezentaţiĭ compuse din cele maĭ nimerite creaţiunĭ naţionale din repertoriul său.

Din reprezentaţiile date de Millo arătăm următoarele:

Joĭ în 9 Septemvrie 1871, se joacă *Millo Director*, comedie vodevil în 1 act de V. Alexandri, Muzica de Ed. Wachman *Paraponisitul*, canţonetă comică de V. Alexandri, executată de M. Millo; *Paraclisierul*, vodevil naţional în 1 act de V. Alexandri, Muzica de Ed. Wachman; *Chera Nastasia*, canţonetă comică de V. Alexandri, esecutată de M. Millo.

Duminică la 12 Septemvrie 1871, s'a jucat *Barbu Lăutaru* Canţonetă comică de V. Alexandri esecutată de M. Millo; *Impresiunile de călătorie a Cucoaneĭ Chiriţa la Paris*, canţonetă comică de V. Alexandri, esecutată de M. Millo; *S'a pus in sfîrşit în slujbă Paraponisitul*, canţonetă comică de M. Millo, esecutată tot de M. Millo; *Un poet romantic*, scenă în versurĭ de M. Millo, *Cinel-Cinel*, vodevil naţional în 1 act de V. Alexandri, muzica de A. Flechtenmacher. Apoĭ, Marţĭ în 14 Sept. 1871, s'a jucat pentru beneficiul D-luĭ Millo: *Prăpăstiile Bucureştilor* vodevil în 5 acte de Millo, muzica de I. Wachman.

* * *

Directorul Teodor Aslan, pe lîngă actoriĭ ceĭ maĭ de căpitenie remaşĭ din stagiunea trecută, a maĭ angajat pe D-nele Stoenescu şi Luţa, precum şi pe artistul T. Teodorini din Craiova, cu trupa sa.

Angajarea luĭ Teodorini a produs în publicul ĭeşan o mare mulţămire, fiecare aştepta cu nerăbdare pe artistul Teodorini, cunoscut Iaşuluĭ ca posedînd un talent excepţional pentru scenă. Des-

pre aceasta ïată ce găsim scris în *Curierul de Iașĭ*, No. 106 din 26 Septemvrie 1871:

„Pe lîngă ceilalțĭ artiștĭ de merit, vom asculta pe Teodor Teodorini, de atîta timp absent din urbea noastră, locul săŭ natal. D-sa sunt acuma 12 sau 14 anĭ, a făcut în Iașĭ o scurtă aparițiune jucînd pe scena noastră de vre-o două-treĭ orĭ. De atuncĭ încoace a consacrat tot timpul săŭ depărtat de noĭ, în studiul energic și adînc al arteĭ dramatice, față cu ceĭ maĭ eminențĭ artiștĭ în specia D-sale aĭ Franțieĭ, Germanieĭ, Italieĭ, etc. Astăzĭ s'a smuls din sinul Craïovenilor de care fu îmbrățișat aniĭ din urmă și după o scurtă petrecere în Bucureștĭ s'a reîntors la noĭ spre a aduce orașuluĭ săŭ natal o familie de artiștĭ destinși, în capul cărora stă și spre a maĭ da odată mîna cu vechiĭ și de mult demniĭ săĭ camarazi de artă, Luchian, Galino, și alțiĭ.

„Cu el alăturĭ doamnele *Maria Teodorini* și *Ralu Stavrescu*, a căror plăcută aducere aminte ne face a mărturisi de pe acuma satisfacerea deplină ca avem de a poseda în mijlocul nostru pentru maĭ multe lunĭ niște artiste de valoarea D-lor-sale. Cu o nouă și mult prețuită achizițiune însemnăm aicĭ și numele cunoscut al D-reĭ Matilda Cugler care prin cîte-va aparițiunĭ de delitantă a dovedit un adevarat talent prin arta dramatică și care ne dă dreptul de a o felicita înainte ca pe una din cele maĭ talentate membre ale trupeĭ noastre dramatice. „*Curierul de Iașĭ* No 106 din 26 Sept. 1871).

Stagiunea teatruluĭ s'a deschis în sara de 3 Octombrie 1871 cu piesa *Don Cezar de Bazan*, dramă cu cîntece în 5 acte tradusă din franțuzește. In această piesă rolul titular îl avea Teodor Teodorini. Insă acest artist find atins de un acces de alenație mentală chiar în timpul reprezentațieĭ în care debuta, el juca într'un mod așa că publicul care nu știa adevăratul motiv își închipui-se că el s'ar fi suit pe scenă în urma uneĭ petrecerĭ, așa că înainte încă de sfîrșitul reprezentațieĭ resunară maĭ multe șuerăturĭ.

In urma acestuĭ fapt Directorul Aslan voi să rezilieze contractul cel avea încheiat cu Teodorini. Acesta însă prin diferite stăruințĭ căută să continue a juca pe scena teatruluĭ ïeșan. Atuncĭ Directorul s'a adresat membrilor Comitetuluĭ teatral ca să hotărască.

La 16 Octombrie, s'a încheiat un proces-verbal în următoarea cuprindere: „Considerînd dispozițiunile art. 14 din concesiune" considerînd că dl. Teodorini din cauză de nesănatate nu maĭ poate urma a se prezenta pe scenă, după cum s'a constatat cu ocazia debutului săŭ, considerînd că au declarat atît d. Teodorini, cît și d-na Teodorini că se retrag dela contractul cu Dl. Aslan, la care retragere au consimțit și dl. Aslan, în baza art. citat contractul este reziliat" [1]).

1). Vezi dosarul Primărieĭ de Iașĭ No. 80 din 1870

Dintre reprezentațiile ce au maĭ urmat găsim că Duminică 10 Oct. 1871, s'a jucat *Nebunia de Amor* dramă în 5 acte de Tumayo și Baus traducere de T. Georgescu; Joi 14 Oct. s'a jucat *Nello* sau *Pescariĭ din Catania*, dramă lirică în treĭ acte de d-ni E. Carmon și M. Carré, prelucrată de I. Gemescu.

Asupra pieseĭ *Nebunia de Amor*, cetim următoarea dare de samă în *Curierul de Iași*, No. 114 din 17 Octomvrie 1871:

„Din artiștĭ uniĭ s'au distins prin joc inteligent și corect; anume d-na M. Petrescu, a exprimat mult foc și sentiment.

D-na Stavrescu a escelat în mod eminent. Această artistă și-a imaginat caracterul *Isabeleĭ*, cu justa inteligență; l'a format plin de intim sentiment și l'a îmbracat în nobleță și demnitate. Executarea acestuĭ caracter a fost excelentă. Exteriorul Artisteĭ a fost plin de farmec poetic și plastic; expresiile au fost juste, naturale, corecte, și—idealizate. Mimica a fost caracteristică și nobilă; voacea dulce și elocventă; valurile sentimentelor le-a exprimat just, în momentele de fragede emoțiĭ, voacea a fost o muzică dulce, măgulitoare, ne'ncetînd de a fi caracteristică. Pasul eĭ spre tron a fost nobil, mai estetic cînd începe a se desfăta în fericire că e nebună, intima emoțiune a graiuluĭ eĭ a fost încîntătoare, iar în cea de pe urmă scenă, cînd dînsa încheie acțiunea prin un dulce acord de profund și etern amor, graiul eĭ a fost pătrunzător. Privitoriĭ și-au exprimat cu entuziasmu înalta lor plăcere estetică".

Duminică 17 Octombrie s'a jucat *Călugărița Sîngerîndă*, dramă în 5 acte de Anicet Bourgeois și I. Maillan.

Asupra acesteĭ reprezentațiĭ găsim în *Curierul de Iași* No. 115 din 20 Oct. 1871 următoarele:

„...Din „tabăra de boemieni", d-na Tănăsescu a înfățișat o figură plină de viața caracteristică. Dl. Alexandrescu ar fi produs maĭ mare efect, dacă de exemplu în catacombe ar fi înfățișat maĭ mult sentiment, maĭ multă durere. Dl. Galino a jucat corect și cu nobleță.

„D-ra Cugler a avut un rol greu și l'a jucat cu mare talent. Rolul d-sale nu avea nicĭ un caracter individual pronunțat clar. D-sa însă și-a imaginat într'o formă armonică și l'a dus consecvent. Autorul a părăsit'o în situațiĭ scenice foarte grele, d-sa însă a întregit acțiunea prin mimica elocventă și corectă. Dulcea și simpatica voace a d-sale a exprimat intime sentimente în mod fin caracteristic, și ĭa cîștigat sincere aplauze.

„Numaĭ cît trebui să deie vorbireĭ mult maĭ multă putere. Respectabilile talente dramatice și cultura literară a D-reĭ Cugler îĭ asigură un prea frumos și distins viitor pe terenul arteĭ.

„D-na R. Stavrescu s'a distins înaintea tuturora. D-sa a inspirat ingratuluĭ său rol, căldură și profunditate, și l'a executat în mod eminent în toate privințele.

„In catacombe a excelat prin via expresie a desperărei, în monăstire prin expresia jăluirei și a răsbunărei...“

I. P. F.

La 21 Octombrie 1871, se joacă *Marchiza de Seneter*, comedie în 3 acte, tradusă de Gh. Vally.

Despre modul cum a fost jucată această piesă, găsim următoarea dare de samă în *Curierul de Iași*, No. 117 din 24 Octomvrie 1871:

... „Domnii Popovici, Alexandrescu și Galino, a jucat foarte bine; fie care au format cîte o figură cu viață și au dus rolurile corect și consecvent. Dl. Popovici a fost în elementul său, și a produs mult efect, mai ales pentru aceia că n'a trecut peste măsura estetică. D-ra M. Cugler a avut un rol foarte greu (*Marchiza de Seneter*) dar l'a dus până'n capăt cu succes; jocul d-sale a fost destul de caracteristic... Rolul *Marion de Lorme* a fost jucat de R. Stavreasca și l'a executat în mod strălucit, menținîndu-se la înălțimea adevăratei arte cu rară delicateță, spirit și gust de înaltă școală estetică. Finețele cele mai mari le-a executat cu precisiune extraordinară, încît cu drept cuvînt i se cuvine numirea de artistă, de care cuvînt unii abuzează fără merite adevărate.

La 22 Octombrie 1871 se joacă *Lambiné*, comedie vodevil și *Soacra și ginerile, sau suplicìul unui bărbat*, comedie vodevil. D-na Merișescu, D-na Stavreasca, D-ra Cugler, D-nii Luchian, Popovici și Panu, au jucat satisfăcător rolurile lor.

In *Curierul de Iași* No. 119 din 31 Octomvrie 1871, cetim următoarele: „Trecu o lună întreagă din stagiunea Teatrului Național din Iași. Direcția a reprezentat în acest timp *numai opuri streine* și *nici un op*. romînesc! Cu toate aceste se numește teatru *național!*—Cu ce logică? De altă parte tocmai acuma vedem un *Anunciu*, din partea onor. Direcțiunii prin care se face cunoscut că reprezentația promisă pentru 28 Octomvrie 1871 se amîna până la 4 Noemvrie, din cauză că Onor. Direcție a adus din străinătate doi speciali (mașiniști și decoratori), cu ajutorul cărora să „prepară reprezentația *Ralf Banditul*, credem că în loc de a face sacrificii aducînd decoratori și mașiniști din străinătate, onor. Direcție ar trebui să facă acele sacrificii, îngrijindu-se de artiști buni în număr suficient, și de opuri teatrale de valoare în diferitele ramuri ale dramei. Afară de aceste, trebui să se îngrijască chiar și cu sacrificii de bună traducție a tuturor opurilor traduse. Și limba acelor opuri trebui să fie limba romîneacă curată, îngrijită: pentru că limba din treatru trebui să fie *model*, limba autentică, după care să se orienteze Societatea. Teatru astfelin are să fie Conservatorul și innobilatorul limbei naționale“.

Apoi Duminică 31 Oct. 1871 s'a jucat piesa anunțată *Ralf*

Banditul sau Subteranele Monastireĭ St. Norbert, melodramă în 5 acte, cu mare spectacol traduse de A. M. Dunca.

Despre această reprezentație *Curierul de Iașĭ* No. 120 din 3 Noemvrie 1871 scrie următoarele :

„D-na Stavrescu, cu toate defectele pieseĭ și cu toate desavantagiile, că avea față cu sine în scenă personage care erau foarte departe de a exprima bine aceea ce reprezenta D-sa, și-a susținut rolul cu mult sentiment. Credem însă de datorie a-i observa că exclamațiĭ cum de exemplu : „Dumnezeul mieu!" le pronunță cu prea mare întindere de voce, și momente ca acela în care Berta regăsește copilul său, nu le-a exprimat destul de just. Rîsul convulsiv nu a fost la locul luĭ.

„Dl. Galino a dus rolul său foarte expresiv și corect (ceea ce e raritate la noĭ). Dl. Luchian luînd în considerație felul roluluĭ său, totușĭ găsim că a exagerat cît-va ; aceasta întru atît încît d-sa ne-a obicinuit să-l vedem totdeauna foarte natural în rolurile sale. Ne oprim a vorbi maĭ pe lung despre D. Alexandrescu, care lasă foarte mult de dorit ca orfan care-șĭ regăsește mama și ca amant nenorocit... Miza în scenă a fost făcută fără nicĭ o grijă. Suflerul făcea de multe orĭ ca publicul să nu maĭ aibă necesitate a auzi pe actor.

„Nu putem îndestul să recomănduim d-luĭ regisor o observație maĭ bună la costumurĭ, căcĭ în general e foarte neglijentă. Sfîrșind, consiliem pe d. Aslan a alege maĭ cu grijă piesele de reprezentat și o face că în general artiștiĭ să-șĭ învețe maĭ bine rolurile, aceasta fiind întăĭa condițiune care permite ridicarea cortineĭ."

In seara de Joĭ 4 Noemvrie 1871 s'a reprezentat *Două vite încălțate*, comedie vodevil în 3 acte, de Labiche și Delacour, tradusă de Dr. I. Many, și *Cașimirul verde* comedie în 1 act tradusă de T. Porfiriu.

Despre piesa *Două vite încălțate* „Curierul de Iașĭ, No. 122 din 7 Noembrie 1871 arată că piesa n'are nicĭ o valoare pentru a fi admisă ca să se joace pe scena teatruluĭ nostru național. „In localul numit a doua biserică zice acel ziar, acolo unde tinerĭ, doamne, domnișoare și publicul întreg vine ca să vadă predindîndu-se morala într'o serie de acțiunĭ care tind la un scop, perfecțiunea omuluĭ, amară derisiune! Ca desnodămînt ca morala eĭ termină prin cinica comparațiune că „Amorul este o tusă *măgărească*" Iată dar o piesă care începe cu *slănină* și termină... prin tusa măgărească.

„Cu toate acestea, această piesă care nu exprimă nicĭ un sentiment a fost bine jucată de artiștĭ. Asemenea piesă există în teatrul francez pentru că există și scena anume unde ele se joacă cum : *Téatre du Palais Royal* și altele pentru că este și un public anume care să-l frecventeze și unde să-șĭ găsească deliciile. Sunt toțĭ aceĭa și acelea cariĭ în urma unuĭ „bon diner" cum nu-

mesc eĭ în suplul lor limbagiu, merg, zic la teatru, unde se joacă asemenea piese, căcĭ în pozițiunea momentană în care sunt puşĭ sunt departe de a înțelege fineța spirituluĭ de la Comedia Franceză, delicateța sentimentelor dela Odeon, sau armonia muziceĭ de la Operă.

„La noĭ însă n'avem decît un singur teatru şi publicul acela plutitor din Paris lipseşte. La noĭ este familia, este părintele, mama, şi copila, care vin să asculte şi nu trebue ca scena să-ĭ facă a fi jenațĭ a roşi în lojele lor.

„Pentru aceasta dar rugăm pe On. Direcțiune teatrală să pună maĭ multă atențiune la alegerea pieselor, pe on. Comitet care reprezintă societatea acolo, tocmaĭ în acest scop să pună maĭ multă examinare la permiterea lor şi pe d-niĭ traducătorĭ a studia maĭ bine literatura şi să fie conduşĭ de maĭ bun gust în alegerea autorilor".

Joĭ în 11 Noembrie 1871 s'a jucat *Impresiile de călătorie* vodevil în 2 acte de Havies, Duvier şi Lozan tradus de N. Luchian şi „Scara mîțeĭ" operetă națională de V. Alaxandri.

Duminică în 14 Noembrie 1871 s'a dat pentru debutul artistuluĭ Costache Serghie, piesa *Turnul de Nesle* dramă cu spectacol în 5 acte şi 9 tablourĭ de A. Dumas.

Curierul de Iaşĭ No. 127 din 19 Noemvrie anul 1871 ne spune că :

„D-na Stavrescu a jucat rolul Margareteĭ, Regina Franțeĭ. Declamațiunea eĭ clară, şi înțăleasă şi bine accentuată la locurile necesare, a fost în strînsă armonie cu mimica naturală. Toate aceste rare calitățĭ artistice ale d-neĭ Stavrescu au conlucrat cu deplin succes la excelenta reuşită a roluluĭ Margareteĭ. D. C. Serghie noul oaspe al teatruluĭ ĭeşan a avut în debutul său o reuşită din cele maĭ splendide, a avut o declamațiune plăcută şi clară, modulațiune acomodată cu sentimentele exprese, în fine o mimică în general adevată, afară poate de acea a ochilor care ni s'a părut cam exagerată. Dl. Serghie prin toate aceste eminente calitățĭ a debutat astfeliu că n'a lasat nesatisfăcută nicĭ cîtuşĭ de puțin aşteptarea publiculuĭ. Dl. Galino ca de comun aşa şi de astădată a dovedit că posedă o şcoală bună şi că este unul din ceĭ maĭ distinşĭ membri aĭ trupeĭ noastre actuale cu deosebire de un timp încoace d-sa nu prezintă un progres evident, în loc de decadență, lucru ce este cam rar pentru artiştiĭ noştri".

In *Gazeta Națională*, No. 6 din 19 Noembrie 1871, găsim următoarele:

Joĭ 18 Noemvrie 1871, s'a jucat piesele traduse din franțuzeşte; *Ulița luneĭ, Intr'un noroc* şi două piese micĭ naționale: *Cuiul în părete* de V. Alexandri şi *Eclisiarhu Colivărescu*, cîntecel comic de I. Ianov. Dl. Luchian, Dl. Gheorghiu, precum şi d-na Merişescu, au jucat bine rolurile lor. Rolul luĭ *Şodorel* a fost jucat de dl. Gheorghiu maĭ bine decît multe alte rolurĭ ale sale,

D-nele Stoenescu și Luța au lipsit a avea o dicțiune maĭ bună și limba maĭ corectă și gesturĭ și mimica maĭ teatrală. Maĭ amintim că d-na Merișescu a făcut o rea derogare la obiceiul său, întroducînd de la sine cîteva cuvinte triviale ca de ex. *plesnit-ar ochii* și altele, vroind prin aceasta a produce maĭ mult efect. Efectul fu produs numaĭ asupra aceleĭ părțĭ a publiculuĭ, care n'are nicĭ o cultură nicĭ gust artistic. Iar publicul cult nu poate decît să desaprobe aceste expresiunĭ pe scenă, și să piarză gustul de a frecventa teatrul național.

,,*Intr'un noroc*, este o comedie din repertoriul teatruluĭ francez. O piesă fină, țesută cu spirit de la un capăt la altul, dar aproape imposibil de tradus în altă limbă. Cu toate aceste atît D-na Stavrescu cît și d. T. Aslan, directorul teatruluĭ, care cedînd cerereĭ publiculuĭ jucă în persoană, și au știut prin jocul lor a face traducerea întrucît-va interesantă. Aceasta merită cu atît maĭ mult laudă cu cît și d-na Stavrescu, care are specialitatea rolurilor marĭ, dramatice, și d. Th. Aslan, care este perfect în caractere comice, bufone, au trebuit să ĭeasă din sfera rolurilor lor cele recunoscătoare.

,,Dl. Aslan a cîntat pe *Eclisiarhul Colivărescu* bine, deși era cuprins vederat de o mare emoțiune.

Cîntecele D-luĭ Ianov sînt foarte ĭubite de public; cine nu-șĭ aduce aminte cu plăcere de: *Pareatca* sau *Asesorul Schivernisală* de *Avocatul Corciogărescu* și de *Alegătorul*, unde autorul copiază speranța exterioară a maĭ multor caractere cu atît talent comic... Nu numaĭ dl. Aslan, ci și autorul au fost aplaudațĭ și chemațĭ de public.

,,*Cuiul în părete*, e o poveste dramatizată cu talentul ce'l are numaĭ dl. Alexandri... Dl. Aslan și Luchian, cel întăĭ ca *Arvinte*, cel al doilea ca *Pepelea*, au știut foarte bine să înfățoșeze aceste două caractere, pe cît deosebite pe atît interesante, și jocul lor nelăsînd nimica de dorit, această piesă a fost cea maĭ frumoasă din toate. Numaĭ o observațiune avem de făcut D-luĭ Luchian, după care vom încheĭe: d-l Luchian cunoscînd că puplicul cel maĭ incult este cel maĭ numeros, și că el aplaudează în modul cel maĭ vuitor, hotărînd astfel maĭ mult decît celalalt succesul uneĭ piese, are mare greșală de a voi să producă efect maĭ cu samă acestuĭa, de aceia d-l Luchian a contractat răul obiceiu de a vorbi limba părțiĭ inculte a publiculuĭ: și, d-sa pronunță în toate rolurile sale *chicior, ghine, hie*, etc., în loc de *picior, bine, fie*. Astfel d-sa uĭtă că teatrul orĭ care clasă de oamenĭ ar reprezenta, fie scena un salon, un palat, sau o crîșmă, este chemat să dea modelul limbeĭ celeĭ maĭ pure și maĭ culte. Galeriĭ și Parterurĭ pot ave plăcere se audă trivialitățĭ, dar publicul cult nu află decît nemulțămire, și dacă e drept că teatrul are pe lîngă altele și scopul de a cultura un popor, artiștiĭ dramaticĭ și maĭ vîrtos aceĭ cari au talentul d-luĭ Luchian, ar tre-

bui să se ridice la nivelul de unde pot învăţa pe public cum trebue să vorbească, în loc de a se coborî până a învăţa eĭ de la galerie şi parter limba lor comună".

Duminică 21 Noemvrie 1871, s'a jucat comedia *Jijianul*, întru cîtva creaţiune a d-luĭ Luchian şia avut o foarte bună reuşită. D. Luchian ca pompier voĭnicos şi ibovnic a Măriucaĭ, a inţăles pe deplin caracterul acestuĭ rol şi l'a executat cu multă isteţime. Tot atuncĭ s-a maĭ jucat şi piesa *Parizianul*, comedie; piesa cuprinde şi unele momente scandaloase, cari nu sunt de loc la înălţimea misiuneĭ teatruluĭ. A treea piesă ce sa jucat a fost *Vlăduţul mameĭ*, o piesă bine prelucrată. Ea ne reprezintă caractere, cari se găsesc pe la noĭ foarte des, satirizînd în mod potrivit neglijenţa instrucţiuneĭ primare. (Curierul de Iaşĭ No. 130 din 26 Noemvrie 1871).

„Joĭ în 26 Noemvrie 1871, s'a jucat *Paul Jones*, dramă în 5 acte, de Alexandru Dumas, tradusă de Porfiriu. *D-na Stavrescu* în rolul *Margareteĭ*, nu vom zice maĭ mult decît, că dacă am fi fost Alexendru Dumas, i-am fi dedicat piesa d-sale. *D-na Merişescu* a susţinut rolul *Marchizeĭ d'Auray*, până în capăt, cu caracterul bine studiat, însă modulaţiunile de mimică şi voce ar fi trebuit maĭ abundent presurate pe caracteristicile faze prin care trece acest personagiu.

„*D-l Galino* în rolul luĭ *Paul Jones*, e atîta superior, că asemenea d-neĭ Stavrescu, nu găsim cuvinte cu care să-l descriem. Va rămînea neştersă în inimile noastre acest artist, în scena din actul al IV-le, unde Paul Jones, copilul Măreĭ, face pe bătrînul Achards, care murea, să vadă în moarte o fericire şi pe publicul emoţionat până la lacrimĭ să se transporte, se vadă un Dumnezeu mare şi bine făcător! Cum nu ne-am duce la biserică dacă ar fi să putem auzi într'însa ce am auzit grăind pe Paul Jones în această scenă atît de sublimă!... Primească d. Galino din partene bine meritate aplause.

„*D-nu Alexandrescu*, în contele Emanuel, deşi slab din cauza uneĭ boale grave de care a suferit, a dus rolul său natural şi cu multă grijă.

„*D-nul Gheorghiu* în *Marchizul d'Auray*, deşi nu are decît o singură scenă, dar de astă dată am avut în faţa noastră un adevărat artist, rolul era aşa de bine înţeles, încît puţinele cuvinte ce au zis, fie dumnealuĭ sigur, au plătit de miĭ de orĭ maĭ mult decît 10 rolurĭ ca *Ralf Banditul*.

„*D-nul Popovicĭ*, în rolul bătrînuluĭ Achards, a fost imagina vie a uneĭ naturĭ, care cu drept putem zice e necunoscută în zilele noastre... Nu vom uita a aplauda perfecta mimică întrebuinţată de d-sa în actul al IV-le, cînd Paul Jones îĭ vorbeşte de Dumnezeu. Culminaţiunea ideilor rostite de d-nu Galino, se efectua cu aceĭaşĭ gradaţiune prin mimică, pe faţa d-luĭ Popovicĭ.... Miza în scenă da astă dată fu la înălţimea sa. Costumarea

foarte îngrijită. Ansamblu a fost perfect". (Gazeta Națională, No. 8 din 26 Noem. 1871).

In 2 Dec. 1871 s'a jucat *Jianul, Căpitan de Haiducĭ*, piesă intitulată *dramă-vodevil*, compusă de M. Millo. Piesa aceasta este una din cele mult repețite ale repertoruluĭ teatrelor din România, și una din cele ce s'a susținut lungă vreme pe scenă.

„Jianul căpitan de Haiducĭ" se distinge dintre alte piese originale de asemenea natură și farmecul prin care s'a susținut atita timp pe scene nu este altul decît de copierea unor obiceĭurĭ de țară, din timpurĭ maĭ vechĭ. Cu toate aceste astăzĭ nu maĭ produce nicĭ un efect, publicul așteaptă maĭ mult pe scenă, așa încît numaĭ parterul și galeria au fost ceva maĭ vizitate la aceste reprezentațiĭ.... Multul șuerat, multul huĭduit și împușcat sînt nimic alta de cît cununa trivialitățeĭ. Se pot admite și aceste pe scenă; însă fiind lucrurĭ foarte secundare, au numaĭ întru atîta rațiunea de a fi, întrucît sunt executate cu deplină măestrie. Ce ar face oareșicare plăcere de a fi văzute, nu sunt ele ca atare, ci forma ce le-o dă artistul reproducîndu-le". (*Gazeta națională*, No. 11 din 7 Dec. 1871).

La 9 Dec. 1871, se joacă două piese: *Intîmplările delijențeĭ* farsă în 6 părțĭ, cu spectacol, traducere din franțuzește de dl. Luchian, și *Vreu să fiu Primăreasă* sau *D-nu și D-na Pĭnson*, vodevil cu spectacol într'un act, de d-niĭ Bogord, Dumanoir și Denery tradus de A. Fotino.

Duminică 12 Decemvrie s'a jucat drama *Trei-zecĭ de anĭ sau viața unuĭ jucător de cărțĭ*: Iată ce ne spune *Curierul de Iașĭ*, No. 139 din 17 Dec. despre modul cum a fost reprezentată această piesă:

„Rolurile principale au fost jucate de d-niĭ *Th. Aslan* (Georges de Germanie). *Al. Gheorghiu* (Tatăl luĭ Georges), *D-na Stavrescu* (Amelia, nepoata luĭ Dermond). *D. Popovicĭ* (Dermond) și *D. Galino* (Varner). In ansamblu piesa a fost bine executată, miza în scenă ca și costumarea fără reproș.

„D. Th. Aslan merită cele maĭ sincere aplause, el a susținut rolul cu atîta maĭ bine, cu cît pentru prima oară se sue pe scenă într'un rol dramatic greu, și cu atît maĭ perfect cu cît rolul l'a înțeles până în cele maĭ micĭ detailurĭ.

„D-niĭ Galino și Popovicĭ, au susținut cu multă artă rolurile lor. D. Gheorghiu în rolul aceluĭ bătrîn nenorocit, nu lasă nimic de dorit, de cît cîntecul voceĭ sale. Asemene și d-na Stavrescu în rolul Amelieĭ, etc.

„Joĭ la 16 Dec. s'a reprezentat două piese: *Minunică băet de lut* și *Urîta Satuluĭ*; Cea întăĭ traducere în un act, care dacă ar fi fost jucată bine, ar fi produs un efect satisfăcător. Cea de a doua *La petite Fadette*, de George Sand, localizată foarte bine de D. Carada, sub numele de *Urîta Satuluĭ*, vodevil în 2 acte, este una din opurile cele maĭ sentimentale ale autoruluĭ, una

din acele bucăţi, care cu cît se vede de maĭ multe orĭ, cu atîta place maĭ mult. Muzica naţională aranjată de Flechtenmacher a contribuit foarte mult de a forma un întreg armonios, ce'ţĭ umple inima de mulţumire deplină.

„Jocul artiştilor în genere nu a fost tocmaĭ la înălţimea piesei; putem însă remarca cu mulţemire că d. Alexandrescu în aceste rolurĭ de *ţaranĭ tinerĭ*, este în adevăr artist, apoĭ d-na Stoinescu cu toate că a lăsat ceva de dorit în rolul *Eleneĭ*, jucat odinioară de d-na Valeri, nu vom înceta însă un moment de aĭ aduce mulţumirile noastre, pentru marea osteneală ce-şĭ dă suindu-se în atîtea rolurĭ, în toate spectacolele. In fine nu credem nefolositor de a arăta, că sîntem maĭ bucuroşĭ să vedem de aceste piese binişor jucate, decît ca de al de *Intîmplările deligenţeĭ*, şi alte multe de tristă memorie". (*Curieaul de Iaşĭ* No. 140 din 19 Dec. 1871).

Duminică 26 Decemvrie s'a jucat *O palmă la Balmascat*, comedie în două acte, de Gh. Bengescu, *Amorul Unchiuluĭ*, comedie cu cîntece într'un act tot de Bengescu, şi *Craĭ-Nou*, operetă într'un act, de Vasile Alexandri, muzica de Ad. Flechtenmacher.

Joĭ în 30 Dec. 1871 se joacă în beneficiul D-neĭ Merişescu *Cetatea Neamţuluĭ*, dramă în 3 acte, cu mare spectacol, de V. Alexaodri şi *Doĭ soldaţĭ romînĭ*, comedie naţională în 1 act.

Duminică în 2 Ianuarie 1872, s'au repetat aceleaşi treĭ piese care s'au fost jucat şi în sara de 26 Decemvrie 1871.

Duminică în 16 Ianuarie s'a jucat în benelfciul d-neĭ Stavrescu, piesa: *Arta şi Inima sau Viaţa uneĭ actriţe* la care a luat parte şi D-l T. Aslan, jucînd rolul luĭ St. Phar.

Duminică în 26 Ianuarie s'a repretentat treĭ piese maĭ potrivite cu puterile trupeĭ actuale, şi anume : *Insurăţeii*, operetă naţională, aranjată de M. Millo şi D. Filipescu, muzica de A. Flechtenmacher. *Von Kalikenberg Concesionarul*, cînticel comic de I. Ianov şi jucat de D. T. Aslan, şi *Vlăduţa mameĭ* comedie vodevil prelucrată din franţuzeşte de Ion Lupescu.

Sîmbătă 29 Ianuarie s'a jucat în beneficiul luĭ Gheorghe Alexandrescu, piesa *Taverna Draculuĭ*, dramă în cincĭ acte de Ambroise şi Bernard Lopez.

Sîmbătă în 12 Fevruarie s'a reprezentat *Maria de Bomarşe* piesă istorică în 3 acte tradusă de D. Gusti.

Joĭ 17 Fevruarie s'au jucat piesele: *Strechietul* comedie vodevil în 1 act. *Cortelul luĭ Oscar* comedie vodevil în 1 act, amîndoă traduse din franţuzeşte de N. Luchian şi *Baba Hîrca* opereta vrăjitoareĭ în 2 acte şi 3 tablourĭ, de M. Millo, ĭar muzica de A. Flechtenmacher [1]).

---

1) Toate aceste note sunt luate din: *Gazeta naţională* pe anul 871—1872.

La sfîrşitul stagiuneĭ acestia s'au dat şi cîteva reprezentaţiĭ de diletanţĭ dintre care una pentru *Societatea Reuniuneĭ Femeilor Romîne*, care avu loc Duminică 9 April orele 12 de amiază, jucîndu-se piesele: *Nu e pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte*, proverb într'un act, tradusă din franţuzeşte de d-na Alexandrescu; *Nînaşa*, comedie într'un act, de asemenea tradusă din franţuzeşte. şi canţoneta *Herşcu Boccengiu* de Vasile Alexandri. Apoĭ, Marţĭ la 18 April s'a dat o altă reprezentaţie de diletanţĭ, în beneficiul artistuluĭ *Mihail Galino*, în cara s'au jucat maĭ multe piese, despre care găsim în „Curierul de Iaşĭ", No. 44, următoarele relaţiĭ:

„Treĭ piese şi un cîntec se esecutau înaintea unuĭ public foarte numeros. Piesa „*Memoarele luĭ Richelieu*" cu care începu serata, a fost cam rece primită de către public, din cauză că nu întruni nicĭ una din condiţiunile estetice a uneĭ comediĭ. E pacat de timpul cel frumos ce-l pierde cine-va cu traducere uneĭ ast-fel de piese. Singura mulţămire la această bucată ne-a procurat ne-a procurat limba corectă şi adevărat romînească în care a fost tradusă. Aceste comediĭ urma un cîntec, care e foarte respîndit şi cunoscut în România, adică: „*Herşcu Boccengiul*". Acest tip minunat de jidan polono-romîn a fost esecutat cu mare succes de d-nul *Petru Botez*, care escelă în partita în care vobeşte despre *balabusta mititichi* etc. etc. Piesa d-luĭ Bencescu: *Nu e pentru cine se pregăteşte ci pentru cine se nimereşte*, a fost foarte bine esecutată. D-na Petit şi d-na Euf. A. Ureche a fost aplaudate în maĭ multe rîndurĭ şi văzînd publicul cît de bine dezvoltă aceste onorate d-ne rolurile lor, drept recompensă şi încurajare le-a aruncat cîte-va buchete, tot atît de frumoase cît de frumos a fost şi jocul lor".

* * *

In acelaş timp cu deschiderea stagiuneĭ teatruluĭ romînesc, a sosit în Iaşĭ şi o trupă Italiană de tragedie şi drame, în frunte cu celebra artistă *Adelaida Ristori*. Această trupă a jucat în sara de 4 Octombrie 1871, piesa *Medea*, tragedie în versurĭ de Ernest Legouve tradusă în limba italiană; după care apoĭ a maĭ jucat: La 5 Octombrie piesa *Maria Stuart*; la 8 Octomvrie *Maria Antoaneta* la 9 Octomvrie *Judita*; ĭar la 11 Octomvrie s'a repetat drama *Maria Antoaneta*. Succesul acestor reprezentaţiĭ a fost foarte mare, publlcul ĭeşan fiind entusiasmat da talentul fără seamăn al celebrei tragediane Ristori, care a stîrnit admiraţia întregeĭ lumĭ civilizate.

* * *

Pe la începutul luneĭ Noembrie a sosit în Iaşĭ o trupă de comedie franceză, sub conducerea artistuluĭ Taillefer care a debutat în sara de Vinerĭ 12 Noembrie 1871 cu piesele *Le Comp des bour-Geoises*" şi „*Par droit de Conquête*".

Publicul care de mult timp era dorit de a vedea o bună

trupă franceză, a primit cu multă simpatie debutul acesteĭ trupe care era compusă din următoriĭ artiştĭ: D-nele *Saint Maur*, de la Théâtre de Vaudeville din Paris, *Dorval* de la Port Saint Martin, *Romarie* de la Odéon, *Sofia Periebon* de la Théâtre du Parc din Bruxelles, *Julia* de la Théâtre Molière din Bruxelles şi Thair. D-niĭ Taillefer june prim, Thais, Arelly, Aimé, Felivie, Ometz, Gevot, Morel şi Leon [1]).

A doua reprezentaţie se dădu Luniĭ la 15 Noembrie, cu piesa „*Fiammina*".

La 24 ale aceleiaşi lunĭ, găsim că s'a jucat „*La Joi fait peur* comedie într'un act de D-na Emile de Girardin, *La partie de piquet* şi *Le Camp des Bourgeoies* comedie în cîte un act.

La 1 Decembrie următor, trupa aceasta a jucat *Les Filles de Marbre* dramă în 4 acte.

Sîmbătă la 11 Decembrie s'a dat prima reprezentaţie a pieseĭ *La Dame aux Camélias*, dramă în 5 acte de Alexandre Dumas fiul şi *La Nuit d'Octobre* de Alfred de Musset în beneficiul directoruluĭ trupeĭ Taillefer.

Mercurĭ 15 Decembrie s'a reprezentat *Les Domestique*, vodevil în 3 acte.

Sîmbătă 25 ale aceleiaşĭ lunĭ se joacă *Une femme qui se grise* piesă cu cîntece într'un act de Lambert Thiboust şi *Une corneile qui abat des noix* comedie în 3 acte de Thédore Barriere şi Lambert Thiboust.

Lunĭ la 27 Decembrie se joacă *Les idées de Madame Aubray*, comedie în 4 acte de A. Dumas fiul.

Lunĭ la 3 Ianuarie 1872 se dă pentru întăĭa oară *Le Roman d'un jeune homme pauvre* mare comedie în 7 acte de Octav Feuillet [2]).

TEATRU ROMANESC IN KIŞINĂU

Succesul ce l'a avut Neculaĭ Luchian şi cu trupa sa, în ĭarna 1869—1870, în Kişinău capitala Basarabieĭ, a îndemnat apoĭ şi pe alţĭ artiştĭ dramaticĭ romînĭ, să meargă din nou în acea localitate. Astfel vedem că în vara anuluĭ 1872, s'a format în Iaşĭ o trupă, sub direcţia artistuluĭ Mihail Popovicĭ, zis şi Augustin, care ducîndu-se în Kişinău obţine învoirea de a juca într'un teatru de vară numit *Novicoff* din grădina *Blagorodnie Sobranie*. Însă întru cît Popovicĭ nu avea îndestule piese, numaĭ vre-o patru, împrumutate de la Luchian care le maĭ jucase acolo şi erau prin urmare cunoscute,—el fu nevoit a intrerupe şirul reprezentaţiilor, de oare ce toate stăruinţele sale de a se cenzura şi alte piese n'au obţinut nicĭ un rezultat, aşa că a fost silit a se reîntoarce cu trupa sa în ţară.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

1) Vezĭ *Curierul de Iaşĭ* No. 120 din 3 Noembrie 1871.
2) Vezĭ *Noul Curier Romîn* din Dec. 1871.

DE SCÎRBA BOILOR

(Urmare)

Treĭ săptămînĭ încheĭete trecură fără ca Dumitru să-şĭ fi putut părăsi patul de zacare; şi în această vreme Acsinia mîntuise toată strînsura ce-o avuse în casă, tăĭase toate paserile din ogradă, ca să-ĭ facă luĭ cîte-o zamă sau o ulcică de mîncare, care să-l maĭ înfiripeze, cum îĭ spusese doftorul ce fusese trimes de Dl. Primar, să-l lecuĭască pe Dumitru; şi caprele şi godaciĭ lor se legănau de slăbiciune, că nu maĭ avea cine să-ĭ pască, să-ĭ dee la adapat la vreme, sau să le arunce cîte ceva ce deobiceiu pică din casa romînuluĭ pentru vitele ce se ţin de dînsul.

Cînd cu ajutorul luĭ Dumnezeu Dumitru fu în stare în sfîrşit să se ridice pe picĭoare şi să ĭasă pînă prin jurul caseĭ luĭ, slăbit la trup, şi la minte,—numaĭ bine Acsinia, istovită de puterĭ, de scîrbă şi de suferinţă, căzu ea la pat, bolnavă, pradă frigurilor şi ferbinţelilor, lăsînd totul numaĭ în voĭa şi ştirea luĭ Dumnezeu.

* * *

Cu boala luĭ Dumitru şĭ-a Acsinieĭ mare parte din lucrurile din casă şi de pe lîngă casa lor trecu la vecinĭ şi maĭ cu samă la Herşcu Orîndarĭul din sat; capre, porcĭ, edicurĭ de-ale ogrăzeĭ, scorţurĭ şi alte catrafuse ce erau maĭ de prisos, pînă şi o sfîntă icoană a Maĭceĭ Domnuluĭ, îmbracată în argint, ce-o avea rămasă dela un bunic al lor, ce fusese popă în sat. Maĭ rămăsese doar ţoalele purtate, aşternutul, ciuhăĭele caseĭ de purtat în toate zilele. Şi pe afară maĭ tot se dărăpanase, gardul, şopronul şi poeţile; copaciĭ erau mîncaţĭ de omidă, butuciĭ de vie rămase nelucraţĭ, ĭarba bătătorită de vite străine ce intrau prin spărturile garduluĭ.

Toamna şi ĭarna cea grea o trecură aceştĭ bĭeţĭ oamenĭ, ca vaĭ de capul lor, neputînd munci de cît din cînd în cînd, şi la temĭerĭ ce trebe ale megieşilor lor, şi hrănindu-se maĭ mult din mila ce o primeau dela oameniĭ bunĭ de inimă, decît din

prețul munceĭ lor; că erau amîndoĭ istovițĭ de putere, de boala ce zăcuse, și maĭ ales Dumitru nu maĭ avea nicĭ mintea întreagă. Și de cîștiga pe lucrul lor chĭar o para-două, Dumitru lua îndată tot ce cîștiga și fugea la vrăjitoarea din fundul satuluĭ, și-ĭ dădea eĭ paralele, să-ĭ gîcĭască numaĭ decît unde-ĭ sînt boiĭ, cînd are să-ĭ găsească și să-ĭ maĭ aducă în ocol la dînsul. Dar cu toată făgăduiala cea vicleană a vrăjitoareĭ, ce-ĭ lua totdeauna pitaciĭ și chiar și din boarfele ce-ĭ maĭ rămăsese prin case, boiĭ luĭ nu se maĭ văzură, nu se maĭ auziră.

Primavara, Dumitru și Acsinia încercară să lucreze la boeresc,—dar nicĭ unul nicĭ altul nu aveau puterea să muncească, și maĭ ales el adesea orĭ amețea cu sapa în mînă și pica cît ți-ĭ de lung în mijlocul lanuluĭ; apoĭ se maĭ și lua la harță cu muncitoriĭ ceĭlalțĭ, așa că după o vreme nicĭ la lucrul pămîntuluĭ nu-l maĭ chema nimene să-l tocmească.

Mintea luĭ Dumitru se tot zdruncina din ce în ce maĭ mult, dădea din mînĭ într'una și vorbea singur; striga din senin așa pe Gĭoian și pe Plavan aĭ luĭ; cîte-odată asvîrlea cĭomagul din mînă cine știe unde, lovind vite sau sburătuind paserile omeneștĭ, așa încît toțĭ cîțĭ îl cunoșteau se fereau de el,—și numaĭ copiiĭ obraznicĭ din sat se găsĭau să-șĭ facă jucărie după dînsul, strîmbîndu-l sau îngînîndu-l, și apoĭ chĭar une-orĭ, aruncînd și cu bulgărĭ în el.

Căsuța luĭ, curată și albă de odinioară, ajunsese o cocĭoabă ruinată, în care răsbea și ploaĭa și soarele, căcĭ nimene de treĭ anĭ de zile nu maĭ pusese o mînă de lut sau un maldăr de stuh pe dînsa. Gardurĭ nu maĭ rămăsese, via se topise toată, copaciĭ, cîțĭ nu fură tăĭațĭ, încă se uscase de rosul vitelor ce păștĭau ca în islaz; tot pămîntul luĭ din prejurul caseĭ nu maĭ era decît o toloacă, așa că se părea că cocĭoba luĭ de casă a fost așezată de cînd lumea în mijlocul șleauluĭ.

Acsinia sermana, era acum însă maĭ de necunoscut și maĭ de plîns încă decît chĭar barbatul eĭ.

Slabă și prăpădită de boală și de scîrbă, de muncă grea, de lipsurĭ și nevoĭ, cu cîteva cotrențe rupte pe dînsa, era maĭ ales zdrobită de bătăile ce maĭ în fie-care zi i le dădea, fără nicĭ un temeĭ, sau fără nicĭ o socoteală, Dumitru, care la orĭ-ce clipă se'nfuria, trîntea și sfarma tot ce-ĭ eșĭa în cale, ș'apoĭ lovĭa cu pumniĭ sau cu ce năpădea în femeĭa luĭ, strigînd cît îl lua gura:

— Tu eștĭ de vină, muere împĭelițată! Tu mĭ-aĭ prăpădit boișoriĭ meĭ! Carnea ta am să ț'o mînînc de vie!

De multe orĭ voise să fugă, bĭata femee, dela casa zmintituluĭ de Dumitru; dar goală și slabă precum era, cine ar fi primit-o, unde s'ar fi putut ea oploși!

Cînd însă veni iarăşi a doua iarnă grea şi viforoasă, şi'n casa ei, cît şi pe dînsa n'avea nici cu ce se încălzi şi nici ce pune în gură, îşi luă hotărîrea să-şi facă mai bine o samă,—ca să pue capăt suferinţelor şi lipsurilor ce de atîta vreme le îndura.

Gîndul o duse îndată să meargă în pădurea apropiată şi să se spînzure; dar abia ajunse în marginea pădurei, că puterile o părăsiră cu totul; un leşin o cuprinse, o trînti la pămînt, şi aici rămase fără cunoştinţă, prada îngheţului şi a fiarelor ce s'ar fi prilejit pe acolo.

* * *

De doi ani de zile, Acsinia, culeasă din drum de un trecător, fu dusă la tîrg, la Eşi, îmbracată, şi tocmită ca femee la copiii aceluia, crîşmarul Vasile Roşcanu, văduv de mai mulţi ani, om cuprins, ţinînd dughiană în Mahalaua Tataraşului.

Incetul cu încetul femeia lui Dumitru a Marandei îşi recăpăta sănătatea ei zdruncinată, se deprinse cu slugăria şi cu îngrijirea copiilor străini, că ai ei n'avusese niciodată. Era credincioasă la stăpîni şi harnică, de făcea şi trebile la cari era pusă şi acelea cari le vedea că trebuesc făcute pe lîngă casa omului, măcar că nimenea nu-i zicea să le facă. Acsinia, pe lîngă baba ce se îngrijia de ale bucatelor şi de spalat, se apuca de lipit pe dinăuntru şi pe dinafară, de văruit, de măturat în poieţile găinilor şi prin ogradă; mulgea vaca şi o adăpa la vreme, potrivea hrana păsărilor, însfîrşit nimica nu lasa fără privighere în casa stăpînului,—că doar ea nu era slugă de tîrg, înărăvite în toate rălele, ci făcea totul ca pentru căsuţa ei, cu grijă şi durere de inimă, cum trebuie să facă o gospodină acătărei.

Cuconu Vasile, om în vrîstă, văzuse din capul locului cu cine are a face, şi era foarte mulţămit în sufletul lui că D-zeu i-a răsplătit fapta cea bună ce a făcut, culegînd de pe drum şi zmulgînd din ghiarele morţii un suflet omenesc aproape prăpădit. Ş'apoi decînd adusese în casă pe Acsinia, se pare că şi devra dughenii lui îi mergea mai în plin; că i se înmulţise muştereii, făcuse mai multe cumpărături bune şi eftine, pe cari le vindea cu preţ şi răpede. Copiii lui, orfani de mama lor, care murise de mai mulţi ani, erau îngrijiţi ca de-o adevărată mamă, curaţi, păziţi, să nu li se întîmple nici cea mai mică sminteală.

Intr'o sară, stînd el şi gîndind la ce are, sau ce poate să se întîmple dintr'o zi în alta cu dînsul, şi cu copilaşii lui, trei la număr, din cari cel mai mare era abia de 11 ani, Vasile Roşcan socoti aşa, că neavînd rude prin apropierea lui, că era de loc tocmai de dincolo, din ţara Muntenească,

şi nicĭ maĭ avînd de multă vreme vre-o veste de la cineva al său, că la scrisorile ce le-a fost trimes nu ĭ-au maĭ răspuns nimenea nimica, ar face o faptă bună dacă ar lua o mamă copiilor seĭ, aşa că, dacă, Doamne păzeşte!, s'ar întîmpla să dee într'o zi pe neaşteptate, ortul popeĭ, să nu rămîïe averea şi mititeiĭ luĭ de zbelişte şi de risipa lumeĭ.

Dar pe cine să ĭee de femee el, om trecut de tinereţe?; să fie maĭ cu milă de averea, negoţul şi copiiĭ seĭ? In zadar căuta între femeile cunoscute de dînsul, fie vadane, fie încă nemăritate; că pe nicĭ una n'o socotea potrivită luĭ şi caseĭ luĭ; unele erau prea boeroase, şi nu ş'ar fi suflecat mînecele să tae şi să cîntărească la tejghea, sau să vadă de copiĭ or de animalele din ogradă; altele erau prea tinere şi zburdalnice pentru dînsul; că luĭ nu-ĭ trebuĭa femee care să zburde, ci gospodină pentru casă.

După multă socotire şi chibzuire mintea luĭ se opri deodată la sluga ce-o tocmise pentru copiĭ, la Acsinia pe care o văzuse că de-atîta vreme se îngrijea maĭ mult decît îĭ ceruse sau se gîndise el, de casa şi copiiĭ seĭ.

Dar, Acsinia era ţarancă prea necĭoplită; vorbele eĭ erau cam din topor; umbla îmbracată numaĭ c'o fustişoară de cit rară, şi cu cojocul ĭarna; la socoteala crîşmeĭ nu se prea pricepea de loc; ş'apoĭ maĭ presus decît toate aceste, Acsinia era măritată; bărbatul eĭ trăĭa; decĭ cum s'ar fi putut el însura cu dînsa?

Maĭ trecu o vreme, în care lipsa uneĭ gospodine se simţea tot maĭ mult, crîşmarul nostru cam chihăĭa, cam şchĭopata cu sănătatea, şi, vrînd-nevrînd, de multe orĭ trebuĭa să stee lungit în pat, şi să rămîe crîşma închisă, lucru care prăpădea din muştereĭ, maĭ ales că la vr'o treĭ case dela dînsul se şi aşezase un alt crîşmar jidan, ce n'aştepta decît ca Vasile să'nchidă ochiĭ, ca să rămîe el cu toţĭ muşteriiĭ din mahalaua aceĭa.

Intr'o zi de sărbătoare, era Sf. Dumitru, jupînul Vasile, simţindu-se maĭ slab decît altă dată, îşĭ luă o hotărîre. Indată ce-şĭ închise dugheana, sara pe la 11 ceasurĭ, se duse în odaĭa copiilor şi găsind acolo pe Acsinia încă deşteaptă şi ţîriind la boarfe, se puse pe un scaun, aproape de dînsa, şi-ĭ zise cu glas încet:

— Acultă-mă Acsinio; tu'ţi aducĭ aminte negreşit, cum te-am găsit leşinată în mijlocul drumuluĭ dela marginea pădureĭ Bârnoveĭ; cum te-am stropit cu apă pînă ce te-am trezit; cuvintele ce mi le-aĭ spus atuncĭ, că vreĭ să morĭ, că eştĭ cea maĭ nenorocită femee de pe lume, şi că nu vreĭ să te maĭ întorcĭ nicĭ moartă la casa barbatuluĭ tău,—care te stîlceşte veşnic în bătăĭ, şi nu'ţĭ dă nicĭ de mîncare, nicĭ de purtare?

— Cum să nu'mĭ aduc aminte, cucoane Vasile; cum să nu știu!

— Eu te-am scapat de la moarte; tu te-aĭ arătat cu gînd bun și suflet curat pentru casa și copilașiĭ meĭ; sînt foarte mulțămit de tine, Acsinio,—n'am ce zice...

O tăcere urmă în odaĭe, și nicĭ unul, nicĭ altul nu maĭ vorbiră cîteva minute nicĭ un cuvînt; parcă se temeau amîndoĭ să maĭ zică timĭerĭce. Vasile se uĭtă spre paturile copiilor ce dormeau horăind; îșĭ maĭ luă inima în dințĭ, și apoĭ ĭar începu cu sfială:

— Ascultă-mă, Acsinio! Am să-țĭ spun acum un lucru mare: Eu sînt om stătut, cu sănătatea cam zdruncinată; am copiĭ încă nevrîstnicĭ, și singura mea avere, îĭ crîșma cu alișverișul eĭ și căsuța în care stau. Doamne păzește dacă mînĭ poimîne aș închide ochiĭ, copiiĭ meĭ ar rămîne fără nimene pe lume care să'ĭ îngrijască cu durere de inimă, și totul s'ar rîsipi ca spuza din vatră la bătaĭa vîntuluĭ.

După o tăcere ĭar de cîteva clipe crîșmarul urmă:

— Și m'am gîndit eu așa, Acsinio: Că aș face faptă bună, atît pentru casa mea, cît și pentru tine, care eștĭ o nenorocită în lume,— dacă m'aș cununa cu tine...

Acsinia rămase ca fulgerată. Ea nu putu respunde nicĭ un cuvînt, ci, scoase numaĭ un mic gemăt din piept, și tot sîngele dintrînsa i se sui în față.

— Ce zicĭ tu, de asta, Acsinio? urmă Vasile s'o întrebe după cîtva timp.

— Dar Cucoane... respunse după o vreme și cu mare greu femeiĭa: D-ta știĭ că eu... sînt cununată, și că barbatul meu trăește.

— Știu, dar barbatul tău îĭ cași nebun; el ș'a prăpădit tot avutul și te-a chinuit pe tine pînă ce-aĭ ajuns în stare să-țĭ rîdicĭ chiar viața... N'aĭ ce să maĭ aștepțĭ de la dînsul...

— Eĭ, și?

— Și, poțĭ să te despărțeștĭ de el, prin Tribunal...

Un clocot de bocete zbucni deodată din pieptul femeiĭ, și lacrămĭ șiroae începură să curgă din ochiĭ săĭ.

— Sărmanul Dumitru! sărmanul Dumitru! Să mă despărțesc de el! Să'l las de zbeliștea lumeĭ!

— Dar altfel, ce bine poțĭ tu să'ĭ facĭ acum?

— Adevărat îĭ, că nu-ĭ maĭ pot face nicĭ un bine; dar mi se rupe inima gîndindu-mă la soarta luĭ... ș'apoĭ n'așĭ fi crezut nicĭ odată că, trăind o viață de om, să ajung să mă despărțesc de dînsul!... păcătoasa de mine! păcătoasa de mine!

* * *

Un vînt puternic de Fluerar sufla peste sat, și casele

toate maĭ marĭ şi maĭ micĭ erau cu ferestruicele lor înghețate bocnă ; prin toate hogegele se vedeau gîlgîind în sus fumurĭ negre, care se răspîndeau îndată de furtună în toate părțile ; numaĭ la o singură coşneagă, pe jumatate ruinată, nu se vedea nicĭ geamurĭ înghețate, pentru că geamurĭ nu erau de loc, nicĭ fum care să ĭasă pe hogiag, sau pe sub streşină. S'ar fi crezut că e ruină părăsită, şi că nici o suflare omenească n'ar fi în stare să se oploşească în ea. Cu toate aceste în acea dărămătură de lut şi stuh locuia un om, Dumitru al Marandeĭ, vechiul gospodar fruntaş din sat, uitat de toțĭ, şi părăsit de toată lumea.

Deasupra cuptoruluĭ neîncălzit de multă vreme, acoperit cu cîte-va rupturĭ de suman, el stătea zgribulit, slăbit, flămînd, şi nu se ridica de acolo decît cînd se auzea la drum cîte-o duruitură de căruță sau alt zgomot mare, ca să iasă sprijinindu-se de păreți şi să întindă mîna la drumețĭ, spre a i se arunca un pitac, sau o bucată de ceva de hrană.

De multă vreme nu maĭ intrase picior de om în cocioaba luĭ Dumitru; ce era să caute cineva acolo ! Că mulți setemeau de el, şi se întîmpla rareorĭ cînd el era în mintea luĭ întreagă şi putea vorbi două trei ceasurĭ cu oameniĭ fără să facă vre-o nebunie.

Dar iată că un om cu pajură la căciulă intră în casă în dimineața aceĭa, şi strigă de pe la uşă pe Dumitru a Marandeĭ.

— Ce este ? răspunde Dumitru de pe cuptor.

— Unde eştĭ măĭ Dumitre, vină încoace, că ai de primit o hîrtie.

Dumitru se scoboară, vine la uşă, vede pe vătăjelul satuluĭ şi întreabă sfios :

— Ce hîrtie, bre Gheorghe ?

— O hîrtie dela tribunal, o citație ! Iaca Axinia ta îțĭ trimete citație la tribunal, ca să se despartă de tine !

— Axinia ! Citație ?

— Aşa-ĭ, aşa mi-a spuso domnu Notar, ca să ți-o dau şi să-mĭ iscăleştĭ de primire.

Dumitru rămase cu gura cascată, încremenit ; un tremur îl apucă în tot trupul. El nu maĭ putu vorbi nici două cuvinte.

Vătăjel ulscoase din brîu condeĭ şi călămare,—că doar ştia că Dumitru ştie a iscăli, şi-ĭ dădu chitanța.

Dumitru, după puțină şovăire, părînd că se trezeşte dintr'un vis groaznic, simțea revenindu-ĭ în crier judecata lui cea bună de altă dată. Tot trecutul său şi întîmplările din aniĭ din urmă se înfățişară navală înaintea ochilor. După cîteva clipe de amețeală trecătoare, el scutură din cap, se uită țintă în ochiĭ vatăjeluluĭ, îĭ luă citația din mînă, privi puțin

la ea, o citi în gura mare, ș'apoĭ răsuflînd din greu, răspunse vătăjeluluĭ :

— Așa'ĭ, e o citație dela tribunal dela Iași ; mă chiamă Axinia să se despărțească de mine.

Axinița mea ! Axinița mea !

El strînse citație în mînă făcînd'o boț, dădu drumul unuĭ oftat arzător din gît,—dar reînfiripîndu-se îndată,—și ștergînd cu mîneca cămeșeĭ două rîndurĭ de lacrimĭ ce-ĭ zbucnise din ochĭ și-ĭ umpluse obrajiĭ, zise cu glas tare vătăjeluluĭ :

— Are dreptate biata femeie ! A făcut bine ce-a făcut !

Dumitru iscăli chitanța și vătăjelul eși înduĭoșat și el de starea nenorocită a luĭ Dumitru, pe care-l cunoscu-se om de samă în satul luĭ, gospodar cum nu-l întrecea altul și pe Axinia cinstită, muncitoare și ĭubitoare, cum rare femeĭ se maĭ găsesc în ziua de astăzĭ pe la casele omeneștĭ.

* * *

La orînda luĭ Jupîn Herșcu dela marginea satuluĭ, erau romînĭ mulțĭ adunațĭ, și în crîșmă și pe-afară, cu carele și căruțele lor propășite așteptînd în drum ; era cislă de oamenĭ cari se întoarse ostenițĭ din tîrg, căcĭ fusese chemațĭ la prefectură toțĭ gospodariĭ din sat să arăte dacă le trebuĭe pămînt și cîte cît le trebuĭe de fiecare, și li se făgăduise că în curînd are să li se împartă moșiĭ de ale statuluĭ în loturĭ, dar asta nu se întîmpla pentru întăiași dată în viața lor ; că de zecĭ de anĭ și de nemaĭ, numarate orĭ toțĭ săteniĭ au tot fost chemațĭ cînd la suprefectură, cînd la prefectură, cînd la alte cîrmuirĭ tot sub cuvînt de împărțire de pămînt, și nu s'au ales bierțiĭ decît doar cu zilele prăpădite și cu treburile'ncurcate maĭ mult prin nădejdea pămîntuluĭ ce are de gînd stăpînirea să le deĭe.

Și precum uniĭ romînĭ vorbeau aprins, și alțiĭ cinsteau sau se încălzeau puțin la vatra din fundul crîșmeĭ,—ĭată că intră încet pe ușă un om, care nu se văzuse de mult prin acest loc.

Era Dumitru al Marandeĭ

Toțĭ săteniĭ holbară ochiĭ la dînsul, toțĭ îĭ făcură loc să treacă ; parcă se temeau cu toțiĭ să se atingă de dînsul sau să se uĭte el la dînșiĭ.

Dumitru înaintă drept în fața tejgheleĭ ; Malca, ce ședea pe un scaun cu doĭ țincĭ în brațe, chemă ĭute pe Herșcu din pivniță, zicîndu-ĭ ceva pe jidovește, Herșcu la vederea luĭ Dumitru începu să cam îngălbinească ; se duse după tejghea și întrebă cam clănțănind din dințĭ :

— Ce vreĭ Dumneta, bade Dumitre ?

— Ce să vreau jupîne Herşcule, am să te rog să-mĭ daĭ vr'o leacă de făină şi... o cutie de chibrituri să am cu ce aprinde nişte vreascurĭ să-mĭ fac mămăligă.

— Aha! mămăligă?... Dar aĭ tu parale pentru făină şi chibriturĭ?

— Ba n'am parale jupîne...

— Atuncĭ cum vreĭ să-ţĭ dau făină şi chibriturĭ, dacă n'aĭ parale?

Dumitru .se scărpină în cap, se maĭ gîndi puţin, apoĭ reîncepu:

— Aĭ dreptate jupîne; nu maĭ am nicĭ frîntă de para la suflet, nicĭ ce să-ţĭ maĭ dau din casă; dar... ţ'oĭ lucra ceva pentru plată.

Herşcu pufni de rîs.

— Să-mĭ lucrezĭ dumneta! halal de lucru bre!

Dumitru pricepu că Herşcu nu putea să se încreadă în lucrul luĭ,—căcĭ tot satul îl ştia de nebun, şi dacă acum nu aĭurea, ca altă dată cine ştie dacă peste puţină vreme nu va reîncepe ĭarăş. El oţărî amar la ideĭa asta, îşĭ duse mîna la inimă ca pentru a-ĭ potoli bătăile, apoĭ şterse cu palma sudoarea ce-ĭ eşise într'o clipă pe frunte, şi zise tare orîndaruluĭ:

— Poate ştiĭ dumneta, Jupîne Herşcu, că în ţarina mea a maĭ remas treĭ copacĭ netăĭaţĭ: un ulm bătrîn şi doĭ perjĭ.

— Da parcă au maĭ făcut perje copaciĭ dumitale.

— N'au făcut, că ĭ-au ros vitele oamenilor? şi deaceĭa tocmaĭ îţĭ zic să-ĭ ieĭ D-ta, şi mi-ĭ maĭ da nişte făină sau altă ceva pe dînşiĭ...

— Parcă fac maĭ mult decît o ocă de făină bună şi o cutie de chibriturĭ, ş'apoĭ cît m'a maĭ ţine tăetul şi adusul acasă...

— Că altă n'am ce-ţĭ da!? răspunde oftînd Dumitru.

— Bine, bine! ştiĭ că eu sunt om bun, mi-ĭ milă de D-ta, şi numaĭ deaceĭa...

Iaca auziţĭ şi D-stră că am cumparat ceĭ treĭ copacĭ a luĭ Dumitru, zice repede Herşcu către vre-o treĭ sătenĭ ce stăteau maĭ aproape. Cine mi-a aduce şi tăia am să le dau cîte o cinste... Aţĭ auzit mă rog?

— Auzit, răspunse vr'o doĭ romînĭ.

— Malcă ĭe degrabă şi pune o ocă de făină luĭ badea Dumitru, şi iaca şi o cutie de chibriturĭ. Dar alta nu ţı-o maĭ ramas nimica de vînzare, bade Dumitre?...

Nu maĭ am nimica!... nimica!...

Dumitru îşĭ luă făina într'o hîrtie, puse cutia de chibriturĭ în sîn, şi porni spre casa luĭ.

Sătenii întrerupţĭ o bucată de vreme de jalnica vedere a luĭ Dumitru a Marandeĭ, reîncepură sfatul lor asupra tră-

gănelilor ce le face ocîrmuirea cu vînzarea loturilor de pămînt, şi care de care aprizîndu-se maĭ mult la vorbă, strigau tot maĭ tare că asta-ĭ nedreptate mare pe muncitorĭ, că trebuĭe să li se deĭe şi lor odată pămînt de hrană... şi alte multe vorbe de aceste.

— Dar aşa, zice unul din eĭ, numaĭ cît la alegerĭ să ne cheme şi să ne stinghereascâ de la lucru, ca să punem la cutie hîrtiuţile care ni le dă scrise suprefectul orĭ popa, orĭ notarul,— ş'apoĭ îndată după aceĭa nicĭ nu vor să maĭ audă de noĭ . . .

— Ba nicĭ ne deschide uşa să ne jăluim.

— Şi dacă mergem maĭ mulţĭ deodată să lăcrămăm, zice că vrem să facem bont, şi ne ĭe cu jandarmiĭ şi ne mînă cine ştie unde...

— Aşa-ĭ romînu păcătos din fire, să tragă în jug şi să fie tot carne de plug!

Se făcu larmă mare între oamenĭ; jupîn Herşcu începu să se îngrozească de şipurile şi geamurile luĭ, şi căuta cu vorba şi cu păhăruţul să molcomească pe ţaranĭ; dar degeaba, că fiecare avea ceva pe inima luĭ şi puţin cîte puţin glasurile se înăspriră aşa că clocotea orînda ca o moară neferecată.

Un glas femeesc se auzi deîndată în afară:

— Foc! Foc! Săriţĭ oamenĭ bunĭ că arde satul!

— Ce foc! Unde arde! întrebară maĭ mulţĭ sătenĭ deodată, oprindu-se din cearta lor asurzitoare.

— Arde, arde la deal, uĭtaţĭvă!

Toţi zbucniră buluc afară din crîşmă. Un fum gros se ridica din partea dela deal a satuluĭ şi se împrăştia îndată, de vîntoaĭca ce bătea despre mează noapte, peste toate casele dinprejur.

Ceĭ maĭ mulţĭ din ţaranĭ o rupse de goană înspre partea loculuĭ şi nu după mult timp ajunse înaintea coşnioageĭ luĭ Dumitru a Marandeĭ, din a căreĭ acoperiş de stuh putred gîlgîea fumul maĭ avan decît dela cazanele dela velniţă.

— Arde casa luĭ Dumitru! casa nebunuluĭ!

— Cine să-ĭ fi dat foc?

— Dar el unde-ĭ!

— Ia fi dat el chiar foc, poate!

— Maĭ ştiĭ pacatu.

— Dar poate să ĭee foc şi casele noastre! Săriţĭ cu toţiĭ să stîngem.

Care de care cu ţăpoae, cu securĭ, sau chiar cu mînele căuta să tragă stuhul aprins de pe casă; uniĭ aruncau cu bulgărĭ de omăt sau de ghiaţă, alţiĭ alergau în sat să aducă cofe cu apă.

Un flăcău maĭ îndrăzneţ se duse la uşă şi-o împinse să intre în casă. Dar uşa era închisă cu rătezul pe dinăuntru.

— Heĭ, oamenĭ bunĭ! Ușa-ĭ închisă pe dinăuntru! O fi cineva în casă poate.

— Cine să fie decît Dumitru! că alțiĭ de anĭ n'au maĭ dat pe aicĭ!

— Să spargem ușa, ca să scăpăm omul de moarte.

Doĭ oamenĭ se puse cu spatele în ușă, și din o opintitură zdravănă dărîmă ușa cu ușor cu tot. Un flăcău întră răpede înnuntru, cu tot fumul de care era plină casa, și începu să caute pe Dumitru. El nu văzu nimic,—dar auzi numaĭ niște gemete grele.

Se întoarse pe loc, se uĭtă maĭ bine, ținîndu-șĭ gura și nasu astupat să nu'l înădușe fumul, și zări într'un colț al odăieĭ manina luĭ Dumitru, zăcînd, cu jumătate de trup pe pat și cu picioarele pe jos, și scoțînd din cînd în cînd gemete de durere.

— Dumitre! Dumitre! strigă flăcăul; ce facĭ? eși afară că arzĭ.

Dar Dumitru nu răspunse nimica.

Flăcăul pusă o mînă pe un umăr al luĭ Dumitru, alta pe celalt umăr, îl saltă încet, s'apoĭ apucîndu-l în brațe, începu a'l tîrî cu dînsul, și'l scoase cum putu maĭ repede pe ușă afară, — căcĭ de maĭ stătea o clipă în casă, ar fi picat și el înădușit de fum.

Un țipet de spaimă dădură toțĭ săteniĭ ce erau dinainea ușeĭ; cămeșa luĭ Dumitru era plină de sînge, mînele îĭ bălăbăniau în toate părțile; ochiĭ săĭ se închideau și se deschideau necontenit, ĭar fața'ĭ era vînătă și mînjită de sînge de aproape nu maĭ era de cunoscut.

Vr'o două femeĭ se repeziră la peptul luĭ să'l caute, să vadă ce are; dacă i se maĭ bate inima sau nu. Dar de odată ele dete cîte un nou țipet de groază.

— E tăiet la gît și la piept! strigă una.

— Da, așa-ĭ! uite ce tăetură lungă! uite cum curge sîngele de pe pieptul luĭ.

Intr'adevăr, Dumitru avea o tăetură lungă, începînd de la gît și prelungindu-se în jos pe piept; de chimirul luĭ încă atîrna un ciorsac prost, legat cu o sfară, plin de sînge, cu care negreșit nenorocitul om s'a fost hotărît să'șĭ pue capăt zilelor.

Femeile aduseră degrabă un cofăel cu apă, și începură a spala rana și pieptul însîngerat a luĭ Dumitru, după ce-l așezară maĭ întăĭ pe niște stuh, ce fusese tras de pe casa ce ardea.

Primarul satuluĭ, ce alergase și el la foc, se plecă deasupra corpuluĭ luĭ Dumitru și'l strigă tare:

— Heĭ, Dumitre, Dumitre! tu singur te-aĭ tăet așa, sau alt cineva?

Dumitru holbă ochiĭ, şi'ĭ ţinti asupra Primaruluĭ; el voi să răspundă ceva parcă, la întrebarea ce i se făcuse; dar în zadar casca gura şi mişca buzele, că numaĭ un bolborosit încet şi neînţeles eşi din gîtul luĭ. Dar precum era el aşezat cu mîna dreaptă asupra peptuluĭ, Dumitru ridică puţin degetul arătător, şi făcu cu el maĭ întăĭ un semn de negare; apoĭ de treĭ orĭ în şir el bătu cu degetul asupra pieptuluĭ său; după care mîna întreagă alunecă alăturea cu dînsul.

— A arătat că nu l'au ucis alţiĭ! ci el singur s'a ucis! zise Primarul, întorcîndu-se către oameniĭ din jurul luĭ.

Casa ardea înainte tot maĭ tare, şi podul se prăbuşi de odată cu vuet înăuntrul odăieĭ; oameniĭ se depărtară cu groază din jurul caseĭ de unde se răspîndea o arşiţă de nesuferit. Doĭ flăcăĭ rîdicară pe Dumitru, ca să'l ducă la o casă vecină, să nu cadă pe dînsul bucăţile de foc ce săreau în jurul caseĭ.

Dar Dumitru nu maĭ era pe lumea celor viĭ; inima'ĭ nu maĭ bătea; ochiĭ săĭ rămăsese ţintă în sus şi fălcile-ĭ îndepărtate una de alta.

— Apoĭ să'l ertaţĭ oamenĭ bunĭ pe Dumitru a Marandeĭ! zise unul din gospodarĭ, că l'a ertat acum şi D-zeu!

— Bietul om! adăugi o femee bătrînă, începînd a boci; de scîrba boilor luĭ, ce i-au furat tîlhariĭ, ş'a prăpădit averea şi nevasta, şi casa şi viaţa luĭ întreagă, sărăcuţul de el!... Macar pe lumea cealaltă să se milostivească Dumnezeu asupra-ĭ!

N. A. Bogdan

DĂRI DE SEAMĂ

SCRISORI CĂTRE MIGNON

(Poetul provensal *Théodore Aubanel*)

In unul din numerile unuĭ ziar local, am citit sub titlul *„o pagină din George Orleanu“*, un fragment din volumul *„Pîĭnea pacatuluĭ“*, lucrare meritoasă a tînăruluĭ poet, mort prematur, dar care a lasat cum zice ziarul, o frumoasă pagină în literatura noastră.

In nota introductivă a „Pîĭneĭ pacatuluĭ“, menţionată de ziar, Orleanu arată că în această lucrare, luată după *„Lou pan dou pecat“* a poetuluĭ provensal *Théodore Aubanel*, a căutat să facă ceva maĭ mult decît numaĭ o adaptare a pieseĭ franceze în româneşte, piesă care ĭ-ar fi fost inspirată luĭ Aubanel de o superstiţie provensală.

Şi tocmaĭ fiĭnd vorba despre acest poet provensal, din gru-

pul felibrilor cu care Alexandri a concurat pe vremurĭ, obţinînd premiul *Cupa de Aur* cu poezia *„Ginta Latina“*, am crezut interesant să reproduc maĭ jos cele ce mĭ-am adus aminte că citisem despre dînsul în Revista Enciclopedică *„Larousse“*. In această revistă din 1889 sub semnătura criticuluĭ francez *Charles Maurras* şi în rubrica revisteĭ literare e o recensie făcută unuĭ volum *„Lettres à Mignon“* (Le poete Aubanel a M-me de T.) editat de rusul *Sergĭu Burrellin* la Avignon, chiar în tipografia poetuluĭ Aubanel, după moartea acestuĭa, şi în care e publicată toată corespondenţa dintre poet şi aceĭa care de departe ĭ-a fost inspirătoarea multor din scrierile sale.

Convins că aprecierile criticuluĭ francez asupra poetuluĭ cît şi amănuntele ce le dă din viaţa sa, vor interesa pe cititoriĭ doritorĭ întotdeauna să cunoască cît maĭ în intimitate traĭul şi inimile poeţilor redau recensiunea în întregimea eĭ :

Nu-mĭ prea place, începe Charles Maurras, titlul acesta de *„Lettrés à Mignon“* (scrisorĭ către Mignon) pe care editorul l'a dat corespondenţeĭ inedite a poetuluĭ Aubanel cu d-na de T.

Sub titlul acesta prea parfumat şi sub cartonajul ambiţios al coperţeĭ se ascunde o istorioară simplă şi graţioasă.

In cele dintăĭ zile ale primăvereĭ anuluĭ 1865 D-ra Sofia de L....., supusă rusă, născută în Atena, scrie din Bordeaux poetuluĭ Aubanel cerîndu-ĭ un exemplar din scrierea sa *„grenaad entr'oderte“*.

Numele luĭ Aubanel, îl cunoştea de la un cleric, S. S. Părintele Minjard „predicator celebru“, care dacă nu mă înşel era şi diriguitorul tinereĭ fete şi al mameĭ sale.

Maĭ mult de cît încîntat, cam tulburat de demersul feteĭ poetul trimese alăturĭ de volum şi portretul luĭ, scriind pe dînsul acest aviz către cititoare·

„Am pus în această cărticică mult din inima şi din viaţa „mea şi orĭ de cîte orĭ întîlnesc un suflet care mă înţelege, simt „o mare îmbarbatare şi o dulce bucurie.

Tocmaĭ sufletul care să-ĭ dea atenţie, sufletul simpatic, fusese întîlnit de astă dată. Sofia de L..... de mică instruită şi curioasă, hotărîtă şi gingaşă. Citea şi scria cincĭ sau şase limbĭ, muzicantă şi modelistă, pictoră şi puţin poetă, o senzibilitate exaltată, dar de altfel stăpînită de-o credinţă şi de-o practică religioasă foarte scrupuloasă, o făcea să aibă despre lume o groază sfîntă.

Ea desaproba cu totul „partea aceea din societate care nu „se îndeletniceşte de cît cu lucrurile micĭ ale vieţeĭ, care nu ştie „nimic, nu vede nimic, nu simte nimic, şi care se crede fericită „fiind-că stă în trîndăvie“! Aşa că ferindu-se de straşnicele conversaţiĭ cu negustoriĭ din Medoc, ea străbătea o expoziţie, în care deschidea o carte, arta modernă părîndu-i-se cînd fără miez cînd brutală, însă fără un caracter mare, energic şi fără apro-

funzime. Vroia să fie stăpînită dar în acelaş timp mişcată şi pătrunsă în suflet. Citea *Werther*, cîte-va poeme din Goethe şi Heine, *Jurnalul Eugeniei de Guérin*, *Istorisirea uneĭ surorĭ* de d-na Craven, şi *Scrisorile* luĭ Lacordaire.

Secolul al XIX-lea are să aibă de deslegat curioasa problemă cum atîtea suflete distinse şi spirite superioare din cel de-al XIX-lea, au putut să-şĭ găsească deliciile în insipidele foiletoane ale luĭ Lacordaire!

Destine înţelepte o menîră să inspire un poet!

Aubanel era nefericit. Trăĭa în Avignon-ul său aproape singur sau maĭ drept, cercul de omagiĭ şi de încurajărĭ care se forma în jurul luĭ, era lipsit de elementul cel maĭ bun... După cum şi amicul său *Mistral* o spunea în frumoase versurĭ melancolice:

„*Ţarancele nu înţeleg nimic din versurĭ*
„*Iar tîrgoveţele-le înţeleg pe dos*“...

Societatea provensală, în destul de ignorantă de limba Felibrilor, şi adesea nesimţitoare, ca toată societatea franceză cînd e vorba de poezie, uită, cînd apărură Mistral, Aubanel şi tovarăşiĭ lor, datoriile naturale ale uneĭ clase superioare; ea necunoscu foarte multă vreme utilitatea, binefacerea politică a acestuĭ mic grup de cîntăreţĭ patrioţĭ, răsăriţĭ toţĭ din aceiaşĭ brazdă a pămîntuluĭ părintesc: Mistral, cred că şi-a trecut jumatate din viaţa lui ca să o înveţe şi să vulgarizeze această mare datorie. El nu prea suferi din pricina aceasta. Maĭ personal, maĭ puţin profund, maĭ puţin mare şi maĭ puţin înţelept, Aubanel se simţea maĭ mîhnit de nenorocirea lor comună. Deşi parnasian şi romantic, dacă îl judecăm după gustul general al opereĭ sale, aspira la un fel de poezie curtenitoare, socială şi de lume, inspirată de femeile din societate, şi care şi-ar fi aflat în ele tot sprijinul şi toată tăria.

Nimic maĭ semnicativ de cît chiar tonul unora dintre bucăţile sale, destinate să fie spuse la masă, cu paharul în mînă.

„Ridic paharul—Imĭ place mie—făcînd un salut vinuluĭ—să „închin pieziş un toast divinuluĭ—frumoaselor femei înamorate— „Vinul înalţă spiritul, — iubirea însă purifică sufletele. Toată durerea-ĭ grabnic tămăduită,—în strînsoarea braţelor uneĭ femeĭ...

Bietul om îşĭ ducea traiul în tipografia moştenită dela tatăl său, în care veneau maĭ cu samă oamenĭ evlavioşĭ, călugărĭ, preoţĭ. Incă de pe vremea vice-legaturilor, cu mult înainte de alipirea Comitatului Venaissin la Franţa, casa lui Aubanel poartă titlul de tipografia Sfîntului Nostru Părinte Papa, aşa că toţĭ din neamul luĭ Aubanel au fost tipografi aĭ episcopieĭ. Casa lor, veche şi severă, nu se înveselea decît numaĭ de cîte-va bogate colecţiunĭ, venite din vechea provenţă ori din Italia. Femeile nemlădioase şi pure, barbaţiĭ gînditorĭ, cam triştĭ toţĭ răspîndeau

în jurul lor, atît cît ne-o putem închipuĭ, impresiunea, parfumul unuĭ santuar jansenist. Pe cît de omenească în înalțiĭ eĭ prelațĭ în clerul superior, pe atît biserica se sălbătăcește în personalul eĭ subaltern.

Singurul poate, un preot bătrîn, maĭ amintea în casa asta a luĭ Aubanel, Avignonul papal și păgîn pe care îl cunoaștem, „Acesta, zice Alphonse Daudet, „era un popă bătrîn așa de bă-„trîn așa de bătrîn că trebue să fi durat din timpurile papilor. „Tăcut săptămînĭ întregĭ, nu vorbea decît provensal orĭ latinește „și nu-șĭ lasa cartea de rugăciunĭ din mînă, decît să reînceapă „a citi în două volume legate în piele, cu file cu marginele „roșiĭ, pe Virgil și pe Catulle al său“. Popa care pricepuse foarte bine admirația nepotuluĭ său pentru gîtul de alabastru al fetelor din Avignon, pentru pielița blondă a obrazuluĭ lor strălucitor și pentru mișcarea ceea a lor de o mlădiere voluptoasă, muri într'o zi ; Aubanel rămase singur cu imaginația luĭ, într'o existență redusă, strîmtorată și stingherită. Frumoasele versurĭ pe care le-a făcut în memoria strămoșilor săĭ de pe mamă Seysaldiĭ, venițĭ din Grecia, fugarĭ tot pe atîta pe cît Aubaneliĭ erau de așezațĭ și galanțĭ tot pe atîta pe cît ceștialalțĭ erau de caștĭ, ne-a aduc mărturie de durcrea luĭ. Iĭ lipsea o Avignoneză învațată și literată pe care s'o facă să guste nuanța poetică a dureriĭ sale.

Scrisorile tinereĭ Heleno-Slave fură prin urmare pentru Aubanel de o dulceață curioasă și unică.

Tînăra fată începu prin complimentul acesta cam vag :

„Mulțumesc, domnule, pentru *La Miongrano* ; e o carte care „nu mă va părăsi și pe care voĭ deschide-o adesea-orĭ. Găseștĭ în „ea lacrămĭ și zîmbirĭ un echo simpatic tuturor emoțiunilor sufletuluĭ (3 Maĭ)“.

Adăugă și ea la scrisoare fotografia, cu asigurarea recunoștințeĭ părintelui Minjard. Părintele Minjard, în ce privește poezia nu putea încurca pe Aubanel : Acesta răspunse la 13 Maĭ prin 24 de versurĭ octosilabice în care chipul domnișoareĭ Sofia de L....era aproape tot așa de bine descris pe cît și de lăudat :

„Fața ta e dulce și senină —dar ochiĭ tăĭ mă tulbură— a-„tîta sunt de frumoșĭ și atîta de vorbitorĭ“.

Ingeniosul poet făcuse în versurĭ chiar parfumul acesteĭ figurĭ îndepărtate.

—„Cît sunt de drăguțe aceste versurĭ și cît de amabil D-ta, „D-le, că mi le-aĭ trimis.... Să fiĭ cîntată de un *felibru provensal* „nu-ĭ oare de ce să ți se întoarcă mintea? Se poate ca a mea „să fie (întoarsă) cît despre inima mea, mărturisesc cu simplicitate „a fost viu mișcată“.

In scrisoarea aceasta dela 13 Maĭ nu se maĭ pomenește de părintele Minjard, dar după toate conveniențele, de tatăl și de mama d-reĭ Sofia. O nouă bucată a luĭ Aubanel, nou extaz dela

corespondentă: mărinimosul poet nu se ostenește de loc: face al treilea mănunchiu și primește „cele maĭ bune sentimente“ dela tînăra sa amică.

In anul următor primește ceva maĭ mult. D-ra de L.... îĭ trimete o lucrare al căreĭa autor este ea.

„E o mică statuetă foarte imperfectă din punctul de vedere „al arteĭ... are să vă dea o idee de unul din cele maĭ frumoase „costume ale orientuluĭ, acela al fetelor din Eleusis din împrejurimile Ateneĭ. Tipul mi-ĭ încă cu totul viu în amintire“.

Aubanel e transportat. Elensiniana despre care e important în istorie să amintim adevărata naționalitate albaneză, îl umplu de admirație: în treĭ zile făcu un sonet, sonetul acesta e foarte frumos:

„Copila e mîndră și dulce, și tare pe cît de frumoasă.
„Sub haina-ĭ de aur, respiră frumosul său sin....
„Copila visează într'una și'n ochiĭ eĭ,—e melancolia
„Ceruluĭ întins fără de norĭ“

Aubanel însă era un drăcos. Iĭ trecu prin cap drăciĭ: se apucă într'o zi să trimită d-reĭ de L..... copia pieseĭ sale „*Le pain du péché*“ [1], tragedia unuĭ teribil adulter rustic. I s'a răspuns:

„Vaĭ, domnule, d-ta nu cunoștĭ cenzura părintească. E cea „maĭ strașnică din toate și împotriva eĭ nu putem să ne revol„tăm de cît foarte puțin. Vaĭ! vaĭ! se pare că eu n'am spiritul „îndestul de solid să pot citi drama domnieĭ-tale, trebue să „aștept o eră de libertate, care nu va veni de cît cu aniĭ. Ce să „fac? Până atuncea am mîngîerea că mă uit la coperta „*Pîineĭ Pacatuluĭ*“.

Nefericitul poet, care se perdu în scuze, nu văzuse nicĭ un rău în „Pîinea Pacatuluĭ“. Se înclină „cu respect“ în fața ordinuluĭ de oprire al D-reĭ de L.....; mirarea luĭ însă fu vie și adîncă. Aubanel nu și-a dat seamă nicĭ odată de abaterile sale dela principiile morale.

Se simțea de foarte bună credință foarte moral; cu ocazie, desfășura cînd era vorba de altul, marĭ rigorĭ. *Werther*, spuse el într'o zi amiceĭ necunoscute, este una din cărțile cele maĭ omeneștĭ și maĭ adevărate din cîte cunosc; e regretabil că sfîrșitul, catastrofa îĭ e așa de puțin creștinească. Aș fi preferat că în locul glonțuluĭ de pistol de la sfîrșit, Werther să fi intrat într'o mănăstire sau să fi plecat într'o călătorie de unde nu s'ar maĭ fi reîntors..

---

1. *Le pain du péché* a fost jucată la Paris în traducerea luĭ *Paul Arène* scrisă în versurĭ foarte elegante, e o operă prea personală ca să dea o idee justă sau macar aproximativă despre original. La noĭ în românește a fost tradusă de G. Orleanu cum am spus maĭ sus.

Cînd puritanii din Avignon denunțară episcopului goliciunea înflăcărată din scrierea *Venus din Arles* a lui Aubanel, acesta nu fu de loc izbit de zelul evlavios al concetățenilor săi și ar fi gîndit și făcut ca și dînșii, dacă ar fi fost vorba de un altul ; ceea ce-l indigna era acuzarea lipsei de modestie. Aubanel nu se simțea de fel păgîn. Nu putea să vadă de fel cum că poemele sale ar fi așa de decoltate. De, poate că avea părerea că frumusețea versurilor drapează în chip absolut albele figuri. In privința asta avea simplicitatea bunului Lafontaine.

Anul 1868, al treilea de corespondență cu Sofia de L..... fu ocaziunea unei nouă drăcovenii și a unui alt insucces umilitor pentru bietul Aubanel. Tînăra fată arătîndu-i-se din scrisoare în scrisoare mai încrezătoare și mai amicală, dînsul se hotărî să afle numai de cît culoarea părului ei. Cunoștința aceasta i se părea indispensabilă pentruași hrăni strania pasiune pe care însurat și tată de familie, și-o închinase necunoscutei sale. Aubanel nu era însă unul dintre acei fabricanți de rime fără bună cuviință, care își formulează în proză orice dorință i-ar trece prin cap cît de puțin precisă. El cu toată inima scrise o odă de zece strofe, fie-care cu cîte zece versuri, versurile de cîte opt silabe „amicei pe care n'a văzut'o nici odată“. Oda aceasta e una dintre cele patru sau cinci capod'opere ale lui Aubanel. După ce se scuză în chip galant de indiscrețiunea lui și declară că după sentimentul său, nimic nu-i mai frumos la cea mai frumoasă fată, ca frumusețea părului, poetul expune cuvintele îndrăzneței sale curiozități:

„Ai tu cosița castanie—a fetelor care pornesc în zori— să „mîne caprele pe munte?—Picioarele lor înegrite, desculțe—au „parfumul cimbrului... *An lou perfum di ferigoulo....*

„Ori ești sora blondelor?—Una—dulcea viziune, vai moartă „prea curînd—Ofelia, cu părul ca razele de lună,—cealaltă cu co- „zile ca razele de soare—mereu renăscută și neavînd alt înveliș „decît serutul valului— Ea vorbește felibrilor și pescarilor— și „marinarilor care de pretutindeni— Vin la tîrgul din Beaucaire, „spre a te întîlni mereu, Venus!“

Poetul evoacă pe Madeleina cu părul de foc care arde încă în pustietățile sfinte. „De atunci pe acolo floarea piscurilor—mi- „roasă ca floarea părului său— iarba și arborul, omul și paserea“... Invoacă pe Zani, întâia sa iubită, eroina scrierei *Grenade entr'ouverte.* Pe Zani cu buclele brune, cu lungile șuvițe negre „salbatice, îmbătătoare prin rasă, care m'ați legat într'atîta de iubire!...“

„Cosițele negre ale reginei Ioana—și ale d-nei Marcabrun, spicuri strînse de Italiană,—încolăcite în valuri la ceafa brună ca șerpele care se aruncă — se rîdică drept și se înfricoșează— O cunună, fericit cel care vă încurcă, — căci iubirea aduce delirul Fericit acel care se ceartă c'o fată tînără—de la un sărut furat de pe gîtul ei.

„Semănaţĭ voĭ cu Dezdomona—sub bolta Sfîntului Marc— cînd Othelo pompos îi dă— mîna şi cînd ea se scoboară spre mare?—Pajul—care face pe şiretul—cu ducesele şi cavaleriĭ— în timp ce joacă şi dîrdîeşte — lasă să se tîrîe rochia— care în frumoase, cute prea grea, mătură — marmora mîndră a scărilor.

„Pe sub boneta eĭ de un roş aprins— înflorită cu rubine şi mărgăritare—pe rochia de fir care foşneşte—părul său se răspîndeşte resfirat. Soarele care se stînge în valurĭ— aprinde într'o strălucire maĭ vie pe ceĭ doĭ iubiţĭ,—din acest foc care te orbeşte — ceĭa ce te face să strîngĭ maĭ tare pleoapele— nu-ĭ scînteerea diamantelor — ci-ĭ raza păruluĭ eĭ lung roşu.

Incurajat de beţie, şi poezia asta trebuĭa să-şĭ îmbete autorul Aubanel merge până aproape chiar la acţiune. Puţine întreprinderĭ au fost maĭ îndrăzneţe ca declaraţiunea din ultima strofă:

„A! cosiţa ta— de sigur, nu cunosc secretul—dar cînd ţi-o laşĭ până la cingătoare,—trebue să fie un deliciu curat...—A! ce „sunt dungele de lumină ale stelelor— şi ce-ĭ splendoarea soareluĭ— pe lîngă cosiţa care te acopere— cu catifeaua eĭ, cu dan„tela eĭ? O, mantie uĭmitoare,— sub care sinul înalţă două re„liefurĭ!"

Işĭ poate uşor închipuĭ cine-va cum a ramas gură cascată buna d-nă de L..... primind în cap pachetul acesta. Noĭ vedem într'însul un monument de elocvenţă lirică şi de curtenie provensală; cenzura părintească găsĭ în el foarte probabil, şi cu drept cuvînt, lipsă de bună-cuviinţă. Habar n'am dacă pachetul fu suprimat orĭ aruncat. Cu o lipsă însă absolută de discernămînt poetic şi fără cea maĭ mică cunoştinţă de inima poeţilor, Sofia răspunse, felibruluĭ rîzîndu-şĭ de dînsul: „Am să vă descopăr o mică taină am şapte perĭ albĭ".

Căpătînd dovada, din aventura aceasta, că poezia este ceva anacronic în civilizaţia secolului al XIX care n'a pastrat din creştinizm decît erorile şi păgînizmul limbagiuluĭ său, Aubanel luă înţeleapta hotărîre de a face pe suparatul. Şi o făcu de la 26 sau 27 Noembrie, zi în care iĭ sosise mărturisirea perilor albĭ, până la 7 Ianuar exclusiv. Sofia de L..... care nu primise felicitărĭ de la poetul său pentru anul nou 1849, iĭ scrise scuze; El se grăbĭ să-ĭ răspundă deschizîndu-şĭ inima. Da, tăcerea „crudă şi amară" provenea de la ultima scrisoare a Sofieĭ. Această scrisoare „enigmatică", „stranie" a avut darul să-l „amuţească". Tristeţă, mirare, durere până în ziua cînd bileţelul cordial ĭ-a readus soarele!

Acest vocabular urît romantic unit cu franţuzeasca stricată a luĭ Aubanel nu trebuĭe să ne ascundă că poetul suferise de duritatea necunoscuteĭ sale.

Consimţi totuşi să încheie pace, cu două condiţiunĭ: i se va trimete un nou potret „încă unul" şi i se va da răspuns la ceea

ce întrebase „ne maĭ voind să fie în necunoştinţă multă vreme, „dacă firele cele de argint sunt amestecate între şuviţe de aur „orĭ între franjurĭ de abanos.“ D-ra de L..... fără îndoială, as- „pru dojenită de aĭ seĭ cam, neliniştită de seriosul şi de iuţala poetuluĭ, întîrzie cu gentileţă trimeterea unuĭ nou portret. Insă a-daugă ea, „dorind a rămîne bună amică şi nevoind să vă prici- „nuesc durere din pricina unuĭ aşa de mic lucru, vă voĭ spune „terminînd, că eu n'am nicĭ părul Ofelieĭ, scaldat de razele luneĭ „nicĭ cel care se duşmăneşte cu flăcările apusuluĭ al Dezdemo- „neĭ. Părul meu e pur şi simplu castaniu închis. Dar ve rog „nu-l cîntaţĭ.“

Aubanel se supuse. Şi aşa se sfîrşi a doua năzdrăvănie a sa.

Cea de a treia se făcea aşteptată; Aubanel devenea grăbit până la nebunie. Mignon, cum botezase el pe draga sa amică de la nord, Mignon ale căreĭ scrisorĭ le trimetea unuĭ prieten cu tot soiul de apostile entuziaste: „(acĭ alăturat o delicioasă „scrisoare de la Mignon..... Duminică a fost pentru mine o zi „poetică m'am gîndit la Mignon..... sunt mulţumit că tu nu ju- „decĭ versurile acele ca prea nedemne de Mignon..... Imbătă- „torul portret a luĭ Mignon, cu ochiĭ ceia aşa de profunzĭ, cu „toatĭ graţia ceĭa aşa de fermecătoare, care tulbură şi te face „să plîngĭ....Ce dulce avînt să cînţĭ pe această adorabilă Mignon.... „Am scris luĭ Mignon o scrisoare *cu adevarat de iubire şi foarte „caldă*... mă înalţ la cele mai înalte culmĭ ale tandreţeĭ)...“ Mig-gon în sfîrşit începea încet încet să nu maĭ plutească pentru dîn-sul între nourĭ şi stele; el îndrăznea să şi-o facă simţibilă.

Işĭ termina scrisorile cu protestărĭ cu accente nouă: „Adio, domnişoară îţĭ serut mînele“ sau „Sempre e sempre mai vostre“.

Cîţĭ-va anĭ, străbătuţĭ de grozăviile războiuluĭ se scurseră în schimbul acesta de simţirĭ de o viocĭune mereu crescîndă din partea luĭ Aubanel. Tînăra patriciană îĭ răspundea maĭ slab, cu toate că necurmat şi cu sîrguinţă dar oare îĭ era îngăduit luĭ Aubanel să ĭea pentru prieten ceea ce ea dădea poetuluĭ? Nu-l declarase ea într'o zi „maĭ poet de cît Lamartine?“ Altă dată trebui să-l încoroneze, cînd fu vorba de *Ferariĭ* seĭ, cu calitatea de „Homeric“. Aubanel avea dela tatăl său prea mult bun simţ ca să se lese luat de aceste epitete; ele însă îl încălzeau făcea versurĭ frumoase, după firea luĭ în viaţă; pe de altă parte Sofia de L..... îşĭ ţinea rolul de inspirătoare.

Intr'o bună zi perdu acest rol sau cam aşa ceva..... La 8 Septembrie 1874 Aubanel îĭ scrise despre una din rudele sale:— Ea „are numele d-tale Domnişoară şi aş iubio şi maĭ mult dacă ar fi cu putinţă: numele eĭ Sofia!“...

Opt zile după aceea, dînsul primi într'un plicuşor foarte bine aranjat, noutatea măritişuluĭ Sofieĭ de L.... cu Dl. Leon T.... de T..... căpitan în regimentul 7 de husarĭ.

Lîngă biletul logodniceĭ, logodnicul puse în acelaș plic cuvinte amabile puțin cam de sus pornite și cam protectoare....

Cel rînit nu se arată de loc că și-a perdut cumpătul.

„—Miĭ de felicitărĭ și miĭ de complimente....“ Trimise chiar și nu epithalam pentru seara nunțeĭ : „Surîde-ĭ, o cerule curat; „respiră, tu vîntișor cald— Tu păsărică spune-ĭ.....“ Totușĭ lovitura pe care nu știu dacă Aubanel se îngrijise s'o prevadă, i-a fost îndestul de crudă. Maĭ tărziu se văzu cu Sofia de L..... devenită d-na de T..... Văzu și pe dl. de T.....

„Totușĭ nu-mĭ închipuĭ că s'ar fi mîngîĭat cîtușĭ de puțin, Scrisorile și versurile de după jumatatea luĭ Septembrie 1874 au cu totul alt ton. Cel puțin prietenia luĭ Aubanel a durat până la moartea sa ; aceea a d-neĭ de T..... a trăit și după asta ; prin voia eĭ, Dl. Sergiu Burrelin a scos cu multă îngrijire, cu o pietate pe alocurĭ cam migăloasă, această reunire de „scrisorĭ către Mignon“. Deși străină, Sofia de T.... scrie franțuzește în destul de curat și cu foarte mult spirit. In ce privește Aubanel, el e foarte neegal. N'a fost, ca Mistral, scriitor de geniu în limba franceză. Studiile sale neîndestulătoare îl opreau dela așa ceva. Nu-ĭ îndestul încă de observat faptul că francejilor, care nu sunt din provinciie unde limba d'oil este de origină li trebue oare care trudă să poată scrie o franțuzească adevărat curată, maĭ ales cînd eĭ, cum fu cazul cu Aubanel, aparțin uneĭ clase de meșteșugarĭ, de negustorĭ sau industriașĭ, în amestec direct și statornic cu pătura de jos a populațieĭ“.

Gordon

Zestrea Mănăstireĭ Neamțu-Secul

II

Tablou de moșiile perdute orĭ înstrăinate în curgerea vremeĭ, care la 1854 nu era întrupate la M-rile Nemțene, și anume:

(urmare)

21. Biserica Sf. Voevozĭ de la Galațĭ înstrăinată. 22. Biserica Sf. Treĭ-Ierarhĭ dela Nicoreștĭ înstrăinată cu toată averea eĭ. 13. Biserica Sf. George dela Roman, Instrăinată. 24. Biserica Sf. Spiridon dela Bîrlad (bis. Sturza) instrăinată. 25. Schitul Urgueștiĭ, disființat. 26. Schitul Lipova idem, 27. Schitul Hlăpeștiĭ idem. 28. Schitul Varnița idem, 29. Schitul Bulucu desființat. 30. Schitul Durău, revendicat. 31. Biserica sfinților Părințĭ Ioa-

chim și Ana cu viile dela Cotnar, înstrăinate după secularizare cu toată averea lor, averĭ date M-riĭ de Grigorie Radu și familia me Narcis. 1836—1840. 32 Biserica Sf. Varvara dela Ocea înstrăinată, 33. Cucuețiĭ—moșie,—dela 1715 înstrăinată t. 7 629. 34. Bisérica Sf. Nicolaĭ dela Nicoreștĭ înstrăinată. 45. Buliga—moșie din trupul moșieĭ Tirgu-Neamțu idem. 36. Goldumul—moșie—idem. 37. Schitul Mălineștiĭ idem. 38. Stănișeștiĭ—moșie—idem. 39. Valea Seacă—moșie dată de părintele Neofit la 1838 idem. 40. Simboeștiĭ—moșie—41. Schineniĭ—moșie—partea cedată de jupăneasa Golieasa—și partea cedată de Aron Vodă, idem. 42. Strîmba moșie în județul Tutova. idem. 43. Sociĭ, 44, Boureniĭ 45. Mosca moșiĭ înstrăinate—t. 7. pag. 782—788. 46. Cristieneștiĭ idem. 47. Băhneniĭ moșie idem (Poradnicul cel mare pag. 108). 48. Fîntînelile moșie veche—dată de Cristea Oană t. 7 615. idem. 49. Socăluseniĭ—moșie lîngă Topolița, schimbată cu M-rea Varatecu la 1842—5, No. Opis. 4381. idem. 50. Uscațiĭ—moșiĭ dată de George Căniță. idem. 51. Crăpăturile—moșie din ținutul Suceava Uricar 6.204. 52 Pulbereriĭ—moșie în ținutul Lăpușna (Poradnicu pag. 649 t. 655) schimbată cu Alexandru Mavrocordat cu o bucată de loc în vatra Iazuluĭ șî patru miĭ de leĭ, de starețul Dosofteĭ—t. 4. 23. 53. Bohotinu, 54. Cozia. 55. Covasna, 56 Zberoaia, moșiĭ, nu li se știe înstrăinarea. 57. Dumbrăvița. 58. Răciuleniĭ. 59. Plotuneștiĭ. 60. Ieșeștiĭ, actele la spatarul Mateĭ Ganea. 61. Moviieniĭ—la ținutul Tecucĭ, actele la spătarul Mateĭ Ganea, și cu schitul Movileniĭ cel făcut de spătarul Clăuău—averea, căcĭ schitul era desființat. 62. Ploșeștiĭ din ținutul Suceava 63. Pleșeștiĭ din ținutul Neamțu amîndouă întrupate la alte proprietățĭ. 64. Pildeștiĭ moșie, Uricar 7. 285 la 1803. 65. Brăneștiĭ moșie t. 7. 788. 66. Glodurĭ moșie, t. 8. 788. 67. Rușiĭ, moșie t. 7. 789 și 796 și 791. 68. Cracău, moșie t. 7. 792—796. 69. Soroca, moșie. t. 7. 795. 70. Brăteniĭ, moșie schimbată pentru moșia Răuceștiĭ, t. 10. Răuceștĭ. 71. Dolheștiĭ pe Șomuz, dată la 1528 de Nechifor monah t. I. 53. 72. Pildeștiĭ, moșie, județu Roman ocolu de mijloc, Uricar 7. 285. 73. Mirceștiĭ, moșie, (Colibaĭu) ținutul Tutova t. 10. 14. 74. Soroca, moșie, ținutul Soroca, ocolu Nistru de sus. Uricar 8. 294.

Pe lîngă aceste moșiĭ vechĭ și relativ nouă, maĭ sînt viĭ, dughenĭ, vadurĭ de morĭ, prisăcĭ și altele multe ca la o casă mare, veche și bătrînă—unde toțĭ creștiniĭ să grămădea să se facă

titorĭ la M-rea Neamţu care pe atuncĭ era fala şi podoaba ţăriĭ şi a tot neamul romînesc.

* * *

Tezaurul cel vechiu al M-reĭ Neamţuluĭ, vinitul şi cheltuelile pe aniĭ 1775, 1776, 1776, după cum urmează.

Anul	*Venitul* [1]	*Cheltuelĭ*
1775 . . .	5326—119 . .	2397—77
1776 . . .	5192—103 . . .	3737—37
1777 . . .	3573— 42 . . .	7391—51

Moşia în vechime umbla 3—6 leĭ posesie pe an.

După fie care an urmează verificarea Consiliuluĭ economic a M-riĭ şi aprobarea mitopolituluĭ Gavril Calimah.

Datoriile vezĭ la tom. 7 Zestrea pag. 782—824.

Veniturile din daniĭ pe timpul ocupaţieĭ ruseştĭ între aniĭ 1805—1812.

Aniĭ	*Venitul*	
1805 . . .	11,542 .	30
1806 . . .	11,801 .	6
1807 . . .	6,079 .	
1808 . . .	17,476 .	1
1809 . . .	17,029 .	52
1810 . . .	22,894 .	
1811 . . ,	21,756 .	20
1812	20,362 .	20

NB. Pe timpul ocupaţieĭ ruseştĭ stareţiĭ M-riĭ Neamţu-Secul sînt ruşĭ malorosienĭ şi călugăriĭ din sobor atît la Neamţ cît şi la M-rea Secu sînt în majoritate ruşĭ, de aceĭa şi ruşiĭ pe timpul ocupaţieĭ vizita mănăstirile şi da ofrande, precum se arată aice maĭ sus. Vezĭ detaile la tom. 7, pag. 825—836, toate veniturile din daniĭ pe anĭ şi pe lunĭ sunt controlate de sobor şi întărite de Mitropolitul Veniamin, apoĭ se împărţia la părinţĭ. S'au dat şi averĭ în obiecte de tot felul, p. c. pînze, cămeşĭ, veşminte, argintăriĭ şi altele.

1) Toate izvoadele cele vechĭ sînt făcute numaĭ cu litere cirilice bisericeştĭ pe jumătate coală de hîrtie, noĭ aice le traducem cu cifre arabe: Leul vechĭ are 120 de banĭ, egal cu leul de 40 de parale—care şi el cuprinde în sine 120 de banĭ—măruntĭ ca fluturiĭ de astăzĭ aşa era în vechime—toate socotelile de pe aniĭ arătaţĭ scrise maĭ sus. Moşiile în vechime nu aveu preţurile de astăzĭ d. e. moşia Urecheniĭ s'au vîndut de vecĭ pe un sac de nucĭ şi un berbec, ş'au cumpărat-o Maiorul Hazu din Iaşĭ. Moşia Ceahlăeştiĭ s'a vîndut pentru 6 putinĭ de miere ş'au cumpărat-o sihastrul de la Agapia din deal.

† *Narcis Creţulescu.*

Tezaurul Mănăstireĭ Neamțu-Secul pe anul 1859 înainte de secularizare [1]

Sume speciale		*Sume generale*		
Leĭ	*banĭ*	*Leĭ*	*banĭ*	*Moșiĭ*
111.407				Moșia Munțiĭ
98.716				Săbăoaniĭ
92.500				Tîrgu Neamțu, Răuceștiĭ și Oglinziĭ
37.000				Moșia Brăteștiĭ
29.822				Tărpeștiĭ
26.122				Davideniĭ
11.847				Oșlobeniĭ cu alte părțĭ
9.250				Scoposeniĭ și Durăștiĭ
3.700				Bălășeștiĭ
943	60			Jigoreniĭ o parte să scade un cîștiu
296				Crăeștiĭ o parte, să scade un cîștiu
2.800				Pămînturile de la Gîrle
99.900				Moșia Mogoșeștiĭ și Volintireștiĭ
61.087				Piscu și Hîrseștiĭ
42.957				Epureniĭ
33.300				Orteștiĭ și Boroaia
8.547				Mămeștiĭ
8.251				Ciofreștiĭ
7.844				Tîmpeștiĭ și parte din Crăeștĭ
9.287				Pleșeștiĭ
		695.576	60	Suma totală a moșiilor din Moldova.
Suma specială		*Suma generală*		
Leĭ	*banĭ*	*Leĭ*	*banĭ*	
		695.576	60	Suma generală din urmă
				Moșiĭ din Basarabia
		216.024		Moșia Cotova cu parte din Burdujenĭ Visoca, Crecăuțiĭ și Peliniĭ Vatra Eazuluĭ Solcoțiĭ Nemțenĭ Valea Rusuluĭ Vlădeniĭ și Mireștiĭ
		911,600	60	Totalu moșiilor imposesuite.

(Va urma)

Arh. Narcis Crețulescu

---

1) Să se știe că toate actele M-riĭ Neamțu sînt perdute dela secularizare încoace.... Guvernul a însărcinat pe Costachi Buță să rădice Arhiva M-riĭ Neamțu, el au rădicat-o în două transporturĭ: întăiul trasport s'a înecat în apa Buzeu; al doilea transport au ars la Mănăstirea luĭ Mihaĭ Viteazul la Bucureștĭ, unde fusese puse spre păstrare. Alte documente s'au luat altă dată de advoçațĭ și de academie. Acum tot ce se maĭ găsește la M-re este numaĭ la mine Narcis, păstrate numaĭ din prevederile mele.

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei“
Președinte. **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu,*
Membri și colaboratori :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof. școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academiei.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanul, publicist, avocat.
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konia, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihail Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. Georges Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironecu, arhitect publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșani.
Dr. T Nicolau, profesor liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statului Iași.
N. D. Pompei, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, București.
Eug Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director liceului Internat.
Riria Xenopol publicistă.
A. D. Xenopol prof. universitar, membru al Institutului de Franța, Membru al Academiei Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academiei, etc.
N Zaharia, publicist.

Membri corespondenți

Dr. Ladislau Thot, membru al mai multor societăți științifice și literare Ujphest.

ABONAMENTUL

Ediția de popularizare 10 leĭ; un număr 85 banĭ.
Ediția de lux: 15 leĭ pe an în țară și străinătate.
1 număr 1 leu 25 banĭ.

*

Sevista apare lunar afară de vacanță Iulie și August.

*

Pentru numere vechĭ și volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-ției.

Avem cîte-va colecțiĭ complecte dela anul I până la al XXII-lea.

PREMII

„Arhiva" acordă abonaților eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911.

1) *Cine face șase abonamente pe an, și va trimite costul lor, administrației, va avea* **un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

2) *Cine face 20 abonamente, în aceleașĭ condițiunĭ, primește* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toțĭ abonațiĭ carĭ vor plăti direct administrației abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" ce se vor distribui pe anul următor 1912,* precum și *la 10 volume din revista „Arta Romînă" pe diferițĭ anĭ.*

4) *Toțĭ abonațiĭ, care vor trimite abonamental direct administrației în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificație, fără a plăti nicĭ un ban**

ADMINISTRAȚIA

INȘTIINȚĂRI:

Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugațĭ a îngădui. Va veni rîndul la toțĭ.

*

„Toțĭ colaboratoriĭ de pe vremurĭ aĭ părintelui S Fl. Marian din Suceava (Bucovina) sînt rugațĭ a face cunoscut adresa lor d-luĭ Liviu Fl. Marian, în Suceava, pentru a le trimite gratuit broșura. Simion Florea Marian.

Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie)

ANUL XXII. Mai 1911 No. 5.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa

d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1911

Onor. Cititorĭ,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhiva“ de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şi literatureĭ romîneştĭ, prin publicarea lucrărilor lor în „Arhiva“, pe lîngă autorităţile ştiinţifice şi literare recunoscute, şi de a împărtăşi aceste lucrărĭ publiculuĭ prin stăruinţa continuă, a acesteĭ reviste.

Aţĭ primit regulat numerele pînă acum şi vă rugăm foarte mult a ne trimite abonamentul Dv. din urmă, dacă sînteţĭ în întîrziere, şi pe anul curent, care nu e plătit.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspîndirea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm în preţiosul Dv. concurs. *Administraţia.*

Bibliografie

Aşezămîntul cultural al Mitropolituluĭ Dositeĭ Filiti, dela înfiinţare pînă astăzĭ 1882—1910, Bucurestĭ, Inst. Arte Grafice Göbl, 1911.

Em. Grigorovitza. Scrierĭ în limbagiu moldovenesc, se află de vînzare la Librăria Naţională (Bucureştĭ).

1.—Chipurĭ şi Graĭurĭ din Bucovina, vol. ilustrat leĭ 2.50

2.—e la Hot are, istoriĭ moldoveneştĭ. 1 vol. leĭ 2.

3.—Schitul Cerebuculuĭ, povestire istorică 1 vol. leĭ 1.

4.—Oamenĭ vechĭ. trad. după originalul rus a luĭ Gogol, leĭ 0.30.

5.—Povestirĭ răzleţe, (în Bibl. pentru toţĭ leĭ 0.60.

6.—Cum a fost odată, schiţe nouă din Bucovina 1 vol. leĭ 2.50.

E. G. Racovitza et R. Sevastos.—*Proidotea Haugi* n. g., n. sp., Isopode oligocêne de Roumanie et les Mesidoteini nouvelle souss-famille. (Archives de zoologie experimentale et gênêrale, Paris, 29 Déc. 1910. Librairie Albert Schulz),

N. Zaharia.—*Amorul*—cum ïea naştere—cum evoluează,—cum se stînge,—cum se degradează.—Amorul şi nebunia.—Sinuciderile din amor. 1911, Bucureştĭ tip. G. Ionescu, str. Academieĭ 30 Pr. 1 leu.

Albert Samain.—Polyphem, poemă dramatică în două acte. Trad. în versurĭ de *I. M. Raşcu,* ed. Asociaţieĭ culturale, Iaşĭ, 1911, pr. 30 banĭ.

Felix Ravenna.—Bollettino Storico Romagnolo. Ravenna (S. Vitale).

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII | No. 5. | Mai 1911

Unitatea sufletuluĭ romînesc [1]

Cînd vorbim de sufletul romînesc înțelegem prin el manifestările intelectuale ale întreguluĭ nostru neam, adecă partea comună a tuturor manifestărilor individuale. Așa bună-oară limba este productul nu a mințeĭ fiecăruia, ci a mințeĭ colective; tot așa și moravurile și obiceĭurile, poveștile și poezia poporană, muzica și danțurile naționale, portul, clădirea caselor, uneltele întrebuințate, și într'un cuvînt toate acele îndeletniciri pe care le practică toată lumea. Acest complex de activitățĭ intelectuale alcătuește sufletul poporuluĭ în deosebire de sufletul individual.

Acest suflet poporan este însă deosebit după elementele etnice la care'l considerăm: altul este sufletul romînesc, altul cel grecesc și altul cel unguresc. Dar chiar în sinul aceleĭașĭ rase, se deosebesc sufletele popoarelor deosebite ce se țin de ele, încît totdeauna divergința există. Așa sufletul poporuluĭ nostru e deosebit de acel al poporuluĭ francez, italian, spaniol și deosebit chiar de acel al poporuluĭ roman din care se trage. Fiecare unitate etnică este produsul uneĭ combinațiĭ de elemente omeneștĭ deosebite, introlocate prin amestec și încrucișare, modificate prin climă și așezare geografică, prin dezvoltarea istorică și înrîuririle cărora a fost supusă, încît alcătuește un tot deosebit de restul omenireĭ. Și că această deosebire există, ne-o dovedește maĭ ales împrejurarea că fiecare popor vorbește o limbă deosebită, neînțeleasă de popoarele celelalte, și pe care este nevoit a o învăța cu multă osteneală, spre a o putea mînui. Natura deci a pus

1) Conferință ținută la Peatra-Neamț în 5 Decembrie 1910.

ca însăşi această stavilă firească între popoare, silindu-le a'şi concentra viaţa în ele însuşi, şi legînd dezvoltarea omenireĭ de acea a acestor centre maĭ restrînse.

Pe lîngă multe alte însuşirĭ de preţ ale sufletuluĭ romînesc voim să atingem pe una care-mĭ pare a avea o însemnătate deosebită ca pârghie civilizătoare. Este aceĭa a unităţeĭ sale, adecă împrejurarea, că deşi neamul nostru este răspîndit pe un teritoriu atît de întins, 300,000 de kilometri patraţĭ în corpul nostru cel mare de la Nordul Dunăreĭ, totuşĭ pretutindenĭ rostirea cuprinsuluĭ nostru sufletesc este aceeaşĭ, înţeleasă de la un capăt la celalalt al regiunilor deosebite locuite de Romînĭ.

Intr'adevăr graĭul romînesc este acelaş în toate părţile locuite de Romîniĭ din Dacia Traiană, şi nu există aproape nicĭ o deosebire dialectală care să împedice această înţelegere. Sunt fără îndoĭală deosebirĭ în tezaurul de cuvinte, deosebirĭ lexicale, dar care nu ating esenţa însăşĭ a limbeĭ şi nu opun înţelegereĭ comune decît o stavilă uşor de învins. Aşa cînd Munteanul zice ca se cheme un lemnar să'ĭ dreagă uluciĭ, noĭ putem găsi ideea stranie, ştiind că uluciĭ sunt de tinichea şi că lemnarul nu ar avea ce căta în asemenea treabă: dar *uluc* peste Milcov înseamnă ceea ce la noĭ se numeşte *zaplaz*. De asemenea cînd zice Moldovanul că i s'a rupt *colţunul*, Munteanul rămîne nedumerit căcĭ el numeşte acel element al învestmîntăreĭ *ciorap*, şi aşa maĭ departe. Maĭ îndepărtate sunt aceste deosebirĭ lexicale între graĭul transilvanean şi cel din România liberă şi maĭ numeroase încă se întâlnesc ele între limba Romînilor din Banat şi aceĭ din restul ţărilor de la Nordul Dunăreĭ. Aşa bună-oară întîlnim în Banat terminĭ absolut străinĭ graĭuluĭ nostru ca:

Meros=mîndru	Mieriu=albastru
Meserere=milă	Mirăe=minune
Matrac=băţ	Mozomanie=dihanie, arătare.
Moţoc=prost	

Dar aceste cîte-va cuvinte sau se înţeleg din decursul vorbiriĭ, sau întrebĭ ce însamnă. Chiar în cele cîte-va particularităţĭ morfologice precum rostirea luĭ *n* înaintea luĭ *i* în cuvinte ca: *întăniu*=întăiu *calcaniu*=călcăiu *gutanie*=gutăe, sau sunetul *t* pronunţat ca *c* în *frunce* în loc de frunte, *ceînăr* în loc de tînăr; forma condiţionaluluĭ la verbe: *vrere-aşĭ, facere-aşĭ*, nu sunt împiedicătoare de înţeles.

Se poate deci susținea cu drept cuvînt că limba Romînilor de la Nordul Dunăriĭ nu înfățișază deosebirĭ dialectale, pe cînd este cunoscut că în Italia bună-oară, Venețianul nu înțelege pe Piemontez nicĭ Romanul pe Neapolitan. De asemenea în Germania țaranul prusian și cu cel din provinciile renane se înțeleg numaĭ cu cea maĭ mare greutate, lăsînd la o parte graĭul provansal din Franța care este aproape o limbă deosebită de cea franceză.

Cum se face însă că pe un teritoriu atît de întins și, maĭ mult încă, străbătut de lanțurĭ de munțĭ înalțĭ care pun stavile fireștĭ între deosebitele regiunĭ, să se întîlnească un fel de a vorbi atît de unitar?

Explicarea acestuĭ fapt se află în condițiile de viață făcute Daco-Romînilor prin năvălirile barbare. Retrăgîndu-se în munțĭ înaintea potopuluĭ popoarelor sălbatece ce le ruinaseră statul și viața lor civilizată, eĭ se purtau fără încetare cu turmele lor din loc în loc, coborîndu-se iarnă din Transilvania și Banat în șesurile Moldoveĭ și ale Munteniеĭ pentru pășunarea acelor turme, și întorcîndu-se vara înapoĭ în cetatea munților. Prin acest dus și venit necontenit al poporuluĭ de păstor al Romînilor, s'a păstrat unitatea graĭuluĭ și a celorlalte elemente ale sufletuluĭ romînesc care, fără această veșnică atingere, ar fi trebuit să se desfacă cel puțin în două marĭ ostroave intelectuale: acel de dincolo și acel de dincoace de piscurile Carpaților.

In afară însă de această unitate a graĭuluĭ poporan între grupele de Romînĭ așazate în deosebitele regiunĭ de la Nordul Dunăreĭ, unitatea sufletuluĭ romînesc se maĭ păstrează cel puțin prin acest element al său de căpitenie—*limba*—și între clasa cultă și stratul de jos al întreguluĭ neam.

La alte popoare bună-oară la Germanĭ, la Francejĭ, la Italienĭ, dialectul sau dialectele vorbite de popor sunt deosebite de limba literară a societățeĭ culte, și numaĭ scoala introduce în mintea oamenilor de rînd cunoștința graĭuluĭ superior. La noĭ în țară, omul de jos vorbește aceĭașĭ limbă cu omul cult, și numaĭ tezaurul de cuvinte, îmbogățit prin neologisme necunoscute în cea maĭ mare parte straturile inferioare, despart graĭul cult de cel de rînd. Țesătura limbiĭ însă forma cuvintelor comună ambelor graĭurĭ, rămîn aceleașĭ, și cu răspîndirea ideilor noue și a cuvintelor ce le reprezintă în mintea straturilor de jos, se întinde tot maĭ mult unificarea limbeĭ.

Limba romînească este deci acelaşi organ de înţelegere vorbit de tot poporul romînesc şi înţeles de el din susul până în josul piramidei sociale.

In această unitate minunată a graiului naţional la Romînî vedem noi unul din mijloacele cele mai puternice de cultură a lui, de oare-ce ideile zemislite în o parte a ţărilor locuite de ei se respîndesc îndată în toată masa lor şi acele înalte şi frumoase izvorîte din mintea straturilor culte pătrund fără mare greutate in acea a celor puţin luminate. Nicî nu se ştie ce putere uriaşă reşede în această putinţă de circulare a ideilor în corpul întreg al poporuluî romîn care ca un sînge generos iî nutreşte toate organele, iî înviorează toate puterile, iî înalţă cugetul şi'i înnobilează simţirea. Propăşirea atît de repede şi de uimitoare a neamuluî nostru se datoreşte în mare parte şi acesteî repezî răspîndiri a ideilor în mintea întreguluî popor.

Pentru a înţelege maî pe deplin însemnătatea acestuî fapt, să vedem ce se petrece cu poporul grecesc modern, şi el un popor ce năzueşte spre civilizaţie.

Grecii de astăzî se consideră ca moştenitoriî direcţî şi continuatoriî neîntrerupţî aî vechilor Elinî, pe cînd noî ne privim numaî ca de viţă latină, dar alţiî de cît străbuniî Romanî.

Această deosebire de concepţie asupra origineî a avut însemnate rezultate. Greciî considerîndu-se ca Elinî, au căutat a readuce limba lor la formele graiuluî vechîu de care acel vorbit acuma de Grecî este tot atît de îndepărtat ca şi acel romînesc de limba latină din care a ieşit. Nu e vorbă şi la noî s'a arătat într'un timp aceîaşî tendinţă de a ne considera ca romanî curaţî, de a ne apropia cît maî mult de viaţa romană. S'a cerut de uniî din învăţaţiî noştri maî vechî reîntoarcerea statuluî la formele republicane, a religieî la păgînism şi maî ales a limbeî la cea latină. Istoria Romînilor de Al. Treboniu Laurian care înlocueşte datarea dela Hristos cu acea de la facerea Romeî, şi maî ales vestitul dicţionar al Academieî lucrat de acelaşî învăţat în colaborare cu I. C. Massim, documentează această tendinţă greşită în dezvoltarea poporuluî romîn. Dar o reacţie sănătoasă îndepărtă la noî primejdia şi întoarse luarea aminte a scriitorilor noştri asupra graiuluî poporan, ferind astfel neamul romînesc de coruumperea şi stricarea limbiî. La grecî din potrivă prin arhaizme şi clasicizarea cît maî desăvîrşită a limbiî greceştî

moderne în scopul de a o apropia de antica, limba cultă a Grecilor actualĭ se înstrăinează de mintea poporuluĭ care nu înțelege formele de ziare introduse de învățațĭ, așa că toate cele scrise prin cărțĭ și graĭu sunt înțelese numaĭ de aceĭ ce au învățat limba elină. Și această tendință de reîntoarcere a limbeĭ greceștĭ către vechea eĭ mamă a devenit o adevărată aiurare care nu maĭ cunoaște nicĭ o margine, nicĭ o îngrădire, încît amenință chiar viitorul poporuluĭ grecesc.

E drept că Grecii găsesc în această reîmprospătare a graĭuluĭ străbun singurul mijloc de a dovedi lumiĭ că eĭ sunt coborîtoriĭ anticilor Elinĭ: căcĭ de altfel toate minunatele însușirĭ ale străluciților lor strămoșĭ le lipsesc cu desăvîrșire, și Greciĭ de astăzĭ sunt un popor foarte sarac în ilustrațiĭ pe toate acele tărîmurĭ ale cugetăriĭ pe care să înălțară antecesoriĭ lor. Eĭ nu au nicĭ poețĭ, nicĭ filozofĭ, nicĭ istoricĭ, nicĭ oamenĭ de știință, nicĭ artiștĭ care să poată rădica vaza neamuluĭ.

Ne rămîne acuma de cercetat dacă se întinde unitatea sufletească a neamuluĭ romînesc și peste hotarele Dacieĭ Traiane și dacă Macedo-Romîniĭ și Istro-Romîniĭ pot fi privițĭ ca făcînd și eĭ parte din această unitate sufletească?

Pe cînd limba Daco-Romînilor este înțăleasă de toțĭ fiiĭ acestuĭ popor, acea a Macedo și Istro-Romînilor înfățișază greutățĭ mult maĭ marĭ pentru a eĭ pătrundere. Nu maĭ este vorba aicĭ de deosebirĭ lexicografice cu toate că și aceste sunt mult maĭ numeroase și maĭ însemnate, ci de însușĭ forma gramaticală și sintactică care îngreuează înțelesul acestor adevărate dialecte romîneștĭ. Există între limba Daco și acea a Macedo-Romînilor cam aceleașĭ deosebirĭ care despart dialectul piemontez de acel neapolitan. S'înțelege că aceste graĭurĭ păstrează totușĭ caracterul romînesc și că sunt maĭ apropiate de limba daco-romînă de cum sunt apropiate de dînsa celelalte limbĭ neo-latine; că există o maĭ mare asemănare între limba Macedo și a Istro-Romînilor și limba Daco-Romînilor, decît între această din urmă limbă și cea franceză, italiană sau spaniolă.

Cum se explică această împrejurare? In vremile imperiuluĭ roman, cînd Dacia făcea încă parte din el, limba latină răsuna în toată întinderea regiunilor stăpînite de el și în acea din răsărit se vorbea latinește nu numaĭ în Dacia ci și în întreaga peninsulă a Balcanuluĭ.

Nu numaĭ graĭul latin se păstră în Dacia și după părăsirea eĭ de legiunĭ la retragerea acestora de către împăratul Aurelian, dar biserica romană creștină se lăți în Dacia după a eĭ deslipire, prin atingerea eĭ cu poporația romană creștină de la sudul Dunăreĭ. Precum însă Goțiĭ și Huniĭ răspinseseră pe Daco-Romanĭ în munțiĭ Carpațĭ, astfel năvălirea Slavilor și a Bulgarilor care se eșezară maĭ ales peste Dunăre, alungă pe Romaniĭ din Moesia în catenile Hemuluĭ sau Balcanuluĭ, Pinduluĭ și ale Rodopuluĭ. Regiunea dintre Dunăre și Balcanĭ perdu caracterul eĭ romanic și se slaviză.Se interpuse decĭ o poporație slavă între grupele de Romanĭ retrase pe de o parte în munțiĭ Dacieĭ, pe de alta în acea a suduluĭ și apusuluĭ peninsuleĭ Balcanuluĭ, între grupul Daco-Romînilcr și acele ale Macedo-Romînilor și Istro-Romînilor. Despărțirea răsărituluĭ Europeĭ de Imperiul roman începuse de pe la creștetul veaculuĭ al V-lea, cînd de fapt Imperiul roman de apus, baștina latinitățeĭ, se desfăcuse în bucățĭ; ĭar despărțirea celor treĭ grupe de Romînĭ se înfăptui abia vr'o 300 de anĭ după aceea, pe la începutul veaculuĭ al VIII-le, încît această împreună viețuire a grupurilor romîneștĭ după ce ele încetaseră de a maĭ fi în atingere cu împărăția romană, explică maĭ marea asemănare între graĭurile grupurilor romîneștĭ, decît între aceste și națiile de origină latină din apusul Europeĭ.

Tot suflet romînesc sunt și Macedonieniĭ și Istrieniĭ, dar suflet romînesc maĭ îndepărtat, cum ar fi veriĭ între neamurĭ față de frațĭ.

Dar ce ne folosește această comunitate de limbĭ, de gîndire de apucăturĭ sufleteștĭ, cînd politicește suntem ruptĭ în bucățĭ, despărțite în țărĭ deosebite și ascultînd de state deosebite; cînd nu ne este învoit a dezvolta pretutindenĭ după voĭa-ne și placul comoara sufletuluĭ nostru?

Maĭ nenorocită soartă de cît a poporuluĭ romîn nu cunosc decît acea a Polonieĭ. Ba dintr'un punct de vedere durerile Polonilor sunt maĭ puțin ascuțite decît acele ale Romînilor: căcĭ la dînșiĭ a apus cu totul soarele neatîrnăriĭ, pe cînd la noĭ el luminează o parte din neam pentru a arăta cu atît maĭ negru întunerecul în care zac celelalte. Italieniĭ, Germaniĭ au avut norocul de a vedea realizîndu-se unitatea statuluĭ lor și părțile rămase afară din această unitate sunt frînturĭ mult maĭ micĭ decît masele întrolocate La Romînĭ din protivă partea rămasă în a-

fară de granițele statuluĭ liber, este tot atît de mare și de însemnată ca și acea cuprinsă în hotarele luĭ. Maĭ trist este însă, că împrejurările politice și maĭ ales puterea cea mare a statelor ce ne-au mîncat, nicĭ nu ne lasă speranța unuĭ viitor fericit. Avem un ideal nu e vorbă, și idealurile sunt totdeauna înviorătoare de puterĭ și dătătoare de energiĭ; dar cînd idealul este ascuns de norĭ atît de groșĭ, îl maĭ putem noĭ întrevedea, și maĭ ales putem noĭ să așteptăm coborîrea luĭ din lumea visuluĭ în acea a realitățiĭ?

Un lucru însă trebue să apărăm cu cea din urmă stăruință: este existența neamuluĭ nostru, așa cum este el frînt în bucățĭ şi rîsipit în statele vecine. Avem cea maĭ sfîntă datorie a nu lăsa să ni se știrbească întregimea noastră etnică, căcĭ pe ea se razimă de o cam dată conlucrarea la dezvoltarea raseĭ romîne; de pe latul eĭ piept se recruteaza talentele și geniile care ilustreză neamul și ne rîdică în ochiĭ popoarelor.

Dacă trebue să așteptăm poate prea mult contopirea vieţeĭ noastre politice, viața noastră culturală comună există și este tocmaĭ un rezultat a aceleĭ minunate închĭegărĭ unitare sufleteștĭ, și această viață fiind singura noastră avuție, suntem datorĭ să o apărăm pănă la cea de pe urmă suflare.

A. D. Xenopol

SOLIE

Uneĭ frumoase

Vestirea solieĭ trimeasă
Pe-aprinsa soareluĭ rază,
N-o 'ndepărta de la tine
Ci-ascultă ce ea-țĭ cuvîntează:

„Pornesc din zările-albastre
„Scăldate-n văpăĭ de lumine,
„Și-aduc solia curată
„A uneĭ dragoste senine.

„Un an ce-țĭ slăvește ființa
„Maĭ vajnic ca însușĭ pe zeĭ,
„Acela ĭubirea-țĭ trimete!...
„...Ascultă dar glasul eĭ

„Cu drag la sîn o-ncălzește
„Dăĭ viață din viața ta chiar!...
„Să n-o izgonești, căcĭ pleacă zdrobită
„Și dac'o rechemĭ?... E'n zadar...

. . . .

Se stînge lumina în umbră
Și raza se stînge domol...
— Știĭ cine-ĭ omul din lume
Și cine trimes-a pe sol?...

Dim. C. Zavalide

CUGETĂRI

Cînd te gîndeștĭ la ziua 'n care
In jurul tău va fi pustiu
Și n'o să maĭ aștepțĭ în cale
De cît doar noaptea din sicriu,

Te'ntrebĭ ce rost maĭ are'n lume
Tot ce-a fost rău orĭ a fost bun
Durerile ce te-mpresoară
Orĭ fericirile ce-apun...

Vîntul poartă apa măriĭ
Noriĭ de vînt se poartă
Frunzele ca și nisipul
Au și ele-aceeașĭ soartă;

Dar maĭ mult de cît nisipul
De cît valurile măriĭ
De cît frunzele uscate
Și tulburătoriĭ zăriĭ,

Nu-ĭ nimic în lumea noastră
Care veșnic să ne stee
Și mereu să tot coboare
Ca un suflet de femee...

Eugeniu Revent

Femeia ca factor în evoluția socială

Urmărind cu deamănuntul evoluția femeeĭ în decursul veacurilor ajungem la covingerea că femeea a fost în totdeauna considerată ca factor economic, ca mijloc de producțiune, de sporire a avuțieĭ barbatuluĭ. Și să nu credem totușĭ, că asemenea concepție brutală s'a epuizat de mult la popoarele vechĭ, sau maĭ există astăzĭ numaĭ la Negriĭ Hotentoțĭ sau la barbariĭ orientuluĭ, nu, din nefericire și Europeanul cult maĭ reține încă în sufletul său asemenea părerĭ, traduse adesea prin nota de minorat intelectual ce o atribue psihiculuí acesteĭ ființĭ slabe. E un egoism al forțeĭ îngrădit de legile sociale, și cînd forța primează dreptul, după paradoxala dar practica sentință a luĭ Bismark, la ce alta ne-am putea aștepta?

Dar între trecutul de mult dispărut și timpurile de azĭ constată o deosebire aproape fundamentală, dela starea primitiv animalică ne-am îndepărtat, monstruozitățĭ sociale maĭ sînt și azĭ, dar epoce viitoare vor depărta tot ce vor găsi imperfect în prezentul relativ.

Femeea slabă și supusă așa cum o întîlnim astăzî în imensa majoritate a cazurilor, datorește această stare a eĭ diviziuneĭ munceĭ în lupta pentru existență. De cînd din *Pithecanthropus erectus* omul începe să se cristalizeze ca o ființă deosebită față de alte mamifere, de atuncĭ între cele două sexe se stabilește în cursul evolutieĭ sociale o diferință de muncă: omul ocupat cu războiul, cu vînătoarea, femeea cu creșterea copiilor, cu ocupațiunĭ casnice și liniștite. In timpurile primitive încă, femeea îșĭ ajuta barbatul în potriva oamenilor rivalĭ sau a animalelor, dar din acest punct de vedere ea nu dispunea de cît de o rezervă de forță, care pe încetul se atenuează ajungînd să se anihileze din lipsă de exercițiu.

Traiul liniştit, chiar cînd ar fi fost îngreuiat cu vre-o însărcinare neprevăzută sfîrşi prin a aduce o schimbare în natura fizică şi morală a sexului feminin, schimbare transmisă apoi mai departe în virtutea legei eredităţei sexuale. Din acest punct de vedere, femeea era considerată ca o fiinţă inferioară, de aici condiţiunile de sclăvie, de aservire în care o găsim uneori încă şi azi.

Forţa psihică neputînd să se exercite din cauza înlăturărei femeei de la activitatea socială nu s'a putut dezvolta, aşa că cu drept au putut să argumenteze apoi susţinătorii inferiorităţei femeei, ca o inferioritate organică, însăşi caracterizază natura sa intimă.

Şi cu toate acestea trebue să ne dăm seamă că în regnul animal sexualitatea femenină nu aduce numai decît după ea o inferioritate în forţă, chiar în primele stadii ale existenţei omeneşti femeea nu se deosebeşte mult în afară de sex de tovarăşul său, diferenţa ce se accentuează cu timpul şi mai mult la popoarele civilizate.

Pe scara inferior omenească la Papuaşi d. ex. condiţiunea socială a femeei e îngrozitoare, fără nici o protecţie, lasată la libera discreţie a barbatalui, acesta poate să uzeze de ea cum vroeşte, poate chiar să o omoare sau să o mănînce, canibalismul în Papuazia fiind aşa de răspîndit. Femeea nu e considerată altfel decît ca un animal de prima utilitate, şi dacă mai adăugim că la bătrîneţe femeile sunt omorîte ca vrăjitoare, ne putem lesne explica de ce sinuciderea acestor nenorocite creaturi e pe o scară întinsă.

De altfel soarta lor nu e cu mult mai bună în Australia. In această parte de pămînt şi mai ales în Melanesia întîlnim prima închegare de societate omenească. *Tribul* aici constitue unitatea politică, primordială, şi familia după cum o înţelegem noi astăzi, nu există. Toţi membrii tribului sunt egali între dînşii, fie care trib are numele său particular, simbolul de recunoaştere, aşa zisul *totem*. Iar unirea sexelor, căci de căsătorie nu poate fi vorba la asemenea oameni primitivi e de natură esogamică, adică membrii unui trib îşi capătă femeia prin rîpire din tribul învecinat. De sigur că la bază a existat o endogamie primitivă, şi numai cu timpul triburile diferenţiindu-se s'a ajuns la o schimbare.

Ne putem aştepta că în asemenea condiţiuni situaţia femeei să fie mizerabilă, Poligamia e practicată în mod liber iar femeea n'are consideraţiunea nici a unui animal. Indatorate cu serviciile cele mai grele, ea duce toate poverile bărbatului, cînd acesta lipseşte şi caută hrană pentru stăpînul, care în schimb o brutalizează într'un mod bestial. Totuşi unele dintre ele au o misiune mai înaltă, aceea de a întreţinea nestîns focul, căci Australienii sunt pre puţin experţi

în a'l aprinde. Cu toate acestea e așa de puțin considerată din partea omului pe care-l servește, în cît după Iohn Lubbocq: „il est permis de se demander si l'homme ne met pas son chien, quand celui—ci est vivant, absolument sur la même ligne que sa femme et s'il pense plus souvent et plus tendrement à l'une qu'à l'autre après qu'il les a mangés tous deux" [1]).

Sclavă a barbatuluĭ și a tribuluĭ din care face parte ea chiar în petrecerile intime foarte rar joacă un rol activ, de cele maĭ de multe orĭ și în acest caz e considerată ca un instrument numaĭ de plăcere.

Cu toate că nivelul intelectual al Papuașilor e maĭ ridicat decît al indigenilor din Australia, totușĭ evoluția morală nu e necesar corelativă cu un asemenea progres industrial, și deși Papuașiĭ cunosc agricultura, au arme de apărare construite aproape sistematic, totușĭ femeea rămîne într'o stare deplorabilă, după cum am arătat-o maĭ sus. Se vede decĭ în mod clar, o atestă Letourneau, că teoria pusă în circulație de către *Bachofen* în lucrarea sa *Mutterrecht* și prin care el caută să arăte că societățile omeneștĭ la început ar fi existat printr'o eră de supremație feminină, în care adică femeea e baza familieĭ: Matriarhat, fază inferioară Patriarhatuluĭ, trebue respinsă, întrucît la cele maĭ primitive rase, în Australia și Papuazia, care se apropie de faza inițială a omuluĭ nu se găsește nicĭ o indicație de asemene natură, ci numaĭ o filiație uterină, de pe mamă, recunoscută care nu trebue confundată cu matriahatul, instituțiune în care mama formează unitatea familieĭ în deficitul părinteluĭ adesea, dacă nu chiar totdeauna, necunoscut.

Și dacă la Australienĭ și Papuașĭ căsătoria esogamică e generală, nu tot acelaș lucru se petrece în Africa, la unele dintre triburile Cafre și la Hotentoțiĭ Coros, căsătoria între membriĭ tribuluĭ nu e interzisă, propriu vorbind însă, ea se reduce la un simplu schimb al feteĭ de ordinar cu totul tînără, 12 anĭ cel mult, pentru banĭ sau un alt obiect de schimb, fie chiar pe datorie, până la achitarea către părințĭ. Evident că numărul femeilor variază în proporție cu starea economică a barbatuluĭ, căcĭ valoarea lor intrinsecă e în de ajuns de apreciată, de oare ce nu numaĭ femeele care au datoria de a-șĭ ĭubi barbațiĭ, vedețĭ e o datorie de ĭubire, le aduc folos, dar un număr mare de copiĭ sporesc avuția omuluĭ. Spirite eminamente practice, aceste popoare africane văd în căsătorie o speculațiune comercială, își vînd copiiĭ vără nicĭ un scrupul, în schimb femeea poate să-ĭ răs-

---

1) Citat după Letourneau: La condition de la femme dans les diverses races et civilisations.

cumpere cînd a ajuns la o împăcare asupra sumeĭ pe care proprietarul eĭ, i-o cere.

Aproape pretutindenĭ în Africa fetele sînt vîndute fără de a li se cere consimţimîntul, uneorĭ totuşĭ, şi maĭ ales în pătura oamenilor influenţĭ, ele pot să-şĭ aleagă singure soţul, acesta însă, devine sclavul lor, şi e dator de-aşĭ impune moartea, cînd femeea ar înceta de a maĭ trăi.

Claperton în opera sa **Second Voyage** istoriseşte cu mult humor curiozitatea ce a produs mărturisirea sa către indigeniĭ loculuĭ că Europeniĭ sunt monogamĭ.

Ceĭa ce e caracteristic însă pentru sexul femenin în părţile Africeĭ e faptul că ele sînt utilizate în războiu. După indicaţiile luĭ Stanley în apropierea laculuĭ Albert Nyanza în regatul Uganda, la curtea regeluĭ, supraveghiarea personală a monahuluĭ e încredinţată unuĭ număr de amazoane înarmate cu lance lungĭ: „Elles sont toutes gracieuses et bonnes, avec un beau sein virginal. Mais ce que nous a le plus étonné c'est l'influence dela discipline".

E de remarcat că în asemenea rol femeea renunţă la drepturile eĭ de maternitate. Şi această funcţiune primordială a determinat între cele două sexe, diviziunea munceĭ, pe care noĭ o credem naturală şi care e maĭ cu samă de natură sociologică. Această militarizare a femeeĭ are deci o importanţă decisiv teoretică, de oare ce atît în lumea istorică cît şi în cea primitivă femeea se părea inaptă acesteĭ ramure de activitate şi această inaptitudine a fost invocată pentru a justifica subalternarea sa sexuluĭ tare.

Cu toate că s'a citat adesea în fiecare ţară. exemple individuale de femeĭ cari s'au distins în meşteşugul armelor, s'a crezut totuşĭ că aceasta era maĭ degrabă o anomalie. Totuşĭ în Dahomey (Africa) femeile sunt organizate într'o adevărată armată de apărare e statuluĭ, şi spiritul militar adică ascultarea pasivă ca şi slăbiciunea pentru băutură nu lipsesc acestor fiinţĭ curajoase, demne de admiraţia vecheĭ Sparte. Cele maĭ grele asalturĭ şi maĭ dureroase sunt îndeplinite de aceste războĭnice, pe care un misionar catolic în 1861 avu ocaziunea de a le admira în exerciţiul lor militar.

Din punct de vedere afecfiv însă, la rasa neagră femeea e superioară bărbatuluĭ, şi probabil că acest ascendent de sentiment trebue să-l atribuim maternităţeĭ. Nu e de altfel ceva particular omenesc un asemenea sentiment, e comun şi indispensabil pentru conservarea specieĭ şi-l găsim la femee caşi la femelile animalelor inferioare, dar din acest simţimînt primordial s'au dezvoltat altele maĭ superioare şi maĭ umane. Din el probabil s'au născut inclinaţiunile de caritate pe care femeele negre le manifestă. Şi vizitatoriĭ ţinuturilor africane inserează adesea în jurnalul

lor de călătorie trăsăturile de bună voință și afecțiune al căror obiect au fost din partea acestor ființi.

Dar dacă afectivitatea maĭ pronunțată la femeĭ decît la barbațĭ e ceva inherent lor, și inteligența propriu zisă nu aparține numaĭ barbaților, dacă femeea a fost supusă de tovarășul său brutal, aceasta e poate datorită și faptuluĭ că necesitatea de a-șĭ îngriji copiiĭ, a ținut-o de a lupta cu mîna înarmată. In prima fază a evoluțieĭ omeneștĭ o egalitate în intelect se constată la amîndouă sexele, și numaĭ maĭ tîrziu grație împrejurărilor vieții, intelectul unuea prevalează asupra celuĭalalt.

N'am avea nimic maĭ mult de adăugit în ce privește femeea în Polinezia, decît că ceva maĭ multă independență i se încredințază, ĭar inclinațiunile spre comunism deviază în poliandrie. Tot atît de frivolă aicĭ ca și aproape pretutindenĭ în lumea barbară, mentalitatea eĭ copilărească a atras imediat atenția luĭ Cook, care înebuni întreaga populație distribuindu-ĭ cîteva pene roșiĭ.

Cunoscuțĭ abia la sfîrșitul secoluluĭ trecut, emigranțĭ eșițĭ din lumea asiatică, alțiĭ din america Precolombiană i'au descoperit navigînd în neștire pe vastul ocean. In insule, unde întîmplarea a adus pe aceștĭ navigatorĭ, eĭ au găsit o populație care se apropia de tipul mongol, și a căror vrîstă nu trecuse de acea a pĭetreĭ cĭoplite. Aceștia sunt așa zișiĭ Polinezienĭ răspîndițĭ în diferite insule din zona equatorială a oceanuluĭ Pacific și de ale căror moravurĭ ne-am ocupat în treacăt.

Și dacă acum examinăm și obiceĭurile Pieilor Roșiĭ din America, găsim că o oare care considerație e concedată sexuluĭ slab. E deja un simptom de înaintare.

Băețiĭ și fetele se cresc împreună, obiceĭurĭ analoage ca în vechia Spartă, unde în *gimnaziile* căpitaleĭ Laconieĭ, fete și băețĭ se exercitau la un loc, și totușĭ castitatea spartanilor n'a fost nicĭ odată bănuită. Maĭ mult încă, oare cari inițierĭ pentru suportarea uneĭ vieți frugale o constătăm la Peile Roșiĭ, zile întregĭ nemîncate suportă copiiĭ acestor Indienĭ Americanĭ, și ĭarna cea maĭ aspră o petrec adesea desbrăcațĭ în zapada geroasă, ĭar morala sexuală, care se conduce de scopul înmulțireĭ copiilor împiedică dreptul părinteluĭ de a le lua viața.

Cu totul altfel se petrece lucrul la o parte a Indienilor din America de Sud, unde infanticidul în linie femeească e aproape obligat. Cîtă deosebire de concepția timpurilor noastre moderne de civilizație! Drăgălășia copilărească, ca și perfecțiunea femeeĭ cîntate de poețĭ sunt ignorate. Copiiĭ și femeea întru cît servesc ca izvor economic de bogăție sunt tolerațĭ.

Sub acelaş cer albastru care ne înseninează sufletul se întîmplă tragedii abia de presupus, şi omul a cărei existenţă de o clipă şi-o petrece în somnul adînc al neştiinţei, rămîne totuşi veşnic un tiran prin forţă.

In China femeea suportă aceeaş tutelă a barbatului ca şi la popoarele sălbatece ce le-am descris, şi în această direcţie i se face chiar şi educaţia. Căsătoria la Chineji nu e facultativă ca în Europa, ci e considerată ca un act social şi moral. Prima grijă e ca specia să se continue în condiţiuni cît mai excelente, de aceia părinţii se întreabă rar dacă o iubire adevărată leagă pe cei hotărîţi să întemeeze o familie. Părintele adesea stabileşte aceste legături şi copiii mai cu deosebire fetele sunt datoare a-l asculta. De aici şi educaţia lor atît de docilă şi pasivă; fără voinţă personală ele devin femei model de casă, sîrguitoare şi liniştite. Menirea lor socială însă, atît de dură, adusă şi în imperiul ceresc apropierea unor acte barbare şi infanticidul e exercitat în mod întins în primul loc atingînd pe fete. Poligamia cu toate acestea, ca şi pe aiurea nu lipseşte nici de aicí, şi cu toate sentinţele aspre ale lui Confucius, răul nu poate fi înlăturat.

Cultura mai mult sau mai puţin înaltă e un apanagiu al familiilor bogate, iar pentru fetele sarace ea nu convine decît cînd ele sunt destinate unei vieţi de libertinaj. In acest caz puţine cunoştinţi literare, învăţarea unei arte, a cîntului d. ex. exercitarea profesiunei de „artistă", „gueicha" cum se numeşte la Japoneji, încheie întreg programul de studiu.

S'ar părea poate firesc ca japonejii cel puţin să vadă în femee un egal, şi nu o fiinţă subalternată, ar fi o înşelare. Prejudecăţile Japonezului europenizat sunt tot aşa de tari ca şi ale Chinezului retrăgînd, şi numai în ultimul timp s'au întreprins slabe încercări de emancipare.

După ce am analizat întru cîtva condiţiunea femeei la diferite rase şi popoare, să facem o expunere istorică a stărei ei în timp.

Egiptenii cei mai civilizaţi oameni din lumea veche, o consideră liberă cu desăvîrşire şi egală în drepturi cu bărbatul. Oare ceva aproape paradoxal pentru timpuri ca acelea ale dinastiei a 2-a şi pentru o ţară cu moravuri conservatoare ca Egipetul. Această egalitate şi, pănă la un punct superioritate chiar, se reflectă şi în religie. Zeităţile din ţara vechilor faraoni sunt în mare parte femei, şi renumita Isis, principiul tuturor lucrurilor, zeiţa nemuritoare, e superioară lui Osiris după cum o denumesc şi inscripţiile: „Mama regelui Horus, sora şi soţia regelui Osiris, regina întregului pămînt" Şi Diador, cugetînd mai departe afirmă,

că subordinarea soțuluĭ după cum se constată din diferite contracte și inscripții, ar fi datorită credințeĭ în superioritatea luĭ Isis, binefăcătoarea țăriĭ.

Ca consecuență imediată e încredințarea funcțiunilor sacerdoțale femeeĭ, și e de mirare cum Herodot neagă acest adevăr stabilit ulterior. Dar ceia ce e excepțional într'adevăr, este contractarea căsătorieĭ într'un chip cu totul liberal și independent, legile și religia ne maĭ avînd niciĭ un amestec, de oare ce statul avea protecția supușilor săĭ.

Intr'un document vechiu păstrat se dau oare-care consiliĭ : „Mon fils, éloigne toi d'une femme qui aime la parure car ce sont des signes d'adultère que les étalages d'anneaux et de clochettes", și maĭ departe : „Celle qui met du noir à ses yeux montré par la sa futilité. A quoi sert le noir des yeux? On gâte une belle image avec la fumée des lampes". Un fel de vade-mecum și astăzĭ de actualitate.

La Evreĭ ca și în Egipt femeia e ceva maĭ considerată. Dictonul memorabil : „Cinstește pe tatăl tău și pe muma ta ...." o presupune cel puțin, deși convingerea că femeea e un suflet inferior omuluĭ nu lipsește niciĭ Evreilor, ba în textele rabinice chiar, se menționează această inferioritate, afirmînd că o absență totală de suflet o caracterizază. In orĭ ce caz un progres în raportul dintre sexe se învederează, deși femeea rămîne mijlocul de perpetuare al familieĭ, căcĭ însușĭ *Geneza* pune în relief datoria omuluĭ de a lăsa urmașĭ de preferință fiĭ, cu riscul de a îndepărta pe aceea ce nu-ĭ poate da. Poligamia o găsim și aicĭ și biblia cel puțin nu o desaprobă. Se vorbește într'un mod legendar despre haremul regeluĭ Solomon și despre frumoasa Abisag, supranumită „juvaerul seraĭuluĭ", care învioră ultimile zile din viața regeluĭ poet David.

Educația ce se dădea fetelor era natural potrivită cu idealul vremeĭ, pregătirea pentru un traĭ domestic o cere portretul femeeĭ desăvîrșite, după însușĭ textul sfînt al biblieĭ. Ideal economic și brutal totodată, ĭar în altă parte *geneza* ordonă omuluĭ de a părăsi pe tatăl său și pe muma sa pentru a conviețui cu femeea ce și-a ales, ferindu-se de a o jigni, căcĭ ușor îĭ vin lacrimĭ în ochĭ.

Aceleașĭ considerente le găsim în general la Indienĭ și la Arabĭ. In Coranul Profetuluĭ se spune clar : „Bărbațiĭ sînt superiorĭ femeilor din pricina calităților prin cari D-zeu le-a dat întăĭetate și pentru că eĭ înzăstrează femeea". Decĭ prin dreptul divin și prin acel al banuluĭ. Argument fără replică pentru adepțiĭ luĭ Mohamet. Iar după codicile luĭ Manù femeea trebue să depindă mereu de cineva. Cînd e copilă de tată, tînără de barbat, ĭar văduvă de feciorii săĭ, sau rudele barbatuluĭ, orĭ în caz extrem de stăpînitor. Obligată de

a servi pe bărbat, ca îl respectă ca pe un zeu, vesele în totdeauna, trebue să comunice acest sentiment celor din jurul eĭ, căcĭ numaĭ astfel familia se poate înmulți. Iată decĭ clar reeșit acelaș principiu economico-social, cu urmărĭ de o complectă lipsă de instrucțiune afară numaĭ de preocuparea de a plăcea și de a parveni să îndeplinească îndeletnicirile de viață domestică [1]).

Incă cîteva cuvinte asupra femeeĭ la Grecĭ și la Romanĭ înainte de a termina. La aceste două popoare care țin recordul civilizațiuneĭ în antichitate, sclăviea femeeĭ ne surprinde, căcĭ ea rămîne servă a bărbatuluĭ atenian sau a statuluĭ cum e la Sparta. Inainte de Cecrops chiar, tradiția ne vorbește despre o epocă de comunism, cînd tatăl rămîne necunoscut, ĭar în timpul perioadeĭ monogamice, care e și perioada istorică a Ateneĭ, femeea n'are de cît o libertate relativă. Ea depinde în totdeauna de un stăpîn „kärios", care poate fi tatăl, fratele acestuĭa, și în sfîrșit măritată are drept stăpîn natural pe soțul său. Minoră toată viața ea nu poate întreprinde nimica în mod independent, și numaĭ mult maĭ tîrziu și-au căpătat în grecia femeile oare-care independență cînd poețiĭ satiricĭ nu perd ocazia de a persifla noua stare de lucrurĭ. Și nu e poate întîmplător că politeismul helen dînd preeminență zeilor, a făcut totușĭ, un loc larg zeităților femeeĭ, religia nu este decît efectul stăreĭ psihice a unuĭ popor, așa că cu drept cuvînt s'ar putea induce, că în perioada mitopoetică a Grecieĭ, femeele au avut o mare influență, și Psiche care reprezintă pasiunea intelectuală, cași Palas Atene, eșită din capul luĭ Zeus, dovedesc că în patria miticuluĭ Homer calitățile sufleteștĭ ale femeeĭ erau recunoscute. De almintrelea până tîrziu încă, s'au impus în lumea helenică femeĭ cu o instrucție serioasă, așa zisele *helaire*, devenite personalitățĭ de muncă, dintre care unele au avut cuvîntul precumpănitor în conducerea statuluĭ.

Și la Roma dreptul da tutelă, de „manus" al barbtuluĭ asupra femeeĭ e în vigoare, dar pe încetul această stare a evoluat dela supunerea desăvîrșită, către o libertete tot maĭ largă, ajungînd chiar la moravurĭ licențioase. Și dacă cultura fetelor se rezumă în cîteva cunoștințĭ convenabile timpuluĭ, în orĭ ce caz femeea îndeplinea un rol activ în familie, acel de educătoare. E de prisos să maĭ amintim despre Cornelia, care-șĭ arata, nu fără oare-care mîndrie, „sculele sale" menite să aĭbă în viitor conducerea destinelor cetățiĭ eterne.

In decursul acestuĭ studiu am văzut în scurt cum de la începutul societăților omeneștĭ femeea a fost subjugată de

---

1) Cf. Găvănescul. Istoria Pedagogieĭ. Vol. I.

tovarășul său, sclavă, minoră, supusă, ținută daparte de viața liberă și activă, oprimată, legile, religia și morala nu i-au îndrituit niciodată independeța, iar educația domestică și socială *o dresau* de a fi servă sau instrument docil de plăcere. Cultura intelectuală a fost rezervată omului; femeei nu i-a fost comunicată decît excepțional și atunci instrucțiunea ii era făcută de părinți sau de soți, cum s'a întîmplat în Epoca Renașterei; în colo școli de călugărițe catolice o tîmpiau mai mult decît căutau să o lumineze. Și dacă educația și ereditatea, după Guyau, sunt factori decisivi în evoluția genului uman, s'ar putea oare nega influența nefastă a unei mame inferioare asupra descendenței sale imprimîndu-i o scădere sufletească.

Marion în cartea sa: „Psihologia femeei" arată însușirile care s'au ivit în femee din momentul ce ea a fost supusă de tovarășul său; și dorința de a plăcea bărbatului, precum și înclinațiunile ei de a-l înșela sunt datorite numai stărei de inferioritate socială și de sclăvie în care ea dela început s'a găsit.

Nici un progres social serios și durabil nu-i posibil, dacă femeea nu participă pentru a-l ajuta și beneficia de el. Asertiune atît de adevărată și cu toate acestea neadmisă decît de o minoritate de inteligenți. Deziderat, ce pentru a-l putea înfăptui se cere în primul rînd de a pune, atît pe cît e posibil, pe acelaș picior de egalitate cele două sexe, în educație, în căsătorie, în familie și în marea societate.

Cînd toate aptitudinile vor fi libere a se exercita fără constrîngere, echilibrul social se va face de la sine; o civilizațiune omenească înaintată va ști să ușureze obligațiile date femeei de natură. Familia nu se va nimici, din contra traiul ușurat și neatîrnarea economică vor da femeei forța de muncă, pe cînd specia nu poate de cît să cîștige, căci căsătoriile nu se vor mai contracta decît din îndemn sufletesc. E drept, că în organizația noastră socială, o ameliorare în soarta femeei s'a făcut, dar în evoluția lentă care se prepară e de absolută necesitate ca o reformă treptată și adîncă să transforme în bine toate instituțiile: căsătoria, familia, regimul proprietăței și chiar organizația politică.

S'a adus ca probă de inferioritate mintală a femeei, lipsa de originalitate. Ele n'au produs încă, zice Stuart Mill dintre acele mari și luminoase idei, cari imprimă o epocă în istoria gîndirei. Dar aceasta e datorită faptului că sexul femenin a fost până acum încătușat față de aspirațiunile sale intelectuale, și e de mirare încă că un mare număr de femei a putut să învingă toate greutățile, unele din ele să se impună chiar alături de somități indiscutabile, cît despre viitor, nimeni n'ar putea să facă prevederi asupra lui; un lu-

cru însă, rămîne constatat, că în arta dramatică femeele de geniu au fost maĭ numeroase decît bărbaţiĭ.

Femeea cu adevărat instruită şi inteligentă nu se va îndepărta nicĭ odată dela menirea eĭ naturală. Prin educaţie, avînd omenirea în mînele eĭ, va şti să o îndrepte pe calea progresuluĭ.

Ea nu va fi o jucărie în mîna bărbatuluĭ, dar nicĭ acesta nu va maĭ fi brutal, ajungînd pănă la bestialitate. Intr'o stare socială maĭ sănătoasă, maĭ justă şi maĭ bine orînduită, diferenţa socială, mintală şi chiar fizică între cele două sexe, zice Letourneau, în op. citat, se va atenua, ĭar corpul social nu va putea decît să cîştige

Platon, marele cugetător al antichităţeĭ, întrebîndu-se pe ce se întemeĭază presupusa inferioritate congenitală, afirmă, că: Nicĭ o funcţie de cele ce se împlinesc în stat, nu aparţine bărbatuluĭ ca bărbat sau femeeĭ ca femee, ci între amîndouă felurile de fiinţĭ dispoziţiile naturale sunt de o potrivă împărţite, şi femeea poate tot aşa ca şi bărbatul să ĭa parte la toate activităţile; în totul însă, femeea e maĭ slabă decît bărbatul [1]).

Iată decĭ, principiul egalitar al filozofuluĭ vechiu reluat în discuţie de civilizaţiunea modernă, şi a căruĭ aducere la îndeplinire aparţine viitoruluĭ.

Eufrosina Simionescu

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

STAGIUNEA 1872—1873

Continuarea direcţiuneĭ luĭ Teodor Aslan.—Artiştiĭ ce compun trupa teatrală.—Dimancea în piesa **Mutul**.—*Dărĭ de samă despre diferite reprezentaţiĭ.—Beneficiul şi jocul de însemnat în piesa* **Idiotul**.—*Beneficiul actriţeĭ Merişescu cu piesa Chiriţa în Iaşĭ.—Prima reprezentaţie a pieseĭ* **Porcarul şi Măria Sa**, *de V. A. Urechiă.—Reprezentaţiile date de trupa luĭ Millo.—Opera Italiană.—Debutul luĭ* **Costache Strat** *în Opera* **Trovatore**.—*Teatrul Francez de sub Direcţiunea D-reĭ Keller.*

In cursul aceşteĭ stagiunĭ, Teodor Aslan a continuat a ţinea direcţiunea Teatruluĭ Naţional, în aceleaşĭ condiţiunĭ ca şi în anul trecut sub privigherea comitetuluĭ teatral de

---

1) Găvănescul. Loc. cit. p. 337.

care am vorbit în capitolul precedent. Din personalul artistic angajat pentru această iarnă, cităm pe artiştiĭ, în cea maĭ mare parte cunoscuţĭ publiculuĭ ieşan, şi anume: Mihail Galino, Const. Bălănescu, Pancu, Dimancea, M. Popovicĭ, Velescu, Alecu Gheorghiu, Gafencu, Manole, Negrutzi, Dimitriu, Stroescu, şi D-nele Raluca Stavrescu, Frosa Sarandi, Smaranda Merişescu, D-rele Constantinescu, Petrescu, Zamfirescu etc.

Se făcură abonamente pentru 32 de reprezentaţiĭ, promiţîndu-se prin program diferite piese naţionale nouă.

La 8 Octombrie 1872 avu loc deschiderea stagiuneĭ teatrale, cu piesa *Căsătoriile falşe (Les faux menages)*, de Ed. Pailleron, tradusă de Teodor Aslan.

Duminica următoare în 15 Octombrie a avut loc debutul artisteĭ bucureştene Frosa Sarandi, primă subretă, reprezentîndu-se piesa *Amorul Doctor*, comedie-farsă în 2 acte de Doctorul Obedenaru, prelucrată după Molière, în care a jucat maĭ tot personalul trupeĭ, precum şi comediile: *Un trîntor cît zece*, vodevil într'un act de Mateĭ Millo, şi *Coarda simţitoare*, vodevil de Clairville şi Lambert Thiboust, tradusă de Const. Bălănescu.

Joĭ în 19 Octombrie se jucă piesa: *Mărirea şi căderea unuĭ om politic (Grandeur et décadence de Mr. Joseph Prudhomme)*, comedie în 5 acte în proză de Henri Monnier şi Gustav Vaez, tradusă de T. Aslan.

Duminică la 29 ale aceliaşĭ lunĭ s'a jucat piesa *Treĭ pălăriĭ (Trois chapeaux)*, comedie în treĭ acte de Alfred Hennequin, tradusă de S. Many, repetîndu-se şi vodevilul, *Coarda simţitoare*,

Joĭ 26 Octombrie s'a jucat piesa *Julia*, dramă în treĭ acte de Octave Feuillet, traducere. Spectacolul se sfîrşi cu comedia într'un act: *Ceteşte pe Balzac*, în proză de Eugène Nus şi Raoul Bravard.

Apoĭ Duminică în 29 Octombrie s'a dat pentru întâĭa oară *Maria Tudor* dramă în 5 acte de Victor Hugo, tradusă de Costache Negruzzi.

Joĭ 2 Noemvrie s'a jucat *Domnia Slugilor*, comedie cu cîntece în 3 acte de Eug. Grangé şi Raymond Deslandes, tradusă de C. Bălănescu, muzica de Flechtenmacher, precum şi comedia într'un act: *Ceteşte pe Balzac.*

La 5 Noemvrie, s'a jucat piesa *Mutul*, comedie în 2 acte de Bayard, în care rolul principal l'a jucat actorul Dimancea, care făcuse din acest rol o creaţiune principală a sa. Asemenea s'a maĭ jucat atuncĭ. *Rupe-Fér*, comedie într'un act de Rosier, tradusă de D. Pancu şi *Un amic înfocat* vodevil de Labiche şi Alphonse Jolly, tradusă de Teodor Aslan.

La 8 Noemvrie s'au jucat piesele *Mercadet* şi *Adevăr sau comedie.*

Duminică 12 Noembrie s'a dat piesa: *Curierul de Lyon* dramă cu mare spectacol, în 7 acte de Mareau Siraudin și Delacour.

In această piesă rolul principal l'a jucat Alex. Gheorghiu (*Lesurque și Dubosc)* iar C. Bălănescu a jucat rolul luĭ *Chopard.*

La 16 Noembrie s'a repetat piesa *Treĭ pălăriĭ*, comedie în 3 acte, și s'a maĭ jucat piesa *Nu e voe*, sau *Postul de onor*, vodevil într'un act de Dim. Velisson.

Duminică 19 ale aceleașĭ lunĭ, s'a jucat, *Marcelina*, dramă care a avut un succes cu totul nesatisfăcător.

Curierul de Iașĭ din 1872 în No. 129, zice că piesa aceastâ „a fost o alegere din cele maĭ puțin fericite. Actul întâĭ era de tot sarbăd plin de un spirit cu totul fără gust ce tindea numaĭ la efect de comparație care maĭ de care maĭ trasă de păr ca să pară originale. Din norocire că în celelalte acte începu ceva acțiune, încît mulțumită joculuĭ D-neĭ Stavrescu publicul se retrase mult maĭ satisfăcut de cum de sigur se aștepta după actul întâĭ. D. Pancu a fost ca de obiceĭu foarte natural în jocul său, ceea ce este un mare merit; totușĭ nu ne putem împedica de a observa, că acest naturalism era uneorĭ prea gol, maĭ ales gesticularea d-sale ne-a părut prea neîngrijită, mînele erau în o veșnică bălăbăneală, parcă ar fi fost independente cu totul de d-sa, ceea ce la un actor nicĭ odată nu trebue să se întîmple, căcĭ pe scenă până și natura se reprezintă prin artă, și numaĭ prin aceasta devine estetică frumoasă".

La 26 Noembrie se repetă piesa *Mutul (Le Muet d'Ingouville)*, precum și *Baba Hîrca*, operetă de Mateĭ Millo, cu muzica de Flechtenmacher, aranjată în cor pe vocĭ de Eduard Caudella. „Reprezentația aceasta a atras foarte multă lume așa că mulțĭ au trebuit să se întoarcă neființ locurĭ. Se dădu maĭ întâĭ *Mutul*, pe care'l jucă d. Dimancea cu destul talent și foc, fiind pentru aceasta des aplaudat de public. *Baba Hîrca* au fost mult maĭ slab jucată de cît altă dată. d. Bălănescu uĭta prea des că este o țigancă și părăsea accentul și pronunțarea potrivită, pe care pe urmă căuta să le recîștige prin exagerărĭ. Foarte bine ca totdeauna în acest rol, a fost d. Gheorghiu, cu mișcările sale și toată natura înfocată a luĭ *Chiosa*; D-na Dimitrescu cînta binișor, cînd e vorba de noată medie, cele de sus însă le cam încurcă. In totul se observă tendința de a face din *Baba Hîrca* o piesă caraghioasă, ceea ce ea nu este de loc, după ideea autoruluĭ, și muzica eĭ, ci ca și *Barbu Lăutarul* și alte de aceste maĭ multe tablourĭ de moravurĭ stînse, sau ce merg spre stîngere, de cît o adunătură de scene grotesce" [1]).

---

1) *Curierul de Iașĭ* Nr. 131 din 29 Noembrie 1872.

Joĭ la 30 Noembrie, sa reprezentat, în beneficiul luĭ Dimancea, piesa *Idiotul*, sau *Suteranul d'Heidelberg*, dramă în 5 acte şi 8 tablourĭ, tradusă de S. Mihailescu, muzica de Ed. Caudella.

Succesul acesteĭ reprezentaţiĭ zice *Curierul de Iaşi*, a fost din cele maĭ mulţumitoare. Publicul era foarte numeros, Mulţĭ s'au întors înapoĭ ne maĭ fiind locurĭ: lojile erau toate pline. Amintirea lăsată de *Pascalli*, care au debutat în Iaşĭ în *Idiotul*, atrăsese acest numeros public. D. Dimancea în a căruĭ beneficiu s'a dat reprezentaţia, a jucat rolul său cu un talent incontestabi, pe care l'am recunoscut deja în rolul de dăunăzĭ a *Mutuluĭ* . In genere d-sa joacă bine în rolurĭ de tot mărețe, în caractere extraordinare, pe cînd din contra, în caractere maĭ simple, or cît ar fi momentul de important, d-sa este mult maĭ slab, rece şi fără inspiraţie. Nu ştim căreĭ cauze se atribuim această împrejurare, această schimbare a aceluiaşĭ om.

Duminică 3 Decembrie s'au repetat piesele *Iulia* şi *Baba Hîrca*.

Joĭ la 7 ale aceleĭaşĭ lunĭ, s'a dat în beneficiul Smarandeĭ Merişescu, piesa *Cucoana Chiriţa* sau *Două Fete ş'o Neneacă*, comedie cu cîntece în 3 acte de V. Alexandri, şi *Vlăduţu Mameĭ*, comedie cîmpenească într'un act, cu cîntece de Dl. Stăncescu. Asupra acesteĭ reprezentaţiĭ, *Curierul de Iaşĭ* No. 137, face următoarele observaţiĭ:

„Publicul era foarte numeros, ca totdeauna cînd se reprezentează pe scena noastră tablorĭ de aceastea originale, în care se descrie o societate dispărută maĭ de tot acum, dar care a fost societatea în care au trăit părinţiĭ noştri. D. Alexandri, cu măeastra pană, a ştiut să prezinte icoana vie a uneĭ societăţĭ ce se duce, lăsînd loc alteĭa nouă gata să o urmeză. şi menită a o surpa cu totul. Cîtă deosebire între oameniĭ de atuncĭ (1844) şi între ceĭ de astăzĭ? Cîtă schimbare în moravurĭ, în modul de a trăi, în limbă, în port. Intre salturile ce a făcut societatea noastră, şi ea a făcut cam multe de vr'o 40 anĭ, acesta este poate cel maĭ mare şi maĭ caracteristic. Toate aceste obiceĭurĭ de care ne vorbesc piesele d-luĭ Alexandri, ni se par nouă astăzĭ ca nişte visurĭ, cu toate că pe unele din ele le-am apucat şi noĭ, şi am asistat, pentru a zice aşa, noĭ înşine la stîngerea şi nimicirea lor. Dar tocmaĭ aicĭ e plăcerea de a le vedea reprezentate, şi a ne aminti astfel de dînsele şi de oameniĭ care au trăit sub influenţa şi dominarea lor. D-na Merişescu a fost admirabilă în rolul Cucoaneĭ Chiriţa, unde s'a deosebit printr'o originalitate şi o măestrie demnă în adevăr de toată lauda. Ce păcat însă că n'a fost tot atît de bine ajutată şi de ceilalţĭ actorĭ. Dar orĭ cum fie, piesa a mulţămit publi-

cul, care a aplaudat de repeţite orĭ pe D-na Merişescu. Spectacolul s'a terminat cu *Vlăduţu Mameĭ*, o încîntătoare comedie naţională, în care d. Popovicĭ, în rolul luĭ Vlăduţu a fost cît se poate de bine. Nicĭ că era cu putinţă ca cineva să esecute maĭ bine şi maĭ original acest rol, destul de greu în genul său. Intr'un cuvînt reprezentaţia de Joĭ a fost în general mulţămitoare, şi direcţia ar face bine să reprezinte maĭ des piese de aceste naţionale, în loc de drame rău traduse din limbĭ străine, şi în cea maĭ mare parte, rău înţelese, rău jucate şi în totdeauna nepotrivite cu moravurile şi societatea noastră".

Duminică în 10 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a jucat pentru întăia oară *Lucia Didier*, dramă în 3 acte, de L. Battu şi Jaime, tradusă de C. Bălănescu, şi *Coarda Simţitoare*, vodevil într'un act.

Duminica următoare în 17 Decembrie, s'a reprezentat piesa, O *căsătorie în lumea mare* comedie în două acte de Grigore Ventura, precum şi *Harţă Răzăşu* operetă naţională într'un act, de Vasile Alexandri, cu muzica compusă de Ed. Caudella. Acestea au fost cele întăĭ piese naţionale jucate în această stagiune întru cît până la ele s'au reprezentat numaĭ traducerĭ.

Joĭ 21 Decembrie s'au dat în beneficiul D-reĭ Constantinescu, drama *Richard* sau *Copiiĭ luĭ Eduard*, în care au escelat maĭ cu seamă Raluca Stavrescu şi Alex. Gheorghiu care juca pe Ducele de Glocester.

La 27 Decembrie, Mercurĭ, s'au dat *Jianu căpitan de Haĭducĭ*, comedie cu cîntece în 5 acte de Mateĭ Millo, în care Mihail Popovicĭ a escelat în rolul luĭ Cîrc-Sardar. Jianu era jucat de Alex. Gheorghiu.

Lunĭ 1 Ianuarie 1873 s'au reprezentat a doua oară dramă *Lucia Didier* precum şi piesa *Soldatul Roman*, comedie vodevil într'un act. De asemenea între acte, Dl. Leon Cerchez [1]), a cîntat două romanţe noue: *Adela*, cuvintele de C. Scheleti, şi *Gondoleta*, cuvintele de V. Alexandri, ambele avînd muzica compusă de Petru Mezetti.

Joĭ în 4 ale aceleĭaşĭ lunĭ, s'a dat reprezentaţia în beneficiul artisteĭ Raluca Stavrescu, jucîndu-se pentru întăĭaşĭ dată piesa *Debora*, *sau Blestemul uneĭ Evreĭce asupra unuĭ creştin*, dramă în 4 acte şi treĭ tablourĭ.

Beneficienta a făcut din rolul Deboreĭ o creaţiune foarte însemnată, care a plăcut mult publiculuĭ.

Sîmbătă 6 Ianuar, cu prilejul unuĭ concert dat de D-ra Elena C. Epureanu, s'a jucat şi canţoneta *Pareatca*, de Ioan Ianov, esecutată de Teodor Aslan.

---

1) Astăzĭ căpitan în retragere.

Duminică în 7 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a repetat *Debora.*

Joĭ 11 Ianuarie s'a reprezentat în beneficiul luĭ Constantin Bălănescu, o piesă nouă, originală, *Porcarul şi Măria Sa*, dramă în 3 acte de Vasile Alexandrescu Ureche, şi cu *balet naţional.*

La 14 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a repetat piesa *Jianul.*

Joĭ în 18 Ianuarie s'a jucat în beneficiul artistuluĭ Pancu piesa *Parizieniĭ*, comedie în 3 acte de Th. Barrière, tradusă de beneficient. Asupra acesteĭ reprezentaţiĭ, *Curierul de Iaşĭ*, No 8 din 21 Ianuarie 1873, zice următoarele :

„Joĭa trecută s'a jucat, piesa *Parisieniĭ.* D. Pancu, a esecutat de minune rolul său, fiind bine secundat şi de maĭ toţĭ ceilalţĭ actorĭ. Nu vom zice tot astfel şi de traducerea pieseĭ, datorită d-luĭ Pancu. Stilul este aproape de nesuferit limba stricată, espresiunile franceze traduse literal în romîneşte, ca: *de graţie (de grâce), a sfîrşit prin a (a fini par)* şi altele. E regretabil că d. Pancu a căzut în categoria răilor traducătorĭ, care cred că pentru a traduce dintr'o limbă străină, maĭ cu seamă din cea franceză în limba noastră, e de ajuns de a da cuvintelor terminaţiunĭ romîneştĭ. De aceea acel nămol de traducerĭ (lucru devenind astfel foarte uşor) în care biata noastră limbă e stropşită şi sluţită îngrozitor. Peste puţin ele au să ajungă a fi neînţelese, chiar de aceĭ ce ştiu limba franceză. O îngrijire maĭ de aproape cel puţin pentru piesele de teatru, este neapărată, şi onorabila direcţiune ar trebui să aĭbă în vedere acest lucru, orĭ cît de puţin însemnat s'ar părea unora. Cele maĭ frumoase ideĭ, dacă sunt rău exprimate şi într'o limbă neînţăleasă, pierd toată importanţa şi meritul lor".

Sîmbătă la 20 Ianuarie s'a jucat, piesa *Viaţa din lume şi viaţa de acasă,* comedie în cincĭ acte de Dumanoir, tradusă pe Teodor Aslan, cu muzica cupletelor compusă de Eduard Caudella.

Marţĭ 23 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a dat în beneficiul ospiciuluĭ de la Galata, comedia în 5 acte, *Mărirea şi căderea unuĭ om politic.*

Joĭ, 1 Februarie următor s'a reprezentat în beneficiul artistuluĭ Mihail Galino piesa *Czarina sau Moartea luĭ Petru cel Mare*, dramă în 5 acte de Eugène Scribe, pusă în scenă de Victor Delmary, în care rolurile principale au fost jucate de beneficient şi de Raluca Stavrescu.

Marţĭ în 6 Fevruarie s'a dat a doua reprezentaţie în beneficiul ospiciuluĭ de la Galata cu piesa, *Parizieniĭ.*

Joĭ în 15 ale aceleĭaşĭ lunĭ, s'a jucat în beneficiul luĭ Andreĭ Ferri, casierul teatruluĭ, piesa, *Treĭ-zecĭ de anĭ sau Viaţa unuĭ jucător de cărţĭ* dramă în cincĭ acte, tradusă de Costache Negruzzi, cu Stavreasca în rolul Amelieĭ, Pan-

cu în Georges de Germani, Gheorghiu în bătrînul Germani şi Galino în Verner.

Sîmbătă în 24 şi Duminică în 25 Fevruarie 1875, s'au jucat în fiecare zi piesele *Rabagaş* comedie în cincĭ acte de Victor Sardou. D-na Stavrescu a jucat pe Mistress Eva Blanth; Galino pe principele de Monaco şi Bălănescu pe Rabagaş.

Sîmbătă în 3 Martie s'a dat în beneficiul actriţeĭ Raluca Stavrescu şi a actorulul C. Bălănescu, drama în 5 acte intitulată *Arta şi inima sau Viaţa uneĭ actriţe* de Théodore Barrière.

Mercurĭ în 7 Martie s'a închis Stagiunea Teatruluĭ Romîn cu piesa *Hoţiĭ de codru şi Hoţiĭ de oraş*, dramă în 5 acte şi şapte tablourĭ, cu care s'a închis numărul de 32 abonamente, ce directorul era obligat să dee după contract.

* * *

După închiderea stagiuneĭ de sub direcţia luĭ T. Aslan, s'a anunţat în Iaşĭ sosirea trupeĭ teatrale din Bucureştĭ de sub conducerea artistuluĭ Mateĭ Millo, spre a da un şir de 4 sau 5 reprezentaţiĭ.

Publicul ieşan primi cu cea maĭ mare bucurie această veste, şi la 25 April a asistat în număr foarte mare la cea întăĭ reprezentaţie a aceşteĭ trupe, care a jucat pentru prima oară în Iaşĭ piesa *Apele de la Văcăreştĭ*, revistă umoristică cu cîntece în treĭ acte compusă de Mateĭ Millo [1]. Această serată teatrală a fost foarte bine primită de numerosul public, lăsînd impresiunĭ viĭ în sufletul tuturor spectatorilor, întru cît piesa a fost găsită foarte comică şi cupletele de actualităţĭ, pline de spirit, maĭ ales fiind jucate cu o perfecţiune rară [2].

La 30 Aprilie, trupa luĭ Millo a dat a doua reprezentaţie jucînd piesa *33,333 Francĭ sau Sgîrcitul Galanton*, comedie vodevil în treĭ acte, tradusă de Vinterhalder, cu muzica de Flechtenmacher.

Vinerĭ în 4 Maĭ s'a jucat pentru a doua oară piesa *Apele de la Văcăreştĭ*, de către Millo şi trupa sa, în care piesă, se maĭ adăugiră nişte cuplete relative la legea timbruluĭ ce se pusese de curînd în aplicare.

Sala teatruluĭ a fost plină, aşa că mulţĭ s'au întors de la uşă, ne maĭ găsind locurĭ.

Duminică în 6 Maĭ s'a reprezentat *Haĭmana* canţonetă comică compusă de V. Alexandri, şi esecutată de Millo;

---

1) Această piesă s'a tipărit în Bucureştĭ în tipografie Curţeĭ. Pasagiul Romîn.

2) *Curierul de Iaşĭ* No. 48, din 27 April 1873.

precum şi comedia cu cîntece *Millo Director*, compusă tot de V. Alexandri şi jucată de maĭ mulţĭ artiştĭ.

Miercurĭ 9 Maĭ s'au jucat a patra reprezentaţie a trupeĭ luĭ Millo cu piesele: *Barbu lăutarul* scenă comică de V. Alexandri executată de Millo, acompaniat de un taraf de lăutarĭ, *Haĭmana*, canţonetă comică, şi *Millo Director*, comedie.

Sîmbătă în 12 Maĭ s'a reprezentat pentru a treia oară piesa *Apele de la Văcăreştĭ*, cu adaos *Timbru şi Licenţele Spirtoase*.

Mercurĭ în 16 Maĭ s'a jucat piasa *Lipitorile Satelor*, comedie-vodevil naţională în cincĭ acte de Vasile Alexandri şi Mateĭ Millo, muzica de I. Wachman.

Sîmbătă în 19 Maĭ s'a jucat pentru ultima oară „de adio" *Apele de la Văcăreştĭ*, cu adaos *Timbrul şi Creditul Fonciar, sau Sîngele bere nu se face.*

* * *

OPERA ITALIANĂ

In cursul luneĭ luĭ Martie a sosit în Iaşĭ o trupă de Operă Italiană, venind din Kişinău, care dădu prima reprezentaţie în sara de Marţĭ 12, ale aceleĭ lunĭ, cu opera *Ebreo* de Apoloni. Artiştiĭ cari luară parte la această operă au fost puţin apreciaţĭ de public ĭar corurile maĭ cu samă au lăsat mult de dorit.

Joĭ la 14 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a dat pentru a doua oară opera *Ebreo*, cînd execuţia a fost cu mult maĭ bună decît la întăĭa reprezentaţie, rămănînd publicul pe deplin mulţumit.

La 22 Martie a avut loc debutul prima-doneĭ Falchero Corsi, reprezentîndu-se opera nouă, *Contesa d'Amalfi*, în 4 acte, muzica de maestro Patrello.

Vinerĭ 30 Martie s'a jucat *Il Barbiere di Siviglia*, operă în 3 acte de Rossini, în care D-na Corsi a cîntat la lecţie *La Mandolinata*!

La 8 April s'a reprezentat opera *Norma*, dramă lirică în 3 acte, de Bellini.

Lunĭ 9 April s'a dat *Maria de Rohan*, melodramă tragică în treĭ acte de Donizetti.

Marţĭ 10 April s'a dat *Il Crispino e la Comare*, operă comică în 3 acte de Ricci.

Mercurĭ în 11 April s'a jucat *Un Ballo in Maschera*, operă în 4 acte de Verdi.

Joĭ la 12 April s'a jucat *Il Belisario*, piesă lirică în 3 acte, de Donizetti.

Sîmbătă în 14 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a dat o reprezentaţie

extraordinară în care rolul luĭ *Manrico* din *Trovatore* a fost cîntat de complăcere de tînărul ĭeşan *Costache Strat*, care a fost primit şi aplaudat cu multă căldură de publicul numeros ce a asistat la acea reprezentaţie, în care pentru întăĭaşĭ dată se vedea un romîn cîntînd în ansamblul unor artiştĭ italienĭ de operă, cari l'au felicitat apoĭ de succesul meritat ce l'au obţinut.

Duminică 15 April s'a jucat piesa *Norma*, dramă lirică în 3 acte de Bellini,—ca orchestră figura muzica Regimentuluĭ al V-le.

Mercurĭ 18 April s'a dat *Bărbierul de Seviglia* în beneficiul ospiciuluĭ de la Galata.

Joĭ, în 19 ale aceleĭaşĭ lunĭ s'a dat pentru ultima oară *Il Crispino e la Comare*.

La 21 April s'a dat în beneficiul D-neĭ Pascali, Primadona assoluta, pentru prima oară, piesa *Traviata*, de Verdi.

Sîmbătă 28 April s'a jucat în beneficiul luĭ Teodor Aslan, *La Favorita*, operă în cincĭ acte de Donizetti.

Duminica următore s'a dat pentru a treĭa oară opera *Ebreo*, de Apolloni.

Marţĭ 1 Maĭ a avut loc beneficiul primadoneĭ Falchiera Corsi cu piesa *Faust*, dramă în 5 acte de Th. Barièrre şi Carré, muzica de Gounod.

Duminca 6 Maĭ s'a dat ultima reprezentaţie de Adio executîndu-se Actul al III-lea din Rigoletto, dramă lirică de Verdi, *Il Bacio*, vals de Ardoti cîntat de D-na Falchiera Corsi cu acompaniment de orchestră şi Actul al II-lea din *Lucia de Lamermoor*, de Domizetti. După această reprezentaţie, Compania italiană a plecat din Iaşĭ.

TEATRUL FRANCEZ

Pe la începutul luĭ Maĭ se anunţă venirea în Iaşĭ a uneĭ trupe franceze de operă comică şi operetă sub direcţiunea uneĭ renumite artiste, *D-ra Keller*. Publicul ĭeşan era dorit de a vedea o bună trupă franceză, şi de aceĭa aştepta cu nerăbdare sosirea acesteĭ trupe, despre care se auzea mult bine.

Repertoriul ce s'a afişat conţinea următoarele piese:

Barbe-Bleue, Operă bufonă, în 3 acte şi 4 Tablourĭ.

La chanson de Fortunio, operă comică în 1 act.

Les cent Vierges, operă bufă, în 3 acte.

La Vie Parisienne, operă în 5 acte şi 6 tablourĭ.

La Perichole, operetă în 3 acte.

La Grande Duchesse, de Gerolstein, op. în 3 acte şi 4 tablourĭ.

La Belle Hélène, operetă în 3 acte.
Fleur de Thé, operetă în 3 acte.
Les Brigands, operetă în 3 acte.
Le Voyage en Chine, op. comică în 3 acte.
Les Diables roses, vodevil în 5 acte.
Les amours de Cléopatre, vodevil în 3 acte.

In sara de Vinerĭ 11 Maĭ 1873, a avut loc prima reprezentaţie a acesteĭ trupe cu piesa *Barbe-Bleue*, operă bufă în treĭ acte şi patru tablourĭ, cuvinte de Henri Meilhac şi Ludovic Halévy, muzica de Jacques Offenbach.

Succesul acesteĭ reprezentaţiĭ a fost mare şi rolurile au fost jucate foarte bine, cu deosebire s'a observat D-ra Keller în rolul Boulotei şi Dl. Dérocle în rolul luĭ Barbe-Bleue. Corul şi orchestra de asemenea a secondat mulţumitor pe artiştĭ, astfel că reprezentaţia a făcut mare efect.

La 13 Maĭ s'a jucat *Les Brigands*, operă bufă în 3 acte de aceĭaşĭ autorĭ ca şi Barbe-Bleue, ĭar lunĭ 14 Maĭ, s'a jucat *Les cent Vierges*, tot operă în 3 acte, în care pe lîngă D-ra Keller, care escela în totdauna au maĭ reuşit D-niĭ Mismacher şi Genot.

La 20 Maĭ s'a dat în beneficiul artistuluĭ Thais, regisor al companieĭ Franceze opera comică, *Fleur de Thé*, una din cele maĭ frumoase piese.

Lunĭ la 21 Maĭ a fost o reprezentaţie în beneficiul directoareĭ D-ra Keller, dîndu-se piesa *La vie Parisienne*. Beneficienta a fost salutată cu salve de aplause şi inundată cu o ploae de buchete de publicul ce o admira.

In beneficiul artistuluĭ Dérocle, unul din ceĭ maĭ bunĭ actorĭ aĭ trupeĭ franceze, s'a reprezentat parodia *La Belle Hélène*, cu un succes din cele maĭ strălucite.

Vinerĭ 25 Maĭ s'a repetat opera bufă *Fleur de Thé* cu care s'a încheĭat seria reprezentaţiilor franceze [1]).

(Va urma) **Teodor T. Burada**

La CURTEA DE ARGEŞ

(Impresiĭ de călătorie)

Să fiĭ romîn şi să trăeştĭ o viaţă în ţara ta, fără să vezĭ Mînăstirea Curtea de Argeş, vestită în toată lumea ca una din cele maĭ de samă opere ale măestrieĭ omeneştĭ din vremurĭ trecute şi prezente, ar fi să comiţĭ o crimă de les-mîndrie naţională,

---

1) Despre toate aceste dărĭ de samă vezĭ *Curierul de Iaşĭ* pe aniĭ 1872 şi 1873.

maĭ ales atuncĭ cînd poţĭ avea înalta favoare, pe care eu n'am avut'o nicĭ odată de a dispune de ceva bilele gratuite de drum de fier! Şi cu toate aceste, cunosc o sumă de prietinĭ ce au dispus şi dispun încă de asemenea bilete, în abondenţă, fără să se fi gîndit vreodată să întrebuinţeze o pereche macar, spre a merge să vadă acel monument, pentru care s'au jertfit strămoşiĭ, şi au contribuit încă şi părinţiĭ noştri cu sume considerabile, luate bine înţeles din budgetul ţăreĭ,—spre a se *restaura* vechia clădire a *Meşteruluĭ Manole*, atît de cîntat şi de plîns în acelaş timp, prin felurĭ şi chipurĭ de legende maĭ mult sau maĭ puţin închipuite.

Dacă Italieniĭ zic că „să vezĭ întăĭ Neapolul ş'apoĭ să morĭ" noĭ Romîniĭ am putea adapta zicala: „să nu morĭ pînă maĭ întăĭ nu veĭ vedea Mînăstirea Curtea de Argeş".

Linia ferată Piteştĭ—Curtea-de-Argeş pare a fi construită maĭ ales în vederea viziteĭ acestuĭ monument, întrucît ea e o linie terminală, şi tîrguşorul ce poartă numele de Curtea-de-Argeş maĭ că nu merită cinstea uneĭ aseminea cheltuelĭ, cînd puĭ la socoteată maĭ ales luxul cu care sunt azvîrlite paralele în construcţia gărilor,—cele maĭ multe aproape pustiĭ, de pe această linie, şi gara *terminus*, ce ar fi putut face cinste orĭ căruĭ oraş principal din ţară.

Deşi e epoca cea maĭ nimerită pentru escursiunĭ în părţile muntoase, trenul cu care merg spre Curtea amintită, este aproape deşert, aşa că nu ne coborîm din el decît vr'o zece inşĭ străinĭ şi vr'o două-zecĭ din ceĭ localĭ, pe tot parcursul linieĭ.

Cu o birjă, de care maĭ nu era nevoe, ne suim în centrul tîrguluĭ, pînă unde facem vr'o cincĭ minute. Cîteva clădirĭ cu unul sau două rîndurĭ, cîteva grădinĭ fără nicĭ un aranjament strade aşăzate la întîmplare, o piaţă mică în care se vînd de toate şi... nimic de samă, un chiosc de lemn, prost lucrat, serveşte pentru o bandă de cîţiva lăutarĭ ce zgîrie urechia trecătorilor, cîteva dugheniţĭ cu diferite articole casnice, o cofetărie, vr'o două berăriĭ-cafenele, cu mese murdare şi păreţiĭ şi maĭ; apoĭ vre-o două treĭ bisericĭ, din care una maĭ veche, nişte ruine, în altă parte, ce pare a fi fost odată biserică, după jumătatea de turn ce se maĭ vede în picĭoare, ruine cărora localniciĭ le zic *Siminicoara*,—ĭar un Curtean maĭ deştept îmĭ spune, că acestea sunt resturile foasteĭ bisericĭ catolice *Sîn' Nicoară*, zidită de Doamna luĭ Radu-Negru Vodă, spre a o avea de închinare ea, întru cît aparţinea cultuluĭ catolic.

Cam acestea le cuprinde oraşelul Curtea-de-Argeş propriu zis. Ca să vezĭ însă *Mînăstirea*, trebue să apucĭ pe o şosea plantată cu copacĭ de o parte şi de alta, pe care, după vr'o doĭ kilometri de mers, ajungĭ drept în faţa dorituluĭ monument. Aicĭ, ce-ĭ dreptul, te desdăunezĭ cu prisosinţă de deziluziile ce aĭ avut în tîrguşor.

Privind de la poartă în totalul eĭ, clădirea aceasta, care

duce renumele Romîniei artistice departe în țări streine, te simți transportat într'o regiune cu totul alta decît îți făcuseși ideie pînă ce ai ajuns acolo. E o vedere strălucitoare, înălțătoare, mîndră, impunătoare, de un efect ce te uimește, te bucură, și te gîdilă la inimă și suflet în același timp, dîndu-ți farmecul măreției și al frumosului, al evlaviei dumnezeești și al măestriei omenești ce nu cunoaște margini.

Se pare a fi unul din acele palaturi fermecate ale împăraților din povești, care cu suflarea unei zine se înființează sau se desființează, ese sau se acufundă în pămînt, că mînă de om n'a fost în stare să înjghebe și să închege atîta podoabă, atîtea înflorituri, atîta strălucire, din piatră pusă peste piatră, din năsip, var, fier, steclă sau aur.

In totul această biserică măreață, cît și în fiecare din pietrele și părticelele ce o compun, înfățișază măestria și gustul ales al unei generațiuni, pe care noi, din manualele istorice ce le avem sub mînă, ne închipuim a fi fost ceva primitiv, incult, semi-barbar; căci, după cele ce ni se spune, lucru ce nu prea cred de altmintrelea, restauratorii de astăzi s'ar fi ținut strict de ceea ce a fost această clădire din întăia ei înjghebare,—ba, că încă unele minunății nici că le-au putut reproduce.

Așa de pildă, așezarea unor clopote de diferite mărimi și zurgălăi, de pe crestele monumentului lui Manole, ce odinioară la bataia vîntului produceau o armonie sau melodie din cele mai plăcute, prin zîngănitul lor, astăzi nu s'au mai putut restaura sau reîntocmi, taina așezărei și combinării lor fiind îngropată odată cu rămășițile primului meșter.

Frumoasă și împodobită e și biserica noastră *Trei-Sfetitele*! poate că arabescurile și toate înfloriturile din marmoră, piatră și aur, ce sunt respîndite cu profuziune pe dinafara ei, să fie chiar mai măestrite și mai gingaș cioplite, dar în priveliștea totală, Curtea-de-Argeș e mai impunătoare, prezintînd o perspectivă cu mult mai feerică, mai ales față și cu spațiul larg și senin în care se înfățișază ca o insulă pe marea, acest juvaer arhitectonic.

Pare că ți-i teamă să mai cați a intra înăuntrul acestui templu al credinței creștine. Ești sătul de frumuseța-i esterioară ce'ți îmbată privirea, și nu voești ca să'ți schimbi panorama aceasta pe una ce ț'o închipui că nu poate fi nici superioară, nici poate egală acesteia. Și cu toate acestea trebuie să intri înlăuntru.

Un călugăr tînăr încă, apare înaintea noastră, și după respectiva salutare reciprocă, ne descuie ușile și ne face semn să intrăm. Ne descoperim imediat și pășim pragul locașului sfînt.

O schimbare la vedere ni se produce într'o singură clipă, și înaintea noastră avem un decor nou. E greu de tot a descrie în litere și vorbe impresia ce'ți dă și interiorul acestei mî-

năstirĭ, după ce aĭ admirat maĭ întăĭ esteriorul. Sa pare c'aĭ intrat într'o cutie imensă, tapisată în toate părţile numaĭ cu broderiĭ de aur şi colorĭ sclipitoare ca pietrele scumpe. Icoane mărețe cu colorĭ pline de viață, desemnurĭ de tot soĭul cu împletiturĭ măestre, multicolore, fereştĭ cu geamurĭ din bucățele de stecle colorate (vitrourĭ), reprezentînd tablourĭ impozante; apoĭ fel de fel de odoare sfinte şi mobilier bisericesc, lucrate fiecare cu o artă desăvîrşită; peste tot gîlgîe aurul şi bogăția colorilor şi desenelor, în cît ți se pare că visezĭ un vis aşa, cum încă în viața ta întreagă n'aĭ avut prilejul să visezĭ.

După cîteva momente de reculegere, o întrebare anapoda ți se pune dinaintea mințeĭ:

— Oare pentru ce atîta profuziune de aur, de stofe scumpe, de culorĭ, de artă şi de.... banĭ cheltuițĭ cu nemiluita? Un monument, care să coaste milioane, e un lucru, ce-ĭ dreptul, demn de o națiune, demn de menirea omuluĭ sau a omenireĭ, înălțător pentru suflet şi inimă,—exemplu de pietate şi admirație divină,—orĭ ce'țĭ pofti însfîrşit din domeniul arteĭ, fantazieĭ şi al evlavieĭ mistice a specieĭ noastre, şi o mîndrie națională incontestată, o dovadă străinilor că şi noĭ romîniĭ suntem vrednicĭ cunoscătorĭ şi împlinitorĭ aĭ marilor manifestărĭ în artă. Totuşĭ, ceĭa ce s'a permis Babilonenilor, Faraonilor, Imparaților Romeĭ şi a atîtor altor marĭ conducătorĭ de popoare, carĭ au rîdicat monumente uriaşe, ce sfidau cerul chiar, pentru ca să le rămîe nemuritoare numele şi dinastia lor, nu ştiu dacă era permis în timpul de față; şi uneĭ marĭ națiunĭ, aproape sarace, ca cea a Romănieĭ, unde milioanele respîndite şi aruncate într'un ungher aproape nepopulat din munțiĭ noştri, ar fi putut fi întrebuințate mult maĭ bine pentru o cultură generală a celor aproape 90 la sută analfabețĭ ce'ĭ maĭ avem încă—din nenorocire. A dobîndi şi a pastra un juvaer aşa de scump, care stă ca închis într'o ladă de fier, în fundul uneĭ pivnițĭ adîncĭ, unde rar, care muritor indigen sau strein o poate vedea, şi aprecia, e o fantazie de miliardar american, căruĭa uşor îĭ vine să arunce milioane, cîştigate prin cine ştie ce speculațiunĭ neoneste pentru un obiect de artă, pe care de multe orĭ o națiune bogată nu'şĭ permite luxul ca să şi'l însuşască!

Dar ce ne pasă nouă, drept descendențĭ aĭ luĭ Traian şi Neron, dacă avem încă atîtea sute de sate fără şcolĭ şi fără preoțĭ, dacă țăranul ară cu plugul de lemn într'un pămînt pîetros şi săcătuit, şi'şĭ cultivă țarina după sistemul străbunicului Adam; dacă tot ce e industrie, comerț, finanțe în țară, e în mîna şi în profitul numaĭ a străinilor, cărora le plătim bir însutit decît îĭ plătim statuluĭ! Noĭ restaurăm monumentele noastre istorice pe toate de odată, aproape într'un chip cu totul special, începînd prin a le da jos pînă'n fundul temeliilor, şi apoĭ rezidind în locul lor altele noĭ, cu un lux nebun şi cheltuelĭ maĭ

ales de personal şi maĭ nebuneştĭ, monumente aşa zise *restaurate*, dar care nu samănă cu cele primitive, în cele maĭ multe cazurĭ, cum nu samănă şopîrla cu balaurul luĭ Sf. Gheorghe!

*
* *

Mi-ĭ cu neputinţă să descriu toate odoarele sfinte ce se află în acest sfînt locaş: dintr'o simplă vedere în goană, dulapaşurile cu vase sfinte, crucĭ, relicviĭ, cărţĭ îmbracate în aur şi argint; perdele scumpe în mătăsurĭ şi firurĭ, tot ce-şĭ poate închipui o minte omenească, în care să se poată arunca cu profuziune aurul, în foĭ sau în monedă.

Cred însă că maĭ de admirat decît toate aceste bogăţiĭ respîndite aicĭ, este opera unică în care un singur om, fără prea multă cheltuială bănească, dar cu o cheltuială imensă de bună voinţă, devotament, energie, rabdare şi evlavie, a îndeplinit'o— în cît timp nu ştiu—şi a donat'o acesteĭ bisericĭ,—marea *Evanghelie*, scrisă şi ilustrată pe fie-care pagină, de mîna însă'şĭ a *Reginei Elisabeta*.

Dacă enorma lucrare a Mănăstireĭ însă-şĭ, operă a miĭ de indivizĭ, carĭ ş'au întrecut puterile, cunoştinţele, priceperea şi munca lor, care cum a putut, spre a realiza acest măestru monument de artă, recompensaţĭ însă fiecare din punga tuturor birnicilor ţăreĭ noastre pentru stradania lor, merită a fi admirată, apoĭ credem a fi de o valoare mult superioară lucrarea acesteĭ marĭ cărţĭ sfinte, în care numaĭ o singură fiinţă ş'a concentrat munca, inteligenţa şi talentul de care ea se bucură, într'un scop cu totul altul decît de a primi o remuneraţie, maĭ mult sau maĭ puţin meritată. E o complectare desăvîrşită această mare şi frumoasă carte a credinţeĭ creştine, ce astăzĭ nu se maĭ poate despărţi de marele nostru monument religios,—şi, dacă a fost vreodată maĭ bine întrebuinţat proverbul romînesc că, „dacă facĭ biserică, trebue să-ĭ puĭ şi cruce", apoĭ principala cruce a bisericeĭ Curtea-de-Argeş nu poate fi alta decît Evanghelia scrisă de Regina Romînilor, Elisabeta.

*
* *

In fundul mareĭ grădinĭ ce înconjoară Mînăstirea se vede un palat mare, a căruĭ stîl aşa zis naţional, contrastează nepotrivit cu maestoasa clădire de piatră. In acest palat se adăposteşte, maĭ puţin de 24 de ceasurĭ, la cîte 3—4 anĭ odată, familia Regală. Episcopul de Argeş îşĭ are şi el reşedinţa în o parte a acestuĭ palat. Cîţĭ-va călugărĭ stau şi eĭ acolo, cu diferite atribuţiunĭ eclesiastice.

*
* *

Trăsura ne scoboară pe o mică pantă la o cişmea, umbrită

de cîțiva copacĭ, căreĭa i se zice *Fîntîna Meșteruluĭ Manole*. Bem apă limpede și rece din acea cișmea, apă ce ne-o servește în cănuțĭ curate, niște fetițe rumene, avînd drept orĭ-ce îmbrăcăminte cîte o cămeșuică scurtă străvezie și o mică fotă ce nu le întrece genunchiĭ. Priveliștea în jur e frumoasă, deși nu prea de remarcat. O cuconiță dintre noĭ, însă, începe a țipa, speriată, ca și cînd ar fi mușcat'o vre-un șerpe. Sărim cu toțiĭ să vedem ce s'a întîmplat?—Dar nu putem vedea nimica—nicĭ nu ni se dă nicĭ o lămurire, căcĭ cuconița, luînd de mînă pe o alta, fuge după un dîmb,—și, după o zabava de cincĭ-zece minute, se întorc ambele, roșe ca gotca, ținînd pe o mare frunză de brusture ceva, ce nu-l distingem bine decît cînd ni-ĭ la jumătate metru departe de ochĭ! E o omidă în mărime ca de un deget, de o conformație cum nu maĭ văzusem pînă atuncea, pe o parte de coloare roză ca podul palmeĭ, pe alta vînătă și păroasă! Și această hidoasă tîrîtoare, își luase îndrăzneala să se asvîrle din copacul de deasupra Fîntîneĭ Meșteruluĭ Manole, drept în sînul fraged al turisteĭ ce ne însoțea.

Mizerabilă omidă!

N. A. Bogdan

PRIVIRE RETROSPECTIVA

Asupra trecutuluĭ nostru paralel cu a vecinilor; răspuns la „Kulturarbeit des Deutschtums in Rumänien de Dr. Emil Fischer“.

INTRODUCERE

Moto: Acuĭ pîne mănînc
Aceluĭ cîntecu-ĭ cînt!?

Dr. Emil Fischer

Romînul nu maĭ este acel de odinioară
Ce'nspăĭmînta dușmanul cu o privire doară;
Romînul azĭ se pleacă orĭ-căruĭ venetic,
Ce vine în țar'aceasta cu ură și calic,
De ne insultă neamul, religia și țara,
Prădîndu-ne ca'n codri sălbatecĭ, și nimic
Nu zicem, cînd ne aruncă disprețul și ocara.

Ioan Dafin

Pe la sfîrșitul ĭerneĭ a. c. 1911, a apărut în vitrinele unor librăriĭ din Bucureștĭ, o carte voluminoasă, tipărită în limba germană, format 4°, cu 398 paginĭ și 15 vederĭ, intitulată: „Die Kul-

turarbeit des Deutschtums in Rumänien de Dr. Emil Fischer“ și editată de firma W. Krafft în Sibiu.

Titlul cărții mi-a adras curiozitatea și în dorința de a-ĭ ști și cuprinsul, pe dată am și cumparat această scumpă: „operă de cultură a germanismuluĭ în România“.

Dar care'mĭ fu mirarea însă, cînd văzuĭ că autorul „Fischer“ chiar de la început, cearcă să ne distrame după zicătoarea luĭ Goethe:

„Să fiu sincer, vi-o promit,
„Să fiu imparțial însă, aceasta nu pot“.

Cartea de față este o lucrare „curat germană“ și cuprinde XXII capitole [1]; care dovedesc în cuprinsul lor—scris cu multă sîrguință și ușurință că ele sunt o operă de răbdare și insinuare germană, care poartă în frunte-ĭ ignoranța artivă, *care te îngrozește,* precum zice Göethe, maĭ ales pe noĭ, pe a căror seamă s'a scris anume această carte-pamflet, cu atîta părtinire revoltătoare plină de ură, dispreț și adevărurĭ denaturate și falș interpretate.

Autorul răscolește în tot cuprinsul lucrăriĭ sale, trecutul nostru istoric, cu o nepricepere indiscretă și ignoranță condamnabilă, care-țĭ inspiră opinia că aĭ a face cu un renegat înverșunat; ĭar dacă-l priveștĭ drept în față, recunoștĭ ușor după chipul și asemănarea-ĭ pe descendentul dac, gelos de existența și forța vitală a poporuluĭ romîn, renăscut—precum zice un poet romîn:—„prin mincinata vremiĭ taĭnă fără de hotar,“ ce-și „ridică fruntea lată, către-al slaveĭ mîndru-altar“ la o viață nouă plină de propășire și lumină, prin frăție și unire.

Zic, ne lovește cu o sălbătăcie rară orĭ-și unde poate, fără crutare și fără nicĭ un pic de demnitate sufletească și respect,

1) I Introducere;
II. Priv. gen. asupra istor. Sașilor în Transilvania;
III. „ „ „ „ romîneștĭ, Originea Romînilor;
IV. Țara și poporul în România și Transilvania
V. Influența cultur. a germanismul. colect. în Europa răsărit.;
VI. Urme germane în România;
VII. Intemeerea principatelor romîne și—Germaniĭ.
VIII. Sate, tîrgurĭ, orașe;
IX. Cavaleriĭ germanĭ și „terra prodnicorum“;
X. Epigrafiĭ vechĭ în Moldova și Romînia, cu nume vechĭ germane;
XI. Nume de familiĭ germane în Mold. de la secol. al XV-le—XVII-le.
XII. Meseriile (Breslele-Industria);
XIII. Comerțul (Relațiile);
XIV. Armata de războĭ;
XV. Biserica și școala;
XVI. Mediciĭ și farmaciștiĭ germ. în Rom.
XVII. Teatru, muzica, științele, literatura și arta;
XVIII. Colonia germană în Bucureștĭ;
XIX. Comunitatea evang. germană în Bucureștĭ;
XX. Regele Carol și Carmen Sylva;
XXI. Resumat;
XXII. Adaosurĭ; Nomenclatură;

ce'l datorește tocmaĭ poporuluĭ romîn și țăriĭ sale, care l'a primit ospitalier, l'a romînizat de mult, și în care trăește timp de 30 anĭ, în deplină libertate, bucurîndu-se și înfruptîndu-se de banul romînesc, ca fost funcționar și ca medic în țară.

Toate capitolele sunt înadins interpretate pe baza izvoarelor străine, defavorabile nouă, precum sunt între altele și relațiile exagerate ale unor călătorĭ străinĭ, care fără nicĭ o competință și fără a cunoaște cîtu-șĭ de puțin țara și poporul nostru romînesc, au bărfit pe socoteala luĭ, ca și cum am fi fost niște sălbatecĭ din Africa centrală. Așa ne tratează d. Emil Fischer—cu o rară dărnicie și aversiune neînțăleasă și plină de ură și dispreț—zicînd între multe altele, că: „Oamenii în felul lor sunt maĭ mult proștĭ decît răĭ, trebue decĭ să le ierțĭ multe...“ (vezĭ pag. 290, rîndul al 6-lea de sus) și tot pe aceea-șĭ pagină, însă maĭ la vale, în rîndul al 24-lea de sus, îĭ gratifică pe săteniĭ noștri cu epitetul și maĭ drastic, numindu-ĭ „tîmpițĭ“.

Pentru justificarea acesteĭ insulte, aruncată în fața sătenilor, „*din taĭnică plăcere*“, poate sinceră în spiritul „eines dummen deutzchen Michel“ care nu ĭ-ar cunoaște, necum însă din partea autoruluĭ, d-sa are grijă să înșire tot felul de calomniĭ pe socoteala romînilor, ca epitetul dat să aĭbă rostul luĭ. Așa de pildă zice autorul: „...cartoful și astăzĭ este privit cu neîncredere, „drept o plantă miraculoasă cu modilcĭ, cu care țăranul romîn „nu știe bine ce să facă...“ (vezĭ pag. 148, rîndul al 5-lea de sus). La aceasta însă nu i se poate răspunde, decît prin graĭul oropsituluĭ de romîn : *ce cartofă maĭ eștĭ și d-ta d-le Dr. Fischer*, care nu daĭ pace nicĭ cartoafelor să crească pe ogorul meu!“

Precum vom dovedi, autorul n'a urmărit altă țintă maĭ înaltă, decît să se înarmeze—cu orĭ-ce chip posibil—cu orĭ-și ce dovezĭ contrare feluluĭ nostru de a fi, a trăĭ și a năzui și după ce și-a umplut tolba cu săgețĭ veninoase, precum o declară el însu-șĭ în prefața lucrăriĭ sale chiar la început—că: „Autorul a„cesteĭ cărțĭ a nutrit de mulțĭ anĭ scoaterea eĭ la lumină, reali„zarea însă trebuĭa în lupta existențeĭ, adese-orĭ amănată“, (fiind că autorul nu-ĭ da mîna să scrie astfel, pe cînd se înfrupta din budgetul țăriĭ, (nota autoruluĭ): apoĭ urmează zicînd: „Acuma însă am adunat destul, chiar vremea începe să apue și „de aceea găsesc prilej de a plăti o datorie veche!! și în sfîrșit—îșĭ varsă tot veninul în capul valahilor nemernicĭ, ca să'l ție minte!?

Astfel începu savantul istoric (?) de tristă memorie, campania luĭ de desființare contra noastră, contestîndu-ne orĭ-ce merit .

Nicĭ memoria sfîntă a erouluĭ nostru național „Mihaĭ Viteazul“ n'a rămas nepîngărită de acest *om veninos*, care deși știe prea bine, precum însu-șĭ o zice . „că Romîniĭ îl adoară cu tot focul inimeĭ lor, ca o întrupare a speranțelor viitoare...“ (vezĭ pag. 214), totu-șĭ nu'l trece cu vederea, fără să-ĭ arunce în ba-

tae de joc, porecla „Malaĭu Vodă“ (vezĭ pag. 14, rîndul al 16-lea de jos).

Convieţuitorul nostru totu-şĭ nemulţumit numaĭ cu atîtea insulte şi necuviinţe adresate neamuluĭ romînesc, maĭ adaogă :... Şi cît de inculţĭ şi mojicĭ erau pe vremurĭ domniĭ romînĭ, chiar ceĭ maĭ bunĭ... (vezĭ pag. 13).

„...Ocîrmuireĭ absolutiste şi desfrînate a domnilor, se aso-„cia şi mojicia barbară a aceleĭ vremĭ“ (vezĭ pag. 4).

Autorul, precum am arătat maĭ sus, se simţise dator să ne plătească „o datorie veche“, şi în continuare o afirmă chiar că: „Aşa e, nu altfel: autorul a înţeles situaţia cu privire la cartea „luĭ ca o datorie de îndeplinit, sub orĭ-ce împrejurărĭ“.

„Totuşĭ (continuă el, nota aut.) lucrarea aceasta, nicĭ o clipă „nu i-a fost o sarcină apăsătoare, căcĭ la fie-care dată, cu oca-„ziunea strîngereĭ materialuluĭ în decursul anilor, îĭ succese a face „cîte o descoperire, maĭ cu osebire fericită lămurindu-şĭ cîte o „idee şi văzînd că pentru patria sa rezultă o nouă onoare (!), atuncĭ „simţi autorul o taĭnică plăcere...“ (vezĭ pag. XIII).

Să ne dăm dar bine seamă, că autorul „*dintr'o taĭnică plăcere ne insultă şi terfeleşte* în public, în onoarea patrieĭ „plătindu-ne o datorie veche“; că a ajuns pănă la acest grad de insolenţă, aceasta n'o datorim decît numaĭ nouă înşine, căcĭ:

Romînul azĭ se pleacă ori-căruĭ venetic
Ce vine în ţara'aceasta cu ură şi calic,
De ne însultă neamul, religia şi ţara...

Aceasta însu-şĭ autorul ne reproşază zicînd: „Ceĭ maĭ mulţĭ „scriitorĭ, care au scris despre Romînia, au relevat toleranţa po-„poruluĭ romîn“.

„*Sînt de altă părere. In observaţiile mele timp de aproape „treĭzecĭ anĭ—... am constatat că Romînul nicĭ de cum nu este to-„lerant, ci indiferent*“. Şi B. P. Hajdeu, care de sigur cunoştea „bine pe romîniĭ luĭ, spune cu ocaziunea convertirilor nereuşite „prin jesuiţiĭ... luĭ Loyala,... că jesuiţiĭ văzură cu mirare şi ne-„mulţumire, un popor înaintea lor, asupra căruĭa teologia nu fă-„cuse nicĭ o impresie, încît toată dibăcia şi iscusinţa vorbelor „lor, a fost zadarnică *în faţa acestĕĭ stîncĭ de granit al indefe-„rentismuluĭ*“.

Orĭ cine cred, va ceti aceste rîndurĭ, va rîde involuntar, fiind că atît autorul cît şi faĭmoşiĭ jesuiţĭ, predecesoriĭ luĭ, n'au înţeles firea Romînuluĭ, care nu se lasă a fi încîntat de orĭ şi cine pentru lepădarea legeĭ strămoşeştĭ.

Prin urmare aceasta nu poate fi numit „indiferentism“, ci o „*virtute*“, graţie căreĭa am putut rezista ca popor etnic şi independent, atîtor popoare barbare, timp de atîtea veacurĭ, dîndu-ne bine seamă de sacrificiul de îndeplinit, pentru lege, neam, şi ţară.

In consecinţă, ĭată cît de ridiculă pare acuzaţia autoruluĭ

Fischer, care cu toată pretenția luĭ, nu cunoaște firea Romînuluĭ; de altfel nicĭ n'ar fi exprimat părerea luĭ greșită.

Că Romînul este superstițios, aceasta este de asemenea ceva firesc, fiind că Romînul este de natură poetică și „*Superstiția este poezia vieții*“ zice Goethe, (vezĭ T. III pag. 105, zicătoare în proză), prin urmare aceasta cred nu poate supara pe cărturariĭ germanĭ, și nu ne poate înjosi pe noĭ.

Autorul totușĭ urmează zicînd: „In toată Europa nu se „găsește ușor un alt popor atit de naiv ca poporul romîn, care „să ție cu atîta statornicie îndărătnică la datinele și obiceĭurile „străvechĭ“.

In sfîrșit ajungem la aceea, ce a dorit să ne spue autorul în taĭnica luĭ plăcere, că am fost:

„Păstorĭ semisălbatecĭ, corsarĭ și prisăcarĭ, cu carĭ nu se „putu face nimic“ (fără concursul prețios al Nemților, nota aut.) vezĭ pag. 77;

„Fugarĭ de codri“ veniți cu Dragoș în Moldova... (vezĭ „pag. 90) fiind că acesta se putu rezima cu aĭ săĭ pe „o bur- „ghezime viguroasă, germană...“ că Romîniĭ nu știeau să se bată „decît cu măcĭuca, pîndind zile și noptĭ întregĭ pe dușmanĭ—“ „numind aceasta „manieră înțăleaptă a celor slabĭ de a se răz- „boi...“ (vezĭ pag. 77).

„Că Romîniĭ n'aveau alte arme decît măcĭucĭ cu care pă- „zeau turmele de oĭ, secere și coase, precum și topoare cu care „crăpau lemne și capete...“; că: „orășanul merge la denie, locul „cel maĭ comod pentru întîlnirĭ amoroase“: că: „se postește ici- colea... și că-ĭ „place să treacă tîrîș pe sub cer...“ (vezĭ pag. 226); „ĭar cît privește simțul nostru național, autorul ne spune pe șleau în bătae de joc: „*Acest simț este de sigur ceva frumos și înălță- „tor—este doar anume scrisă întreaga această carte pentru glorifi- „carea luĭ...*“ (*vezĭ pag. 59 rîndul al 20-lea*).

In sfîrsit că: „Ce au fost Romîniĭ încă o sută de anĭ în urmă, la începutul secoluluĭ trecut? Păstorĭ și țăranĭ primitivĭ ...?

Rezultă decĭ din toate aceste, că autorul socotind anume pe Romîn drept o „*vită vrednică de jug*“, a avut în vedere, nu a scrie o istorie imparțială, ci a ponegri și a făuri o armă, pentru neamuluĭ romînesc, și a înălța neamul german în slava cerurilor.

I-am înțeles intenția răutăcĭoasă și ne miră, cum a putut autorul, ca pretins om cult, să-șĭ publice un astfel de act de paupertate intelectuală, garnisit cu atîtea particularitățĭ fireștĭ, propriĭ neamuluĭ său, că spune doară fostul său conațional Schöfle că: „Cine nu stimează națiunea străină, nu e vrednic nicĭ de a sa proprie.

Contestîndu-ne trecutul nostru în baza dovezilor produse autorul se silește să ne dascalifice, arundcîndu-ne drept material brut la temelia monumentuluĭ său, pe carele se încearcă să-l înalțe în țara romînească, cu o dibăcie adevărat germană, spre cinstea neamuluĭ său lăudăros, din care se trage.

Ce vis frumos... și ce tristă realitate!

După o muncă uriașă de om,... maĭ mult uriaș, Fischer fiind doĭ metri înalt și fizicește foarte dezvoltat—monumentul s'a redus la 825 grame de hîrtie tipărită, ĭar *prefața* drept un fragment istoric dintr'o capo d'operă germană „a la Niebelungenlied."

Și ca să mă credețĭ că *„prefața"* face maĭ mult decît ar plăcea cuĭva s'o creadă, o reproduc: Sus la antet o vedere perspectivă a orașuluĭ Brașov, încadrată ca și restul pagineĭ ca „firlefanț nemțesc, ĭar dedesupt dedicația autoruluĭ—lucru cel maĭ de samă—în facsimile:

„Orașuluĭ meu natal *Brașov* din *Transilvania* în amintirea „jubileuluĭ de 700 de anĭ de la fondarea luĭ de către *cavalerii* „*germanĭ*, dedicat cu dragoste sinceră".

Iată lucrul principal: *dragostea sinceră* din prefața cărțiĭ, deși fondu-ĭ detestabil!

Vă rog să nu credețĭ cumva că am fi poate prea puțin indulgențĭ față cu acest istoric, nu, din contra l'am apreciat la fel cum l'au apreciat și oameniĭ de știință din lumea germană și maĭ ales în Germania, unde autorul trimesese—precum am aflat—manuscrisul spre publicare și i s'a respuns că studiul este scris sîrguincĭos, însă prea personal și pasionat (leidenschaftlich).

Autorul nereușind astă dată de a ne afișa în marea Germanie, se hotărî să ceară milă—după vechiul obiceĭu strămoșesc —de la membriĭ „Colonieĭ Germane" din Bucureștĭ, care l'a sprijinit din răsputerĭ, spre a arăta lumeĭ cum știu germaniĭ să răsplătească ospitalitatea Romînilor; drept aceea n'au întîrziat și a tipărit cartea—despre care vorbim, la Sibiu, întroducînd'o apoĭ în țară.

Din parte-ne credem este,—spiritul desprețuitor ce se aruncă spre a ne vătăma, isvorît din capul unuĭ bătrîn sexagenar,—incapabil de a maĭ calcula răul pe care'l poate aduce sie-șĭ, apnĭ foștilor săĭ conaționalĭ din România și nouă Romînilor.

Totu-șĭ trebue să luăm măsurĭ și să fim în totdeauna cu bagare de samă față de aceĭ străinĭ, carĭ se strecoară în mijlocul nostru și încearcă apoĭ, sub numele de romîn, a ne terfeli neamul.

Drept care răspundem la exagerațiile pătimașe ale unuĭ om nesăbuit, pentru edificarea opinieĭ publice maĭ ales, căcĭ se poate să aĭbă și aderarea unor alțĭ foștĭ conaționalĭ de aĭ săĭ la insulte, ca prinos pentru dulcea și fericita ospitalitate ce li se dă, de către Romînul primitor și a toate binevoitor.

Oare se cuvine ca un cetățean romîn să scrie astfelĭu!?

Autorul are veleitățĭ de a fi primit și în sinul Academieĭ Romîne—zicese—ca membru corepondent, pentru multele și prețioasele d-sale contribuțiunĭ, cu privire la Romînĭ, dintre care cea maĭ însemnată și recentă, este cartea de față.

(Va urma) **Vladimir Mironescu**

Zestrea Mănăstireĭ Neamțu-Secul

II

Venitul dughenilor și altor acareturĭ de prin tîrgurĭ.

(urmare)

Sume speciale Leĭ	banĭ	*Sume generale* Leĭ	banĭ	*Moșiĭ*
23.495				Dela 14 dughene din capitala Iașĭ
5.032				Magazia din Galațĭ
5.180				Dela dughenile din Roman
				Casa ce mare Tomazichi au rămas de Mitoc dela 1856.
2.590				Dughenile din Botoșanĭ
6.845				Spițeria din tîrgu Neamțu
666				Crîșma din tîrgu Frumos
1.850				Acaretele din tîrgu Neamțu
1.500				Casele de la Montoca
47.158				Sehanaua
1.201				O dugheană de piatră cu 2 rîndurĭ
475	60			O dugheană a schituluĭ Vovidenia
475	60			altă dugheană asemene
310				altă dugheană asemene
310				altă dugheană asemene
451				altă dughene dela răpos. Varnava Gorgos
				Un han pustiu
962				Un han dela George Aron
623				Dugheana de lîngă Sulgeriu Chiriac Fasolă
172				Dugheană de lîngă Vas. Tarpescu
111				O căsuță din mahalaua Țuțueni
37				O căsuță acoperită cu paie
		52.286	20	Sume totale.
710				Bezmenurĭ de locurĭ, vadurĭ de morĭ un loc dat luĭ Sion în Iașĭ
416				De la 4 locurĭ din ulița Nemțască

Venitul pe 1859

65	pe un loc din podul vechĭu
50	pe un loc din tîrgul de sus
108	pe un loc Șmil Zaraful
110	pe un loc din tîrgul Bacăuluĭ
200	pe 2 vadurĭ de morĭ dela Recea
40	pe un vad dela Vînătorĭ
111	pe un loc sterp din Roman să facă binale pe el

Suma specială Leĭ	*Suma specială* banĭ	*Suma generală* Leĭ	*Suma generală* banĭ	
277	60			Bezmănul unuĭ loc sterp din Galațĭ
		1.547	60	Suma specială de sus
9.250				Orînda de la Vînătorĭ
		965,434		Suma generală din urmă
2.060				pe moara cu 3 petre ceĭ zic la Ureche
720				pe moara cu o piatră dela Sascut
610				piua cu 2 gavane dela Condrenĭ
. . .				moara cu 2 petre dela rohatcă s'a mălit este pustie
501				moara cu 2 petre și 2 gavane de făcut sumane
1.006				Piua cu 2 gavane din prund
901				Șapte piue una cu două gavane, celelalte cu cîte una
1.144				moara cu două petre din Frogĭ
4.181				moara cu treĭ petre din Hriscu
2.015				moara de pe Godovane
2.275				moara cu două petre de la Bivol
301				Piua cu două gavane
2.960				Orînda dela Ocecea
27.880		965.434		Sumele din urmă
1.575				Moara luĭ Porfirie de la Ocea
2.044				Moara dela Bahna și Timișeștĭ
5.105				Orînda de la Timișeștĭ
2.627				,, de la Preuteștĭ
1.130				Moara cu două petre dala Petrecanĭ
3.211				Orînda dela Petricanĭ
1.110				moara cu 2 petr. făc. de Toader Botezatu
6.660				moara dela Plopu
1.110				Orînda de la Măneștĭ
7.548				Dela Nemțușor
555				morișca dela Nemțușor
150	60			,, dala Groșĭ
150	60			altă morișcă idem
1.240				Orînda de la Drăgăneștĭ
1.510				,, de la Brusturĭ
1.500				,, de la Poĭana Prisăciĭ
1.147				Hanul dela Balțațĭ
1.000				Orînda dela Gugea
2.061				,, dela Blebea
815				,, dela Jideștĭ
800				,, de pe moșia Furcenĭ
153	78			,, de la Varniță
		71.081,78		Suma generală din urmă

Alte venituri

Suma specială Leĭ	banĭ	*Suma generală* Leĭ	banĭ	
2.132				Despăgubirea scutelnicilor
1.200				Pensia
1.000				Dela M-rea Mogoşeştĭ după diata ctitor. Sava Holban
500				Dela Epitr. caseĭ răpos. Aftanasă Gosan
5.550				Dela posesorul tîrguluĭ Neamţu pentru 200 fălcerĭ ce are a da în fie-care an până la 1860, 23 Apriil
		10.432		
		1.046.947	78	Suma totală a bugetuluĭ la Venitul avereĭ imposesuite pe anul 1859.

Urmează iscăliturile celor ce au făcut budgetul viniturilor a Mănăstireĭ Neamţu pe anul 1859, la suma totală de:
1, 046,947 leĭ şi banĭ 78.

Gerasim Arhimandrit şi stareţ Sf-lor M-rĭ Neamţul şi Secul (Miron);
Dorofteĭ Dohovnic Igumen Sf. M-rĭ Secul;
Ghenadie Dohovnic (Placa) (fost cămăraş M-riĭ)
Dimitrie Dohovnic (Brădeş, Onceanu) din M-rea Secul.
Arsenie Dohovnic; Sava Dohovnic; Erimia (Ene) icon. mare; Aftanasie Dohovnic Cămăraş; Teodor Simionescu logofăt; Şnuru şi pecetea M-riĭ; Şnuru şi pecetea Mitropolieĭ Moldoveĭ.

* * *

Să se ştie că afară de acest budget M-rea maĭ are şi alte moşiĭ neîmposesuite şi alte averĭ de tot felĭul, după cum să va arăta la alt loc. Detaile să se vadă la tom. 7, zestrea, pag. 186 şi următoarele.

Să se maĭ ştie că posesia s'a făcut pe o perioadă de anĭ, după cum să arată în estractul cîştĭurilor, aice la buget sau calculat numaĭ cîştĭul acestuĭ an adecă posesia pe un an 1859.— Cheltuelile M-riĭ sînt maĭ marĭ după cum se arată în bugetul cheltuelilor tot pe 1859. Cînd s'a făcut aceste bugete eu Narcis eram logofăt M-riĭ şi lucram după ordinul stareţuluĭ Gherasim Miron.

† **Arh. Narcis Creţulescu**

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei“

Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu,*

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof. școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academiei.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor avocat.
E. Greceanu, fost ministru de justiție.
Vugeniu Boureanul, publicist, avocat.
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konia, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihail Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. Georges Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironecu, arhitect publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșani.
Dr. T. Nicolau, profesor liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statului Iași.
D. Pompei, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureștĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director liceului Internat.
Riria Xenopol publicistă.
A. D. Xenopol prof. universitar, membru al Institutului de Franța, Membru al Academiei Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academiei, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenți

Dr. Ladislau Thot, membru al mai multor societăți științifice și literare Ujphest.

ABONAMENTUL

Ediția de popularizare 10 leĭ; un număr 85 banĭ.
Ediția de lux: 15 leĭ pe an în țară și străinătate.
1 număr 1 leu 25 banĭ.

*

Revista apare lunar afară de vacanță Iulie și August.

*

Pentru numere vechĭ și volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-ţieĭ.

Avem cîte-va colecțiĭ complecte dela anul I până la al XXII-lea.

PREMII

„Arhiva" acordă abonaților eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911:

1) *Cine face șase abonamente pe an, și va trimite costul lor, administrațieĭ, va avea* **un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

2) *Cine face 20 abonamente, în aceleașĭ condițiunĭ, primește* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toțĭ abonațiĭ cari vor plăti direct administrațieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" ce se vor distribui pe anul următor 1912,* precum și *la 10 volume din revista „Arta Romînă" pe diferițĭ anĭ.*

4) *Toțĭ abonațiĭ, care vor trimite abonamentul direct administrațieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificație, fără a plăti nicĭ un ban.**

ADMINISTRAȚIA

INȘTIINȚĂRI:

Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt **rugațĭ** a îngădui.

*

„Toțĭ colaboratoriĭ de pe vremurĭ aĭ părinteluĭ S. Fl. Marian din Suceava (Bucovina) sînt rugațĭ a face cunoscut adresa lor d-luĭ Liviu Fl. Marian, în Suceava, pentru a le trimite gratuit broșura: Simion Florea Marian.

Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie)

ANUL XXII. No. 6 **IUNIE**

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE DIN IAȘI

* * * *

SUMARUL:

IAȘI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE N. V. ȘTEFĂNIU & Co.
1911

Abonamentul pentru România, Basarabia, Bucovina și Transilvania, ediția de lux 15 lei, un număr 1·25 lei; ediția de popularizare 10 lei, un număr 85 bani. Abonamentul ține pînă la data cînd abonatul îl refuză formal.—Corespondența, manuscrisele, mandatele, publicațiile, schimburile a se adresa d-lui *A. D. Atanasiu*, str. Hotin 2.

Onor. Cititorĭ,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhıva" de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, şı anume de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şı literatureĭ romîneştĭ, prın publicarea lucrărilor lor în „Arhıva", pe lîngă autorıtăţile ştiinţifice şi literare recunoscute, şi de a împărtăşi aceste lucrărĭ publiculuĭ prin stăruinţa continuă, a acesteĭ reviste.

Aţĭ prımit regulat numerele pînă acum şi vă rugăm foarte mult a ne trimite abonamentul Dv. din urmă, dacă sînteţĭ în întîrzıere, şı pe anul curent, care nu e plătit.

Sînt cunoscute sentımentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspîndırea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm în preţıosul Dv. concurs. *Administraţia.*

Bibliografie

Aşezămîntul cultural al Mitropolituluĭ Dositeĭ Filiti, dela înfiinţare pînă astăzĭ 1882—1910, Bucurestĭ, Inst. Arte Grafice Göbl, 1911.

Em. Grigorovitza. Scrıerĭ în limbagıu moldovenesc, se află de vînzare la Librărıa Naţıonală (Bucureştĭ).

1.—Chıpurĭ şi Graĭurĭ din Bucovina, vol. ilustrat leĭ 2.50
2.—De la Hotare, ıstoriĭ moldoveneştĭ. 1 vol. leĭ 2.
3.—Schitul Cerebuculuĭ, povestire ıstorică 1 vol. leĭ 1.
4.—Oamenĭ vechĭ. trad. după orıginalul rus a luĭ Gogol, l. 0.30.
5.—Povestirĭ răzleţe, (în Bibl. pentru toţĭ leĭ 0.60.
6.—Cum a fost odată, schiţe nouă din Bucovına 1 vol. leĭ 2.50.

E. G. Racovitza et R. Sevastos.—*Proidotea Haugi* n. g., n. sp., Isopode oligocêne de Roumanie et les Mesıdoteını nouvelle souss-famille. (Archives de zoologie experımentale et générale, Parıs, 29 Déc. 1910. Librairie Albert Schulz),

N. Zaharia.—*Amorul*—cum ĭea naştere—cum evoluează,—cum se stînge,—cum se degradează.—Amorul şi nebunia.—Sinuciderile din amor. 1911, Bucureştĭ tip. G Ionescu, str. Academıeĭ 30 Pr. 1 leu.

Albert Samain.—Polyphem, poemă dramatıcă în două acte. Trad. în versurĭ de *I. M. Raşcu*, ed. Asocıaţıeĭ culturale, Iaşi, 1911, pr. 30 banĭ.

Felix Ravenna.—Bollettino Storico Romagnolo. Ravenna (S. Vitale).

Carmen Sylva.—Mărıoara, dramă în 3 acte, traducere în versurĭ de A. Steuerman. Iaşĭ, Tip. Stefăniu 1911, Pr. 1 leu 50 b.

Autoriĭ care doresc a li se anunţa volumele sînt rugaţĭ a le trımite revisteĭ Arhıva. Unele se vor recenza.

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII No. 6. Iunie 1911

PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

*Asupra trecutului nostru paralel cu al vecinilor; răspuns la „Kulturarbeit des Deutschtums**) *in Rumänien de Dr. Emil Fischer".*

(Urmare

Spicuind cuprinsul cărții autoruluĭ Fischer, ne oprim la cap I, pg. 4 și cetim: „*Domnul țăriĭ, era după înțelesul feodal-mediaval și „maĭ ales după acel oriental, proprietarul țăriĭ, moșiile și propri„etățile și viața supușilor săĭ, î-ĭ aparțineau; el putea face cu ele „ce vroia, după bunul plac. Mircea Ciobanul, Vlad Dracul, Vlad „Țepeș și Țepeluș, Petru Rareș și Alexadru Lăpușneanu și încă „mulțĭ, mulțĭ alțiĭ, au făcut cu ele ce au vrut după bunul lor plac. „Ocîrmuireĭ absolutiste și desfrînate a domnilor, se asociă și mo„jicia barbară a aceleĭ vremĭ...*"

Din citirea rîndurilor de maĭ sus, se vede clar intenția răuvoitoare a autoruluĭ Fischer, față de neamul romînesc, căcĭ constatăm că acesta în judecarea trecutuluĭ nostru, nu se conduce decît de unele incidente fatale și inerente în trecutul orĭ-căruĭ popor, înfățișînd timpurile stăpînireĭ unor domnĭ supușĭ slăbiciunilor, pe cînd știut este că domniile îndelungate au fost pline de înțelepcĭune și dreptate.

„Așa un Petru Aron se înțelese în 1456 cu divanul, ce ar fi de făcut, cînd Turciĭ cerură tribut de la Moldova; Alexandru Vodă fiul Mirciĭ Vodă (1567—1577) judecă în divan procesul Vorniculuĭ Ivașcu cu călugăriĭ de la Ezer; postelnicul Cosma Șerpe face o dăruire mănăstireĭ Neamțuluĭ, înaintea domnuluĭ Ștefan cel Tînăr și a întreguluĭ săŭ divan; Petru Șchiopul consultă divanul în chestia danieĭ unuĭ loc mănăstireĭ Sf. Sava de lîngă Ierusalim; Miron Barnovschi cere sfatul divanuluĭ spre a reîmpopora satele, pustiete prin rea ocîrmuire a predecesorilor

*) Critica privește numaĭ pe Germaniĭ și Nemțiĭ transfugĭ, din țările locuite de Romînĭ.

săĭ. In totdeauna și mai ales în chestiunile de stat, de interes general, domnul nu lua nicĭ o hotărîre, înainte de a consulta sfatul țăreĭ. Din cele citate mai sus dar, se constată participarea neîndoelnică a divanuluĭ, la lucrările domnuluĭ. (vezĭ A. D. Xenopol V, pg. 163).

„Satele domneștĭ și boereștĭ erau locuite de o poporație supusă unor îndatoririĭ către stăpînul locului, domnul sau boierul.

„Dacă însă domnul respecta proprietatea alodială a satelor răzășeștĭ, aceasta nu-l împedică de a se atinge de ea, *cînd obiceĭul pămîntuluĭ îĭ învoia o asemenea atingere* și astfel multe, sate de oameni liberi la început, devin cu timpul supuse domnului și prin dăruirea lor, boerilor. Era totdeauna o pedeapsă, o degradare ca un sat răzășesc să fie luat ca domnesc. Această pedeapsă se aplica uneorĭ pentru omorurile întîmplate, pe teritoriile lor; alte ori cînd satul nu putea răspunde birul, cu care era impus. Pentru cazul întăĭ cităm un document de la Bogdan fiul luĭ Lăpușneanu, din 1570, în care spune că: „Domnia mea am luat acel sat Albotenii, să fie domnesc pentru omorul acestuĭ grec; însă boerul Albota, starostele de Cernăuțĭ, plătind Grecilor moartea greculuĭ, 158 de boĭ și vacĭ, 600 de oĭ, 7 caĭ și 13 epe, domnia mea i-am dat satul Alboteniĭ, ca săĭ fie luĭ ocină cu tot venitul".

„Celalalt chip de a lua un sat ca domnesc, este documentat prin un hrisov dela Radu Mihnea, din 1613, care arată că satul Apele-Viĭ fusese luat domnesc de Mihaĭ Viteazul, pentru că Cnejiĭ aceluĭ sat (adică oameniĭ liberĭ, răzeșii), nu putuse răspunde domnuluĭ birul ce le impusese, în sumă de 50,000 aspri. „Le-au luat moșiile și i-au făcut vecinĭ", spune documentul. Acest sat este dat apoĭ zestre de Mihai Viteazul, fiiceĭ sale Florica, la măritarea eĭ cu Preda postelnicul". (A. D. Xenopol III pag. 141).

Aceasta este un adevăr istoric, care azĭ nu se maĭ poate tăgădui de nimene, prin urmare autorul Fischer trebuia să citeze în cartea sa nu excepțiunile, ci norma generală, urmată doar de aceste esceptiunĭ și atuncĭ ar fi recunoscut că *„mojicia barbară a acelеĭ vremĭ"* precum o numește el, înfloria maĭ cu seamă la veciniĭ noștri, prin urmare n'a fost inerentă uneĭ singure țărĭ, ci evolua pretutindenĭ, cu acele-așĭ manifestărĭ. Și ca să învederăm care a fost norma generală în acele timpurĭ, vom cita fragmente ca exemplu, care probează pănă la evidență, precum am relevat în prefață, o ignoranță complectă și rea credință proprie autoruluĭ Sas.

(Vezĭ în aceasta St. Nicolaescu: Documente slavo-rom. pg. 61—2): „...într'un hrisov de la Mihnea Voevod (Acad. Rom. pach. XI L (167) fiul luĭ Alexantru Voevod, cu data din 13 Iunie 1588, ni se vorbește pe larg de Șerban Banul Craioveĭ... In hrisov se arată și hotarele satuluĭ, care a fost hotărnicit de

banul Pîrvu cel bătrîn. Satul aparţine Mariei şi prin aceasta soţului său Nica, fost mare armaş: „fiindu-i bătrînă şi dreaptă moşie şi de moştenire lor, ajunsă şi cumpărată de răposatul ban Pîrvul, *încă de maĭ nainte vreme, din vremea altor domnĭ bătrînĭ, ce au fost de maĭ naintea domnieĭ mele—zice Mihnea Vodă... Aşa l'a ţinut sub toţĭ ceilalţĭ domnĭ bătrînĭ...* până în zilele răposatuluĭ părinte al domnieĭ mele, Alexandru Voevod. Deci cînd fu atuncea maĭ sus scrisa jupăniţă Anca, fiica luĭ Şerban banul, şi fiul lor Şerban postelnicul, aceştia au avut pîră înaintea părinteluĭ domnieĭ mele cu Ivan portarul din sat. Şi aşa pîra Ivan portarul: cum că satul acum e al luĭ de moştenire cumpărat de la Mircea Voevod, pentru 3000 aspri. *Iar domnia sa a căutat şi judecat după dreptate şi după lege cu toţiĭ cinstiţiĭ diriguitorĭ a-i domnieĭ sale...* Dar procesul început sub Alexandru Voevod, nu se termină... *Mihnea Vodă î-l judecă în divan cu toţĭ diriguitoriĭ săĭ ca şi tatăl său Alexandru Voevod, după dreptate şi după lege şi adevereşte* că satul n'aparţine lui Ivan portarul, deci nu se cade luĭ Stoica, invocînd în acelaşĭ timp un motiv puternic: *„că nu e lege că domniĭ să vîndă sate boereştĭ, că aşa ceva nu se cade.* In fine Stoica fiul luĭ Ivan portarul rămîne de lege şi Nica fost armaş stăpîneşte. Cărţile falşe aduse de Stoica, sunt tăiate şi rupte în divan".

Iată dar o dovadă şi maĭ puternică pentru cinstea şi legalitatea domnilor noştri. *Iar ceea ce urmăreşte autorul Fischer, nu este decît o defaimare neruşinată a trecutuluĭ nostru, isvorîtă din o rea voinţă mascată,* cu scop vădit de a ne prezenta lumeĭ cu totul în altă lumină, decît cea adevărată. Cauza uşor se intrevede ş. a: Saşiĭ neavînd nici un trecut vrednic de laudă în istoria popoarelor, şi precum zice cronicarul Sas al Braşovuluĭ: (vezĭ Fischer pag. 41) *„trebuiau să se mişte nedecişĭ ba încolo ba încoace... spre a-şĭ dobîndi favoarea domnilor..." „avînd şi mai multe suflete dintre care dau şi unul draculuĭ"*, adică fiind numaĭ nişte simpli meseriaşĭ şi precupeţĭ nehotărîţĭ şi fără caracter, *caută din invidie să ne întunece trecutul.* Sermaniĭ se înşală dacă cred că Romînul de astăzĭ, ca şi cel din veacurĭ numit de eĭ „nur ein Walache. sonst garnichts, adică: numaĭ un Valah şi nimic alta", poate tot aşa în linişte sufletească să fie insultat şi exploatat de gheşeftariĭ Saşĭ,—cu picĭoare galbene de lemn—precum le zic Romîn'ĭ, acestor vecinĭ pretenţioşĭ şi antipaticĭ.

La pag. 3, este ĭarăşĭ o vedere şi apreciere ridicolă a autoruluĭ, neîntemeiată absolut pe nimic, pe nicĭ o bază documentară. Sunt sute şi miĭ de documente în arhivele noastre, cari dovedesc cu totul contrariul de aceea ce susţine naivul autor că: *„...în secolul al XV-lea şi XVI-len n'a existat o burghezime valahă, în adevăratul sens al cuvîntuluĭ, ci numaĭ agricultori cari populau suburbiile întemeiete de Germani..."*

Trecem la cap. II, pag. 9 a cărţiĭ aut. F. unde cetim.

„...*Eĭ* (adică Sașiĭ, nota aut.) *au fost chemațĭ de către regele Geisa între 1141 și 1162 ca „hospites“* (mosafirĭ) *spre a se așeza în Ungaria. Atuncea sosi în țară mulțimea lor, care se număra cam la 50,000 familiĭ* (sic) *și colonisă cele treĭ scaune...“*

„Transilvania pe care o ocupară „Flandriĭ sau Sașiĭ“, a fost deșartă și saracă în locuitorĭ, a fost o pustietate, însă nu un deșert (désertum)... Numirile multor orașe și sate o dovedesc, că maĭ înaintea lor locuiau și ocupau țara Slaviĭ și Valahiĭ...“

La pag. 3 a cărțiĭ sale autorul ne-a zis că suburbiile au fost întemeiate de germanĭ și că n'am avut o burgezime romînească. Cum se potrivește aceasta cu contrazicerea de maĭ sus și cu cele ce spune dl. Iorga?

Vezĭ în aceasta „Negoțul și meșteșugurile în trecutul romînesc“, de N. Iorga. pag. 81, care zice: „In Ardeal n'au fost până după anul 1000, de cît sate de Romînĭ sau sălașe... chiar icĭ și colo după venirea Ungurilor, nu s'a făcut o schimbare deosebită: o mulțime de Secuĭ, Unguĭ din avangardă, a fost strămutată de o parte și de alta a Carpaților moldoveneștĭ, unde *fiind inferiorĭ în civilisație Romînilor,* eĭ au primit de la aceștia, maĭ toate elementele portuluĭ, maĭ toate datinile vieții și dacă n'ar fi adus de acasă legea catolică, eĭ ar fi luat și legea noastră și s'ar fi perdut astfel cu totul între țăraniĭ noștri...“

La pag. 11, urmează autorul Fischer: „...*Meșteșugurile înfloresc, ca nicĭ odată maĭ tărziu și întrec chiar patria mumă: Germania...*“

Respundem: sub domnia luĭ Geisa al II-lea, imigrară coloniștĭ din Flandra, precum și din partea de jos a Rinuluĭ și se așezară în valea rîuluĭ „Zibin“. Maĭ tîrziu coloniile lor se întinseră până în valea Oltuluĭ, și maĭ departe, unde fondară treĭ din cele maĭ vechĭ scaune (județe) săseștĭ.

La aceste coloniĭ se adăogară maĭ tîrziu și altele, venite din Harț, din Bavaria și din țara Șvabilor, care verbind un idiom asămănător, au fost pronumițĭ „Sașĭ“.

In anul 1224, Sașiĭ primesc de la Andreĭ al II-lea o scrisoare de scutire cu privilegii deosebite și esceptionale, față de celelalte naționalitățĭ din Ungaria. Săracĭ cum au fost, li s'a distribuit pămînt cu îmbelșugare, pe întinsele domeniĭ regale.

La aceasta li se adaugă și dreptul de servitute asupra produsuluĭ pădureĭ, apeĭ și salineĭ, dreptur̆ de care nicĭ nu visau celelalte popoare. In fine li se concede și dreptul de a-șĭ alege pe propriul lor jude-regal, pe primarul-grof și pe preoțiĭ lor pe lîngă o administrație proprie, plătind, în schimbul acestor concesiunĭ, o dare anuală de 500, iar maĭ tărziu de 1200 mărcĭ, visterieĭ regale.

Tot în schimbul acesteĭ dărĭ, eĭ obținură și favoarea de a da numaĭ 500 ostașĭ, destinațĭ serviciuluĭ intern al țăriĭ. (Vezĭ Dr. G. Diestel din Otto Spammers Weltgeschichte IV pag. 286, 88—92).

Iată de ce fel de privilegiĭ cu totul deosebite, se bucurau Sașiĭ chiar de la începutul colonizăreĭ lor; cu toate aceste eĭ n'au fost capabilĭ să se avînte, din cauza inimeĭ lor strîmte și a nestatornicieĭ caracteruluĭ lor șovăitor, ci au rămas și până în ziua de astăzĭ, tot aceĭ Sașĭ ruginițĭ și esclusiviștĭ în spiritul lor cel strîmt al viețuirei separate, precum au fost acum 800 de anĭ în urmă, la venirea lor în Transilvania.

Sașiĭ sunt, incontestabil un popor harnic, perseverent, ĭubitor de gospodărie și de ordine, sînt lipsițĭ însă de alte calitățĭ superioare, suflateștĭ, decĭ ca atarĭ, eĭ au rămas tot acolo unde fatalmente trebuĭau chiar să rămîe, cu toate privilegiile marĭ obținute ș. a. agricultorĭ, neguslorĭ și meșteșugarĭ de gust nemțesc, afară de cîți-va intelectualĭ nebăgațĭ în samă.

In această stare de înapoere, Sașiĭ ceĭ mîndri, văzînd întrecerea Romînilor, ca: independența, regatul, avîntul economic, comercial, cultural și militar și cum eĭ ca popor mărginit, înclină maĭ cu osebire spre muncă brută, apoĭ maĭ fiind din fire ambițioșĭ și invidioșĭ, orĭ-cine lesne î-șĭ poate închipui, că eĭ cearcă să ne descalifice în fața lumeĭ, *spre a se valorifica eĭ înșișĭ ca popor purtător de cultură.*

Fiind că am zis că „Sașiĭ săracĭ cum au venit, li s'a dat pămînt", ca să dovedim sărăcia lor, revenim la aceĭ Flandri și Sașĭ venițĭ atîta drum în Transilvania, la a căror privelişte Romînii văzîndu-ĭ sdrențuițĭ—purtînd haĭne de pînză subțire de Flandra—și mai auzind că aceștĭ mosafirĭ cu pantofĭ de lemn, se numesc Flandri, pe dată au și derivat cuvîntul: fleandură, flenduros, flenderiță=sdrențuros, rupt, ferfenițit, care s'a încetățenit în limba noastră și se uzitează până în ziua de astăzĭ; o mărturie indiscutabilă a stăreĭ a acelor „hospites" a luĭ Geisa venițĭ în Transilvania.

Trecem la cap. II pag. 13 și urmăm:

„Şi cît de incultĭ și mojicĭ erau pe vremurĭ domniĭ romînĭ, chiar ceĭ maĭ bunĭ; abia maĭ tîrziu dau Moldoveniĭ a înțelege influența moralizătoare a cultureĭ apusene. Malaspina comunică la 14 Noembre 1597 din Alba-Iulia, Cardinaluluĭ San Georgio, despre Mihaĭ Viteazu: Palatinul ca om, nu știe decît să-șĭ scrie numele și cunoaște numaĭ limba valahă și turcă, dar e șiret și nedrept, *nestatornic* în caracterul său, crud și sensual, desprețuind sfaturile, impulsiv și precum zice Mitropolitul din Tîrgoviște are puțină frică de Dumnezeu".

„Dorește cineva o caracterizare maĭ vie. Ea este parcă scrisă pe corpul luĭ. Precum l'a descris aicĭ, așa s'a presentat el senatorilor din Sibiu, ambasadorilor imperialĭ Ungnad, Dr. Perzen etc., tot așa și împăratuluĭ *Rudolf la Praga* (Martie 1601) precum și dușmanuluĭ său de moarte George Basta (...11 Aprilie 1600)..."

„...Mălaiiu Vodă i'l numiră în batae de joc Sașiĭ".

„... La 18 August, tiranul Mihail Vaida fu străpuns cu o suliță de către un căpitan valon Iacobus Bauri, în însuși cortul luĭ la Turda, spre binele și pacea Transilvănenilor".

„Astfel fu suprimat din lume, ultimul vlăstar al Basarabilor și totodată și ultimul domn pămîntean".

Autorul firește fiind de origine Sas, respectiv German, cum putea să vază și să judece altfel, cînd e în joc propria luĭ obîrșie și de aceea judecă după aprecierile absolut greșite ale *iezuituluĭ Malaspina.*

La rea credință, la ignoranță și la falșificare vădită a adevăruluĭ, nu putem răspunde noĭ, au răspuns scriitoriĭ marĭ, cronicariĭ imparțialĭ aĭ timpuluĭ, cari dau pe craiul nostru ca un adevărat „geniu militar" și pe care popoarele răsăritene îl așteptau ca pe un Mesia-Mîntuitorul, să-ĭ scape de jugul turcesc. Așa dar aprecierile unuĭ Fischer în secolul al XX-lea de înaltă civilizațiune, nu face două parale și-l degradează cu atît maĭ mult cu cât el admite—prin graiul iezuituluĭ Malașpina—că bine a făcut un nemernic valon ca Iacobus Bauri, de a suprimat mișelește viața unuĭ erou al creștinătățiĭ. Maĭ departe nu este adevărat că prin moartea luĭ s'a stins și ultimul vlăstar al Basarabilor și tot deodată și ultimul domn pămîntean. A maĭ fost unul îndată după el, al căruĭ braț vitejesc l'au simțit bine Sașiĭ sub zidurile Brașovuluĭ, e Radu Șerban Basarab*) și luĭ au urmat și alțiĭ. Dar aceștia sunt trecuți cu vederea fiindcă nu-ĭ convin de loc autoruluĭ.

A sta de vorbă cu autorul Fischer spre a-l face să înțeleagă adevăratul spirit al timpuluĭ și aceea ce scriu anumițĭ cronicarĭ despre domniĭ noștri pămîntenĭ, ar însemna a vorbi în deșert, fiindcă —autorul din capul loculuĭ— nu are altă intenție precum am aratat în întroducere, decît a ne înjosi, a ne acuza și a ne batjocuri. Iată-ĭ cuvintele propriĭ: „este doară anume „scrisă întreaga această carte pentru glorificarea... simțuluĭ național..." (a Romînilor. nota aut.) vezi pg. 59,—o trăsătură în genere caracteristică străinilor, mai ales Germanilor— este a .arunca cu pietre asupra acelora cari ĭ-au primit cu pîne și cu brațele deschise! Prin urmare nu vom face multă discuție, fiindcă nu o merită autorul. Aprecierĭ de felul acesta și poate maĭ crude se poate face și pe seama Germanilor, reoglindind chipurile mărețe, nobile și vrednice de laudă ale cavalerilor și oamenilor marĭ a-ĭ neamuluĭ, după însu-șĭ autoriĭ germanĭ.

Iată o încercare: să vedem ce spune un german imparțial, un istoric distins așa credem cel puțin pe prof. Dr. G. Diestel în istoria sa a evuluĭ mediu T. IV pg. 348.

„Neamul șvăbesc al Habsburgilor... a fost pios și lacom... „luĭ Rudolf îĭ plăcea cîștigul. Odată luă Toggenburgilor un cas-

---

*) Armata aliată fu bătută și Moise Szekely ucis de mâna romînească luîndu-se de le Turcii ce'l ajutase aice 32 steaguri. (Xenop. VI p. 215). Vecinica pomenire a acestui erou maghiar, Ungurii o comemorează printr'o tocană națională cu carne și varză, numită "Szekelygulaș".

„tel, altă dată constrînse pe Episcop, să-i plătească o sumă oare „care ; în fine își însuși-se în ciuda Episcopului din Strassburg „moștenirea bogată „Kiburg" și-ĭ rotunji-se posesiunile din ce în „ce maĭ mult..."

Citind acestea autorul Fischer, consequent de ceea ce urmărea, a luat părțile rele ale conaționalilor săĭ și le-a pus pe sama romînuluĭ.

Dar făcînd o paralelă între noĭ și vecinii noștri (Kulturträgerĭ în Europa) să prețuim meritele în adevărata lor lumină. Pentru aceasta cităm pe acelașĭ autor german, T. IV. pg. 304—5 care zice :

„...La sfîrșitul secol. al XIII, ordinele cavalerilor decăzură prin „sărăcire și jăfuire ast-fel, încât *omorul, jaful și tot fel de violențe „nu maĭ fură privite ca crime ordinare*, de oarece deveniră publice. „Ospitalitatea veche încetase, până și cea la începutul secolului „prea mult lăudată generositate a domnilor dispăruse. Vara se „putea lua de pe pom, de pe cîmp și fînaț, atîta cît se putea „ajunge de pe cal și din drum... iarna însă nu rămăsese cavale-„rului alta de făcut, decît de a pîndi pe negustorul bogat pe dru-„muri strîmte și potecĭ, sau a deșerta grajdurile și hambarele pline „ale mănăstirilor... Stareții făcură adese-orĭ cauză comună cu „tâlharii în loc de a păzi și a apăra (după Lippert)..."

La noĭ Romînii nu s'a pomenit așa ceva ; din contra, domnul țării, boerii și clerul, măreau și ocroteau averile mănăstireștĭ, și drepturile omuluĭ erau respectate.

Dar să urmărim ce spune istoricul german maĭ departe :

„Pe cînd obiceiurile curțeĭ și ale cultuluĭ femeesc degene-„rau, obiceiurĭ după care se ascundea prea de adesea-orĭ *mo-„jicia* și *imoralitatea*... bietul (cavaler) ajunse un incendiator și „tâlhar ordinar."

Iar despre castelanele germane adăugă :

„Ulrich de Lichtenstein „(un cavaler reputat al timpuluĭ „său)" spune în catechismul său de amor, că după cinci întâlnirĭ „cu crăiasa inimeĭ sale, n'avusese curajul să-ĭ vorbească, și lăsă „cu răbdare ca aceasta să-ĭ smulgă o buclă de păr... maĭ pe urmă „el cavalerul lasă să i se taie un deget de la mînă, pe care-l tri-„mete stăpîneĭ sale, bine împachetat într'o atrapă în forma cărțiĭ." (Ce Neamț tâmpit).

Să vedețĭ că nicĭ domnitoriĭ lor aceĭ cavaleri desăvîrșiți, nu lăsau nimic de dorit în ce privește nobleța inimeĭ și a caracteruluĭ lor. Doar nu erau Valahĭ degenerați ca Vlad Țepeș ș. a. precum zice Fischer (pg. 13), ci domnĭ de viță nobilă, germană (?).

Și asupra lor iată ce ne povestește acelaș istoric german la pg. 494:

„Adevărat este că principala cauză a fost răul tratament „al soțieĭ sale Ana, sora tânăruluĭ rege al Bohemieĭ, care făcu ca *ducele Wilhelm* să găsească așa puțină simpatie în Bohemia

„Deşi la început răpit de o gingăşie pasionată, el se amorezâ „la 1455 de Catarina de Brandenştein...trăi cu aceasta...şi exilă „pe a sa soţie legitimă... Aceasta visînd odată că ducele o „agrează iară-şĭ, ceru permisiunea bătrînuluĭ mareşal al curţeĭ „sale, de a se duce la el. Soţul eĭ (ducele Wilhelm) însă, cînd o „zări pe podul casteluluĭ Rossla, îĭ aruncă un pantof de lemn în obraz, încît umplută de sînge trebuia recondusă, murind scurtă „vreme după aceea (13 Noembrie 1462)... Totu-şĭ caracterul său „schimbăcios a fost incalculabil.“

Care va să zică acest nobil German, prin naşterea şi poziţia luĭ socială atît de sus pus, a remas precum ne arată istoria, un simplu „Pantoffelheld“ adică: viteaz la papuc, cînd se simţi cu papucĭ de lemn în picioare.

Insă această bruscheţă germană să nu ne mire de loc, căcĭ dacă un duce (vom hochwerthen germanischen Stamme. a îndrăznit să-şĭ arunce papucul de lemn în obrazul neveste̕ĭ, de ce să nu îndrăznească autorul Fischer, care e asemenea German, ca să ne arunce cu noroĭ în obraz după obiceiul: „des hochwerthen „deutschenKulturvolkes“ (popor cult de neam mare german).

Şi Ştefan cel Mare deşi abandonase pe a 3-a sa soţie, pe doamna Maria din Mangop, totuşĭ el urmă înainte a-ĭ da pensiune la curte. (Xenopol IV pg. 110.) Aceasta fiindcă nu era un German nobil, ci un valah incult, barbar, şi mojic?

Şi Alexandru cel Bun, bunicul luĭ Ştefan cel Mare, (1400 32) a dat soţieĭ sale Ringala sau Maria, sora regeluĭ polon Vladislav, de care se despărţise în 1421, moşiĭ şi case pentru traĭ în Siretiul şi Volovăţul, precum şi o pensie în bani de 600 zloţi ungureşti în două căştiurĭ. (Xenop. IV p. 120).

Cît priveşte barbariile iată una din multe la veciniĭ noştri despre care ne spune tot Dr. G. Diestel T. IV. p. 711.

„Maria regina Ungarieĭ 1382—1387 şi mama eĭ Elisaveta, „în călătoria lor spre Dalmaţia au fost atacate în drum,.. şi făcute prizionere. In zădar căzu Elisaveta în genunchĭ înaintea „luĭ Horvath... Ele au fost aduse în portul Novigrad (lîngă Zara) „şi bătrîna regină Elisaveta— pe porunca părcălabuluĭ Iohannes „de Pallşzna—omorîtă sub ochiĭ fiiceĭ sale, iar corpul eĭ aruncat „peste zidul cetăţiĭ între mulţimea...“

Ibidem pg. 477 spune maĭ departe: In Ianuarie 1476, pornise Carol de Nancy cu 30.000 La Granson... Carol însă puse să-ĭ prindă pe toţi (locuitoriĭ nota aut). şi să-ĭ spînzure, sau să-ĭ înece“

Arătînd întîmplările aceste, dovedim, că dacă am avut domnĭ cruzĭ după naraţiunile propriĭ ale Saşilor nestatornicĭ, ca: „Dracula Vodă, un Ţepeş, care a pus în ţepĭ 20,000 oameni şi un „Ţepeluş, (vezi Fischer p. 13) „aceasta dovedeşte tendinţa de a moraliza societatea care se resimţise de „epoca medievală; nu maĭ puţin şi Nemţii şi Ungurii au avut asemenea oameni degeneraţĭ“ a căror fapte li se impută de posteritatea, prin urmare comparaţia drastică a

autorului Fischer între Vlad Țepeș și vecinul său contimporan Mateĭ Corvin, este un „non sens“și nu are alt scop—ca în genere toată lucrarea, scrisă cu atîta părtinire pătimașă — decît să ne prezinte lumeĭ de astă-zĭ, ca popor barbar și decăzut, ridicat numaĭ prin civilizația adusă de Nemți.

Același autor german Dr. G. Diestel, vezi pg. 441 narează: „Intr'o bătălie purtată de conțiĭ de Lützenstein contra con-„ților de Bitsch, Electorul Ludovig al IV-le Palatinul, sprijinise „pe ceĭ din urmă, bătînd pe adversariĭ lor. După moartea luĭ „însă (**1449**) . . . conțiĭ de Lützenstein se aliară cu o mulțime „de boeri și *cavalerĭ carĭ trăiau numaĭ din prădăciunĭ* (more ger-„manico, nota aut.) și obținură chiar confederațiunea . . . “

„La 1452 eĭ au fost alungațĭ și pămîntul confiscat, . . ora-„șul Amberg fu distrus prin foc și maĭ mulțĭ cetățenĭ fură ese-„cutați . . . “

„Contele de Leiningen . . . purtă după un an un răsboĭ ni-„micitor, în care adversariĭ luĭ se purtau nu maĭ puțin barbar . . Nu maĭ puțin ca cinci-zecĭ sate au fost distruse prin foc . . . “

Revenim la autorul Fischer, și constatăm că acesta la cap. V, pg. 54, rîndul al 2-lea de sus scrie: „Numaĭ pe scurt, fie aicĭ „amintite *multele călătoriĭ de răsboĭ ale ordinuluĭ*, apoĭ bătălia de „la Tannenberg . . . (15 Iulie 1410) — căzînd marele maestru „Ulrich de Iuningen, ceĭ maĭ mulțĭ comițĭ și 600 cavaleri — la „care luară parte Vladislav Iagello și Vitold de Lituania (cum-„natul luĭ Alexandru Vodă a Moldoveĭ 1400—32); și trupele au-„xiliare moldovenești participară la această bătalie“.

Ultima faptă de eroism care ne privește, autorul Fischer o acoperă cu tăcerea, fiindcă este vorba de Romînĭ, cărora—în invidia luĭ—nu le poate concede nicĭ un merit; lăsăm dar să vorbească cronicarul romîn (vezi Letop. Kog. T. I. pg. 140 și Ap. III. pg. 386) care zice: „Ispitindu-se craiul Vladislav asupra Cru-„ciaților, i-au trimis și Alexandru 400 de Moldovenĭ, oamenĭ alești „carĭ au arătat mare vitejie și isbîndă asupra Cruciaților. Că de „odată făcîndu-se Moldoveniĭ a da dos și Cruciațiĭ eșind din ce-„tatea Marienburg, gonind pre Moldovenĭ și înșirîndu-ĭ spre o „dumbravă, s'au pedestrit Moldoveniĭ și săgetîndu-le caiĭ, au dat „dos Cruciațiĭ; și încălecînd Moldoveniĭ, *mare moarte au făcut* „*prin trînșiĭ; și se întoarseră cu isbîndă.* . . “. Astfel î-șĭ cîștigă mica oștire romînă un renume neperitor sub zidurile cetățiĭ Marienburg din Brandenburg.

Iată vitejia nemțească!

„Să vedem acum ce spune despre eĭ istoricul german prof. „Dr. G. Diestel T. IV. pg. 514, 15. 16: „Ulrich de Iungingen „(1407—10), văzînd că o pace durabilă cu statul vecin slav nu „poate fi menținută . . . declarase răsboĭ . . . Vladislav Iagello... „ajutat de Tătariĭ păgînĭ, merse peste Gilgenburg—cetate pe ca-„re o distruse, spre Sud în țara Ordinuluĭ, spre a lua Marien-

„burg. Pe platoul de la Tannenberg (în cercul Osterode) el se în-„tîlni cu armata ordinuluĭ, care numără împreună cu ostașiĭ bo-„hemienĭ și germanĭ aprox. 83.000 . . . bătălia începuse la amea-„ză-zi în 15 Iulie 1410 pe o căldură dogoritoare. Un comandant „după altul căzu la pămînt . . . 600 cavalerĭ și servitorĭ, 40000 ostașĭ și aproape toțĭ comandanțiĭ ordinuluĭ, rămaseră morțĭ pe „loc . . . *cînd noul mare-maestru trăsese la respundere pe lașiĭ ca-„valerĭ a-ĭ ordinuluĭ, carĭ se predară prea repede în bătălia dela „Tannenberg,* . . . fu destituit . . . “.

Iată fiascul glorieĭ Cruciaților-germani!

Cred că nime nu va bănui imparțialitatea și cinstea istoriculuĭ german, tot un Neamț de aĭ lor; rezultă dar că: Neamțul este foarte voinicos, îndrăsneț și mîndru în timp de pace și uĭtînd, sau prea adesea necunoscînd umilințele trecutuluĭ neamuluĭ său, răscolește și batjocurește, pe cel al altora. El este și foarte cuminte—precum îĭ place a se crede, dacă la vîrsta proverbială de 40 ani, capătă îndecomun minte și dacă nu-ĭ i-a corpul înainte, desvoltîndu-se în detrîmentul altor facultățĭ, după exemple cunoscute nouă.

Cît timp eștĭ blînd și amabil cu Nemțiĭ, eĭ te stropesc cu noroĭ în obraz și te calcă în picioare fără cruțare, ba îțĭ storc pînă și ultima picătură de sînge, pentru interesele lor personale.

Cum le arățĭ însă colțiĭ, bat în retragere, o calitate de altfel nobilă, moștenită de la valorosul popor a luĭ Israël, cel maĭ sincer aliat al lor.

Urmărind aberațiile D-ruluĭ Ficher, ajungem la cap. III în care ni se spune: „După ce Baiazid a cucerit Tîrnova în a. 1393 „cea maĭ însemnată parte a boerilor bulgarĭ emigră pe malul „stîng al Dunariĭ, și se romaniză aicĭ cu încetul . . . Din sudul „Dunăriĭ au fost importate întocmirile bizantino-bulgare ale cur-„țiĭ, dreptul slavo-bizantin, multe obiceiurĭ și întreprinderi; se „'nțelege că prin nașterea elementuluĭ romîn sau importat toate „aceste de către imigranțiĭ Bulgarĭ și Sîrbĭ . . . “ (vezi Fischer pg. 23.)

Autorul va să zică că și boeriĭ noștri sînt de origine bulgară: curios este însă că: în 1392 aflăm pe Roman Vodă Mușat, dînd un document prin care răsplătește vitejia unuĭ Ianoș, dăruindu-ĭ treĭ sute pe Siretiu: Ciursăceuțiĭ, Vlădimirăuțiĭ și Bucurăuțiĭ, pe credința luĭ, a fiilor săĭ Alexandru și Bogdan, și a maĭ multor boerĭ înșirațĭ în document (vezĭ Xenopol III. pg. 110) ceea ce dovedește că am avut boerĭ romînĭ maĭ înaintea venîreĭ Bulgarilor.

In consecință autorul se contrazice ca de obiceiu în mod ridicol ș. a.: maĭ întîĭ zice că „cea mai mare parte a boerilor bulgarĭ emigră pe malul stîng al Dunăriĭ și se romaniză aĭci cu încetul . . . ceea ce nu-ĭ contestăm, apoi însă adaugă că „prin nașterea elementuluĭ romîn s'au importat“ . . . știut fiind, că un

popor în naștere nu poate desnaționaliza un popor vechi existent și omogen, cum erau Bulgarii, ci se contopește lesne cu poporul cuceritor, venit cu limba, obiceiurĭ și întocmirĭ proprii.

Prin urmare Romînii trebue să fi existat de mult, și ca atarĭ trebue să fi avut și boerii lor. Pentru susținerea acestuĭ adevăr netăgăduit, cităm pasagii din istoria Romînilor (de A. D. Xenopol, III pg. 136 și urmat.):

„Strămutîndu-se voevozii din Transilvania dincoace peste munțĭ, se făcu maĭ întăĭ următoarea însemnată schimbare în ființa lor. Din supușĭ eĭ devenirà neatîrnațĭ".

„Maĭ însemnată însă decît adăogirea titlului trebuia să fie schimbarea caracteruluĭ putereĭ lor, îndată ce ei î-șĭ întinseră domnia în țările cele nou întemeiate ale Munteniei și Moldoveĭ. Cît timp fusese vasali regeștĭ, eĭ nu putuse să creeze nobili, nici să le dăruiască moșiĭ, de oare-ce dînșiĭ singurĭ erau considerațĭ ca ținînd nobleța și teritoriile lor din buna voința regelui. De îndată însă ce devenirà neatîrnațĭ și stăpîniĭ unor întinse domeniĭ, eĭ începură, imitînd pe regiĭ de sub care eșise, a face dărniciĭ către supușiĭ lor, răsplătind pe nobiliĭ lor prin dăruirĭ de pămînturĭ, sau chiar creînd de aceștia, din nou, prin asemenea dăruirĭ".

„Este cunoscut că mai toate hrisoavele, ce ni s'au păstrat din vremile cele maĭ vechĭ ale istoriei noastre, nu au alt cuprins decît daniĭ domneștĭ, și cu cît ne urcăm maĭ mult în timp, cu atîta acest caracter se rostește într'un chip maĭ exclusiv. *Acest sistem ca domnul să se considere de stăpînul întregeĭ țărĭ ocupate și să dăruiască apoĭ părțĭ de teritoriu încunjurimeĭ sale, fusese împrumutat de Ungurĭ de la feodalismul apusan,* și trecuse apoi la Romînĭ, cînd aceștia se desfăcuse din monarchia maghiară. *Dăruirea de pămînturĭ care forma în apusul Europeĭ chitul cel maĭ puternic al statuluĭ,* deveni în țarile romîne mijlocul cel maĭ temeĭnic de așezare al domnieĭ".

Prin urmare nu poate fi vorba precum zice autorul Fischer că: Domnul țăriĭ era după înțelesul feodal-medieval și mai ales după acel oriental, proprietarul țăriĭ și a moșiilor și proprietăților supușilor săĭ putînd face cu ele ce vroia ci am dovedit că existau boerĭ Romînĭ din vechime și supuși, carĭ stăpîniau pămînturile lor și domnul putea dispune de ele numaĭ în casurĭ esceptionale, învoite de obiceiul pămîntului.

Iată că și în capitolul al IV-lea autorul Fischer nu ne slăbește cu dragostea d-sale, arătîndu-ne lumei în culori drastice zicînd: „Un tablou foarte intuitiv ne dă Felix Petancius în 1474 „în cărțulia turcească, scrisă cu adevăr: Valahiĭ locuesc la munte, un popor țărănesc, care are multe vite și cirezi . . . în ziua a 3-a „ajungem la Tîrgoviște capitala Valahiei, unde se aflä anume un „scaun domnesc și unde nimeni nu are voe să vie; ea n'are un „zid înconjurător, nicĭ zidurĭ cu metereze, ci numaĭ un șanț (fo„să, nota aut.), bastioane ce închipuesc o întăritură și un gard „împletit, rezistent . . . ea este situată între mocirle, care sunt

„acoperite cu păduri și tufe sălbatece, înconjurate de lacuri încît „aproape toată iarna nu se poate umbla în această regiune. Bătrînii o numiră Dacia . . . Poporul este ordinar, rău și umblă cu descîntice mereu după prădăciuni". (Vezi pg. 33).

Să aruncăm acuma o privire la Germanii civilizați; iată ce spune istoricul german prof. Dr. G. Diestel T. IV pg. 307: „ . . . Cu predilecție se construise atari curți domnești intre mo- „cirle, tranșee sau în vîrful munților greu accesibili . . . "

Va să zică la fel ca la noi!

Cît privește poporul nostru, apoi să ne fie iertat a spune că dacă și la noi pe vremuri se făceau tălhării, ele au fost individuale și izolate și afară de aceasta foarte aspru pedepsite, prin urmare departe de aceea ce făceau nobilii Cavaleri germani, cari ajunseseră într'un timp cînd obținură chiar confederațiunea — o adevărată plagă și contra cărora se făcuse chiar expediții spre a-i alungà sau a-i exterminà (ibidem pg. 346).

„Ca și vechii Germani, ei urau munca cinstită , . . în toată „Germania, domnii și nobilii î-și însușiră dreptul de judecători „și-l întrebuințară după protecție și interes . . . La forța publică „nu s'a mai gîndit nimene: nu îndrăsnea măcar să spere că jus- „tiția împărătească î-și va redobîndi cîndva puterea ei executivă „ . . . (ibidem pg. 346—47).

(Va urma) **Vladimir Mironescu.**

PROOROCUL

NUVELĂ

Atunci cînd reposatul meu părinte, după ce câștigă procesul cu Dănuțenii, întră în stăpînirea acestei frumoase moșii de pe malul Basarabian a Prutului și în hotar cu moșia Ungheniì, astăzi stațiune de graniță a drumului de fier rusesc, trăia în mijlocul unei mari livezi din mijlocul satului, un biet bătrîn, pe jumătate surd, pe care țaranii îl poreclise *Proorocul*. Spunea oamenii că se pripășise acolo, încă dinainte de a se închide Prutul și că, decînd îl țineau minte cei mai bătrîni, tot așa de surd, de voinic și de alb la păr și la barbă il apucaseră.

'Nalt, spătos și roșcovan la față, era vînjos de rupea potcoava în două, cu toată barba lui cea lungă și toate pletele sale lungi și tot deauna bine îngrijite, mai albe decît cea dintăiu zapadă de iarnă naintea de a i se fi deschis pîrtia pe dînsa. Portul lui, nu era nici de preot, nici de călugăr, dar nici de mirean: niște ițari de aba albă, un

ilic și un mintean de șeiac cafeniu, cum poartă rezeșiĭ din Basarabia, și pe deasupra un fel de lăiber tot de șeiac care însă nu semana în tocmaĭ nicĭ a rasă călugărească, nicĭ a caftan rusesc și nicĭ a suman moldovenesc, amintindu-le totușĭ pe tustrele. In picioare purta maĭ des cizme șĭ uneorĭ și opincĭ; dar desculț nu'l văzuse nimene nicĭ odată. Capu vecĭnic gol, pletele îĭ țineau și umbră și căldură după anotimp, că îĭ era părul maĭ des ca peria. Pe gerul cel maĭ mare, sau pe căldurile cele maĭ năbușitoare, acesta îĭ era portul, fără ca să'l adauge sau să'l scadă cu ceva, fie chiar la prășit, pe arșița luĭ cuptor.

Căsuța luĭ era, după cum mărturisea el însușĭ, neasamanat maĭ mică de căt palatul de iarnă de la Petersburg. dar și neasamanat maĭ tichnită. Acoperită cu stuh, pae și prăștini, ea se alcătuia dintr'o tindă și două odăĭ, din care cea despre răsărit era un adevarat paraclis cu altar, iconostas, tetrapod și cele de cuviință, ĭar aruncat pe jos, într'un colț lîngă ușă un vraf intreg de cărțĭ sfinte, legate în piele cu chenare aurite, cu foile boit pe dinafară cu roș sau albastru; toate însă, rupte și cojite de vreme și de multă întrebuințare. Odaĭa cealaltă era elegant mobilată cu o laviță de scândurĭ, ceva butoaĭe de murăturĭ și fructe uscate, apoĭ vrafurĭ de cartofĭ, și fasole, întreaga luĭ măncare de peste an. In tindă maĭ era și un cotlon pentru fiertul fasolelor și coptul cartofilor, ĭar cotlonul acela înfățișa singura sobă din toată casa respîndind căldura sa bine făcătoare iarna și vara în celelalte multe odăĭ! Să fĭ întălnit pe laviță vre-un lăicer, vre-o rogojină, vre-o pătură sau vre-o perină, Doamne ferește! atîta numaĭ că lavița era maĭ ridicată la unul din capete.

Ișĭ sapase omul și un beciu, de ĭernat albinele, că avea moșneagu stupĭ cam mulțișorĭ. Asta chiar era singura luĭ avere, căcĭ și casa și locul de treĭ fălcĭ care o încunjura, erau boereștĭ. Se schimbară mulțĭ proprietarĭ de la cruntu Baloș care'l învoise să se așeze acolo, dar nimene nu'l suparase cu ceva sau îl întrebase cu ce drept stă el acolo. Singur îngrijea de casă, el o lipea, el o văruia, el dregea ușile, ferestrele și gardurile șĭ toate acestea le făcea așa de bine că erau toate ca nouă.

In cele treĭ fălcĭ de loc, sădise adevarată pădure de pomĭ roditorĭ de jur împrejurul gardulu̦ĭ acoperind ca o falce și maĭ bine de loc și ajungănd de o parte pînă la căsuța pe care chiar o ascundeau vedereĭ. De unde luase Bătrînul hultuoane?.. El știa! Fapt era însă că mere, pere, cireșe, vișine, perje, goldane șĭ pînă șĭ nucĭ, și alune, ca la dănsul nu aĭ fi găsit în toată Basarabia. Pe cele două fălci care alcătuĭau ca o poiană pe una punea cartofi pentru dănsul, ĭar pe cealaltă prisca de albinĭ. Mĭerea o topea și o mînca el; prisosul îl dăruia ca de leac bolnavilor. Cu ceară ișĭ făcea lumînărĭ cît îĭ trebuia pe tot anul și prisosul el lucra tot lumănărĭ pe care le dădea bisericeĭ.

Vara, cum se lumina de ziuă, se spala, se închina, apoĭ maĭ

robotea prin casă, măturînd, lipind pe jos, sau văruind cînd avea vreme, orĭ îşĭ prăşea cartofiĭ, plivea hrişca, hultuia sau curăţea copaciĭ, punea roade la uscat pe lese, după timp şi împrejurărĭ; cănd le isprăvea pe toate sau Duminică după sfînta Liturghie se aşaza pe prispă la umbra copăcilor, deschidea vre o carte şi se adîncea într'însa că aĭ fi putut să dai şi cu tunul fără ca să te auză! Păsărĭ nu ţinea, decĭ nu-i trebuĭau nicĭ gozurĭ şĭ nicĭ un fel de grăunţe, că nimene nu l'a văzut vre'o dată, mîncănd păine sau mămăligă; dar sfînta nafură în fie care dimineaţă după ce se spală şi se inchina. Cu toate că avea cîte va tufe de vie, vin nu bea decît din sfîntul potir după fiecare post, cînd Popa în schimbul lumănărilor de ceară ce le făcea pentru biserică venea să facă aghiasmă în paraclis, il spoveduea şĭ îl împartaşa cu sfintele taine. Atîta fiertură înbuca şi el: cartofiĭ şi fasolele; dar şi pe acelea le fierbea odată sau de două orĭ pe săptămănă iar în celelalte zile le mînca recĭ, şi se hrănea cu roadele albinelor şĭ cu cele ale copacilor, pe care le mănca vara chiar din pom, ĭar ĭarna uscate, dar totdauna gătite numai de sfîntul soare.

Nimene nu l'a ştiut nicĭ o dată cine este or de unde vine; ĭar când il întrebaĭ: „cel maĭ păcătos om de pe faţa pămăntuluĭ" îţĭ respunde el smerit şi cu ochiĭ în jos! Din asta, nu l'a putut scoate nicĭ Ispravnicul. Cît au căutat săl iscodească şi mama şi tata maĭ ales, care prinsese mare dragoste de dînsul şi sta cu ceasurile de vorbă cu el. Româneşte vorbea binişor, amestecînd une orĭ cuvinte care te făceau să crezi c'ar fi de peste Milcov, ba une orĭ şi de peste munţĭ! Ruseşte, se silea să vorbească ordinar ca poporul de jos, dar cînd se înferbînta grăĭa o limbă care numaĭ era de seama luĭ. De mĭ vorbea mama franţuzeşte: se vedea după ochĭ că pricepea tot ce grăiam; acelaşĭ lucru, cînd părinţiĭ meĭ vorbeau împreună nemţeşte ca să-l iscodească. Era surd şi trebuia să-ĭ vorbeştĭ tare pentru ca să te auză, dar une orĭ iţĭ auzea şi şoaptele! cînd îl prindeaĭ cu oca mică, de eraĭ ţaran respundea că el n'avea nevoie să auză ca să ştie gîndul omuluĭ chiar din ziua cînd se naşte; iar de avea a face cu un om maĭ cult, susţinea că surziĭ pricep cuvintele numaĭ din mişcarea buzelor; aşa că rămîneaĭ tot numaĭ cu îndoĭala. Părea că cunoaşte lăuntrul palatelor împărăteştĭ, maĭ bine decît tata, care, pe atuncea era curtean. Cînd vorbea de Imparatul Pavel spunea Majestatea sea fără aĭ rosti numele, după cum obicinuesc curteniĭ cînd vorbesc despre Suveranul Domnitor. Urmaşilor le spunea Alexandru Pavlovicĭ, Niculaĭ Pavlovicĭ. Cît despre Alexandru Nicolaevicĭ, sub al căreĭ Domnie ne aflam pe atuncea, vorbea cu duioşia şĭ mila unuĭ om care l'ar fi purtat pe braţe. Avea intinse cunoştinţĭ de istorie, se vedea că cetise multe memoriĭ şi auzize multe anecdote şĭ amănunte de la oamenĭ sus puşĭ, dar poate pentru a-şĭ ascunde vrîsta în scop de aşĭ perde

urma, le povestea, parcă ar fi fost martur ocular; așa că de te luaĭ după povestile luĭ, ar fi fost de peste două sute de anĭ! Vorbea despre Ludovic XV de Franța, Caterina II și Frederic cel mare parcă i-ar fi cunoscut de aproape; asemenea de Ludovic XVI, Maria Antoineta, Robespierre, Danton, Marat; văzuse pe primul consul Bonaparte și adaogă că intr'o clipă o atîrnat de dînsul viața acestuĭ Imparat pe cînd era în rezbel cu Rusia. Povestea multe amănunte necunoscute, poate scornite de dînsul, dar foarte verosimile despre luptele de la Austerlitz, Borodino, Leipzig, Waterloo, dar maĭ ales despre intrarea aliaților în Paris. Numaĭ despre tragediile întîmplate în acest restimp la curtea rusească, nu vorbea nimic; ïar când i le povesteaĭ ca să-l ispiteșĭ să vorbească, zimbea dând din cap în unele locurĭ, parc'ar fi vrut să spuie: da asta-i ceia ce crede lumea; dar numai eu știu cum s'au „petrecut lucrurile!“ De spus însă nu spunea nimica. In toate povestele luĭ se ferea de a pomeni anul, luna și ziua întămplăreĭ. De l'întrebai de pildă în anul 1863 în ce an a început revoluția franceză, îțĭ respundea: nu țin minte că e demult de atuncea; dar cînd a venit poporul să'l rîdice pe Ludovic al XVI de la Versailles ca să-l ducă la Paris, eram trecut de 45 de anĭ! așa că avea acuma 122 de anĭ!, Dar nicĭ în asta nu era statornic căcĭ alte dățĭ spunea că era pe atuncĭ de 70, orĭ de 15 anĭ ceia ce în acest din urmă caz l'ar fi fmpiedecat să cunoască pe Frederic cel mare și pe Caterina II-a! Vădit era că nu o face din lipsă de memorie ci cu scop și de frică.

Porecla sa de Prooroc 'și o capatase în chip maĭ statornic, cam cu vre-o doĭ anĭ inainte de rezbelul Crimeeĭ, pe care 'l prevestise, întocmaĭ. pe cînd nicĭ Imparatu Niculaĭ nu știa poate c'o să-l declare; iar cînd armata rusească trecu Prutul ca să meargă să se bată cu Turciĭ la Silistra, se zice că bătrînu se arunca înaintea statului Major strigînd în gura mare: „Nu vă ducețĭ fraților, că rău o să fie de Mama noastră Rusia! Pe Turci n'o să-ĭ putețĭ bate, Austria o să ne tradeze, ïar Franțuzu și Englezul „o să calce pe pamînt Rusesc!“ Ofițeriĭ bine înțeles îl luară drept nebun, și de nu dispărea deodată din ochii lor, fără a'șĭ putea da seamă nimene în ce gaură de șarpe intrase, poate că se alegea cu vre o căte-va loviturĭ de *nagaică*, sau înternat în vre-o casă de nebunĭ. Așa se povestea; dar de fapt și purtarea luĭ în sat îndreptățea oare cum această poreclă:

Sub cerïul senin de Iulie, cînd tot gospodarul îșĭ treïera pîĭnea fără grijă, plin de sudoare sub razele arzătoare ale unuĭ soare dogoritor, cînd nicĭ un nourel cît de mic nu pata bolta albastră a ceruluĭ, numaĭ ce te pomenïa cu proorocul trecînd grăbit de la o arie la alta, strigînd în gura mare: „acoperițĭ vrafurile și saciĭ; măĭ copiĭ și facețĭ vîrf stogurilor și girezĭĭ, că mintenaș are să ne ude Dumnezeu sfîntul!“ Fără să zică nicĭ cîrc, oamenii opreau treïerul și grabnic se pregăteau de ploïe; pentru

că nicĭ o dată, bătrînul, nu se înșela în prevestirile luĭ. Alte orĭ oprea sara vre-un om care se întorcea de la deal și îl întreba.

„Da de unde viĭ Miroane?

„De la sămanat . . . Ia am aruncat și eu niște grîu pe cel ogor a mieu!“

„De aruncat aĭ aruncat tu, dar la secerat știu că n'ai să adunĭ nimica! anu ăsta nu-ĭ al grăuluĭ . . . Ia de puneaĭ mai bine niște *porumb*, o nimereaĭ maĭ bine.“

—„Apoĭ am pus și popușoĭ destuĭ zicea Romînul; dar daca zicĭ D-ta am să pun popușoi de asupra și ce grîu va răsări se va duce cu buruiana la prașa întîia.“

—„Cuminte o să facĭ nenișorule, că de nu, tot nu ți-aĭ scoate sămința.“

Și intr'adevăr: anul era minunat pentru popușoĭ, ĭar pentru grîu cît se poate de prost. Prevestirele acestea care se adevereau în totdauna, nu le făcea decît atuncĭ când iĭ veneau luĭ bine. De staĭ să'l întrebĭ, orĭ n'auzea, orĭ schimba vorba orĭ cînd îl încolțeaĭ de nu maĭ avea încotro:

—„De! știu și eu respundea el cu smerenie? Ce să știe un biet bătrîn păcătos ca mine? „Dacă o vrea Dumnezeu se vor face de toate cu prisos; dacă nu nicĭ cît pe bătătura de pe drumul poșteĭ!“

Une orĭ, lipsea cîte două și treĭ lunĭ de zile fără ca să'l simțească nimene când a plecat și fără să spue nimănuĭ la întoarcere pe unde umblase. Se presupunea că colinda mănăstirele ca să se închine la vre-o icoană făcătoare de minunĭ.

Așa a plecat în toamna anuluĭ 1866 pe cînd ne trimisese tata la învățătură la Paris. Și de atuncea nu s'a maĭ întors! unde l'a fi ajuns moartea pe drum?! Nimene nu poate spune!

Cînd la 1869 mă întorseiu la Dănuțenĭ, nu maĭ era Proorocul și casa luĭ se darapanase de tot. Răĭ făcătoriĭ furaseră și până și ferestrele; părintele Mihail însoțit de vornicul satuluĭ rîdicaseră și cărțile și icoanele depunându-le în biserică spre pastrare. Știind că bătrîniĭ obișnuiau să-și scrie gîndurile și să-și noteze faptele maĭ vajnice din viața lor pe scoarțele ceaslovurilor, ne-am apucat cu părintele Mihail să cercetăm cu deamănuntul toate scoarțele cărților ramase de la dînsul, și după cum presupunea și tata, am găsit și sentințe și cugetărĭ scrise în latinește, în franțuzește, în limba germană și cele maĭ multe în rusește și în limba bisericească slavonă. Unele le-am putut deslușì iar cele maĭ multe erau orĭ șterse or scrise în prescurtare așa că numaĭ el le-ar fi putut înțelege. Din cele ce le-am putut deslega însă, nu am putut afla nimic privitor la numele sau la trecutul luĭ.

Apoĭ veni Nadelul adică legea de împroprietărirea țaranilor și tata, nevoind să aibă o proprietate în mijlocul satuluĭ, dărui comuneĭ acel loc de treĭ fălcĭ ca să se împartă între însurățeĭ,

încît pe dînsele s'au rîdicat maĭ multe gospodăriĭ. Cît despre pomiĭ roditorĭ hultuițĭ și îngrijițĭ cu atîta rîvnă de bietul bătrîn: unia au ajuns să încălzească vre-o vatră sau un cuptor, alțiĭ s'au prefăcut în toiage sau răsteie de jug; iar cei care nu le-au uscat cariĭ și omizele, s'a sălbătăcit cu totul! științĭ D-voastră ce bine îngrijește Romînul de pomiĭ care-ĭ cresc în bătătură, de cînd nu maĭ crede decît în popușoĭ, grîu, orz, și rachiul jidanuluĭ.

Prooroci de iștia au fost maĭ mulțĭ în țara noastră, maĭ cu seamă ascunșĭ prin munțiĭ noștrĭ, pe la începutul veaculuĭ XIX-lea. Mĭ-aduc aminte că neuitata mea bunică, Cc. Marghioliță Roznovanu, cînd iĭ povestiĭ de Proorocul de la Dănuțenĭ, îmĭ spunea că cunoscuse și ea unul la fel în tinerețele sale. Oploșit într'o peșteră, aproape de Mănăstirea Neamțu, era de o mare înțelepciune și învățătură și veneau ca să-l cerceteze și să-ĭ ceară sfaturĭ, ceĭ maĭ vestițĭ boerĭ și cucoanele cele maĭ marĭ, aducîndu-șĭ copiĭ, pentru ca să-ĭ bine cuvinteze. Se șoptea chiar, că ar fi fost însuș nenorocitul Țar Petru III-lea al Rusieĭ, care scapat din mîna ucigașilor prin devotamentul uneĭ slugĭ care sămănându-ĭ întocmaĭ se lăsase ucisă în locul luĭ, avu norocul să treacă singur și nebănuit de nimene prin toată Rusia, cerșindu-și pîĭnea de toate zilele din ușă în ușă, până scăpa la noĭ și se adăposti în peștera aceia. Dar și acela a dispărut de viu, și nu s'a maĭ aflat nicĭ o dată de urma luĭ.

Bine înțeles că presupunerile veliților boierĭ, cum că pustnicul din peștera aceĭa, trebue să fi fost însuflate chiar de el însușĭ în acelaș scop care-l făcuse pe Proorocul de la Dănuțenĭ să ne povestească despre Ludovic al XV, Frederic cel mare și Ecaterina aII-a. Ceia, însă, ce ar fi maĭ ușor de crezut este că, dat fiind dramele sîngeroase și crimele misterioase întîmplate la curtea Țarilor Ruseștĭ, în cele două treĭ veacurĭ din urmă, niște marĭ demnitarĭ amestecațĭ în vre-una din ele, să'șĭ fi luat lumea în cap de frică, sau din remușcare.

Dumitru C. Moruzi

SONET

Primesc scrisorĭ duĭoase prin care cu ĭubire
Un suflet trist mă chiamă ca să visăm, sub stele,
Deși nu'mĭ spune cine-ĭ, cunosc slovele-acele
Știu mîna ce le scrie și știu din ce pornire...

Sunt anĭ de-atuncĭ, din noaptea cînd cu cuvinte grele,
Plecînd, zdrobiĭ în suflet întăia mea ĭubire...
S'a'ntins de anĭ uĭtarea pe ultima-amintire,
Pe ultimile lacrimĭ..... și-am îngropat'o'n ele....,

Dar pe mormîntu-acesta azĭ crește în tăcere,
Sub soarele ĭubireĭ, o tăĭnuită floare;
Din inima'mĭ ea crește încet, tremurătoare...

In fermecatu-ĭ miros de vis și mîngiere,
Palpită tristu-mĭ suflet învestmîntat în doliu,
Și îșĭ așterne patul de mire cu'n linţoliu.

Gordon

CÎNTECE

Mor în zoriĭ dimineţiĭ
Negurile de pe văĭ
Cînd răsar înaurite
Ale soareluĭ văpăĭ.

Și 'n sufletul meu sunt negurĭ
Și durerĭ mistuitoare,
Numa'n noaptea lor n'ajunge
Nicĭ o rază călătoare...

***

Cînd fericirea vieţiĭ tale
E-asemenĭ unuĭ fulg în vînt,
Cînd nu-ĭ de cît deșărtăciune
Și slava noastră pe pămînt,

Cînd viaţa ta e o nimică
Asemenĭ stropuluĭ din mărĭ
Cînd toţĭ de miĭ de anĭ străbatem
Aceleașĭ veșnice cărărĭ,

Cum de maĭ poţĭ purta în suflet
Dorinţa zileĭ ceĭ de mîne
Și ca o candelă în noapte
Nădejdea tot îţĭ maĭ rămîne...

Eugeniu Revent

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

STAGIUNEA 1873—1874

Teodor Aslan continuă Direcțiunea Teatruluĭ Național.—Persoanele ce compun trupa, precum și piesele anunțate prin programe.—Deschiderea stagiuneĭ cu piesa „Corabia Salamandra".—Reprezentarea cu deosebit succes a pieseĭ „Ludovic al XI-lea" cu Demetriade și Galino în rolurile principale.—Reprezentațiile noueĭ piese naționale în versurĭ „Radu al III-lea" de Gheorghe Bengescu.—Reprezentația dată de diletanțĭ pentru ajutorarea Societățeĭ Reuniunea Femeilor Romîne.—Altă reprezentație dată tot de diletanțĭ în beneficiul saracilor.—Opera Italiană.—Doamnele încep a veni la teatru în Stalurĭ.

In stagiunea anuluĭ 1873—1874 tot avocatul Teodor Aslan urmează cu direcțiunea Teatruluĭ Național. Inainte de a se începe reprezentațiunile, publică un program în care arată numele actorilor angajațĭ precum și piesele ce au a se da. Iată acel program :

Personagiul trupeĭ :

D-niĭ Constantin Dimitriade	D-niĭ Ionescu
„ Neculaĭ Luchian	„ Drăgulănescu
„ Constantin Bălănescu	„ Cornescu
„ S. Romanescu	„ P. S. Alexandrescu
„ M. Popovicĭ	„ Leon

Figuranțĭ, Cor de barbațĭ.

D-nele Raluca Stavrescu	D-nele Aristița Romanescu
„ Smaranda Merișescu	„ Catinca Petrescu
D-ra Maria Constantinescu	„ Amalia Capreanu

Figurante, Cor de femeĭ

Pictorĭ decoratorĭ: Signor Gheorghe Fredas. Director de scenă Victor B. Delmary, Capelmaistru pentru antracte şi vodevile D-l Volmar. Orchestra stagiuneĭ: Orchestra regimentuluĭ de Roşiorĭ.

Piese care se vor juca în cursul stagiuneĭ

Radu al III-lea, dramă în versurĭ.—*Despina Doamna*.—*Năucu din munte*. — *Rocambole sau Fanţiĭ de Cupă*, dramă.—*Diana de Lys*, dramă.—*Gabriela*, comedie.—*Fanny Lear* dramă.—*Secretul Cavalerilor*, dramă.—*Ludovic al XI-lea*, dramă.—*Crima de la Favern* — *Dama cu treĭ feţe*, comedie.—*Teslariĭ*, dramă.—*Tot pentru aur*, dramă.—*Prăpastia*, dramă.—*Decotamentul*, dramă.—*Nathan cel înţelept*, dramă.—*Articolul 47*, dramă.—*Laşul*, dramă.—*Marino—Faliero*, dramă.—*Martirul*, dramă.—*Lucrătoriĭ* dramă.—*Străbunul*, dramă.—*Acrobatul*, comedie.—*Testamentul luĭ Cezar Girardot*.—*Avuţia şi sărăria*, comedie.—*Corabia Salamandra*, comedie.—*Amorul şi Nătărăiĭ săĭ*, comedie.—*Moş Fost'au Fost*, comedie.—*Doĭ Paraleĭ perpeliţĭ*, comedie-vodevil,—*Ginerele Coloneluluĭ*, comedie-vodevil.—*Socru*, comedie.—*Rudele din Provincie*. comedie.—*Amicul femeilor*, comedie,—*Un serv îndrăcit*, comedie. *Un om cum se cade*, comedie.—*Cupeaua Doctoruluĭ* comedie.

Printre actoriĭ angajaţĭ nu se vede figurînd şi numele artiştilor *Galino* şi *Gheorghiu*, atît de mult apreciaţĭ de publicul nostru, care şi-a aratat părerea sa de rău că teatru e lipsit de aceştĭ doĭ artiştĭ, care au contribuit la ridicarea sceneĭ romîne. Credem însă, ne spune *Curierul de Iaşĭ* No. 109 din 21 Septembrie 1873, că aceasta nu poate fi de cît o scapare de vedere a direcţiuneĭ teatrale. Nu mult după aceia, artistul Galino a fost angajat, precum şi Dimitrie Pruteanu.

Deschiderea stagiuneĭ teatrale s'a făcut Joĭ în 11 Octombrie 1873, cu piesa: *Corabia Salamandra*, comedie-vodevil în 4 acte cu mare spectacol, de Th. Dolivry, D. Forges şi Ad. Leaven tradusă de G. Bengescu, Muzica de capelmaistrul S. Volmar.

Despre modul cum s'a jucat această piesă ĭată ce ne arată *Curierul de Iaşĭ* No. 119, din 14 Octombrie: „Piesa a fost bine montată şi prea bine executată, putem cu toată dreptatea să zicem că nu am maĭ văzut pe scena teatruluĭ romîn nicĭ o piesă atît de bine condusă; fie-care actor a produs cu multă însinuire rolul său, începînd de la d-niĭ Dametriade, Bălănescu, Luchian, şi sfîrşind la cel din urmă corist, ansamblu au fost în cea maĭ deplină armonie cu toate că miza în scenă a acestuĭ spectacol era foarte grea, rolurile au fost foarte bine ţinute, danţul mateloţilor foarte caracteristic şi bine executat".

Din numărul reprezentaţiilor ce au urmat şi care au fost bine primite de public, arătăm următoarele:

Joĭ 18 Octombrie s'a jugat: *Năucul din munte*, dramă cu mare spectacol în 5 acte şi 8 tablourĭ de Eugene Grange şi Lambert Thiboust, tradusă de Răşeanu.

Duminică 21 Octombrie, s'a jucat: *Amorul și Nătărăiĭ săĭ.* Comedie în 3 acte de Th. Barrière, tradusă de Bengescu, și *Moissilică sau Paragraful 37.* Comedie în 1 act, prelucrată de d. Alexandrescu.

Joĭ în 25 Octombrie s'a jucat: *Crima de la Favern*, dramă cu mare spectacol în 5 acte și 7 tablourĭ, de Theodor Barrière și Leon Beauvalet, tradusă de T. Aslan.

Pentru punerea în scenă a acesteĭ piese, directorul Aslan a făcut noĭ mașinăriĭ și noĭ decorurĭ, eșite de sub penelul pictoruluĭ teatruluĭ Georgio Fredas. Pe lîngă distribuirea rolurilor care nu lasă nimic de dorit, actoriĭ au avut ocaziune a-șĭ desvolta talentele lor dramatice, în special acel trio atît de des aplaudat, compus din d-na Stavrescu, d. Dimitriade și d. Galino, asupra cărora se razimă partea tragică a crimeĭ de le Favern.

Joĭ 8 Noembrie s'a jucat pentru prima oară piesa *Ludovic al XI-lea*, tragedie în 5 acte de Casimir Delavigne, membru al Academieĭ franceze, tradusă de C. Demetriade. Rolul luĭ Ludovic, a fost jucat de artistul Demetriade, care și acum cîțĭ-va anĭ l'a maĭ jucat în Iașĭ, cu mare succes și au lăsat o vie impresiune în memoria celor ce au avut ocazia de a'l vedea. Piesa a fost foarte bine montată, o mînă cunoscătoare au condus ansamblu acesteĭ opere, în producerea eĭ, nelăsînd nimic de dorit; costumele, maĭ cu seamă acele ale Regeluĭ, Dofinuluĭ, Doctoruluĭ, Nemours și Francisc de Paul, erau foarte esacte cu epoca. Personagele în general au fost la înălțimea rolurilor ce reprezentau, și acțiunea s'a urmat cu multă precizie din partea tuturor.

Pe lîngă Demetriade care a avut rolul principal în piesă, Galino, ca totdeauna, și de astă dată în rolul Doctoruluĭ au fost adevărat artist și scenele sale cu Regele nu credem că vor putea fi date vre-odată maĭ cu succes. D. Leon în acel greu rol al luĭ *Francisc de Paul*, a fost mărturisit mult maĭ bine decît ne așteptam; gravitatea și majestatea cu care trece prin fazele roluluĭ săŭ ne-a probat că d-sa are mult talent și pătrundere, o voce sonoră și plăcută; D. Drăgulănescu, ca începător au exprimat bine rolul săŭ, rol foarte greu. Dofinul e încîntător, exclama un bun cunoscător de teatru, în seara de reprazentație, de cîte ori el apărea pe scenă; în adevăr d-na Romăneasca era un adevărat Dofin. D-ra Constantineasca atît de simpatică publiculuĭ încă odată merită sincere aplause. Nu uităm pe d-ra Amelia, care abia cu două rolurĭ s'au suit pe scenă de cînd au luat această carieră și mărturisim că în curînd vom avea un nou tesaur pe scena Romînă, micul săŭ rol au fost atît de bine executat încît nu știm dacă o artistă l'ar fi putut esecuta maĭ bine. D. Pruteanu în rolul luĭ Pristan merită foarte mult a fi amintit, avea aerul unuĭ adevărat asasin, ș'au susținut rolul prea bine.

Acum un mic cuvînt publiculuĭ. Suntem silițĭ a mărturisi că nu putem înțelege această răceală a societăților din Iașĭ fața

cu teatrul, care procură cea maĭ plăcută petrecere celor maĭ în vîrstă, cel maĭ bun mijloc de dezvoltare a spirituluĭ și a inimeĭ celor tinerĭ".

Joĭ în 15 Noembrie 1873 s'a înfățoșat pe scena teatruluĭ dramă națională în versurĭ intitulată *Radu al treilea*, în 5 acte și 6 tablourĭ compusă de Gh. Bengescu. Această dramă anunțată maĭ de mult, era așteptată de publicul Ieșan. Teatru era plin. Costumele și decorurele erau frumoase și potrivite. Drama a fost jucată cu multă inteligență de către principaliĭ artiștĭ, Dimitriade în rolul *Spatarul Udrea*; d-na Stavrescu în rolul *Mărioareĭ*, și Galino în rolul luĭ *Radu al treilea*; carĭ au isbutit în totul a'șĭ atrage aplausele publiculuĭ dorit de subiecte naționale. In totul drama a plăcut publiculuĭ ieșan.

Duminică în 25 Noemvrie s'a reprezentat pentru a doua oară această piesă.

Joĭ 2 Decembrie 1873 s'a reprezentat pentru a doua oară piesa: *Crima de la Facern.*

Joi 6 Decembrie s'a jucat piesele: *Rudele din provincie*, comedie vodevil în 1 act de Emil Abraham, tradusă de M. Luchian, *Baba Hîrca* operetă de M. Millo, muzica de A. Flectenmacher, și *Doĭ fețĭ logofețĭ*, comedie cu cîntece în un act de N. Ruso.

Duminică 9 Decembrie 1873 s'a representat pentru prima oara piesa *Rocambole sau Valețiĭ de Cupă*, Dramă în 5 acte și 9 tablourĭ de Anicet Bourgeois și Ponson du Terrail, traduse de I. Grigoiru, Execuțiunea pieseĭ n'a lasat nimic de dorit și succesul a fost complect. Artiștiĭ, D-na Stăvrescu, D-niĭ Dimitriade, Bălănescu, Galino și Alexandrescu, au fost la înălțimea rolurilor ce îndeplineau și au bine meritat aplausele frenetice ale publiculuĭ care numaĭ încăpea în sala teatruluĭ. Ca decor, tabloul al patrulea din actul al doilea, a fost de minune, astfel încît a interesat foarte mult pe public.

Mercurĭ în 12 Decembrie 1873 s'a jucat pe scena teatruluĭ pentru a treia oară pĭesa, *Radu al III-lea.*

Duminică 16 Decembrie s-au reprezentat pentru prima oară piesele: *Soacra și Ginerele*, Comedie în 3 acte de Eugène Grange și Lambert Thiboust, tradusă de N. Luchian. *Florin și Florica.* Comedie vodevil în un act de D. V Alexandri, musica de Flechtenmacher.

Joĭ 20 Decembrie s'a reprezentat pentru prima oară *Ingegerul Morțeĭ*, dramă în 6 acte, de Theodore Barrière și Eduard Pluvier, tradusă de I. Mihailescu.

Sâmbătă în 22 Decembrie s'a dat de către o Societate de bine facere o reprezentație la Teatrul Național, în beneficiul cumpărăreĭ unuĭ local pentru Școala profesiunală de fete înființată de *Reuniunea Femeilor Române*: La această reprezentație s'au jucat patru piese: *Fiul Socru și Tatăl Ginere*, de Fournier

şi *Meyer*, tradusă de Bengescu; *Domnul uită tot*, tradusă de D. Botez; *O palmă la bal mascat*, comedie originală de Gh. Bengescu şi *Herşcu Buccingiu*, comedie de V. Alexandri. Persoanele care au bine voit a juca la această representaţie, sînt : D-nele *V. A. Ureche, E. Petit*, şi D-şoara *N. Miller*; D-niĭ *D. Botez, Boghean, Popovicĭ* şi *M. Dunca.*

Marţĭ 25 Decembrie s'a representat pentru a doua oară piesa *Îngerul Morţeĭ.*

Dumînică 30 ale aceliaşĭ lunĭ s'au jucat pentru prima oară în beneficiul D-luĭ P. S. Alexandrescu, piesele: *Dracul şi Ciobanul sau Fluerul Fermecat,* melodramă în 3 acte, imitată din vodevilurile franceze, de D. Miclescu; *Piatra din Casa,* comedie în un act de Vasile Alexandri, *Von Kalikenberg,* cîntecul comic de I. Ianov, cântat de Alexandrescu.

Joĭ 3 Ianuarie 1874. In beneficiul luĭ Const Bălănescu, s'au representat pentru prima oară piesele: *Stosachi*, canţoneta comică de I. Ianov, esecutată de Balănescu; *Hagi Petcu*, comedie de V. Alexandri. Spectacolul s'a terminat cu *Ginerile Colonelului*, comedie în tr'un act de E. Grange, A. Brat şi V. Bernard, tradusă de Luchian.

Duminică 6 Ianuarie se joacă *Dracu şiCiòbanul sau Fluerul Fermecat* melodramă în treĭ acte şi *Doĭ Paraleĭ perpeliţĭ*, comedie vodevil în 3 acte de Rosier şi Varen, tradus de T. Aslan.

Joĭ 10 Ianuarie s'a jucat în beneficiul artistuluĭ C. Demetriade, *Otrăvitoarea (La Dame de St. Tropez),* tradusă din franţuzeşte.

. Demetriade, secundat de D-na Stavrescu: D-şoara Constantinescu şi Bălănescu, a fost la înălţimea lor de artiştĭ; publicul a rămas încîntat de cîte-va scene dramatice, executate cu multă artă şi adevărată pasiune,

Duminică 13 Ianuarie, se joacă pentru a patra oară piesa *Radu al III-lea* de Bengescu.

Joĭ la 17 ale aceleĭaşĭ lunĭ se joacă pentru prima dată *Don Juan de Marana, sau Căderea unuĭ înger,* dramă fantastică cu mare spectacol în 5 acte şi 9 tablourĭ de Alexandru Dumas tatăl, tradusă de C. Dimitriade. Părţile în versurĭ de Teodor Aslan, Muzica d D. Volmar şeful muziceĭ militare a Regimentuluĭ de Roşiorĭ.

Decorurĭ de Giorgio Fredas, Maşine sub dirijarea D-luĭ C. Dimitriade.

Despre modul cum a fost jucată aceasta piesă găsim următoarele: „Acum ca în tot deauna publicul a admirat pe D-na Stavrescu în *Dóna Ines.* Acest rol nu este principal în piesă, e numaĭ o simplă apariţiune; însă D-na Stavrescu ca o adevarată artistă, a ştiut să ridice şi să dee o importanţă acesteĭ apariţiunĭ, în puţine cuvinte rostite de D-sa a exprimat multă idee. Scena înveninăriĭ a fost sublimă.

D-ra Constantinescu, în rolul *Ingeruluĭ bun* și *Sora Marta* a fost de minune. D-sa a fost pătrunsă de caracterul roluluĭ ce-l îndeplinea.

D-ra Amalia, în rolul *Terezineĭ*, a fost încîntătoare ș'a bine meritat aplauzele publiculuĭ. D-sa a desvoltat în acest rol un talent plin de viitor. Jocul său e natural, plin de grație, naiv, inteligent și patetic fără exagerațiune. Micul său rău rol a lasat o impresiune plăcută asupra spectatorilor.

In cît privește pentru eminenții artiștĭ Dimitriade și Galino, a căror luptă incepe de la actul I, și se sfărșește cu actul de pe urmă, nu avem alta de spus de cît ceia ce se repetă pe fiecare seară, prin aclamațiunea ce publicul îĭ salută.

D-nul Pruteanu în rolul *Ingeruluĭ rău*, a fost destul de bine.

In fine drama *Don Juan de Marana*, este una din piesele. care a plăcut publiculuĭ nostru, atît în privirea punereĭ eĭ în scenă, cît și pentru jocul artiștilor. Succesul ĭa fost complect. (Curierul de Iașĭ No. 9 din 23 Ian. 1874).

Sămbătă 10 Ianuarie se joacă pentru a doua oară *Don Jaan de Marana*.

Joĭ 24 Ianuarie se joacă în beneficiul D-șoareĭ Marița Constantinescu piesa *Rabagas*, comedie în 5 acte de Victorien Sardou.

Duminică 27 Ianuarie se joacă pentru a treia oară *Don Juan de Marana*.

Miercurĭ 30 Ianuarie se joacă pentru a patra oară aceĭașĭ piesă.

Sămbătă în 2 Ianuarie 1874. s'a jucat în beneficiul D-neĭ Stavrescu, pentru prima oară *Nebunia din Amor*, mare dramă în 5 acte scrisă spaniolește de D. Tamayoga Baus, tradusă in franțuzește de Hugelman și în românește de S. T. Georgescu.

Marțĭ în 5 Februarie s'a jucat în beneficiul Infirmilor de la Galata, *Dracul și Ciobanul*, vodevil și *Piatra din Casă*, comedie.

Joĭ 7 Februarie în beneficiul lui Luchian s'a jucat *Soacra și Ginerele*, comedie în 3 acte și *Adam și Eva sau Moartea luĭ Avel*, dramă biblică în 1 act.

La 17 Februarie s'a jucat *Boeriĭ și Ciocoiĭ*, pentru a doua oară.

Joĭ 21 Februarie pentru a treia oară se joacă *Boeriĭ și Ciocoiĭ*, comedie în 5 acte de V. Alexandrĭ.

Sămbătă 23 Februarie 1874 s'a jucat în beneficiul actoruluĭ Romanescu, drama *Otrăvitoarea*.

Joĭ 28 ale aceleĭ lunĭ se joacă în beneficiul luĭ Mihail Galino, pentru prima oară piesa *Wiliams Shakespeare* sau *Geniul și Coroana*, dramă în 5 acte.

Duminică 3 Martie s'a jucat în beneficiul D-neĭ Stavrescu piesa *Debora sau Blestemul uneĭ Evreĭce asupra uneĭ creștine*, melodramă.

Joĭ 7 Martie s'a jucat în beneficiul d-luĭ Bălănescu, *Curtea*

cu Juraţĭ sau Art. 47, dramă în 5 acte şi 6 tablourĭ de A. Blot tradusă din franţuzeşte.

Duminică 10 Martie, s'a dat pentru închiderea teatruluĭ, în beneficiul luĭ Giorgio Fredas, pictor decorator, o piesă de un interes cu totul nou, nu din punct de vedere literar, ci maĭ mult ca tablou petrecut în acea epocă, Barbara Ubrik, dramă în 5 acte şi 7 tablourĭ, cu decorurĭ noĭ.

Lunĭ în 18 Martie s'a representat în beneficiul luĭ C. Dimitriade, o piesă nouă întitulată *Sărăcia şi Avuţia sau Pluton*, în două acte de Milanol şi G. Jollivet, imitată după *Aristofan*, tradusă de beneficient. Serata a început cu idila lui André Chenier, *Libertatea şi Sclăvia* tradusă de A. Naum şi declamată de Dimitriade şi Drăgulănescu; după care s'a jucat comedia *Doue Despărţeniĭ*, apoĭ s'a recitat de Demetriade o poesie a luĭ Deparaţeanu, intitulată *Vară la ţară*.

Vinerĭ 22 Martie, se joacă în beneficiul luĭ Neculaĭ Luchian *Samson şi Spiridon*, comedie în 2 acte de M. Mille, muzica de A. Flechtenmacher, *Criminalistul sau Omul care-'şĭ ucide femeia*, comedie în 2 acte.

Marţĭ în 2 Aprilie, Luchian după cererea generală, dă o reprezentaţie din reperotrul său cu piesele: *O palmă sau Voinicos dar fricos*, *Sora luĭ Jocris şi Doĭ Sfioşĭ*.

Marţĭ în 9 Aprilie s'a închis stagiunea teatrală 1873—1874 cu comediile *Margot*, *Uliţa Luneĭ* şi *O casă de Nebunĭ*, care s'au dat în beneficiul D-şoareĭ *Amelia Căpreanu*. Rolurile principale ale acestor piese au fost jucate de Dl. Luchian.

După închiderea acesteĭ stagiunĭ, s'a dat Joi la 18 Aprilie 1874, la Teatrul Naţional, o representaţie de bine-facere.

Curierul din Iaşĭ din 21 Aprilie 1874, vorbind despre această reprezentaţie ne spune următoarele:

„In folosul saracilor, au jucat maĭ multe dame şi domnĭ din societatea Ieşană. Sala era plină şi publicul se compunea din tot ce era maĭ elegant în oraşul nostru. Succesul a fost maĭ pre sus de orĭ ce aşteptare. Atît doamnele cît şi domniĭ au escelat în rolurile lor, şi publicul era uimit de a vedea că nişte binevoitorĭ diletanţĭ au lasat departe în urmă pe mulţĭ actori deprinşĭ cu scena. Dintre dame mai mult admirabile a fost d-na *Natalia Sutzo* în *Le passé de Nichette*, şi D-na Maria Cazimir în: *Madame est couchée*, două micĭ comediĭ într'un act. Spectacolul compunîndu-se din treĭ piese franceze şi una românească s'a terminat pe la 12½ oare, şi publicul s'a retras foarte mulţumit că putuse petrece atît de bine, şi contribui tot-odată pentru un scop umanitar, a căruĭ lăudabilă iniţiativă a fost luată de onorabiliĭ diletanţĭ".

Această reprezentaţie a produs suma de 3117 leĭ noĭ, spre a se împărţi locuitorilor lipsiţĭ de hrană din acest judeţ.

* * *

OPERA ITALIANĂ

La 15 Fevruarie se anunţa sosirea uneĭ trupe de operă italiană, angajată de Direcţiunea Teatruluĭ romîn, în care va figura, Prima-donă *Elisabeta Capozzi*, tenorul *Ludovic Caroselli* şi alţĭ artiştĭ de seamă.

Repertorul opereĭ se anunţă a fi compus din operele: *Don Carlos, Vêpres Siciliennes, Luisa Müller, Trovatore, Traviata, Masnadieri, Ernani, I Due Foscari, Rigoletto, I Lombardi ala prima Crociata* şi *Ballo in Maschera de Verdi, Lucia de Lamermoor Favorita, Lucrezia Borgia, Poliutò, Maria di Rohan, Elisir d'Amore, Linda di Chamounix, Figlia del Regimento, de Donizetti; Norma, Somnambula de Bellini, Bărbiere di Seviglia, Mose in Egitto de Rossini, Saffo de Pacini; Faust de Gounod, Crispino e la Comare* de Rici; *Marta*, de Flotow, *Ebrea* de Appoloni, *I Falsi mnnetari* de Rossi şi *Gli Ugonoti* de Meyerbeer.

Aşa Mercurĭ în 27 Fevruarie, încep reprezentaţiunile acesteĭ opere cu *Traviata* de Verdi. Publicul însătoşat de muzică, ne spune *Curierul din Iaşĭ*, din 1 Martie 1874, „s'a grăbit a ocupa sala, arătînd noueĭ trupe, primirea cea maĭ încurajătoare, şi sperà că va merge bine, atrăgînd însă atenţiunea Direcţiuneĭ trupeĭ italiene asupra orchestreĭ, care lăsà mult de dorit, precum şi asupra neînceperei la timp a seratelor teatrale. Tot acea foaie spune că se constată cu mulţumire că începe a se introduce şi la noĭ bunul obiceĭ de a merge şi doamnele în staluri".

Un prejudeţ arbitrar ca toate prejudeţele, făcea pînă acum din mergerea doamnelor în stalurĭ un lucru netolerat, o derogare la buna cuviinţă. Nu este de fel o derogare nicĭ la demnitate nicĭ la bună cuviinţă, ca sexul frumos să se amestece în toaletele cele maĭ elegante cu sexul slut în parter. Aceasta se face pretutindenea; este un semn de civilizaţie şi tot deodată de o mare economie în cheltuelĭ.

Reprezentaţiunile au urmat apoĭ, dintre piesele anunţate mai sus[1]).

(Va urma) **Theodor Th. Burada.**

---

1) Despre toate aceste dărĭ de seamă, vezĭ Curierul de Iaşĭ pe aniĭ 1873 şi 1874.

Influența mediului geografic asupra desvoltărei civilizațiunilor

Explicațiunea expresiilor „mediu geografic" și „civilizațiune" sunt absolut necesare studiuluĭ ce facem, pentru-că înțălegerea termenilor ajută înțălegerea studiuluĭ, maĭ cu samă, când, ca'n cazul de față, zise-le expresiĭ se nuanțează cu un înțeles special, în știința sociologieĭ, în cadrul căreĭa cadrează și subiectul nostru.

I) De mult prin expresia „mediu geografic" se înțelegea numaĭ „pământul și clima" considerate în cel maĭ simplu înțeles al noțiunilor ce indică. In măsura în care priceperea omuluĭ s'a dezvoltat și cuprinsul noțiuneĭ „mediu geografic" s'a dezvoltat, s'a mărit . . Omul a observat că pămîntul nu ĭe numaĭ materia brută pe care calcă și pe care găsește răspîndite, tot ce in timp a văzut și vede.— A observat că pămîntul cuprinde o mulțime de energiĭ, unele ascunse altele manifestîndu-se vederile și priceperil sale. Observarea acestor lucruri au făcut să se mărescă cadrul rațiuneĭ atît de simple și de simpliste la început. Tot așa și cu clima, prin care, la început se înțelegea numaĭ aerul ce încunjura ființa sa și localitatea în care trăĭa.

Cu timpul a observat că și acest aer conține ascunse energiĭ, carĭ de și se par că sunt în stare latentă, însă au acțiune continuă și perseverentă.

De la lărgirea înțelesuluĭ noțiunilor compunătoare a noțiuneĭ „mediu geo grafic" a urmat, fatal, mărirea, dezvoltarea, noțiuneĭ compuse.—Astă-zĭ noțiunea „mediu geografic" cuprinde și noțiunile accesoriĭ și complimentare, a configurațiuneĭ pămîntuluĭ, munțiĭ și văile, dealurile și cîmpiile, a distribuțiuneĭ apelor de pe întreg pămîntul, cunoscut pe timpurĭ și azĭ; a constituțieĭ minerale a pămîntuluĭ și a forțelor ce le conține în interiorul său; a floreĭ și a fauneĭ regionale, într'un timp determinat ca și în continuitatea luĭ; a stăriĭ de salubritate a regiuneĭ în chestie etc. etc.

Respicînd și explicînd aceste noțiunĭ găsim că expresia „mediul geografic" cuprinde, azĭ, acțiunea continuă și perseverentă a gravitațiuneĭ, (legea cădereĭ corpurilor), a magnetismuluĭ pămîntesc, a presiuneĭ atmosferice, a lumineĭ, căldureĭ și electricitățeĭ, a densitățeĭ și stăreĭ umezoase a atmosfereĭ, a compunereĭ chimice a aeruluĭ, și densitățeĭ și presiuneĭ, a compunereĭ apeĭ și mișcăreĭ continue ce o agită, a compunereĭ fizice și chimice a pămîntuluĭ, a condițiilor meteorologice în care se găsește pămîntul și firea 'ntr'un moment dat.

Atîtea și atîtea noțiunĭ complexe, cari au venit să mărească, să complice, înțălesul și să complecteze noțiunea, uneĭ noțiunĭ simple.

Dar totul la început a fost simplu cu dezvoltarea civilizațiuneĭ s'a complicat și complectat ca noțiune.

Toată această pricepere a survenit, în urma demonstrăreĭ științifice a raporturilor ce determină influența climeĭ asupra pămîntuluĭ și vice-versa Această înfluență fu demonstrată drept cauză primordială, din care toate celelalte raporturĭ și efecte, au derivat, pentru ca maĭ apoĭ, la rîndul lor să devină și ele cauze ale dezvoltăreĭ civilizațiuneĭ, bine înțăles, de un ordin maĭ secundar, cu acțiune maĭ restrînsă și urmărĭ din ce în ce maĭ însemnate.

Inţelepciunea priceperei acestor fenomene a dat-o tot viaţa de toate zilele Omul a trebuit să inventeze, în lupta cu forţele naturei, mijloace de apărare, cari să-l pună în posibilitate de a se apara de nefasta lor acţiune asupra persoanei luĭ.— Astfel a inventat instrumente de prima necesitate, hainele, locuinţele etc. ast-fel, dar tîrziu de tot, a inventat mijloace de a se apara contra vegetaţiuneĭ dăunătoare vieţeĭ şi existenţeĭ sale, microbĭ organicĭ şi vegetalĭ; ast-fel a ajuns să creĭeze mijloace pentru a înlătura acţiunea dăunătoare şi periculoasă a animalelor sălbatice, contemporanĭ luĭ; şi să îndulcească acţiunea semenilor săĭ în lupta pentru viaţă.

Toate aceste acţiunĭ se traduc în limbaj ştiinţific că omul a trebuit să lupte din greu: 1) pentru a se adapta puterilor cozmice, atot putinte în vremurile cînd omul niciĭ nu le pricepe ce sunt; 2) să se adapteze mediuluĭ vegetal şi animal încunjurător; şi 3) în fine să se adapteze mediuluĭ semenilor săĭ, mediuluĭ social.

Grea şi îndelungată muncă! Cît de uşor se vorbeşte despre această adaptaţiune triplă a omuluĭ, azĭ, după ce a trecut atîtea veacurĭ de cînd se studiază şi se cercetează numaĭ!— Din toate adaptaţiunile cea maĭ interesantă în acea a omului mediul semenilor săĭ.

Luptele şi vicistudinele suferite în acest scop, au dat omuluĭ capacităţĭ fizice şi intelectuale, făcîndu-l ceĭa ce este şi au stabilit, adaptaţiuneĭ sociale, un caracter de ordine superioară—deasupra existenţeĭ individuale—cît se poate de complicat la pricepere şi îndrumare şi implicit cît se poate de interesant ca studiu.

La acest înţăles ast-fel dezvoltat ne vom raporta cînd vom vorbi despre *noţiunea* „mediu geografic".—

II) Expresia „civilizaţiune" a dobîndit ĭară-şĭ un senz propriu în sociologie.— In senz comun civilizaţiune se echivalează „cultura".— Orĭ incontestabil nu acesta ĭe sensul sociologic.— Pentru determinarea acestuĭ înţăles vom face o mică analiză a stăreĭ sociale a prezentuluĭ, pe care cu toţiĭ o numiau şi considerăm „o stare înaintată a civilizaţiuneĭ".—

Al căreĭ produs este civilizaţiunea? Ia este rezultatul de fapt a unor acţiunĭ, individuale şi sociale, în toate ramurile de activitate socială. Aceste acţiunĭ şi reacţiunĭ s'au manifestat în ordine intelectuală, morală, religioasă estetică, politică, juridică, economică, financiară, ştiinţifică, etc. şi au avut de urmare fatala înlocuirea ignoranţeĭ prin ştiinţă, a nedreptăţiĭ prin dreptate, a fantazismuluĭ şi bigotismuluĭ prin raţiunea socială, filozofică, a cruzimeĭ şi barbarieĭ, prin sentiment şi altruizm, a animalităţeĭ prin lupte economice; etc. Aceste acţiunĭ înlocuind pe cele vechĭ au schimbat faţa lumeĭ, transformînd-o din barbară şi ignorantă, în civilizată şi cultă.— Puterea care a prezidat şi s'a consolidat odată cu aceste transformărĭ se numeşte în sociologie „organizarea socială,—care constitue semnul dinstictiv al orĭ căreĭ civilizaţiunĭ.

Cu cît un popor, ĭe maĭ civilizat, cu atît ĭe maĭ bine organizat; adecă, lipsa de organizare, apropricată de anarhie socială, ce se observă la populaţiunile barbare ĭe înlocuită prin cohestiunea elementelor ce compun organizarea socială, prin solidaritatea socială. Organizarea la rîndul ei implică putere, înlăuntru ca şi în afară.

Caracteristica unor asemenea organizărĭ este „cauzalitatea fructifiantă"

a luĭ Spencer.— O cauză cît de mică produce şi se resimte în urmărĭ cît de îndepărtate, urmărĭ carĭ devin la rîndul lor, cauze a altor urmărĭ etc.

Inlocuirea haosuluĭ de cunoştinţĭ vagĭ, necoordonate, cu cunoştiinţĭ coordonate, clasificate, ĭată caracteristica civilizaţiuneĭ, şi deosebirea de barbarie.—

In prezent, în stare de civilizaţiune şi în ordinea fenomenalităţeĭ sociale, o cauză mică poate avea consecinţĭ cît de importante.—Cauza primă a fenomenalităţei n'ar putea avea energia unor marĭ desfăşurărĭ, dacă indivizi ar trăi izolaţĭ. Diversitatea şi complexitatea aptitudinelor indivizilor în stare de solidaritate socială, dă energie şi efecte acţiuneĭ, care la început porneşte mică şi aproape nebagată în seamă, pentru a ajunge la o desvoltare şi complexitate de neprevăzut în urmărĭ. Atarĭ acţiunĭ determină uneorĭ schimbărĭ chiar ridicale în organizarea socială în carĭ se manifestă, dată fiind valoarea ;eĭ şi intesitatea cu carĭ se manifestă, şi ĭe susţinută.—

Civilizaţiunea este rezultatul forţelor sociale îndreptate în scopul uneĭ maĭ bune organizărĭ a dezvoltăreĭ activităţeĭ individuale şi comune.—Civilizaţiunea fiind un produs de forţe sociale studiul ieĭ implică nu numaĭ studiul rezultatuluĭ ci şi al forţelor carĭ îl produc.—Aceste forţe sunt atît individuale cît şi sociale şi ea trăeşte nu numaĭ în instituţiunile pe care le-a creat ci şi'n indivizii pe carĭ tot ĭ-a format şi carĭ compun societatea. Caracterele fizice ale indivizilor, ca şi aptitudinele lor intelectuale şi sentimentale, sunt în mare parte opera ieĭ.—Dezvoltarea civilizaţiuneĭ depinde pe de o parte de influenţa factorilor geograficĭ, mediul geografic, ĭar pe de alta de caracterele antropologice, psihologice ale acelor ce compun societatea.

Mediul geografic influenţează direct prin temperatură, umezeală etc., indirect prin hrană etc. Aceste influenţe directe cînd dau pămîntuluĭ calităţĭ de producţiune, determinate, stărĭ sociale sedentare, cînd nu, determină stărĭ sociale nomade. Hrana bună la rîndul ieĭ dispune la înmulţirea populaţiuneĭ ; ĭar acest fenomen, în societăţile organizate, dă naştere diviziuneĭ munceĭ etc., decĭ marĭ dezvoltărĭ de civilizaţie. O stare socială naşte o alta şi aşa se formează un tot maĭ puţin sau maĭ mult organizat, civilizat.

Civilizaţiunea este o stare socială normală, derivată din o altă precedentă ieĭ, şi reprezintă un total de fenomene istorice dezvăluite cu regularitate, determinînd stărĭ istorice de o durată oarecare în timp.

Ea are legile ieĭ de dezvoltare, carĭ sunt aplicabile şi controlate în orĭ ce moment al existenţeĭ sale.

Cele maĭ principale legĭ ale eĭ sunt :

1) Evoluţia civilizaţiuneĭ arată totdeauna un progres dela maĭ puţin perfect la maĭ perfect.

2) Legea progresuluĭ exclude perfecţia, căcĭ s'ar opri progresul.

Barbaria trebue să subsiste alăturĭ de civilizaţiune.

3) Ţările cu climat extrem şi îndreptate de apele marĭ sunt maĭ puţin susceptibile de civilizaţiune ; pe cînd ĭe contrarul cu ţările cu climat maĭ dulce şi situate în apropierea marilor ape.

4) Civilizaţiunile astfel create, au evoluţia lor proprie, formînd zone naturale şi se disting după cum se disting zonele şi ţările după climă, faună floră etc.

5) Progresul civilizaţiuneĭ ĭe întovărăşit totdeauna de formaţiunĭ de grupe de oamenĭ din ce în ce maĭ dense ; şi maĭ întinse, prin apropierea şi

intrarea în aceiaşĭ sferă de acţiune a altor populaţiunĭ carĭ înţeleg şi doresc să se civilizeze.

Cu aceste noţiunĭ sumare dobîndite despre valoarea sociologică a termenilor întrebuinţaţĭ în titlul lucrăreĭ să intrăm în studiul problemeĭ întrebîndu-ne :

Cum şi'n ce măsură mediul geografic influenţează asupra civilizaţiuneĭ ?

III. Deşi am definit sociologia o stare socială normală, derivînd din o alta precedentă ĭeĭ, totuşĭ întorcîndu-ne cu mintea înapoĭ, găsim o stare socială primă, înaintea căreĭa, după principiile evoluţioniste, n'a existat o alta. Această stare socială, în concepţia spenceriană, se numeşte „omogen" din care au derivat toate celelalte stărĭ sociale, faze ale evoluţieĭ, dînd naştere „eterogenuluĭ".

Astfel ajungem să ne ocupăm implicit şi de origina civilizaţiunilor, de problema dacă omul primitiv era sau un salbatec, barbar.

Mare discuţie între sociologĭ asupra chestieĭ.

Uniĭ susţin că omul primitiv ara barbar şi deci origina civilizaţiunilor ar fi o stare de bărbărie „omogenul" spencerian. Din această stare socială au decurs, în timp şi loc, civilizaţiunile în evoluţia lor, alcătuind „eterogenul".

Alţiĭ susţin o teorie cu tonul contrară, că omul primitiv n'a fost barbar, că puterea luĭ intelectuală a fost aproape ceia ce este şi azĭ la omul civilizat, deosebindu-se numaĭ prin maĭ puţinele cunoştinţĭ ce le avea despre ştiinţă şi artă. Barbariĭ de azĭ, după aceştia, nu sunt de cît reprezentanţiĭ degeneraţĭ aĭ unor strămoşĭ civilizaţĭ

Eĭ nu admit trecerea de la o stare de bărbărie, prin evoluţie la civilizaţiunea de azĭ, Barbaria, pentru dînşiĭ, n'a putut să disparǎ şi implicit civilizaţiunile să progreseze, de cît la o foarte mare îndepărtare în timp, de bărbărie complectă. Problema progresuluĭ şi posibilitatea de a'l realiza, îĭ mult maĭ deficilă ; pe cînd regresul se operează cu mult maĭ multă repeziciune, susţin ĭeĭ.

Dovada lor ĭe că sunt populaţiunĭ salbatice, carĭ au vizitat la intervale foarte îndepărtate, d secole chiar, din cauză că n'au avut raporturĭ cu altele maĭ civilizate ca el , par a fi rămas în aceiaşĭ stare de bărbărie.

Nu este nicĭ o relaţie într'o stare de simplă copilărie în cunoştinţă şi una de barbarie absolută, care presupune o stare morală şi intelectuală din cele maĭ imperfecte, continuă a zice în susţinerea temeĭ favorite lor.

Opiniunea aceasta, susţinută, cu multă vigoare, şi mare lux de argumente, de marele economist, arhiepiscopul de Dulin, Doctorul Wathely, de sigur nu corespunde adevăruluĭ şi fu combătută cu succes de Lubock, ceea ce a făcut să nu fie încetăţenită între marele adevărurĭ ştiinţifice.

Pentru această teorie, care susţine că starea omuluĭ primitiv era barbaria, sălbateciĭ de azĭ sunt aceĭ oamenĭ care n'au progresat de loc, căcĭ timpul de cînd sunt cunoscuţĭ, socotind chiar secole ĭe prea scurt în istoria civilizaţiunilor.

Dovezile în sprijinul acesteĭ teoriĭ sunt:

a) Omul primitiv nu cunoştea şi sălbatecul de azĭ nu cunoaşte cultura plantelor, cerialelor, animalelor, deşĭ clima localităţilor în care trăia convenea la asemenea culturĭ.

b) Nu cunoştea fabricaţiunea armelor şi instrumentelor de metal şi

piatră, precum nicĭ fabricațiunea obiectelor de pămînt, oale, străchinĭ etc. Acestea deșĭ se strică ușor, totușĭ se conservă vreme îndelungată și constituiesc decĭ dovada palpabilă a unei civilizațiunĭ preexistente.

c) Puterea intelectuală a omuluĭ primitiv nu se asamănă cu a civilizatuluĭ de azĭ, judecînd după salbateciĭ de acum, căcĭ salbateciĭ de azĭ ca și omul primitiv nu au nicĭ o religiune. Religiunea, incontestabil, ĭe un produs al civilizațiunilor și odată avută nu se maĭ perde. Dacă omul primitiv ar fi fost reprezentantul degenerat al unor strămoșĭ civilizațĭ păstra macar reminiscențe despre religia strămoșilor săĭ, lucru ce se dovedește că nu există. Chiar în evoluția religiuneĭ dovedește, decĭ, că barbaria era primul stadiu al civilizațiunilor, primele ĭeĭ faze avînd caracterele unuĭ produs al bărbărieĭ.

Lipsa la ceĭ maĭ înapoiațĭ barbarĭ din timpurile noastre, a noțiuneĭ numerilor, culorilor de arborĭ, de tonurĭ, vocale, a scriereĭ și putințeĭ de a exprima ideile abstracte, sunt tot atîtea argumente în favoarea stăreĭ de bărbărie primitivă. Existența acestor cunoștințĭ se dovedește a fi, relativ de dată recentă, fără a maĭ vorbĭ de cunoștințĭ regulamentăreĭ raporturilor sexuale, de familie, înrudire etc. Din relațiile date de diverșĭ exploatatorĭ, din comparația și studiarea lor, vedem că sunt populațiunĭ barbare care, fiind vizitate la o epocă cu mult îndepărtată n'avem nicĭ o ideĭe sau cunoștință despre oare carĭ arte, dar la carĭ, cînd ar fost vizitate maĭ tîrziu, s'au constatat existența unuĭ număr oare-care de cunoștințĭ.

Arhiologia vine cu tot materialul lor științific să ne convingă în chip hotărît despre existența uneĭ stărĭ primitive de bărbărie și a unuĭ progres realizat. Epoca pietreĭ necioplite a focului etc. și succesiunea lor în timp, ne conving despre o evoluție de la o stare de bărbărie primitivă la una de civilizațiune.

Supravețuirea unor obiceiurĭ fără nicĭ o rațiune de a fi în timpurile civilizate și care se găsesc respîndite pretutindenĭ, constituesc încă un argument în favoarea aceleiași originĭ—bărbăria—anterioară chiar răspîndireĭ populațiunilor pe suprafața globuluĭ.

Ele constituesc dovada uneĭ bărbăriĭ inițiale foarte îndepărtată de prezent.

In studiul evoluțiuniĭ mintale a omenireĭ găsim iarășĭ confirmarea acestuĭ adevăr sociologic.

Mentalitatea sălbatecului e așa de redusă și atît de deosebită de a noastră încît ĭe foarte greu să priceapă ce se petrece în sufletul său. să-țĭ explicĭ motivele determinante ale cutăreĭ sau cutăreĭ acțiunĭ. Sunt lucrurĭ și fapte carĭ pentru noĭ sunt absurditățĭ, dar carĭ pentru intelectualitatea luĭ sunt absolut logice, normale. Spiritul sălbatecului se obosește cu multă ușurință, acțiunile, cari cer sforțarea inteligenței nu le pricepe, o conversație maĭ indelungată îl obosește.

In faptul că la diferite populațiuni barbare, dar în aceeași fază a evoluției se găsește maĭ multe asemănărĭ în obiceiurĭ etc. de câte există la aceiașĭ populațiune în diferite faze ale evoluțieĭ întăresc, în chip desăvârșit, convingerea că starea primitivă a omuluĭ este barbaria.

IV. Eocologia ne învață că primele forțe determinate spre civilizațiune au fost necesitățile fizice, psihice și morale ale omului. In vederea scopului de a-și satisface aceste nevoi individul se fixează într'o localitate și se apro-

pie de semenii săi. Acolo unde s'a fixat, pentru satisfacerea necesităților de cari am vorbit, el se va servi, el se va folosi de tot ce clima, pământul, mediu animal, vegetal și mineral îi va pune la dispoziție.

Clima și toate energiile ce le cuprinde, deși necunoscute omuluĭ primelor stărĭ sociale a influențat și ajutat formarea și desvoltarea civilizațiunilor Ca adevăr geografic stabilește că la aceiașĭ longitudine și latitudine clima nu se asamănă și că mai degrabă sunt climo asemănătoare la diferite grade de latitudine și longitudine.

O climă a unei localități situate la o latitudine mai de nord se poate asemâna cu acea a unei localități mai de la nord când localitatea de mai la nord se găsește în apropierea mării. Marea are puterea de a îndulci o climă deșĭ ĭa aceiașĭ latitudine clima este maĭ aspră pentru localitățile situate maĭ in mijlocul continentuluĭ.

Legea geografică care explică acest adevăr se formulează: „Liniile izoterme nu sunt paralele, ele se apropie de nord în țările udate de mărĭ și se coboară în spre sud în interiorul continentelor".

Tot un adevăr geografic ne învață că climatul și meterologia pământului, au remas și sunt aproape neschimbate, cum erau aproape cu treĭ-zecĭ de secole în urmă. Micĭ modificărĭ parțiale și cu sferă restrânsă de acțiune, și reacțiune sunt, ele însă nu pot fi considerate că ar fi putînd avea vre-o influență cu urmărĭ de a schimba în totul climatul uneĭ localitățĭ.

Toate acestea se deduc din observațiile de azĭ și din ceia ce se cunoaște chiar de la începutul timpurilor istoria, precum și din datele științeĭ geologice, care stabilește flora și fauna timpurilor celor maĭ îndepărtate, și decĭ starea climatuluĭ. De aseminea enunțînd acest adevăr nu trebue să ne închipuim că climatul e supus unuĭ principiu absolut de fixitate. A admite acest lucru ar fi să ne facem o iluzie ne permisă în știință, cînd știm că tot ce există în această lume ĭe în mișcare și transformare continuă.

E vorba de stabilit un adevăr și o realitate de lucrurĭ cu maximum de aproximație posibilă ceia ce nu exclude micĭ și neînsemnate schimbărĭ și variațiĭ. La rezultatele cercetărilor istorice, cele maĭ vechĭ, adăogînd rezultatele datelor sociologice, antropologice, geologice, etc. dobîndim o serie de argumente care ne conving a conchide că într'adevăr în climatul pămîntesc nu s'au produs schimbărĭ marĭ, ci micĭ variațiunĭ.

Aceste variațiunĭ și-au avut urmările lor, au ajutat la dezvoltarea civilizațiunilor în unele locurĭ, au contribuit la declinul și dispariția civilizațiunilor în alte locurĭ.

Adevărul geografic enunțat maĭ sus, rămîne stabilit ca atare; o localitate, dintr'o climă oare-care, a rămas, incontinuu, aproape în aceiașĭ climă în care se găsea și'n cele maĭ îndepărtate timpurĭ cunoscute nouă, după cunoștințele științifice ce posedăm. Iar corolarul acestuĭ adevăr ĭe că două localitățĭ situate în latitudinĭ deosebite pot avea aceĭașĭ climă, care s'a păstrat aproape neschimbată, de cînd ne putem da samă despre existența eĭ și a calităților ce le avea și până'n prezent.

Dimitrie G. Longinescu

DĂRI DE SEAMĂ

Oscar Wilde. Pescarul și sufletul său. Traducere de D. Anghel, cu un studiu asupra luĭ Wilde, de C. Stere. Bucureștĭ. Minerva. Prețul 0.30.

Era o vreme, cînd traducerile literare în proză se considerau ca o lipsă de originalitate. In anul 1907 d. Sadoveanu publică „Povestirile alese" din Maupasant și înnobilă genul. Traducerile avură efect și pentru că scriitorul original Sadoveanu tradusese, el fu imitat de o pletoră de scriitorĭ reputațĭ și în special de ceĭ de la „Semănătorul". Traducerile chemară un public întins publicul mulțumit ceru noĭ traducerĭ, editoriĭ se înmulțiră și strînseră cîștigurĭ interesante. La cererile editorilor veniră nu numaĭ literațĭ cu renume,ci și începătorĭ fără cunoștințĭ îndestulătoare și vechĭ publiciștĭ „en gros", fără talent, orĭ neconștiincioșĭ, orĭ și una și alta.

Aceștia toțĭ evident se simțiau bine lîngă un Sadoveanu, un Minulescu, Iosif sau Gîrleanu.

In același an 1907/8 d. profesor Nicolaĭ Iorga, în prefața număruluĭ 1 din „Floarea Darurilor" și maĭ tărziu, în cronica de la aceeașĭ revistă, lămuria pentru ceĭ mulțĭ, ideile sale, și îndemna pe scriitoriĭ adevărațĭ, la traducerea literaturiĭ streine cuviincioase și naționaliste. Dar în curînd ofertele fură prea marĭ și editoriĭ primiră nu pe cele maĭ de seamă, ci pe cele maĭ eftine; așa că entuziasmul scriitorilor bunĭ și a cetitorilor conștiențĭ scăzu repede. Acesta fu raportul dintre traducătorĭ, editorĭ și cetitorĭ. Nu putem trece fără să nu amintim unul din factoriĭ determinanțĭ aĭ avîntuluĭ: plata scriitorilor de la „Viața Romînească" își avu ecoul puternic și aicĭ.

In producția de traducerĭ, ce aparțin acesteĭ mișcărĭ, este și „Pescarul și sufletul său".

Dintre traducătoriĭ ce-ĭ avem, d. Anghel e printre ceĭ din frunte și din punctul său de vedere, alegerea scriitoruluĭ britanic, e printre cele maĭ nimerite, ce putea face.

Orĭ ce traducere este o colaborare neegală, dar unitară, și e nimerită alegerea, fiind că d. Anghel are multă afinitate pentru Wilde. D. Anghel are simț muzical, rafinare în stil, gust exotic, e luxos și simbolic. D. Anghel e un scriitor parfumat. Prețiozitatea în stil imaginile captivante, euritmia perioduluĭ le-a redat cu exactitate și siguranță. Deși „Pescarul și sufletul său" nu e dintre cele maĭ reușite opere alui Wilde, totușĭ face să fie cetită. Povestea e numaĭ un motiv pentru risipirea de bogățiĭ fabuloase de formă, și dacă se lungește une orĭ prea mult, e numaĭ ca autorul săși plaseze tot belșugul. Aicĭ Wilde nu maĭ încearcă să se

distingă prin perversitate; ci se mulţumeşte cu fraza melodioasă, cu comparaţia ce uimeşte, cu verva pînă la oboseală. Compensarea sărăciei fondului cu simbolul, e zadarnică. Nu maĭ este aici compoziţia cu efectul final calculat, din „Tînărul Rege"; lipseşte paradoxul din „Portretul lui Dorian Gray"; lipseşte şi adîncimea de nuanţă religioasă din „De Profundis"; aicĭ nu-i măcar ciudat Wilde; dar dă impresia, generală la el, de artificial şi afectat.

Volumaşul se termină cu un mic studiu despre „Petroniu veacului al XIX", arbitrul eleganţiĭ. Cu această ocazie d. profesor Stere, ca 'ntotdeauna diplomat, ştie să scoată din viaţa de mare contrast a luĭ Wilde, argumente în favoarea vecheĭ sale convingerĭ, care e şi a noastră, în teoria arteĭ cu tendinţĭ.

*
* *

D. Anghel. Povestea celor necăjiţĭ. Bucureştĭ. Librăria nouă. Preţul 0.30.

Cîntăreţul gingaş al florilor e şi în aceste portrete, fantezii şi însemnărĭ— pentru că aşa e statornic—un suflet femenin. Gingăşia, taina, tandreţa, cizelarea stilului, tonul suav şi diafan, scurtimea operilor, voluptatea delicată—nu măreaţă ca a lui Eminescu—a fraziĭ cu legănărĭ largĭ, sînt toate însuşirĭ femenine.

Pe acest fond femenin se pot băga de seamă două tendinţĭ opuse, dar nu contradictoriĭ: în dorul covîrşitor de artă—estetizmul—şi simpatia umană, universală. Grade în această simpatie se pot stabili; estetizmul însă, o subordonează în caz de conflict—ceea ce-i rar. Estetizmul e de înfăţişare franceză; compătimirea însă—căcĭ simpatia e duioasă—are rădăcinĭ adîncĭ, este în totul autohtonă, e duioşia ce se întimpină maĭ brutală la Sadoveanu, plîngătoare la Vlăhuţă, blajină la poetul înrudit cu d, Anghel, la deprimatul Ioan Păun—Pincio. Şi e proprie duioşia, pentrucă ea este o caracteristică a Romînilor, printre popoare, şi printre Romînĭ, o caracteristică a Moldovenilor. Dealtfel, e curios că Moldovenii par a fi ceĭ maĭ caracteristicĭ dintre Romîni.

Bunătatea d-luĭ Anghel, cînd este, îl face să fie dintre aceĭ puţinĭ scriitorĭ, de care, cetindu-ĭ, nu te temĭ, şi care îţĭ inspiră maĭ degrabă iubire decît admiraţie.

Şi asta, la un poet ca d. Anghel, e cea maĭ curată, cred, mulţumire ce putea aştepta.

Gheorghe Savul

Grigore Dimitrescu, agregat la facultatea de drept Iaşĭ şi judecător de şedinţa la Trib. Iaşĭ, a dat la lumină o lucrare voluminoasă, de 150 paginĭ, tratînd despre *„Art. 49 pr. C. şi legile de ordine publică"* eşită din Tipografia Gutenberg, Iosef Göbl, Bucureştĭ, 1911.

Lucrarea e foarte bună şi lămureşte chestiunea foarte interesantă dacă lefile funcţiu-

narilor se pot, și în ce anumite condițiunĭ, urmări. Autorul discută pe larg art. 5 din c, c. pentru a arata că nu se poate spune lămurit și precis carĭ legĭ sunt de ordine publică și care nu; și în consecință de la care părțile nu pot deroga prin convenții înte ele și dela care pot deroga. Cu ocazia aceasta rezumă teoria lui *Varellies Sommières* asupra legilor de ordine publică,

Cînd discută art. 409 pr. c. spune lămurit că lefile nu se pot urmări decît dacă *efectiv* s'a servit alimente funcționaruluĭ; ca dovadă că s'a servit efectiv alimente atîrnă de specia de judecată. Creditorul urmăritor va fi dator a face dovada fieprin scris, fie prin martorĭ: dacă nu are în scris, titlul de alimente; iar dacă în înscris e dovedit că e pentru alimente, și numaĭ în cazul de constatare din partea debitoruluĭ, acestuĭa îĭ incumbă dovada că nu i s'a servit efectiv alimente, firește avînd și creditorul contra dovadă.

Autorul dintr'un spirit de echitate întinde explicarea art. 409 pr. c. și la creditoriĭ care nu au meseria de a putea procura în natură efectiv alimente, dar care dînd banĭ debitoruluĭ ĭ-a dat numaĭ cu condiția procurăreĭ de hrană, putînd face dovadă că efectiv baniĭ dațĭ ĭ-au servit la procurarea de alimente. In adevăr nu se poate zice că acel ce împrumută banĭ unuĭ funcționar bolnav de o boală grea, pentru a se căuta cu medicĭ, doctoriĭ și hrană ceva maĭ substanțială ca de obiceĭu, și care funcționar, datorită acestuĭ ajutor-bănesc, și-a salvat viața că nu merită aplicarea art. 409 pr, c.; deci trebue să'i se acorde dreptul de a urmări leafa; căcĭ cu baniĭ luĭ și-a procurat existența funcționarul.

Cetirea cărțiĭ e atrăgătoare și pentru ceĭ nedeprinșĭ cu chestiile juridice. Scrisă într'o formă clară și lesne de înțeles,, cetitorul nu o lasă, până nu o sfîrșește.

Din punct de vedere juridic cartea d-luĭ Dimitrescu Grigore e foarte necesară profesioniștilor.

In ea regăsim discutat și jurisprudențe. Felul cum prezintă și discută chestiunile dovedesc o-minte limpede, hotărîtă și cuprinzătoare a științeĭ juridice.

Valeriu Hulubei

Spiru Haret. Mécanique sociale. Gauthier Villars. Paris. Ch. Göbl. Bukarest. 1910. Prix 5 francs.

Această lucrare este unică în felul eĭ, căcĭ pentru prima dată se afirmă în mod temeĭnic aplicațiunea metodeĭ științifice în studiul chestiunilor sociale.

Cunoscută fiind importanța studiuluĭ positiv al organizațiuneĭ și evoluțiuneĭ societăților omeneștĭ, geniile sociologieĭ și în special Auguste Comte au făcut sforțărĭ uriașe pentru a ajunge la rezultate cu un caracter general, căcĭ numaĭ în acest caz cercetările într'o anumită direcțiune pot

pune bazele uneĭ adevărate stiințe. Rezultate generale nu s'au obținut de cît rare orĭ, dar un lucru a rămas pe deplin stabilit: corpul social este influențat de forțe sociale supuse unor legĭ fixe. Atuncĭ s'a zis că, dacă cunoaștem forțele sociale într'un moment dat, putem determina și efectul lor asupra corpuluĭ social. Aceasta decurge din legea cauzeĭ și efectuluĭ. Ea se impune a priori minţeĭ și este o axiomă fără de care științele experimentale n'ar putea face un pas. Numaĭ cît este o deosebire între fizică și chimie de o parte și sociologie de alta. Fenomenele fizice și chimice se pot studia într'un laborator restrîns, unde le putem chiar provoca, pe cînd cîmpul de desfășurare a fenomenelor sociale este atît de vast, încît cercetările nu pot fi nicĭ odată destul de complecte pentru a servi la formularea unor legĭ riguroase.

Domnul Sp. Haret prezintă studiul său numaĭ ca o încercare, și în numeroase ocaziunĭ se îndoește el însușĭ de posibilitatea aplicăreĭ legilor staticeĭ și dinamiceĭ în studiul actual al chestiunilor sociale. Totuși autorul nu întîrzie a spune că într'un viitor maĭ îndepărtat, sociologia va utiliza cu folos cunoștințele Mecaniceĭ raționale.

Inainte de a vedea cît de fundată este această părere să analizăm pe scurt cuprinsul cărțeĭ.

In capitolul întăĭ se reamintesc cîteva noțiunĭ matematice care, în treacăt fie zis, pot servi ca model de popularizarea științeĭ.

In capitolul al doilea D-l Sp. Haret arată cum s'ar putea stabili ecuațiunea fenomenelor sociale dacă s'ar putea măsura anumitele manifestărĭ ale vieţeĭ, soluluĭ, raseĭ, etc. și că s'ar ajunge astfel pentru unul din cele maĭ simple fenomene sociale, mortalitatea, la o ecuațiune foarte complexă. Principiul continuităţeĭ — natura non agit per saltus—nu maĭ avea nevoe de demonstrare; de altmintenĭ autorul îl demonstrează în felul cunoscut în toate tratatele de sociologie,

Capitolul al treilea tratează reprezentarea fenomenelor sociale cu ajutorul noțiunilor matematice. Este interesant cum individul îl găsim reprezintat ca un punct în spațiu sub influența a treĭ forțe sociale, care joacă rol de coordonate: averea intelectuală, morală și economică. Coordonatele acestea nu sunt independente unele de altele și o astfel de reprezentare nu este absolută; măsurarea acestor treĭ forțe nu este posibilă atît din greutatea de a le putea determina, cît și din lipsa uneĭ unităţĭ de măsură. Este drept să spunem că domnul Sp. Haret relevează singur acest fapt; dar în acelașĭ timp, cu o toleranță de altmintenĭ explicabilă, socotește că influența reciprocă a celor treĭ elemente s'ar putea neglija la început, făcînd în schimb oare-care corecțiunĭ în ecuațiunile obținute.

Părerea aceasta este prea optimistă și cu toată dorința ce o avem pentru progresul științeĭ, trebuĭe să spunem este prea îndepărtată de realitatea lucrurilor.

Capitolul al patrulea se ocupă cu statica socială. D-l Sp. Haret pășește cu un bun simț admirabil, pe care i l-ar invidia mulțĭ sociologĭ, pe terenul uneĭ discuțiunĭ serioase și argumentate. Arată până la evidență că principiul enunțat de H. Spencer asupra „instabilitățeĭ echilibruluĭ uneĭ mase omogene“ este neexat și aprobă întru cîtva felul de a vedea al luĭ Brunhes, care și el este incomplect prin faptul că restrînge cu totul generalitatea problemeĭ. In acest capitol D-l Sp. Haret caută să facă apropierea unor principiĭ din statică cu principiile sociologice, fără a face sforțările de maĭ înainte pentru a îmbrăca aceste principiĭ în haĭna rigidă a formulelor.

Capitolul al cincilea tratează despre dinamica socială. Intîlnim enumerarea principiilor dinamice și anume: principiul inerțieĭ, principiul mișcărilor relative și cel al acțiuneĭ și reacțiuneĭ. In aceste principiĭ D-l Sp. Haret introduce cu o ușurință rară pe individ dimpreună cu inteligența, energia luĭ etc și ni-l prezintă cu toată activitatea luĭ în două sau treĭ formule, care în loc să elucideze chestiunile sociale, ne fac să stăm în fața lor și să ne gîndim cam cu ce principiu sociologic s'ar putea împăca. Nu-ĭ vorbă că adesea suntem scutițĭ de șarade prea grele, căcĭ D-l Sp. Haret ne dă el singur asemenea dezlegărĭ; dar din nicĭ una din aceste lucrărĭ, artistice putem zice, nu vedem nimic nou și nicĭ o utilitate practică. Sub o lumină asemănătoare se prezintă și principiul conservăriĭ energieĭ, însoțit de multe exemple aplicabile principiuluĭ forțelor viĭ, apoĭ principiul celeĭ maĭ micĭ acțiunĭ, difuziunea corpurilor etc.

Este de observat că d-l Sp. Haret conchide la un determinism social netăgăduind liberul arbitru uman, ceea ce este în vădită contrazicere cu teoria materialistă susținută cu atîta succes de Conta.

Capitolul al șeselea tratează despre forțele sociale socotite drept cauze ale mișcăreĭ sociale. D-l Sp. Haret îșĭ dă perfect seamă de greutatea de a urmări o apropiere între mecanica socială și rațională, dat fiind numărul foarte mare al forțelor sociale și greutatea de a intrevedea pentru moment putința reprezentăreĭ analitice a vre-uneĭ din ele. Din această cauză, aplicarea principiilor matematice este aproape esclusă cu totul; în schimb chestiunile cuprinse în acest capitol sant expuse într'o formă plină de erudiție și solicită cel maĭ viu interes prin adîncimea și preciziunea cugetăriĭ. Diferența între societățile omeneștĭ și societățile animale, limbajul, inteligența, acțiunea individuală, capitalul etc., ne dau o idee de mulțimea de cunostințĭ so-

ciologice, pe care D-l Sp. Haret le posedă şi le mînueşte cu o pricepere desăvîrşită.

Capitolul al şeptelea şi ultim cuprinde o privire generală asupra civilizaţieĭ. Găsim tratate cu multă competinţă caracterele generale ale civilizaţieĭ, civilizaţia în trecut şi cauzele care se împotrivesc desvoltăreĭ civilizaţieĭ.

Revenim la eficacitatea procedeelor matematice în studiul sociologieĭ. După cum am spus, fenomenele sociale sunt foarte complexe şi este aproape cu neputinţă de a discerna elementele simple din care sunt compuse: pe de altă parte, chiar dacă, după cercetărĭ îndelungate, unele din aceste fenomene ar putea fi analizate în întregime, matematica n'ar fi capabilă să traducă mersul lor în formule generale din cauza număruluĭ enorm al elementelor care hotărăsc mişcarea corpuluĭ social; ceva maĭ mult; trebue să observăm că manifestările sociale scapă măsurătoreĭ, astfel că n'am avea nicĭ elementele uneĭ ecuaţiunĭ, adică cantităţile măsurabile.

De aceea lucrarea D-luĭ Sp. Haret rămîne numaĭ ca o încercare ce ne uĭmeşte un moment printr'un avînt de călduros optimism pentru progresul ştiinţeĭ; încercarea de a pune mecanica în serviciul sociologieĭ va rămîne pururĭ o încercare, ĭar Mecanica socială a D-luĭ Sp. Haret este cel maĭ măgulitor omagiu pe care ştiinţa matematică l'a făcut vre-odată sociolocieĭ.

Titus Gh. Patriciu

Florian I. Becescu. In Valurĭ. Poeziĭ ed. I, Constanţa 1911, Preţul întăĭ 4 leĭ, în urmă numaĭ 2,

Autorul are nenorocirea de a face parte din categoria poeţilor care nu'şĭ nimeresc vremea lor: orĭ apar prea devreme—în acest caz ar putea spera într'un viitor maĭ puţin sau maĭ mult apropiat—orĭ apar prea tîrziu şi atuncĭ în orĭ ce caz pierd.

Autorul e dintre aceştĭ din urmă, de care-ce i-a luat înainte Eminescu—izvorul nesecat de banalizare pentru mulţĭ epigonĭ de azĭ între care se numără şi autorul prezentuluĭ volum de poeziĭ. De altfel autorul e un bun *pater familiae* şi om cinstit" cum se recomandă în poezia intitulată *Cititoruluĭ* unde la pg. 123 are şi strofa:

> O atuncea înstrunîndu-mĭ
> Ale lireĭ corzĭ divine
> Impaca-voĭ cu cîntarea-mĭ
> Şi pe criticĭ şi pe mine

Din nefericire însă pentru autor e că el a reuşit să se împace numaĭ pe el, însă pe criticĭ nu-ĭ poate împăca cu nicĭ un chip. Apoĭ vom maĭ adăoga că autorul pe lîngă calităţile anunţate de el însuşĭ maĭ are şi pe acea că e *modest*, căcĭ la pg. 8 în *scrisoarea din Tigvenĭ* zice:

> . . . . şi dacă
> Versul azĭ 'l chinuesc
> E o probă că trăesc.

Noĭ vom adăoga că nu e o probă că e şi poet dacă „chinueşte versurile". Lira d-sale

sună falş pe o arie banală şi... *comună* ca să nu zicem altfel.

Sînt părţĭ din unele poeziĭ cere ar merita până la un punct să fie citite cum sunt părţĭ din poeziile *Fantoma de la Waterloo, Primavara* pg. 51. De altfel autorul nu e lipsit cu totul de talent. Pe icĭ pe colo se întîlnesc imaginĭ binişor redate, viziunĭ prinse bine, versurĭ cu oare-oare sonoritate: însă adunate la un loc sunt *prea puţin*.

Titus Hotnog

Zestrea Mănăstireĭ Neamţu-Secul

II

Tezaurul Mînăstireĭ Neamţul. Bugetul cheltuelilor pe anul 1859.

(urmare)

Suma generală Leĭ banĭ	*Suma specială* Leĭ banĭ	*Cheltuelile* *Cheltuiala tuturor bisericilor*
21.000 .	. . . .	Cheltuiala sf-lor bisericĭ din soborul sf-teĭ M-rĭ Neamţu adecă: bis. mare, bis. sf. Gheorghe, bis. Adormirea, bis. Buna-Vestire, sf. Bogoslovu, sf. Ion Nou, bis. sf. Pantilimon, în care intră şi 500 ocă ceară albă şi galbănă ce se cumpără, osebit de ceĭa ce să primeşte bezmăn de la tîrgu Neamţu şi de ceĭa ce să adună de la prisăcile M-reĭ, din care ceară să împarte la toate bisericile din sobor la M-re Secu şi la toate schiturile eĭ.
8.000		Cheltuiala sf-lor bisericĭ dela toate mitoacele Mănăstireĭ.
	29.000	
148.000	. .	Şi 400 galb. parte din cheltuiala anuluĭ acestuĭa 1859 pentru acoperirea bisericeĭ marĭ cu tablă de aramă şi la facerea a două turnurĭ de cărămidă, cum şi alte înbunătăţirĭ ce urmează a se face.
37.000		Intră 1000 galb. facerea de cărămidă a bisericeĭ de pe moşia Timişeştĭ, care urma a se face încă din anul trecut, şi care din cauza greutăţilor ce au purtat M-rea, au rămas să se facă în acest an.

Suma specială Leĭ bani	*Suma generală* Leĭ bani	
55.500 .	. . . .	Facerea din nou a uneĭ bisericĭ de lemn la moșia Piscu rămasă tot din anul contenit, iarășĭ din aseminea cauză (1500 galb.)
18.500		Reparația bisericilor dar maĭ pe îngăduit meremeturĭ (500 galb.).
37.000		Pentru felurite reparațiĭ ce urmează neaparat nevoia să face atît în M-rea Neamțu, cît și în M-rea Secu (1000 galb.).
14.800 .		Pentru începerea caselor de școale săteștĭ ce urmează a se înființa pe moșiile ce sînt în căutarea M-reĭ și anume: 2 la Drăgăneștĭ și Poiana, 2 la Timișeștĭ și Preuteștĭ, 1 la Petricanĭ, 1 la Occia, 2 la Vînătorĭ, 1 la Nemțișor,
	310.800	1, la Măneștĭ și Blebea (400 galb.).
	339.800	
		Ținerea sf. M-rĭ Secu cu schiturile eĭ.
23.360		Cheltueala sf. M-rĭ Secu, Sihăstria, și Sihla cu lefile argaților, viziteilor odăĭ și alte mărunte cheltuelĭ.
4.385		Cheltuelile sf. Schit Vovidenia cu lefile argaților, a viziteilor, odăĭ și alte mărunte cheltuelĭ după suma anuluĭ trecut (1858).
256 .		Cheltueala schituluĭ Pocrov tot după Suma anuluĭ trecut (1858).
	28.002 78	
	367.802 78	Suma totală din urmă.

† **Arh. Narcis Crețulescu**

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei“

Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu,*

Membri și colaboratori

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof. școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academiei.
D-na. Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereu Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescu, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanu, publicist, avocat.
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konia, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihai Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. Georges Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșani.
Dr. T. Nicoleau, profesor liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statului Iași.
D. Pompei, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, București.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu
C. D. Stahi pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director liceului Internat.
Riria Xenopol publicistă.
A. D. Xenopol prof. universitar, membru al Institutului de Franța, Membru al Academiei Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academiei, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenți

Dr. Ladislau Thot, membru al mai multor societăți științifice și literare Ujphest.

ABONAMENTUL

Ediţia de popularizare 10 leĭ; un număr 85 banĭ.
Ediţia de lux. 15 leĭ pe an în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leu 25 banĭ.

*

Revista apare lunar afară de vacanţă Iulie şi August.

*

Pentru numere vechĭ şi volume din aniĭ trecuţĭ, a se adresa ad-ţieĭ.

Avem cîte-va colecţiĭ complecte dela anul I pănă la al XXII-lea.

PREMII

„Arhiva" acordă abonaţilor eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911.

1) *Cine face şase abonamente pe an, şi va trimite costul lor, administraţieĭ, va avea* **un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

2) *Cine face 20 abonamente, în aceleaşĭ condiţiunĭ, primeşte* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toţĭ abonaţiĭ carı vor plăti direct administraţieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" ce se vor distribui pe anul următor 1912,* precum şi *la 10 volume din revista „Arta Romînă" pe diferiţĭ anĭ.*

4) *Toţĭ abonaţiĭ, care vor trimite abonamental direct administraţieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificaţie, fără a plăti nicĭ un ban.**

ADMINISTRAŢIA

INŞTIINŢĂRI:

Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugaţĭ a îngădui.

*

„Toţĭ colaboratoriĭ de pe vremurĭ aĭ părinteluĭ S. Fl. Marian din Suceava (Bucovina) sunt rugaţĭ a face cunoscut adresa lor d-luĭ Liviu Fl. Marian, în Suceava, pentru a le trimite gratuit broşura: Simion Florea Marian.

Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie).

ANUL XXII. No. 7 SEPTEMBRIE

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂŢII ŞTIINŢIFICE
ŞI LITERARE DIN IAŞI

* * * *

SUMARUL

* * *

Abonamentul în ţară şi în străinătate 15 leĭ pe an; un număr 0.85 b.
Tot ce priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor str. Hotin 2.

* * *

IAŞI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE N. V. ŞTEFĂNIU & Co.
1911

Onor. Cititorĭ,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Și „Arhiva“ de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, și anume: de a încuraja tinerele vlastare ale științeĭ și literatureĭ romîneștĭ, prin publicarea lucrărilor lor în „Arhiva“, pe lîngă autoritățile științifice și literare recunoscute, și de a împărtăși aceste lucrărĭ publiculuĭ prin stăruința existenței continuă a acesteĭ reviste.

Ațĭ primit regulat numerele pînă acum și vă rugăm mult a ne trimite abonamentul Dv. pe care am contat.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însuflețit pentru răspîndirea și încurajarea cultureĭ romîneștĭ și sperăm că nu ne vețĭ expune la pierderĭ cu neplata abonamentuluĭ D-v

Administrația.

Bibliografie

Al. Gr. Soutzo.—Quelques poésies de Mihail Eminesco traduites en français, cu un autograf de A. D. Xenopol. Imprimeria Goldner, Iași, Pr. 1 leu.

Al. Tzigara-Samurcas.— Casa românească dela expoziția din Roma, 1911. Carol Göbl, București.

Em. Grigorovitza. Scrierĭ în limbagiu moldovenesc, se află de vînzare la Librăria Națională (Bucureștĭ).

1.—*Chipurĭ și Graĭurĭ din Bucovina*, vol. ilustrat leĭ 2.50
2.—*De la Hotare*, istoriĭ moldoveneștĭ. 1 vol. leĭ 2.
3.—*Schitul Cerebuculuĭ*, povestire istorică 1 vol. leĭ 1.
4.—*Oamenĭ vechĭ*. trad. după originalul rus a luĭ Gogol, l. 0.30.
5.—*Povestirĭ răzlețe*, (în Bibl. pentru toțĭ) leĭ 0.60.
6.—*Cum a fost odată*, schițe nouă din Bucovina, 1 vol. leĭ 2.50.

E. G. Racovitza et R. Sevastos.—*Proidotea Haugi* n. g., n. sp., Isopode oligocêne de Roumanie et les Mesidoteini nouvelle souss-famille. (Archives de zoologie experimentale et générale, Paris, 29 Déc. 1910. Librairie Albert Schulz),

Carmen Sylva.—Mărioara, dramă în 3 acte, traducere în versurĭ de A. Steuerman. Iașĭ, Tip. Stefăniu 1911, Pr. 1 leu 50 b.

Autoriĭ care doresc a li se anunța volumele sînt rugațĭ a le trimite revisteĭ Arhiva. Unele se vor recenza.

ERATA

La p. 317, rînd. 12, coloana II, a se citi *numele* în loc de mînele.
„ „ „ „ 30, „ „ „ *omenește* „ omeneștĭ.
„ „ 318, „ 16, „ I „ „și *trecînd prin Franța*“
„ „ 319, „ 5, „ I „ *gustuluĭ* în loc de gustul.
„ „ „ „ 5, de jos I „ *fie* în loc de vie
„ „ 320, „ 5, de sus I „ *felul romînesc de* în loc de felul de

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII No. 7. Septemvrie 1911

DIN TRECUTUL NOSTRU JUDECĂTORESC

Două decrete de numirĭ în magistratură.

Despre organizarea noastră judecătoreescă, și maĭ ales despre modul în care se făceau judecățile, înainte de *Regulamentul organic*, știm foarte puțin. Cantemir, în *Descrierea Moldoveĭ*, vorbind despre timpul în care a trăit el (pînă la 1723), spune că afară de *Divanul Domnesc* „toțĭ sfetniciĭ domneștĭ și boeriĭ de divan din starea întăĭa, îndată ce se află afară din Iașĭ, au putere în toată Moldova să judece și să hotărască pricinile cele de judecată ; dar, pentru că boeriĭ ceĭ marĭ trebue să fie la Curte maĭ necontenit, neputînd căuta pentru toate pricinile în toată țara, pentru aceea în fiecare oraș și tîrg s'au orînduit osebițĭ judecătorĭ, ca să judece pe locuitorĭ. Aceștia în vre-o cîte-va locurĭ se chiamă *pîrcălabĭ*, ĭar într'altele *vornicĭ* și *cămărașĭ*. Pîrcalabiĭ sunt cîte doĭ la Hotin, la Cernăuțĭ, la Suceava, la Neamțu și la Soroca; și pentru că cetățile acestea sunt cele maĭ alese, pentru aceea se și zic pe numele deregătorieĭ acesteĭa ale oblăduitorilor lor; și maĭ sunt cîte doĭ și la Roman, la Botoșanĭ (Tîrgul Doamneĭ), la Orheiu, la Chișinău, la Lăpușna, la Fălciu la Galațĭ, la Tecucĭ, la Tutova și la Putna; ĭar la celelalte tîrgurĭ maĭ micĭ, precum este Bacăul, Tîrgu-Frumos, Hîrlăul și Covurluiul au numaĭ un părcalab. La Bîrlad sunt doĭ vornicĭ judecătorĭ, în locul vorniculuĭ celuĭ mare de Țara-de-jos, și asemenea sunt doĭ și la Dorohoiu în locul vorniculuĭ de Țara-de-sus; doĭ la Cîmpulung și unul la Vasluĭ; asupra ocnelor sunt osebit doĭ cămărașĭ.

„Aceștia toțĭ, măcar că au putere *să caute și să cerceteze* toate pricinile, însă de a le hotărî nu au voe, fără numaĭ pe acele maĭ micĭ, ĭar *pe cele marĭ trebue să le trimeată către vornicul cel mare a părțiĭ aceleĭa, sau la Divan*. La această întîmplare, hotărăsc eĭ celor cu pricina o zi de vadea, întru care este

să ĭeasă amîndoĭ [1]) înaintea Domnieĭ, şi aceasta se face într'acest chip, adică: Pîrcalabul scrie o scrisoare întru care arată că N. şi N. avînd gîlceavă unul cu altul, pentru această pricină, au dat jalobă şi s'au apucat că se vor afla la Divan în cutare zi. Asemenea scrisoare se dă de către dînşiĭ la amîndouă părţile, şi cînd nu se află vre-unul în Divan, la vadeaua însemnată, apoĭ acela trebue să plătească gloaba; un ţăran 25 galbenĭ, un mazil 100 şi un boer 600, neputînd să facă la aceasta nicĭ o îndreptare, fără numaĭ atuncĭ cînd poate să arăte că a fost împedicat de vre-o boală, sau cu vre-o slujbă domnească, sau cu altă treabă poruncită de ceĭ maĭ marĭ".

Care erau pricinile *cele maĭ micĭ*, pe care puteau să le judece aceştĭ judecătorĭ, şi care *cele marĭ*, rezervate competinţeĭ Divanuluĭ, nu se ştie. Probabil că, în lipsa unuĭ criteriu, hotăra chibzuinţa judecătoruluĭ.

Se pare, însă, că maĭ tîrziu competinţa acestor judecătorĭ a fost mărită, adică puteau judeca orice pricină. Aceasta rezultă din un hrisov domnesc de la 1803, prin care domnul Moldoveĭ Alexandru Constantin Suţu, numeşte judecător, la ţinutul Hîrlău, pe medelnicerul Neculaĭ Pascal, şi în acest *decret*, prin care se arată cum trebue să se procedeze la judecata pricinelor, nu se limitează faptele care se dau în competinţa judecătoruluĭ.

Iată cum glăsueşte acest hrisov:

Io Alexandru Constantin Suţu Voevod, cu mila luĭ Dumne-„zeu Domn ţăriĭ Moldoveĭ.

„După domneasca noastră purtare de grijă ce avem asu-„pra punereĭ la cale de a se păzi către toţĭ de obştie o cum-„pănă a dreptăţiĭ, care este cea maĭ întăĭ datorie a oblăduireĭ „noastre, cum şi după osebită a noastră ĭubire ca să cuprindem „cu domneştile mile, în cît se va putea, pe fieştecare după a „luĭ stare, între alte bune orînduelĭ, luînd Domnia mea aminte „şi pentru pricinele de gĭudecăţĭ a lăcuitorilor ţăriĭ aceştia, şi „socotind spre îndestularea lor şi neaparată odihnă la toate ţinu-„turile, împreună cu eĭ, am orînduit giudecător, precum şi la „ţinutu Hîrlău, pe d-luĭ med. Neculaĭ Pascal.

„Decĭ cată şi ca pe unul ce Domnia mea te-am ales şi „te-am rînduit spre aceasta la acel ţinut, supuindu-te datorieĭ „ce aĭ a păzi, maĭ întăĭ pe *toţĭ aceĭ ce vor veni cu jalobe şi pri-„cinĭ de gĭudecăţĭ*, să-ĭ primeştĭ cu blîndeţă şi cu liniştită luare „aminte; să le daĭ ascultare la arătările ce vor face, şi cerce-„tînd cu luare aminte dovezile asupra pricineĭ ce vor arăta a-„mîndouă părţile, în ce chip veĭ da dreptate, fără a părteni, „*veţi* judeca şi *veţĭ* da carte de giudecată la partea ce se va că-„dea însă pricineĭ şi împlineliĭ ce vor fi acele, hotărîndu-le prin „cartea de gĭudecată.

1) Trebue să înţelegem, prin *amîndoĭ*, pe *amîndouĭ* părţile prigonitoare.

„Săvîrşirea împlinireĭ vor face ispravniciĭ ţinutuluĭ, cărora „şi împlineala luĭ este rînduită să o ieĭ; pentru care să ţineţĭ şi „condică unde să se treacă atît cărţile de gĭudecată; cum şi pri- „cinele şi jalobe şi orĭ ce alte se vor cerceta, cum şi pentru pri- „cinile de hotărît ce se vor întîmpla, la care veţĭ fi rînduiţĭ orĭ „singur ori cu alţiĭ împreună. După poroncile Domnieĭ mele, ce „se va da, pentru cărţile de hotărît veĭ urma, silindu-te cu toate „chipurile spre aflare şi descoperire adevăruluĭ. Şi aşa la toate „urmînd, spre răsplătire veĭ (fi) cuprins cu osebite mile a Dom- „nieĭ mele, ĭar împotrivă urmînd, cea maĭ mică poftă nu va fi „suferită".

„1803 dechemvrie 1".

După cum se vede, nu numaĭ cu judecăturul nu se desezisa de unele judecăţĭ, pe care trebuĭa să le trimeată la Vornicul cel mare, sau la Divan, dar din potrivă, Domnul putea însărcina pe judecător să cerceteze unele pricinĭ, şi să le hotărască.

Se maĭ vede că executarea cărţilor de judecată se făcea de către ispravniciĭ ţinutuluĭ, de către puterea administrativă, şi ispravniciĭ, in cea ce priveşte această executare erau puşĭ sub controlul judecătorilor.

Nu ştiu dacă se găseşte undeva vre-o condică în care judecătoriĭ erau obligaţĭ să-şĭ înscrie cărţile lor de judecată, din care s'ar putea căpăta aşa de multe şi interesante cunoştinţĭ.

Se pare că judecătoriĭ aceştia au fost desfiinţaţĭ o bucată de vreme, deoarece un hrisov din 1825, vorbeşte despre *înoirea şi îndreptarea acelor de maĭ nainte obişnuite gĭudecătoriĭ pe la ţinuturĭ*

Acest hrisov, prin care bunicul meu a fost numit judecător la ţinutul Herţiĭ are cuprinsul următor :

„*Io Ioan Sandu Sturza Voevod cu mila luĭ Dumnezeu Domn* „*ţăriĭ Moldoveĭ.*

„Indoită datorie socotind către această ţară încredinţată „nouă de la pronia cerească, aceĭa adică ce se atinge de dreapta „oblînduire şi aceĭa a uneĭ patrioticeştĭ simţirĭ, cu prisosinţă şi „maĭ strîmtătoare se alcătuesc îndeletnicirile noastre spre a do- „vedi cu fapte domneasca noastră îngrijire şi milostivnica plecare „către toate stările, şi părintescul nostru ochiu este neadormit „privighitor spre împlinirea tuturor mijloacelor care privesc spre „fericirea supuşilor noştri, şi spre a ridica din mijloc toate acele „ce le îngreunează liniştita lor petrecere. De pildă, ni sunt cu- „noscute neîndemănările cele până acum a celor ce avea pricinĭ „de gĭudecăţĭ, *care era datorĭ să alerge la divanurile de aicĭ*, a „perde cîte odată cele maĭ gingaşe şi maĭ scumpe vremĭ a anu- „luĭ, din pricină că divanurile îmbulzite de nenumăratele pri- „cinĭ, nu era în stare a cerceta în grabă toate pricinile, şi du- „pă îndestulă stăruire, urmînd la unele din pricinĭ a se face

„cercetare la fața locului, *se întorcea cu poronci către dregă-„tori, spre a se da de acolo mai întăi lămuriri acestora*, și du-„pă a doua sau și a treia năzuire a jăluitorilor la Divan, a-„bia putea să se facă curmare după dreptate, încît unora se pri-„cinuia dintru această zăticnire de la alte interesuri, iar altora „de istov sărăcire. Pentru aceasta de cuviință am găsit *a învoi „și a îndrepta așezarea acelor de mai nainte obișnuite giudecătorii „pe la ținuturi,* socotind că *la aceste avînd a-și lua începere cer-„cetarea tuturor pricinelor de giudecată acele mai mici, vor putea „a-și lua de la acestea curmare a lor, fără a mai fi silit jălui-„torul să alerge pe la Divan*, cu simțitoare cheltuială, iar acele „mai mari, care nu se vor putea sfîrși acolo, vor veni lămurite „întru înfățoșarea și cercetarea divanurilor de aici, și aceasta va „sluji și spre buna dumerire și ușurință giudecătorilor, și spre „mai mare grabnică hotărîre pricinilor, prin care se alcătuește „conțare de vreme acelor ce se giudecă.

„Și dar *făcînd înadins ponturi cu lămurită arătare a dato-„riilor acestor giudecători și a întinderilor în pricinile ce li se vor „înfățoșa și a datoriilor celor ce vor avea pricini de giudecați*, „iată de la 15 a lunei lui Iulie, rînduesc la ținutul Herții, giu-„decător pe D-lui Sărdarul Ioan Gorovei, în locul Sărdarului „Mihalache Botezat, care va urma întru toate datoriile sale, ce „se cuprind prin ponturile Domniei mele, făr a se abate din po-„trivă, poroncind și d-lor dregători de ținutul acela, ca să deie „rînduitului giudecător tot cuviinciosul agiutor, spre urmare în-„tocmai acelor cuprinse prin ponturile arătate mai sus, prin care „sînteți datorii împreună a le păzi întocmai“.

1825 iulie 15.

Din acest document rezultă că judecătorii de pe la ținuturi care funcționau pe la 1803, de la un timp oare-care au fost desființați; că boerii de rangul întăi, cari, pe timpul lui Cantemir aveau puterea de a face judecăți prin ținuturile lor, perduse acest drept; că într'o vreme, judecățile chiar cele mai mici se făceau numai la Divan, care însărcinau pe dregătorii ținuturilor să facă primele cercetări, în baza cărora Divanul se pronunța și că Ion Sandu Sturza a reînoit așezarea vechilor judecătorii pe la ținuturi, li le-a *îndreptat*, adică a determinat competența și procedura de urmat, în aceste judecăți, prin *ponturile* făcute înadins în acest scop. Ar fi extrem de interesante aceste ponturi, pentru închegarea istoriei așezămintelor noastre judecătorești, chestiune încă așa de puțin luminată. Poate că cercetări mai întinse ne-ar duce la un bun rezultat.

Artur Gorovei.

CU FIRELE DE-ARGINT DIN PĂR...

Trec repezĭ aniĭ tinereţeĭ,
Nicĭ nu-ĭ simţeştĭ ce repezĭ sînt,
Orbit de strălucirea vieţeĭ,
Tu zborĭ cu pletele în vînt.

Pînă 'ntr-o zi schimbătoare
Cînd te opreştĭ din zbor, căzut;
Şi-atuncĭ te'ntrebĭ: dar ce am oare?
„De ce-am rămas, aşa, pĭerdut?..“

Un gol imens atuncĭ simţĭ par'că
Şi'n sufletul şi'n jurul tău,
Marĭ lacrime în ochĭ te'ncearcă
Şi' inimă părerĭ de rău...

Şi cît de trist, vaĭ, îţĭ daĭ samă,
Că e ceva pe vecĭ pĭerdut,
Că'n pînza care se destramă
Intăĭul ochiu a apărut...

Dar tu, ĭubita mea, nu plînge.
Nu plînge aniĭ carĭ trec,
Ci'n mîna ta mîna mĭ-o strînge,
Ca ochiĭ'mĭ plînşĭ pe eĭ să-ĭ plec;

Şi mîngîe-mă'n desperare
Ş'ascunde-mĭ tristul adevăr,
Ce-l simt, ce-l văd cum îmĭ apare
Cu firile de-argint din păr...

Gordon.

RUGĂ

O! Suflet blînd, iubita mea din vise,
Departe veşnic fi-voi eu de tine,
Căci veşnic eu voi cerceta abise
Şi veşnic tu nemărginiri senine;
O! Suflet blînd, iubita mea din vise.

Din ochii tăi trimete-mi o solie,
O lacrimă pe-o rază de lumină,
Trimete-mi-o în dar... căci cine ştie
De-oi mai vede lucirea lor senină.
Din ochii tăi trimete-mi o solie...

Inchide'n ea amarul şi durerea
Ce-a sbuciumat fiinţa ta duioasă;
Inchide'n ea... că'n urmă mîngîerea
Te-o alina—iubita mea crăiasă—
Inchide'n ea amarul şi durerea.

Eu oi primi ca un învins solia,
Supus oi asculta tot ce-mi va spune;
M'oi resemna, căci pururi pribegia
A fost motiv de dor şi rugăciune,
Eu oi primi ca un învins solia...

CÎNTEC

Poezie, poezie, glas de mîngîere,
Soră zărilor senine,
Uşurează-a mea durere,
Fii de-acum şi pentru mine
Glas de mîngîere...

Poezie, poezie, psalm de nemurire,
Cîntă-mi într'o melodie,
Cîntă Artista mea iubire,
Ce-a făcut din poezie,
Psalm de nemurire.

Poezie, poezie, plînsul uşurării,
Tîngueşte-acuma plînsul,
Plînsul crud al desperării,
Căci veni-va după dînsul
Plînsul uşurării...

Botez A. Demostene.

ETIMOLOGII

Aplíe (Dobrogea), funia cu care rîdicĭ o pînză, un steag (fr. *drisse*) vine de la ngr. ἁπλή, aplie, care e turc, *habl*, odgon.

Arol și **areșca**, fețele monetei la joc, corespund cu „pajura și scrisa" maĭ pe romînește. *Arol*, dat de Academie ca necunoscut nu e alta de cît rus. *orelŭ*, pronunțat *areol* sau *arĭol*, pajură. Iar *areșca*, cutoate că există ung. *iráska*, scrisoare (după cum am aflat de la d-l Lacea din Brașov), trebuĭe să ne fi venit tot prin Slavĭ.

Beligíŭ (Mold. sud. Dobr.), scandalagiŭ, sfădăĭos, vine de la turc *biliğí*, savant, știutor.

Bigi-Bigi, V. Gigea.

Blazgónie, (Mold. nord) znoavă, istorie, e pol. *blazgon*, palavragiŭ.

Bleasc, (Trans. Bucov.), suflet de animal, vine de la vsl. *blêskŭ*, fulger, strălucire, probabil prin aluziune la strălucirea ochilor sau la strălucirea flăcăriĭ, sufletuluĭ sau a vieții (care e o ardere lentă). Din aceĭașĭ rădăcină vine bulg. *blêskam* și *blêšty*, scînteĭez, sîrb. *blještiti*, a pîlpîi, ceh. *blésti*, a flecări, și vsl. *blesti*, a flecări, de unde vine și rom. *a blești*, a răspunde cu jumătate de gură sau cu limba încurcată, a vorbi plicticos, (*a blehăi* sau *a lehăi*, cum se maĭ zice în Moldova), a mișca încă puțin din coadă înainte de a muri (vorbind de șerpe). Cu înțelesu de „abea trăĭesc, tînjesc, gogesc, vegetez", l-am găsit întrebuințat de d. Iorga: *bleștește bĭetul creștin ca o ĭarbă mîncată la rădăcină* (Neamul Rom. p. Pop. II, 435).

Ca verb transitiv, *bleștesc* înseamnă și „moleșesc", ca în fraza *vinul l-a bleștit* (Mold. Munt.), prin aluziune la moleșirea limbiĭ. sau coadeĭ unuĭ trup leneș sau aproape de moarte.

Ast-fel, *bleștesc* apare rudă cu *blejesc* (*blejit de beție, de oboseală*. Muntenia), care nu vine de la *bleg*, precum și cu *bleojdesc* (holbez: *bețivul bleojdi ochiĭ*) și cu *pleoștesc* și alte imitative nenumărate care conțin grupa *bl, fl, pl, gl*. Această grupă arată huĭetul mișcărilor limbiĭ, flacăriĭ, șteaguluĭ, valurilor și altor lu-

crurĭ. Exemple se pot cita zecĭ, sute și miĭ din toate limbile (*bîlbiĭ, fîlfîĭ, pîlpîĭ, gîlgîĭ, bleștesc, bleojdesc, pleoștesc*, vgr. *paphlazo* și altele), extraordinar de numeroase la Romînĭ și Slavĭ.

Nu cred că *bleasc* va fi însemnat odată „balele animalalor" (cum zice Sextil Pușcaru în Tribuna, Arad, 13 Maĭ 1911, N-rul 109) fiind-că se zice prin Transilvania *îmĭ lasă gura bleasc*=îmĭ lasă gura apă. *Bleasc* a ajuns la acest înțeles prin aluziune la moleșirea guriĭ, fălcilor și limbiĭ la oameniĭ pofticĭoșĭ, cum îs Țiganiĭ. *Bleasc* chear se poate considera ca substantiv abstract de la cuvintele slave citate maĭ sus. Mișcarea, moleșirea, arderea sau scînteĭarea îs ideĭ înrudite, și de aceĭa, nu e nicĭ o greutate în evoluțiunea de la *bleasc* la *bleștesc* orĭ invers.

Înrudit cu acestea e și *lișteav* (Munt. est) și *leșteav* (Munt. vest), foarte ud, leorcă (*el era lișteav de apă, brazda era lișteavă de apă*), care vine de la sîrb. *blistav* și bulg. *blêskav*, strălucitor, precum și adverbu *bleașcă*, leorcă (*ud bleașcă*. Mold. nord).

Bleștesc, V. Bleasc.

Bobleț, Gogleț și **Cocleț** îs rude. Ele conțin rădăcina *bob, gog, coc* din *boboșat* (=*bulbucat* în Muntenia), *gogoașă, gogoman, goglează* (și *fofează*), *cocoașă, cocolesc, cucuruz, buburuz*, sîrb. *kukuruz, mumuruz* (popușoĭ), bulgar. *kokoleza, kukuleaza* (urechelniță) și altele nenumărate. Iar sufixu *-eț* e aicĭ rudă cu *ez, uz* din *cocleț, goglează, fofează, hurez, cucuruz*, bulg. *kukuleaza* etc. *Bobleț* și *gogleț* înseamnă „gogoman. prost", ĭar *cocleț* e ochĭul (nodul) pe care-l face firul la țesut, decĭ tot ideĭa de „rătund". De aicĭ (de la *goglează*) vine *goglejan, goblezan, goblizan* (Mold. sud) și *coblizan* (Mold. nord), măgădăŭ. lungan, găligan. Bulg. *kukuleaza* e tot una cu rom. *curculez*, gărgăriță, *calandra granaria* (Damé). *R* s'a intercalat ca în *cocolesc, corcolesc* orĭ *cocoțez, cucuțez, gurguțez*. Vezĭ la **ghemotoc** și **titirez.**

Bomprés, în marină, catargul cel mic și înclinat care e înfipt în botul corăbiiĭ, vine de la it. *bompresso*, ngr. *bompréso*, de la fr. *beaupré*, care vine de la engl. *bowsprit*.

Brunél, un fel de stofă neagră de lînă din care se fac ghete bătrîneștĭ, vine de la fr. *prunelle* care se pronunță și *brunelle* cînd are înțelesu de „porumbă, porumbrea, tîrnoslivă" (Petit Larousse illustré).

Buhadă (a spăla rufele la buhadă=a le pune, după spălătură, într'o putină și a le opări cu leșie), despre care am zis în convorbirile Literare din Nov. 1910 că vine de la bulg. *bugada*, vine maĭ de departe, și anume de la ngr. *bugàda* și *bogada*, leșie din it. *bucato* sau provențalul *bugada*, care corespunde cu fr. *buée* de la verbul *buer*, a face leșie, care și el vine de la vgerm. *bukon*=ngerm. *bauchen*. Bulg. *bugada* vine din ngr. (Vezĭ Hatzfeld, Dict. gén. și Meyer-Lübke, Rom. Etym. Wörterb. Heidelberg, 1911, pag. 102).

Bodroanțe, cotroanțe, cotrențe, cotroașe (Mold. Munt.) și **corcoațe** (Munt.), fem. pl., cu înțelesul de *borfe, bulendre, haĭne* și *alte lucrurĭ vechĭ*, vin din

rădăcina *bod*, *cotr*, *corc*, care e aceĭașĭ ca în *îmbodolesc*, *îmbobolesc*, *înfofolesc*, *cocolesc*, *corcolesc*, *cocoașă*, *gogoașă*, *gorgoaze* etc.

Cacaleț, un sat din Romanațĭ, vine de la bulg. *skakalec*, lăcustă. V. Turcaleț.

Corniză (Mold.) lemnul de care se atîrnă perdelele, numit în Muntenia *galerie*, vine la turc. *korniza*, de la ngr. *kornìtza* care vine de la it. *cornice*, de unde vine și fr. *corniche*, Tot pe cale turcească: bulg. *korniza*, rus. *karnizŭ*.

Cărpănos (Mold.) zgîrcit la lucrurĭ micĭ, poate veni orĭ de la *carpăn*, forma moldovenească în loc de *carpen* (prin aluziune la greutatea cu care se taĭe lemnu fibros al carpenuluĭ), orĭ de la *a se scărpina* (prin aluziune la gestul avaruluĭ, care se scarpină 'n cap cînd e silit să deĭe). Căderea luĭ *s* inițial nu prezentă nicĭ o dificultate. Exemple avem numeroase: vgr. *grapho*, lat. *scribo*, bulg. *kŭrcam* și *skŭrcam*, scîrțîĭ, rom. *cobor* și *scobor*, *coroboĭos* și *scorbură*, *corogesc*, *scorogesc* și *scorojesc*, *chivernisesc* și *schivernisecc* și alte multe.

Chichirez. V. Titirez.

Chíftiriță și **Chíștiriță**. (Mold. sud) un insect mare care scurmă pămîntul (gryllotalpa), e altă formă în loc de *chișchiriță*, *cheșcheriță*, *chichiriță*, *checheriță*, păduche de oaĭe și de porc, de la bulg. *kekerica* (c=ț), broscă, orĭ de la altă formă dialectală, rudă și cu forme ca rus. *ĭáščerica*, sîrb. *guščerica* rom. *gușter* și *gușteriță*.

Chilimoață, chilomoț chilimboț și **golomoț** (Mold.), plăcintă sau prăjitură proastă, prăjitură făcută de copiĭ, vin dintr'o formă **gomoloț*, rudă cu *gămălie*, rus. *gomòla*, grămadă, boț, și celelalte forme slave pe care le dă deja Cihac (114). *Chilimboț* poate fi influențat de *boț*. *Golomoț* se zice și în Muntenia cu înțelesul de „*glomotoc*, mototol“, cu care de altfel se și înrudește.

Chírpícĭ, neutru singular, cu însemnarea de „cărămidă nearsă, ci numaĭ uscată la soare“. cum se obișnuĭește în Dobrogea, vine de la turc. *kirpiğ* și *kerpiğ*, de unde vine și bulg. rus. *kirpičŭ*.

Cĭocîrlan, Cĭocîrlie provin din impresiunĭ auditive cauzate de cîntecul acesteĭ păsărĭ. Decĭ *cĭocîrlan* nu vine de la *cĭoc* (cum am zis în numărul din Nov. 1910 pag. 1003, din Conv. Literare). La această concluziune am ajuns prin comparațiune cu formele dialectale și cu cele din limbile străine. De exemplu: *țîrloĭ* și *țîrlug* (glosarul luĭ Vicĭu)=cĭocîrlan. *Țîrloĭ* însamnă și *țuțuroĭ* (cum se zice în Oltenia) și *cĭucĭur* (cum se zice în Muntenia) și e rudă cu verbul intransitiv *a cĭurui* (a curge șiroĭ, bulg. *čurkam*), cu *șiroĭ*, *șuroĭ*, *jinloaĭe*, *gîrlă* (vsl. *grŭlo*) cu *a țîrîi* (bulg. *cirikam*), cu *a ciripi* (ung. *csirpelni* etc.), cu *țurluĭ țurloĭ*, *burluĭ*, *burlan*, *gurluĭ*, și altele (Conv. Lit. 1910 pag. 1003). Tot aicĭ se raportă și ngr. *tsutsulianos*, cĭocîrlan, *tsitsirizo*, țip, *tsirla*, diaree, și bulg. *čevrŭliga* și *čučuliga*, care, și ca înțeles, și ca formă, îs chear rom. *cĭocîrlie*, *țîrlug* orĭ *țîrloĭ*. Tot aicĭ: *titilig*=tulnic (fluĭer) de salcie, *titilic*, *tilincă* și *titilincă* (ung. și rutenește *tilinka*, luat probabil de la Romînĭ), *trulișcă*, *tuturez*, *tutoĭ*, *țițîlic* (urcĭoraș), *tulnic* și altele date de Vicĭu. V. Titirez.

De la ideĭa de „sunet ascuțit“ ușor s'a trecut la cea de „ascuțiș, țuguĭ, vîrf, pisc, bot, fluĭer“ (Conv. Lit. 1910. pag. 1005 la *pișcoace*). Exemple avem nenumărate, precum : *cĭucĭur*, *țuțuroĭ* *țîrloĭ*, *fluĭer*; *pisc*, *cucurigu* (casă țuguĭată) și altele.

Tot de rădăcina asta auditivă ține și *țuțuĭan* (cĭoban de la munte și țăran de aspect sălbatic, robust și înalt), care nu e alta de cît ngr. *tsutsulianos* (cĭocîrlan), luat de Grecĭ de la Romînĭ. De la „sunet ascuțit“ s'a trecut la „țuțuĭ“=țuguĭ, moț, căci *cĭocîrlanul* are și voce ascuțită, și moț ĭar *țuțuĭanul*, care e un nume dat ca și *moț* (Moțiĭ din Ardeal) are căcĭula țuguĭată adică are *țuțuĭ* sau *țuguĭ*.

Șăĭneanu (dicț. ed. II) zice că acest nume s'a dat după moțu de păr al capuluĭ. Eu cred că maĭ degrabă după căcĭulă. Și apoĭ, părul unuĭ cĭoban nu e țuguĭat orĭ moțat.

Mergînd maĭ departe cu rudenia, dăm de *țurțurĭ*, *țîrțîră* (măzăriche de gheață), *zorzoane*, *zurgălăŭ* (ung. *zörgelni*, a zornăi) și altele multe.

Cĭoveĭ și **Cĭuveĭ** (Mold.), pl. *eĭe*, lucru mic, bucățică, surcică, vine de la sîrb. *čivija*, bucățică de lemn. Exemple : *în acest paravan încap multe cĭoveĭe*, *ca într'o camară* (Sadoveanu, Viața Rom. 3, 1911, 384), *ĭa maĭ pune niște cĭuveĭe 'n foc ca să ardă maĭ bine, ĭa dă 'ncolo cĭuveĭele istea care 'ncurcă lumea !*

Cĭublă (Mold. sud la țară), un vas da vre-o zece litri compus din doage și întrebuințat la măsurat lucrurĭ uscate, e de origine greco-latină, de unde vine și germ. *kübel* și pol. *kibel*, *kibla*.

Cocale neutru plural, (Munt. Buzău) mînĭ sau picĭoare slabe (ironic), vine de la bulg. *kokal*, os, care vine de la ngr. *kókkalon*, os.

Cocleț, V. Bobleț.

Colcotușă, V. Corcoduș.

Corcoațe, V. Bodroanțe.

Corcodușă (Munt.), **Curcudușă** (Mold.), **Culcudușă** și (în Trans.) **Culcuduță** și **Colcotușă** un fel de prună, conține aceĭașĭ rădăcină *coc*, *corc*, *colc* ca și *cocoașă*, *gogoașă*, *cocolese*, *corcolesc* etc.

Cotelesc și **scotocesc**, caut prin toate părțile, cercetez amănunțit, par a se deriva dintr'o rădăcină *cot*, care e în bulg. *kotilo*, „gonesc din vizunie“, cum va fi fost înțelesu primitiv.

Cotroanțe, cotrențe, cotroașe, V. Bodroanțe.

Culcudușă, V. Corcodușă.

Culcuduță, V. Corcodușă.

Cupesc (Munt. Mold.), cos greșit așa în cît o bucată de stofă să fie întinsă, ĭar bucata opusă încrețită (grămădită), vine de la vsl. *kupiti*, a aduna (Cihac, 87, la **căpiță**).

Curcudușă, V. Corcodușă.

Curculez, V. Bobleț.

Devlă, cap de om prost, e bulg. *dêlva* și *delva*, chĭup, vas mare de lut de ținut apă. Evoluțiunea înțelesuluĭ e ca și de la lat. *testa*, chĭup, hîrb, it. *testa*, rom. *țeastă*, etc.

Dril (Munt.), doc, pînză groasă de bumbac orĭ de cînepă din care se fac corturĭ, haĭne de vară și altele, vine de la germ. *drillich*=it. *traliccio* și fr. *treillis*, pînză de sacĭ, derivat și el de la lat. *trislicium*, clasic *trilix*, *trili-*

cis, în treĭ ițe.

Dumitriță (Mold.), tufănică, crizantemă, vine de la numele sfîntuluĭ Dumitru, fiindcă atuncĭ înflorește. Ngr. *agiodimitrula*, bulg. *dimitrovče*. (Numele eĭ după numele sfîntuluĭ Dumitru e menționat și la Panțu, care zice greșit *dimitriță*.

Dușăg (Mold. sud), saltea, e turc. *döšek*, saltea, sîrb. *dušek*.

Fălmătuc, V. Ghemotoc.

Florean (Galațĭ), o păsărică verzie cu o pată gălbie la gușă, maĭ mare de cît scatiul, în zoologie *fringilla chloris*, vine de la turc, *floria*, florean. orĭ de la ngr. *flóri*, florean=vgr. *chloris*, florean. Italieniĭ zic *fiorrancio*, florean. In Ardeal se zice *florinte*, în Muntenia *guruĭ*, după cîntec.

Fofează, ca formă, e o variantă a luĭ *gogleazǎ*, ca *folmotoc*, *înfofolesc* față de *glomotoc*, *gogolesc*. V. Bobleț și titirez.

Fofîrlíca, Fofîrlíga și **Fofîrlíchea** (Munt. Mold.) în locuțiunea „a umbla cu fofîrlica“, a umbla cu șoalda, a căuta să înșelĭ, a te substrage de la muncă, e un cuvînt bulgăresc de aceĭașĭ formă cu *čevruliga*, cĭocîrlie, în care *liga* e un sufix ca și în rom. *mămăligă*, *săpăligă*, *țăpligă*, *vrotilică*, *cĭovlică*, ĭar *fofîr* o interjecțiune oare-care ca în rom. *fofează*, *fofelniță*, *foflenchĭ*, *fofolog*. De aceĭașĭ formațiune îmĭ pare și *paparudă* și (Mold. nord) *păpălugă*, bulg. *peperuda* și *peperuga*, fluture, sîrb. *pepeljuga*, lobodă.

Fofoloc, V. Ghemotoc.

Folmotoc, V. Ghemotoc.

Folomoc, V. Ghemotoc.

Gălămóz (Mold. nord) și **Hămujdie** (Mold. sud), harmalaĭe, mare zgomot și dezordine, îs două forme înrudite. Ele-s luate de la Slavĭ, la care avem: ceh. *hlomoz* (Șăineanu, ed. II, Adaos), sîrb. *glomot* și *gomot*, care e curat romînescul *zgomot*, și altele.

Geliște, V. Vĭeliște.

Ghemotoc, ghĭomotoc, ghĭolmotoc, glomotoc, holmotoc, folmotoc, fălmătuc, folomoc, fofoloc, șomoltoc, moștolcă, cu înțelesul de „sul de haĭne orĭ de pînză“ și „mototol“, vine de la o rădăcină *ghem*, *glom*, *fof*, etc. care e înrudită cu *bob*, *gog* etc. din *îmbobolesc*, *îmbodolesc*, *înfofolesc*, *încotoșmănez*, *bobosat bulbucat*, *buburuz*, *cucuruz* (și sîrb *mumuruz*), *cocoloș*, *gogoloș*, *gogoașă*, *goglezan*, *fofolog* (prost), *motolog*, *budulac* (prost), *tofolog* (patic, cu picĭoare scurte), *holomocesc*, *gomoloțesc*, *golomoțesc voltomocesc* (Vicĭu, Glosar), *tăvăluc*, *vălătuc*, *învălătucesc* și altele multe la Romînĭ și la alțiĭ. Vezĭ la **Bobleț** și **Chilimoață**.

Gígea și **Gigíca**, adj. invariabil care în limba copiilor înseamnă „frumos“. vine de la turc. *ǧiǧi*, cu acelașĭ înțeles. Tot de aicĭ vine și *bigi-bigi*, un fel de gelatină înșirată pe sfoară pe care o vînd acadelariĭ cu 5 banĭ bucata, turc. *ǧiǧi-biǧi*, pompon, egretă (care tremură ca și gelatina).

Gîgîlice, ființă sau lucru foarte mic (*o gîgîlice de copil*, *de lingurița*), nu e de cît altă formă de felul luĭ *pitulice*, în care *lice* e sufix.

Gîlbaj (Mold.) și *-aș* (Munt. est) nu cred că vine direct de la turc. tătar. *kül-basty*, copt în cenușă, ci de la ung, *kolbász*, rus.

kalbasa și *kolbasa*. vsl. *klŭbasa*. Gîlbajĭ, în Muntenia *caltaboșĭ*, se numesc niște cîrnațĭ făcuțĭ din mațele cele groase ale porculuĭ umplute cu carne tocată, orez orĭ pasat și altele.

Gîl-gîl, interjecțiunea care arată curgerea unuĭ lichid din butelie în pahar, există și la Bulgarĭ supt forma *gŭl-gŭl* și *kŭl-kŭl*. Imĭ închipuĭ că există și *gŭgleam*, gîlgîĭ, pe care Markov nu-l dă, după cum există *bŭbleam*, bîlbîĭ.

Gligan, mistreț, e bulg. *gligan* și *glikan*, mistreț, de la *glik*, dinte.

Goblezan, V. Bobleț.

Goglează Goglejan, V. Bobleț.

Gogleț, V. Bobleț.

Golomoț. V. Chilimcoață.

Gorgoaze (Mold.) fem. pl., poame crude, poame, bolbotine, poricale, e o variantă a luĭ *corcoațe*. V. Bodroanțe.

Halămujdíe, V. Gălămoz.

Hàplea, om prost, om care înghite (crede) orĭ ce-ĭ daĭ, e rudă cu bulg. *haplĭo*, haplea, *hapka*, gălătuc, bol alimentar, îmbucătură (=rom. *hapca*). *hapnuvam*, înghit, și altele din aceĭașĭ rădăcină **hap**, care există în multe limbĭ.

Holmotoc, V. Ghemotoc.

Irmíc (Mold. sud), tărîță subțire de făcut borș, e turc. *irmic*, făină groasă. În Mold. nord. se zice *zîtie* (accentul pe *zî*), care pare să vie de la slavul *sito*, sită cum zice și Cihac (345).

Jeliște. V. Vĭeliște.

Jídov (Trans. Olt. Munt. vest), uriaș, gigant, vine de la bulg. **židav*, gigantic, de la *žid*, gigant. Forma *jidov* față de *jidav* e ca *gîrbov* față de bulg. *gŭrbav*, vsl. *grŭbavŭ*. În limba romînească există și forma *jidav* din care vine *jidov*. N'am auzit-o, ci numaĭ am găsit-o scrisă în romanul *Haĭducul*, de Bucura Dumbravă, tradus de T. N. Bucureștĭ, Sfetea, 1908, pag. 110 și 240. Șăĭneanu (Dicț. ed. II) îl derivă de la vsl. *židovinŭ*, Jidan, și zice să se compare cu bulg. *žid*, gigant. De unde va fi venind bulg. *žid*, nu știu. Dar nu cred că rom. *jidov* are vre-o legătură cu Jidoviĭ sau Jidaniĭ. Asemenea nu știu dacă sîrb. *ǧin*, gigant, e rudă cu bulg. *žid*.

Jidovínă (Mold.), adîncătură rîpă pe unde se scurge apa de ploaĭe, vine de la bulg. **dŭždovina*, de la *dŭžd*, ploaĭe, și *dŭždovnica* (c=ț), apă de ploaĭe.

Ligăr (Mold. Munt.), un lemn lung de vre-o opt metri și gros de vre-o 10 c.m. care se întrebuințează la podul caseĭ ca să susție alte lemne, vine de la germ. *lieger*, care zace, fiind că e așezat culcat.

Ligàv. care mănîncă fără poftă, e bulg. *ligav*, căruĭa-ĭ curg balele, de la *liga* scuipat (Munt.).

Lígniță Lícniță, Légniță și **Lémniță** (Mold. sud, Munt. est) în expresiunea „*în odaĭa asta-ĭ* frig ligniță", e foarte frig. vine de la bulg. Sîrb. *livnica* (c=ț). topitorie, adică te topeștĭ de frig e potopenie, e grozăvie, Forma *lemniță* nu e influențată de *înlemnesc*, cum ar crede uniĭ, ci probează că vine chear din **levniță*, ca *pivniță*, *pimniță* și altele multe cu *vn* prefăcut în *mn* deja la Slavĭ. Eu am auzit acest cuvînt în Galați (locul meu natal) și Buzău, ĭar forma *lemniță* în județul Rîmnicu Sărat.

Lișiță, o pasere de baltă, e

maĭ degrabă vsl. bulg. sîrb. *lisica* (c=ț), vulpe, de cît sîrb. etc. *liska*, lișiță. Numaĭ înțelesul e de la *liska*, dar însemnarea e de la *lisica*, maĭ aleș că sîrb. *lisice* însamnă și „lanțurĭ, cătușĭ" ĭar rom. *lișițe* se maĭ numesc și cele douӑ lemne care unesc osia posterioară cu inima caruluĭ. Schimbările de înțelesurĭ la numele de animale îs dese. Așa e ngr. *lakerda*, un pește, de la it. *lacerta* șopîrlă, sau rom. *liliac* de la vsl. *liliïakŭ*, o pasăre de apă, alb. *lelék*, barză, turc. *leĭlak*, barză, rom. *chichiriță*, *checheriță*, *chișchiriță* și *cheșcheriță*, păduche de oaĭe și de porc, *chiftiriță* și *chiștiriță* un insect mare care scurmă pămîntul (gryllotàlpa), de la bulg. *kekerica* (c=ț), broască.

Lĭúlĭu (Mold. nord), nani, interjecțiunea care se intrebuințează la legănat copiiĭ, e bulg. *lĭulka* leagăn, sîrb. rus. *lĭulĭka*.

Lud (Gorj), naiv, nevinovat, e vsl. *ludŭ*, prost, sîrb. *lud*, nebun. Tot de aicĭ verbul *a luzi* (Munt.), a buĭmăci, a năuci. *Zăludă*, dat deja de alțiĭ, e un compus al luĭ *lud*.

Maglavitu, un sat din Dolj, e sîrb. *maglovit*. neguros, de la *magla*, negură, bulg. *măgla*.

Măndalacĭ și **Măndănacĭ**, (Munt. vest), masc. plural, o plantă umbeliferă (*carum bulbocastanum*) cu rădăcinĭ gogonețe aproape sferice și bune de mîncat, vine de la bulg. *mindal*, migdală, ung. *mandola*, *mondola*, germ. *mandel*, care e vgr. *amygdale*.

Mîc, în locuțiunea familiară „*a nu zice nicĭ mîc*", a nu crîcni a nu zice nicĭ cîr, nicĭ mîr, a tăcea absolut, a nu maĭ obiecta nimic, există și la Bulgarĭ supt forma *ni vyk*, ni *gyk* sau numaĭ *ni gyk*.

Mîrlésc (a se mîrli), vorbind despre oĭ, e un cuvînt care poartă stampila slavonizmuluĭ. În zadar încearcă Pascu (Etim. Romîneștĭ, Iașĭ, 1910) să-l reducă la lat. **marulare* de la *mas*, *maris*! Originea luĭ se vede în bulg. *mărlenie*, mîrlire, și în ceh. *mrliti*, a avea mîncărime. Menționază și Cihac forma asta, dar el derivă pe *a se mîrli* de la vsl. *mrŭkati*. Tot de aicĭ *Po-mîrla* (județul Dorohoĭ).

Motóc (Mold.), motan, (Și *motocul nu-șĭ află locul*, Poezie pop.) e rus. *motókŭ*, diminutiv de la *motŭ*. caĭer, de unde vine și *motàtĭ*, a toarce. Aceste forme există în toate limbile slave. *Motan*, se derivă din *motoc* prin schimbarea sufixuluĭ, ĭar *mîrtan* =motan (Olt.) trebuĭe să vie tot de pe aicĭ.

Nacîl (Galați), o plantă de grădină (*impatiens balsamina*), numită și *copăcel* (Buzău) și *pĭersicel* (Prahova) și *slăbănog*, vine de la turc. *nahl* și *nakl*, curmal și pom artificial, cum și este aspectul nacîluluĭ. (Accentul pe ultimă).

Nalangîtă, (Mold.), un fel de prăjitură care cam seamănă cu gogoașa, dar e maĭ puțin dospită (în Muntenia *degețeĭ*, fiind-că e crestată pe marginĭ). vine de la ngr. *lalaggita* și *lalaggi, turc. lalanga*.

Paparudă, V. Fofîrlica.

Prahàviță, Praháiță, Parháiță și **Pîrháiță**, o plantă (bovista plumbea), dată deja de Cihac ca derivată de la vsl. *prahŭ*, praf, are prototipul curat în bulg. *prahavica* (c=ț), dat de Markov.

Decĭ, ca și *plescaviță*, nu e o formațiune romînească, cum zice Pascu în „Etim. romîneștĭ“, Iașĭ, 1910.

Răspéte, (Munt. Trans.), un văl ornat cu crucĭ și sfințĭ care se pune deasupra mortuluĭ, gĭulgĭ, dat la Șăineanu supt forma falsă de *respete* și de origine necunoscută, e vsl. *raspetie*, răstignire, sîrb. *raspéce*, bulg. rus. *raspeatie*, răstignire crucifix. Forma *răspetie*, cu ințelesu de cru„cifix“, se află la Iorga, Negoțul și Meseriile, pag. 235. într'un document de la 1778.

Revizuĭésc, vine de la rus. *revizovatĭ*, ĭar *revizie* de la rus. *reviziĭa*, ca și *divizie* de la *diviziĭa*, și așa maĭ încolo, cu terminațiunea *-ie* în loc de *-iune*.

Rodan, (Munt. vest), roată de depănat, cicăric, e ngr. *rodani*, d. *ròda*, roată, d. it. *ruota*, roată.

Sacfiu, (Trans. Dicționarul luĭ Panțu), garofă, e ung. *szegfü* garofă.

Sal (la Siret), plută mare compusă din altele maĭ micĭ, vine de la turc. *sal*, bulg. *sal*, ngr. *σάλι*.

Sălaĭ (Mold. Munt.), însăilătură, locu însăilat, vine de la ung. *szál*, ață. De aicĭ vine și verbul *a însăila* și substantivul *sàilă* însăilătură. *Sălaĭul* se maĭ numește și *saĭa* (din aceĭașĭ origine, dar influențat de turc. *saĭa*) și *șulal* și *șular* (de unde e și verbul *a înșulărĭ*).

Saltamarcă și **Santamarcă**, un fel de vestă, un fel de haĭnă cu guler foarte lat care cade pe spate cum maĭ poartă și azĭ țăraniĭ bulgarĭ și romînĭ pe malu Dunăriĭ, vine de la turc. *saltamarka* care nu e alta de cît it. *saltambarco* și *santambarco*, care corespunde cu fr. *saute-en-barque* un fel de haĭnă scurtă de marinar. Zic și Bulgariĭ *saltamarka*.

Sărăntóc, -oacă (Munt. Trans. Ironic), sărac. sărăcuț, vine de la vsl. *siratŭkŭ*, orfan, ca *dobitoc* de la *dobytŭkŭ* și cu *n* din *nătîntoc* (**natîngtoc*), nătîng.

Scotocesc, V. Cotelesc.

Slim (Mold. nord), **Slin** (Mold. sud) și **Slină** (Munt.), unsoare care se prinde de haĭne. de părul capuluĭ, de mașinĭ etc., vine de la sîrb. bulg. rus. *slina*, scuĭpat, bale.

Șomoltoc, V. Ghemotoc.

Stóriște și **toriște** e bulg. *toriște*, de la *tor*, băligar, sîrb. *tor*, țarc, îngrăditură. de unde și alb. *turișt*, stînă (Etimologie dată și de alțiĭ înaintea mea). *Storiște* înseamnă „loc bătăturit între semănăturĭ“ (Buzău) ĭar *a face storiște* înseamnă „a murdări locu prin prejur, cum fac copiiĭ cînd mînîncă“ (Buzău). Maĭ înseamnă și „loc de adunare“, ca în acest exemplu: *„un stol de potîrnichĭ care-șĭ aveau storiștea acolo“* (Brătescu-Voĭneștĭ, Viața Rom. II, 9, 344). Pentru alte forme, ca *turiște* și *țuliște*, vezĭ glosarul luĭ Viciu, Pascu (Cimiliturĭ, 233—234) și revîsta Șezătoarea (III, 83 și 91), unde înseamnă și „ogrinjĭ, tîrnomeată, resturĭ din mîncarea vitelor“. In Romanațĭ există chear forma *tor* =băligar, tizic, (Revista Ioan Creangă. IV, 250.

Tăpășalnic (Buzău), care merge ca rața și calcă greu ca ursu, vine de la o rădăcină imitativă *tap*, care arată călcătura, ca și fr. *taper* și germ. *tappen*.

Tilincă, V. Ciocîrlan.

Țîrloĭ, Țîrlug, V. Ciocîrlan.

Titirez e un cuvînt format dintr'o rădăcină imitativă care arată huĭetul produs de învîrtitură sau tremurătură și sufixul *-rez*. *Chichirez'* nu e de cît o variantă a luĭ *titirez*. Tot așa: *bubu-ruz* sau *bubu-ruză*, *cucu-ruz*, *mămă-ruță*, *huhu-rez*. Ca rădăcină, *titirez* e rudă cu *dîrdîĭ*, cu bulg. *dărdoriĭy*, dîrdîĭ, cu ngr. *turturizo* și *tzitzirizo*, dîrdîĭ, ĭar rădăcina *dîr-dîr* e rudă cu nenumărate rădăcinĭ de același fel: *cîr-cîr*, *mîr-mîr*, *pîr-pîr*, orĭ *sfîr-sfîr*, și decĭ *sfîrlează*, (care în Muntenia însemnează *titirez*) nu e de cît o variantă în loc de *titirez*. Ast-fel sufixul *-rez*, *rează*, *și -ruz -ruză* se poate prezenta și cu *l* în loc de *r*, ca în *sfîrlează* sau *gog-lează* (minciună gogonată. Munt. vest) sau cu *ț* în loc de *z*, ca în *gog-leț* și *bobleț*, prost.

Sfîrlează poate fi considerat și ca diminutiv de la *sfîrlă* (Șăineanu), și decĭ rudă și cu *zvîrl* și *azvîrl*, care e bulg. *hvărleam*, în dialect *fărleam*.

Originea sufixuluĭ *-rez*, *-ruz*, *-leț*, e în sufixul *-ez*, *-ează*, ca în *fof-ează*, care e o variantă a luĭ gog-*lează* (minciună gogonată în Muntenia și ogrinjĭ în Mold. Rev. Ioan Crengă IV. 188) *gog-leț*, *coc-leț*, ca *în-fofo-lesc* față de *îm-bobo-lesc*, *îm-bodo-lesc*, *coco-lesc* *corco-lesc*, *gogo-lesc*), ĭar *ez*, *uz* se derivă din *eț*, *uț*, adică e un diminutiv, cum se vede din *sfîrlă* *sfîrlează* orĭ *spată*, *spătează* și *spetează* orĭ *gogleț* față de *gog-lează* orĭ *cîcăreață* față de *cîcărează* orĭ *mămăruță* față de *buburuză*.

Cît despre sufixul *-ză* în femininele accentuate pe antepenultima (ca în *cinteză*, *coacăză*, *pupăză*), el e tot una cu *-ez*, *-uz*, dar s'a redus la *-z* (feminin *-ză*) din cauză că l-a părăsit accentul. În loc de *cinteză* se zice și *cintiță*, ĭar în loc de *coacăză* am constatat eu singur forma *coacăță* în județul Iașĭ. Afară de asta, *gorgoaze* (poame crude. Mold) nu e de cît o variantă a luĭ *corcoațe* (bulendre, haĭne vechĭ Munt.), și a luĭ *bodroanțe* (bulendre) și altele multe. Maĭ pune pe *buburuză-mămăruță* sau pe *zorzoane-țurțurĭ*, și vezĭ ce ușor ĭese *-ză* din *-ță*.

Aceste cuvinte-s de origine latină și romînească și au trecut și la vecinĭ. De exemplu, bulg. *kokazi*, coacăze, *kokolĭeza* și *kuleaza*, urechelniță (forficula auricularia), care vine de la rom. *curculez*, un cuvînt pe care-l dă Damé cu însemnarea de „gărgăriță" (calandra granaria) și care se rapoartă la formele bulgăreștĭ cu *cocolesc*, *cocoț* față de *corcolesc*, *gurguț*, sau lat. *curculio* (gărgăriță) față de *cucullio* (glugă).

Maĭ norocos decît toate a fost cuvîntul *cucuruz*, pe care l-au luat toțĭ vecinii Romînilor supt aceĭașĭ formă sau supt formă puțin schimbată (sîrb. *kukuruz* și *munuruz*, turc *kokoroz* etc).

Au și Albanejiĭ acest sufix, probabil luat de la noĭ.

Tulă (Munt.), cărămidă mare de pardosit cuptorul, e turc. *tughla*, *tuvla*, bulg. *tuhla*, alb. *tulă*, macedo-rom. *tuvlă*, ngr. *tuvlon*, olan, țiglă, cărămidă, de la lat. *tubulus*, diminutiv de la *tubus*, tub.

Turcaleț (Mold. Munt.), un fel de zmeu de forma uneĭ pere cu

vîrful în jos, numit și *zmeu turcesc*, vine de la bulg. *tŭrkalec* (c=ț), care se rostogolește, de la *tŭrkaleam*, rostogolesc, *tŭrkalest*, în formă de roată, *tŭrkalo*, roată (pentru *tîrcol*, vezĭ Conv. Liter. Nov. 1910 la Prăstăvălesc). De aceĭașĭ formă cu *turcaleț* e bulg. *skakalec*, lăcustă, de unde vine numele satuluĭ *Cacaleț* din Romanațĭ.

Tŭrnavitu, nume de familie în Muntenia și Oltenia, e sîrbo-croatul *trnovit*, spinos, țepos, care trebuĭe să fi existînd și 'n bulg. supt forma *trŭnovit*, deși în Markov nu e pus.

Țurțurĭ, V., Zorzoane.

Țuțuĭan, V. Ciocîrlan.

Țuțuroĭ (Olt.), bot făcut ca să se scurgă apa la un izvor, bot de ibric, cĭucĭur, e rudă cu *cĭucĭur*, la care se raportă ca *țîrîĭ* față de *cĭuruĭ* (intransitiv) sau bulg. *cuculiga*, cucută, față de *čučuliga*, cĭocîrlie (vezĭ la cĭocîrlan).

Vĭélişte (Mold. Munt), loc expus vînturilor, e vsl. * *vêlište*, de la *vêĭati*, a sufla. Cihac (pag. 509) scrie *jeliște* și *geliște* și le derivă de la ung. *szell*, vînt. *Geliște* e formă dialectală. Se înțelege că Moldoveniĭ pronunță pe *vĭe* ca și în *vĭerme*, γerme și spre nord *jerme*, ca și *fĭerb*, *hĭerb* sau *herb*, *șerb*, *cerb*. Dar în limba literară nu trebuĭe scris de cît *vĭeliște*. Eu am auzit acest cuvînt întîĭa oară în județul Buzău.

Vîslă (Munt.), clădărie, legătură de maĭ multĭ strugurĭ de păstrat pe ĭarnă, e bulg. *vislo*, *svislo* și *sveslo*, cu acelașĭ înțeles. Iar originea luĭ *vîslă*, lopată de luntre, se știe (vsl. bulg. *veslo*).

Vraiște e în loc * *vrahiște*, de la vsl. *vrahŭ*, treĭerare, grămadă, rom. *vraf*. Evoluțiunea înțelesuluĭ a fost de la „treĭerare“ la „loc deschis, casă cu ușile deschise“, pe unde poțĭ cutreĭera cu caiĭ ca în arie. Tot de aicĭ vine și *hraĭ*, hardughie, casă mare (în Mold. nord).

Zambác, crin, maĭ ales roș (Galațĭ pînă pe la 1880), e turc. *zanbak*, popular *zambak*, crin. Există și bulg. *zŭmbak*, crin și ngr. *zambaki*.

Zîtie, V. Irmic.

Zlac, o plantă ranunculacee (dicț. luĭ Panțu), vine de la bulg. rus. *zlakŭ*, ĭarbă.

Zorzoane, ornamente multe pe haĭne orĭ pe alt-ce-va, e un imitativ, o variantă a luĭ *țurțurĭ*, cum am zis la *cĭocîrlan* și *titirez*. In loc de *înzorzonat*, Vicĭu (Glosar) dă și forma *țorțonat*.

(Aceste etimologiĭ îs continuarea seriiĭ din Convorbirile Literare din Nov. 1910 și Aug. 1911).

August Scriban

Profesor de limba latină la Liceul Internat din Iașĭ

PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Asupra trecutului nostru paralel cu al vecinilor; răspuns la „Kulturarbeit des Deutschums in Rumänien de Dr. Emil Fischer“

(Urmare)

Cît priveşte şimplitatea poporuluĭ romîn, pe care călătorul Petancius îl numeşte „ordinar“, răspund că ţăranul romîn are maĭ mult bun simţ; de cît ţăranul german, respectiv e ţăranul sas, care este neospitalier, necĭoplit, mărginit şi murdar în expresiile ca şi în traĭul luĭ.

Iar cît priveşte descîntecul şi superstiţia poporuluĭ romîn, despre care vorbeşte şi autorul Fischer în cartea sa (vezĭ pag. 225), ca isvorîte din lipsa de „educaţie a spirituluĭ şi simţuluĭ“, răspund ca şi în introducere, că poporul romîn avînd o fire poetică „superstiţia face parte din poezia vieţiĭ luĭ“, precum zicè însuşĭ Göthe în zicătoarele sale în proza T. III pg. 105.

Admitem că poporul german nu crede în descîntece, totu-şĭ însă este superstiţios şi idolatru.

Iată dovada: o cronică veche zice că magistrul Iohanek nevrînd să comunice spovedania împărăteseĭ Iohanna împăratuluĭ soţ, fu aruncat în rîul Moldova, care prin secete marĭ ajunsese a fi trecut în vad, iar magistrul un făcător de minunĭ, pe care papa Benedict al XIII-lea îl declară sfînt în 1729 (vezĭ Dr. Diestel pg. 389).

Cît priveşte idolatria poporuluĭ german din Austria, aceasta ne dovedesc micile capele de lemn, sau zid, înşirate dealungul şoselelor, din distanţă în distanţă, care conţin cîte un sfînt cĭoplit în piatră, dar maĭ cu osebire în lemn, vopsit şi îmbrăcat cu haĭne popeştĭ, înainte căruĭa se prostern drumeţiĭ. Iată că ajungem la aceea ce zice Fischer despre noĭ, şi se potriveşte de minune tocmaĭ cu poporul german care: „ ţine cu multă sinceritate la formele cu totul exterioare... ale religieĭ sale fără a se interesa în particular de teologie...“ (vezĭ Fischer, pag. 226).

La drept vorbind, oare nu este cultul bisericeĭ romano-catolice, un cult aparent prin ceremonialul său, ca d. e. punerea luĭ Isus în mormînt, Invierea, Joia verde ş. m. a., care dovedesc cu prisosinţă că nu sunt decît scene teatrale, spre a atrage şi a distra privirea publiculuĭ asistent.

In zadar constatăm aceasta, fiind că tot ce este al Nemţilor, e bun şi frumos, al Romînilor însă, e prost şi detestàbil.

In cele ce urmează, autorul Fischer caută să reoglindească starea ţăreĭ, cu ajutorul unor călătorĭ străinĭ, carĭ în trecerea lor prin ţară şi-au redat impresiile în fuga căruţeĭ. Iată dar observaţiunile luĭ Raicevich din 1788! „Satele din şes sunt peste tot

„foarte sărăcăcioase și au aspectul pustieĭ și mizerieĭ. Casele,
„care s'ar putea numi cu drept niște vizunii, sunt făcute în pă-
„mînt și se numesc bordee. Din depărtare nu se vede de cît fu-
„mul, care ese din coșurile (hornurile)...“

Cetind rîndurile de maĭ sus, fără a cunoaște istoria trecutuluĭ țăriĭ Romîneștĭ, cu drept cuvînt, orĭ-cine îșĭ poate închipui o „Africă Centrală.

Dl. Fischer, care se pretinde că cunoaște istoria și poporul romînesc, anume n'a vrut să releveze cauzele determinante ale aceșteĭ stărĭ de lucrurĭ, spre a face pe străin—căruia anume a fost scrisă această carte—pamflet, să creadă că Romîniĭ ajunseră astfel numaĭ grație ticăloșieĭ lor propriĭ, din care i-au scos la lumină numaĭ Nemțiĭ civilizațĭ.

Ca să fim dreptĭ, vom arăta pe scurt, cauzele care au determinat această tristă stare de lucrurĭ, provocate de lăcomia turcească cu destrăbălarea și abuzurile nesfîrșite ale regimuluĭ fanariot, care adusese țările romînești, până în marginea prăpastieĭ.

Iată ce spune Const. Golescu în însemnările călătorieĭ sale în a. 1824—5—6. tip. din nou și însoțite do o întroducere de Nerva Hodoș, Buc. 1910, pag. LVII, LVIII, LIX: „Aceste ne-
„drepte urmărĭ și nepomenite peste tot pămîntul, i-au adus pe
„ticăloșiĭ lăcuitorĭ întru așa stare...., niște odăĭ în pămînt ce le
„zic bordeie, unde întrînd cinevaș, nu are a vedea alt, decît o
„gaură nu maĭ în pămînt, încît poate încăpea cu nevasta și cu
„copiĭ împrejurul vetreĭ, și un coș de nuele, scos afară din fața
„pămîntuluĭ și lipit cu balegă,—*și după sobă, încă o altă gaură,*
„*prin care trebue el să scape fugind, cum va simți că au venit*
„*cinevașĭ la ușă-ĭ,—căcĭ știe că nu poate fi alt, de cît un trimis*
„*spre împlinire de banĭ, și el ne-avînd să dea, orĭ o să-l bată, orĭ*
„*o să-l lege și o să-l ducă să-l vînză, pentru un an, doĭ, și maĭ*
„*mulțĭ, sau la un boerinaș, sau la un arendaș, sau la cine se va*
„*găsi, ca el să-ĭ slujască aceĭ anĭ, și baniĭ ce să dau pentru slujbă*
„*acelor anĭ, să se ia pentru birul luĭ...*“

„...*Și cînd aceștia, din norocire, prindea de veste că vi-*
„*nea în satul lor zapciu, polcovnicu, căpitanu, mumbașir isprăv-*
„*nicesc, mumbașir domnesc, fugea atît eĭ, cît și muerile lor, și co-*
„*piiĭ, care putéa fugi, prin pădurĭ și pe munțĭ...*“

O! se cutremură mintea omului, când își va aduce aminte că
„*făptura Dumnezeireĭ, omenirea, frațiĭ noștri, câte zece, au fost*
„*așternuțĭ pe pământ cu ochiĭ în soare și o bârnă mare și grea*
„*pusă pe pântecile lor, ca mușcându-ĭ muștele și țânțariĭ, nicĭ să*
„*poată a se feri... Alțĭ creștinĭ, tot pentru dare de bani, au fost*
„*spînzurațĭ cu capu'n jos, și alțiĭ iarășĭ închișĭ în coșare de vite*
„*unde le-au dat fum și alte multe asemenea pedepse*“.

Am scăpat, slava Domnuluĭ, de urgia Turcilor și Grecilor și iată o altă belea, Nemțiĭ, carĭ din dragoste chioară pentru țara noastră, vin dezinteresațĭ!?...., cu sutele și miile, spre a ne dene-

gà trecutul și a ne dăscăli europenește. Doar nu degeaba spune Fischer în pamfletul său că: „*...în toate acele virtuțĭ cetățe-„nești, Germanii erau de demult dascălii desinteresați ai Români-„lor și vor remâne încă multă vreme*“ (vezi pg. 59).

Nu ne îndoim de virtuțile (sic) cetățeneștĭ ale Germanilor, carĭ au fost și sînt—fără îndoială—vrednice de imitat, maĭ ales în urma dovezilor palpabile, în persoana prințuluĭ Eulenburg și Moltke—Harden; virtuțĭ inerente Turcilor și Grecilor și în urma dovezilor recente, și Germanilor!

Și să nu-le fim recunoscători?! Doamne ferește!

Urmează apoi descrierea lui Thouvenel, fost ministru de ext. a lui Napoleon al III-lea, din an. 1839, care zice:

„De la malurile Oltuluĭ și pînă la Bucureștĭ, țara este deșartă; un șes de 12 km. a fost pustiit prin resboaie și de atunci „necultivat... nicĭ un sat nicĭ un ogor... numaĭ la o depărtare „de 40 km. în jurul Bucureștilor, se găsește câte-va sate...“ vezi „pg. 36)

Și în fine urmează o a treia descriere a mareșaluluĭ Moltke, care, scrie: „Aspectul țăriĭ oferă urmele spăimîntătoare ale uneĭ sclaviĭ lungĭ..,“ (pg. 37).

Precum vedem, autorul Fischer a știut cu o dibăcie proprie să înșire mărgăritar lîngă mărgăritar, ca să ne împodobească cît maĭ bine în fața lumeĭ, și să nu-ĭ fim recunoscătorĭ?

Autorul Fischer urmează apoĭ:

„Sașiĭ în Transilvania au fost chiar de la început numeric „prea slabĭ *și in toate ale lor neguștorĭ exlusivi;* din cauza aceasta „eĭ au fost silițĭ să fie adesea-orĭ prudențĭ și circumspecțĭ, pînă la slăbiciune (patimă).

„Trebue să mărturisim că pentru existența lor, ar fi fost „maĭ bine dacă ar fi știut să dea cu pumnul vîrtrs a luĭ Berli-„chinger. Așa este pe acest pămînt rotund, că însușĭ cultura cea „maĭ înaintată devine anemică, cînd lipsește ferul. Astfel ei tre-„buiau să se miște nedecișĭ ba încolo ba încoace și să ție pregătite „la ori-ce timp darurile de onoare, spre a-șĭ dobîndi favoarea dom-„nilor nestatornici... Astfel se plînge cronicarul Brașovuluĭ (zice „Fischer) în indignarea-ĭ patriotică... Brașoveniĭ au multe suflete „și dacă dau unul dracululuĭ, le maĭ remîne un altul pentru străbuni. „Eĭ jură azĭ Germanilor, mîne Polonilor, poimîne Valahilor, apoĭ „Tatarilor și Turcilor și chiar dacă ar veni dracul in chip de om și „le-ar promite vre-un ajutor mincinos, de care eĭ ar simți o ne-„aparată nevoie, ar jurà și luĭ și i-ar da și sufletul lor amanet“. (Vezi pg. 41).

Iată fondul moral al Germanuluĭ, iată Teutonul sălbatec, iată și un om „Doctor în medicină, care are o educație medievală.

Oare nu dau Sașiĭ și acuma sufletul Ungurilor, în contra ideei germane!

Dovadă ultimul Ministru Weckerle.

Ca să dovedim cât de neserios este autorul Fischer în aprecierele luĭ și în ce mod ridicol se contrazice, reproducem cîteva pasagiĭ din savanta luĭ operă (sic), ca parte distractivă; iată-le: *„Ni se pare maĭ mult ca sigur, că Dragoș numaĭ de aceia se de- „cisese să-șĭ așeze scaunul luĭ anume aicĭ (adică în Moldova- „nota aut.), fiindcă se putu răzimà cu aĭ săĭ păstori romînĭ și fu- „garĭ de codri, pe o burghesime viguroasă germană precum o fă- „cuse acolo în Câmpulung (Langenau)—Radu-Negru—după o le- „gendă verosimil“. (vezi pg. 90).*

Că: „arta răsboiului, realmente n'a stat nicăiri pe o treaptă „mai înaltă, ca la orașele mari săseștĭ, maĭ cu seamă la Brașov „și de aceia domniĭ romînĭ—fie ca amici, fie ca inimici,—au pu- „tut să învețe de la eĭ (Sașiĭ) în ce privește arta răsboiuluĭ și pre- „cum se constată, au și învățat,..“ (vezi pg. 221).

Dl. Emil Fischer este un scriitor mare (sic) adică după statură—decĭ trebue să-l credem pe cuvînt?

Descrierea caracterului poporului săsesc de către cronicarul brașovean care zice că: „Sașiĭ ar jura și draculuĭ și i-ar da din „interes și sufletul lor drept amanet“, este foarte caracteristică și se adeverește în poeziile populare româneștĭ din Transilvania dintre care urmează una, ca văriantă a poezieĭ germane; „Der Rattenfänger von Hammeln“.

Mult șoricĭ odata fost,
La Hammeln orașa nost
Dea carora grozașie,
Rumuniam la saratșie.

Dracu vezĭ înțeleghind,
La telnatș (sfat) a nost vinind,
A zis de bine i-o plati,
De șorici i va mantui.

Telnatșul nu ș'a targuit,
Și cu drac s'a învoit
Să'i dea bani și cea pofti,
De șorici de-ĭ va mantui.

Dracu s'a și apucat.
Și pe șorici i-a necat;
Iar Telnatșul după cea
Navrut plata sa i-o dea.

Dracu foc s'a maniat,
Pe sub pumunt ne a bagat;
Pe sub pumunt cu cetera, (vioară)

La dracu de batşocura.

Ş-am vinit, vinit plangand
Pe aĭ noştri tot chemînd:
Haida Hanzi maĭ curund,
Sa nu ramunem sup pumunt.

Ca dache tu veĭ zabovi,
Dracu ştiĭ ce-ĭ maĭ paţi;
Nu-ĭ vedea pe Trinchina, (nume fem.)
Pe la c.... cu şucura. (ciucuri).

Şi cum noĭ a mers grabit,
De odat nepominit,
In oraşa Bistriţa,
In o mare uliţa.

Iată cinstea Saşuluĭ, care cu toată promisiunea dată luĭ Sărsăilă cornuratu, nu s'a ţinut de cuvînt. Iată morala nemţească!

La capitolul IV pg. 31, autorul Fischer vorbeste despre hrana ţăranuluĭ cu diferite burueni cu mălaiu, mămăligă, zicînd în continuare: „Hrana ţăranuluĭ romîn este şi astă-zi foarte simplă „spre a nu zice sărăcăcioasă, şi neîndestulătoare. Ţăranul este prea „puţin nutrit. Ubicini (L'Univers, 1856) arată că nutrimentul ţă„ranuluĭ romîn, este extraordinar de simplu şi foarte mizerabil, „şi Dr. Gh. Crăiniceanu (l. c. pg. 199) dă de înţeles că ţăranca romînă nu se prea pricepe în ale mîncărilor...",

..iar la cap, XI pg. 148 rîndul al 5-lea de sus zice: ...car„toful şi astă-zĭ încă este privit, drept o plantă miraculoasă cu „modîlcĭ, cu care ţăranul romîn, nu ştie bine ce să facă."

La aceasta î-ĭ răspundem cu aceea ce scrie un chimist savant, despre valoarea cartofilor ca aliment şi a malaiuluĭ respective a mamaligeĭ ca atare. Iată-o: „....pîinea de grîu este un „aliment aproape complect, pe cînd pîinea de cartofi, este numaĭ „o jumătate de aliment şi anume cea mai slabă, cea maĭ nehră„nitoare, lipsită de albuminoide..."

„Ea este însă prin chiar alcătuirea ei, nulă ca aliment qua„ternar (albuminoidic), neputînd fi întrebuinţată singură decît cu „brînză sau carne, şi în nicĭ un caz nu poate înlocui pîinea de „grîu la noĭ..."

„Un alt aliment aproape complect şi el, ce se mănîncă zil„nic la noĭ, de marea majoritate a populaţiuneĭ acesteĭ ţărĭ, este „făina de porumb, sub forma de mămăligă..."

„Maĭ întâĭ ca aliment de putere este superior pîineĭ, de oa„re-ce este stabilit că un gram de pîine uscată dă 4,35 caloriĭ, „pe când porumbul, în aceleа-şĭ condiţiunĭ, dă 5,19 caloriĭ.."

„Mămăliga bine făcută, mîncată cu lapte, brînză, carne, ouă, „fasole și alte alimente curente, cu condițiunea de a fi bine pre„parată, ar fi un mijloc de hrană admirabil și îndestulător pen„tru climatul nostru, și pentru starea noastră economică...“

(Vezĭ „Biblioteca Romînă No. 2 Cum si cu ce trebuește să ne hrănim“ de Dr. C. I. Istrati, Buc. 1911, pg. 21—29).

Va să zică țăraniĭ romînĭ n'au nimerit'o răŭ cu mămăliga ca hrană obicinuită și să vedem acuma cam ce mănîncă Șvabiĭ din Bucovina: ei gătesc un cir din făină de porumb amestecată cu puțină făină de grîu, ca să se lege, la care adaugă chișleac (lapte acru smîntînit), și după ce bat bine acest cir, î'l toarnă în apă clocotită, pînă cînd îĭ dau densitatea uneĭ ciorbe. După o singură fiertură, Șvabiĭ mănîncă această țiforcă cu cartofĭ fierțĭ întregĭ, necojițĭ, pe carĭ-ĭ cojesc în timpul mîncăriĭ. Această ciorbă ei o numesc „Potzerlsuppen sau Saursuppen, pe cînd Romîmîniĭ îĭ zic în batae de joc „bădărîu“. Acest „Menu“ șvăbesc, e o adevărată murdărie, bună pentru hrănit porciĭ. Romînul mănîncă maĭ simplu, dar maĭ curat. De altfel Șvabiĭ nu se hrănesc zilnic de cît cu cartofĭ fierțĭ întregĭ cu cojĭ, pe carĭ î-ĭ mănîncă cu chișleac. Am văzut la Tereblecea (Bucovina) o masă originală svăbească ș. a. tabla meseĭ dintr-o scîndură de vre-o 5—6 cm. grosime, avea în juru-i din distanță în distanță, micĭ găurĭ de mărimea uneĭ străchinĭ, săpate în ea, un fel de trocuțe, în care se aflau turnate în fie-care, cartofĭ fierțĭ necojițĭ, iar la mijlocul meseĭ, era așezată o strachină foarte mare ca un lighean, plină cu lapte acru. Șvabiĭ intrînd în casă, lăsară pantofiĭ lor de lemn afară, se așezară la masă, fie-care la trocuța luĭ, avînd și cîte o lingură de lemn, cu care văsleau prin strachină uriașă cu chișleac, cojind și mîncînd totodată cartofiĭ. Eĭ mănîncă și cartofi făcăluițĭ cu chișleac, apoi supă de cartofĭ cu rînțaș. Pe urmă găluște de cartofĭ sau „Knodl“ sau „Totsch“. Ei nu obicinuesc a mînca verdețurĭ; în schimb mănîncă pe lîngă hrana exclusivă de cartofĭ și puțină carne de treĭ ori pe săptămînă*).

Demineață beau Șvabiĭ: sau cafea subțire din cicorie cu lapte subțiet, sau supă de chimion.

Credem că orĭ ce alte comentariĭ sînt de prisos.

„Pentru glorificarea poporuluĭ romîn“—precum zice el—autorul Fischer atinge credința acestuia în farmece și redă în acest scop o relație a jesuituluĭ Bandinus (a. 1646), cara spune că pentru oprirea lățireĭ cĭumeĭ, Romîniĭ au înfipt în pămînt în jurul satelor lor, niște uriași în chip de om, tăĭat din lemn de stejar și avînd într'o mînă o săgeata și un arc, ĭar în cealaltă un sceptru. In noaptea următoare se întîlniră zece fete cu zece flăcăĭ, toțĭ în piele goală, fetele purtînd în mînă cîte un par a-

*) Ciurucurĭ eftine de carne, cu predilecție burtă.

prins, ïar flăcăiï cu lance, care ocolind satul în direcţia opusă în fuga mare, se întîlniră chiuind şi lovind pariï aprinşi de lance şi vice-versa. Astfel—zice Bandinus—au crezut Valahiï că îndepărtează cïuma, fiind că ea se ruşinează de trupurile goale. (vezï pag. 62).

Un alt descîntec tot cu trupul omenesc gol, îl povesteşte autorul Fischer, din însuşï viaţa luï de student, văzînd cum o romîncă din Transilvania ocolea în pielea goală în amează o şură aprinsă de pe proprietatea eï, spre a opri lăţirea focului (vezï pag 43). Ce minciună săsească.

Relaţiile acestea sunt menite precum vedem, a face efectul dorit de autor, asupra cetitorilor, spre a-ï convinge pe eï de starea înapoïată, aşa zisă sâlbatecă „a Valahilor", vrednicï numaï de ţara Congului. Numai un Sas poate vorbi sau să creadă aşa ceva.

In continuare în capitolul V, urmează autorul: „Cine cunoaşte influenţa Polonieï asupra Moldoveï mediavale, ştie ce in-„fluenţă hotărîtoare şi adîncă a avut aceasta, asupra vieţiï în-„tregï a stărilor înalte moldoveneştï, care conduceau naţiunea. „Boeriï nu numaï că-şï măritau cu preferinţă fiicele lor în Po-„lonia, ci-şï aflau acolo şi neveste... Ba li se impuse până şi „ginerï căzăceştï şi tătărăştï". (vezï pag. 55).

Ştim că Romîniï se însurau cu femeï de tot felul de naţiï ca: Poloneze, Sîrboaïce, Unguroaïce, Tătăroaïce etc. numaï cu săsoaïce nu, din causa picïoarelor prea groase, aşa numitelor „*picïoare de vacă*" apoï şi din causa lipseï lor de graţiï şi spirit, fiind prea mărginite afară de puţinele esceptiï.

Este adevărat că uniï dintre domnitoriï şi boeriï ţăreï Moldoveï, s'au îndrăgostit de unele frumoase castelane Polone, care la rîndul lor, au şi răspuns pe dată dragosteï lor, întru cît ştiut este că Romînul este chipeş, viteaz şi plin de înţelepcïune, bunurï fireştï, care adese orï au putut să atragă pe mîndrele şi sentimentalele castelane poloneze. Insă nu-ï adevărat că molateciï Polonezï, să fi putut cîştiga vre-odată prin calităţile lor fireştï, vre-o neaoşă Romîncă, fie ea cît de urîtă, doar de cît prin constrîngere, cum este cazul cu hatmanul căzăcesc Chmielnicki.

Dar dacă şi buniï Romînî cucereau inima vre-uneï mîndre castelane polone şi-ï dădeau numele lor strălucit, totu-şï această alianţă plăcută pentru moment, nu era de lungă durată, dat fiind caracterul nestatornic şi de multe orï neînţeles al maï sus ziselor visătoare castelane, căcï la ele ipocrizia era mare şi lealitatea nu putea dăïnui. Pildă avem căsătoria luï Alevandru vodă cel Bun cu Ringala sora luï Vitold şi a regelui Vladislav, cum şi a fiuluï său Ilie cu Maria (Marinca) sora regineï Sonia a Poloniei, căsătoriï care n'au fost de lungă durată, dar totu-şï soţiï lor, deşi sau despărţit de ele, au avut însă grijă de a le

stima și de a le da diferite apanaje, pentru ducerea unuĭ traĭu plăcut. (vezĭ St. Nicolaescu docum. slavo-rom. pg. 87—88).

„... Influența culturală a fost cu mult maĭ mare, decît s'ar „putea exprima în cîte-va sute de cuvinte. In Bucureștĭ, cu „250 — 300,000 locuitorĭ, fie-care al zecelea om este un Neamț „și fie-care al cincilea om cunoaște limba germană zice Fischer.

„Știința germană, arta germănă, capitalul german, indus- „tria germană ș. a. influențează asupra Romînilor și aceștia nu „i se maĭ pot sustrage, chiar dacă ar vroi-o“.

„Insemnarea unei străzĭ cu numele Vieneĭ și a uneĭ alte „cu numele primaruluĭ eĭ Lueger, nu se datorește decît unuĭ „capriciu; totu-șĭ aceste încercărĭ de numiri exprimă maĭ mult „de cît s'ar părea în primul moment căcĭ dovedește că Romînii „se europenizează. Bucureștiul care acum 30—40 anĭ n'a fost „de cît un sat mare oriental —cu atît maĭ mult celelalte orașe „ale țăriĭ—se transformară într'o capitală europeană. Acum 25 „anĭ în urmă lumea trăia și mînca cu totul oriental; viața co- „mercială precum și cea publică, *au fost semi-asiatice...*“ vezĭ pag. 57).

Cîte afirmațiunĭ atîtea și greșelĭ la d-l Fischer; este firesc lucru, că cultura orĭ unde și orĭ la ce popor, să aĭbă influența eĭ incontestabil, aceasta dovedește cu atît maĭ mult valoarea poporuluĭ respectiv, care o primește și e în stare s'o priceapă și s'o folosească.

Romîniĭ puțin au putut culege de la Nemțĭ și maĭ ales de la aceĭ venițĭ în țară, pe cînd din potrivă Teutoniĭ pe care nu degeaba Slaviĭ i-au numit Nemțĭ“ adică „muțĭ“, ceea ce este egal cu „prost“, s'au fost folosit foarte mult de cultura și civilizațiunea străbunilor noștri Romanĭ. Și dacă este vre-o influență maĭ pronunțată asupra culturei romînești, ea este cea franceză, cu care ne putem mîndri. Nemțiĭ au avut ce învăța de la rasa latină, ĭar noĭ descendențiĭ din nobila viță romană, mărturisim sincer că prea puțin am putut lua de la Germanĭ și aceasta dacă am luat'o, a fost în dauna culturei și existențeĭ etnice. Noĭ întotdeauna am fost gata să recunoaștem faptele bune și marĭ ale unuĭ Lueger și altora, prea mărindu-le prin comemorarea uneĭ străzĭ principale, sau uneĭ inalte instituțiunĭ.

Noĭ nicĭ cînd n'am fost nicĭ asiaticĭ nicĭ semi-asiaticĭ; dar barbarĭ și asiaticĭ în adevăratul înțeles al cuvîntuluĭ au fost Teutoniĭ, care tot progresul și întreaga lor cultură o datoresc străbunilor noștri Romanĭ.

„Sturza, Carp, Marghiloman, Tache Ionescu, T. Maiorescu, „E. Costinescu, Assan, Babeș, Buicliu ș. a. ș. a. nu maĭ sunt „Valahĭ, ci sunt deja: europenĭ, carĭ vorbesc romînește. Și așa „ numițiĭ „patrioțĭ“ opună-se cît vor vrea, chiar și restul popo- „ruluĭ, va merge și trebue să meargă pe aceia-șĭ cale. Aĭ intrat „în horă, acu joacă...“ zice Fischer.

„...Germanii însa sunt călăuze pe această nouă cale ome-
„nească și astfel influența culturală a germanismului colectiv, a
„devenit de la sine o putere, căreia nu se mai poate sustrage
„nici un popor, cu care venise în atingere".

„Ce au fost Romînii încă o sută de ani în urmă, la începu-
„tul secolului trecut? Păstori și țărani primitivi. Care a fost cul-
„tura lor pe atuncea? Tot ce trece peste aceasta a fost împru-
„mutat din Europa apuseană. După acest axemplu se organiză
„armata, orașele, școalele, dreptul, (code Nopoleon), toată viața
„lor ei și-o formează după acel model, până și agricultura lor
„se modifică după descoperirile științifice ale apusului. Atunci
„ce mai rămîne din cultura romînească? Pînă și îmbrăcămintea
„modernă orășănească se numește destul de semnificativ „îm-
brăcăminte nemțească".

„Prin urmare tot ce posed Romînii,—afară de agricultura
„lor primitivă, și viața antică de păstori—trebue s'o mulțumească
„în cea mai mare parte Europei apusene, cu deosebire Francezi-
„lor și Germanilor. Și este o mare lipsă de recunoștință din par-
„tea lor, spre a nu întrebuința un cuvînt mai tare, cînd zic:
că cultura germană i-a conrupt numai și i-a nimicit credința,
„conștiința, moralul și sentimentul lor național. Există dar pre-
„cum se vede, oameni în România modernă, cari ar da bucuros
„tot ce s'a dobîndit prin cultura streină, numai pentru sentimen-
„tul național. Acest sentiment este fără îndoială frumos și înăl-
„țător, doar s'a scris întreaga această carte pentru glorificarea
„lui, în sine însă, sau în contrazicere cu cultură, aceasta însem-
„nează o sărăcie, deșertăciune, moarte. Nu există o frază mai
„periculoasă și mincinoasă, ca aceea despre „*sentimentul na-
țional*", care singur să ajungă, a face un popor mare și fericit.
„Sau este oare cavaleresc de a-și apropia în liniște sufletească
„toate cuceririle „culturei străine" și apoi a o combate? Senti-
„mentul național nici-odată nu poate înlocui energia, munca, ap-
„titudinea și capacitatea comercială; numai împărechiat cu ele
„poate în ziua de astăzi, un popor să dea lupta pentru existență
„și să biruiască. Și tocmai posedînd aceste calități, Nemții au
„fost în totdeauna maiștri-patroni neinteresați, a-i Romînilor și
„vor rămîne încă multă vreme..."

Din adnotație: „Romînia și neamul romînesc" de căpit.
„Alex. I. Lupașcu Galați 1908, care se sprijină pe patrioții N.
„Iorga, D. Xenopol etc. pg. 74. Lupașcu uită că Romînii și-au
„împrumutat chiar credința părintească" ce o poartă cu atîta
„drag în gură, de la slavii ce-i urăsc, încît nici aceasta nu le
„aparține". (vezi pg. 59).

Dl. Dr. Fischer pare a ne vorbi de funia în casa spînzuratu-
lui, căci nu putem pricepe ce vrea să spună cu barbații noștri
mari, cosmopoliți după d-sa, cari nu mai sînt Valahi ci euro-
peni, cari vorbesc romînește și nu nemțește, în ciuda autorului

Fischer. Eĭ joacă ce e dreptul o mîndră horă, dar horă latină, proprie fireĭ lor, ĭar nu un „Schnadahüpfeln" caraghios. Călăuze ale cultureĭ înalte au fost și sunt frațiĭ noștri Franceziĭ, cărora Germaniĭ le datoresc totul. Ce au fost Nemțiĭ acuma o sută de anĭ, o pot spune nobiliĭ Sîrbĭ: Șvaba iede „jaba", adică eĭ sunt precum au fost niște simpli vînătorĭ și mîncătorĭ de broaște, adică Șvabĭ, vorbim de Austriacĭ, din care neîndoelnic face parte și autorul cărțeĭ „opera de cultură germană în Romînia." Iar ce impresie au făcut Nemțiĭ veniți în țară și ce scofală de lumină au putut aduce Romînilor, răspunde la întrebare poporul însu-șĭ cînd zice: „Neamț cotofleanț lasă pușca jos, și împușcă rațele, și le mîncă mațele etc..."

Românii au fost păstorĭ, agricultorĭ și vrednicĭ ostașĭ, ce au apărat de pericol și pe voinicoșii Nemțĭ, cari s'au distins mai ales în arta bețieĭ nesabuite, deveniți din această cauză proverbiali, zicîndu-li-se că „au prins luleaua Neamțului".

Iar ce a fost cultura noastră, vezi „Cuvîntarea D-lui C. I. Istrati[1]).

Organizarea armatei, compunerea unităților etc. era cea romană, a străbunilor noștri și a evoluat și s'a perfecționat, potrivit descoperirilor științifice, carĭ sunt iară-șĭ datorite în cea mai mare parte rasei latine.

Imbrăcămintea modernă se numește și ea îmbrăcămintea a la franca; de pildă chiar azi în Turcia i-se zice așa, iar nici decum îmbrăcăminte nemțească.

Romînii n'au putut învăța rostul agriculturei de la Germani, cari la apariţiunea lor de nomazi rătăcitorĭ, nici nu erau în stare s'o priceapă, ci mai de grabă iară-și de la ai lor și semeni de ai lor, cum erau de pildă Grecii și mai târziu Slavii.

Nerecunoștința Nemților a fost și este mare. Câte nu dadatoresc Nemții Românului blajin și îndurător a toate! Patria civilizaţiunea lor, în mare parte o datoresc Valahilor, precum ĭ-i numește d-l Fischer, cari au fost ca o stâncă de granit neclintită din loc, de care s'au sfărâmat atâtea valuri purtătoare de moarte, a tot ce este cultură și civilizaţiune[1]). Ce e dreptul pentru

---

1) Vezĭ: Buletinul Societăței de Științe din București — România 1909 Cuvîntarea D-lui Dr. C. I. Istrati ținută la 27 Aprilie a. c... pag. 86. Invitat „zilele acestea pentru a lua parte la serbarea de 350 ani a Universităţii din „Geneva, care poartă ca emblemă; „Post tenebras Lux" iată, între altele, ce-„le ce le-am răspuns":

„Noĭ ne mândrim în acelaș timp, permiteţi-mĭ a vă spune, de a avea „o mică parte în gloria voastră, noi cari de alt-fel datorim așa de mult uni-„versităţilor din ţările apusene".

„Căci din 1559 a-ţi putut aprinde, pentru întâia oară, prima scântee a „marelui vostru centru de lumină, un popor expiră aproape în acelașĭ timp „la extremitatea orientală a Europei, apărînd crucea și civilizaţia contra ul-„timului val al cuceritorilor Europei: Turciĭ.

„Acest popor era poporul român, care locuia în Moldova, Muntenia,

toate acestea frumos prinos aduce autorul Fischer prin lucrarea sa de faţă naţiunei române, în sânul căreia se resfaţă şi se înfruptă de toate bunurile şi drepturile, nu unui parvenit ci unui adevărat fiu al eĭ. Apoĭ nu degeaba zicea nemuritorul Beldiman în ziarul său de toate zilele „Adevărul:“ „fereşte-te Române de cui străin în casă“.

Sentimentul naţional este firesc şi nobil la Români, el nu subjugă şi nu cere mai mult de cât ceea ce este al său, vrea, poporul său să trăiască la o l'altă în pace şi fericire şi acest lucru este tot ce poate fi mai cavaleresc. El este binevoitor şi primitor de ori-ce cultură mai înaltă şi mai senină, dând totdeauna fie-căruia ce este al său şi neîmbrăcându-se nici odată cu penele păunului, precum o fac Nemţii şi Ungurii.

„Transilvania şi Banatul, deci vechea Dacia a lui Traian, pe care a ştiut să „o păstreze totuşi pe seama sa“.

„Şi nu fără a-si da seama de măreţia sacrificiuluĭ şi de înălţimea sco„pului, acest popor luptă în mod atât de vitejesc“.

„El căzu sdrobit, pentru veacuri, dar nu e mai puţin adevărat, că el „scuti de invasie restul Europei“.

„Ştefan-cel-Mare, incomporabilul domnitor al Moldovei, de la 1447 la „1504. şi care este eroul epocei, era numit de către Papa Sixt al IV-lea apă„rătorul creştinităţiĭ şi el însuş. in epistolele sale tiimise la Roma, zicea: „Am convingerea că dacă necredincioşiĭ ar reuşi să ia şi această poartă a „creştinităţii, ţara mea, toată creştinitatea ar fi ameninţata.

„Se ştia de altfel că Mahomet se lăudase şi el de a da ovăs calului „său pe altarul Sf. Petru de la Roma şi de a umili ast-fel creştinătatea în „cetatea eternă, cum o făcuse deja la Sf. Sofia în Constantinopole“.

„Sau acest mare cuceritor, cu cumplita sa armată, fu sdrobit de Moldoveni“

„Aceste luări de sînge pe cari Românii le-au aplicat Musulmanilor, au „impiedicat, o nouă eră de barbarie, la acea dată Europa şi numai ‚ast-fel şi voi aţĭ putut aprinde focarul vostru şi înscrie deviza de lumină „după întuneric“.

„Şi să nu credem că ceeace am spus despre Ştefan-cel mare ca apără„tor al crucei şi progresului, era numai ceva relativ la vederea unui om su„perior şi unic în acele timpuri“.

„Toţi Domniĭ noştrii căutau, în toate vremurile, să apere progresul şi „creştinătatea. Unii din ei, ca Şerban Cantacuzino, merg până a trăda pe su„verenul turc, aliatul său de nevoie numai spre a zădărnici opera lui des„tructoare asupra Vienei şi Europei. Iată dece la 28 Februarie 1688 contele “Valdstein î-i scrise că, numai graţie lui, Viena a scăpat de urgia Turcilor“.

„Această preocupare a căpeteniilor noastre de a apăra nu numai pe noi „dar prin noi şi cu noi restul Europei, reese chiar şi din următorul pasagiu din Epistola lui Mihai Viteazul către Papa Clemente VIII.

„ . . . ast-fel că fără zăbavă, sprijinit de sfinţia voastră şi de princi„pii creştinĭ, trecînd Dunărea, voi înfrunta nu numai provinciile învecinate, „ci chiar Constantinopolea scaunul imperiului otoman, de unde apoi va re„zulta marea creştere a puterei creştine, pacea perpetuă şi securitatea“.

„Ce voiţi dar mai clar şi mai hotărît şi care să pue în evidenţă, în „mod mai luminos, ideia superioară ce ne conducea sacrificiul ce am ştiut „face în mod atît de larg“.

„De aceste servicii al noastre Europa cultă trebue să ţie seamă, iar „noi să fim mîndri de a vedea înscrise de străbunii noştri fapte aşa de alese în istoria omenirii“.

Românii au o singură credință, sînt dreptcredincioşî intru Domn, credință moştenită de la moşi, strămoşî, iar nu împrumutată de la Slavi, precum greşit se exprimă d-l Fischer, dând drept mărturie în sprijinul afirmațiunei sale, pe unii patrioți ca N. Iorga, A. D. Xenopol, A. I. Lupaşcu, cari de bună seamă spun altceva, de cât aceea ce vrea să înțeleagă d-sa în cele de mai sus în felul cum o vede şi d-l autor Fischer, el nu poate fi de cât o rătăcire, care nu corespunde adevărului şi vederilor luminaților conducătorî a-i neamuluî romănesc.

La capitolul VI cetim : aici fie amintite numai trupele „germane ale lui Basilikos Heraclides (1561—63) (care fiind dis„trate printr'un ospăț). ambele au fost măcelărite pe porunca luî „Tomşa, în fine garda germană a luî Grigore Ghica Vodă (1672 „74) care a fost încartierată în „turnul despre Nemți“ în curtea „domnească la Bucureşti“.

„Maî cu osebire au fost căutați şi apreciațî artileriştiî ger„manî, fiindcă Romînii nu ştiură să utilizeze tunurile maî marî „Despre aceasta maî mult maî tărziu“... (vezi pg. 69).

Şi în aceea ce priveşte arta războiuluî, Romîniî au dat destule probe în decursul veacurilor trecute şi faptele armelor lor sunt prea mărite de poețiî şi istoriciî marî a-î lumei. De multe orî aceste arme au fost într'ajutorul şi spre folosul şi mîntuirea Nemților. Şi adesea-ori laşitatea nemțească a fost pedepsită de aceleaşî arme, sub zidurile a diferitelor cetățî inexpugnabile cum de pildă sub zidurile cetăților săseştî din Ardeal ca : Sibiul, Braşovul, Ciceiul, Cetatea de Baltă şi Bistrița etc.

Tot pe aceiaşî pagină 69, însă în adnotația a 2-a, autorul Fischer scrie : „Nicolae Basaraba umbla rătăcind în 1569 în stră„inătate şi ajunsese prin tot fel de nenorocirî în cea maî neagră „mizerie, primea însă de la un Neamț stabilit în Segovia (Spa„nia) Hans Heber, felurite binefacerî“.

Tot în adnotația a 6-a Fischer adaogă : „Că Enderlein nu„mit de N. Iorga în batae de joc „mirificul bărbier“—ar fi fost „nedestoinic (incapabil) precum N. Iorga îl numeşte din obişnu„ință şi uşurință, cu nimic nu este dovedit; nicî doctoriî din „Sibiu şi Braşov, nu putură lecui pe domnul (Lăpuşneanu), pen„tru o vreme maî îndelungată“.

Vîntură țară de felul maî sus numitutuî Nicolae Basaraba sau aflat la toți şi pretutindenî, indeferent de ajutoarele ce căpătau şi de unde le căpătau. Şi asupra lor nu încercăm a ne perde timpul în zădar, însă de dragul afirmațiunilor d-luî Fischer, îî dăm o pildă de aventurierî din neamul d-sale, ĭată dar : (Impăratul Maximilian, 1485) „fără patrie şi fără avere pribegea „împăratul spre apus, nu totdeauna adăpostit în mod strălucit „în capitale sau mănăstirî, precum o dovedesc şi astăzî socotelile „unor oraşe...“ (vezî Dr. G. Diestel istor. ev. med. IV pg. 458).

Ibidem pg. 465: „El care avea o lume plină de dușmanĭ, „care călătorind într'o căruță simplă trasă de doĭ boĭ, căuta a- „adăpost, pat și hrană..,“

Dar ce să spunem despre proverbialul Frederic cu buzunările goale (Friedrich mit der leeren Tasche) s. m. a.?

A se ocupa de greșelele trecutuluĭ, spre a-șĭ făuri arme nedemne în scop de a ataca în mod laș și nedrept o națiune, fiind predilecția d-luĭ Dr. Emil Fischer, îĭ cedăm această plăcere, dovedindu-i cît este de absurd și nedrept în aprecierile sale, conduse de un spirit răuvoitor și calomniator.

De bărbieri făcătorĭ de minunĭ și lecuitorĭ de oamenĭ ca „Sasul Enderlein“, nu ne atingem și nu-ĭ putem revendica, întrucît n'au fost a-ĭ noștri, ci a-ĭ Sașilor. Saxon sum, noei metangere.

La capitolul VII pg. 76—77 cetim „Negoțul și relațiunile „comerciale precum și meșteșugurile putură numaĭ cu anevoe sa- „tisface cerințele uneĭ curțĭ rezeșești, cînd fu vorba însă de a „mulțumi pretențiile unuĭ primar rural, sau chiar acele ale unui „voevod, după ce se făcuse prima încercare de expansiune prin „contopirea mai multor voevodate din dreapta și stînga Oltuluĭ, „și se înființase un scaun domnesc la munte, oricât de modeste „să fi fost cerințele, totu-șĭ simplitatea aceasta patriarhală—ca „să nu zicem săracă—nu mai putu dăinui. Vlădica î-șĭ făcu re- „ședința sa la curtea Domnească, acolo se înființără dregătoriĭ „de curte, trimișii plecau, soliĭ trebuiau primițĭ, viața luă forțat „un avînt, chiar dacă domnul nu s'ar fi grăbit de a mări curtea „sa în sens maĭ larg, de cît cea a unuĭ rezăș. Ș'apoĭ una să nu „se uite: moneta sunătoare, banul gata, de care începură domniĭ „romînĭ a resimți nevoe, atât în apropierea cît și în depărtarea „lor; piesele de aur și de argint se putură găsi numaĭ la bur- „ghezimea germană, care se ocupă cu comerțul și meșteșugurile.

„Toate aceste nu se puteau realiza cu păstoriĭ romînĭ se- „misălbatecĭ, cu corsariĭ și prisăcariĭ. Chemîndu-ĭ domnul, alergau „țăraniĭ luĭ cu săgeata, arcul și măciucă, spre a sta la pîndă „zile și nopți întregi tolăniți, o manieră înțeleaptă a neputincĭo- „șilor; căcĭ a face maĭ mult, le era peste putință..“. (vezĭ pg. 77).

Ibidem: „... Cel puțin reședința domnească nu putu exista „fără burghezime, care nu putea fi alta de cît cea germană, adică „Sașiĭ din Transilvania...“

„Astfel arată istoria Moldoveĭ, că scaunul domnesc a fost în- „ființat într'un oraș săsesc. Noul domn se folosi de bună seamă „de beneficiile, cari neapărat trebuĭau să rezulte din presența bur- „ghezimeĭ germane, prin urmare putem exprima cu modestie, „că Germaniĭ au fost nașĭ la înființarea principatuluĭ moldovenesc“.

„Aceasta nu s'ar fi îndeplinit așa de timpuriu și comparativ „atît de ușor, dacă Germaniĭ n'ar fi servit ca punct de reazim“.

„Ceea ce ne arată istoria despre Moldova, ce trebue să cre- „dem, este în sine și în împrejurările sale atît de asemănător cu

„Muntenia, chiar tradiția o dovedește că putem vorbi cel puțin de „sprijinul de care se folosi domnul muntean, din partea burghe-„zimeĭ săseștĭ în Langenove (Cîmpulung nota aut).“

„Prin urmare nu e de loc prea mult zis, cînd ne exprimăm : „cît de însemnată parte lua burghezimea germană la sprijinul „înființăreĭ scaunelor domneștĭ, în principatele romîne de odini-„oară; se 'nțelege că nicĭ de cum activ cu de la sine putere, ci „prin simpla faptă a existențeĭ sale și a tuturor foloaselor ce re-„zultau din aceasta“. (vezĭ pg. 79)“.

Comerțul firește s'a desvoltat la noĭ ca și aiurea în cele-l'alte state și cele maĭ bune mărfurĭ n'au venit de la Sașĭ ci ceva maĭ de departe, de la Florentinĭ și Venețienĭ, de la Grecĭ și Genovezĭ și în fine de la Lituanĭ, carĭ pe vremea aceea s'au bucurat de o civilisație maĭ intensă, și căile comerțuluĭ aicĭ au putut să înflorească maĭ mult. Ce e dreptul, în privința comerțuluĭ Sașiĭ să le zicem și Germanĭ, nu erau în această privință de cît niște simpli precupețĭ, cari vindeau marfă proastă și de faliment. Domnitoriĭ țăriĭ româneștĭ, cît și boeriĭ lor, pentru satisfacerea gustuluĭ lor delicat în al îmbrăcăminteĭ, s'adresau apusuluĭ sau extremuluĭ Orient, de unde importau maĭ ales purpură, minunatele covoare, caĭ arăbeștĭ și vestitele arme ferecate și încrustate cu nestimate, arme de Damasc.

Cît privește moneta țăriĭ, de la început s'a batut în țară ; astfel sînt monetele dela Vladislav Voevod (1364—1374), de la Radu Vodă cel înțelept (1374—1384), de la Dan (1374—1386) de la Mircea Vodă cel Bătrâu (1385—1418), apoĭ în Moldova Petru Mușat, Alexandru vodă cel Bun, Stefan cel Mare și alțiĭ, toțĭ aceștĭ domnitorĭ au bătut și impus moneta lor proprie, care a avut curs și la veciniĭ de peste Dunăre. Pe lîngă această monetă, aveau curs la noĭ și zloțiĭ și floriniĭ ungureștĭ ca și ceĭ tătărăștĭ. Iar de vre-o monetă pur săsească nu ne vorbește nici un document. Au circulat doar pe timpul ocupațiuneĭ austriace în Oltenia, ca și maĭ apoĭ, sfanțiĭ austriacĭ.

Romîniĭ cum am maĭ spus, n'au fost numaĭ simpli păstorĭ semi-sălbatecĭ, cum îĭ numește d-l Fischer, ci și strașnicĭ purtătorĭ de arme, escelențĭ și inteligențĭ cultivatorĭ a tot produsul soluluĭ și bunĭ industriașĭ- (Pentru aceasta îndreptăm pe autorul Fischer a ceti cartea compatriotuluĭ d-sale I. Hintz, Bericht der Kronstädter Handeldsu, Gewerbekammer für die Iahre 1878 și 1879 pag. 29 și 295, unde ni se vorbește maĭ ales de frumoasele broderiĭ și covoare, naționale usitate la moșneniĭ din județele de munte : Muscel, Dîmbovița, Vîlcea etc.).

Romîniĭ bunĭ militarĭ, alergau la chemarea domnuluĭ cu armele și peptul lor, spre a apăra cinstea și neatîrnarea țăriĭ și de a feri de rele întîmplărĭ *și pe drăguțiĭ de Sașĭ.* Eĭ au dat lupte fățișe cu un Baizid-Fulgerul, cu un Mahomet cuceritorul Constantinopoluluĭ, cu un Soliman Magnificul, cu un Sinan-Pașa

cuceritorul Asieĭ, Africcĭ și Europeĭ, și în toate aceste lupte, au eșit triumfătorĭ, scăpînd prin vitejia lor și civilizațiunea apusuluĭ.

Insu-șĭ cronicarul turc al vremiĭ, numește pe Mircea Vodă cel Bătrîn, Principe între principĭ, cel maĭ viteaz și cel maĭ înțelept, iar Papa Sixt al IV-lea numește pe Ștefan Vodă cel Mare atletul luĭ Crist, pe cînd faĭma vitejieĭ luĭ Mihaĭ Vodă Viteazul mersese cît maĭ departe, întru cît chiar Arabiĭ și femeile lor speriau pe copiiĭ lor cînd plîngeau, cu umbra luĭ Mihaĭ Viteazu.

Și nu degeaba au văzut popoarele răsăritene în Mihaĭ Viteazu, pe Arhanghelul Mihail și cu drag l'au și numit „Steaua Orientuluĭ“.....

La pag. 210 contină autorul: „Ca arme serveau acelea-șĭ „măcĭucĭ, cu care păzeau turmele, aceleașĭ secere și coase cu „care secerau și aceleașĭ topoare cu care despicau lemne și ca- „pete; arcurile cu care se vîna paserea, se îndrepta asupra duș- „manuluĭ și din nuele eĭ îșĭ făcură scuturĭ. Infanteria se com- „punea maĭ cu seamă din agricultorĭ și păstorĭ, carĭ au fost o- „bligațĭ cu sarcina, de a închide căile dușmanuluĭ prin prăvălirea „copacilor în pădurile din interiorul țăriĭ, apoĭ să dea foc lanu- „rilor și satelor spre a preface abundența agricolă în pârjol. „Iată armata moldovenească“.

„Cu astfel de soldațĭ se poate, la caz de nevoe mare—cu „pîndirĭ nocturne și alte șireteniĭ— apăra casa și moșia, întru „cît-va pentru un moment, nu se dobîndește însă nimic, cînd e „vorba de a-șĭ măsura puterile, cu o adevărată armată, instruită „cum a fost de ex. cea turcească“.

„A se vorbi de state rezboinice și militare, cu astfel de cu- „vinte pompoase, se înșală nu numaĭ pe sine și pe alțiĭ, ci se „face și o nedreptate amară bieților voevozĭ și țăranilor lor“.

...„In locul acestora găsim istorisite numaĭ năvălirĭ noctur- „ne, pîndirĭ în pădurĭ și în mocirle ș. a. adică obiceiurile pre- „văzătoare a celor slabĭ...“

La pag. 213 urmează autorul: „Țăraniĭ Moldovenĭ, aceștĭ „boerĭ medievalĭ, au fost aceea carĭ contribuiau totdeauna la li- „berarea țăreĭ, totu-șĭ ei n'au fost soldațĭ...“

Idem la pag. 219 zice: „Regele Sigismund (a. 1495), fu a- „semenea surprins de către Mircea, cînd se afla, fără grijă, în „Banatul Craĭoveĭ și atacat într'un loc ascuns cu săgețĭ otrăvite, „încît Sigismund fu silit să-șĭ facă drum spre Ungaria, cu sa- bia în mînă“.

„Regele Mateaș (Corvinus) fu surprins de către Stefan cel „Mare (la 25 Noembre 1467) într'o noapte la Baia (orașul Molda) „și fu rănit cu o săgeată la spate... până în piața orașuluĭ nă- „vălîră eĭ, unde Unguriĭ repurtară victoria; 7000 Valahĭ răma- „seră pe loc, însă și 1200 Ungurĭ.

„Năvălirea luĭ Ștefan c. M asupra armateĭ polone în pă- „durea Cosminuluĭ (19 Octombre 1497), a fost la fel“.

„Aceste exemple arată în deajuns. In bătăliĭ deschise ca la Nicopole, Varna, Kossovopolie, Mohacs ș. m. a. eĭ n'ar fi fost „numaĭ sfărămațĭ, ci cu totul stîrpițĭ, prin urmare a fost cu- „minte din partea lor, a căuta scăparea lor acolo, unde aveau „speranțe de reușită...“ (O Doamne ce gură veninoasă)

Afirmînd aceasta, autorul Fischer se contrazice pe sine însu-șĭ, căcĭ tocmaĭ armata turcească, cea purtătoare de biruințĭ, a fost zdrobită adese-orĭ de armele romîneștĭ.

Pe cînd toate celel'alte națiunĭ se temeau de puterea eĭ ca de ciumă și au și gustat amarul subjugăriĭ ca de exemplu regatul Ungarieĭ, care în urma lupteĭ de la Mohacs (1526) ajunse pașalîc turcesc, Romîniĭ, un pumn de oamenĭ—de ceĭ de nicĭ o ispravă după dl. Fischer—au fost în stare să învingă în nenumărate rîndurĭ, puterea cea nemăsurată și mult temută a Osmanliilor, luptîndu-se doar pentru cruce. Eĭ cu piepturile lor au mers și și-au dat tributul cu abnegațiune și la despresurarea Vieneĭ. Și ca atare, ca bun German ce este dl. Fischer, trebuia să recunoască—dacă iubește adevărul—măcar atîta lucru Romînilor, carĭ au ajutat pe Nemțĭ la ori-și ce nevoe.

Dacă Turcia n'a cuprins Europa, aceasta se datorește în parte oștirilor romîne și înțelepților conducători Romîni. Dacă la Kosova (1389), la Nicopole (1396) s'ar fi ascultat de sfaturile înțelepte ale luĭ Mircea Vodă cel Bătrîn, care cunoștea la perfecție arta răsboiuluĭ, desigur că Creștiniĭ coalizați, ar fi repurtat o victorie strălucită asupra armatelor turceștĭ, și n'ar fi îndurat rușinea înfrîngereĭ, cu tot ajutorul îngîmfaților cavalerĭ germanĭ.

Mircea, a și dovedit el însușĭ numaĭ prin armele sale, la 10 Octomarie 1394, dînd o groaznică înfrîngere armatelor victorioase ale luĭ Baiazid Fulgerul.

De așișderea, dacă imberbul rege al Ungarieĭ Vladislav, în lupta de la Varna (1444), ar fi ascultat povața luĭ Vlad Vodă Dracul, în a se măsurà cu Turciĭ, desigur că nu i-ar fi rămas osemintele pe cîmpul de răsboi. Și armatele creștine ar fi scăpat de rușine și umilință.

Am putea cità multe exemple de felul celor de mai sus și autorul Fischer le-ar putea ceti chiar din istoriciĭ marĭ aĭ vremurilor și aĭ patrieĭ sale, carĭ au iubit adevărul și l'au dat la lumină. Degeaba că Sasul reu din fire n'are lecuire.

Fiindcă autorul Fischer se exprimă într'un mod atît de respingător și nedemn față de domniĭ și ostașiĭ noștri, reproducem aci un studiu a unuĭ autor german, cu privire la Stefan-cel-Mare care zice: „Stefan cel Mare posedà toate calitățile indispensabile „unuĭ șef de armată. O puternică voință unită cu o pricepere „clară și sigură; un curaj, o energie și o hotărîre alăturea cu o „perseverență tenace; un talent organizator, o capacitate destoi- „nică pentru a lua grabnice și sigure deciziunĭ și a le executà, „în fine proprietatea de a îmbărbătà pe soldațiĭ săĭ și de a-ĭ „îmboldi la fapte vitejeștĭ.

Vladimir Mironescu.

(Va urma)

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

STAGIUNEA 1874—1875

Continuarea Direcțiuneĭ Avocatuluĭ Teodor Aslan.—Angajarea maĭ multor actorĭ și actrițe în afară de ceĭ din stagiunile precedente.—Deschiderea stagiuneĭ.—Prima reprezentațiune a pieseĭ **Moartea luĭ Constantin Brîncovanu**, *tragedie originală de Antonio Roques.—Prima reprezentațiune a pieseĭ* **Despina** *dramă de căpitanul G. Bengescu.—Debutul D-reĭ Elisa Conta.—Punerea în scenă a opereteĭ* **Fata mameĭ Ango**, *și entusiasmul publicului pentru această reprezentațiune.—Diferite piese de teatru jucate de artiștiĭ romînĭ după închiderea stagiuneĭ.—Trupa de operete franceze a D-reĭ Keller.*

Avocatul Teodor Aslan urmează a ține Direcțiunea Teatruluĭ Național în aceleașĭ condițiunĭ ca și în stagiunea precedentă. El alcătuește un repertor din piesele cele maĭ frumoase și maĭ atrăgătoare, între care și piese originale și naționale. Decorurĭ nouĭ se lucrează de pictorul Teatruluĭ G. Fredas, precum și diferite costume elegante; în fine face tot ce-ĭ stă prin putință, spre a mulțămi publicul.

Pe lîngă actoriĭ din stagiunea teatrală precedentă, el maĭ angajază pe D-ra Dănescu, D-ra Conta, D-na Bernola, D-ra Maria Dimitrescu, D-niĭ Arceleanu, Lazarachi și Grigore Manolescu.

Joĭ în 24 Octomvrie 1874, se deschide stagiunea teatruluĭ național în ființa unuĭ public numeros, prin o frumoasă dramă intitulată: *Bastardul sau Castelul Montluvier*, dramă în 5 acte de Rosier. Rolurile principale au fost jucate de D-na Stavrescu și M. Galino. D-ra Dănescu artistă nouă pentru Iașĭ, a reprezentat cu mult succes rolul *Marieĭ* avînd o dicțiune clară, și mult sentiment. fără afecțiune.

Duminică în 27 Octomvrie, s'a jucat *Goana Clironomieĭ,* comedie în patru acte. D-ra Dănescu a dovedit în această comedie, că joacă rolurile comice, tot cu acea uşurinţă ca şi în drame. Această piesă este o farsă care a înveselit foarte mult pe public, şi nicĭ nu putea se fie alt-fel, ne spune *Curierul de Iaşĭ*, din 30 Octomvrie 1874, cînd o piesă este jucată pe lîngă D-ra Dănescu şi de D-nele Stavrescu, Merişescu, Dimitrescu, D-niĭ Bălănescu şi Luchian.

Joĭ în 31 Octomvrie 1874, s'a jucat pentru întăia oară piesa *Moartea luĭ Constantin Brîncovanu*, un fel de tragedie jalnică de Antonin Roques, piesă atît *originală* cît şi *naţională*, „In această piesă jocul actorilor au fost bun, cu deosebire artistul Galino, a dovedit şi astă dată că-şĭ dă toată silinţa ca să satisfacă publicul. D-sa a jucat rolul principal cu mult foc. D-na Dimitrescu jucînd rolul fiiceĭ Domnuluĭ, a surprins într'un mod simţitor tot publicul; fie-care a recunoscut un progres în arta sa, ce au câştigat în ceĭ doĭ anĭ şi jumătate petrecuţĭ în Franţa. D-ra Dănescu este o bună achiziţie pentru teatrul nostru. In rolul princeseĭ Elena, ne-a dovedit că va ajunge departe în arta sa. D-sa are pronunţia clară şi uşurinţă de înfăţişare. Ceva maĭ puţină afecţiune însă! Incă o achiziţie bună este D-l Arceleanu. Marele Postelnic Racoviţă a fost jucat cu deplină lipsă de afecţie.

„Pictorul Georgio, a căruĭ penel ne este cunoscut din decorurile pieseĭ *Don Juan*, a făcut decoraţiunĭ cu totul nouă pentru actul de *Sala Tronuluĭ, Temniţa, Piaţa Iali-Kiosto din Stambul*, şi măreaţa apoteoză cu care se fineşte această dramă istorică *Constantin Brăcoveanu*" (*Curierul de Iaşĭ,* No. 115 şi 117 din Octomvrie 1874).

Duminică 3 Noemvrie 1874, s'a jucat pentru a doua oară această piesă, şi de astă dată avu mare succes.

Joĭ în 7 Noemvrie s'a jucat *Scara Mîţeĭ*, comedie de V. Alexandri, şi *Marchiza*, comedie în 3 acte tradusă din franţuzeşte.

Despre modul cum s'au jucat aceste piese, iată ce ne spune *Curierul de Iaşĭ*, din 10 Noemvrie 1874:

„D-ra Amelia, cu toate că a primit rolul Marchizeĭ, numaĭ în zilele din urmă, a jucat cu deplină uşurinţă. In astă sară ne-am putut convinge, că D-sa în genul săŭ va putea să producă mult. Tocmaĭ atît de precis a fost jocul D-neĭ Dimitrescu precum şi a D-reĭ Dănescu. D-nia lor, atît în *Marchiza* ca ţarancă, cît şi în *Scara Mîţeĭ*, au reprezentat cele maĭ vii figurĭ. Cu deosebire D-na Dimitrescu în *Scara mîţeĭ*, ne-a înfăţişat cu deplină uşurinţă şi fără afectaţiĭ pe *Florica*. Nu maĭ puţin a plăcut cîntarea atît a d-neĭ Dimitrescu cît şi a D-reĭ Dănescu. Pentru ca să zicem că

reprezentaţia a fost bună, este destul a şti că D-l Bălănescu a jucat în *Marchiza*, rolul luĭ Max, iar D-l Luchian în *Scara mîţeĭ*, rolul luĭ Marin, fieştecare în elementul săŭ. D-l Arceleanu şi de astă dată ne-a dat dovadă de talentul săŭ".

Duminică 17 Noemvrie 1874, s'a maĭ reprezentat pentru a doua oară *Goana Clironomieĭ*. In locul D-neĭ Stavrescu care a fost absentă, rolul Panateleĭ a fost jucat de D-ra Amelia (Welner).

Joĭ 14 Noemvrie s'a jucat piesa bufă în 5 acte, intitulată: *Haĭ cu Nunta sau O capelă de paie de Italia,* unde D-niĭ Luchian şi Bălănescu, aŭ avut rolurile principale. Piesa a fost atît de bine jucată în genere de toţĭ actoriĭ, în cît a plăcut foarte mult. Toţĭ artiştiĭ aŭ fost chemaţĭ şi aplaudaţĭ în maĭ multe rîndurĭ, astfel în cît direcţiunea după cererea generală, a fost silită a satisface dorinţa publiculuĭ dînd pentru a doua oară această piesă în ziua de Duminică 20 Noemvrie.

Joĭ 21 Noemvrie s'aŭ jucat două piese, una intitulată: *Testamentul luĭ Cezar Girodot*, comedie în 3 acte de Belot, piesă care a făcut un mare vuet pe scena franceză, a doua *Scara mîţeĭ*, vodevil naţional de V. Alexandri. Sala teatruluĭ a fost plină de spectatorĭ şi de mulţĭ curioşĭ care venise anume să asiste la reprezentarea uneĭ piese de genul aceştia. Curiositatea acelor persoane şi a tot publiculuĭ din sală, a fost satisfăcută cu desăvîrşire. D-l Bălănescu în rolul luĭ Isidor, după spusa maĭ multor persoane, a întrecut chiar şi artistul care a creat acest rol pe scena franceză. Galino în rolul luĭ Massias, s'a distins asemene. In cît priveşte pe D-ra Amelia, ea a jucat rolul Pauline̮ cu o inteligenţă rară.

Duminică 24 Noemvrie, s'a jucat după cererea generală *Goana după Clironomie*, comedie bufă în 4 acte, cu jocurĭ umoristice şi focurĭ de artificiĭ. Pentru încheerea spectacoluluĭ s'a jucat vodevilul naţional *Doĭ soldaţĭ romînĭ*.

Joĭ 28 Noemvrie s'a reprezentat *Articolul 47 sau Curtea cu Juraţĭ*, dramă în 5 acte de A. Belot, tradusă de Bengescu. Rolurile principale au fost jucate de D-na Stavrescu D-ra Amelia, D-ra Dănescu şi D-niĭ Luchian, Bălănescu şi Galino.

La 30 Noemvrie se joacă în folosul *Caseĭ artiştilor* piesa *Testamentul luĭ Cezar Girodot*, traducere, şi *Doĭ soldaţĭ Romînĭ*, comedie vodevil în 1 act.

Duminică 1 Decemvrie 1874, s'a jucat *Amorul şi Nătărăi*, comedie în 3 acte de Barrière, tradusă de Bengescu. Rolurile principale au fost jucate de D-nele Stavrescu şi Dimitrescu şi D-ra Amelia, şi de D-niĭ Luchian şi Bălănescu.

La sfîrşit s'a dat frumoasa farsă într'un act, imitată din piesele luĭ Cotzebue, *Patru corpurĭ într'un cap sau Un*

Director de Teatru. Rolul principal a fost jucat de D-nul P. S. Alexandrescu.

Joĭ în 5 Decemvrie s'au jucat trei piese, şi anume *Doĭ sfioşĭ* comedie într'un act, *Coarda simţitoare*, vodevi· şi *Piatra din casă*, vodevil de V. Alexantri. Rolurile principale au fost jucate de D-na Dimitrescu, D-ra Dănescu ş D-niĭ Bălănescu şi Luchian.

Duminică în 8 Decemvrie, s'au reprezentat ĭarăşĭ treĭ piese din cele maĭ glumeţe: *Omul care'şĭ ucide femeea*, unde rolurile principale au fost jucate de Bălănescu şi Luchian, *Cum sunt toate*, traducţie din limba franceză, şi *Cinel-Cinel*, de V. Alexandri. In piesele aceste două din urmă rolurile principale au fost jucate de D-na Stavrescu şi D-ra Amelia.

Joĭ în 12 Decemvrie, Deamează, după un studiu îndelungat, s'a reprezentat piesa *Despina*, dramă de căpitan Gh. Bengescu. Pe lîngă D-na Stavrescu şi D-ra Amelia, cari au avut rolurile principale, a debutat în rolul Floricăĭ D-ra Eliza Conta, eleva şcoaleĭ de muzică şi declamaţiune din Iaşĭ. Decorurile de la actele III şi IV, au fost lucrate de G. Fredas pictorul Teatruluĭ.

Această piesă, zice *Curierul de Iaşĭ* No. 136 din 15 Dec. 1874, este a doua încercare dramatică serioasă a d-luĭ căpitan G. Bengescu, căruia îi datorim *Radu al III-lea* dramă originală, ce în iarna trecută a avut mult succes pe scena noastră. Mulţimea spectatorilor adunată în sală, dovedeşte că publicul nostru simte totdeauna o vie plăcere cînd se dau piese gîndite şi alcătuite în limba ţăriĭ, pe subiecte naţionale şi de autorĭ *Romînĭ*. Modul cum a fost primită piesa, aplausele frenetice, aclamaţiunea generală, ne dau o vie dovadă despre aceasta. Ar fi de dorit ca exemplu d-luĭ Bengescu să fie urmat şi de alţĭ junĭ literaţĭ din societatea noastră.

Nu'ĭ de contestat că şi uniĭ din artiştiĭ noştri, au contribuit mult prin jocul lor la reuşita acestĕ piese. D-na Stavrescu care a creat rolul *Despineĭ,* cu atîta artă, a fost neimitabilă în declamaţiunea sa, unde a pus atît foc şi atîta pasiune.

Rolul *Tudoreĭ* a fost jucat de D-ra Amelia. Acest rol de o însemnatate egală, putem zice cu rolul Despineĭ, a fost susţinut de juna artistă cu o inteligenţă rară şi fără afecţiune. D-ra Amelia pare a fi descoperit secretul Matildeĭ Pascaly, ca şi dînsa are talentul a produce impresiune asupra mulţimeĭ şi a-şĭ atrage aplausele simpatice a spectatorilor.

D-ra Conta eleva scoaleĭ de muzică şi declamaţiune din Iaşĭ, a debutat în această piesă prin micul rol al Flori-

căĭ. S'a observat cu plăcere că d-sa are o dicţiune clară şi o mare uşurinţă pe scenă. Cu timpul credem că va deveni o bună artistă.

Rolul luĭ Sorin a fost jucat de d-l Galino. D-l Bălănescu a fost un tip original, iar Bîrzu între scenele duioase ale sceneĭ, venea din cînd în cînd se înveselească publicul".

Joĭ în 12 Decemvrie s'a jucat pentru beneficiul regisoruluĭ Teatruluĭ Naţional Victor Delmary, piesa *Haĭ cu nunta sau O capelă de paie de Italia*, comedie bufă în 5 acte.

Duminică 22 Decemvrie s'a jucat una din piesele cele maĭ frumoase din repertoriul d-luĭ Luchian, *Baniĭ, gloria şi femeile*, vodevil cu mare spectacol în 5 acte. Două decorurĭ noue s'au lucrat anume pentru această piesă, de Georgio Fredas, pictorul Teatruluĭ naţional.

Cu ocaziunea sfintelor sărbătorĭ de Crăciun, s'au jucat următoarele piese: La 25 Dec. *Chiriţa în Iaşĭ* şi *Moisilică* comedie. La 26 Dec. *Două Despărţeniĭ*, *Baba Hîrca* şi *Doĭ soldaţĭ Romînĭ*. La 27 Dec. *Frica e din raĭ* şi *Cum sunt toate*, comedie într'un act de Charles Narrey tradusă de G. Bengescu. Această comedie care e compusă numaĭ de treĭ personage, a fost primită de public cu mare plăcere. Rolurile acesteĭ piese au fost bine distribuite şi foarte bine jucate. Atît D-na Dimitrescu cît şi D-ra Amelia au caracterizat de minune rolurile lor. D-na Dimitrescu în *Silvia*. a fost o adevărată Peruviană, şi D-ra Amelia în rolul *Princeseĭ Nadeja*, a fost o adevărată ruscă. Maurice de Tron a fost jucat de Bălănescu cu talentul care'l distinge. (*Curierul de Iaşĭ* din 29 Dec. 1874).

Duminică 14 Ianuarie 1875, s'a jucat *Frica e din raĭ*, comedie şi *Coarda simţitoare*, vodevil.

La 16 Ianuare 1875 s'a reprezentat în beneficiul artistuluĭ M. Luchian, treĭ piese glumeţe: *Soacra şi ginerele*, *Supliciul unui om*, vodevil în 3 acte, tradus din limba franceză, *Rudele din provincie*, comedie în 1 act, şi *Rusaliile sau Satul lui Cremene*, comedie cu cîntece de V. Alexandri.

Duminică 19 Ianuarie 1875, s'a jucat piesele: *Frica e din Raĭ* , comedie, şi *Coarda simţitoare*, vodevil.

Joĭ 23 Ianuarie, s'a jucat în Beneficiul artisteĭ Amelia, *Baniĭ*, *Gloria*, *şi Femeile*, comedie în 5 acte cu mare spectacol.

Duminică 26 Ianuarie, s'a jucat în beneficiul D-reĭ Dănescu *Don Juan de Marana sau Căderea unuĭ Înger*, dramă fantastică.

Marţi 28 Ianuarie s'a jucat în beneficiul Ospiciului de la Galata piesa *Despina*, dramă în 5 acte de G. Bengescu.

Joĭ 30 Ianuarie s'a jucat în beneficiul actoruluĭ Bălănescu: *Porcarul şi Măria Sa*, piesă istorică în 3 acte şi

10 tablourĭ cu danţurĭ naţionale de V. A. Urechia, şi *Doĭ ţaranĭ şi cincĭ cîrlanĭ*, comedie cu cîntece de C. Negruzzi, muzica de Flechtenmacher.

La 6 Fevruarie 1875 s'a jucat în beneficiul artisteĭ R. Stavrescu, piesa *Voalul de dantelă sau Victima nenorocireĭ*, dramă în 5 acte şi 8 Tablourĭ.

Marţĭ 11 Fevruarie 1875, s'a jucat în beneficiul Ospiciuluĭ de la Galata piesa *Despina*, dramă de Gh. Bengescu.

Joĭ 13 Fevruarie 1875, s'a jucat pentru prima oară o reprezentaţie interesantă în beneficiul artisteĭ Merişescu, *Cucoana Kiriţa în Balon*, farsă într'un act de V. Alexandri ; această piesă a fost trimeasă înadins de poetul Alexandri spre a fi jucată în beneficiul artisteĭ, care a creat atîtea rolurĭ naţionale; spectacolul s'a închieat cu *Soacra şi ginerele*, comedie în 3 acte, rolurile principale le-a avut beneficienta şi N. Luchian. (*Curierul de Iaşi* No. 14 din 7 Fevruarie 1875).

Marţĭ 18 Fevruarie 1875, s'a jucat în beneficiul actoruluĭ *Lazarachi* comedia în 3 acte *Amorul* şi *Nătărăii*, şi farsa într'un act *Rusaliile sau Satul lui Cremene*.

Sîmbătă 22 Fevruarie, s'a jucat *Jianul căpitan de Haiducĭ*, dramă naţională în 4 acte de M. Millo.

* * *

Preocuparea principală a luĭ Teodor Aslan în această stagiune, a fost de a pune în scena şi operile franceze din acele ce au obţinut succesele cele maĭ marĭ în Paris şi în alte capitale ale Europeĭ. El era sigur că va reuşi în această intreprindere cunoscînd gustul publiculuĭ pentru muzică şi marea dorinţă de a vede şi alte operete jucîndu-se pe scena teatruluĭ nostru, afară de *Baba Hîrca, Insurăţeiĭ*, *Craĭ Nou*. etc. Pentru aceasta deci Directorul Aslan se hotărăşte, se pune în scenă cunoscuta operetă *Fata mameĭ Ango (La Fille de Madame Angot)*, jucată maĭ pe toate scenele teatrelor din Europa. Această piesă a fost tradusă din franţuzeşte în romîneşte de Căpitanul Gheorghe Bengescu, cunoscut publiculuĭ ieşan prin alte diferite producţiunĭ teatrale. Aslan a adunat maĭ multe elemente muzicale de valoare, un cor numeros bine instruit, precum şi o orchestră compusă din bunĭ esecutanţĭ, cu carĭ, după multă trudă şi repetiţiĭ, a reuşit să joace această operetă. De asemenea s'au făcut decorurĭ şi costume foarte frumoase anume pentru această operetă, ceia ce a contribuit la succesul reprezentaţiilor, entusiasmînd publicul ieşan care dela 1838, cînd s'a esecutat opera Norma de Bellini, de către e-

levii Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, n'a maĭ văzut reprezentîndu-se de o trupă romînească vre-o operă sau lucrare muzicală maĭ însemnată.

Aşa la 1 Martie 1875, s'a jucat la noĭ pentru prima oară de artiştiĭ romînĭ, opereta comică *Fata mameĭ Ango*, în 3 acte de Clairville, Siraudin şi Koning, ĭar muzica de Ch. Lecocq. Asupra chipuluĭ cum s'a jucat, iată ce ne spune *Curierul de Iaşĭ*, No. 25 din 5 Martie 1875:

«In zilele de 1 şi 2 a curenteĭ putem zice cu drept cuvînt, că au avut două sărbărĭ Teatrul Naţional cu întăia şi adoua reprezentaţie a opereĭ comice *Fata mameĭ Ango*, zicem două sărbărĭ şi nu ne greşim: cu o lună înainte de anunţarea pieseĭ toate locurile erau deja reţinute, uniĭ ofereau, preţurĭ îndoite, ca să poată asista la întăia reproducere a pieseĭ; sala teatruluĭ prin ea însuşi oferea o privire interesantă prin mulţimea spectatorilor şi eleganţa tualetelor.

„Opera *Fata mameĭ Ango*, jucată pe scena noastră în romîneşte va face o epocă în analele teatruluĭ naţional, căcĭ pentru prima oară dela înfiinţarea luĭ în ţară s'au văzut o operă tradusă în romăneşte şi jucată de artiştiĭ romînĭ; cine nu simte greutăţile care au trebuit să se întimpine, şi cine nu se miară de perseverenţa uneĭ intreprinderĭ atît de cutezătoare? la noĭ unde ne lipsesc artiştĭ specialĭ; cu toate acestea piesa a obţinut un mare suces, şi a capatat aplausele frenetice a spectatorilor, carĭ nu maĭ încăpeau în sală. Aceste aplause nu se adresau numaĭ artiştilor ce au jucat în piesă, ci şi merituluĭ D-luĭ Bengescu, care au tradus piesa atît de bine, fără a se depărta de spiritul eĭ original.

„Toţĭ artiştiĭ carĭ au luat parte la această reprezentaţie şi carĭ se pot făli că sunt ceĭ întăĭ ce au apărut într'o operetă comică pe scena romînă sunt de toată lauda.

„D-ra Dănescu în rolul *Clereteĭ*, a avut un succes surprinzător. D-sa au interpretat nu se poate maî bine, rolul său, atrăgînd aplausele unanime, maĭ cu seamă cu vocea sa simpatică şi cu justeţa esecuţiuneĭ. Ni se afirmă de către persoane care au văzut această piesă reprezentată pe scenele teatruluĭ strein, că D-ra Dănescu în unele părţĭ au fost superioară.

„Rolul *Langeĭ* au fost jucat de D-na Bernola, a căruĭ merit muzical este deja cunoscut.

„D-ra Amelia în rolul *Amaranteĭ*, ne oferă ocaziunea şi astă dată să-ĭ admirăm talentul său flecsibil. Cine-şĭ aminteşte rolurile de caractere diferite jucate de D-sa până acum, va recunoaşte şi astă dată meritul acesteĭ june artiste. D-şoara Amelia a obţinut un succes minunat în cîntecul *Vestita precupeaţă*, unde şi-au atras aplausele entusiaste pentru gesturile simplificative şi uşurinţa joculuĭ, acest cuplet

în modul cum au fost cîntat a produs o vie mulţămire asupra publicului; sperăm că acest succes bine meritat va încuraja juna artistă în cariera ce a intreprins.

„Rolul luĭ *Pomponet*, s'a jucat de excelentul nostru comic D-l Bălănescu; în acest rol artistul nostru a învins toate greutăţile pentru a dovedi că nicĭ în opera comică nu este strein.

„Domnul Ionescu a jucat pe *Ange-Pitou*, unul din cele maĭ grele rolurĭ din piesă, unde sau achitat cu mare succes. D-l Ionescu are o voace de tenor foarte plăcută, şi ştie s'o manieze cu mare uşurinţă. Ni-a probat tot-odată că scena teatruluĭ Romîn poate să spere în viitorul săŭ; atîrnă dar de la D-sa, ca să fie demn de această speranţă.

„Domnul P. S. Alexandrescŭ a jucat tot cu acel succes pe *Larivodier*; s'a constatat cu plăcere, că d-sa, s'a pătruns de caracterul roluluĭ ce'l îndeplinea; aplausele publiculuĭ au dovedit aceasta.

„Un mic rol, s'au pentru a zice maĭ bine o apariţiune, este rolul luĭ *Frenitz* jucat de d-l Cornescu care merită să fie citat".

Corul a fost compus din 65 persoane. Maistru conductor al muziceĭ a fost P. Mezzeti. Regisarea şi punerea în scenă a fost făcută de V. Delmary, iar decorurile de Fredas pictorul teatruluĭ. [1])

La 8 şi 9 Martie s'a jucat aceĭaşĭ operetă pentru a patra şi a cincea oară.

Miercurĭ 12 Martie s'a jucat în beneficiul luĭ Galino *Cezar Borgia*, dramă în 5 acte, din repertoriul teatruluĭ Italian, rolurile principale au fost jucate de d-na Stavrescu şi beneficient.

Vinerĭ 14 Martie s'a jucat în beneficiul *Epitropiei Sfîntuluĭ Spiridon*, piesele *Dracul şi Ciobanul*, melodramă şi *Două despărţeniĭ*.

Duminică 16 Martie s'a jucat în benefciul luĭ C. Bălănescu pentru a opta oară *Fata mameĭ Ango*.

Marţĭ 18 Martie s'a jucat în beneficiul artisteĭ Raluca Stavrescu drama în treĭ acte tradusă din limba franceză, intitulată *Evreul şi Creştinul sau Prevotul Parisuluĭ*, de A. Bourgeois, şi o piesă din repertoriul luĭ Luchian, *Lucreţia sau Un Director de teatru*, vodevil în două acte, tradus de G. Sion.

Mercurĭ 19 Martie, s'a dat în beneficiul artisteĭ Bernola pentru a noua oară, opereta „*Fata mameĭ Ango*".

Duminică 23 Martie s'a dat în beneficiul Directoruluĭ

1) Versurile din *Fata mameĭ Angot*, operă comică în treĭ acte s'a tipărit într'o broşură în Iaşĭ la anul 1875, în tipografia H. Goldner.

Teatruluĭ Teodor Aslan, pentru a zecea şi ultima dată în această stagiune *Fata mameĭ Ango*, cînd cu această operetă s'a şi închis stagiunea teatrală, 1874—1875.

Prin foaia *Curierul de Iaşĭ* No. 32 din 21 Martie, publicul exprimă mulţumirile sale luĭ Teodor Aslan, pentru zelul ce a pus în timp de 4 anĭ a Direcţiuneĭ sale spre a ridica scena Teatruluĭ Naţional.

* * *

După închiderea stagiuneĭ s'a jucat maĭ multe piese de teatru, din care notăm:

Marţĭ 1 April s'a jucat *Fata mameĭ Ango* pentru a treisprezecea oară în beneficiul traducătoruluĭ Bengescu,

Sîmbătă 5 Iulie se joacă iarăşĭ *Fata mameı Ango.*

Lunĭ 1 Ianuarie 1875, s'a dat o reprezentaţie pentru sporirea fonduluĭ ridicăreĭ Statueĭ luĭ Stefan cel Mare. S'au jucat *Crimele lui Piperman*, comedie în 1 act, *Un mire amauet*, comedie în 1 act, şi *Domnul uită tot*, comedie în 1 act. La finele spectacoluluĭ s'a arătat publiculuĭ un tablou reprezentînd statuia luĭ Stefan cel Mare după o schiţă a luĭ Gh. Asaki şi s'a cîntat un imn cuvintele de D. Gusti, de către mai multe persoane din societatea ieşană şi de eleviĭ conservatorului de muzică. Persoanele ce au luat parte la această reprezentaţie au fost D-na V. A. Ureche, D-ra Conta D-nii Galino, P. Botez, G. Christofor şi I. I. Langa. (*Curierul de Iaşi* No 58 din 20 Maĭ 1875).

Joĭ în 10 Iulie, o parte din trupa lirică a teatruluĭ romîn a jucat în sala Teatruluĭ Naţional, *Boierul şi Cărpaciul,* şi *Văduva cu Camelie*. comedie în 1 act.

Sîmbătă 19 Iulie 1875 s'a jucat la Teatrul Naţional, in beneficiul D-şoareĭ Amelia Welner şi a d-neĭ Maria Dimitrescu, cu concursul luĭ Grigore Manolescu, piesele: *Insurăţeiĭ sau Boerul sub masca de ţaran*, operetă naţională de Millo, *Un tată culpabil şi Cum sunt toate* [1]).

* * *

TEATRUL FRANCEZ

In timpul pe cînd se juca opereta *Fata mameĭ Ango* de trupa lirică romînă, vine şi trupa de operete franceze a D-reĭ Keller şi începe reprezentaţiile sale Marţĭ în 28 Aprilie 1875, cu opereta *La fille de madame Angot.*

1) Despre toate aceste vezĭ *Curierul de Iaşĭ* pe anul 1875.

De astă dată publicul era entusiasmat de reprezentațiile trupeĭ lirice romîne, și de aceia trupa de operete franceze n'a fost îmbrățișată cu aceiașĭ căldură ca în trecut, ceia ce făcu ca după cîteva reprezentațiunĭ trupa D-rei Keller se părăsască Iașul. Iată ce ne spune *Curierul de Iași* No. 47 din 2 Maĭ 1875: „Trupa D-reĭ Keller este bună, și a jucat piesa cu tot *șicul francez*, însă trupa noastră cu toate că în joc e maĭ inferioară, a cîntat piesa cu mult maĭ bine de cît trupa franceză, și astfel rolurile *Clereteĭ* și *Langeĭ* și a luĭ *Larivodier* au fost maĭ bine cîntate de artiștiĭ noștri. Rolul luĭ Larivodier au fost chiar și maĭ bine jucat de P. S. Alexandrescu".

(Va urma) **Teodor T. Burada**

Zestrea Mănăstireĭ Neamțu-Secul

II

Tezaurul Mînăstireĭ Neamțul. Bugetul cheltuelilor pe anul 1859

(urmare)

Suma generală Leĭ	Suma generală banĭ	Suma specială Leĭ	Suma specială banĭ	Cheltuelile
		367,802	78	Suma din urmă.
				Imbrăcămintea părinților și a fraților după pilda anuluĭ trecut (1858)
28067	87	. . . . .		Pe 4829 coțĭ de șeiac cumparațĭ, bez postavul ce esă din fabrica Mănăstireĭ.
28546	6	. . . . .		pe 8580 coțĭ noatină cumparată cu 703 coțĭ din lîna oilor M-reĭ.
2648	51	. . . . .		pe 18 bucățĭ materie de căptușală și dolfurĭ.
1086	—	. . . . .		pe 6 ocă și 20 dramurĭ ibrișin.
4463	75	. . . . .		pe 562 coțĭ și 10 bucățĭ materie de mantiĭ, camilauce și schime.
107	69	. . . . .		Plata de cernit pînza de camilauce.
1538	30	. . . . .		pe 121 coțĭ muhair.
416	—	. . . . .		în 49 topurĭ ață turcească.
3048	105	. . . . .		734 bucățĭ găitan.
17530	—	. . . . .		pe 309 bucățĭ și 154 coțĭ pînză Olandă și americă.
229	54	. . . . .		pe 61 ocă ață de lînă, plata de lucru din lîna oilor mânăstireĭ.
951	99	. . . . .		pe 69 ocă, 375 dramurĭ ață albă de Brașov pentru cusut.

Suma specială Leĭ	banĭ	*Suma generală* Leĭ	banĭ	
229	—			Şfară groasă de cusut ţolurĭ.
2650	87			pe 2227 şi 300 dramurĭ lînă plata lucruluĭ pentru făcut sumane şi Cergĭ, din lîna oilor M-reĭ.
8625	—			pe 1500 pelcele cumparate osăbit de acele ce să adună de la oile M-reĭ după suma annluĭ trecut (1858).
100,148	63			
		367,802	78	Suma din urmă.
1170	—			80 Săftiene pentru încălţărĭ.
490	30			pe 222 maşinĭ tij. . . .
692	—			pe 54 tulumburĭ tij. . . .
16557	—			pe 214 peĭ de bou şi de vacă, tot pentru încălţărĭ la părinţĭ şi fraţĭ, din care se întrebuinţază şi la argaţĭ, şi la vezeteĭ şi la alte trebuinţĭ osebit de peile care es de la vitele M-reĭ.
231	60			pe lucru la Ciubotarĭ. pentru lucru de săftiene.
4280	—			pe 130 bucăţĭ pînză leşască pentru cămeşĭ şi mindire.
1197	—			pe 29 bucăţĭ pînză groasă pentru ţolurĭ la hambare şi pentru zapoance
		124,716	33	

Obiectele penlru hrană ta trapeză şi arhonderice.

Leĭ	banĭ	
60,956	98	pe 16,685 ocă 325 dramurĭ, peşte sărat şi proaspăt pentru trapeza Soboruluĭ la M-rea Neamţu şi Secul cu schiturile Vovidenia, Procovu. Sehastria şi Sihla cu arhondaricele lor.
19934	15	pe 4005 ocă şi 350 drumurĭ Unt de lemn.
9963	60	pe 2951 ocă de oloĭ.
7444	60	pe 2670 ocă şi 200 dramurĭ orez.
12058	30	pe 2207 ocă zahar.
5044	—	pe 2751 ocă masline.
337	—	pe 77 ocă icre de crap.
2967	60	pe 107 ocă şi 137 dramurĭ icre negre.
350	60	pe 19 ocă icre de ştiucă.
141	—	pe 150 scrumbiĭ.

Suma specială		*Suma generală*		
Leĭ	*aanĭ*	*Leĭ*	*banĭ*	
2107	75	. . . . .		pe 172 ocă 350 dramurĭ hribĭ.
100	117	. . . . .		pe 288 ocă şi 200 dramurĭ perje.
1706	75	. . . . .		pe 70 ocă cracatiţă.
8234	93	. . . . .		pe 406 vedre rachiu.
3544	99	. . . . .		pə 2497 ocă carne de vacă.
91	51	. . . , .		pe 25 cutiĭ sardele de Italia.
100	—	. . . . .		pe 1000 ţirî.
100	78	. . . . .		pe 10 ocă 200 dram. Unt de lemn paravanschi.
136084	11,	492,518	111	Sumele din urmă.

(Va urma) † **Arh. Narcis Creţulescu**

ARHIVA CRITICĂ

Arhiva cărţilor. *Tintoretto.* Les peintres illustrés. Bibliotecă artistică în culorĭ, sub conducerea luĭ Henri Roujon. Editor Pierre Lafitte. Preţul 2.20.

Tintoretto, ca atîtea talente marĭ ale lumiĭ, avu o origină modestă. Era fiul boiangiuluĭ de postavurĭ: Battista Robusti. Tintoretto fu porecla pictoruluĭ; numele luĭ adevărat, însă, Jacopo Robusti. Menirea luĭ se vădi de timpuriu şi fu norocos, că începu decuvreme, aşa că avu timpul să studieze tehnica complicată a pictureĭ, înainte ca ochiul să slăbească şi mîna să tremure. De tînăr intră în atelierul luĭ Tiziano, unde avea de ajutat maistruluĭ în operile sale multiple. Profesorul şi elevul nu se prea împacară: profesorul, se zice că ar fi fost cam invidios, elevul nu destul de ascultător; aşa că într'o bună zi intrînd Tiziano în atelier şi găsind nişte copiĭ prea reuşite după originale de ale luĭ, îl elimină, fără să-l maĭ primească în urmă. La cele spuse cu privire la invidia luĭ Tiziano, se opune atenţia cu care el urmărea şi încuraja progresele unuĭ alt elev: Paolo Cagliari—Veroneze. După eşirea din atelierul luĭ Tiziano, el nu conteni un moment, ci lucră cu o energie vrednică de a pune pe gîndurĭ; ceeace făcu pe adversariĭ luĭ, să-l denumească: Il Furioso. Atuncĭ compuse el Moartea luĭ Abel şi tot atuncĭ tabloul celebru Adam şi Eva, despre care Ruskin avu cuvinte de slavă. Cînd presimţi, că fruntea îĭ poate fi încoronată cu laurĭ, mîna luĭ de artist ceru mîna palidă a signorineĭ Faustina di Viscovi. Şi sub farmecul signorineĭ retras într'o margină a Veneţieĭ, trăia cu visurile luĭ şi lucra fără cruţare. Avu o fetiţă şi pe fetiţa luĭ o îmbraca frumos ca pe un paj, o purta pretutindenĭ cu el şi între eĭ se legase cea maĭ can-

didă prietenie. Cînd fetița i se înbolnăvi și se stînse, el se măhni straşnic şi măhnirea îĭ rămase pănă la sfîrşitul vieţeĭ. In contact venea cu ceĭ maĭ marĭ oamenĭ aĭ Veneţieĭ, afară de doĭ, un critic și un pictor. Aretini şi Tiziano. De cel dintăĭ şi Tintoretto se povesteşte o anecdotă bizară. Aretini, un suflet îmbibat de venin, era maĭ mult cîrtitor decît critic. Tintoretto amabil cu toțĭ oameniĭ, îl pofti odată, amabil şi pe dînsul în vizită. Aretini răspunse la chemare şi pe cînd discutau, Italianul se propuse să facă portretul luĭ Aretini, și în loc de a scoate din buzunar un instrument de măsură, scoase pentru aĭ lua dimensiunile, ceva care părea a nu fi alta decît un pumnal bine ascuţit. Atîta fu de ajuns: Aretini înţelese şi Tintoretto suferi un duşman maĭ puţin. Astfel a dus el o viață de muncă rodnică, cu multe supărărĭ şi puţine bucuriĭ de la semeniĭ luĭ, cu mulţumirile exaltante ale inspiraţiilor și a lucrat mereu şi intens, în conformitate cu menirea luĭ, ca sub conducerea uneĭ fatalităţĭ.

La o vrîstă bogată, pe cînd alțiĭ maĭ mult dormitează, cu şease anĭ înainte de a închide ochiĭ, Tintoretto se puse pe lucru ca un ucenic şi săvîrși, atuncea operele de încoronare ale talentuluĭ său: ilustră palatul ducal. Jacopo Robusti, prin desemn aparţine şcoaleĭ florentine, prin origină și majoritatea calităţilor aparţine Veneţieĭ. Brio de coloare al pînzelor de tinereță, se întunecă spre maturitate și la bătrîneţe coloritul familiar iĭ este brunul dorat. Tintoretto substitui amănunțimiĭ ansamblul şi prin aceasta deveni predecesorul curentuluĭ prerafaelit și impresionist modern; precum şi dascalul luĭ Velasquez și prin Velasquez al luĭ Goya. Autenticitatea tablourilor dă totdeauna de muncă criticilor de artă. Se cunosc de la el, sigur, vre-o 300 de tablourĭ; dar maĭ sunt şi altele iscălite cu mînele luĭ, și ele, cînd nu sunt falşificărĭ, se datoresc elevilor sau copiilor săĭ. Despre compozițiile sale magnifice, pătrunse de sentiment dramatic, a scris John Ruskin, paginĭ splendide şi Velasquez a venit, anume, în cetatea lagunelor, ca să vadă și să-ĭ admire capodoperele.

* * *

Holbein. Al şeĭsprezecelea secol fu pentru pictura ţerilor germane o epocă de primăvară. Albrecht Dürer, Hans Holbein der Jungere, Lucas Cranach, Mathias Grünewald şi Hans Burkmair n'au avut o valoare efemeră şi dintre eĭ, doĭ: Albrecht Dürer şi Hans Holbein der Jungere, ajunseră pictorĭ omeneştĭ, nemuritorĭ. Holbein se născu la Augsburg, probabil în anul 1494. Tatăl, unchiul şi fraţiĭ fură pictorĭ. Mediul miculuĭ oraş natal era prielnic încurajăriĭ arteĭ: există aicĭ o corporaţie a artiştilor și în ea îl introduse tatăl său înainte de adolescenţă. In anul 1515 însă, necesitatea unuĭ cerc de oamenĭ larg pricepătorĭ, îl stabileşte împreună cu fratele său Ambrozie, în Elveţia, la Bâle unde în restimpul şedereĭ sale lucră cu fertilitate compoziţiĭ religioase și

profane. Vagabondează apoĭ prin Lombardia și Elveția și înturnîndu-se la Bâle, după ce avusese ocazia să cunoască de aproape produsele Renașterei, își pune în minte să se fixeze: intră în corporația artiștilor și omenos cum era, ĭa în căsătorie o văduvă cu doĭ copiĭ. Cum pe acea vreme îndemnul pentru Reformă se agita, Holbein probabil simpatizînd cu Umaniștiĭ, ilustrează artistic pamfletele și studiile lor.

Imprejurările îl silesc să nu maĭ zăbovească în Bâle și prin Franța și Anvers se așeză în Anglia. Dar nicĭ în Anglia nu se liniștește, pleacă la Bâle și revine în 1532. Cea maĭ mare parte din timp și-a petrecut-o în Londra, pînă ce în 1543 muri de aceeașĭ molimă de care fusese repus de tînăr Tiziano Vecelli. Holbein a produs mult, a împrăștiat în toate părțile, mulțime de pînze i-au ars în diferite incendiĭ, și poate și de azĭ înainte să se maĭ găsească painjinite, în podul vre-unuĭ castel vechĭ, portrete reprezentînd membri aĭ tagmeĭ negustoreștĭ a căreĭ cel dintăĭ pictor a fost—orĭ personaje din nobilimea domnitoare, din Apusul primeĭ jumătățĭ a veaculuĭ al XVI-lea. Holbein este un realist crud până la caricatură și a idealizat numaĭ o singură dată în portretul Anneĭ de Cléves. Ornamentarea Renaștereĭ avu o influență trecătoare asupra luĭ și o părasi împreună cu exotismul italian, odată cu venirea în Anglia. Cele maĭ vestite portrete unele, superioare în colorit și grație acelora a luĭ Dürer, sunt Sir Henry Wyatt, figură presupusă a fi a luĭ Thomas More, Modonna des Bürgermeister Maier din Darmstadt, Anna de Clèves, Nicolas Kratzer, Sir Richard Southwell. Holbein a fost un spirit excepțional. S'a distins în variate ramurĭ ale arteĭ plastice ca: architect, modelor, gravor, *portretist*, frescator, miniaturist, decorator și desenator.

Regilor le plac jocurile de cuvinte și cîteodată, rareorĭ, jocurile lor sunt regale. Cu drept cuvînt spunea regele Henric al VIII-lea: Eu așĭ putea face șese pairĭ din șese muncitorĭ, dar din șese pairĭ n'așĭ putea face un singur Holbein.

Gheorghe Savul

Arhiva Revistelor. *Convorbirĭ literare* No. 7 Iulie. Se dau maĭ multe reproducerĭ fotografice după „Casa rumenă", de la expoziția din Roma. Păstrînd în plan caracterile generale așa cum au fost concepute de meșterul Antonie Mogoș, casa romînească prezintă micĭ modificărĭ cerute de o construcție de expoziție, și este o clădire umilă, simplă și naivă. Nu discutăm dacă felul în care ne-am manifestat este cel maĭ bun posibil. Este adevărat însă că reprezentarea noastră rustică corespunde celeĭ maĭ romîneștĭ culturĭ și că față cu problema arhitectureĭ, în ce ea poate să aĭbă maĭ personal nouă, în ce poate fi maĭ înpregnată de spiritul colectiv de neam, noĭ nu putem lucra maĭ solid, decît ajutînd la dezvoltarea arhitecturiĭ sătene și maĭ ales a celeĭ profane țărăneștĭ, arhitectura religioasă orășenească și cea a palatelor boereștĭ și voivodale fiind

dacă nu în totalitate imitații după modele streine, suferind cel puțin înrîuriri streine puternice și nepotrivindu-se, în ori ce caz, decît gustul unui cerc restrîns. După ce materialul va fi astfel pregătit, un mare talent, întîmplător un geniu, va perfecționa tipurile existente și va crea cele mai înalte forme ale acestei ramuri de artă.

Viața socială. No. 5 și 6, Mai și Iunie, Domnul Drăghicescu relevă într'un studiu just asupra Neoiobăgiei: ignorarea stărei de fapt a țerii, unilateralitatea, asprimea în judecată, contrazicerile și naivitățile d-lui Gherea. Omagiile totuși, ce-i aduce autorului Neoiobăgiei—deși nu-i vom tăgădui noi meritele *reale*—ca o recompensă pentru observațiile severe ce vor urma, sunt extrem de exagerate. Oricum, a considera pe acelaşi nivel Critica Rațiunei pure și Neoiobăgia, a pune unul lîngă altul pe Kant și Gherea—și după ce-i aduci așa critici—ni se pare o gentilețâ stranie de tot. Domnul Drăghicescu adaugă: „Această apropiere de nume și de opere, nu este deci (!) de loc produsul purei fantezii".

Oh! Vă asigurăm d-le Drăghicescu, a purei fantezii....

Cultura Romînă, No. 6, 7 și 8. Aprilie, Mai și Iunie. Chestiuni de Estetică. D. profesor Găvănescu discută problema atît de agitată a impresionismului în critică. Impresionizmul tăgăduește existența vie și virtuală a unei Estetici științifice, pe două argumente: 1° pentru că domeniul ei ar fi haotic, așa că nu s'ar putea fixa cea mai mică legătură cauzală și al 2° pentru că nu vom fi nici odată în stare a cunoaște lucrul în sine. Ambele argumente se înlătură: întâiul, de oarece nexuri cauzale se pot stabili; al doilea, deoarece domeniul Esteticei nu este incognoscibilul. In marginile subiectivismului generic, Estetica studiază obiectiv ca orice știință de observație și inducții.

Junimea literară. No. 6. Iunie —publică un elogios articol despre Eduard Caudella. Iată lista principalelor sale opere Olteanca (Iași 1880), în colaborare cu Otremba, Fata rezeșului (Iași 1881), Hatmanul Baltag (București 1884), Beizadea Epaminonda (București 1835), Dosman, Petru Rareș, Adevăr și minciună —feerie alegorică,—Sergentul și Dochia. N. Teaciuc—o notiță panegerică despre Elena Popovici decedata mamă a d-rului George Popovici.

Șezătoarea săteanului, No. 4—6 Aprilie—Iunie. Se îndeamnă Romănii macedoneni la emanciparea economică, prin bănci populare. E unul din puținele cazuri, cînd Romînii din afară de regat, au ce imita de la noi. Se traduce conferința profesorului de la Universitatea din Constantinopole. Hamdulah Subhi Bey. Ceea ce l'a impresionat pe profesorul turc în trecerea prin țară, a fost, mai cu seamă, pitorescul pămîntului, belșugul agricol, luxul și ospeția noastră. Cu tot trecutul dușmănos prieteniei dintre Romîni și Musulmani, necesitatea de a deschide în Turcia o piață pentru produsele noastre agricole și industriale, primejdia slavă amenințînd ambele popoare, dorința

de a ne ocroti conaţionaliĭ din Macedonia, sunt totuşĭ atîtea motive serioase pledînd pentru un sprijin reciproc. Profesorul H. S. B. susţine întemeĭerea unuĭ episcopat romînesc, ca fiind în profitul Turcieĭ; căcĭ prin acest mod s'ar scoate Armîniĭ de sub înrîurirea vrăjmaşă Turcilor, a Patriarhuluĭ grecesc.

Viaţa Romînească No. 6. Se aminteşte marea greşală şi nedreptate ce a săvîrşit Academia luînd aceluĭ unic învăţat, domnuluĭ Philippide redactarea dicţionaruluĭ limbeĭ romîne. Domnul Rosetti continuă a respunde întîmpinăriĭ luĭ George Panu, După ce se va termina sperăm, că vom reveni. Domnul Sadoveanu căutînd să imite felul de a scrie a luĭ Russo, dar lăsînd bine înţeles, la o parte greşelile luĭ de limbă, traduce Peatra Teiuluĭ— amintirĭ de călătorie. O traducere anterioară a pregătit-o d. sublocot. C. Mărgărintescu. Tot d. Sadoveanu maĭ publică nişte interesante însemnărĭ cu tîlc: Grierul şi Furnica. Mircea Dem. Rădulescu: Leiĭ de piatră —versurĭ parnasiene.

Viaţa Romînească. No. 7. Se analizează în cîteva paginĭ, opul profesoruluĭ de istorie dela Sorbona, Aulard: Taine şi revoluţia franceză. Se constată în această carte, că Taine a scris prea repede o lucrare aşa de vastă ca „Originile Franţiĭ contimporane“, că neglijează izvoare importante, necesare pentru un astfel de studiu şi că e de rea credinţă. O astfel de carte, în care să se distrugă atîtea din calomniile aduse revoluţionarilor franceji nu este de cît bine venită.

Observăm felul de a întitula o naraţiune: Povestea *cu* Dumitrache Cazacul. Părintele Agîrbiceanu, un prozator distins, ne dovedeşte cu nuvela Marin, că scrie prea în grabă: nu-şĭ revede suficient stilul şi nu-şi aprofundeză caracterile şi situaţiile. E pacat. D. Murnu traduce al XV-lea cînt din Iliada. Perseverenţa şi priceperea cu care lucrează d. Murnu sunt rare de tot şi poate nu va trece mult şi vom avea în romîneşte întreaga Iliadă. Ar fi de dorit, să vedem în versurĭ şi cealaltă capodoperă antică, după ce ne-a dat-o în proză d. Caraiani, Odisseia. D. Murnu care ca învăţat şi poet îşĭ dă minunat de bine seamă de frumuseţa originaluluĭ, după cum a revenit asupra primelor cîntece aşa cum le publicase în Convorbirĭ literare, va reveni, probabil şi de acum înainte şi vor dispărea astfel multe expresiĭ prozaice şi silite. Dar orĭ cît va lucra un singur învăţat talentat nu va fi îndestulător; va trebui în cursul deceniilor, ca o ceată întreagă de inspiraţĭ şi cunoscătorĭ aĭ poezieĭ elene autentice, să reeie traducerea Iliadeĭ şi eventual a Odiseieĭ, s'o cizeleze mereu şi numaĭ astfel într'un viitor îndepărtat, va resări ideala tălmăcire a epopeeĭ omerice.

GHE. S.

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei"

Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu*,

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof. școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academieĭ.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstireĭ Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescu, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academieĭ.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor, avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanu, publicist, avocat, subdir. Biblioteca Iași
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konia, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihai Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. Georges Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșani.
Dr. T. Nicolau, profesor, director liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iași.
D. Pompeĭ, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureștĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist, Bacău
Gh. Savul.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihaĭ Tomida, profesor liceul Național.
Riria Xenopol publicistă.
A. D. Xenopol prof. universitar, membru al Institutuluĭ de Franța, Membru al Academieĭ Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academieĭ, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenți

Dr. Ladislau Thot, membru al maĭ multor societățĭ științifice și literare Ujphest.

INŞTIINŢĂRI:

Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugaţĭ a îngădui.

*

Revista apare lunar afară de vacanţă Iulie şi August.

*

Pentru numere vechĭ şi volume din aniĭ trecuţĭ, a se adresa ad-ţieĭ.

Avem cîte-va colecţiĭ complecte dela anul I până la al XXII-lea.

„Toţĭ colaboratoriĭ de pe vremurĭ aĭ părintelui S. Fl. Marian din Suceava (Bucovina) sunt rugaţĭ a face cunoscut adresa lor d-luĭ Liviu Fl. Marian, în Suceava, pentru a le trimite gratuit broşura: Simion Florea Marian.

* * *

PREMII

„Arhiva“ acordă abonaţilor eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911:

1) *Aceluĭ care face şase abonamente pe an, şi va trimite costul lor administraţieĭ.* **Un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

2) *Aceluĭ care face 20 abonamente, în aceleaşĭ condiţiunĭ.* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toţĭ abonaţiĭ carĭ vor plăti direct administraţieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva“ ce se vor distribui pe anul următor 1912,* precum şi *la 10 volume din revista „Arta Română“ pe diferiţĭ anĭ.*

4) *Toţĭ abonaţiĭ, care vor trimite abonamentul direct administraţieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificaţie.**

ADMINISTRAŢIA

Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu. et Co. (vis-a-vis de Mitropolie)

ANUL XXII. No. 8 OCTOMBRIE

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE
ȘI LITERARE DIN IAȘI

* * * *

SUMARUL

* * *

Abonamentul în țară și în străinătate 10 leĭ pe an. Un număr 85 b.
Tot ce privește redacția și administrația a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor str. Hotin 2.

* * *

IAȘI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE N. V. ȘTEFANIU & Co.
1911

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei“

Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar. *A. D. Atanasiu,*

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof. școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academiei.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescu, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor, avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanu, publicist, avocat, subdir. Biblioteca Iași
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihai Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. Georges Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, direct. gimn. Ștefan cel Mare, publ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșani.
Dr. T. Nicolau, profesor, director liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statului Iași.
D. Pompei, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, București.
Eug. Revent, profesor, publicist. Bacău
Gh. Saru!.
Romulus Serastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor liceul Național.
Riria Xenopol publicistă.
A. D. Xenopol prof. universitar, membru al Institutului de Franța. Membru al Academiei Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academiei, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenți

Dr. Ladislau Thot, membru al mai multor societăți științifice și literare Ujphest.

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

DIN IAȘI

Anul XXII No. 8. Octomvrie 1911

CUZEȘTII

1. Dumitrașco Cuza spatarul

Cel întăĭ *Cuza* pomenit în documentele timpuluĭ este *Dumitrașco Cuzea*, care ia parte ca boer în diferite divanurĭ ale luĭ C. Duca tînărul, ale luĭ N. Mavrocordat și M. Racoviță Vodă. Acest Dumitrașco Cuza se găsește în boerie de comis în 7185 (1677) sub Antonie Vodă Ruset, cînd e dăruit de Vodă cu satul Vlăicenĭ. Ar urma că D. Cuza a venit cu boeria sub Antonie Ruset, și răsplătit pentru serviciile sale cu o moșie Vlăicenii (aped A. D. Xenopol, „Cuza vodă" I, 16).

In ale mele *Surete și Izvoade* (V, 40) găsim pe Dumitrașco Cuza ca *biv fost comis* în 7186 Iunie 18 (1678), iscălind și adeverind alăture cu alțĭ boerĭ ca A. Crupenski, Ioniță Șeptelici, Dumitrașco Gherghel diac, cum Grigoraș Jora treti spatar, fiul lui C. Jora sardar, a cumpărat cu 25 leĭ partea luĭ Vicol din Mărginenĭ. Faptul că pe Dumitrașco Cuza îl găsim iscălind și adeverind un zapis de cumpărătură a unuĭ Gr. C. Jora încă din 1678, arată că în acel an el era deja intrat în alianță prin căsătorie cu Jorăștiĭ, deoarece știm că Dumitrașco Cuza a ținut în căsătorie pe Safta, fata luĭ Toderașco Jora sulger. Decĭ și Dumitrașco Cuza comisul de sub Antonie Ruset, urmă vechiuluĭ obiceĭu de a se însura cu fete de boerĭ din țară și a se romîniza prin însurătoare, sporind astfel și el protipendada țăriĭ cu un nume, care va ajunge să fie cel maĭ iubit poporuluĭ nostru. Obiceiul vechiu era că prin însurătoare un străin, care lua o fată de romîn, devenia romîn bărbatul, dacă el se așeza în țară, neintrînd în mintea celor de pe atuncĭ că ar fi alt chip maĭ puternic de a face romîn decît însurătoarea cu o romîncă. Dacă prin încrucișare intra în trupul neamuluĭ romînesc ceva sînge străin, prin puterea înrudireĭ de sînge, sufletul se romîniza în urmașĭ, maĭ ales dacă împrejurările vieții făceau pe noul

însurățel să se poarte ca *romîn* la trebile din lăuntru ale țăriĭ noastre romîneștĭ. Nicăirĭ în actele secl. al XVII, nu se vorbește de părinții luĭ Dumitrașco Cuza, ci de înrudirile sale după femee. El a venit dar om format, și a căpătat boeriile, care pe atuncĭ se dădeau la străinĭ : *comișia* și *postelnicia*. Postelnicul fiind un fel de ministru al trebilor din afară, trebuia să știe maĭ multe limbĭ stăine: turcește, grecește, latinește, italienește, iar acum în urmă și franțuzește. Boeriĭ noștri de țară cam nu erau cărturarĭ, și erau bunĭ de alte slujbe, ca visternicĭ, spatarĭ, vornicĭ, dar nu miniștri de Externe. Tot așa cu *comișia*. El era maĭ mare peste grajdurile domneștĭ și știa să rînduiască alaiurile domneștĭ, ceremonialele la curte, primirile fețelor marĭ străine, și cum boeriĭ de țară erau în meșinĭ și cu viață locală nu puteau orînduí fastul curțeĭ Țarigrădene, ca un grec deprins de mic a vedea asemenea alaiurĭ la fie-care cap de lună. Și Dumitrașco Cuza a fost rînduit *comis* de Antonie Ruset prin 1676, în care boerie se însură cu fata luĭ T. Jora sulger. Comișiĭ ceĭ marĭ aĭ luĭ Antonie Ruset în scurta luĭ domnie de 2 anĭ și jumătate au fost Velicico (Uricar X, 73, XIX, 50) și Constantin (V. A. Ureche „Miron Costin" I 122, 704).

Ce aducea acum luĭ D. Cuza comis soția luĭ prin familia în care intrase! Pe lîngă zestrele jupâneseĭ Safteĭ, ea maĭ aducea soțuluĭ eĭ vaza neamuluĭ săŭ, căcĭ Joräștiĭ au fost boerĭ cu vază în secl. al XVII, până cînd am avut și un vel logofăt în persoana luĭ Antiohi Jora, moș de a Safteĭ Joroaeĭ.

Ca zestre Safta Joroaea aducea soțuluĭ eĭ comisul Dumitrașco Cuza următoarele ocine și moșiĭ: sate întregĭ *Miclcștiĭ* la Dorohoĭ, *Predouceni* la Soroca, *Căpoteniĭ* și *Zealina* la Hotin; jumătățĭ de sate, *Todireniĭ* la Hărlău, *Biticiul* și *Rujavințiĭ* la Hotin; sferturĭ de sate: *Cuzloiul* și *Ihnateniĭ* la Dorohoĭ *Glodeniĭ Scînteeștiĭ* și *Bircestiĭ* la Vasluĭ, *Răzina* la Orheĭ, *Băzdăgeniĭ* la Hotin, și *Trăbujeniĭ* la Iașĭ. (pg. 269). Toate aceste moșiĭ erau de pe Toderașco Jora sulgerul, căcĭ la împărțală ĭau parte gineriĭ și nurorile cum și urmașiĭ din eĭ în 1721 Febr. 15, cînd se vede că a murit bătrînă de tot Vasilca Joroaea, foasta soacră luĭ D. Cuza. Ca rude, Safta Joroaea aducea încuscrirea cu Ioan Sturza vel vornic, cu Solomen Botez șatrar și Sandul Silion; dar aducea puternicul sprijin al familieĭ Jora.

Toderașco Jora sulgerul era fiul parcalabuluĭ de Hotin Gh. Jora. de prin 1630, însurat cu Anghelina fata luĭ Irimia Băisan uricarul sub Movileștĭ și nepot luĭ Ionașco Jora de sub Gaspar Grațian, 1620, a căruĭ jupâneasă Ana, e fata Măricăĭ, nepoată Soficăĭ, fata luĭ Zberea parcalabul luĭ Rareș Vodă. Se maĭ amintesc Isac Jora (7149). C. Jora orușnic (armaș)(7166). Grigoraș Jora sin Gh Jora (7149). Gavrilașco Jora sin Ionașco Jora (7149). Iar Antiohie Jora e frate cu Gligoraș Jora și ficior Todosiicăĭ Costachi soră cu Gavriliță Costachi și cu Safta mama luĭ M.

Racoviţă Vodă. Iar mama Safteĭ, Vasilca Joroaea, era fiica luĭ Vasile Vartic, nepot şi strănepot de al Varticeştilor de supt Rareş Vodă şi sub domniĭ de maĭ apoĭ. Mătuşa Vasilcăĭ Vartic a fost Antonia Vartic, Doamna luĭ Miron Moghilă Barnovschi Vodă, şi fata luĭ Gavrilaşco Vartic vornicul ţăreĭ de jos, ficior luĭ Petru Varticovicĭ hatman şi parcalab Suceveĭ sub Rareş Vodă. Ca *comis* Dumitraşco Cuza cumpără în 7190 Sept. 9 (1681) cu 33 leĭ şi 30 merţe de mălaĭu o falce şi jumătate vie la Şorogarĭ lîngă Iaşĭ de la Curbet armaş, vie care a fost a luĭ Alexandru Rusct beizadea, cumpărătură de la Papuc (pg. 268).

Ca *biv comis* îl întîlnim pe Dumitraşco Cuza şi în 7192 Oct. 1 (1683), cînd iscăleşte ca martur cu alţĭ boerĭ zapisul de vînzare prin care Alexandra spătăroaia a vîndut doamneĭ Anastasia a luĭ Duca Vodă locul său din Iaşĭ care a intrat maĭ apoĭ în ograda Mitropolieĭ de Iaşĭ (N. Iorga Doc. V. 93), Tot ca comis Dumitraşco *Kuzea* cumpără în 7196 Fevr. 4 (1688) jumătate de sat din Tăuteştiĭ, la Iaşĭ, de la urmaşiĭ luĭ Gligore Hermeziu cu 134 leĭ (pag. 264), sporind cu aceasta averile în moşiĭ şi sate. Supt lunga domnie a luĭ C. Duca bătrînul în a treia domnie, şi Const Cantemir Vodă, între 7187—7200 (1679—1692) Dumitraşco Cuzea rămîne tot comis, cu epitetul de *biv* adică eşit din slujbă.

In acest timp nicĭ Jorăştiĭ nicĭ Dumitraşco Cuzea nu-ĭ vedem figurînd în divanurile veliţilor boerĭ, ceea ce arată că în politica timpuluĭ eĭ se arată protivnicĭ domnilor. Trăind din greu Dumitraşco Cuzea abia putu cumpara cu 134 leĭ jumătate din Tăuteştĭ.

Venind C. Duca, tînărul, cu întăia domnie a luĭ la Moldova în 17 Martie 7199, vedem pe Dumitraşco Cuzea rînduit *clucer*, cum îl găsim în mărturia hotarnică din 7200 Iuli 11 (1692), rîdicată de Mardare vornic de poartă pentru jumătate da sat Băloseştiĭ a luĭ Irimia Jora, cumnatul său. Supt C. Duca Vodă, Antiohie Jora ridică stepenele boerieĭ din vel paharnic la hatman şi parcalab Suceveĭ şi cîştigă izbîndă în lupta contra luĭ Turculeţ reimentarul hatmanuluĭ leşesc Iablonovski, supt cetatea Neamţuluĭ. Fu însă silit să fugă în Bucureştĭ la curtea luĭ C. Brancovanul Vodă. Şi scrie cronicarul: „Iară boeriĭ luĭ C. Duca Vodă până a venire Dubău logofătul de-l puse Capegi başa caimacam, au eşit despre doamna şi au fugit în ţara Muntenească, că nu avea cine-ĭ goni, că slujitoriĭ erau cu Antioh Jora hatmanul în oaste; şi au fugit anume Neculaĭ Costin hatmanul, şi frate-său Ioniţă Serdarul şi frate-său Pătraşco logofătul al treilea, şi Vasilaşco Cantacuzin vel spatar şi *alţĭ mulţĭ maĭ de gios*; şi maĭ pe urmă după ce a venit în scaun Antioh Vodă Cantemir, a *fugit şi hatmanul Antioh Jora* şi Mavrodin, de se făcuse o ceată mare în ţara Muntenească de boerĭ din Moldova, de au şezut vre-o 4 anĭ în ţara Muntenească“. (Ioan Neculcea Let. II 2 253).

In aceste amestecăturĭ politice ale boerilor pribegĭ la curtea luĭ C. Brancovanul Vodă, a trebuit să ia parte şi Dumitraşco Cuzea, căcĭ cum vine în scaun, la 14 Sept. 7209 (1700) îl pune pe Dumitraşco Cuza vel spatar (Let. II 2, 269). Ca vel spatar e trimis Cuza în delegaţia de la margine împreună cu Mitropolitul Misail. N. Donicĭ vel log. şi I. Costin hatman, că nu va strica nimic C. Duca Vodă boerilor pribegĭ la curtea luĭ Brancoveanul (N. Mustea Let. III 2. 28).

Ca vel spatar îl găsim iscălit în 7210 Aug. 27 (1702) în cartea de judecată a divanuluĭ ce dau veliţiĭ boerĭ la mîna jupăneseĭ Arhonda, a luĭ Miron vameş, nepoata luĭ Iorga postelnic, în pîra ce a avut cu ginerele eĭ Toma Cupeţ din Iaşĭ pentru Ciureştiĭ din gura Deliĭ în Prut (Surete ms. XIII. 171). Tot ca vel spatar îl găsim pe Dumitraşco Cuze în cartea divanuluĭ pentru hotărnicia moşieĭ Huşiĭ pe Şomuz, la Suceava, proprietate a luĭ C. Duca Vodă (Uricar XVI, 44).

Venind cu domnia Mihaĭ Racoviţă Vodă în 7211 vara, (1703), rîndui la spătărie pe cumnatul său Ilie Frige Vacă, sau Ilie Enache Ţifescul ca vel spatar în locul luĭ Dumitraşco Cuza; cum însă Antiohie Jora moşul femeiĭ sale, jupăneasa Safta Jorcaea, veni vel logofăt pe Dumitraşco Cuze îl vedem figurînd în divanurile marĭ ale luĭ Racoviţă vodă ca *biv vel spatar*. Aşa în 7212 (1704) Mart 4 (Iorga, Doc. V. 405) D. Cuze iscăleşte ca biv vel spatar alăturea cu Ilie Enache vel spatar. In 7213 (1704) Sept. iscăleşte tot ca biv vel spatar în hrisovul cel mare ce-l dă Mihaĭ Racoviţa Vodă celor 6 mănăstirĭ închinate sf. mormînt, urmînd a da la visterie numaĭ 223 ughĭ pe an, şi să scutească numaĭ 477 oamenĭ, carĭ vor da cîte $2^1/_2$ ughĭ pe an la visterie (Uricar II, 104). Tot ca fost mare spatar Dumitraşco Cuze schimbă după 7210 un ţigan, dînd pe Gaia Sulă în schimb pentru Anicuţa luĭ Adam, ficiorul luĭ Vasile postelnicul (pg. 269).

In spătăria ţăriĭ trecuse Ion Neculcea sub Antioh Cantemir cu a 2-a domnie, ĭar maĭ apoĭ Dediul Codreanul de la Bîrlad, socrul domnuluĭ Mihail Racoviţă cu a doua a luĭ domnie. Cu toate acestea Dumitraşco Cuza tot îl vedem iscălind ca biv vel spatar în hrisovul cel mare, prin care face milă şi aşezare cu Episcopia de Huşĭ după ce arsese de foc, dîndu-ĭ voe a ţinea 20 de posluşnicĭ, carĭ vor da cîte 3 ughĭ pe an vistirieĭ în 4 sferturĭ (Episc. Melhisedec cronica Huşilor 175). In acest timp moşul din femee, Antioh Jora îl vedem slujind ca vel logofăt ş, hatman la toţĭ domniĭ şi luĭ Nec. Mavrocordat cînd maĭ găsim pe Dumitraşco Cuza ca biv vel spatar în ţidula ce mariĭ boerĭ dau luĭ Iordachi Ruset biv vel vornic că a dat 10000 leĭ în slujba ţăriĭ în bir şi baiaramlîc, şi că „este datoria noastră şi a ţăriĭ ca să i se plătească dumisale pe încetul de ţară ca să nu fie stînsă casa dumisale“ (N. Iorga Doc. VI, 418).

2. Supt domnia de a treĭa a luĭ Mihalachi Racoviţă Vodă, îşĭ

găsi tristul sfîrșit Dumitrașco Cuza biv vel spatar, în următoarele împrejurări, In amestecăturile ce erau atuncĭ în țară cu Nemțiĭ și catanele din cetatea Neamțuluĭ, și cu năvala năprasnică a luĭ Frență căpitanul cu cele 300 catane ca să prinză pe Mihaĭ vodă, se zice că între ceĭ bănuițĭ că ar fi adus pe Frență căpitanul ar fi fost pe lîngă V. Ceaur stolnicul, și Dumitrașco Cuza spatarul. Și Neculce și N. Mustea și Alex. Amiras pomenesc de tristul sfîrșit a luĭ Dumitrașco Cuzea.

„Atuncĭ Mihaĭ Vodă mîniindu-se, în grabă au spînzurat pe Cuza spatarul, nepricestuit, încălțat, îmbrăcat, dîndu-ĭ vina că a scris el la ficioriĭ luĭ, avînd acolo la catane ca să vie să prinză pe Mihaĭ Vodă din Iașĭ, ce nu se știe întru adevăr, au ba, numaĭ în pizmă l'au omorit că i-a fost năpaste, că n'a scris". (I. Neculcea Let. II 2. 354). Iar A. Amiras spune maĭ lămurit: „Atuncĭ era un boer numit Cuza, ce fusese spatar mare, și ziceau uniĭ că au fost și el într'un sfat și într'o legătură cu acei nepriiateni, căcĭ ficioriĭ luĭ aeve au mers la catane și umbla tălhuind. Și de multe orĭ i-au poroncit Mihaĭ Vodă ca să tragă pe ficioriĭ luĭ încoace, să nu se afle la Nemțĭ cu catanele; iar el aducea pricinĭ ca să îndrepteze pe ficioriĭ luĭ; și au trimis domnul de au prins pe doĭ din ficioriĭ luĭ și i-au închis și au șezut până au venit catanele, și Cuza fiind în Iașĭ au trimes prin mijlocul catanelor și au slobozit feciorii de unde erau închișĭ. Ce prepuind domnul și zicîndu-ĭ și alțiĭ, cum acel Cuza au avut *răspondenție* cu catanele, și ĭ-ar fi îmblæt scrisorile la dînșiĭ, dîndu-le știre de starea domnuluĭ, îndată ce au poposit domnul de la Cetățue au pus de l'au spînzurat pe Cuza. Trupurile spînzuraților șĭ a înțepaților, pe toțĭ i-au strîns la un loc în marginea Cetățueĭ. unde a fost bătălia, pe drumul cel mare al Țarigraduluĭ, și au pus pămînt peste dînsele și au făcut movilă și lîngă aceasta cerdac de piatră și au îngropat și un stîlp de piatră în mijlocul cerdaculuĭ pe care au scris toată această poveste precum se vede" (Let, III 2. 129).

Iar Nec, Mustea diac de divan scrie: „iar până a tăia pe Franț căpitanul, Cuza spatarul era spînzurat de furca scrînciobuluĭ ce era înaintea curțeĭ domneștĭ, îmbracat, încălțat, cum l'au găsit. *Zic să fie chemat el pe catane în Iași să ia pe Mihaĭ Vodă*" (Let. III 2. 61).

Decĭ Dumitrașco Cuza biv vel spatar a fost spînzurat Joĭ 8 Ianuarie 7225 (1717) la 10 oare din zi (4 p. m.) plătind prin sîngele său botezul de romîn, după ce s'a bucurat foarte puțin de vălva puteriĭ lumeștĭ, ca comis supt Antonie Ruset și ca spatar supt C. Duca tînărul. pentru a pribegi 13 anĭ înainte de spătărie și a rămene alțĭ 15 anĭ ca *biv* spatar, până cînd plătește cu capul amestecul în politica țăriĭ.

Pe cît de crud s'a purtat Vodă Racoviță cu Dumitrașco Cuza, spînzurîndu-l, pe atît de blajin se arată cu averile sale și

urmașiĭ săĭ. Aceasta cu atît maĭ mult, cu cît asupra luĭ Vasile Ceaur stolnicul furia domnuluĭ merge confiscîndu-ĭ averile sale Așa în 7225 Iulie 25 (1717) Vodă Racoviță dă luĭ Apostol Leca serdarul moșia Racovățul la Soroca pentru multă pagubă ce i-a făcut Tatariĭ viind peste țară împotriva Nemților și a Catanelor Iată cum îndreptățește Vodă această confiscare: „deci domnia me am socotit înpreună cu tot sfatul nostru că și în vremile domnilor celor bătrînĭ de demult, cari s'au rădicat din boeriĭ țăriĭ hainĭ cu sabia asupra Domnuluĭ și a țăriĭ lipsind și din țară își pierde toate moșiile și bucatele ce le rămîne în țară în viclenie de se lua la domnie" (Surete ms. VIII, 253). Tot așa îĭ confiscă moșiile Buciuleștiĭ la Neamț, Hălăuceștiĭ la Suceava și Spinoasa la Hărlău și le dă luĭ C. Costachi v, vist. (Surete ms. XVIII, 372; bibl. Univ. Iașĭ ms. IV, 21, cf. Uricar IV....)

Nimic din toate acestea contra urmașilor luĭ D. Cuza spatar. De ce? să fie oare înduplecarea domnuluĭ că pe nedrept a fost spînzurat spatarul Cuza? să fie mila de urmașiĭ ucisuluĭ spatar? Eu cred că maĭ degrabă a fost intervenirea mareluĭ vornic Ioan Sturza, cumnatul Spataruluĭ Cuza, care și el ținea pe o altă fată a luĭ Toderașco Jora sulgerul, cum și înrudirea de sînge ce era între Jorăștĭ și Racoviteștĭ; Safta Costachi, mama luĭ Mihalachi Racoviță. și soția luĭ Ion Racoviță, fiind soră cu Todosiica mama luĭ Antiohie Jora marele logofăt. Unind toate aceste împrejurărĭ vedem că jupăneasa Safta Cuzoaia își imparte în liniște zestrele sale după frațĭ și surorĭ în 7229 Fevr. 15. Ere aceasta un semn de mare strîmtorare materială, după cum reĭesa și din zapisul de vînzare din 7226 Sept. 25 prin care „Safte spătăroaea răposatuluĭ Cuza ce au fost spatar și cu fiĭ meĭ anua me Miron ce au fost al doilea logofăt, și cu Toader și cu Velișco" vînd luĭ Gheorghiță jumătate de sat de Tăuteștĭ drepo sută de leĭ" (pag. 266). Nu trecuse de cît 8 lunĭ de la moart tea soțuluĭ și jupăneasa Safta își vinde ocinile, cumpărăturile lu- D. Cuza. Zapisele moșiilor le luase Tofana Iurășceasa și Ioniţăĭ Băisan, cari cred de cuviință să-ĭ dea zapis la mînă în 7229 Fevr. 16 (1721) „că au luat niște acte de moșie de la spătăroaea Cuziĭ spatar, ca să n'aibă dumneaeĭ nicĭ un calabalîc pentru aceste zapise, cîte le-am luat noĭ la mîna noastră". N. (Iorga Doc. VI 143).

3. *Feciorii luĭ Dumitrașco Cuza* spatarul. După zapisul de vînzare din 7226 Sept. 25 (1717) Dumitrașco Cuza spataru a avut 3 feciorĭ: *Miron Cuza, Toader Cuza și Velicico Cuza,*

Logofătul, Miron Cuzea a fost fiul cel maĭ mare, a luĭ D. Cuza Născut cătră 1680, căcĭ îl găsim deja ca postelnic în 7213 Ghenar 30 (1705), cînd capătă danie un loc de prisacă în Armeneștĭ, Vasluĭ, de la Trifan și de la femeia luĭ Sohiica cu fiĭ lor Ioan și Irimia. Zapisul maĭ scrie · „să-șĭ facă din pădure din întreg acest loc de prisacă" (pg. 268). El era deja însurat la această dată, căcĭ în

7216 Avg. 18 (1708) Miron Cuza post. cumpără o ţigancă de la Dumitraşco Drăguşescul biv comis: „am vîndut o ţigancă dumisale luĭ Miron Cuze postelnic şi giupîneseĭ şi cuconilor dumisale".

Miron Cuza se rîdică pînă la *vtori* logofăt, adică un director în cancelaria Domnească, şi în 7226 Sept. 25 (1717) îl găsim *biv vtori* logofăt în zapisul de vînzare al Tăuteştilor. In Cuzlău Miron Cuza logofătul avea 2 părţĭ din jumătate de sat de pe bunul său Todiraşco Jora, ĭar o parte din jumătate de sat o avea Simion Şătrariul. Aceasta în 7235 (1727) Iulie 30. (N. Iorga Doc. V 539).

Tot ca logofăt îl găsim şi în 7240 Sept. 24 (1731), cînd capătă carte de la Grigore Ghica „a cerca c'ar găsi orĭ din ţiganĭ, orĭ din moşiĭ, orĭ din bucate" din rămăşiţurile Vorniceseĭ Aniţa Sturzoaia ...de vreme că şi el este nepot... şi luĭ parte nu iau făcut (N. Iorga doc. VI, 157).

In 1742 Aug 9 (7250) Miron Cuza era deja mort, căcĭ în acel an se vorbeşte de Ioniţă Cuza post. fiul *răposatuluĭ Miron Cuza* ce a fost logofăt al doilea" (N. Iorga doc. VI, 157) Miron Cuza a ţinut în căsătorie pe Ilinca, fata luĭ Ion Costin hatman, fecior log. Miron Costin. El s'a fost însurat cătră 1706, căcĭ în 1708 are şi copiĭ. Ca zestre ĭea aceste moşiĭ de la socrul său: *Dumeniĭ* şi *Şăpoteniĭ* pol sat la Dorohoĭ, *Romăneştiĭ* la Cărligătura, 13 veciniĭ şi 7 ţiganĭ robĭ. Aşa cetim in izvodul de împărţală din 7238 Ghenar 20 (1730) după cel făcut de Darie Donicĭ vel logofăt (Iorga, Doc. VI. 155). Arătările acestuĭ izvod n'ar corespunde cu alt izvod de împărţeală de maĭ apoĭ, făcut între Ion Costin hatman, Safta stolniceasa şi Tudosiiea a spătaruluĭ Zmuncilă de moşiile ce li se vin de pe Miron Costin logofătul şi de pe Ileana fata luĭ Vodă Movilă, făcut în 7250 (1742), 12 anĭ în urma izvoduluĭ luĭ Darie Donicĭ vel logofăt In partea luĭ Costin hatman vin 24 de sate şi moşiĭ, între care şi cele 3 de maĭ sus: Dumeniĭ, Şăpoteniĭ şi Romăneştiĭ, ceea ce arată că ele au întrat în zestrea luĭ Miron Cuzea (V. A. Ureche „Miron Costin" I 251)

In partea Safteĭ stolniceasa s'au venit 32 sate şi moşiĭ şi în partea Tudosiicăĭ a luĭ Zmăncilă spătăreasa 33 sate şi moşiĭ. Copia aceasta este scoasă de Arghire Cuza spatar în 1819 Sept. 10, ca unul ce era urmaş direct din Ileana Costin, jupăneasa luĭ Miron Cuza, bunul luĭ Arghire Cuza. In altă copie a aceluiaşĭ izvod de împărţeală, scoasă în 7270 (1762) Maĭ 22 „de pe împărţala luĭ N. Costin jicnicer. Ioniţă Zosin Başotă sulger şi Ilie Zmăncilă făcută la veleat 7253 Dec. 28, (1744) de pe izvodul boerilor, în urma pîreĭ luĭ Ion Zosim sulger contra luĭ Iordachi Canta b. v. spatar la Mitropolitul Gavril că n'ar fi fost iscălită de dînsul acea împărţeală. Copia din 7270 e scoasă pentru „vărul Dinul Creţulescul b. v. vornic" (Surete ms. VI, 573). Cercetînd spiţa luĭ D. Costin din 1789. Dec. 20, găsim că acest Dinu Creţulescu vornic în Muntenia este fiul Safteĭ Creţulescu, născută N. Costin Brănişteanu,

nepoata luĭ Ion Costin, strănepoata luĭ Miron Costin logofăt. (V. A. Ureche „Miron Costin I, ad finem).

Pe lîngă acest izvod stă scrisă şi o spiţă de neam, care arată că Ion Miron Costin hatman a avut pe Neculaĭ Costin jicnicer şi pe Ilinca Cuzoaea ce a ţinut'o Miron Cuza şi spiţa aceasta din 7253 a slujit arboreluĭ genealogic a luĭ D. Costin din 1789 Dec. 20.

Pe Miron Cuza îl găsim proprietar în *Cuzlău*, stăpînind încă în 7234 Iulie 30 (1727), două părţĭ din jumătate de sat, iar o parte fiind a luĭ Simion Şatrariul; în a doua jumătate de sat erau stăpînĭ Teodor vel căpitan. Gh. Hermeziu clucer, T. Soroceanul postelnic, T. Stărce vornic de poartă şi Patraşco Căpitan (N. Iorga Doc. V, 539).

B. *Toader Cuze* spatar a fost al doilea ficior a luĭ Dumitraşco Cuza spătarul, căcĭ aşa îl pomeneşte măsa Safta în zapisul din 7226 Sept. 25, (1717) prin care vinde cu 100 leĭ partea eĭ din Tăuteştĭ luĭ Gheorghiţă; „şi cu fiiĭ meĭ anume Miron ce au fost al doilea logofăt, şi cu Toader şi cu Velişco“ (pg. 266). Aceasta arată că în 1717 Toader Cuza n'avea încă nicĭ o boerie.

In 7236 Iunie 28 (1728) T. Cuza vinde luĭ T. Gheuca ot visterie partea sa din Crăciuneştĭ la Vasluĭ, care a fost de pe Toderaşco Jora b. v. sulger, bunul său de pe mamă. (N. Iorga, Doc. V. 155).

Tot fără boerie e pomenit şi în 7244 April 6 (1736), cînd îşĭ împarte cu Ilie Portarul nişte ţiganĭ, luîndu-şĭ el treĭ feciorĭ şi *jumătate* (pg. 271). Tot fără boerie e pomenit şi în 7253 Iulie 7 (1745), ca martur în zapisul de împrumut a 7 leĭ a luĭ I. Baisan de la Ioniţă Cuze post. (pg. 273). După 1750 nu maĭ avem amintirĭ de T. Cuza.

In spiţa Cuzască întocmită în 1832 Aug. 1. de Stefan sin Simeon Picioroagă se arată că Toderaşco Cuza a ţinut în căsătorie pe Simina, fata vatavuluĭ Gheuca; asta ne explică vînzarea sa către T. Gheuca ot visterie a uneĭ părţĭ din Crăciuneştĭ. Eĭ erau cumnaţĭ.

Toader Cuza e pomenit că a fost postelnic, boerie mică pe vremurĭ, şi cu care se începea cinul boeresc. Aşa îl pomenesc boeriĭ judecătorĭ din 1803 Febr. 27, în anaforaua, ce au înaintat domnuluĭ în pricina pentru Băloşeştĭ. Boeriĭ atestă că T. Cuza postelnicul îşĭ avea aşezarea luĭ la Şofrăneştĭ în Vasluĭ, după ce cumpărase părţile frateluĭ său Velicĭco după 1720 (pg. 247). In 1767 era deja mort, cînd e amintit de fiiĭ săĭ ca biv vel spatar (pg. 275).

Asupra luĭ Toader Cuze am găsit maĭ multe acte şi o spiţă complectăîn actele Şofrăneştilor, după opisul ce se află în Arhiva Statuluĭ din Iaşĭ, lit. Ş. 47, şi aduse maĭ jos la pag. 251—254.

C). *Velicĭco Cuza* postelnic, e al treilea copil a luĭ D. Cuza

spatar, şi iscăleşte şi dînsul în zapisul de vînzare al Tăuteştilor din 1717 Sept. In 7227 Mart 20 (1719) Velicĭco Cuza cumpără în Şofrăneştĭ cu 50 leĭ doĭ bătrînĭ şi jumătate de la Băisăneştĭ, Ioniţă sin Gavrilaş Băisan şi Nistor sin Tofan Băisan rude prin alianţă 1) In 7236 Iunie 24 (1728) Velicĭco Cuza vinde fraţine-său Toader Cuza a patra parte din Crăciuneştĭ, pe Răbricea, la Vasluĭ din jos de Scînteĭa; Tot atuncĭ îĭ dă în partea luĭ din Năvărneţ, ce se hotărăşte cu Crăciuneştiĭ, cumpărătura tatăluĭ său Dumitraşco Cuza spatar de la Armaşul. (N. Iorga, Doc. VI, 154).

Ca martur iscăleşte în zapisul prin care Aniţa Joroaea, a luĭ Irimia Jora, vinde în 7228 Fevr. 11 (1720) cu 50 lei a patra parte din Tăuteştĭ luĭ St. Hermeziu. El iscăleşte ca nepot de soră, întru cît Safta Cuza, era soră cu Irimia Jora, barbatul Aniţeĭ (pg. 267). In 1722 Iulie 30 (7230). Velicĭco Cuza ĭea un ţigan, pe Apostol Ţuvrilă de la mama sa Ruxanda spătăreasa (pg. 271).

In condica luĭ C. N. Mavrocordat Vodă se găseşte sub No. 242 un ordin de la hotarnicĭ către Velicĭco Cuza biv postelnic şi către Carp Rusul biv vel capitan". (Iorga Doc, VI, 239). Aceasta în 7250 Maiu (1742). Tot în acea condică sub No. 515, din 4 Fevr. 7250 (1717), găsim o listă de oamenĭ, carĭ după dovedire să se scoată la *niamur* „adică să se scoată de la dajdie şi să se pue la rîndul boerilor", în care citim nume ca acestea: Andreĭ Balsovicĭ 2, spatar, T. Buhuş, Gavril Miclescul, Ilie Zmăncilă, N. Brăescul Post, C. Ciudin, 2 med. T. Başotă vatav za stolnicu, Lupul Crupenski 2 pitar, Gh. Canano post.. T. Darie, C. Savinel, Toader Post. Cuza, Velicĭco brat ego Cuza, Ion sin Miron vnuc Cuzea" (N. Iorga Doc, VI, 277).

Nu cunoaştem cine a fost jupăneasa luĭ Velicĭco Cuza, şi nicĭ Stef Picioroagă nu o însamnă. In orĭ caz situaţia lor era precară, ridicaţĭ la rangul de postelnicĭ şi Toader Cuza şi Velicĭco Cuza se silesc a-şĭ dovedi neamul prin tatăl lor, Spatarul Dumitraşco Cuza, dar şi slujbele lor şi înnemurirea lor nu înlesnesc rădicarea neamuluĭ lor; eĭ alcătuesc ramurile trunchiuluĭ Cuzesc, carĭ s'a scoborît în rîndul boerilor de ţară.

4. *Urmaşiĭ luĭ Velicĭco Cuza*. In spiţa luĭ Stef. Picioroagă din 1832 ni se dau aceştĭ urmaşĭ. Velicĭco Cuza a avut un singur ficior pe *Ion Cuza* log. căsătorit cu Ancuţa; Ion Cuza log, are de fată pe *Ileana Cuza* măritată cu ban. Iordachi Millu, aşa că se pierde ramura Cuzească cu descendenţiĭ din Velicico Cuza.

5. *Urmaşiĭ luĭ Toader Cuza* Stefan Picioroagă dă numaĭ 3 copii luĭ T. Cuza post., pe *Safta*, *Costachi Cuza* post. şi *Vasile Cuza*. Pe Safta o însamnă a fi măritată cu Sandu Roşca; ĭar

---

1) Safta Cuzoaea spătăreasa era nepoată de văr luĭ Tofan şi Gavrilaşco Baisan fraţĭ, copiĭ luĭ Simion Băisan, frate cu Angelina, mama luĭ Todiraşco Jora, tatăl Safteĭ şi socrul luĭ D Cuza spatar.

luĭ Vasile Cuza îĭ dă aceştĭ urmaşĭ: *Safta*, *Ioniţă Cuza*, *Mihail Cuza*, *Nastasia* şi *Smaranda*.

In 1767 Iunie 15 Costantin Cuza post. Vasile Cuza şi Safta Cuza fraţĭ, ficiorii răposatuluĭ T. Cuza b. v. spatar din 3 ţiganĭ ce-au împărţit cu badea Ioniţă Cuza b. v. stolnic, vărul lor primar, îşĭ ĭea Ion Cuza pe Stefan, eĭ patru iau pe Gheorghe, iar pe Iordachi îl împart în jumătate, din care dăruesc jumătatea lor luĭ Ioniţă Cuza (pg, 275; cf. arh. st. Iaşĭ, dosar 19, transport 1765, fila 325, unde ni-l dă ca postelnic între 1764—1776.

In arborile genealogic al familieĭ găsim trecut şi al patrulea copil a luĭ Toader Cuza, pe *Stefan Cuza*, ĭar pe Safta o dă măritată cu un *Mitre*. Intregim toate aceste arătărĭ cu cele ce ne spune dosarul Ş. 47, din Arhiva Statuluĭ de la Iaşĭ, care pe lîngă opisul Şofrăneştilor ne dă şi o spiţă deslușitoare a celor cuprinse în opis.

Toader Cuza a avut moşia Şofrăneştĭ „unde îşĭ avea aşezare"; El a avut patru băeţĭ şi o fată: *Sdfta*, *Radul Cuza* sterp care se împarte pe ceilalţĭ 3 fraţĭ, *Stefan Cuza* cumpărat de fraţiĭ săĭ Vasile Cuza şi Costantin Cuza cu zapis din 7268 April 28 (1760), *Costantin Cuza* şi *Vasile Cuza* care răscumpără în 1792 jumătate din cumpărătura luĭ Costandin şi Vasile fraţiĭ luĭ. Aceştĭ doĭ fraţĭ trăĭau în Olăşcĭ, Vasluĭ prin 1776 (N. Iorga, Doc. VI, 106).

A) *Radu Cuza* este amintit in actele Alexeştilor de la Vasluĭ, căcĭ perde un proces ce l'au avut cu I. Featiş în 1748 Noembre 25, neputînd dovedi stăpînirea sa, ci numaĭ cu gura (pg. 213). El moare fără urmaşĭ. In 1767 era mort.

B) *Costandin Cuza* postelnic are 7 copiĭ: *Gheorghe Cuza*, sterp, *Grigore Cuza* sterp, *Ioan Cuza* jitnicer, *Costandin Cuza*, *Ioana*, *Anisia* jicniceriţa, ce a ţinut'o jitnicerul Gavrĭl Buzdugan, şi *Maria* jitniceriţa, ce a ţinut'o Mateĭ Turcul jitnicer.

C) *Stêfan Cuza* are un singur copil pe *Ioan Cuza* (arh st. Iaşĭ, trans. 1765 fil. 94 pe anul 1786).

D) *Vasile Cuza*, postelnic are 5 copiĭ: *Mihail Cuza* stolnic *Ioniţă Cuza*, *Safta*, *Nastasia* ce a ţinut'o slugerul llie Vîrnav şi *Zmaranda* ce a ţinut'o Vasile Popa. Acest Vasile Cuza dă în 1802 April 2 danie nepotuluĭ său de văr primare, luĭ Arghire Cuza ban jumătate de sat Costeştiĭ ĭar în 1781 Sept. 1, hotărăşte împreună cu ispravnicul de Vasluĭ, Vasilachi b. v. pitar şi cu 2 vornicĭ de poartă moşia la Taomireştĭ, partea mînăstireĭ Golia despre partea Nastasiică̆ Covrigeseĭ „postelnicul Vasilachi nepot Cuzeĭ" (N. Iorga Doc. VI, 166). Vasile Cuza a murit după 1802. (pg. 292);

La urmaşiĭ luĭ Teodor Cuza se referă actele din dosarul Şofrăneştilor, ce se închee cu anul 1830, cînd stolnicul Mihail Cuza e chemat în judecată de veriĭ săĭ Constandin şi Ion Cuza.

In 1806 April 16 surorile Nastasiica Vîrnav şi Smaranda

Popa schimbă cu vărul lor Grigori Cuza, dîndu-ĭ părțile lor din Șofrăneștĭ pe apa Șacovățuluĭ la Vasluĭ, pentru partea luĭ din Coroeștĭ la Tutova pe apa Bogdaneĭ și banĭ 2000 leĭ. Ca să plătească baniĭ verelor sale, el pune moșia ca amanet la C. Carp căminar. In acest timp Grigore Cuza moare, și C. Carp apucă pe frațĭ să plătească datoria. In 1814 Iulie 26, căminarul C. Carp dă zapis la mîna celor 3 frațĭ Cuzeștĭ: *Constantin C. Cuza*, *Ioan C. Cuza* post. și *Gheorghe C. Cuza* că a primit 452 leĭ de la postelnicul Ioan C. Cuza în sama amanetuluĭ frateluĭ lor Grigore. Nu trece mult și moare și Gheorghe Cuza; ĭar în 1826 April 5, ceĭ doĭ frațĭ Cuzeștĭ: Constantin Cuza și Ion Cuza pun amanet partea frateluĭ lor Grigore Cuza pentru 505 leĭ la nepotul lor Hristea Turculeț, îndatorindu-se a plăti și dobîndă pe un an cîte $7^1/_2$ leĭ pe lună. In 1821 fusese proces la divan pentru Șofrăneștĭ; Hristea Turculeț, cheltuise cu scoaterea cărțiĭ de judecată 50 leĭ, și primește o adeverință (1821 Martie 10) de la serdarul Grigore pentru 50 leĭ ca să-șĭ caute dreptate cu moșii săĭ. Pentru limpezirea daraverelor cu Șofrăneștiĭ se scoate inginer hotarnic în 1826 Maĭ 10 de ceĭ 4 urmașĭ a luĭ C. Cuza: Ion Cuza, C. Cuza, Mateĭ Turculeț și Gavril Buzdugan post. In 1827 ceĭ doĭ frațĭ Costandin și Ion Cuza dau în arendă partea luĭ Grigore Cuza cu 200 leĭ pe an nepotuluĭ lor Hriste Turculeț pe termen de 5 anĭ de la 1827—1832; Hriste însă neputînd căuta moșia de cît un an o trece în arendă moșuluĭ său de văr stolniculuĭ *M. Cuza* pe restul de 4 anĭ cîte 412 leĭ și jumătate pe an, pentru primiĭ doĭ anĭ. și cîte 200 leĭ pe restul de alțĭ 2 anĭ. In timpul arenzeĭ sale de 4 anĭ, stoln. M. Cuza cumpără 50 de stînjinĭ din Șofrăneștĭ cîte 30 leĭ stînjenul de la Gheorghe Cuza.

Spița din 1830 nu ne dă maĭ departe de cît aceștĭ urmașĭ Cuzeștĭ:

a) *Ion S. Cuza* are 2 copiĭ *Gheorghe Cuza* și *Alecu Cuza*. Leg de acest Alecu Cuza din Șofrăneștĭ descendența d-luĭ *Pandele Cuza* din Piatra, care mi-a dat această înrudire. Bunul său a fost *Alexandru Cuza*, care a avut 2 copiĭ, pe *Gheorghe Cuza* și pe *Catinca Teodoru*, moartă fără urmașĭ. Gheorghe Cuza a avut 4 copiĭ: *Elena* căsatorită cu Gh. Cuparencu (are 5 copiĭ Gheorghe, Margareta, Maria, Ionel și Adela); *Maria* căsătorită cu dr. Gh. Bălăceanu din Buzeu (are 3 copiĭ); *Adela* Economu, stearpă și *Pandelea Cuza*, (care are pe Elena Gh. Bădăreu din prima căsătorie cu El. Gribincea, și Constanța din a 2-a căsătorie).

b) *Anisia* Gavril Buzdugan post. are 5 copiĭ *Sandulachi*, *Alecu*, *Zoița*, *Safta* și *Catinca*.

c) *Maria Mateĭ Turcul* are 5 copiĭ : *Gheorghe*, *Vasile*, *Neculaĭ*, *Frăsina* și *Catinca* ce o ține Hristea Turculeț.

d) Stolnicul *Mihaĭ V. Cuza* are pe Neculaĭ Cuza, Safta și Grigore Cuza.

e) *Ioniță Cuza* are de ficior pe *Ion Cuza.*

f) *Safta* are doi băeți: *Ion* și altul nenumit.

g) *Nastasia* Ilie Vîrnav sulger are pe Ion și 2 fete nenumite.

h) *Smaranda* Popa are pe Ion, Pavăl, Costachi și o fată nenumită.

De Ion Cuza fiul lui Ioniță V. Cuza legăm înrudirea Cuzeștilor de la Tecuci, cari după arătările verbale făcute de Gh. Cuza fostul deputat de Tecuci, acum răposat, înrudirea sa era aceasta. Bunul său a fost *Ioniță Cuza*, care a avut de copil pe Constantin Cuza, *Costantin Cuza* a avut 4 copii: *Dimitrie Cuza Iancu Cuza*, *Gheorghe Cuza* și *Profira* căsătorită cu căminarul Ion Măcărescu, răzăș din Lungești, socrul lui C. Chirița fost revizor scolar. Gheorghe Cuza a avut un singur fiu pe *Toader Cuza*, care a lăsat după el 9 copii.

6. *Urmașii lui Miron Cuza logofătul.* Oricît de modestă să fi fost zestrele luate cu soția lui, dumneaei jupăneasa Ilinca fata lui Ion Costin hatman, dînsa aducea barbatului ei strălucirea neamului Costineștilor, așa de mari și străluciți în istoria politică și culturală a Moldovei între 1670—1713. De această Ilinca logofeteasa Cuzoaea se amintește în 7253 Iuli 13 (1745) că era vară cu C. Razul hatman, era soră cu Neculai Costin biv vel jicnicer (pg. 273). In 1750 April 20 (7258) dăruește fiului său Ioniță pe Trifan țiganul și iscălește Ilinca, iar de pecete se slujește cu pecetea bunului ei Todirașco Jora, o pasere. (pg. 274). In 1754 Iunie 20 (7262) Ἀνήτζα στυρζα, vara Ilincăi Cuzoae, îi dă zapis că și-a plătit datoria ce o avea către barbatul seu, dar că zapisul de amanet s'a răsărit (N. Iorga Doc. VI, 160).

Se dau acești urmași lui Miron Cuza și Ilincăi Cuzoaea logofeteasa: „pe trei feciori a log. Miron Cuza, adică spatar *Ion* Cuza, tatăl boerilor Cuzești de acum, *Safta* ce au ținut'o Lupu Crupenski, din care se trag boerii Crupenskești, răposat vornic Iordachi Crapenschi și vornic Costandin Crupenski și *Maria* ce au ținut'o Moisei Cucoranul, din cari se trag boerii Lambrinești (pg. 192).

Această spiță o dau boerii rînduiți în cercetarea și împărțirea moșiilor de peste Prut în 1829 Iulie 17, pe cînd autorul spiței din 1832 Ștefan Picioroagă mai dă o fată pe *Catrina* măritată cu Teodor Donici (V. Parvan. Conv. lit. 1904). Miron Cuza a mai avut un băet pe *Mihalache Cuza*, care a murit fără urmași, de nu se mai vorbește de el și urmașii săi își împart averile la boerii Cuzești în 1829. Despre acest Mihalachi Cuza ne vorbește spatarul Ioniță Cuza în catastivul său „Banii ce am cheltuit cu grijile răposatului fratelui meu Mihalache care s-au săvîrșit la vlt. 7268 Aug. 19 (1760).

Grija dintăiu, 6 lei 10 bani pe o vacă; 3 lei 51 bani pe 3 pol ocă ceară; 60 bani unei femei care a făcut pomenile; 60

banĭ smochine, strafide și poliealâ, 1 leu 60 banĭ preoților la grijĭ, 5,75 pe 2 merțe de grîu pentru colivă, 2,75 pe două merțe de grîu maĭ prost, 7 leĭ pe 7 vedre vin, 10 leĭ un sărindar la Glodenĭ. Fac peste tot 37 leĭ și 23 banĭ;—*ce-am dat dascaluluĭ Apostu*: 5 leĭ pentru condurĭ, tulpan; 1 leu și 7 potronicĭ pentru horilcă și papucĭ (Catastif. .Acad. Rom. ms. No. 2776 fila 61-a; Surete ms. XXI, 527).

De Maria ce a ținut'o Moise Cocoranul cămăraș vorbește zapisul de danie a luĭ Toader Cuza ce dă viĭ, se vede, la nuntă, în 7247 Maĭ 17 (1739) „Zestre de socrul dumisale de dumneluĭ fratele meu cel maĭ mare, de dumnealuĭ badea Miron Cuze biv. 2 logofăt, care acele viĭ sînt de la tatăl nostru Dumitrașco Cuze ce-au fost spatar mare“ (N. Iorga Doc. V. 106).

Cele 2 fete, Safta și Maria au sporit spița neamuluĭ, în care au intrat; ĭar arborele genealogic urmărește pe toțĭ urmașiĭ în familia Crupenski și Iordachi Rășcanu.

Gh. Ghibănescu

FOLKLOR

CÎNTECE OSTĂȘEȘTI

(din popor)

I

Foae verde treĭ granate!
Trenule, n'ave're-aĭ parte,
De șurupurile toate
Și de șina de sub roate
C'aĭ dus pe neĭca departe;
Nu l-aĭ dus, ca să maĭ 'vie,
Ci l-aĭ dus să să răpue!
De-ĭ fi neĭcă'n Bucureștĭ,
Tot la mine să gîndeștĭ;
Iar de-ĭ trece 'n altă țară,
Să-țĭ prinzĭ altă mîndrișoară!...

(Auzită de la băețiĭ Gh. Mareș și N. Moisescu din Pocnăraĭ Județul Muscel)

II

Foae verde mărăcine!
Peline, dragă peline,
Amară e frunza 'n tine
Tot ca inimioara 'n mine
Inimioară ca la mine!...
Nu găseştĭ, Doamne, pe lume;
Dumnezeu mi-a dat-o mie
Din mica copilărie;
Inimioară ca a mea,
Nu găseştĭ la nimenea
Căcĭ cînd fu ca să petrec
Veni ordinu' să plec,
Ordinu la călăraşĭ,
Vedea-i-aşĭ pîrliţĭ şi arşĭ
Să rămîe numa' parii
Să se'nţepe generaliĭ,
Generaliĭ şi primariĭ
Că eĭ scrie militariĭ!...

— Foae verde murele!
Spală maĭcă haĭnele,
Căcĭ pleacă recrutele!"
— Eu maĭcă ţi le-am spălat,
Da' nu mi s'au prea uscat!"
— Lasă-le maĭcă, maĭ ude
C'aşa-ĭ viaţa de recrute;
Unde-oiu sta, d'oĭu hodini
Le-oĭu pune de s'or sbici;
Unde-oĭu sta, d'oĭu maĭ cina,
Le-oĭu pune, de s'or usca!"

(Auzit de la fata Măriuţa luĭ Cĭolan ş. a. la şăzătoarea din Stroeştĭ) (Argeş)

III

Foae verde salcia!
Bate vîntu' papura
Ne porneşte tabără,
Tabăra de Cotrocenĭ
Toţĭ înalţĭ şi voĭniceĭ
Şi pe pĭept cu năstureĭ
Să nu intre glonţu 'n eĭ!...

IV

Foae verde bob năut!
Vinerĭ maĭca m'a făcut,
Sîmbătă m'a botezat,
Duminică m'a 'nsurat,
Lunĭ cu mîndra m'am plimbat,
Marțĭ ordinu' mi-a picat,
Mercurĭ fuĭ înconcentrat,
Joĭ la regiment m'a luat
Ș'acolo cum am ajuns
Jos pe scaun că m'a pus,
Frumos păru' mi l-a tuns,
Păru' meu cel negrișor,
La maĭoru' subt picĭor!...
— Foae verde ș'o alună,
Maĭcă, măĭculiță bună,
Ia-mĭ păru' și mi-l adună
Și mi-l fă buchet de florĭ
Și mi-l du prin șezătorĭ
Unde-s fete și fecĭorĭ!
De te-o 'ntreba fete marĭ,
Spune că-ĭ de militar;
De te-o 'ntreba și maĭ micĭ,
Spune că-ĭ de la voĭnicĭ,
Care s'au dus de pe aicĭ!..."

V

Acuma ceasu' bate unu'
Eu mă duc, mă du!
S'aude bubuind tunu'
Eu mă duc, mă duc!

*
* *

Acum ceasu' bate două,
Eu mă duc, mă duc!
S'aude d'o luptă nouă:

*
* *

Acum ceasu' bate treĭ,
Eu mă duc, mă duc!
Săracĭĭ bieții flăcăĭ,
Cum ĭ-adună de prin văĭ,
Cîte doĭ și cîte treĭ,
Legațĭ în funiĭ de teĭ
Și mi-ĭ duce la ciocoĭ
Și mi-ĭ tunde ca pe oĭ!

*
* *

Acum ceasu bate patru!
Eu mă duc, mă duc!
Auzĭ, ne cheamă 'mpăratu!...

*
* *

Acum ceasu bate cincĭ!
Eu mă duc, mă duc!
Ne descalță de opincĭ
Și ne 'ncalță 'n cisme micĭ

*
* *

Acum ceasu' bate șase
Eu mă duc, mă duc!..
Rămîĭ, mîndr'o sănătoasă,
Ca o garoafă frumoasă!...

*
* *

Acum ceasu' bate șapte,
Eu mă duc, mă duc!
Ne pune ranița 'n spate,
Cu curele 'ncrucișate
Peste pept și peste spate.

*
* *

Acum ceasu' bate opt!
Eu mă duc, mă duc!..
Eu mă duc și intru 'n foc.
Poate nu maĭ viu de loc!..

*
* *

Acum ceasu', bate nouă,
Eu mă duc, mă duc!...
S'a 'nceput d'o luptă nouă!...

*
* *

Acum ceasu' bate zece,
Eu mă duc, mă duc!...
Haĭ mîndro de mă petrece,
De la colțu' pimniții
Pănă 'n fundu' grădiniĭ,
Că din fundu' grădiniĭ,
Pînă 'n colțu căzărmiĭ,
M'or petrece streiniĭ!...

(Auzite de la Ion Balmeș și ceilalțĭ doĭ din Poenăreĭ) (Mușcel).

Mihail Lungianu

PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Asupra trecutului nostru paralel cu al vecinilor ; răspuns la „Kulturarbeit des Deutschums în Rumänien de Dr. Emil Fischer“

(URMARE)

„în fine proprietatea de a înbărbătà pe soldații săĭ și de a-ĭ în-
„boldi la fapte vitejești.

„Tot atîta de eminent ca strateg și ca tactician, Ștefan cel
„Mare înțelegea nu numaĭ cum se cîștigă bătăliĭ, ci el știa cum
„să tragă și foloase din ele. Cu drept cuvînt posteritatea l'a su-
„pranumit „Cel Mare“. Istoria scutită de prejudițiĭ ni'l arată ca
„pe unul din ceĭ maĭ eminențĭ bărbațĭ aĭ veaculuĭ și ca atare,
„meritînd a fi pus alăturea cu ceĭ maĭ iluștri comandanțĭ a-ĭ tim-
„puluĭ său“. Modul de a purta răsboaĭe a luĭ Stefan c. M corespunde
„întocmaĭ cu împrejurările generale a epoceĭ sale. Acest mod se
„distinge totușĭ în specie, prin aceea că el înțelegea cu multă
„măestrie să atace pe adversarul său în partea cea maĭ slabă;
„că el știa foloasele ce i le oferea teatrul răsboiuluĭ respectiv,
„pentru a profità cu măestrie de ele, și că pricepea cum să ex-
„ploateze foloasele dobîndite, pînă la cele de pe urmă consecințĭ.
„Studiul campaniilor sale ne învață, că el, ori-cum, fie în apă-
„rare sau la atac, lua totdeauna ofensiva, lucru ce se potrivea
„de minune cu caracterul său“.

„Prin repeziciunea mișcărilor, Stefan cel Mare știa foarte
„bine să constrîngă pe dușmanul său a primi lupta într'un loc,
„care prin poziția sa, îĭ permitea deplina desfășurare a forțelor
„armateĭ sale, maĭ totdeauna maĭ slabă și maĭ puțin numeroasă
„și a împedecà desfășurarea forțelor dușmanuluĭ....“

„Cu cetele sale ușoare el se retrăgea în codriĭ Moldoveĭ,
„atrăgînd pe inamic în curse, distrugîndu-l astfel“.

„Din conceperea planurilor maĭ tuturor bătăliilor sale (a. l.
„Stefan c. M.), se vede stăruința de a fixa pe inimic de front,
„maĭ întăĭ cu forțe maĭ slabe și de a da atacul decisiv contra
„ambelor flancurĭ, cu forțe superioare“.

„Pedestrimea în front, atrage pe dușman să dea primul atac
„decisiv; cavaleria ușoară la aripĭ, care servește să apuce pe
„dușman în timpul lupteĭ și să-l pună în dizordine, exercită ac-
„țiunea decisivă, cu astfel de tactică, orîndui Stefan bătăliile sale.
„Odată silindu-l la o retragere, Stefan nu dădea de loc răgaz
„dușmanuluĭ, pînă cînd retragerea nu degenerà într'o fugă desor-
donată“. (Vezĭ Ed. Fischer capit. c. r. Stefan d. Grosse als Feld-
herr, pe care-l posed în manuscris ?).

Ibidem : „După isvoare nu maĭ puțin autentice, Stefan să fi
„așezat trupele sale în ordine de bătălie precum urmează : la cen-
„tru pedestrimea întărită cu cîte-va sute de călărețĭ ; la aripa
„stîngă călărimea ușoară moldovenească, întărită cu trupe cu do-
„bîndă (probabil cavaleria grea); la aripa dreaptă boeri-călărĭ cu
„slugile lor de arme. Rezerva se compunea din garda personală
„a luĭ Stefan, trupă de elită, cea maĭ de încredere. Petru Aron,
„care începuse atacul cu toate trupele sale, disponibile, făcuse

„greşală de a nu fi separat rezerva. Trupele luĭ Stefan suportară „prima năvălire, pe care respingînd'o, trecură la ofensivă sub „conducerea personală a luĭ Stefan; acesta orîndui de acum re„zerva luĭ compusă din cavalerie grea, împrăştiind armata luĭ „Petru Aron, care se retrase aproape spre Orbic cu rămăşiţele „sale. Peste o mie de leşurĭ să fi acoperit atuncia cîmpul de bă„tae....".

Despre ţăraniĭ Moldovenĭ se înşală mult autorul Fischer cînd afirmă că n'ar fi fost soldaţĭ bunĭ; eĭ au dovedit cu prisosinţă chemarea lor în memorabilele lupte cu Turciĭ, Poloneziĭ, Unguriĭ şi Tătariĭ şi dl. Fischer le poate ceti şi în cele maĭ elementare istoriĭ.

Prima infanterie în Europa a fost făcută la 1400 de către Iuga Vodă în Moldova şi de către Mircea Voevod la 1410 în Muntenia.

Aĭ noştri cunoşteau aşa de bine nu numaĭ condiţiunile locale de luptă, dar şi ştiinţa vrăşmaşuluĭ, încît acum e stabilit că dacă se lăsà armatele aliate să lupte sub comanda luĭ Mircea-Vodă, desigur că cruciaţiĭ nu ar fi suferit groaznica infrîngere din 28 Septembre 1396 de lîngă Nicopole.

(Vezĭ Bulet. Soc. Ştiinţifice din Buc. 1909, Cuvîntarea d-luĭ Dr. C. I. Istrati pg. 84).

Ibidem pg. 82: „...neamul nostru, de la întemeĭarea ţărilor „romîne nu a căutat să vieţuĭască numaĭ pentru el, dar că a ju„cat atît prin vlaga luĭ ostăşească, cît şi prin puterea judecăţeĭ „sale, un rol important în mersul general al omenireĭ, nu numaĭ „în cuprinsul ţărilor sale, dar şi în buna desvoltare şi aleasa în„drumare a altor neamurĭ vecine".

„In genere, cînd se vorbeşte de trecutul nostru, suntem de„prinşĭ a ne referi maĭ mult la viaţa militară, de oarece şi ve„ciniĭ, cu care ne-am luptat atît de îndelungă vreme, au adus „laudă vitejilor noştrĭ străbunĭ, nu numaĭ pentru eroismul lor „personal, cu care îşĭ aparau ţara, dar şi pentru ştiinţa strate„gică, învăţată şi maĭ sigur căpătată, prin o îndelungată războ„ire de care eĭ în totdeauna au dat o dovadă atît de desăvîrşită."

„Cronicariĭ polonĭ şi chiar turcĭ au prea mărit pe Stefan „cel Mare şi istoria stă faţă pentru a dovedi că, în genere, „toate luptele avute cu veciniĭ noştri, au fost susţinute maĭ „în totdeauna, spre cinstea armelor noastre, deşi numericeşte e„ram în totdeauna în faţa unor duşmanĭ precumpănitorĭ ca nu„măr şi cari adesea ne atacau din două şi treĭ părţĭ ale ţăriĭ de „odată".

In ceea-ce priveşte mijloacele noastre de luptă întrebuinţate pe vremurĭ, declarăm incompetent pe dl. Emil Fischer de a vorbi, întru cît d-sa de şi voinic cît un munte, pare ni-se că n'a respuns serviciuluĭ militar, căcĭ n'ar fi vorbit cu atîta naivitate

copilărească. Se ştie că procedeele de luptă au fost cam aceleaşi la maĭ toate naţiunile europene şi s'au influenţat unele de altele.

Iată ce spune autorul Ed. Fischer căpitan, în studiul părţeĭ a II-a despre „Armata şi armele de resboĭ.

„Cît priveşte înarmarea în general, ar fi de obiectat că in-„fanteria luĭ Stefan c. M. a fost înarmată cu arbalete, o parte „maĭ mică.... puşcaşiĭ“, au fost înarmaţĭ la 1468 cu muschete sau „archebuze (sineţe)... şi cu o ghioagă... Cavaleria grea purta lance „şi spade ĭar cea uşoară a fost înarmată cu arcurĭ şi săgeţĭ (adecă „un fel de infanterie călăreţă. Alebarde, apoĭ un fel de lance cu „cîrlig.... au fost asemenea întrebuinţate, ele serveau infanterieĭ „ca şi cavalerieĭ în scop de a trage de pe caĭ, pe călăreţiĭ în „cuirase grele. Cînd poporul ţăriĭ fu chemat, acesta se înarmă cu „cîrlige, coase şi topoare. Boeriĭ purtau maĭ cu seamă obicinuita „cuirasă (platoşă) şi un scut; armele defensive ale pedestrimeĭ şi „a cavalerieĭ uşoare au fost turicĭ şi scuturĭ căptuşite cu lînă, „cavaleria grea purtà cuirase de fer şi scuturĭ de fer...„.

„... el (Stefan c. M.) organiză şi mări trupele sale teri-„toriale prin întreţinerea uneĭ formaţiunĭ noĭ, care era un fel de „cadre în timp de pace“.

„Infanteria de pe timpul luĭ Stefan c. M. se compunea din „următoarele părţĭ organice: Dorobanţĭ, Vînătoriĭ de la Neamţ... „cu spade de o lungime mijlocie.... Fustaşiĭ, un fel de artilerie... „Puşcaşiĭ...“.

Fiindcă autorul Fischer impută „*bieţilor*“ noştri voevozĭ şi ostaşĭ ca fiind incapabilĭ de a purta răsboae, decît numaĭ „cu pîndirĭ nocturne şi alte şiretenii“, ĭĭ vom respunde la aceasta cu aceea ce am constatat în Apusul Europeĭ, iată-o: (Vezi Dr. G. Diestel, ist. evul. med. T. IV pg. 472).

„Ne maĭ pomenita victorie a reuşit numaĭ graţie ocupăreĭ „precaute a terenuluĭ muntos de către Elveţienĭ, de lîngă lacul „Sempach, eĭ năvăliră prin surprindere asupra cavalerilor cînd „aceştia pe o căldură nesuferită se întăriau cu mîncărĭ şi bău-„turĭ. Inzădar se aruncară ceĭ surprinşĭ, pe caĭ; pedestrimea uşor „îmbrăcată şi iute în mişcările eĭ, repurtă o victorie desăvîrşită, „asupra oamenilor de fer, atîta de greu îmbrăcaţĭ....“ (Bătălia de la Sempach 1386).

Tot aicĭ amintim despre bătălia de la Morgarten 1315: Contele Otto von Strassberg curator imperial al mîndruluĭ arhiduce Leopold, cînd sosi în marşurĭ pe locul dintre lac şi dealul „Mor-„garten“, eĭ (Elveţieniĭ) au dat drumul copacilor greĭ şi blocuri-„lor de piatră în mulţimea, care din această cauză ajunsese într'o „atare învălmăşală, încît Elveţieniĭ sosiţĭ, avură lucru uşor. In-„tr'o oară şi jumătate s'a repurtat una din cele maĭ strălucite „victoriĭ, de care pomeneşte istoria. Leopold numaĭ cu greu pu-

„tu scăpă la Winterthur; el perduse cam vre-o 1500 de cava-
„lerĭ,...“

Iată aceea ce am afirmat maĭ sus, că procedeele de luptă au fost cam aceleașĭ la maĭ toate națiunile europene influențîndu-se unele de la altele, prin urmare este pe deplin dovedit și incontestabil că cartea d-luĭ Emil Fischer nu este decît un *pamflet*, izvorît dintr'un cuget săsesc rău voitor națiuneĭ romîne.

Nestatornicul rege Sigismund al Ungarieĭ, a fost învins în 1395—nu în 1495, precum zice dl. F.— de pretendentul la domnie Vlad Vodă la Posada, în județul Muscel, iar nu în Banatul Craioveĭ, precum greșit crede autorul.

Ingîmfatul rege ungar și oștirea luĭ, au fost zdrobițĭ și fugărițĭ cu rușine numaĭ de o seamă de Romînĭ, condușĭ de maĭ sus numitul pretendent la domnie Vlad Vodă (1395—1397).

Maĭ tîrziu regele Mateĭaș Corvinul a îndurat aceĭașĭ soartă la Baia (25 Noembre 1467) de la ostașiĭ luĭ Ștefan Vodă c. Mare. Și craiul drept mărturie a înfrîngereĭ suferite, purtă pe spate urmele uneĭ săgețĭ moldoveneștĭ.

Zdrobirea armateĭ poloneze sub conducerea luĭ Albrecht în codriĭ Cosminuluĭ (19 Octombrie 1497), a fost anunțată regeluĭ de maĭ înainte, și așa fiind, papara mîncată de mîndriĭ Polonezi, a fost bine meritată, drept răsplată pentru pretențiile și îngîmfarea nesăbuită. Căci Marele Stefan spusese de maĭ înainte Polonezilor să nu se încumete a trece prin acea parte de loc, că'ĭ va atacà. Stefan dar s'a purtat în această luptă ca un adevărat gentilom.

Romîniĭ știau să dea bătăliĭ și să culeagă victoriĭ. Eĭ procedau cu mult tact și niciĭ odată nu mergeau orbește, ca să nu zicem prostește, la luptă, precum adesea-orĭ au mers Germaniĭ, *cari nu pot numara la activul lor nicĭ o victorie*—vorbim de Austriacĭ—în adevăratul înțăles al cuvîntuluĭ.

Rugăm pe dl. Fischer, dacă știe, să ne citeze vre-una.

Și dacă a învins vre-o dată, a învins prin alțiĭ, prin perfida-ĭ diplomație și maĭ ales prin căsătoriĭ.

Felix Austria...

Scaunele domneștĭ au fost înființate în orașe romîneștĭ ĭar nu săseștĭ Că s'au aflat, lucru firesc de altfel; pe icĭ colea cîțiva Sașĭ pripășițĭ, în orășelele de margine, care trăĭau și se înveseleau sub larga ocrotire a Romînuluĭ, protector și binevoitor, nu însamnă că aceste orășele erau săseștĭ. Eĭ nu puteau fi, ca să vorbim pe placul d-luĭ Fischer, nicĭ nașiĭ dar nicĭ finiĭ Romînuluĭ, fiind papistașĭ, ci în casul cel maĭ bun au fost slugĭ domneștĭ, sau simpli tolerațĭ în țară, ca să-șĭ ducă restul zilelor, ce nu'l puteau petrece în țara lor, sub nemăsurata bunătate a romînuluĭ îngăduitor precum o duce Fischer la noi.

La capitolul VIII pg. 83 cetim:

„Romînul nu posedă nicĭ un cuvînt vechĭ în vocabularul primitiv a limbeĭ sale, pentru constituirĭ maĭ marĭ a convieţuireĭ „comune. El cunoaşte numaĭ satul şi cetatea (civitas) din timpurĭ „străvechĭ, însă sub această din urmă însemnare, înţelege el numai „castelul“ [1]*). Satul aparţinea odinioară uneĭa şi aceleia-şĭ „familiĭ; toţĭ locuitoriĭ fără deosebire au fost rude de sînge, succesoriĭ unuĭ părinte de neam, care fixase şi hotarele satuluĭ. In „Moldova se numea acesta bătrîn.* [2]*).*

„Populaţia băştinaşă nu putu înfiinţa [3]*) decît numaĭ sate de „pescarĭ de lîngă Dunăre, cari apoĭ (prin comerţul străinilor Dr. „E. F.) se măriră în porturĭ sau reşedinţĭ domneştĭ sub scutul u„nuĭ „Castrum* [4]*). Aicĭ (în Romînia) ca şi dincolo de munţĭ se a„rată neplăcerea poporuluĭ romîn de a trăi într'un oraş închis şi „bogat, unde se găseşte ocupaţia regulată şi trebue purtată o căs„nicie economică* [5]*). Rominiĭ n'avură nicĭ tîrguri şi nicĭ oraşe* [6]*), „aceştia poartă cu atît maĭ mult nume străine, care elucidează o„rigina lor* [7]*). ...aicĭ (în Valahia)... ca şi în Moldova există o zonă „de oraşe la munte, sau pe muncele, cari toate au fost fondate „într'un anumit timp ce se poate constata de către emigranţĭ din „Transilvania ş. a. de Saşĭ sau Secuĭ“.* (în cele 7 adnotaţiunĭ autorul Fischer citează pe Dl. Iorga).

Autorul Fischer ignorînd, cu sau fără voinţă modul de organizare şi de conducere administrativă, al străbunilor noştri Romanĭ, carele nu putea fi decît acelaşĭ şi la noĭ, urmaşiĭ lor, debitează aberaţiunĭ, şi dacă-ĭ de bună credinţă, d-sa dovedeşte în de ajuns că nu este nicĭ jurist, nicĭ istoric, nicĭ filolog, adecă: rămîne un cineva nechemat de a se pronunţa asupra unor fapte ce nu maĭ au nevoe de demonstraţiune, fiind pe deplin dovedite, de atîţia şi atîţia autorĭ marĭ a-ĭ lumeĭ.

La pag. 87 ibidem, savantul (sic) nostru istoric devenit şi filolog din plăcerea răzbunăriĭ, merge din succes în succes, chiar cu risicul de a nu fi maĭ presus de epitetul german „deutscher Michel (Mihaĭ prostul) pe care se vede că'l crede o proprietate naţională, germană, afirmînd că: „după izvoarele istorice ale ora„şuluĭ Braşov, apar tîrgurile şi oraşele romîneştĭ naturalmente „de nenumărate orĭ ca: *Buzău*, format din Bussen, Bozamark, „Büssenmaukt (tîrg pentru vînzarea alimentelor, aut.) Busen„Mark; *Brăila*=Brullya, Brailigo, Brailago, Braylau, Breille, „Brill“, adecă o cucerire germană; asemenea Roman=Rumes„markt, o altă derivaţie maĭ mult decît ridicolă a autoruluĭ care „se vede că nu vroeşte să admită că oraşul *Roman* de azĭ, a „fost fondat de către Roman Vodă. Tîrgovişte=Terwisch, Terwüst, „Terwist, Terwest, Terwüss, Tergoiest ş. a. m. Cetatea-Albă= „Neste Feyrwahr, mag. Csöbörcsök; Cîmpulung=Langrowe, din „Langenau...“ şi în sfîrşit îşi încoronează opera de filologie cu „Cotnar, zicînd în adnotaţia a 4-a: Declaraţia dată de Bandinus „că un german cu numele Gutnar „(bonus stultus)“ (sau pe ro-

mîneşte: „Neaţ prost“ nota aut.) să fi fost fondatorul oraşuluĭ o ţin nefondată (vorbă să fie) şi deşi profesorul R. Kanndl o admite“, totu-şĭ autorul în romînofobia luĭ se contrazice ca de obiceiu şi scrie pe pag. 116 rîndul al 19-lea de sus: Cotnarĭ (Gutnar) şi pe pag, 122, în rînd. al 4-lea de sus cetim: „Din oraşul moldovenesc Cotnarĭ...“ Apoĭ Cîmpina care derivă de la Jompina (sl.) şi Kapina-rubus (sl. v.) ş. a. m. mărgăritare scumpe, de acest fel, care te fac să rîzĭ cu compătimire. Fără îndoială că d. Fischer a ticluit toate aceste ca să arate importanţa mare a elementelor germane în limba poporuluĭ romîn, fără a se gîndi cel puţin că se face ridicol.

La pg. 88, rîndul al 8-lea de sus, cetim următoarele:

„Despre avîntul unuĭ sat romînesc de sub administraţia „germano-austriacă ne dă pildă Cernăuţul. Această adminis„traţie a sporit numărul locuitorilor provincieĭ nouă (Buco„vina nota aut.) de la 75,000 (a. 1775) la 723,504 (a. 1900), „ĭar pe cel al oraşuluĭ de la 1000 (a. 1775) la 75,000 actu„alminte. Cernăuţul posedă astăzĭ o universitate (cu limba de „învăţămînt germană), un gimnaziu superior şi o şcoală „reală superioară, o şcoală de meseriĭ a statuluĭ, o şcoală „normală de învăţătorĭ şi învăţătoare, o şcoală superioară de „agricultură, un muzeu al ţăriĭ, un teatru (constr. de Fellner „şi Helmer), un palat de justiţie, spitalurĭ, parcurĭ.... Pe tim„pul ocupaţiuneĭ oraşul se compunea numaĭ din vre-o 200 „case de lemn acoperite cu pae şi cele treĭ bisericĭ micĭ au „fost asemenea construite de lemn. Primul lucru ce'l ordo„nase administraţia orăşănească, a fost săparea puţurilor, „cumpararea aparatelor pentru incendiu şi construirea spi„talelor“.

„Remarcabilă în Cernăuţĭ este armonia dintre diferitele „naţionalitaţĭ ale acestuĭ oraş, care numaĭ din timp în timp „este tulburată de aşa numiţiĭ „patrioţĭ“ (aluziune la prof. N. „Iorga, nota aut.) cărora le cade greu, cînd văd că pacea a „durat prea mult timp, prin urmare trebue făcut ceva, spre „a sustrage pe compatrioţiĭ lor de la buna înţelegere, care „ameninţă a lua un caracter îngrijitor; va să zică aĭ asmuţa „la un războĭ de rasă (între Polonĭ, Rutenĭ, Romînĭ, Jidanĭ, „Nemţĭ, etc.).

La pg. 252 rindul al 18-lea cetim: **„Cernăuţul este un „exemplu cît priveşte şcoalele, care arată ce s'a putut face „din ţările răsăritene ale Europeĭ, de sub administraţia ger„mană.....„**

„Austria înfiinţase pretutindenĭ şcoli şi se îngrijise îna„inte de toate de învăţătorĭ germanĭ, maĭ ales din Transilvania“.

„La pg. 253, rîndul al 9-lea de sus: **„Cine ar maĭ recu-**

„noaşte în capitala de astăzĭ europeană, înflorită, cuĭbul de „odinioară murdar, care pe timpul ocupaţiuneĭ n'avea decît „case de bîrne de lemn, acoperite cu pae?“

„Cînd generalul Spleny î-şĭ făcu odinioară intrarea sa în „ţară, boerul Baiş a fost singurul dintre aĭ săĭ, care afară de „limba romînească, maĭ vorbea şi o altă limbă europeană; „numaĭ puţin popiĭ ştiau a ceti sau chiar a scrie, ba existau „între eĭ, precum ştim din rapoartele contimporane, înalţĭ „demnitarĭ (adnotaţia a 2-a) ca vicarul mitropolitan al Mol„doveĭ, care pe timpul ocupaţiuneĭ nu ştia nicĭ a citi nicĭ a „scrie), care ar fi îngăduit foarte bine încă un curs în: az, „buche, glagole, dobro. Oare ar fi stat oraşul şi ţara fără „Nemţĭ acolo unde stă astăzĭ? ....în comunele rurale germane „ale Bucovineĭ se reoglindeşte un tablou intuitiv a opereĭ „culturale de 130 anĭ a Nemţilor bucovinenĭ...“

Ne-am propus a respinge însinuările provocătoare ale autoruluĭ Fischer, punct cu punct, în faţa dovezilor faptelor existente, maĭ mult spre e lămuri opinia publică, decît a răspunde autoruluĭ, de oare-ce acesta nu o merită din capul loculuĭ, fiind prea pasionat, personal şi cu totul nedrept în aprecierile sale şi nu urmăreşte prin defaĭmarea noastră decît, înalţarea neamuluĭ săŭ, cel plin de neomeniĭ şi mîrşăveniĭ, săvîrşite faţă de Romînĭ. Se vede clar că autorul Fischer scrie subiectiv în cauză, relevînd politica germano-iudaică a perfideĭ Austriĭ în Bucovina, fără să vrea să recunoască realitatea faptelor.

La pct. 1. *Sporirea număruluĭ locuitorilor provincieĭ nouă*, răspundem că: Austria care prin purtarea-ĭ faţarnică şi cea plină duplicitate a ministruluĭ eĭ Kaunitz, în baza *actelor falşe* şi mituirilor josnice--de care ştie să uzeze de secole în politica eĭ jidovită—-ajunsese a răpi Bucovina în mod necinstit, şi desbinînd'o de ţara mumă, a pus lumea în uĭmire prin nedreptatea eĭ, *faţă de Romînĭ.*

Spre a ajunge cît maĭ grabnic şi maĭ uşor la rezolvarea acesteĭ probleme de ordin politic şi social, şiretul Impărat Iosif al II-lea provoacă înadins o imigrare grabnică, prin scutirea locuitorilor noueĭ provinciĭ, de serviciul militar, timp de cincĭzecĭ anĭ (1780—1830).

Ca prin farmec se împoporă Bucovina; aventurierĭ de tot felul şi maĭ cu samă aceĭ cu frica de serviciul militar, care se făcea pe acele vremurĭ fără întrerupere timp de doi-sprezece anĭ, se oploşiră aicĭ, apoĭ dezertorĭ de diferite arme, oamenĭ cu existenţe perdute, funcţionarĭ şi negustorĭ certaţĭ cu conştiinţa şi justiţia lor, slugĭ şi diferiţĭ meseriaşĭ pribegĭ curseră valurĭ, valurĭ din Galiţia, despoiată de jidovimea nădădăioasă, revărsîndu-se ca un puhoĭ murdar asupra bieteĭ Bucovine, dată prada acestor lepădăturĭ flămînde, de cătră Impăratul şi guvernul săŭ de tristă memorie.

In fine veniră și „culturtreghcrii D-rului Fischer ; „Nemții și aliații lor Jidanii“. Primii cu legături de cîrpe duse în spate sau în cărucioare mici și sărăcăcioase, trase de cîte un cîne în tovărășia Neamțului—stăpînului său—sdrențeros, și jidanii cu o avere mișcătoare adusă în cusăturele caftanelor lor soioase și rupte, căutînd hrană, sălaș și noroc în acest Canaan binecuvîntat de Dumnezeu. Aici înfometați cum veniră, ei găsiră surse de trai, prin fel de fel manopere permise și nepermise și după ce-și asigurară existența și-și umflară fălcile și pungile, începură a deveni obraznici în loc să fie recunoscători pentru primirea ospitalieră, la fel cum o fac ei astăzi în România liberă și primitoare.

Astfel se lățise pretutindene această drojdie a societăței omenești, în Bucovina cea mănoasă așezîndu-se în satele: Arbore, Frătăuți, Ilișești, Milișăuți, Molodia, Roșa și Tereblecea, iar Zipzerii din Transilvania (cei prin tradiție cu fundul pantalonilor cîrpit cu un petec de piele, sau cum î-i zic Romînii „*cu diploma de piele de cîne în fundul pantalonilor*“, spre a dovedi că sunt“ vom hochwerthen deutschen Stamm,e (s'au așezat la Prisaca Eisenău), Freudenthal, Iacobeni, Karlsberg, Cîrlibaba, Pojorîta, Rus pe boul, Fürstenthal și Huta-nouă și-veche. Armenii se așezară în Suceava și alte orașe, iar Cernăuțul, Sirete și Rădăuțul au fost inundate de meseriași streini, — deși Bucovina avea pe timpul răpirei sale de către Austria, comercianți și meseriași romîni, împărțiți în bresle, fie-care breaslă avînd întocmirea și steagul ei propriu, pe care-l purtau la festivități și înmormîntări. Abia după năvălirea meseriașilor (cîrpacilor) streini, începură breslele să decadă, fiindcă Jidovii, Nemții, Armenii, Polonii și Cehii și alte neamuri fără scrupule, puseră mîna pe comerț și stricară astfel tot rostul meșteșugurilor noastre. Mai ales Jidovii din jidovita Austrie, speculează și acuma poporul într'un mod revoltător, încît mintea omenească nu-și poate închipui, de ce sunt capabile aceste bestii în chip de om.

Și ca să învederăm cam ce fel de meseriași iscusiți și de mare ispravă fericiră cu venirea lor Bucovina, î-i enumerăm aici pe specialități ș. a.:

1) Flașnetari cu caterincă în spate, cu șoricei sau șobolani albi, cari scot bilete de noroc, o pungășie subțire nemțească, cu care umblau străinii, cîntînd și cerșind pe la casele Romînilor, după deviza germană „durch's Lied zur That“, întinzînd mîna după un gologan sau o felie de pîne și zicînd Hab ka Fleischnet“ ceea ce înțeleseră Romînii că Neamțul umblă „hapca cu fleșnet“, oderivație pe cît de originală pe atît de hazlie

2) Vin apoi pișicherii cu „Dracul Vasilachi“, bazat pe principiul lui Archimede, o altă pungășie nemțească.

3) Saltimbaci;

4) Teatru de marionete (Casperltheater);

5) Păsărari;

6) Hornarĭ sau coşarĭ, o meserie specială a Nemţilor, carĭ în dorul munceĭ în mine, mult apreciată, se afundă maĭ cu samă beţĭ în hornurĭ ;

7) Scafandrierĭ în haznalele latrinelor publice şi private şi canalurĭ;

8) Tocilarĭ ambulanţĭ, carĭ făceau şi serviciĭ de spionagiu;

9) Jalbarĭ cu domiciliu stabil în cîrciume, îndemnînd pe ţăranĭ la beţiĭ ;

10) Hengherĭ,

11) Corobcarĭ sau negustorĭ ambulanţĭ, cu o cutie cu mărunţişurĭ în spate;

12) Pădurarĭ,

13) Vizitiĭ şi diferite alte slugĭ;

14) Străjerĭ de noapte;

15) Străjerĭ de temniţe;

16) Străjerĭ de cimitire;

17) Străjerĭ de frontieră sau revizorĭ financiarĭ, pronumiţĭ şi păzitorĭ de spanac şi de varză (Spinat—şi Kraut—Wächteri precum şi scotocitorĭ de lulele;

18) Modelatorĭ de florĭ din coacă de pîne vopsită;

19) Maeştriĭ de călărie;

20) Idem de dans;

21) Felcerĭ (Bader), carĭ puneau ventuze cu ulcica şi lipitoare, trăgeau măsele, tăĭau bătăturele şi aplicau clistire;

22) Bărbierĭ carĭ rădeau peste lingură, băgînd'o în gură, spre a umplea cavitatea;

23) Grădinarĭ;

24) Tăbăcarĭ;

25) Croitorĭ, zugravĭ, cismarĭ, curelarĭ, vopsitorĭ, dogarĭ, lemnarĭ şi ferarĭ ambulanţĭ maĭ puţin meseriaşĭ decît beţivĭ specializaţi.

26) Dresorĭ de păsărĭ ca de: papagalĭ, graurĭ, stăncuţe, creţĭ, ţîrcĭ, mierle şi spacurĭ.

27) *dresorĭ de puricĭ*, carĭ înhămaţĭ cu firişoare de păr, trăgeau cărucioare mititele de hîrtie subţire şi executau comande.

Iată meseriile şi cultura occidentală ce ne-au adus faimoşiĭ „culturtregherĭ" în Bucovina, respective în ţările locuite de Romînĭ.

Ca oamenĭ dreptĭ şi sincerĭ (?) cum se pretind Nemţiĭ, eĭ ar trebui să recunoască că pe lîngă o agricultură maĭ intensivă, pe care o putură deprinde în ţările lor maĭ liniştite—fiind maĭ puţin expuse încălcărilor duşmane, precum am fost noĭ, — ne-au adus cu eĭ în ţară numaĭ sărăcie, de oare-ce pe lîngă un număr de agricultorĭ maĭ înstăriţĭ, restul imigranţilor, adică pleava sdrenţuită, cu rufe nespălate şi neprimenite, ocupă tîrgurile şi oraşele, trăind din fel de fel de expediente, de azĭ pe mîne.

In restimpul pripășireĭ și prefacereĭ lepădăturilor străine în cetățenĭ austriacĭ aĭ noueĭ provincii, Romînii—de altfel relativ bine situațĭ—nu se sinchisiră de pericolul ce-ĭ amenință, ci din contra, „fiind tot împinșĭ, ațîțațĭ și îndemnațĭ de necinstiții funcționarĭ străinĭ trimișĭ aicĭ, benchetuiau într'una cu dînșiĭ, ba nobilimea a și început a intra în cuscriĭ cu dînșiĭ, și a se căsători „cu străine".

Bețiile și jocul de cărțĭ sărăciră pe bieții moșierĭ romînĭ, în locul cărora răsăriră numaĭ de cît moșierĭ streinĭ din Galiția învecinată sau din alte țărĭ. Spre a-șĭ face o idee de starea spiritului de pe vremurile acele, aducem un caz tipic a unuĭ moșier, care în societatea unor negustorĭ de porcĭ din Galiția perduse în jocul de cărțĭ toată averea luĭ și nu-ĭ maĭ remase decît echipagiul cu care trăsese în oraș și jucînd și pe acesta „banco", î'l perduse, întorcîndu-se pe jos acasă cu biciul în mînă. Iată în ce hal de pierzare aduseră streiniĭ pe Romîniĭ neexperiențĭ.

In schimb Romîniĭ de pretutindenĭ, pentru ospitalitatea lor extraordinară, devenită proverbială, au fost și continuă mereu a fi insultațĭ, ponegrițĭ, persecutațĭ și lovițĭ fără nicĭ o cruțare tocmaĭ de aceștĭ veneticĭ veninoșĭ și bețivĭ agresivĭ, fiind că Romîniĭ în bunătatea lor, ĭ-au primit și împărtășit creștinește cu ce au avut.

Văzînd Romîniĭ bucovinenĭ atîta streinism suspect și calic, revărsîndu-se asupra bieteĭ țărișoare, î-șĭ luară lumea 'n cap și începură a părăsi țara, încît de la 1789 până la 1815, adică în timp de 26 anî, au emigrat 30,000 locuitorĭ în Moldova. Intre eĭ se aflau și mulțĭ boerĭ romînĭ ca: Hurmuzachi, Conachi, Giani Armușoaia, Iamandi, Bașota, Balș, Cantacuzino, Murguleți, Niculcea, Sturza, Semaca, Morțun ș. m. a.; numaĭ puținĭ boerĭ au rămas în Bucovina. Invazia străinilor a fost atît de repede și mare, încît în scurtă vreme, veneticiĭ ocupară aproape toată țara. Dovadă că însușĭ Goelert zice: „Baștina locuitorilor în Bucovina „au fost din început Romîniĭ. Dară îndată ce a trecut țara la „împărăția Austrieĭ, ea fu călcată de cele maĭ feliurite națiĭ.

Nemțiĭ sau Șvabiĭ, precum le zice poporul Romîn, (die howärtigen Holzpantoffelträger, keinesfells aber Kulturträger) se cred, de-și încep a se încuminți abia la vîrsta de patruzecĭ anĭ, că au menirea de a dăscăli și a domina toată lumea aicĭ pe pămînt. Eĭ părăsesc mizeriile lor de a casă și se oploșesc în țările străine, din purul interes egoist, ĭar nicĭ de cum altruist trăgînd foloase și obrăznicindu-se. Astfel preotul și mem. coresp. al Ac. Rom. D. Dan în „Scrierile sale" din 1902 pg. 71, spune: „Ma„re este îndrăzneala unor oamenĭ venițĭ ĭerĭ alalta-erĭ aicĭ în „țară cu cîte un cărucĭor tras de cîte un dulău sau cu sdrențe „legate în spate, căcĭ tocmaĭ aceștĭ oamenĭ, care goĭ și flămînzĭ „au venit la noĭ, ĭar astăzĭ s'au îmbrăcat în porfir și vison și „s'au îngrășat din sudoarea bietuluĭ Romîn, vin a-ĭ denega a„cestuĭa toate drepturile...."

La fel povestea și bătrînul Artemie Șindilariu proprietar în Rădăuțĭ, că pe cînd era june, veneau mereu Șvabiĭ (Holzpantoffel) cu cărucioare micĭ trase de cîte un cîne, în care se aflau copiĭ sdrențuițĭ și flămînzĭ, oprindu-se pe la casele locuitorilor Romînĭ, cerînd de pomană: „Herr Șintelar kebn's mir par „parpuli [1]) ich șterb fer hungher" și bieţiĭ Romînĭ înduĭoșațĭ de mizeria acestor veneticĭ goĭ și flămînzĭ, li dădură bucuroșĭ ce putură, miluindu-ĭ creștinește.

Nu maĭ puțin nemernică și plină de duplicitate a fost și politica Austrieĭ, (lucru natural că slugĭ necinstite nu pot fi tolerate decît de un guvern necinstit), grație căreia Austria știuse a se folosi pe atuncea de împrejurările de tot critice pentru Turcia, împingînd armatele sale pe un pămînt la care nu putea avea nicĭ cea maĭ mică pretenție și silind'o la 7 Maĭ 1775 să-ĭ cedeze Arboroasa. Deși Turcia se împotrivea de la început, neavînd nicĭ un drept să cedeze nicĭ o palmă de pămînt Austrieĭ, totu-șĭ o făcu în contra tuturor regulelor dreptățeĭ și echitățiĭ, ba și în contra tratatelor existente, grație dovezilor convingătoare, actelor falșe și celor sunătore: miĭ de galbenĭ și cadourĭ oferite celor din anturajul Sultanuluĭ ca: tabachere în aur încrustate cu petre scumpe, idem pumnale și săbiĭ) produse de ministrul Kaunitz și agentul său austriac din Constantinopole Thugut.

Fiind cunoscut orĭ-cuĭ cum Austria a știut tot-deauna a se folosi de împrejurărĭ spre a-șĭ pune *planurile eĭ ca de obiceĭ necinstite* —în aplicare, vom arăta cum la diferitele delimitărĭ de frontieră, Austria îșĭ însușise, succesiv și în mod fraudulos o suprafață considerabilă de pămînt romînesc de 19.11 mille geografice pătrate ș.a.

2) După „Vollständiger Umriss der Statistik des österr. Kaiserstaates" de Baronul Lichtenstein, Brünn 1820 pg. 69, care arată suprafața totală a Bucovineĭ de la încorporarea eĭ *ca fiind de 172 mile geogr. ptrate,* în baza măsurătoareĭ scrupuloase făcută de către maiorul Meig în anul 1777;

2) După „Veterländische Blätter" din anul 1808 pg. 276 se arată suprafața totală a Bucovineĭ *cu 184 mile geogr. pătrate*;

3) După „Heimatskunde der Bukowina, Czernowitz 1872, pg. 2, se arată suprafața totală a Bucovineĭ *cu 189.98 mile geogr. pătrate*;

4) Iar după „Bucowinaer-Nachrichten-Kalender" pro 1896, suprafața totală a Bucovineĭ crește în sfîrșit în mod miraculos la 190.11 mile geografice pătrate, ceea ce dovedește clar o suprafață totală de 18.11 mile geografice patrăte [2]) *furate* de către comisia de delimitare a Austrieĭ, buna noastră Amică și vecină (?!) care pe frațiĭ Bucovinenĭ îĭ sugrumă, ĭar pe noĭ ceĭ din regat ne fură după bunul eĭ plac; totu-șĭ în schimb înche-

---

1) Parpuli=baraaula=cartofi.
2) (Vezĭ Liga Romînă a. II 1801 pg. 376—77).

ĭem cu ea convenția militară făcînd alianță, adică un fel de prietinie caraghioasă și periculoasă ca „oaĭa cu lupul".

Arătînd în cele de maĭ sus politica Austrieĭ, vom ilustra în cele ce urmează, faĭmoasa eĭ administrație „germano iudaică", cu care se mîndrește atîta autorul Emil Fischer, și el croit din aceiașĭ calitate de stofă nemțească care înainte de a urma cu firul descriereĭ abuzurilor strigătoare la cer ale Austrieĭ, merită să-șĭ găsească și el prețul luĭ cuvenit ; ĭată dar :

Prințul Știrbeĭ angajînd în serviciul său după cum ni se comunică de anumite persoane—pe faimosul romînofob Dr. Emil Fischer—autorul pamfletuluĭ, căruia îĭ facem întîmpinarea cuvenită—ca medic pentru consultarea locuitorilor de pe moșia sa Buftea. Tratamentul și expresiile insultătoare și murdare ce le întrebuința acest Sas original, adresîndu-se locuitorilor, este revoltător. Nu'l auzeaĭ altfel zicînd decît: ho boilor, proștilor, oamenĭ de nimic, dobitocilor, murdarilor ș. m. a. epitete de felul celor de maĭ sus.

Se vede că d-rul Emil Fischer făcea din obicĭnuință o repetiție a vocabularuluĭ său săsesc în romînește, spre a nu perde prin noua sa cetățenie, nimic din originalitatea-ĭ proverbială a neamuluĭ său, murdar în expresiĭ și atît de mărginit, încît a devenit proverbial ca: dummer Sax (Sas prost), dummes Kalb (vițel prost), încît familiarizat cu însușirile fireștĭ ale conaționalilor săĭ, a crezut de bine să gratifice la fel și pe țaraniĭ Romînĭ cu epitetul „tîmpițiĭ" (vezĭ pg. 290), zicînd că eĭ „sînt maĭ mult proștĭ decît răĭ..." Totușĭ, cît privește inteligența țăranuluĭ nostru, ea este incomparabil superioară țăranuluĭ Sas, ceeace afirmă și autoriĭ străinĭ ca geograful „Hoffmann", apoĭ etnograful Weigand ș. m. a. Rezultă dar că autorul Fischer deprins fiind cu scumpiĭ luĭ boĭ-conaționalĭ din patria sa originală, care prosperă fizicește după exemplarele cunoscute nouă, s'a crezut se vede, într'un moment de uitare de sine, în mijlocul lor, de altfel suntem convinșĭ că n'ar fi dat la lumină această carte care nu este alta decît o dovadă netăgăduită de *ignoranță și răutate săsească* devenită proverbială.

La pct. 2, că : „Cernăuțul posedă astăzĭ o universitate (cu „limba de învățămînt germană), un gimnaziu superior..."

La pct. 5, că: „Cernăuțul este un exemplu cît privește „școalele, care arată ce s'a putut face din țările răsăritene ale „Europeĭ, de sub administrația germană..."

Și la următorul pct. că: Austria înființase pretutindenĭ școlĭ „și se îngrijise înainte de toate de învățătorĭ germanĭ...", răspund că: Fondul religionar a contribuit la întemeerea Universitățiĭ Francisco-Iosefine în anul 1875, cu suma de 100,000 florinĭ, plătind cu acestă ocazie scump titlul grațios și învățămîntul german cu baniĭ romîneștĭ.

Tot din baniĭ fonduluĭ religionar s'a construit și înzestrat școala reală gr. ort. în Cernăuțĭ, gimnaziul gr. ort. în Suceava,

precum și multe alte instituții culturale. care-mĭ scapă din vedere, și un număr însămnat de școlĭ primare urbane și rurale. Pentru susținerea celor din urmă se cheltuește anual suma de 50,000 florinĭ de la 1872 încoace. In schimb drăguța Austria prin decretul din 21 Decembre 1867 art. XIX hotărăște ca: fie- „care popor are dreptul nevătămat de așĭ apăra nația și limba „sa și a se îngriji de dînsele“, însă numaĭ pe hîrtie!

Și credețĭ că Austria s'a ținut de cuvînt? după obiceiul politiceĭ eĭ perverse și înfame, *a gonit pretutindenea limba romînă din școlĭ*. Iată Austria șarlatană.

Va să zică cu banĭ romîneștĭ se instruesc năpîrcile streine ale lepădăturilor flămînde, emigrate în țară, și tu Romîne staĭ, priveștĭ și cerșeștĭ milă pe baniĭ tăĭ și în baza legilor călcate în picioare, de la un stat „fur“ și calăiĭ săĭ nemernicĭ.

Să vedețĭ că mîrșăvia nemțească nu s'a încheĭat aice, căcĭ pentru stabilimentul băilor din Vatra-Dorneĭ, s'a cheltuit tot din fondul religionar peste 400,000 florinĭ și s'a dăruit 50,000 florinĭ pentru înființarea unuĭ spital catolic în Ierusalim, pentru construirea uneĭ bisericĭ sărbeștĭ din Viena, pentru muzeul de meseriĭ din Cernăuțĭ, peste un milion pentru construirea căzărmilor din Cernăuțĭ și suburbia Jucica de la 1885 încoace ș. a. m

Și cînd în anul 1859 Statul austriac se află în urma răsboiuluĭ cu Franța și Italia într'o jenă financiară, Episcopul Hacman (de tristă memorie) î-ĭ gratifică suma de un milion florinĭ din fondul religionar nesecat și o repetă și la 1866 cu alte sume considerabile. Drept recunoștință germană pentru amabilitatea romînească, baniĭ fonduluĭ religionar, au fost plasațĭ de către guvernul austriac, în bonurĭ austriace *cu 2 procente la sută* pe an, administrația fonduluĭ religionar a fost dată pe mîna Nemților hămisiți și Romîniĭ au fost și sunt pretutindene persecutațĭ cu răutate fățarnică precum o înțeleg numaĭ *culturtreghеriĭ* lui Fischer, acele *faĭmoase calfe sălbatece*, bețivĭ năravițĭ, carĭ au devenit proverbialĭ și cari nu se închină decît banuluĭ și zeuluĭ bețivilor Gambrinus.

Răsplata Austrieĭ față de persecuțiile Romînilor.

Persecuțiile contra Romînilor se țin lanț și aceasta nu se datorește de cît invidieĭ Nemților și a altor străinĭ veneticĭ, grație inteligențeĭ Romînilor față cu tembelismul străinilor și maĭ cu seamă a Nemților. Și nu numaĭ atîta, ci însușĭ destoĭnicia, rezistența și curajul poporuluĭ Romîn este mult, dar în tăcere, apreciat. Toate focurile în răsboaĭele nenorocite ale Austrieĭ au fost deschise numaĭ de regimentele romîneștĭ din Bucovina și Transilvania. Iar cît privește revoluția ungurească din 1848, Romîniĭ din Transilvania au dat un prețios concurs caseĭ austriace, cînd o amenința desagregarea internă.

Iată un fragment din cele povestite de d. Şuluţiu: „Vasvari a „organisat o armată numind-o „Bocskay csapat“, şi frămîntat de „dorul şi de ambiţiunea să săvîrşească el, ceea ce încă nimăruĭ „nu i-a succes: a învinge pe *Iancu*, a pornit deci cu 3,000 de oamenĭ şi 5 tunurĭ, ca să cucerească munţiĭ.

„In Iulie 1849 s'a dat lupta la Fîntînele între armata luĭ „Vasvari şi glotaşiĭ Romînĭ, comandaţĭ de tribunul Corcheş, care „avea 123 vînătorĭ şi 317 lăncerĭ, apoĭ femeile din Marişel co- „mandate de Pelagia Roza, toate călare.

„Lupta a fost înfricoşată: au luptat piept la piept. Vas- „vari a luptat în fruntea legiuneĭ sale ca un leu, îndemnînd-o la „atac. In urmă a căzut mort de pe cal, lovit de lancea luĭ Tudor „Gavrilă. Astfel i s'a împlinit visiunea de a fi înmormîntat la „Fîntînele“.

Iată o mînă de bărbaţĭ şi femeĭ Romînĭ bat o legiune de Magiari-emberi.

„Întreaga legiune a luĭ Vasvari a fost nimicită; ceĭ maĭ „mulţĭ ofiţerĭ şi 180 feciorĭ morţĭ; arme, tunurĭ, caĭ, 100 de boĭ „ş. a. au căzut în mîinile Moţilor (ţăranĭ Romînĭ din munţiĭ a- puseni[1])

Drept mulţumire, ştim cum a răsplătit Austria luĭ Avram Iancu!....

„Şi nemuritorul viteaz colonelul David Urs din Mărgineni[2]), „(Comitatul Făgăraşuluĭ) luă parte ca locotenent în campania mi- „litară a anilor 1848 ş. a. în luptele de la Oşorheĭ, la asaltul de „la Lorinczfalva, la lupta de la Ürmös şi în cea de la Hidig; iar în „campania din 1849 el s'a luptat la Simeria, la Cason-Nifalău şi „la Bicsad. Din aceste lupte el eşi cu „Crucea pentru merite mi- „litare....“ In luptele Austrieĭ contra Italiei, maiorul Urs s'a dis- „tins în mod extraordinar în luptele de la Solferinos, susţinînd „patru oare punctul Medole numaĭ cu 10 companiĭ şi 2 tunurĭ „împotriva uneĭ întregĭ diviziĭ franceze de sub comanda luĭ Luzy“.

„Această apărare (zice Lukes, Militärischer Maria Theresia „Orden, Ed. II Viena, 1891, pg. 154) susţinută contra unuĭ ini- „mic de 4—5 orĭ maĭ puternic, se prezintă cu atît maĭ strălucită „dacă considerăm dificultăţile terenuluĭ de la Medole şi împreju- „rarea, că patru companiĭ de ale maioruluĭ Urs erau ocupate ca „avant—posturĭ şi iĭ erau, aşa zicînd, luate din mîinĭ. Dar extra- „ordinara însemnătate a apărăriĭ Medoleĭ a recunoscut'o şi raportul „oficial al duşmanuluĭ în „Monitore“. *Prin ţinuta vitejească a maio- „rului Urs, a fost scutit armata împărătească de o mare catas- „trofă.* In urma acesteĭ lupte maiorul Urs primi ordinul Coroaneĭ „de fer, cl. III şi ordinul Maria Teresia, care'l înălţă la rangul de „Baron.

„Resboiul contra Prusieĭ şi Italieĭ îl chemă din nou la fapte „marĭ. Ca şi cînd ar fi fost predestinat de soartă, zice Lukes, că

(1, 2, vezi Liga Romînă II, 1897, pg. 43x şi 526).

„el să fie și să lupte totdeauna în puncte, unde lupta era maĭ
„strașnică și unde trebuia biruită o putere dușmană covîrșitoare,
„i se încredință luĭ comanda celebreĭ insule și a fortăreței Lissa,
„cel maĭ strategic punct în lupta cu Italia. Apărîndu-se insula
„cu bravură în contra forțelor inimice ale floteĭ italiene, Baronul
„Urs acum deja colonel, reuși să oprească înaintarea acesteĭ flote
„pînă la sosirea escadreĭ imperiale de sub comanda amiraluluĭ
„Tegetthoff."

„Dar baronul Urs avea o mare scădere în ochiĭ adversari-
„lor și rivalilor săĭ din Austria; era Romîn și ținea cu mîndrie
„la neamul său. Astfel în urma intrigilor ungureștĭ, el fu pen-
„sionat...."

Luĭ Tegetthoff i s'a înălțat pe Ptraterring la Viena, o co-
lumnă pînă'n slava cerurilor, iar Romînul Urs fu trimis la pre-
umblare. Iată cum știe Austria să fie necunoscstoare?

In cele ce urmează, redau în culorĭ viĭ mizeriile și persecu-
țiile neomenoase ce au îndurat și îndură și astăzĭ încă, Romîniĭ buco-
vinenĭ din partea administrațieĭ germano-iudeo-austriace, în frunte
cu culturtregheriĭ luĭ Emil Fischer, aceștĭ vampirĭ fără simțĭ și
scrupul.

(Vezĭ părțĭ din Istoria Romînilor bucovinenĭ de Const. Mo-
rariu preot, Cernăuțĭ 1893, pg. 30—32).

„Ca să vedețĭ sălbătăcia aceĭa, ĭată dăm aice cîte-va dovezĭ
„scoase din gazeta „Revista politică din Suceava" care scrie așà:
„Sunt încă uniĭ bătrînĭ carĭ istorisesc, că pe vremea directoruluĭ
„Theil de la școala capitală din Suceava, școlarilor romînĭ li era
„foarte aspru oprit de a vorbi între olaltă romînește. Și dacă to-
„tușĭ se întîmpla că un oare-care școlar romîn vorbea în limba sa,
„apoĭ îĭ anina de gît un măgar tăiat din hîrtie orĭ zugrăvit
„pe o tablă de lemn de care era legată o ață și măgarul acela tre-
„buia să-l poarte școlarul romîn în decursul întregeĭ săptămînĭ
„pînă Sîmbătă. Sîmbătă îĭ chema apoĭ pe scolarĭ din toate cla-
„sele la un loc și toțĭ aveau dreptul de a scuipa asupra păcătoșilor
„Romînĭ carĭ aveau măgariĭ la gît....."

„Și maĭ tare chinuițĭ erau copiiĭ Romînĭ de răul limbeĭ ro-
„mâneștĭ, între aniĭ 1834 și 1850 de învățătoriĭ polecĭ de la școala
„primară din Cernăuțĭ, anume Varnickĭ, Malawski, Sabara și Pa-
„ulowicz."

Iată ce scrie despre aceștia „Revista Politică": „Invățătoriĭ
„numițĭ alegeau dintre băețiĭ fiecăreĭ clase maĭ mulțĭ censorĭ
„(monitorĭ aut.) pe carĭ anume îĭ punea să ĭea sama cari scolarĭ
„vor vorbi romănește. Censoriĭ aceĭa erau de două felurĭ, censorĭ
„maĭ marĭ și censorĭ maĭ micĭ. Fie-care laiță din clasă avea cîte
„un censor maĭ mare și unul maĭ mic și toțĭ censoriĭ fără deo-
„sebire aveau cîte o tăbliță de „lemn pe care era scris nemțește
„cuvîntul „**semn pentru limbă**". Tăblițele acele erau ciuma limbeĭ

„românești. Cum auzia un censor (monitor) că oare-care școlar ro-
„mîn, vorbea românește, pe loc îi da ciuma în mînă și bietul bă-
„iet o primea plîngînd căci trebuea s'o primească. Dar ca să scape
„de pedeapsa ce'l aștepta, băietul pîndea să audă vorbind pe
„alți școlari și ast-fel da ciuma în mîna altuia".

„Adunîndu-se a doua zi școlarii prin clasele lor, se înțelege
„că ciumele-tăblițe trebuiau să se afle în mîinele unor copii ro-
„mîni, și să fie toate, adică să nu lipsească nici una. Acuma cen-
„zorii strigau: dați tăblițele încoace! Eșind cei cu tăblițele din
„laiță, censorii le porunceau cu asprime: „Carați-vă la locul de
„rușine. Locul acela era lîngă tabla școalei. Pe el se puneau la
„rînd scolarii romîni ținînd tăblițele ciume în mîinile lor plîn-
„gînd pentru că acuma aveau să fie pedepsiți".

„Intră poleacul învățător în clasă".

„Voi sunteți cei nepocăiți?—zice el către cei de lîngă ta-
„blă—„bățu 'ncoace!" Acuma băeții erau întinși pe laiță și sel-
„batecul învățător (culturtregher german, sau leah) începea a îm-
„blăti dosul ca să le bage minte în cap".

Să vedem ce spune un învățat german cu numele: Sch fle în „Almanach für deutsche Kultur und Bildung pro 1894" „Lim-
„ba este odorul cel mai scump al spiritului unui popor și cine
„vrea să intre în acest sanctuar al națiunei, acela trebue să fie
„naționalisat pînă la un grad oare-care. Dacă se aude așa dar de
„oare-și care parte zicîndu-se că ținerea cu tenacitate la particu-
„laritățile și însușirile sale naționale, e numai o prostie națională *apoi acela dovedește prin această sentință pripită o decadență morală evidentă și o ignoranță psihologică*".

Să vedem ce spune eruditul nostru istoric dr. Emil Fischer despre noi. Vezi pg. 226, rîndul al 16-lea de sus: „In toată
„Europa nu se găsește ușor un alt popor atît de naiv, ca popo-
„rul romîn care să ție cu atîta statornicie îndărătnică la datinile
„și obiceiurile străvechi".

Iată decadența morală și ignoranța psihologică a autorului Dr. Emil Fischer constatată de însu-și conaționalul său „Schöfle."

„Acesta urmează apoi: „In limba unei naționalități culte se
„păzește ființa naturei sale. Apăsarea, nimicirea limbei, e simțită de
„fiecare popor tot așa, ca și când i s'ar rupe limba din gură și
„numai calfe sălbatice, lipsite de ori-ce noțiune de judecată să-
„nătoasă, pot comite o atare crimă față de un întreg popor. Cine
„nu stimează națiunea streină, nu e vrednic nici de a sa proprie".

Poate crede autorul Fischer că ultima frază a învățatului „Schöfle" privește exclusiv poporul german și numai năzuințele sale, deoare-ce d-sa după o ședere de 32 ani în mijlocul nostru, ne calomniază și ne insultă, ca și cum am fi niște sălbateci fără nici un trecut și fără aspirații mai înalte, pripășiți așa din senin în mijlocul Europei?

(Va urma) **Vladimir Mironescu.**

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

STAGIUNEA 1875—1876.

Teodor Aslan continuă cu direcțiunea Teatruluĭ Național. — Programul și compunerea personaluluĭ artistic al Teatruluĭ. — Nouele operete anunțate. — Deschiderea stagiuneĭ cu opereta **Giroflé-Girofla.** — *Prima reprezentațiune a pieselor* **Năbădăile dramatice** *și* **Princesa de Trebizund.** — *Reprezentarea opereteĭ originale* **Scaiul Barbaților,** *compusă de Gheorghe Bengescu, muzica de Emil Lehr. — Reprezentațiile date de canțonetistul I. D. Ionescu. Reprezentațiĭ date de elita societățiĭ ieșene. — Inființarea teatruluĭ de vară de la* **Chateau aux Fleurs.** — *Alt teatru de vară înființat în* **Grădina Primărieĭ.**

Pentru stagiunea aceasta, vedem că Primăria încredințează direcția Teatruluĭ Național tot luĭ Teodor Aslan, însă fără a-ĭ maĭ acorda nicĭ o subvențiune alta, decît localul teatruluĭ, întrucît după cum se vede Consiliul Comunal își făcuse convicțiunea din stagiunea precedentă, că trupa luĭ Aslan, mergea foarte bine atît moralmente cît și materialmente maĭ ales cu reprezentarea în nenumărate rîndurĭ a opereteĭ *Fata Mameĭ Ango*, pe care o jucase atît în Iașĭ cît și în Capitală și alte orașe din provincie. Așa fiind, Directorul Aslan, organizează și pentru această stagiune o trupă cu personal compus maĭ mult în vederea reprezentăreĭ unor operete traduse din franțuzește.

La 10 Octomvrie 1875, el publică programul, stagiuneĭ, cuprinzînd operete, vodevilurĭ, și comediĭ pe care'l dăm aicĭ.

Programa Stagiuneĭ 1875—1876

Personalul trupeĭ

D-na Smaranda Merișescu
D-ra Ana Dănescu
„ Amelia Welner
„ Aneta Florescu
„ Tudora Marinescu

D-niĭ P. S. Alexandrescu
„ Petru Ionescu
„ Grigore Manolescu
„ Dimitrie Pruteanu
„ Leon Grigoriu
„ Dimitrie Gălușcă

Elevĭ

Pleșescu, Leon, Popilian
Georgescu, Mardare, Arbore

Corifee

D-ra Ecaterina Dimancea — D-ra Elena (Luța) Botez
„ Maria Căpreanu — D-na Ecaterina Sacară

Şef de capelă Niedola Companschi, Şef de orchestră E. Lehr

Orchestra Regimentuluĭ II de Roșiorĭ

Cor compus din 32 persoane.

Piesele din care se compune repertorul.

Operete	*Vodevile*	*Comediĭ*
Giroflé-Girofla	Năbădăile dramatice	In cîrca unuĭ ginere
Princesa de Trebizund	Telegrafu electric	Nepotul în locul Moșuluĭ
Briganziĭ	Nunta luĭ Muțunachi	Banĭ pe fereastră
Fata mameĭ Ango	Lumpatius vagabundus	Ordinul este de a sforăi
Iudita și Olofern	Capelmaistru de Veneția	Darul Socruluĭ
Dl. Sufleori va sta acasă	Băiat sau fată.	etc. etc. etc.

Inainte de deschiderea stagiuneĭ vr'o cîțĭ-va dintre actorĭ se hotărăsc să dee maĭ multe representațiunĭ pînă ce se va începe stagiunea, așa:

Duminică în 7 Septemvrie, în sala teatruluĭ național pentru beneficiul unora din artiștiĭ romînĭ, se joacă piesele următoare: *Vlăduțu mameĭ*, comedie națională, *Văduva cu cameliĭ*, comedie tradusă din limba franceză, *Her von Kalikenberg*, canțonetă de Ioan Ianov. Artiștiĭ ce au luat parte la aceste representațiunĭ au fost: D-rele Amelia, Botez și Patrașcu, și D-niĭ Popovicĭ, Alexandrescu și Leon. Intre antracte s'a jucat danțul național intitulat *Romanul*. (*Curierul de Iașĭ* No. 95 din 5 Sept. 1875).

Duminică 5 Octomvrie 1875, s'a reprezentat de către trupa romînă piesa, *Domnul care'șĭ uită punga*, comedie în 1 act, *Recrutația* sau *Florin și Florica*, comedie în 1 act, și *Un pahar cu apă*, comedie. In antracte Leon a jucat *Romanul* danț național. (Curierul de Iașĭ No 107 din 5 Octomvrie 1875).

Stagiunea s'a deschis în sara de 6 Noemvrie 1875, prin reprezentația extraordinară a pieseĭ *Giroflé-Girofla*, operetă bufă în treĭ acte de A. Vanloo, tradusă de G. Bengescu [1]). Această operetă fu a doua încercare în acest gen, după sucesul obținut

1) Această operetă s'a tipărit în Tipo-Litografia H, Goldner. Iașĭ 1875.

în precedenta stagiune cu *Fata mameĭ Ango*. Opereta *Giroflé-Girofla*, s'a jucat cu un succes deosebit, fiind pusă în scenă cu multă îngrijire, cu costume şi decorurĭ nouĭ, aşa că ea s'a maĭ repetat de cîte-va orĭ în cursul acesteĭ stagiunĭ.

La 20 Noemvrie s'a jucat iarăşĭ opereta *Fata mameĭ Ango*.

După aceea a început a se reprezenta şi comediĭ, drame, vodevile etc., din care vedem că Joĭ, la 4 Decemvrie se joacă *Lipitorile satuluĭ*, comedie originală în 5 acte de V. Alexandri, iar la 7 ale aceleĭaşĭ lunĭ se reprezintă piesa dramatică *Don Juan de Marana*, în 5 acte şi cu mare spectacol.

La 11 Decemvrie se joacă pentru prima oară o comedie nouă originală, intitulată *Logodiţiĭ*, compusă de Gh. Bengescu, precum şi piesa *Insurăţeiĭ*, operetă în două acte de Mateĭ Millo, muzica de Flechtenmacher.

Duminică 28 Decemvrie, s'a jucat *Năbădăile dramatice*, farsă cu cîntece, în 4 acte. Piesa este un şir de parodiĭ asupra diverselor genurĭ ale teatruluĭ, şi a fost bine jucată. S'a observat de maĭ mulţĭ din public, că d-ra Amelia, cînd a jucat cu tot ridicolul ce vroia se dea joculuĭ săŭ spre a fi în spiritul pieseĭ, a avut momente adevărat tragice în gest, în expresiune, şi în dicţiune, în cît prin faza parodieĭ a lăsat să se vadă un talent real pentru tragedie.

Duminică în 11 Ianuarie 1876, s'a reprezentat ĭarăşĭ opereta *Fata mamaĭ Ango*,

Joĭ 22 Ianuarie s'a reprezentat pentru întăia dată piesa *Principesa de Trebizund*, operetă bufă în treĭ acte, de Gh. Nuitter şi E. Tréfeu, tradusă de Gh. Bengescu [1]), muzica de Jacques Offenbach ; orchestra a fost dirijată de capelmaistrul Niedola Kompanschi.

Această piesă s'a maĭ dat pentru a doua oară la 24 Ianuarie, ca reprezentaţiune extraordinară.

La aceste reprezentaţiĭ d-na Merişescu şi D. Popovicĭ au executat foarte bine rolurile lor. „Toate operetele bufe zice *Curierul de Iaşĭ* No. 9 din 25 Ianuarie 1876, sunt decoltate, unele maĭ puţin altele maĭ mult; îngrijirea ce se dă păpuşeĭ de ciară, clasează pe *Princesa de Trebizund* în rîndul celor prea decoltate. Dacă în tîrgurile marĭ, în Paris şi Viena se dau asemenea reprezentaţiunĭ, inconvenientul nu e de tot mare; acolo sunt maĭ multe teatrurĭ, în fiecare seară cineva n'are de cît să se decidă între opera italiană, franceză sau germană şi între tragediile sau comediile autorilor clasicĭ, între dramele alese şi între vodevilurile de bun gust. Odată gustul bine format şi bine întreţinut, poate risca a vedea din cînd în cînd şi cîte o operă bufă. A nu vede în fiecare sară de cît asemenea reprezentaţiunĭ, ca *Giroflé-Girofla* şi *Princesa de Trebizund*, este a pune la o grea încer-

---

1) Această operetă s'a tipărit în Lito-Tipografia H. Goldner, Iaşĭ, 1875.

care şi gusturile cele maĭ bine formate, a sili pe mulţime de lume să nu maĭ meargă la teatru, în fine a pune pe părinţĭ în poziţiune, să nu maĭ poată procura distracţiunea teatruluĭ copiilor lor, sau a le da o educaţiune bufă".

Joĭ în 5 Fevruarie 1876 s'a reprezentat în beneficiul d-reĭ Dănescu, *Alegerea de deputaţĭ*, comedie în versurĭ de G. Sion, *Cine vrea poate*, comedie tradusă din franţuzeşte de Căpitan Bujoreanu, şi *Doĭ surzĭ*, vodevil într'un act, tradus de N. Luchian. D-ra Dănescu a escelat maĭ cu samă în piesa *Cine vrea poate* a avut momente patetice ca expresiunĭ, şi dramatice ca acţiune. Asemene d-ra Dimancea a jucat cu mult natural în piesa *Alegerea de deputaţĭ*. D-ra Amelia care a probat că orĭ de cîte orĭ se află într'o scenă dramatică, d-sa simte şi joacă maĭ bine de cît în rolurile comice, şi de astă dată în rolul Duceseĭ din piesa *Alegerea de deputaţĭ*, dar maĭ cu samă a recitat foarte bine versurile fără intonaţiĭ şi emfasurĭ. „Cu părere de rău zice *Curierul de Iaşĭ* [1]), nu putem spune tot acelaş lucru şi despre răcnetele nazale ale d-luĭ Manolescu în *Cine vrea poate*; la din contra în piesa *Doĭ surzĭ*, d-sa a jucat cu mult talent şi abilitate pe valetul surduluĭ. In totul impresiunea a fost bună şi publicul a eşit foarte mulţumit de la această reprezentaţie".

Marţĭ în 10 Fevruarie s'a reprezentat din nou opereta *Princesa de Trebizund*, în beneficiul D-reĭ Aneta Florescu. Publicul a fost foarte numeros şi a aplaudat în diferite rîndurĭ atît pe beneficientă cît şi pe ceilalţĭ actorĭ carĭ au arătat un progres în jocul şi cîntarea aceşteĭ piese relativ cu întăia reprezentaţiune.

Duminică în 22 Fevruarie s'a dat în beneficiul D-reĭ Amelia Welner, întăia reprezentaţiune a pieseĭ *Scaiul Barbaţilor*, operetă de G. Bengescu cu muzica scrisă de Emil Lehr, capelmaistru Regimentuluĭ de Roşiorĭ din localitate, şi piesa *Năbădăile dramatice*, farsă în 4 acte.

* * *

In cursul acestor reprezentaţiunĭ ale trupeĭ romîneştĭ locale, a venit din Bucureştĭ prin luna Ianuarie 1876, artistul canţonetist I. D. Ionescu, cu o mică trupă a sa, şi a dat în cîteva serĭ reprezentaţiĭ compuse din diferite piese micĭ, maĭ mult canţonete şi cîntece naţionale.

Cea întăĭ reprezentaţie s'a dat Marţĭ 20 Ianuarie; a doua reprezentaţie s'a dat Vinerĭ 23 Ianuarie, în care Ionescu a cîntat pe *Her von Kalikenberg* de Ioan Ianov, şi *Cucoana Kiriţa la Paris*, de V. Alexandri. Pe lîngă I. D. Ionescu, au maĭ luat parte la reprezentaţiĭ artiştiĭ Rigot, Charles şi Alexandrescu.

---

1) Din 8 Fevruarie 1876.

Lunî 26 Ianuarie, I. D. Ionescu, a dat a treia reprezentaţie asupra căreia găsim următoarele relaţiî în *Curierul de Iaşî* No. 10 din 28 Ian. 1876; „D-l Ionescu din nou şi-a atras admiraţiunea publiculuî prin jocul său plin de talent, precum şi prin cîntecul său; sala resună de aplause. Reprezentaţia aceasta ne-a aratat odată maî mult că posedăm în D. Ionescu un artist unic în genul său, şi că publiculuî nostru nu-î lipseşte simţirea şi entusiasmul orî de cîte orî, se prezintă ocazia. Maî cu samă în *Cucoana Kiriţa la Paris* şi în *Jidovul*. Cîntecele cu aluziî politice, cum: *Jos maşca, Cloşca cu puiî de aur*, etc, ne avînd o valoare literară, nu pot fi bine primite decît de un public mişcat de pasiunî politice. Rolul unuî comedian este de a bicîui viţiurile sociale, iar nicî de cum a căuta aprecierile politice zilnice cari sînt efemere; judecata acestora aparţine evenimentelor ulterioare şi istorice. *Kalikenberg*, *Cucoana Kiriţa*, sunt tipurî şi viciurî din viaţa socială. Ceîa ce un artist trebue să tindă în reprezentaţiunile sale, este la espresiunea tipurilor care sub diferite forme, independente de timp şi spaţiu, sînt vecînice ca şi omenirea".

Această reprezentaţie s'a dat în beneficiul *Şcoaleî profesionale de fete*, producînd 1072, leî afară de cheltuelî. (*Curierul de Iaşî* No, 13 din 4 Fevruarie 1876).

Duminică 10 Martie 1876 se închide stagiunea teatruluî cu piesa *Barbara Ubrik* dramă în 5 acte şi 7 tablourî, dată în bebeneficiul pictoruluî teatruluî G. Fredas.

* * *

După închiderea stagiuneî maî mulţî actorî aî Teatruluî naţional urmează înainte cu reprezentaţiile. Aşa:

Duminică 21 Aprilie 1876, s'a dat o reprezentaţie de gală în beneficiul luî C. Bălănescu, jucîndu-se piesele: *Coarda simţitoare, O ceaşcă de ceaî, Doî sfioşî* şi *Şase capurî într'un corp.*

După aceîa tot în cursul luneî Aprilie a avut loc o reprezentaţie eztraordinară dată în beneficiul societăţeî *Reuniunea Femeilor Romîne* din Iaşî, dată de persoane din elita societăţeî locale, dintre cari cităm: D-nele *Aglae Ghika-Allaux*, *Maria Cazimir*, d-ra *Maria R. Rosetti* şi *d-niî Alexandru I. Ghika (Brigadir), Jules de Roujoux, G. G. Rosetti* şi *Teodor Aslan.*

Joî la 29 Aprilie, s'a dat o reprezentaţiune la Teatrul Naţional în beneficiul distinsuluî profesor şi pianist C. Gros, Directorul Conservatoruluî de Muzică, cu concursul societăţiî celeî maî alese a Iaşuluî: d-nele Natalia N. Suţu, Maria Cazimir, Eugenia Condurat, A. Greceanu şi d-ra Eliza Negruzzi, d-niî I. Duca, Gheorghe Rosetti, Jules de Roujoux, Teodor Aslan, şi Gh. Negruzzi. La aceastză reprezentaţie s'a jucat: *Deux chiens de*

Faience, *Le Camp des Bourgeoises*, *La dent de Sagesse*, și *Doĭ țaranĭ și cincĭ cîrlanĭ*, piesă originală de C. Negruzzi.

* * *

Tot în cursul acesteĭ ĭernĭ a maĭ fost prin Iașĭ trupa de operete franceze de sub direcția d-reĭ Keller, cunoscută publiculuĭ ĭeșan din ĭernile precedente, care după un șir de reprezentații date a plecat la Bacău spre a da și acolo o serie de reprezentațiunĭ. V. Delmary Insărcinat cu această trupă, ajungînd în Bacău a avut o primire simpatică din partea cetățenilor Bacaoanĭ [1].

* * *

In vara aceasta 1876, un număr de actorĭ ce au fost angajațĭ la Teatrul Național în stagiunea precedentă, și anume: Grigore Manolescu, Petru Ionescu, Mihail Arceleanu și P. S. Alexandrescu, în dorința lor de a răspîndi maĭ mult în popor gustul pentru teatru, maĭ ales pentru aceĭ a căror mijloace nu le îngăduia a merge maĭ dese orĭ la Teatrul cel mare, s'au asociat și au format în grădina numită *Chateau aux Fleurs*, o mică scenă de vară, sub cerul liber, reducînd prețurile de intrare, așa ca orĭcine să fie în stare a veni maĭ deseori la asemene spectacole.

Asupra unor pĭese jucate în acest *Teatru de vară* sub cerul liber, găsim diferite aprecierĭ interesante în *Curierul de Iașĭ* No. 74, din 1 Iulie 1876, din care estragem cele ce urmează:

„Piesele sunt în genere bine alese. D-niĭ *Manolescu*, *Ionescu*, *Arceleanu și Alexandrescu* au fie-care cîte un teren deosebit de comică, pe care cîte odată ceĭ drept îl părăsesc, dar în genere eĭ reprezentează rolurĭ, care convin maĭ bine talentuluĭ lor. Aceasta ar trebui s'o urmeze în totdeauna și atuncĭ teatrul romînesc ar sta foarte bine. Constatăm cu plăcere că aceștĭ tinerĭ, cu totul în antitesă cu vechiĭ rutinarĭ aĭ teatruluĭ nostru, vorbesc natural, cu acea ce se numește *l'art de causer*, ceia ce în vremĭ trecute, afară de *Millo*, n'o maĭ avea maĭ nimenea. Și iată de ce: Teatrul romînesc a avut în trecut drept model teatrul francez. Actoriĭ francejĭ au acea pronunție nasală, acele prelungirĭ a sfîrșituluĭ cuvintelor, care resultă din împrejurarea, că limba franceză nu are alt accent decît numaĭ pe ultima silabă. De acolo actoriĭ noștri deprinsese a cînta ultima silabă a cuvintelor romîneștĭ, în cît auziaĭ următoarele intonații: „Eĭ bine Domnul*eee*!“ „D-zeul m*eeeu*“ ș a. pe cînd urechea romînească cunoaște îndată că tonul vorbireĭ în esclamația dintăĭ, cade pe *bi* (în bine), în a doua pe *eu* (în dumnezeu). Din această pronunție rutinată a maĭ

---

1) *Curierul de Iașĭ* din 10 Martie 1876.

rămas cîteva urme la D. Ionescu. A doua observaţie însemnată, ce am făcuto, e că tinerii noştri au început a caracteriza, sau cum se zice în limbajul teatruluĭ, a *crea lucrurile*. In piesa *Doĭ Amploianţĭ într'o pereche de ciubote*, D-nul Alexandrescu a creat în mod măestru pe *Sfăsiuţă*, şi cu greu s'ar găsi actor, care să joace maĭ bine acest rol. Afară de aceea D. Alexandrescu are glas puternic şi o dicţiune foarte naturală, în cîntec, ceĭace se găseşte rar. D. Manolescu are o voce simpatică în rolurile sale de servitor naiv, şi un joc de scenă foarte bogat şi variat, precum în *Ordinul este de a sforăi* şi în *Ceĭ doĭ surzĭ*. Noĭ îl cunoaştem din parodiarea d-luĭ Pascaly, a căruĭ pronunţie greşită şi exagerărĭ scenice, D. Manolescu le-a reprodus cu atîta succes în *Năpădăile Dramatice*".

Intr'adevăr ne bucurăm mult văzînd un început de emancipare de nefasta influenţă franceză, cu toate ideile eĭ pe dos despre clasicism, cu mişcarea eĭ pe cataligĭ, cu vorba afectată şi pronunţia falşă. Reîntoarcerea la natură şi la pronunţia firească şi îmbărbătată a limbeĭ romîneştĭ, ne pare un succes foarte însemnat, orĭ cît de neînsemnat ar părea unor ochĭ maĭ puţin pătrunzătorĭ. Astfel vedem accentuîndu-se, îndreptăţirea farseĭ, căcĭ o farsă poate fi clasică chiar, ceea ce un francez n'ar admite nicĭ odată. De aceea farsele luĭ *Molière* sunt clasice pe cînd dramele luĭ *Racine* şi *Corneille* şi cum se maĭ numesc aceştĭ iluştri mergătorĭ pe cataligĭ, nu sunt de fel clasice, şi nişte imitaţiĭ slabe şi greşite ale tragedieĭ antice. Molière n'a avut un alt profesor decît natura, de aceea e clasic în farsele sale chiar. De aceea adăogăm un sfat, care urmat fiind, credem c'ar avea consecinţe bune atît pentru tineriĭ noştri, cît şi pentru teatru în genere. D-nialor ar trebui să'şi procure repertorul vechiu al teatruluĭ romînesc (de ex. repertorul luĭ Millo), şi studiindu'l împreună, să'şĭ creeze un capital de rolurĭ şi de piese, cu care în urmă uşor ar putea să cucerească scena şi s'o curăţă de florile exotice şi de sensaţie ale teatruluĭ francez modern. Ar trebui culese vechile traducerĭ din *Molière*, *Kotzebue*, *Goldoni* şi introdus acel repertoriu cu limba sănătoastă, nepretenţios şi de atît efect".

Reprezentaţiile în această grădină au urmat pînă în luna Septemvrie, cînd s'au încheĭat cu un spectacol compus din piesele *Tot treĭ chifle zece banĭ*, canţonetă compusă de Emanoil Negruţĭ (Redactorul ziaruluĭ umoristic *Perdaful*) şi executată de Mihail Arceleanu, *Doĭ soldaţĭ Romînĭ*, comedie cu cîntece într'un act jucată de: Arceleanu, Dimitriu, Constantinescu şi d-ra Dimancea. Asemene tînărul Dimitrie Constantinescu a executat maĭ multe romanţe noue, ĭar D-l Vasile Negruţĭ primul acrobat romîn a dat concursul său, executînd maĭ multe figurĭ de gimnastică foarte bine primite de public [1]).

---

1) *Curierul de Iaşĭ* No. 102 din 17 Septemvrie 1876.

* * *

In mijlocul vereĭ actorul P. S. Alexandrescu, despărţindu-se de colegiĭ săĭ de la *Chateau aux Fleurs*, a înfiinţat un alt teatru de vară în *Grădina Primărieĭ* din strada Lăpuşneanu, unde se juca de asemenea diferite comediĭ şi canţonete cunoscute publiculuĭ ĭeşan, precum şi o piesă nouă intitulată : *Comisariĭ şi teligrafiştiĭ destituiţĭ*, în care rolul *Comisaruluĭ*, a fost jucat de D-l Alexandrescu, ĭar acel al *Telegrafistuluĭ* de tînărul *Radu* care pentru prima oară debuta atuncĭ pe scenă ; rolul *Margot*, a fost jucat de d-ra Dimancea.

Joĭ în 26 August s'a jucat *Doĭ soldaţĭ Romînĭ*, comedie cu cîntece într'un act, precum şi alte bucăţĭ.

Marţĭ 31 August s'a dat în beneficiul d-luĭ P. S. Alexandrescu piesele : *Omul care'şĭ ucide femeia*, comedie în două acte, tradusă din franţuzeşte şi *Craĭ Nou*, operetă într'un act de V. Alexandri. In piesa dintăĭ rolul *Pupinel* a fost jucat de beneficient cu talentul de care totdeauna dispune şi a dat probe, zice *Curierul de Iaşĭ* [1]), şi pentru care şi-a cîştigat deja simpatia publiculuĭ în timp de patru anĭ de cînd se află aicĭ. D-ra Petrescu în rolul *Savini*, îndrăznim a zice, a fost originală, drept care a şi capatat dese aplause. Rolul *Onorina* a fost de astă dată bine executat de d-ra Dimancea.

Ceeace a plăcut maĭ mult publiculuĭ a fost opereta *Craĭ nou*. In prima linie a fost P. S. Alexandrescu, care în rolul *Ispravniculuĭ*, ce a fost jucat într'un mod caracteristic, publicul l'a aplaodat cu vioiciune, nu maĭ puţin şi d-ra Petrescu în rolul *Anica Orfana*, a fost mult aplaodată.

Reprezentaţiile teatruluĭ de vară din grădina *Chateau aux fleurs* şi acele din *grădina Primarieĭ* , continuă încă cîteva zile din luna Septemvrie şi apoĭ încetează [2]).

(Va urma) **Teodor T. Burada**

---

1) No. 98 din 3 Sept. 1876.
2) Despre toate dările de samă vezĭ *Curierul de Iaşĭ* pe aniĭ 1875 şi 1876.

Zestrea Mănăstireĭ Neamțu-Secul

II

Tezaurul Mînăstireĭ Neamțul. Bugetul cheltuelilor pe anul 1859,

(urmare)

Suma generală		*Suma specială*		
Leĭ	*banĭ*	*Leĭ*	*banĭ*	*Cheltuelile*
725				pe 56 ocă miere.
1711	108			pe 308 ocă chiperĭ.
88				pe 32 ocă capere.
671	30			pe 104.300 dram. strafide roșiĭ.
121	78			pe 13 ocă strafide roșiĭ fără sîmburĭ.
282	105			pe 106 ocă 300 dram. strafide negre.
157	60			pe 35 ocă smochine de cutie.
221				pe 17 ocă alva.
75				pe 10 ocă caise.
397				pe 36 ocă 200 dramurĭ migdale.
764	84			pe 231 ocă 250 dramurĭ fede.
30				pe 5 ocă grisă.
54				pe 8 ocă macaroane.
12	6			pe 2 ocă cuișoare·
31	99			pe 2 ocă 75 dramurĭ scorțișoară.
37	60			pe 5 ocă enibahar.
5				pe 1 ocă chimion.
100				pe 300 dramurĭ cleĭ de moron.
90				pe 10 ocă silitră.
142				pe 715 alămîĭ
263	90			pe 650 portocale.
1335	39			pe 162 ocă 375 dramurĭ rom.
150	45			pe 14 ocă 150 dramurĭ vutcă.
612	111			pe 119 ocă 200 dramurî cafe.
219	15			pe 4 ocă 170 dramurĭ ceaĭ.
2156	93			pe 234 ocă și 100 dramurĭ dulcețĭ.
7	54			pe 4 ocă frunză de Dafin.
		146,548	14	

Suma specială Leĭ	banĭ	Suma generală Leĭ	banĭ	
		190	60	pe 16 funțĭ lumînărĭ de stearin pentru Arhondaric.
		874	90	pe 153 ocă și 100 dram. sopon bun.
		1844	54	plata vămilor, vătăjia, și a edicurilor,în cumpărarea băcăliilor de la Galațĭ și de pe la alte tîrgurĭ.
		2898	21	cheltuĭala arhondaricului, adică. cumpărarea de farfurăriĭ, cuțite, lingurĭ și altele arătate anume în osebită condică.
		645,374	110	Sumile din urmă.
		163,742	102	cheltuĭala mitoacelor de la care M-rea primește productile trebuitoare!
		61,420	60	pentru lucru viitor și chiria adusuluĭ vinuluĭ la M-re și alte osebite chiriĭ.
		4276	105	cheltuĭala fabricilor, adică; postăvăria, potcovageria, legătoria. de cărțĭ, și mungeria.
		10,994	87	cheltuĭala odăiĭ, adică: pe fer, oțel și altele.
		6080		felĭurite cheltuelĭ mărunte ale odăiĭ și afară.
		24119	105	cheltuĭala economieĭ în feliurite de trebурĭ M-reĭ.
		5625	75	cheltuiala căldărărieĭ, adică: aramă, costor, țipirig și altele.
		9729	39	cheltuiala Tipografieĭ.
		5980		pe steclăria ce se cumpără în fiecare an
		2319	9	cheltuĭala cancelarieĭ.
		16,186	5	cheltuĭala drumurilor prin părințiĭ de ascultare la feliurite treburĭ obșteștĭ.
		65,717	50	pe fînul și ovăsul ce se cumpără în fiecare an pentru vitele M-tiriĭ, neajunsul ce se dă la mitoacele cu moșiile oprite pentru casă.
		5,800	. .	pe 23,000 ocă sare.
		4,056	. .	plata biruluĭ, a hrisovoliților și a însurățeilor.
		28,423	72	lefile argaților și a vezeteilor adică aĭ fabricilor, oĭ, odăĭ, și a tuturor vitelor M-riĭ.

(Va urma)

Arh. Narcis Crețulescu

ARHIVA CRITICĂ

IN PREAJMA UNUI ROMAN: „PRIBEGI IN ŢARĂ RĂPITĂ"

de

Dumitru C. Moruzi

De maĭ bine de un an, a apărut în editura „Neamuluĭ Romînesc" studiul social în formă de roman al d-luĭ D. C. Moruzi: „*Instrăinaţiĭ*". Fără zgomot, fără reclama obișnuită vremurilor noastre, fără recomandaţie cu pretenţiĭ a vre-unuĭ critic autorizat, romanul d-luĭ Moruzi s'a desfăcut încetul cu încetul, trezind tot maĭ mult interes în cercurile cititorilor de elită și independenţĭ în păreri, cari cumpăr și citesc cărţile a căror valoare nu e hotărîtă numaĭ decît de brevetul vreunuĭ critic pedant, sau chiar a institutuluĭ de editură. S'ar părea absurdă dacă nu ridicolă afirmarea aceasta, și totușĭ sunt mulţĭ, foarte mulţĭ, cari apreciază valoarea uneĭ cărţĭ numaĭ după editura în care a apărut. Orĭ ce carte tipărită bunăoară în editura „Neamuluĭ Romînesc" e condamnată de uniĭ de la început, și dacă nu e privită cu dispreţ sau indiferentism, rar de tot cu oare-care atenţie. Și mentalitatea aceasta pătimașă și obtuză o are nu numaĭ parte din public care așteaptă și pentru produsele literare reclame de bîlciu, închipuindu-șĭ că și creaţiunile literare se aseamănă cu cine știe ce produse industriale găsite în depozit la vre-o firmă mare și cu renume, ci chiar criticiĭ noștri literarĭ,—pretinșiĭ și pedanţiĭ criticĭ—cărora li se cere în primul loc absolută imparţialitate și cinste în meseria lor; și dacă publicul, acel public mimetist, îșĭ are o scuză în însășĭ inconștienţa lipsa de independeţă în gîndire și spiritul de a maimuţări pe alţiĭ, critica literară înfăptuește aproape o crimă nefăcîndu-șĭ datoria pe care are obligaţia conştientă de a o îndeplini; și lucrurile trebuesc demascate în toată micimea și goliciunea lor. Este un om în ţara această, care prin puternica sa personalitate a stărnit în jurul luĭ, un uragan de ură și invidie: Dl N. Iorga. In prodigioasa luĭ activitate, acest uriaș al gîndireĭ și simţireĭ

romîneştĭ, profet idealist al adevăruluĭ şi cinsteĭ, s'a apucat să înfiinţeze şi o tipografie romînească. Ura neagră a sufletelor micĭ, se resfrînge nu numaĭ asupra luĭ, dar şi asupra a tot ce stă în legătură cu el sau aminteşte de dînsul. Observaţĭ pentru adeverirea acesteĭ constatărĭ, atitudinea pe care o au nu numaĭ revistele din ţară, dar şi de peste munţĭ, asupra tuturor cărţilor apărute în editura Vălenilor de Munte. Denumirea acestuĭ tîrguşor a ajuns astăzĭ ca un fel de anatemă. Campania dusă împotriva „apostoluluĭ de la Văleni" cum ĭĭ zic rînjind uniia este dusă cu aceiaşi înverşunare şi machiavelism împotriva a tot ce poartă semnul naţionalismuluĭ atît de temut.

Conspiraţia aceasta a tăceriĭ sau indeferentismuluĭ faţă de opera unuĭ scriitor care a avut nefericita idee să-şĭ tipărească volumul la Văleni, se esplică nu prin ignoranţa criticeĭ noastre literară, căcĭ nu putem admite atîta „ignorare" dar prin perfidia şi răutatea de care dau dovezĭ atît de respingătoare, de un timp încoace. Şi ceea ce este maĭ surprinzător, există şi o aşa numită „cărdăşie" a criticeĭ noastre contemporane. Se găsesc doĭ-treĭ criticĭ care de acord fac unul şi acelaşĭ lucru: laudă, înjură, orĭ „ignorează" vre-o lucrare apărută, acelaş lucru îl fac toţĭ ceilalţĭ. De aceea romanul d-luĭ Moruzi „Instrăinaţiĭ" care incontestabil —pentru orĭ-cine l'a citit şi n'a avut numaĭ decît nevoie de luminele şi aprecierile criticeĭ literare, dar a fost înzestrat cu bun simţ şi gust pentru citit—este cel maĭ însemnat roman social, care s'a scris la noĭ—n'a avut totuşĭ cinstea de a fi semnalat de reviste ca „Viaţa Romînească", „Luceafărul", „Convorbirĭ literare" ca să nu amintim de cît de cele maĭ pretenţioase. Ba, Convorbirile au înregistrat-o în treacăt într'o notă minusculă: treĭ rîndurĭ comentar la un mic pasaj reprodus. Cu tot indiferentismul acesta al criticeĭ noastre literate, d-l D. C. Moruzi, care n'are norocul să locuiască în capitală, de unde se trimete vestea autentificată a gloriilor literare şi care maĭ are şi nenorocirea să nu fie onorat cu prietenia nicĭ a unuĭ mare critic, nu s'a simţit atins sau descurajat de acest indiferentism al capriciilor criticeĭ noastre şi cu aceĭaş linişte şi modestie care l'a caracterizat în tot-deauna, a scris al doilea al său roman social „*Pribegiĭ în ţară răpită*" care e pe cale de a se tipări în curînd.

Precum „Instrăinaţiĭ" sunt un studiu social a mentalităţeĭ societăţiĭ noastre trecute, „*Pribegiĭ în Ţară Răpită*" este tot un studiu social în formă de roman, în care e zugrăvită viaţa societăţeĭ basarabene de la 1854—1888, demascarea procesuluĭ de rusificare a acesteĭ provinciĭ oropsită de soartă, arătîndu-se cu dovezĭ evidente că în nicĭ una dintre stările sociale, procesul acesta de rusificare nu a izbutit, că elementul romînesc cu tot machiavelismul politiceĭ ruseştĭ de desnaţionalizare, ca atare, a rămas acelaş. D-l D. C. Moruzi, pune într'o vie lumină, adevăratele tendinţĭ ale „*panslavismuluĭ*" dovedind prin istorie că el

există astăzĭ şi în sufletul „nihilismuluĭ", într'un cuvînt scoate masca de pe obrazul politiceĭ ruseştĭ, dovedind că toate reformele judecătoreştĭ „nadelul", „zemstovul", recrutarea şi altele nu a avut ca scop nicĭ dreptatea, nicĭ libertatea, nicĭ buna stare e celor micĭ, ci numaĭ *rusificarea* provinciilor neruseştĭ şi neslave, adică a polonezilor, rutenilor şi romînilor. Este destul de evidentă acum importanţa acestuĭ roman pentru romînii de pretutindenĭ, cînd ruşiĭ se pregătesc a sărbători în anul viitor „*centenarul alipireĭ Basarabieĭ*" la împărăţia lor. Eroiĭ romanuluĭ sunt luaţĭ de data aceasta din clasa cea maĭ înaltă. Prinţul Mavrocosta, nevasta şi ceĭ doĭ copiĭ aĭ săĭ. Surgunițĭ din Moldova în urma uneĭ intrigĭ ţesute la palatul luĭ Ghica Vodă din Iaşĭ, prinţul cu familia este silit să părăsască Moldova, trecînd în Rusia unde devine supus rusesc în 1854. Scriitorul ne înfăţişază Kişinăul din această epoca şi populaţiunea satelor basarabene faţă de societatea orăşănească. Călătoria prinţuluĭ Mavrocosta la Moscova, unde asistă la serbările încoronăriĭ luĭ Alexandru al II-lea, pe urmă la Petersburg şi prezintarea luĭ la curtea ţaruluĭ. Cum se naşte şi care este esenţa „panslavismuluĭ". Schimbările consecutive ale mentalităţiĭ nobilimeĭ basarabene, în timp ce ţaranul rămîne neschimbat în limba şi obiceĭurile sale, fiind acelaşĭ acum ca şi în 1812. Subiectul s'ar părea arid, dar este intreţesut de felurite tipurĭ, de incidente comice sau duĭoase, de evenimente istorice, care stau în legătură cu istoria noastră naţională, în cît romanul acesta va fi cu mult maĭ interesant decît „Instrăinaţiĭ", maĭ ales avînd în vedere scopul pentru care a fost scris. Dl. D. C. Moruzi pe de o parte a vrut să facă cunoscut romînilor de pretutindenĭ, Basarabia cu populaţiunea eĭ neaoşă de răzeşĭ moldovenĭ, cu boerimea eĭ rusificată numaĭ în aparenţă, cu frumuseţile eĭ poetice, asămănătoare în atîtea privinţĭ cu priveliştile de la noĭ, cu felul de a fi, a simţi şi a gîndi a ţăranuluĭ moldovan din Basarabia, ca şi al tîrgoveţuluĭ, într'un cuvînt d-sa a căutat să ne dea o icoană cît maĭ vie, maĭ lămurită şi maĭ complectă a provincieĭ ce ne-a fost răpită în mod samavolnic de lacomul imperiu moscovit; ĭar pe de altă parte d-sa a vrut să ne facă cunoscuţĭ şi pe noĭ fraţilor noştri de peste Prut, aşa cum suntem în lumina istorieĭ şi nu a bîrfelilor şi scorniturilor cu care le place ruşilor a ne înfăţişa basarabenilor; de aceĭa autorul insistă asupra prefacerilor marĭ politice şi culturale din România, pe care romîniĭ de peste Prut, izolaţĭ de noĭ timp de 100 de anĭ, prin bunătatea şi îngrijirea ţaruluĭ apărător al ortodoxismuluĭ, prea puţin sau absolut de loc nu le cunosc şi care negreşit trebuia să-ĭ intereseze tot aşa de mult cum ne interesază şi pe noĭ soarta lor. Aceasta este îndoita tendinţă a romanuluĭ d-luĭ Moruzi „*Pribegiĭ în Ţară răpită*" şi de unde se poate vedea prin urmare marea luĭ însemnătate *din punct de vedere naţional*. A reproduce acum cîteva fragmente din acest

roman, cîtă vreme nu s'a tipărit încă, ar fi un non-sens, ĭar pe de altă parte ar însemna că urmăm şi noi pilda unor criticĭ actualĭ carĭ obişnuesc să facă recenziĭ asupra cărţilor ce n'au apărut încă. Scopul nostru n'a fost prin urmare de a face o dare de samă asupra romanuluĭ d-luĭ D. C. Moruzi, aceasta o vor face alţiĭ la apariţia luĭ; am ţinut numaĭ să atragem atenţia publiculuĭ nostru asupra importanţeĭ pe care o prezintă această scriere, care va fi pentru orĭ-care cititor nu numaĭ o lectură de distracţie sau de satesfacere a curiozitățiĭ, sau a cine ştie ce gusturĭ estetice, dar va contribui la deşteptarea şi înălţarea conştiinţeĭ naţionale, va întări credinţa în puterea de viaţă a poporuluĭ romînesc, va trezi dragoste pentru trecutul neamuluĭ nostru, cu un cuvînt va cultiva şi mintea şi inima şi va fi poate, şi un imbold pentru alţiĭ de a închina neamuluĭ nostru asemenea cărţĭ folositoare. Pe de altă parte, publicul nostru cititor purtînd interes scriereĭ d-luĭ Moruzi, va contribui şi el prin aceasta la îmbucurarea, însăninarea şi încurajarea bătrîneţelor luĭ necăjite, — căcĭ ce recompensă maĭ frumoasă poate fi pentru un scriitor, decît aceia de a se vedea încurajat şi răsplătit după talentul şi munca depusă, în cine ştie ce împrejurărĭ triste şi grele pentru autor, întru pastrarea în scris a atîtor amintirĭ ale trecutuluĭ nostru, cîte se găsesc în romanul d-luĭ Moruzi. Dacă indeferenţa criticeĭ contimporane e de condemnat, nu e numaĭ decît dăunătoare,—cînd se adaogă însă şi aceia a publiculuĭ, însamnă pentru un scriitor de valoare o perdere ce nu se maĭ poate îndrepta, nu atît pentru el, cît pentru poporul în mijlocul căruia a trăit.

Pentru ce atuncĭ să lăsăm să se nască în sufletul unuĭ scriitor deprimare şi desinteresare pentru lucrurĭ carĭ ĭ-au fost atît de dragĭ, fiind amintirĭ din trecutul neamuluĭ nostru şi pentru care avea chemare ca nimenĭ altul să le lese ca moştenire urmaşilor, în scrisul luĭ atît de simplu şi totuşĭ atît de măestrit?

Eugeniu Revent

Poeziĭ de *G. Voinea*. 1 vol. în 8° Buc. tip. F. Göbl 1911. 1 leu 50 banĭ.

Cine n'a scris versurĭ la două zecĭ de anĭ? Cine la această vîrstă n'a simţit învolburîndu-i-se în suflet dorurĭ calde şi gîndurĭ noĭ? Şi cine n'a crezut că e dator să le îmbrace în haĭna versuluĭ pentru a le împărtăşi lumiĭ? O slăbiciune de tinereţe, de care nicĭ d-l V. n'a fost scutit.

Şi-a cules şi d-luĭ din caetele de versurĭ pe acele care i s'au părut maĭ desăvîrşite şi le-a publicat — de sigur, fără nicĭ o dorinţă de glorie — aşa... ca să le ştie publicate.

In volumul d-sale se găsesc poeziĭ de tot felul: şi maĭ triste şi maĭ vesele, şi maĭ adîncĭ şi maĭ uşurele; poeziĭ de inspiraţie poporană în genul luĭ Coşbuc orĭ al luĭ Goga; unele eminesciane,

altele ca ale luĭ Vlahuță, maĭ puține ca ale luĭ Alexandri — ĭar originale, prea puține deși cevà maĭ plăcute decît cele cărora amintirea unuĭ maĭstru le scade valoarea.

Toate acestea sînt puse alăturĭ fără ca așezarea lor să contribue la vre-un efect estetic final — ceea ce e o lipsă de regretat. La aceasta însă se adaogă o alta și anume lipsa de îngrijire a formeĭ. Intr'adevăr, afară de cîte-va excepțiĭ ca „Icoană", „Și toaca resună", „Un suflet", „Sus la moară", „Strofe" — care de altfel ar vrea să fie cevà și din alte puncte de vedere — poeziile nu-s un tot închegat, ci-s înșiruirĭ de imaginĭ — cea maĭ mare parte vechĭ și chiar învechite — de expresiĭ banale ale unor ideĭ și sentimente lipsite de căldura pe care le-ar da-o adevărul sufletesc vibrînd în dosul vorbelor — înșiruirĭ în care frazele nu se leagă decît prin *și*, repetat supărător de adesea.

Dar chiar înăuntrul strofelor versurile nu se cheamă prin înrudirea intimă sufletească a simțirilor orĭ ideilor ce exprimă — ci, de cele maĭ multe orĭ, se înlănțue din pricina rimeĭ ca în versurile următoare, care pot da o idee despre poetul nostru:

Și să-mĭ spuĭ *și* azĭ povestea
minunatuluĭ balaur
Și înfricoșat *și* astăzĭ *să mă'ndes*
la sînul tău,
Tu să rîzĭ ca altă dată *și* în *rîsul tău de aur*
Să-mĭ înfiripez iubire *și* să uit
că sînt flăcău. (Mameĭ)

Dar macar rima de-ar fi nouă orĭ bogată... Dar ea e aproape totdeauna plată și demodată și adesea înlocuită cu asonanțe maĭ mult sau maĭ puțin supărătoare (orĭ, rumeneorĭ, poveste, lucește, plebea, aevea, iartă, roșcată). Nu maĭ vorbim de ritm, care e neobicĭnuit de greoĭ și de neegal, și care —ceea ce e maĭ grav încă—numaĭ arare orĭ e potrivit cu sentimentul fundamental al bucățeĭ.

Ș'apoĭ limba! Ce limbă vorbește dl. V. care afectează un poporanism de țăran surtucar cu pretențiĭ. Judecațĭ vă rog:

Au nu'ncercà să pătrunzĭ firea (16), Se scutur *aevea* plăcerĭ (21), Am vrut cînd-và *aevea* s'aleg (118), Le las *înspre* păstrare (33), *Intăiașĭ* oară (33), Așà-*mĭ vine a pustiu* (55), Să-l *dau pradă în vileag* (88), Și *stînge* tu Isuse eĭ *veleatul* (107), Inimile *maĭ* de piatră (69), Privire din *cătatul* drageĭ (94), In *șopt* de seară (24), Cînd pragul l'*al* ta casă *păși-ve-l* (119), *Nu-ș* ce are (150), *făghet* (96), *Fa* Varvară (48), Bato *gina ei pustie* (38), zee, fee (110), Și-o să-mĭ dea *cadourĭ* multe, etc.

In proză și nu se iartă o astfel de vorbire, dar încă în versurĭ?

Și fiind că forma (vers și limbă) maĭ mult ca orĭce arată poetul Dl. V. nu e un poet artist.

Dar Dl. V. nu e un poet nicĭ în ceea ce privește conținutul sufletesc al poeziilor d-sale, căcĭ orĭ aceste e o imitație fadă a unor simțirĭ și gîndurĭ exprimate maĭ de mult și maĭ bine de alțiĭ, orĭ e ceva prea puțin interesat—atît din pricina artificialitățiĭ și a superficialitățiĭ, cît și din acea a lipseĭ de talent în expresiune — cînd nu e, și obscur ca în versurile următoare:

Şi a pustiu un glas de fer
Işĭ plînge îndîrjirea
Sortit i-a fost şi luĭ din cer
—Să-l mistue iubirea.
(pe clopot adică)

Căcĭ în *de* rele *înălbit*
Işĭ răspîndeşte vrerea
Cu sufletu-ĭ tainic făurit
—De-apururea durerea. (p. 61)

Ne avînd decĭ nimic nou de spus, ne preocupîndu-se de cerinţile elementare ale versuluĭ, dl. V. va recunoaşte că (după cum o spune singur)

nu orĭ-cine
S'armonizeze poate plînsul lireĭ.

şi se va resemnà de sigur să nu maĭ publice versurĭ.

Copiiĭ nopţiĭ—piesă în cincĭ acte de C. Ş. Făgăţel. 1 vol. de 192 p. Editura rev. „Ramurĭ". 1911 Preţul 2.50.

Autorul vrea să scoată cevà din nimic şi scrie 5 acte cu epizoade absolut inutile (p. 69, 70 şi scenele VIII şi IX act. I).

Subiectul — care este — e cît se poate de banal şi banalizat. De altfel întreaga piesă e în genul „Cometeĭ" luĭ D. Anghel şi St. O. Iosif: cam aceleaşĭ tipurĭ —unele cu totul şterse (Alexandru) — altele — cum e Ninetta (o aventurieră încăpăţinată) maĭ răsărite.

Ca alcătuire generală piesa ar promite cevà căcĭ pe icĭ pe colo sînt situaţiĭ şi spirite bine prinse. Păcat însă că e cîntată din drîmbă — cînd versurile-s originale (ca de pildă acele în care rimează „aştepţĭ" cu „cerţĭ" (p. 115)—şi —maĭ ales—păcat că e plină de *pastiche*-urĭ şi imitaţiĭ unele frumoase (ca cele de la p. 153 inspirată din „Paharul cu ceaĭ" a luĭ D. Anghel)—altele mult maĭ prejos de cît originalul (p. 24— după „Poemele oglinzilor" a luĭ M. Cruceanu—p. 53—după traducerea luĭ I. Minulescu şi D. Anghel a poezieĭ luĭ A. Samain „Penyre aux talons d'or").

Ceĭ pe care nu-ĭ supără şchiopătarea necontenită a ritmuluĭ şi ceĭ ce vor să aibă o palidă imagine a vieţeĭ de „café-chantant"—să citească piesa d-luĭ C. Ş. F: n'ar perde de cît... timpul.

M. I. Bantaş.

Onor. Cititorĭ,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhiva" de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şi literatureĭ romîneştĭ, prin publicarea lucrărilor lor în „Arhiva", pe lîngă autorităţile ştiinţifice şi literare recunoscute, şi de a împărtăşi aceste lucrărĭ publiculuĭ prin stăruinţa existenţeĭ la viaţă continuă a aceşteĭ reviste.

Aţĭ primit regulat numerele pînă acum şi vă rugăm mult a ne trimite abonamentul Dv. pe care am contat.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspîndirea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm că nu ne veţĭ expune la pierderĭ cu neplata abonamentuluĭ D-v

Administraţia.

Bibliografie

Ioan C. Filitti.—Aşezămîntul cultural al mitr. Dosilei Filitti. Bucureşti 1911.

D. Anghel.—Fantome, Bucureşti 1911. Pr. 2 lei.

I. Antonovici şi Gr. Creţu.—Tipografiile, xilografiile, librăriile din Bârlad. Bucureşti. Pr. 50 b.

Dr. C. Ionesco.—Contributions à la faune terrestre de Roumanie, Jassy, 1911.

N. L. Cosmovici.—Contribution à l'étude de la faune des rotifères de Roumanie. Jassy 1911.

Dr. Hurmuzescu.—Invăţămîntul ştiinţific superior Iaşi, 1911.

I. Găvănescul.—Organizarea vieţei studenţeşti, Iaşi, 1911.

Autorii care doresc a li se anunţa volumele sînt rugaţĭ a le trimite reviste Arhiva. Unele se vor recenza.

ERATA

La pagina 352 din eroare s'a strecurat punându-se rîndurile 1 şi 2 dela sfîrşitul paginei 320, din numărul trecut.

INȘTIINȚĂRI:

Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugațĭ a îngădui.

*

Revista apare lunar afară de vacanță Iulie și August.

*

Pentru numere vechĭ și volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-țieĭ.

Avem cîte-va colecțiĭ complecte dela anul I până la al XXII-lea.

* * *

PREMII

„Arhiva" acordă abonaților eĭ următoarele premiĭ, cu începere de la 1 Ian. 1911:

1) **Un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ**, *aceluĭ care face șase abonamente pe an, și va trimite costul lor administrațieĭ.*

2) *Aceluĭ care face 20 abonamente, în aceleașĭ condițiunĭ,* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toțĭ abonațiĭ cari vor plăti direct administrațieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" din diferițĭ anĭ din urmă, sau la 10 volume din revista „Arta Română" pe diferițĭ anĭ.*

4) *Toțĭ abonațiĭ, care vor trimite abonamentul direct administrațieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, după 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificație.**

ADMINISTRAȚIA

Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu. et Co. (vis-à-vis de Mitropolie)

ANUL XXII. No. 9 și 10 Noem. și Decem.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE
ȘI LITERARE DIN IAȘI

* * * *

SUMARUL

* * *

Abonamentul în țară și în străinătate 10 leĭ pe an. Un număr 85 b.
Tot ce privește redacția și administrația a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor str. Hotin 2, Iașĭ.

* * *

IAȘI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE N. V. ȘTEFANIU & Co.
1911

Onor. Cititorĭ,

Unul din mijloacele însemnate de răspîndire a cultureĭ este publicistica. Şi „Arhiva" de 22 de anĭ a îndeplinit acest rol din două puncte de vedere, şi anume: de a încuraja tinerele vlastare ale ştiinţeĭ şi literatureĭ romîneştĭ, prin publicarea lucrărilor lor în „Arhiva", pe lîngă autorităţile ştiinţifice şi literare recunoscute, şi de a împărtăşi aceste lucrărĭ publiculuĭ prin stăruinţa existenţeĭ la viaţă continuă a acesteĭ reviste.

Aţĭ primit regulat numerele pînă acum şi vă rugăm mult a ne trimite abonamentul Dv. pe care am contat.

Sînt cunoscute sentimentele de care sînteţĭ însufleţit pentru răspîndirea şi încurajarea cultureĭ romîneştĭ şi sperăm că nu ne veţĭ expune la pierderĭ cu neplata abonamentuluĭ D-v

Administraţia.

Bibliografie

Ioan C. Filitti.—Aşezămîntul cultural al mitr. Dositeĭ Filitti, Bucureşti 1911.

D. Anghel.—Fantome, Bucureştĭ 1911. Pr. 2 leĭ.

I. Antonovicĭ şi Gr. Creţu.—Tipografiile, xilografiile, librăriile din Bârlad. Bucureştĭ. Pr. 50 b.

Dr. C. Ionesco.—Contributions à la faune terrestre de Roumanie, Jassy, 1911.

N. L. Cosmovicĭ.—Contribution à l'étude de la faune des rotifères de Roumanie. Jassy 1911.

Dr. Hurmuzescu.—Invăţămîntul ştiinţific superior. Iaşĭ, 1911.

I. Găvănescul.—Organizarea vieţiĭ studenţeştĭ. Iaşĭ, 1911.

Autoriĭ care doresc a li se anunţa volumele sînt rugaţĭ a le trimite revisteĭ Unele se vor recenza.

Rngăm plata abonamentuluĭ

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare
DIN IAȘI

Anul XXII No. 9 și 10. Noem. și Decem. 1911

Postelnicul Arghire Cuza și Vornicul Gh. Cuza

(FRAȚI)

Arghire Cuza. Postelnicul (1758 Mart 5—25 Dec. 1826) este al doilea fiu al spatarului Ioniță Cuza ; s'a născut la 1758 Mart 5. Creșterea și-a primit'o în casa părintească, fiind dat la dascalĭ ca și fratele său Niculachi. In 1779 Maiu 1, cînd Arghire Cuza cumpără în Cotărleștĭ cîte 18 parale și o lețcae stînjinul de la Cazan, nu e pomenit cu nicĭ un titlu de boerie, ci numaĭ „Arghire fiul dumisale răposatuluĭ Ion Cuza spatar". Era tînăr de 21 anĭ și nu căpătase nicĭ un titlu de boerie. Fratele său maĭ mare *Niculachi Cuza* se căsătorise în acest an la Fălciu cu Nastasia, fata luĭ Vasile Adam paharnicul, așa că pentru regularea tuturor afacerilor de la Vasluĭ, procese de moșiĭ, desbătutul moșiilor de la Hotin, toate acestea cad în sarcina luĭ Arghire Cuza, care astfel a rămas să se îngrijască de frațiĭ și surorile sale maĭ micĭ. Cătră 1781 Maĭ 1 vine o socoteală între ceĭ 4 frațĭ Cuzeștĭ Neculaĭ, Gheorghe, Ion și Arghire, pentru datoriile ce are a lua și a da. După moartea luĭ Ion Cuza spatarul au rămas datoriĭ de plătit în sama moșteniriĭ, care trebuiau să cază asupra celor 4 frațĭ Cuzeștĭ, cari trăĭau în 1781. Datoria rămasă era în sumă de 2887 leĭ, desfăcută în 1000 leĭ de plătit suroriĭ lor Catrineĭ și 1897 leĭ moșuluĭ lor Vasilachi Cuza, care dăduse „în trebuințele caseĭ noastre" și 90 leĭ hacul preoților și dascalilor. Se cercetează sinetele răposatuluĭ lor părinte și se găsesc sinete în valoare de 1269 leĭ; atuncĭ frațiĭ pentru a înlesni frateluĭ lor putința plățeĭ ĭ-au dat luĭ toată averea mișcătoare, prețeluită la 1299 leĭ, și care consista din următoarele părțĭ: un rădvan (100 leĭ), o leftică (145), o cămară (32), un car mocănesc (28), 2 telegarĭ (70), doĭ boĭ marĭ (30), o vacă mînzată (3), 2 armăsarĭ marĭ (110), treĭ bivolĭ mânzațĭ (27), 2 berbecĭ marĭ (6), 2 capre marĭ (3), 2 țapĭ marĭ (4), un țap ed (60 banĭ) 2 țapĭ marĭ (2),

2 cărlanĭ (2), o mioară (1 leu), un cal tretin (20), un armăsar turcesc (110), 3 părechĭ cuțite de argint cu lingurile lor (8), un ceasornic mare de masă (70), un ceasornic de sin mic (60), un capot roş (35), locul caselor din Iaşĭ (408 leĭ) o butcă (25). Ne maĭ ajungînd pentru plata tuturor datoriilor 427 leĭ, ceĭ 4 frațĭ se obliga a le plăti, dînd luĭ Arghire Cuza cîte 106 leĭ şi 90 banĭ; tot aşa se obligă dacă de la debitorĭ nu se vor putea încasa alțĭ 692 leĭ, tot eĭ să-ĭ răspundă (pg. 285).

Acest izvod de răfuială arată modesta stare a fiilor luĭ Ioniță Cuza. Moşiile de la Hotin se desbăteau, dar veniturĭ nu puteau încasa, şi datoriile relativ micĭ, abia se puteau urni de toțĭ frațiĭ. Dar maĭ reese din acest izvod că Arghire Cuza şi-a căpătat asupra fraților săĭ acea întăitate în răfuiala tuturor socotelelor de familie. Şi cum frațiĭ luĭ erau minorĭ Arghire Cuza şi-a ridicat proteste contra lăcomieĭ şi acăpărăreĭ lucruluĭ frățesc.

Dacă în 1781 Maĭ 1 el n'avea încă un titlu de boerie, în acelaşĭ an capătă caftanul de *pitar*, cum îl găsim în cartea gospod a luĭ C. D. Moruzi Vodă din 1781 Noem. 4, prin care se pune soroc *pitaruluĭ* Arghire Cuza ca la 17 Noembrie să vină la divan cu scrisorĭ în pricina cu Zoița luĭ Ştefan Anastasă pentru Canțireştĭ (Uricar XXII 250). Procesul se judecă de domn la 7 Dec. 1781 şi pitarul Arghire Cuza pierde procesul „ĭar în hotarul Canțireştilor să nu se amestece“ (Surete ms. XXI 451). Cînd i se dă caftanul de *pitar*, Arghire Cuza avea 23 de anĭ, şi i se dă rangul de acelaşĭ domn, care cu 3 anĭ înainte descăpățînase pe tătăl său. De aicĭ încolo Arghire Cuza va fi găsit îmbrăcînd diferite caftane de boerie până la 1829 cînd moare, în vrîstă de 71 anĭ.

In 1783 April 12 Arghire Cuza e tot biv vel *pitar*, cînd capătă danie în Buhăeştĭ de la Lefter Ciujde, el şi femeea luĭ Ilinca, pentru multă facere de bine „scutindu-mă de bir şi puindu-mă la dajdie“ (Iorga Doc. VI, 167).

Supt domnul următor Alex. C. Mavrocordat (1782 Iunie. 1785 Ian.) Arghire Cuza e înaintat *stolnic* şi-l găsim ca *biv vel stolnic* în 1785 Noembrie 13, cînd capătă de la A. I. Mavrocordat dreptul de dijmă în Crăciuneştĭ (Idem VI, 167 aicĭ cf. scrisoarea adusă sub No. 75 ca din 1780).

In ocupația rusască şi austriacă dintre 1788 — 1792 divanul Cnejieĭ Moldoveĭ rădică pe Arghire Cuza la rangul de *serdar*. în care rang fiind, căpătă o danie în 1789 Febr. 15 în Crăcĭuneştĭ de la fecĭoriĭ Anastasieĭ, ce lăsase cu limbă de moarte ca să lese danie la ficioriĭ luĭ Ioniță Cuza spatarul, avînd multe facerĭ de bine de la dînsul, ĭar tatăl donatorilor fiind îngropat în Glodenĭ la biserica luĭ Ioniță Cuza (Idem VI. 168). Tot din 1789 Mart 6 este sinetul luĭ Arghire Cuza serdar (idem VI, 168). Ca *serdar* îl întîlnim şi în 1791 Febr. 6, cînd cumpără cu cîte un leu stînjînul de pămînt în Cotărleştĭ şi Golăeştĭ de la Ioniță Aga-

ricĭ. In 1782 Iulie 3 *serdarul* Arghire Cuza cere judecată la divan cu Sturzeştiĭ pentru ţiganiĭ rămaşĭ moştenire de la Ilinca Cuzoaea strămoaşa sa, jupăneasa luĭ Miron Cuza logofătul, cum şi pentru moşia Toderenĭ. ce voesc Sturzeştiĭ a o vinde la Sultan mezat. Todireniĭ pol sat, venise la împărţală în partea Safteĭ Cuzoaea spătăreasa, şi rău se acolisise Sturzeştiĭ s'o vînză (pg. 270).

Supt Alex. Moruz găsim pe Arghire Cuza tot sardar, Mihail Suţu (1793 Ianuar—Maĭ 1795), Arghire Cuza se rîndueşte ispravnic la Vasluĭ, în care calitate îl vedem judecînd pricina pentru Crăciuneştĭ între nişte răzeşĭ la 8 Martie (idem VI, 171), în care moşie era şi el proprietar şi maĭ căpătase de la fratele său maĭ mic Ioan—era de 25 de anĭ — pentru 250 leĭ partea sa de ocină din Crăciuneştĭ. Tot atuncĭ, la 14 Febr. 1783, Arghire Cuza biv vel serdar capătă danie un loc de crîşmă de 12 stînjenĭ lung şi lat la Onceştĭ, de la preutul Neculaĭ din Călugărenĭ (pg. 286). Tot ca ispravnic de Vasluĭ, avînd coleg pe C. Roset biv vel clucer sînt rînduiţĭ de Vodă în 10 April 1793 să cerceteze pricina de hotară între Micleştĭ şi Popeştĭ de la Vasluĭ (Surete ms. VIII 468). După aceste serviciĭ făcute îl căftăneşte *căminar* în 1793 cum îl şi întîlnim în scrisoarea luĭ Gherasim Canta către Arghire Cuza *căminar* pentru dizbătutul moşieĭ Bărboşiĭ de la Neamţ, unde era aşezarea luĭ Miron Costin logofătul. In 1795 Maĭ 12 *căminaral* Arghire Cuza cumpără părţĭ la Crăciuneştĭ de la urmaşiĭ luĭ Fărîmă. In acelaşĭ an Maĭ 17 se cercetează hotarele moşieĭ Schee de la Vasluĭ a Zoiţeĭ Ciure despre Tatomireştĭ a căminaruluĭ Arghire Cuza (Uricar XXI, 320): ĭar în 7 Aug. 1795 Arghire Cuza căminar şi cu ispravniciĭ de Vasluĭ e rînduit să delimiteze vatra tîrguluĭ şi moşia Vasluiuluĭ, dăruită de Suţu Vodă luĭ C. Ghica (Surete ms. XII, 1 75).

In 1796 Mart. 13, Alex I. Calimah rîndueşte pe ispravniciĭ de la Vasluĭ să hotărască părţile luĭ Arghire Cuza biv vel căminar de la Căueştĭ, Golăeştĭ, şi Crăciuneştĭ.

In 1799 Maiu 15 Arghire Cuza e tot *căminar*, cînd cumpără de la Radul Handoca din Borăştĭ parte în Crăciuneştĭ (Iorga doc. VI, 171).

Abia în 1800 îl întîlnim ban supt C. A. Ipsilant Vodă, cum cetim în cartea de judecată din 1800 Sept. 18, prin care banul Arghire Cuza e dat rămas în procesul avut cu răzeşiĭ de Poeni, Medeleni, Cuibăreşti şi Godineşti, de la Tecuci, unde banul le luase în tărie veniturile. In desbaterea acestui proces boerii divanişti au cercetat 36 acte vechi de proprietate [1]) (Surete ms. VII, 477-487).

---

1). De aceĭa socotim greşit tipărit anul la documentul de sub No. 119 cu data de 19 Iulie 1798, cînd e pus Arghire Cuza ban; cred a fi 1799 (N. Iorga doc. VI, 172), cînd Arghire Cuza face schimb cu serdar I. Roset luînd Rohoteştiĭ pentru un loc de casă din Iaşĭ Munteniune de sus *(Copoul)*.

Arghire Cuza a stat ban între 1800-1816, cînd e rădicat la rangul de *vel spatar*.

In 1801 Maiu 22, banul Arghire Cuza capătă danie în Golieştĭ de la T. Carp călugăr; (Iorga, doc. VI, 171). In 1802 April 1, Arghire Cuza ban îşĭ împarte ţiganiĭ cu fraţiĭ săĭ (pg. 304). In 1805 Martie 19 Arghire Cuza ban se judecă cu mănăstirea Făstăciĭ pentru un iaz, ce-ĭ îneacă fînaţul de pe moşia Călugărenĭ (pg. 286).

In 15 Dec. 1805 fraţiĭ Ilie şi Ioan Vărnav dau vechilime luĭ Arghire Cuza ban ca el să desbată procesele ce le au pentru ţiganĭ şi moşiĭ, avînd a trage pentru sine din moşie a treia parte ĭar din ţigani pe jumătate (Iorga doc. VI. 172).

In 1806 Ianuar 31 şi Febr. 15 avem cercetările făcute la Călugărenĭ (Vasluĭ) în pricina dintre Arghire Cuza ban şi Gh. Cuza căminar, fraţĭ (pg. 277, 278); în 27 Martie 1806 Alex. Moruzi rânduеşte să deosebească părţile răzeşilor de ale lui Arghire Cuza ban în Crăciuneştĭ. Răvaşul luĭ Balş cătră Arghire Cuza ban e din 9 Aug. 1806.

In 1807 banul Arghire Cuza cumpără în Golăeştĭ, cîte 10 leĭ pămîntul; în 4 Ianuarie de la Gligoraş Gandul, în 10 Febr. de la urmaşiĭ luĭ Petre Golăĭ, şi el fiind răzeş vechiu şi maĭ avînd toate celelalte părţĭ ale Golăeştilor (Iorga, doc. VI, 173).

In 1809 Arghire Cuza banul tot cumpără, în 26 Iunie la Cotîrleştĭ cîte 6 leĭ stănjenul, în 20 Iulie la Crăciuneştĭ cîte 8 leĭ stănjenul.

In 1810 Iunie 14, îl găsim pe Arghire Cuza ban chemat la divan în pricina de judecată ce are cu fratele său căminar Gh. Cuza pentru Călugărenĭ, ameninţîndu-l „că divanul bine va răportui curgere pricinii cătră Escelenţa sa d. Senator" (pg. 287).

In 1811 banul Arghire Cuza se judecă cu vornic T. Balş pentru 5 moşiĭ de la Vasluĭ, părinteştĭ ale sale: Băloşeştĭ, Golăeştĭ, Cotarleştiĭ, Crăciuneştiĭ şi Cononov (23 Febr.); schimbă pămînt cu Timofte Mogăldea, luînd din Alexeştĭ „fiind maĭ aproape de casele noastre, unde trăim cu aşezările în satul Boråşti" (16 April); se cercetează de banul Andronachi Donicĭ pricina pentru Golăeştĭ, cînd se aduc uricile vechĭ de la Stefan cel Mare din 1488 Ghenar 9 (19 April); scrisoarea Zoiţeĭ Balş cătră boerul hotarnic ban Andronachi Donicĭ în chestia hotarelor cu Arghire Cuza ban e din 6 Sept. (Iorga doc. VI, 175 şi 136, 139).

In 1812 Oct. 14 avem scrisoarea luĭ Petre Strătulat cu afacerea moşiilor cu vorniceasa Zoiţa Balş.

Venind în scaun Scarlat Alex. Calimah, îl vedem pe Ar-

ghire Cuza ridicat la rangul de *spătar*, în care boerie îl găsim figurînd până la 1823, în care timp cumpără în Golăeștĭ de la Simina Popa (26 April 1816), se judecă cu lccuitoriĭ din Golăeștĭ și Cotărleștĭ pentru niște sămănăturĭ (24 Iunie 1816), judecă împreună cu Iordachi Rășcanu căminar pricina între Ileana Climenteoae pităreasa și Catrina Ciolănița (20 Iulie 1816; Uricar XXI. 333); în Sept. 1816 i se dă întăritură domnească în pricina cu răzeșiĭ pentru moșia Albeștĭ (Surete ms. XV, 297/303), maĭ cumpără în Golăeștĭ cîte 20 leĭ stănjenul de la pr. Gh. Ciurbă. (6 Martie 1817); se judecă pentru Todereștĭ (17 Ianuar 1817, pg. 289); schimbă cu răzeșiĭ, dîndu-le din Pungeștĭ, Luceștĭ și Groseștĭ și luînd stînjen pentru stînjen în Golăeștĭ și Negreștĭ (12 Maiu 1817), e amenințat cu plata de ciubote și „rădicat pe sus" în pricina cu Zoița Balș (12 Iulie 1817); dă vechilime împreună cu frațiĭ și nepoțiĭ săĭ ofițeruluĭ rosienesc Gh. Duca și descopere adevărul în pricina moșieĭ Costeștiĭ din Basarabia, luată danie cu înșelăciune de medelnicerul Lupu Rusu, ginerele său (6 Noem. 1823, pg. 289).

Arghire Cuza se găsește *postelnic* între 1824 și 1826 Dec. 25, cînd moare, cum afirmă fiul său Iordache Cuza agă în jalba către domn din 11 Martie 1817 „părintele meu, postelnic Arghire Cuza în trecuta lună Dichiv. în 25 zile, întămplînduisă săvărșirea vieții" (Iorga Doc. VI, 179).

Arghire Cuza a petrecut cît-va timp în Basarabia pe vremea bejenieĭ, în care timp Zoița Balș îĭ încalcă moșiile de la Vasluĭ. Se vede că Arghire Cuza a căzut greu bolnav în 1824 toamna, căcĭ în jalba sa către domn din 27 Oct. 1824, el abia se iscălește și din tonul jalobeĭ se vede sentimentele publice de care era însuflețit bătrînul postelnic—avea acum 66 anĭ—„Măria ta este domn patriot și știut este mării tale că ceĭ tarĭ pe ceĭ slabĭ îĭ împilează. Destul este de cînd se lănțuește această pricină".

In 1825 Ghenar 18, Arghire Cuza post e chemat în judecată de alțĭ boerĭ Cuzăștĭ, frațĭ și nepoțĭ că ar fi luat pentru sine moșia Costeștĭ de la Hotin, dînd'o zestre uneĭ fete a sale măritată cu un ofițer rosienesc, (pg. 290).

La 13 Maĭu 1825 are proces cu Iordachi Cumpănă Poroșnic pentru Borăștĭ (pg. 296), acelaș an Arghire Cuza post. împreună cu frațiĭ și nepoțiĭ săĭ deschid proces Balșăștilor pentru Rucșinul dela Hotin (pg. 290); în 30 August 1826 post. Arghire Cuza e chemat la divan de Sf. Dumitru în pricina a 100 de stînjenĭ din Trohanĭ, Tutova (pg. 291).

In afară de legătura cu pămîntul, în care am urmărit persoana luĭ Arghire Cuza, bătrînul vel postelnic s'a interesat și de trebile publice, însuflîndu-se de acel duh de reformă al veaculuĭ, de iubirea de redeșteptare și înălțare a țăriĭ, fiind partizan al domeniilor pămîntene, și avînd credință că la urma ur-

meĭ trebuesc oamenĭ noĭ, cari să surpe nedreptăţile, cum reesă din jalba dată luĭ Ioniţă Sturza în 1824.

In raporturile sale cu familia, de şi Neculaĭ Cuza de la Bărboşiĭ Fălciuluĭ era frate maĭ mare, dar stînd mai departe de Iaşĭ, apoĭ răsleţit de cuibul Cuzeştilor, socotindu-se de ceĭ aĭ luĭ ca un exilat acolo în codriĭ Bărboşilor, Arghire Cuza a luat pe sama luĭ desbaterea şi alegerea moşiilor părinţeşti de la Hotin; a purtat procese, a preîntimpinat cheltuelele, aşa că a strîns în juru-ĭ şi dragostea familieĭ dar şi încriminările frăţeştĭ; vorba ceia umblînd cu miere şi-a lins maĭ mult degetele pentru sine.

Arghire Cuza moare în ziua de Crăciun 1826, încunjurat de dragostea şi respectul a 6 copiĭ, şi a uneĭ duzinĭ de nepoţĭ.

Gheorghe Cuza vornicul. Este al 5-lea copil a luĭ Ioniţă Cuza şi al Tudosicăĭ Cuza; născut în 1762 Noembrie 8, creşterea şi-a primit-o în casa părintească cu dascălĭ tocmiţĭ, ca şi pentru fratele său maĭ mare Niculachi. Cea întâiu amintire de el o avem în 1781, Oct. 20, cînd cumpără cu 23 leĭ viĭ la Vicoleni de la Cozma Călcăiu; atuncĭ era postelnic; n'avea încă 20 de anĭ, şi fusese distins cu postelnicia, întru cît fraţiĭ săĭ aveau deja titluri de boeriĭ maĭ marĭ şi se putea oferi lui Gheorghe Cuza primul rang—postelnicia.

Ca postelnic Gheorghe Cuza îşĭ întocmeşte o condică de zapise, hotarnice pe Bărzeştĭ din 1784 Mart 14 (Surete ms. VI 635) şi altă condică, de zapise „ce am pe moara din apa Bîrladuluĭ, ce este în vadul Stratuluĭ Bîrzesculuĭ, şi de moşia Condrăteştiĭ ce se numeşte acum Ciofenĭ, cu locurĭ de prisăcĭ cum arată în lăuntru acest ispisoc de la răposatul părintele meu spătar Ioan Cuza, veleat 1784 April 17" (Surete ms. VI 505). (cf Uricar XX-353, cartea D-luĭ A. C. Mavrocordat Vodă din 1784 Noemb. 24 pentru moara din Liudeştĭ). Tot din acest timp e jaloba Măriuţeĭ nepoata luĭ N. Tiron vornic de poartă contra post. Gh. Cuza că de 2 $^1/_2$ anĭ se judecă şi nu poate căpăta dreptate „căci dumnealuĭ este fecior de boer şi toţĭ boieriĭ îl părtăluesc şi m'am vîndut cu cheltuiala", (Surete ms. I. 93). Ca pildă de asemenea părtăluire avem scrisoarea particulară a lui Canta din 1785 Aug. 7 în pricină cu N. Bulubaşa (de tipărit textul Surete îns. 1, 109) 128, 134.

In 1785 Aug. 14 Gh. Cuza era tot postelnic, cînd i se dă mărturia luĭ Şerban Sandul în privinţa uneĭ daniĭ la Glodenĭ din partea Safteĭ Răcleşoaĭa (pg. 276). Tînăr postelnic, fire impulsivă el se manifestă ca un hărţăgos vecin cu răzeşiĭ, ba sare la batae, cum cetim în jalba luĭ I. Munteanul căpitan de mazili din Vasluĭ (1785 Aug. 10) şi a lui Nec. Bulubaşu tot de atuncĭ (pg. 295). Era deja însurat la această dată, căcĭ Nec. Bulubaşa în tînguirea luĭ zice: „Tîmplîndu-se a veni postelnicul Gh. Cuza cu jupâneasa dumisale din jos, cum m'au văzut au trimis slugile de m'au luat şi ducîndu-mă la dumnealui au zis

că de mult dorește să-ĭ cad în mînă și au poruncit slugilor să mă bată și neplăcându-ĭ cum mă băteau slugile au sărit dumnealui gios din rădvan; zicînd dumnealuĭ că va fi și *ispravnic* și *domn* și ținîndu-mă slugile d-sale gios în drum m'a bătut cu mânele dumisale cu biciul la cur" (pg. 296). Tînăra jupîneasă care vedea cu ochiĭ bătaĭa strașnică ce ĭ-o dădea soțul său luĭ N. Bulubașa din Bărzeștĭ era *Ana* [1]) din Rusia, cu care, se vede că n'a trăit mult și s'a despărțit (pg. 279), avînd din căsătoria lor o singura fată, *Zoița*.

In 1792 Gh. Cuza îl găsim *sulger*, trăitor în Bârzeștĭ, unde își are case, face biserică cu hramul Sf. Dumitru și capătă 2 daniĭ, una de la Paraschiva și Ioan Munteanul — unul din bătuții luĭ Cuza — și alta de la baba Ghinia (pg. 277).

Dela 1796—1805 Gh. Cuza e *serdar*; în acest timp îl găsim făcând un schimb de țiganĭ cu fratele său Ion Cuza pitar în 1796 April 1 (pg. 302); schimbă în 1799 Ghenar 14 tot ca serdar cu fratele său N. Cuza medelnicer niște țiganĭ, ce fusese a fratelui lor acum reposat Alexandru Cuza medelnicer, pentru părțĭ de moșie din Cucĭ, Bozienĭ, Săcălenĭ, Mărmurenĭ și Ivăneștĭ la Vasluĭ pe apa Bârladuluĭ (pg. 303); între 1800 și 1805 îl găsim cumpărînd în Băneștĭ, Tăcmăneștĭ și Buhăeștĭ (p. 377).

In 1803 are pricină cu fratele său Aghire pentru înapoiatul avereĭ părinteștĭ, pe motiv că la 1781 era nevîrsnic (sureti ms. XXI, 383.)

Gh. Cuza se ridică apoĭ la cinul de *căminar* între 1805 25 Noemb, și 1811 Iunie 14 (pg. 278, 286 Surete ms, XV, 305). Supt Călimach Scarlat el e ridicat la rangul de *spatar* în care cin îl găsim între 1813—1821.

In 1822 el era postelnic (A. D. Xenopol. Ist. partidelor politice pg. 100.

In 1812, murind Ion Cuza, fratele luĭ Gh. Cuza (pg. 67), spătar el a pus stăpînire pe averea frateluĭ său, ceia ce-ĭ atrase asupră-ĭ însărcinarea de a plăti datoriile fratelui său de 1720 lei către Șerban Negel Costache spatar (1813 Noemb. 1; pg. 260). Ioniță Sturza Vodă îl rîdică la rangul de *vornic* în care slujbă îl

---

1. De la aceasta Ana Grigorovna Savina avem scrisoare de așezare cu fostul eĭ soț Gh Cuza spatar din 1814 Oct. 14, prin care ĭea 3750 lei din moșia Laurii partea feteĭ lor Zoița Culbasum, soția luĭ Iacov Danilovici Culbasiu (pg. 279), Vechilimeasa dată de Zinovia Iacov Colbasiu către maica sa Ana Egorovna e din 1814 Oct. 6 (287).

Insurat a doua oară cu Elisaveta, are o fată Catrina pe care o mărită cu C. Varnav spatar; după moartea luĭ, Elisaveta Cuza s'a călugărit către 1839 (pg. 283). Aceasta Elisaveta pare a fi din neamul Alhaz, căcĭ în rafuiala ce și-a făcut Gh. Cuza cu dumneĭ cumnată-mea Elena Alhaz, soția reposatuluĭ D, Alhaz, în 1825 Decemvrie 26, reiesă că Gh, Cuza se recunoaște dator pentru 9678 leĭ 48 banĭ (surete ms, XXI, 353), primindu-ĭ amanet pîăă la plată peste un an, țiganiĭ săĭ de la Bărzeștĭ și 10 pogoane vie de la Lieștĭ.

găsim pîna cătră 1830 (pg. 282), după care dată nu maĭ avem ştirĭ de el, propabil că moare înainte de 1839. Soţia sa s'a călugărit sub numele de Elisabeta (pg. 283).

Rolul luĭ politic. Gh. Cuza a luat o parte activă la viaţa politică. Boer de ţară, cu titlurile ce a căpătat, n'a fost nicĭ odată boer divanist, deşi a plecat de la postelnicie până la vornicie. Ca şi fratele său Arghire Cuza, s'a adăpat la ideile nouă ale viacului al XIX; redeşteptarea naţională. Cu puţina cultură primită de la dascăli în casa părintească, fără să fi avut putinţa trecerii peste hotar, ca de acolo să primească cultura apusană, neştiind încă limba franceză[1]), care începuse a fi cunoscută de mariĭ boerĭ. Gh. Cuza vornicul ca şi Arghire Cuza postelnicul iĭ vedem întraţĭ în noua mişcare de organizare a ţăriĭ. Trăind la Bîrzeştĭ şi Tatomierştĭ, precum fratele său Arghire Cuza trăia la Borăştĭ, amîndoĭ fraţiĭ Cuza se interesează de frămîntările politice de la Iaşĭ, unde şi orĭcînd puteau fi în 3—4 ceasuri cu trăsura şi aceasta ne indică de ce mai ales Gheorghe Cuza, deşi boer de ţară, dar aşezat în şleahul cel mare al ţăriĭ, e amestecat în luptele anului 1821. Eĭ aveau între multe altele un resentiment din familia contra Grecilor, întru cît Moruzi Vodă decapitase pe tatăl lor. De aceĭa îl găsim pe Gh. Cuza luînd parte în delegaţiunea ce pleacă la Constantinopole să ceară domn pămîntean şi revenirea la vechile capitulaţiunĭ, ca ţara să-şĭ aleagă Domnul.

Şi Arghire şi Gh. Cuza erau de partea boerilor de ţară, a boerimeĭ micĭ, care a eşit biruitoare în lupta pentru domnie, reuşind ca Ioniţă Sturza să fie ales el domn.

In „jurnalul mergeriĭ boerilor deputaţĭ la Ţarigrad" Let. III² 435, cetim acestea despre partea luĭ Gheorghe Cuza în delegaţie.

La 23 Martie 1822 a plecat din Iaşĭ delegaţia compusă din log. Ioniţă Sturza, vornic Gh. Cuza, vornic Iordache Răşcanu, vornic I. Tăutu, hatman C. Cerchez. In sara zileĭ de 23 Mart 3 din delegaţĭ au mers la poşta de la Onceştĭ, ĭar vornicul Gh. Cuza şi vornicul Iord. Răşcanu au mers la Bîrzeştĭ „aşezarea vorniculuĭ Gheorghe Cuza". Vinerĭ delegaţia a mers la la Bîrlad la aga Greceanul, pe care l'a luat şi pe dînsul la Ţarigrad; Sîmbătă la Focşanĭ, Duminică la Buzeu Lunĭ la Silistra. Aicĭ s'au întîlnit cu delegaţiĭ Muntenĭ; banul Gr. Ghica, banul Barbu Văcărescul, vornicul N. Golescu, Spatarul Sc. Mihailescu, clucer M. Filipescu, clucer Filip, căminarul I. Cocărescul. In Silistra au zăbovit o săptămînă, şi la 1 April au plecat în cară mocăneştĭ spre Ţarigrad poposind în satele. Balakioĭ, Carabaşlikioĭ, Şumla,

---

1) In jurnalul mergeriĭ boerilor se spune că venind la 1 Iulie Dragomanul a întîlnit pe boeriĭ delegaţĭ „de ştie vre-unul franţuzeşte sau latineşte şi au răspuns că numaĭ Grigore Vodă ştia Italieneşte toate aceste Let. III (pg. 445)

Dragonkioĭ, Ciolîcovac, Carnabat, Beimalikioĭ, Fakĭ, Saranda eclesĭ, Burgaz Ciorlu, Silivra, Buiukcekmege, și la 16 April au ajuns la Țarigrad. Luĭ Gh. Cuza vornicul și vornicul Iordachĭ Rășcanu le-au dat gazdă la Abdul-pașa o odae maĭ mică despre harem (Let. III ². 440) cu nota următoare: „aicĭ giurnalistrul îĭ laudă tare umblătorile, arătînd că sunt tot cu marmură așternute și că *mulțĭ* au căzut pe marmurile acelea. Aicĭ au dat-o pe moldovenește, se vede că prea tare au căzut de n'au uitat lauda umblătorilor" (pg. 439 nota).

Delegațiĭ boerĭ ca să facă față formelor îșĭ cumpărară papucĭ și și-au făcut ciacșirĭ de șal, ceĭace atrage nota din partea giurnalistruluĭ, că eĭ venise numaĭ în izmene și în ciubote după obiceĭul vechiu.

De și eĭ au ajuns în Țarigrad de la 16 April, abia la 26 Iunie li s'au cerut să facă izvod de ce boerĭ sunt în delegație. Și așa au făcut izvod: Iancu Sturza sin Sandul Sturza, Gheorghe Cuza sin Ion Cuza iprocĭ" (pg. 443).—Marți la 1 August „Domnul Moldoveĭ cu Gherghe Cuza vornicul și vornicul Iordachi Rășcanu și post. I. Grecianul au mers de au hiritisit pe Patriarhul" (pg. 447). Iar la întoarcere Ioniță Sturza Vodă „pentru economia cheltuelelor la drum" au hotărît a merge pe mare, dar din boeriĭ Moldoveĭ" vornicul Cuza și vornicul Rășcanul n'au vrut a merge pe mare" s'au dus pe uscat pînă la Silistra, unde s'au întîlnit cu Domnul Moldoveĭ (11 Aug. 1822).

Din acestea reiese că Gh. Cuza s'a bucurat la Vodă Ioniță Sturza de toată atenția, și a avut diferite însărcinărĭ „rînduĭelĭ la Hușĭ și la Vasluĭ". Cît a stat în Țarigrad, Gh. Cuza a cheltuit 7800 leĭ, pentru a cărora răfuială el prezintă luĭ Vodă un cont în 13 Maiu 1823. In mișcarea pentru constituția din 1822, cu toate arătările contradictoriĭ ale actelor, vedem figurînd între *Cărvinaru*, și pe *Gheorghe Cuza* postelnicul, care e închis la Păngărațĭ. Cu toate acestea prin instinct vornicul Gh. Cuza de la Bărzeștĭ nu vede cu ochĭ bunĭ intrarea la boerie a peste 400 de indivizĭ de către Vodă Sturza în 1824 și protestează alăture cu mariĭ boerĭ la Poartă (A. D. Xenopol „Istoria partidelor Politice", 106 nota 45).

Gh. Ghibănescu

CUM SE INCEPE VIAŢA

IMPRESII DIN COPILĂRIE

Moşia Hancea pe apa Suceveĭ
30 Iunie 1880.

Scumpă Adriano

Imĭ scriĭ că nu poţĭ uĭta frumoasele zile de examen din pensionul dela Cernăuţĭ, dirijat de mătuşica Adela [1]) şi că facĭ surorei tale descrierea odăilor prefăcute în o adevărată florărie: cu storurile lasate; puţina lumină venind de pe uşă din spre scărĭ, pe care sosesc invitaţiĭ, noĭ cu rochiĭ albe de mul, cu bretele şi centure de matasă albastră; în faţa noastră, împrejurul uneĭ mese plină de cărţĭ şi coroane, mătuşele, Guvernatorul, profesorĭ, profesoare şi inspectorul şcolar, venit tocmaĭ din Lemberg; ĭar într'un colţ pentru declamaţie, două trepte acoperite cu covoare şi împrejmuite din treĭ părţĭ, de Arancaria si Mimoza.

Ce entuziasm cînd, între altele, s'a declamat „Deşteaptăte Romîne"! Noĭ, Romîncele, ne-am sculat de pe băncĭ; tot aşa şi profesorul de romînă şi catihetul nostru, cu toate că aceasta nu era în program.

Da a treĭa zi a fost şi maĭ frumoasă, fiind examenul de muzică, şi noĭ cu coroanele căpătate! Frumoase aŭ fost quautonorile!... Frumoasă Mouta de Porticĭ şi Oberon... Dar cît maĭ dulce şi maĭ armonios fu sunetul clopoţeilor de la trăsura Tateĭ, care venĭa să mă ĭeĭe de vacanţă, la moşia noastră Hancea, de unde îţĭ scriŭ!

Tu aĭ plecat a doua zi, şi-mĭ spui să-ţĭ scriŭ amănunţit ce am maĭ făcut? Iată:

Am maĭ stat încă treĭ zile în Cernăuţĭ. Am mers pe la librăriĭ, pe la magaziĭ, tata mĭ-a cumparat o pălărie de paĭe albă, cu cordele albastre şi margarete. Nu-ţĭ închipuĭ ce frumoasă este şi ce bine-mĭ şade! La marea croitoreasă Bitzco, a dat tata să-mĭ facă două rochiĭ: una de fulard gris, cu floricele albastre, cealaltă de alpaga alb, cu dunguliţĭ grenat.

Seara ne-am dus la grădina publică, unde era o ser-

---

1). Adela Catargiu născută Rosnovanu,

bare a Societăței Romîne; Ne-am primblat peste tot locul pe urmă, am stat mult pe podul de pe lacul înconjurat de brazĭ, privind cum stelele ceruluĭ și razele luneĭ se răsfrîngeaŭ în luciul apeĭ pe la mijloc, pe cînd marginele eraŭ întunecate de umbra copacilor. Se auzea de departe zgomotul serbăreĭ, sunetele muziceĭ ajungeaŭ, pînă la noĭ, pe cînd orăcăitul broaștelor din lac, părea a le ținea isonul. Cîte odată, și cer și apă se luminaŭ de focnl de artificiĭ tras dincolo de brazĭ, la serbare, ĭar rachetele, cădeaŭ aproape de noĭ.

Cît am maĭ stat la Cernăuțĭ, ne duceam în toate zilele cu M-lle Marcelina la otelul unde trăsese tata..

D-ra aceasta se bucură că are să vie cu noĭ la țară, căcĭ îĭ plăceaŭ mult obiceĭurile moldoveneștĭ. Spunea chiar că nu ar maĭ putea să trăĭască la Paris, unde ceĭ saracĭ locuesc prin podurĭ, cum stan la noĭ numaĭ mîțele.

Seara după masă, o luam cu toțiĭ spre pension, unde tata și mătușele staŭ de vorbă.

Imĭ plăcea mult să ascult amintirile lor din trecut: Despre sărbătorile Paștilor, petrecute[1] la mănăstirĭ, unde se întîlnesc familiile înrudite, despre frumoasele ĭarmaroace din Fălticenĭ și multe, multe ca de pe altă lume! Eŭ ascultam cu capul rezemat de umărul tateĭ. Priveam la portretele de familie și mă uĭtam și la Fița Ruxanda peptănată la fel cu maĭ multe bucle în fiecare parte a obrazuluĭ. Așa sunt și acasă portretele bunicilor mele.

. Tata zice că seamănă cu mama sa, ; dar eŭ găsesc că seamăn cu el, pe care l'aĭ văzut Adriano, cît e de frumos. Poate cînd am să fiŭ mare, se vor purta ĭar bucle pe la urechĭ... dar în tot cazul cînd am să fiŭ bunică,numaĭ așa o să mă peptăm, cu bucle ca Fița Ruxanda!

Numaĭ un lucru nu-mĭ place: că Fița și cu tata prea îĭ ĭau în rîs pe Nemțĭ: Fița Ruxanda îĭ spune tateĭ că aicea se vînd deosebit albușurile și gălbănușurile de la ouă, după cum are cineva nevoĭe! Ba se vinde și coaja de alămîĭe rasă pentru că Nemțiĭ nu cumpără lămîea întreagă căĭ n'aŭ de unde! și isprăvește vorba cu un batăĭ Dumnezeŭ calicĭ. Tata la rîndul luĭ găsește pe Nemțĭ răŭ îmbracațĭ: că aŭ părul prea lung, straile prea scurte și...picĭoarele prea marĭ, Mătușele și M-lle Marcelina se strica de rîs, noroc că nu înțelege moldovenește Fraulein Carolina, care e de față! Bĭețiĭ Nemțiĭ noștri Adrieno! parcă mĭ-era milă de dînșiĭ.

In sfîrșit, rochiile și alte cîtele fiind gata, guvernantele cu ajutorul babeĭ Moscalosca și a Iulieĭ făcură cuferile și sosi și ajunul plecăreĭ noastre în Romănia, saŭ Moldova,

---

1) Cc. Ruxanda soția luĭ Alecu Rosnovanu și mama Adelei Catargiu.

cum zic tata şi mătuşele; căcĭ vezĭ tu, dragă Adrieno iubim noĭ Romînia din toată inima; dar mult ne e dragă şi Moldova!

In seara aceĭa, am stat cu tata numaĭ între amîndouă mătuşile. Fiţa Ruxandra mĭ-a dat „Visul Maiceĭ Domnuluĭ“ o cărticică legată în argint, şi pe care mĭ-a spus s'o port totdeauna la mine. Apoĭ, mătuşele aŭ hotărît să vie la noĭ la ţară prin Iulie; căcĭ prin August vom merge cu toţiĭ la sora tateĭ, Maica Eufrosina Lazu, Stariţa Monastisireĭ Varatic. Acestea bine rînduite, ne-am dus cu tata şi M-lle Marcelina la otel, unde am dormit.

A doua zi de dimineaţă, la opt eram în careta noastră de drum cu o gramadă de lucrurĭ bune prin buzunarele trăsuriĭ. In urma noastră venea o naĭticeancă cu treĭ caĭ mînaţĭ de bătrînul Iordache, cu bagajele de-asupra cărora se coţase Iulcia.

Nu eram tocmaĭ departe de otel, cînd deodată se opri trăsura:

— Ce este, întreabă tata pe vizitiŭ?

— Vaĭ de mine Cucoane! Am uĭtat o cutie, răspunse el îngrijit! —

— Apoĭ bine măĭ Gheorghe, făcu tata, tu tot uĭţĭ cîte ceva! Ce grijă aĭ tu decît a trăsureĭ, a cailor şi a ce'ţĭ se maĭ dă pe seamă? Să ştiĭ că am să te pun la căruţele cu caĭ de dărvală.

— Sărut mîna Cucoane, ĭartă-mă că am greşit. Calul că-ĭ cu patru picioare şi se poticneşte, d'apoĭ omul!? Iaca o să tragă o fugă Ionică pînă la otel şi o să aducă cutia!“

După ce a adus feciorul cutia, am plecat ĭar, în sunetul clopoţeilor, pe frumoasa şosea cu plopĭ, care duce din Cernăuţĭ, până la Mihăilenĭ. Ştiĭ, Adrieno, că mie-mĭ place maĭ bine cînd mergem acasă cu trăsura, decît cînd ne întoarcem la pension cu trenul!

La otelul din Tataraşănĭ, unde ne-am coborît ca să se maĭ odihnească caiĭ, a deschis tata o cutie de tenechea cu alămurĭ şi un lacăt galben cu cheiţă, şi a scos tutun, spre maĭ marea bucurie a M-elleĭ Marceline. Apoĭ, a poruncit feciorului să facă cafele. Eŭ m'am primblat cu lulcea prin orăşel, cu gîndul de a cumpara ceva; dar n'am găsit nimica. La întoarcere, trăsura era dinnaintea oteluluĭ gata de plecare, aşa că m'am suit degrabă, şi la unsprezece, am ajuns la Mihăilenĭ unde am prînzit. Acolo, ĭar ĭ-a ocărît tata pe nemţĭ, că la friptură, ni s'a adus salată de marole, cu smîntînă şi... zahar pisat!

Ce bucurie am avut cînd, trecînd graniţa, ne-am simţit pe pămîntul nostru, în ţara noastră şi am început a cunoaşte locurile, satele şi oameniĭ! Aveam la dreapta noas-

tră apa Sucevei și dealurile Bucovinei, pe cînd la stînga se întindeaŭ marĭ păduri de stejarĭ!

D'apoĭ cînd am ajuns la moșie și aŭ alergat copiiĭ jitaruluĭ pîrlițĭ de soare, colbăițĭ, numaĭ în cămășuțĭ, cu picioarele goale, ca să ne deschidă poarta jitărieĭ! De bucurie, li-am aruncat parale și bomboane!! Nu maĭ aveam răbdare. Mă uĭtam cu nesaț prin obloanele carîteĭ la biserica din Hancea, zidită de bunicul meŭ, și la poarta cea mare acoperită cu șindrilă în două ape! Vor fi bisericĭ maĭ bogate, curțĭ maĭ frumoase și moșiĭ maĭ marĭ; dar nu știŭ pentru ce, dragă Adrieno, din cîte am văzut pînă acum, parcă pe nicĭ una nu așĭ putea-o ĭubi, nicĭ una nu ar putea să facă să mi se bată inima ca Hamcea, în care m'am născut, biserica unde am fost botezată, și mă ducea mama pe care am pierdut'o la vîrsta de șapte anĭ; odăile acestea moldoveneștĭ, cu huzurul și belșugul lor, în care mă tîram pe brîncĭ și mĭ-am încercat pe urmă primiĭ pașĭ!

Cînd ne oprirăm la poartă ne eșiră înnainte Pani Magdusia, Guscia și Netty cele două dintăĭŭ poloneze, cealaltă nemțoaică, venite cu noĭ din Cernăuțĭ tocmaĭ din timpul pe cînd tata și mama locuiseră acolo vre-o treĭ anĭ. Apoĭ începură a răsări prin curte ĭeșind de prin toate locurile și îndreptîndu-se spre noĭ, Catrina și Safta, țigancĭ foaste roabe pe vremurĭ și care aveaŭ mare ciudă pe madamele lește și nemțoaĭce. De abĭa mergînd de grase ce eraŭ, șlepăind din papuciĭ calcațĭ, veneaŭ în urmă clătinîndu-se, cămărășițele: Mania și Maica Magnezia. Și ele aveaŭ ciudă una pe alta, dar, avînd aceĭașĭ patimă, tot se șufereaŭ, din pricina uneĭ marĭ cane de alamă pe care o umpleaŭ mereŭ cu vin și o deșartaŭ împreună cu dreptate și nepărtenie. Ișĭ spuneaŭ, cu glasurile lor vecĭnic răgușite măicuță și mădămuță dragă, chiar atuncĭ cînd se cam înțepaŭ cu vorba. Dar ĭată că Vasile Bucataru își face loc pintre toate, ducînd în slavă o tabla mare plină cu torturĭ și prăjiturĭ pe care mi le aducea Plocon.

— Eĭ Vasile, ĭi zise tata, am să te întreb ceva; dar să'mĭ spuĭ drept, că nu am să te ocărăsc: din tot prezentul ist mare care l'aducĭ Duduiĭ, spune adevarat ce este al tăŭ?

— Zăŭ Cucoane, făcu țiganul zimbind, că numaĭ tablaŭa de este a mea!„

Am rîs cu toțiĭ și tata ĭ-a dat un bacșiș.

Numaĭ Guscia indignată ĭ-a strigat atuncea pe leșește: „Ten țigan zlodeĭ suchisen“! (adică: Tu țigan talhar, fiu de cățea!)

— Las Madamo, îĭ respunse Vasile! Lasă, nu maĭ stuchi în sîn! Și vajnic se dădu la o parte!

Trăsura porni ïar, intră în ogradă pe alea de teĭ şi făcînd prin prejurul rondului cu florĭ, se opri la scară. Sus pe cerdac, ne aşteptaŭ: fratele mameĭ, moşu Vasile şi tanti Tinca cu copiĭ, doŭă surorĭ a le sale cu copiĭ lor, veniţĭ cu toţiĭ în vizită. Cîte sărutărĭ întrerupte de întrebărĭ şi cîte întrebărĭ întrerupte de sărutărĭ! Mergeam de la unul la alĭ tul! Pintre copiiĭ tanteĭ Tinca, este o fetiţă numaĭ de treanĭ. Moş Vasili îĭ zice Titinel, ïar noĭ îĭ zicem Coca. „Colonelul Ronicki" care este foarte de mult la tata—tocmaĭ decînd a fugit din Rosia,—nu este acasă, dar trebue să vie mîĭne. Noĭ îl iubim cu toţiĭ pe Colonel. E foarte bun, se joacă cu noĭ copiiĭ şi ne istoriseşte o mulţime de cabazlîcurĭ. Maĭ la toate rudele noastre, este cîte un refugiat polonez.

M'am dus cu M-elle Marceline în odăile noastre ca să ne schimbăm rochiile de drum. Magdusia afuma cu ïarbă mare; Guscia, Netty şi Mina, voïaŭ toate să mă pïeptene, să mă îmbrace, aşa că în loc să'mĭ ajute, maĭ răŭ ne încurcau şi m'au întîrziat. Cînd am fost gata, toţĭ porneaŭ la masă. Pentru a ajunge la sufragerie, trecĭ printrun geamlîc, ïar prin ferestrele sale deschise, venea din grădina miros de micşunele şi betuniĭ. Bătrînul grădinar Tropacek, mă aştepta acolo cu un buchet şi mi-a spus: — Poftim la Tutuia acest puchet di Nelchen şi de nu uita me [1]).

Ne-am pus la masă: băïatul ţigăncĭ Catrina, aducea blidele cu bucate de la bucătărie şi le da luĭ Ionică Sufragiul, care le servea, pe cînd Toader, camerdinerul, ne apara de muşte, cu o coadă mare de păun. De pe fereastra sufrageriei, se vedeaŭ primblîndu-se prin grădină o mulţime din aceste păsărĭ, tîrînd lungile lor cozĭ prin ïarbă şi prin prundişul aleïelor, cu o maïestate împărătească.

După masă s'aŭ adus cafelele pe ceardac. Am maĭ vorbit de mătuşele din Cernăuţĭ şi de pension, dar nu am stat mult, pentru că şi eŭ şi M-elle Marcelina eram obosite.

II

Moşia Hancia, 1 Iulie 1880.

Astă-zĭ, am făcut cu toţiĭ o plimbare la stînă; am plecat în cincĭ trăsurĭ, căcĭ suntem cam mulţişorĭ. Eŭ eram cu Smărăndiţa, cu Anna, Mimi şi M-elle Marcelina. Colonelu Ronicki mîna caiĭ, pentru că aşa îĭ place şi ne place şi nouă. M-elle Marcelina se cam teme şi zice cum că Colonelu nu-ĭ cuminte. Poate că are şi dreptate, căcĭ, cum mînă d-luĭ, trecem cam peste podeţĭ, cam pe alăturarea; Dar noĭ copiiĭ,

(1) Garofă şi Numănuita.

atuncea făceam mai mare haz! El și M-elle Marceline se cigăleau neîncetat și spuneaŭ că aŭ să se ieie în căsătorie. Cum am întrat în pădurea de stejar, Cîinii de la stînă au început să latre; Doi dintre Chiper și Cîlțun, amîndoi albi și buhoși ca niște urși, s'aŭ repezit pînă la trăsură. Dar aŭ sărit Ciobanii și i-au gonit. Ne'am oprit acolo și ni s'a adus lapte și urdă în farfurii de lemn (străchini) și linguri mari la fel, cu niște cozi scurte de tot. Am luat puțin ca să nu-i supărăm pe ciobanii, dar poftă mare nu avem, pentru că ni se aduce de toate acasă în fiecare zi. Zerul să aduce chiar cu putinele, pentru că în fiecare dimineață faceam băi de zer; iar seara la 5 baie în apa Sucevei. De la stînă am mers spre Siret, că amîndouă apele curg pe moșia noastră. Ne am scoborît din trăsuri și am mers pe jos prin pădure pînă la un rond cu bănci. Feciorii au adus șaluri și le-aŭ așternut. Abia ne așezasem cu toții, cînd colonelu începu a striga:

— A ça! Ou est done ma Calougarița?!

— Maica Magnezia a remas acasă, îi respunse tata, întrebîndu-se în sine ca cum l'o fi apucat pe leah dorul de maica Magnezia?!

— Mă duc s'o aduc! Mă duc s'o aduc îndată, făcu Ronicki, sculîndu-se iute și alergînd spre trăsură.

Si numai ce'l vedem pe Colonel că se reîntoarce cu un clondir așa de mare, încît îl ținea îmbrățișat: Era plin cu vin și d-lui ne asigura că numai de așa Călugărițe poate face haz! De acolo, apoi ținete lume de poveștile Colonelului, de muream cu toții de rîs, și cei mari și noi copii! Ba că a fost arhiepiscop în Spania și era să se facă și Papă de nu izbucnea revoluția poloneză; ba că din Rosia de unde a trebuit să fugă, a nimerit-o tocmai în Persia, unde de o cam dată a fost silit să întreca rîndaș în bucătăriile Șahului. Cît pe ce să ajungă Ministru; iar îmbolnăvindu-se Șahul de stomah și bănuind că aŭ vrut bucătarii lui să'l otrăvească, Inălțimea sa a poruncit să se taie capetele tuturor acestora cu ajutoarele lor cu tot! Cu mare greutate a scapat pe o corabie, cu care a ajuns tot pe mare, pănă la tata ancorînd la Moșia Hancea!

Cu vorbele Colonelului Ronicki, n'am ajuns acasă decît tocmai bine ca să ne scăldăm în Suceava. Tata pusese să se facă o cabină de desbracat, să se bată pari în apă și să se întindă o frînghie de la un par la altul, ca să ne putem ținea. Făceam atîtea nebunii prin apă, că-mi pare răŭ că nu ești și tu cu noi! Avem costume negre pentru baie și bonete de mușama subțire galbene. Ne luăm trei patru de după gît și ne lăsăm să ne ducă apa la vale. La reîntoarcere însă, împotriva apei este mai greŭ, că se umflă costumele pe noi. Tata care ne observă de acasă, de pe balconul cucurigului

aşa zicem noĭ unuĭ turn cu două odăĭ jos şi două sus—trage focurĭ de revolver ca să ĭeşim din apă. Ne întoarcem acasă, tot la deal prin livadă şi prin vie, aşa că ajungem numaĭ bine ca să ne întîlnim cu toţiĭ în sufragerie.

După masă stăm în ceardacul din partea ronduluĭ cu florĭ, de unde se văd dincolo de apa Suceveĭ dealurile şi satul Bosancea din Bucovina. Incep a se ivi stele în senin; luna apare după un deal şi razele sale, după ce se resfring în apa rîuluĭ hotar, vin de luminează Crucea bisericeĭ şi griliajul aurit al cavouluĭ familiĭ, în care dorm alăturea: străbunĭ, bunicĭ, moşĭ, mătuşĭ, şi mama, scumpa mea mamă!! Ce linişte! ce farmec! ce tăcere! Dar colo, în depărtare, nişte ciobanĭ doĭnesc din fluer. Dar văzduhul e atît de proaspăt atît de curat că nu perdem nicĭ o notă, din fermecătoarea lor cîntare.

Micĭ şi marĭ, stăm nemişcaţĭ , tăcuţĭ, ca vrăjiţĭ de frumuseţa aceste nopţĭ de vară. Chiar noĭ copiĭ stăm cuminţĭ, uitînd de nebuniile noastre.

Nu ştiĭ ce-or fi simţit ceĭ marĭ, dragă Adrieno. De sigur că înţelegeaŭ maĭ bine frumuseţele ce ne înconjuraŭ, căcĭ de asta sunt eĭ oamenĭ marĭ şi trebuĭe să simţă maĭ tare decît noĭ copiiĭ. Atîtea îţĭ pot spune, ca sufletul mi se făcuse în mine atît de simţitor; că'mĭ curgeaŭ lacrimile în neştire, şi mă simţeam atît de uşoară, de parcă-mĭ venea să sbor în căutarea mameĭ! să zbor Adrieno pînă la acele steluţe ce le vedeam clipind de-asupra capuluĭ meŭ, chiemîndu-mă parcă la dînsele.... orĭ poate maĭ departe, în ţara unde locueşte acuma scumpa mea mămiţă.

Cine ştie cît am fi stat cu toţiĭ aşa vrîjiţĭ pe cerdacul acela! Poate pînă la ziuă. Dar ĭată că se aude un pas călcînd rar şi apasat, şi zuruitul unor pahare pe o ţavă de argint. In prag se arată Ionică cu tava de dulceţĭ, ultimele dulceţĭ ale zileĭ şi semnul tot odată de odihnă! O dată cu ele ne-a pierit şi vraja. Sărutărĭ la toţĭ: binecuvîntarea tateĭ; ne despărţim cu toţiĭ cam cu părere de răŭ.

Mă duc cu m-elle Marcelina în pătişorul meu, să visezĭ acum ca adineoare, de luna argintie, de stele sclipitoare, pe care le las cu mult în urma mea, jos, jos de tot, ĭar eŭ ...parcă mă tot rîdic pînă o îmbrăţişez pe mama. O ce frumoasă e ţara, unde locueşte ea!

Noapte bună Adrieno! Te sărută amica ta,

Clemenţa Hărjeu
născută Lazu

(Va urma)

PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Asupra trecutului nostru paralel cu al vecinilor; *răspuns la „Kulturarbeit des Deutschums în Rumänien de Dr. Emil Fischer“*

(URMARE)

Maĭ sus am arătat, de ce au fost capabilĭ representanţiĭ cultureĭ germane la răspîndirea acesteia în Bucovina, sprijiniţĭ fiind tot deauna de orĭ-ce guvern austriac.

Am văzut cum aceste „calfe sălbatice“ se năpustiră cu atîta ură neînfrînată asupra poporuluĭ Romîn, încît nicĭ sîngeroasele şi necurmatele resboae, nicĭ năvălirile sălbatice ale Turcilor, Tătarilor şi Cazacilor, nu au adus maĭ multă stricăciune naţiuneĭ romîne, ca afurisita administraţie austriacă de la 1786 până la 1848.Pentru lămurirea opinieĭ publice respund referitor la pot 5 cu articolul d. George Tofan, profesor la Şcoala-Normală de institutorĭ în Cernăuţĭ, cu data din Noembrie 1910, publicat în călindarul Ligeĭ-Culturale pe a. 1911. Iată părţile cele maĭ esenţiale din acel articol, care arată influenţa dezastruoasă a limbeĭ de învăţămînt germană la tineretul romîn: „Scoala Normală de „Invăţătorĭ din Cernăuţĭ, a fost pînă înainte cu doĭ anĭ . . . o „şcoală nemţească . . . Ce a deprins într'o astfel de şcoală viitorul învăţător romîn din istoria neamuluĭ său, despre limba sa, „dacă uită româneşte şi ce a ştiut de a casă şi întors în şcoala „din sat, nu cunoaşte numele plantelor şi a multor animale, pe „care le are în cap cu numirile nemţeştĭ; ne putem uşor închipui . . . O mică parte din copiĭ de la ţară fac şcoala primară „de la oraş, care e pur nemţească. . . Ceĭ trimişĭ să-şĭ facă studiile în şcoalele streine le părăsesc ca nişte cosmopoliţĭ, admiratorĭ aĭ culturiĭ şi literaturiĭ streine, la idealele cărora se şi „închină. Cît despre naţiunea lor, se mulţumesc să nu ştie nimic, „dacă nu se întâmplă să fie chiar despreţuitorĭ suveranĭ a tot ce „e şi se numeşte romînesc, fie limbă, port sau aspiraţie de orĭ-„şice natură. Această înstrăinare e şi maĭ complectă dacă tănărul „e născut şi crescut la oraş, a învăţat de mic carte la şcoala „nemţească, a trăit intr'o atmosferă în care i s'a infiltrat dispreţ „şi ură faţă de tot ce-ĭ romînesc, dar maĭ ales faţă de Valahul „de la ţară. Şi tineriĭ crescuţĭ în şcoalele noastre utracviste, veşnic balansănd între două culturĭ, dintre care una superioară a „străinuluĭ, alta inferioară, a sa, veşnic în luptă cu două limbĭ, „din care nu cunoaşte cum se cade nicĭ pe una, aceştĭ tinerĭ „intră în viaţa universitară complect desorientaţĭ. . . . . La noĭ „în Bucovina, nu există, onoare puţinelor, foarte puţinelor excepţiuni—viaţa de familie romînească.

Şi autorul Fischer maĭ are îndrăzneala neruşinată să spună (vezĭ pag. 231, : „*Cît de sărăcăcios se prezintă acel spirit răutăcios, care neagă totdeauna, cînd e vorba a se cunoaşte meritul „german* . . . ? ĭar la pag. 59, rîndul al 14-lea de sus adaugă „autorul: Şi este din partea lor (adică a Romînilor nota aut.) „o mare lipsă pe recunoştinţă (spre a nu întrebuinţa un cuvîn

„maĭ tare) cînd zic: că cultura germană i-a conrupt nu maĭ „credinţa, conştiinţa, moralul şi simţul lor naţional."

„Există precum vedem oamenĭ în Romînia modernă, carĭ „ar da bucuroşĭ toate avuţiile cultureĭ streine, numaĭ pentru sim- „ţul naţional. Acest simţ este de sigur ceva frumos şi înălţător, „este doară anume scrisă întreaga această carte pentru glorifica- „realuĭ. Va să zică autorul intenţionat ne acuză batjocureşte şi ne păngăreşte. Ce neruşinare obraznică din partea unuĭ Sas pripăşit!

Eĭ bine, fie, recunoaştem bucuroşĭ meritul administraţieĭ germano-iudeo-austriace cu sistemul eĭ şcolar de desnaţionalizare silită, care, în baza dovezilor ce le aducem, într'adevăr ne-a conrupt caracterele prin răpirea limbeĭ şi ne-a nimicit în mare parte simţul nostru naţional, dătător de viaţă şi de principiĭ înalte şi sfinte, pentru care fapt şi merită incontestabil administraţia austriacă, epitetul luĭ Schöfle de *„calfe sălbatece, lipsite de orice raţiune de judecată sănătoasa"* pe cînd autorul prin scrierea de faţă a dovedit după cum îl timbrează însuşĭ Schöfle: „o decadenţă „morală evidentă şi o ignoranţă psihologică.

„Familia — spune dl. Tofan maĭ departe — nu oferă de loc „adăpostul necesar contra influenţelor dezastruoase ale şcoaleĭ şi „vieţeĭ publice, ci din contra contribue de multe orĭ la întărirea „aceleĭ influenţe.

„Tînărul care în şcoala secundară n'a invaţat romîneşte mai „nimic, nicĭ chiar în oara de limba romîna, căcĭ lipseau cărţĭ, „profesorĭ pregătiţĭ şi devotaţĭ.... care n'a aflat nimic despre tre- „cutul neamuluĭ nostru, nu şi-a putut da seamă de aspiraţiile luĭ, „îşĭ ĭea bacalaureatul, cerşind adesea o notă bună la limba ro- „mînă şi trece la Universitate, dacă nevoile nu-l silesc, să se a- „funde unde-va într'un birou unde năbuşit de stilul birocraţieĭ nem- „ţeşti nu visează de cît existenţa unuĭ neam care se sbate în ghiarele, „morţeĭ, cercînd să se elibereze.. Intraţĭ maĭ tîrziu în viaţa pu- „blică, ceĭ maĭ mulţĭ devin sclavĭ aĭ ocupaţieĭ lor... Mulţĭ ajunşĭ „la funcţiĭ conducătoare, profesează un obiectivism faţă de Ro- „mînĭ, aşa că devin maĭ răĭ decît străiniĭ, alţiĭ se cred datorĭ fa- „ţă de situaţia lor să rupă orişice legătură cu neamul din care „se trag şi se înstrăinează tot maĭ mult.... Şi dacă părinţiĭ lor, „ocupînd posturĭ de onoare şi încredere în viata naţiuniĭ, se ru- „şinează şi înscriu (copiiĭ lor) în şcolĭ ca Romînĭ, *se naşte acea „caricatură specific bucovineană de Romîn, care nu ştie romîneşte şi „cu care învăţătorul şi mai tîrziu profesorul nu ştie ce să inceapă."*

Cu toate aceste, vedeţĭ că autorul Fischer maĭ are tupeul să zică că este „o mare nerecunoştinţă (spre a nu întrebu- „inţa un cuvînt maĭ tare) a zice: că cultura germană ne-a conrupt nunumaĭ credinţa, (de care autorul Neamţ - îşĭ bate joc fără de nicĭ un scrupul) de conştiinţă, moralul şi simţul nostru „naţional." Aceasta e prea de tot! Duşmanul te loveşte, te ocăreşte şi tot el te judecă, pe cînd tu măĭ Romăne trebue să primeştĭ

toate palmele ca bunătățĭ bine venite de la un popor pretins civilisat, care te exploatează fără scrupul, în schimbul mileĭ tale, cu el veneticul, care țĭ se impune cu forță erijîndu-se în conducătorul și luminatorul tău, din simplul obiceĭ închipuit de a se numi „*culturtregher*“ în Europa. După nenorocita gospodărie nemțească de la 1774—1786, venise o altă belea pe capul bieților Românĭ, anume afurisita gospodărie leșească, după împreunarea Bucovineĭ cu Galiția, care a durat de la 1786—1850.

In acest răstimp cînd biata Bucovina gemea sub administrația ticăloasă a Galițieĭ, un scriitor (copist) calic prăpădit cum era, într'o zi fu chemat de șeful luĭ și întrebat: „Poțĭ bea? și „el respunse că nu poate bea fiindcă n'are ce, și atuncĭ șeful îĭ „observă: „Dacă ai fi putut bea te-așĭ fi trimis în Bucovina ca „zapciu peste ținutul Suceveĭ; e de nevoe să ținem pe Valahiĭ „Bucovineĭ în bețiĭ, ca să tot umble bețĭ, să nu se desmeticească „și să nu-șĭ poată da seamă de posițiunea lor.“ A doua zi leahul se duse la șef și-ĭ promisese că va bea și'ĭ va îndeplini porunca.

Primind sarcina, el porni spre Bucovina și ajungînd în țară, se îmbătă la graniță, de unde porni tot drumul în bețiĭ prin Cernăuț, Sirete și pînă la Suceava, unde'l așteptau fruntașiĭ cu musicĭ și băuturĭ.

La instalarea acestuĭ faimos zapciu se chefuise și se băuse așa de mult de dragul caliculuĭ,, **pani „dobrodzieiu“** (domnuluĭ bine făcător?) încît comeseniĭ căzură la pămînt. De altfel bețiile se țin lanț și acuma în Bucovina. Acolo se bea cu puține esceptiĭ, foarte mult. Magistrațĭ, profesorĭ, preoțĭ, toțĭ dar absolut toțĭ sunt maĭ mult sau maĭ puțin niște sugativĭ nărăvițĭ. Nu există un botez, o nuntă, un patron, o avansare, o petrecere, un hram, o instalare sau mutare, fără bețiĭ faimoase, și în toate escelează Nemțiĭ maĭ cu osebire și apoĭ nu se dau de rușine nicĭ frațiĭ noștriĭ, cari adese orĭ plătesc scump acest vițiu fie cu amende, preterărĭ, mutărĭ, suspendărĭ sau în sfîrșit cu moarte prematură. Năravul acesta se contractează maĭ cu seamă prin contactul aproape zilnic cu Nemțiĭ și Leșiĭ, în casinourĭ, berăriĭ și restaurante din a căror societate ca „frate“ (Dutzfreund) sau ca coleg de biurou, este aproape imposibil a se sustrage, fiindcă aceasta se consideră ca o fugă rușinoasă și lașă, adăogîndu-se apoĭ respectivuluĭ diferite epitete ca: Filister, Pantoffelheld, Zimmerhocker etc. La proxima ocasiune se oferă Romînuluĭ de către Neamțul sau Leahul respectiv „frația“ (Bruderschaft) și beția cu tutuelile și intimitățile eĭ presărate cu glume de tot fel, începe. Azi „o halbă, două“, mîne treĭ, poĭmîne maĭ mult, comeseniĭ (Stammtischgenossen) ajung din obiceĭ să bea pînă la 14 halbe, ba și maĭ mult. Se'nțelege că în astfel de împrejurărĭ tot timpul liber afară din biurou se perde în localurĭ publice și cu atîta numaĭ, n'ar fi nimic, dar de regretat este că se perde sănătatea, energia, banul și se zădărnicește orice mișcare intelectuală.

De regulă încep primele încercări de beții din clasa 8-a gimnazială și ajung la apogeul lor la Universitate. Cu puținele excepții, tinerii academiciani părăsesc „Alma mater" cu o încetineală remarcabilă, escelînd mai ales în orgii și beții nesocotite și costisitoare. Astfel încărcați cu datorii și alte viții, tinerii vînează cîte o zestre mai mănoasă și după multe osteneli și combinații, ajung a se căsători, constrînși de împrejurări, cu ori-ce străină cu ceva bani, care-i oferă mîna salvatoare; — Iată ce au deprins Romînii de la Nemți!

In aceste împrejurări triste de înfrățire și încumetrire pestriță care durează astăzi și zădărnicesc aproape toate mișcările de emancipare ale Romînilor, Nemții, Leșii și Rutenii au știut totdeauna să profite de ele cu o dibăcie rafinată; ba mai mult încă, au schimbat un număr foarte însemnat de nume familiare romănești în leșești și rutenești, adăogîndu-le cîte un: wicz, ski și uk, făcînd tot posibilul spre a desnaționalizà sau negà și aceasta chiar cu ajutorul guvernului și nevrednicului și de dureroasă amintire Episcopului, mai tîrziu Mitropolitului Nicolae Hàcman), un Rusniac germanisat, impus de curtea din Viena, ca să ne distrame.

Desfiinţindu-se inspectoratul scoalelor primare din Leov, care veghià învățămîntul în Bucovina, aflat sub privigherea Consistoriului romîn in Cernăuți, acesta trecuse sub conducerea directă a Consistorului catolic din Leov. Inchipuiască-și orî-cine acuma, gospodăria leșească în provincia romînească!...

Conzistoriul catolic poruncise din capul locului că nici un învățător romîn, să nu mai fie primit la vre-o școală din Bucovina dacă nu va trece mai întăi la catolicism.

Învățătorii romînî refuzară cu încăpățînare a se lepăda de credința lor, pentru un blid de linte nemțesc, se'nțelege că în locul lor au fost puși învățători streini de tot felul — mai ales Nemți și Leși — cari numai învățători nu erau, ci o drojdie a neamurilor străine cu existențe perdute ca: sergenți, caporali, copiști, funcționari eliminați, chelneri ș. a. cari ca reprezentanți ai pedagogiei germane au fost porecliți de Bucovineni pentru apucăturile lor sălbatice cu numirile: Șrakobei[1]) Hinternklopfer[2]) și Kinderbalamuc[3]), iar după învățatul german Schöfle „calfe sălbatece, cari tratau pe copiii Romînilor după metoda lui „Tipto" cu ciomagul și cu varga și cu delicatețe ca: „Schuft von einem Walachen[4]). stinkender Walach[5]), Bärenvolk[6]) etc.

Jignit se vede în amoru-i propriu, autorul Fischer reproșează zicînd: „Cît de dureros răsună nouă urmașilor—chiar dacă „aparținem vre-unui alt neam—ultima concluzie a înțelepciunei „lui Stefan c. M., care a trebuit s'o spue la sfîrșitul vieții sale:

---

1) Cuvînt rutean bate c...; 2) idem pe nemțește; 3) balamucul de copii 4) ticălos de Romîn; 5) Romîn puturos; 6) Ursari;

„...că dintre toţĭ duşmaniĭ luĭ, totuşĭ ceĭ maĭ cinstiţĭ au fost „Turcii (vezi pg. 213).

Fără îndoĭală că Ştefan cel Mare care dobîndise — prin lunga-ĭ domnie şi necurmatele sale resboae—multă experienţă cu creştiniĭ veciniĭ, şi înţelesese că de la aceştĭ duşmanĭ cu masca pe obraz, Romîniĭ n'au ce aştepta şi carĭ pe vremurĭ ca şi astă-zĭ, n'aveau şi n'au alt ideal maĭ dornic decît a ne înghiţi cu totul. Şi nu se înşelase bătrînul domn, de oare-ce dovezĭ destule ne-a dat administraţia civilizatoare germano-jidano-austriacă, care întrece incomparabil mult, barbariile turcilor şi tătarilor, carĭ nu s'au atins nicĭ odată de limba şi legea noastră strămoşească.

Procesul şcoaleĭor de sub administraţia germano-iudeo-austriacă luase chiar un avînt aşa de mare, încît după o guvernare fericită şi binecuvîntată (?) de 62 anĭ—după ce învăţătoriĭ Romînĭ fost-au alungaţĭ de pe la toate şcoalele primare, ca de ex. Vasile Creangă din Suceava, ne-am pomenit la anul 1848 cu deputaţĭ Romînĭ în camera din Viena, carĭ spre cinstea (?) Austrieĭ civilizatoare şi a culturtregherilor Germanĭ şi Polonĭ, nu ştiau nicĭ a scrie şĭ nicĭ a ceti*).

Şi dacă s'ar întreba cumva dece, răspunsul ar fi: la 1776 se făcu recensămîntul şcoalelor şi s'a constatat că Bucovina avea după răpirea eĭ, la cele zece mănăstirĭ şi treisprezece schiturĭ, şcoli particulare romîneştĭ pentru luminarea poporuluĭ „respectiv pentru creşterea tineretuluĭ, pentru carĭ preoţiĭ şi diaconiĭ plăteau anual cîte zece leĭ de fie-care în scopul sporireĭ fonduluĭ şcolar, Mitropolieĭ din Iaşĭ, care întreţinea şcoalele aflate sub îngrijirea eĭ. *„Astfel timpul împreunăriĭ Bucovineĭ cu Galiţia a fost „varga şi biciul luĭ Dumnezeu pentru Romîniĭ bucovinenĭ în toate „privinţele: în privinţa politico-bisericească, culturală, comercială ,limbistică, naţională etc., fiind desconsideraţĭ şi înlăturaţĭ din dre- '„gătoriĭ, dia şcolĭ, din comerţ, din meseriĭ etc. nimiciţĭ, în felurite ',chipurĭ, persecutaţĭ în mod tiranic, schingiuiţĭ în modul cel maĭ ne- ',omenos, întrebuinţîndu-se mijloacele cele maĭ infernale ca să fie „ţinuţĭ într'o buimăcială şi să nu-şĭ poată da seamă de starea şi „poziţiunea lor**)“.*

Iată o icoană fidelă a administraţieĭ austriace, ĭată lumina şi cultura răspîndită ca *ciuma nimicitoare. Ruşine să-ĭ fie!*

Autorul Fischer omite a vorbi de şcoalele particulare, ce se aflau şi în unele oraşe şi sate marĭ ale Bucovineĭ, precum o constatăm într'o consemnare veche din a. 1780, ş. a.: 8 şcoli de pe timpul domnieĭ Moldoveĭ, dintre carĭ 4 la Suceava, una la M-rea Putna, Cernăuţĭ, Siret, Rădăuţĭ şi în Cîmpulungul moldovenesc

---

*) Părţĭ din Istoria Romînilor bucovinenĭ de Const. Morariu. Cern. 1893 pg. 97.

**) Liga Romînă II 1897.

și 6 școlĭ romîneștĭ la sate; apoĭ o școală grecească și una latinească, pe cînd stăpînirea austriacă ne hărăzise pe atuncia abia o școală și aceea nemțească. Drept dovadă că Bucovina n-a fost o țară sălbatecă precum o pretind dușmaniĭ noștri invidioșĭ, servește recensimîntul a. 1776, care constată că aicĭ în țară se aflau: 86 dascalĭ, 415 preoțĭ, 466 călugărĭ, 88 călugărițe, 285 slujbașĭ publicĭ, 197 familiĭ de boerĭ și mazilĭ și 45 negustorĭ, adică 1582 inșĭ carĭ, credem că avem dreptul să presupunem că știau parte să buchisească, parte să citească. Am omis pe răzeșiĭ și ruptașiĭ, carĭ asemenea trebuiau să știe cîtu-șĭ de puțin carte, fiind înstărițĭ și avînd toțĭ și acte domneștĭ cu privire la proprietățile lor.

După această stare de lucrurĭ, veniră Leșiĭ, dușmaniĭ noștri secularĭ carĭ nu ne pot uità umilirea lor la Dumbrava-roșie, făcîndu-ne tot felul de mizeriĭ și persecutîndu-ne cu învoirea tacită a guvernuluĭ austriac. Așa din 32 școli romîneștĭ ce le avurăm pînă la a. 1792, de pe timpul ocîrmuireĭ militare, Leșiĭ nu ne păstrară decît 14 școlĭ paralele, romîno-germane, pînă la an. 1816, cind și ele au fost desființate și prefăcute în instituțiĭ de schingiuire și întunecire a tineretuluĭ romîn, precum am relevat maĭ sus,

Cred că cu aceasta, pe de o parte am luminat pe deplin opinia publică, arătînd cît datorim noĭ cultureĭ germane, ĭar pe de altă parte răspund, că la 1774 nu se aflau școlĭ primare publice nicĭ în luminata împărăție Austria, care nu gemea în robia Turcilor, precum nicĭ în actuala mare Germanie. Ce să facĭ; așa-ĭ străinul care vede așchia în ochiul altuĭa, ĭar bîrna din ochiul luĭ nu vede.

Tot aicĭ la pct. 2, în care spune autorul că Cernăuțul are „un gimnaziu superior și o școală reală superioară, o școală de „meseriĭ a Statuluĭ, o școală normală de învățătorĭ și învăță„toare, o școală superioară de agricultură, un muzeu al țăriĭ.,..", răspund că gimnasiul de Stat din Cernăuțĭ, este un focar al germanismuluĭ tot așa ca și Universitatea Francisco-Iosefină, unde se instruesc maĭ cu osebire Jidaniĭ și Nemțiĭ,—Romîniĭ căutînd pe toate căile posibile să-șĭ creeze focare propriĭ de cultură romînească. Astfel s'a creat internatele românéștĭ din Cernăuțĭ, Sirete, Rădăuțĭ și Suceava și clasele paralele românéștĭ la gimnasiile din Cernăuțĭ, Suceava și Cîmpulung.

Cît privește muzeul de antichitățĭ, acesta este o operă românească a d. Dionisie Olinescu, un mare amator al trecutuluĭ nostru.

La pct. 4 că: „Remarcabilă este în Cernăuțĭ armonia din„tre naționalitățĭ ale acestuĭ oraș, care numaĭ din timp î„timp este tulburată de așa numițiĭ „patrioțĭ"...." (Alusiune la eminentul istoric și prof. univ. N. Iorga, nota aut.), răspund că este de prisos să înzist maĭ de aproape în a constată că nu poate fi nicĭ

vorbă de „o armonie remarcabilă" dintre diferitele naționalități, din momentul ce faimosul zapciu—prefectul W.... a esclamat ocazional, foarte satiscufăt de constatarea luĭ că: „*timpul „în care romînismul Bucovineĭ se va coborî în mormînt, se poate calcula cu siguranță matematică*"[1]).

Prin urmare nu pot respunde decît cu o strofă din „Balade și Cînturĭ populare culese de V. Alexandri:

Unde s'a aflat
De s'a 'npreunat,
Corbĭ cu rîndunele,
Șerpĭ cu floricele,
Urșĭ cu căprioare
Și norii cu soare?!"

Iar cît privește coborîrea romînismuluĭ in mormînt, răspund cu cuvintele luĭ A. Vlăhuță:

„Nu-ĭ mormînt în care al nostru neam să'ncapă,
Adînc și larg deschidă'l vrăjmașiĭ tăĭ Romîne,
S'or prăvăli într'însul aceĭ, care ți'l sapă.
Furtunile rup nourĭ și soarele rămîne".

Să mă credețĭ pe cuvînt că faimosul prefect—zapciu și culturträger german W... ĭea prea des luleaua Neamțuluĭ și ĭeu însu-mĭ l'am văzut umblînd deabușilea „*ad majorem gloriam divi bacchi*".

Concluzia: *un guvern condus de astfel de bețivĭ nărăvițĭ în rele, ca reprezentanțiĭ a-ĭ culturei germane, poate cu drept să se mândrească, că are o bună administrație, ĭar autorul Fischer, poate să-ĭ tragă clopotele de eternă și glorioasă amintire!*

La pct. 3 și 6: „Pe timpul ocupațiuneĭ, orașul se compunea „numaĭ din vre-o 200 case de lemn acoperite cu pae..."

și: „Cine ar maĭ recunoaște în capitala de astă-zĭ europeană, „înflorită, cuibul de odinioară murdar, care pe timpul ocupațiu-„neĭ n'avea decît case pe bîrne de lemn, acoperite cu pae?", răspund că toate acestea sunt neadevărurĭ nerușinate, debitate pe socoteala noastră, la fel ca și gogorița aceea că „vicarul-mitropolitan nu știuse de loc să citească carte.

La pct. 9, unde spune autorul F. că „în comunele rurale „germane ale Bucovineĭ se reoglindește un tablou intuitiv al o-„pereĭ culturale de 130 anĭ a Nemților bucovinenĭ.. . ."

Obiectez că „Șvabiĭ din Banat și Bucovina au fost adușĭ și stabilițĭ de stat pe cheltuiala sa, în casele și acaretele economice făcute gata de Romînĭ și țelina spartă din toamnă cu plu-

---

1) Rutenizarea Bucovineĭ de un anonim.

2) Repauzatul Dr. George Popovicĭ a zis într'un discurs rostit în dieta țăriĭ Bucovineĭ în a. 1898 că: „Mormîntul nostru al Romînilor din Bucovina va fi totodată și mormîntul Germanilor din această țară.

gurile clăcașilor în contul servituții, iar cînd Neamțul lucră la propria-i casă și cuprindere, luĭ i se plătea munca în banĭ și lor li s'au dat loturĭ marĭ de câte 24 pogoane, jughere, pămînt de cultură, ĭar pentru Românii autohtonĭ și serbĭ, s'au dat maĭ mult jumătățĭ și pătrimĭ de loturĭ si în pămînturile cele maĭ proaste. Li s'a maĭ dat atuncĭ bucate pentru hrană, vite și uneltele de muncă necesare, precum și sămînță . . ." (vezĭ infl. cult. germ- în Trans. de Dr. G. Maior, Universul II).

Să fiĭ venetic, mut și sarac, adică „colonist german" și astfel îmbrățișat, este ceva nemaĭ pomenit pentru Romînul sau cum zice proverbul „colac peste pupăză." Odată gospodăria intemeĭată și cele maĭ bune ogoare alese în preajma vetreĭ satuluĭ, Șvabul (conaționalul caseĭ habsburgice) nu era constrîns ca Romînul să se scoale cu noaptea'n cap și să meargă în cămp, întărziănd vremea și obosind picioarele și vitele. Apoĭ calitatea pămîntuluĭ și locul luĭ, fiind un factor principal în progresul agricultureĭ, oropsitul țăran Romîn expus astfel soarteĭ vitrige se înțelege de la sine că nu putu ține pas cu Șvabul, nu din causa „tîmpenieĭ" precum crede Fischer, ci grație administrațieĭ vitrige, căreĭa a fost supus.

Astăzĭ s'a schimbat mult starea aceastǎ, mulțumită băncilor populare, cabinetelor de lectură și altor tovărășiĭ obșteștĭ, avînd în fruntea lor conducătorĭ luminațĭ și inimoșĭ, carĭ dau tot sprijinul necesar pentru îmbunătățirea soarteĭ țăranilor, cu toată purtarea vitrigă a statuluĭ Austro-Ungar.

Șvabiĭ bucovinenĭ și bănățenĭ au pornit'o de mult la America, pe când Românul a rămas tot pe brazda luĭ. Calea bătută și sprincenată; ducăse Nemțiĭ învărtindu-se ca ciocârliile.

Comunele rurale ca : Fratauțiĭ-vechĭ și noĭ, Bălcăuțiĭ, Tereblecea, Putna ș. a. sunt comune mixte și pline de jivine streine și flămînde ca: de Nemțĭ și confrațiĭ lor Jidanĭ, apoĭ Rutenĭ, Polonĭ și alt soĭ de potlogarĭ și găinarĭ nesățioșĭ, reoglindînd un tablou, intuitiv precum zice Fischer, al opereĭ regeneratoare-jidano-austriace, la care nu putem respunde maĭ nimerit, decît cu versurile luĭ Iosif Vulcan:

„Bătrîne obiceĭurĭ frumoase romîneștĭ,
Se pierd, se stîng încetul și 'n urmă te trezeștĭ
Cu altele streine, în loc de florĭ: scăete
Carĭ ni se șed întocmaĭ, ca nuca în părete,
Țara mea, fala noastră, îșĭ uită de răsboi
Și-șĭ cumpără prin tărgurĭ găteală cu forfoĭ;
Chiar graiul nostru neaoș se pare că se schimbă,
Căntarea trăgănată și doina cea cu dor,
Incep să se prefacă vîrtej îmbătător;
Ne-amestecăm prea tare, ca grăul în neghină,

Abia ne maĭ cunoaştem de pătură străină,
Intoarsă-ĭ roata vremiĭ şi noĭ suntem din jos
Şi nu văd mântuire . . ."

PROLOG

„Sara cu ploae"

Şi a luĭ Ioan Dafin :
„Azĭ nu maĭ vezĭ Româncă ţesând ca altădată
La stative, cămaşă subţire şi curată,
Iţarĭ albĭ ca neaua; sumanul roşcovan,
Orĭ borangicul galben cu firul diafan;
Azĭ nu maĭ vezĭ flăcăul mergînd pe lîngă plug,
Doĭnind vre-o „frunză verde" voĭnic ca un Titan,
Cĭ palid, stors de vlagă, el trage greu la jug".

La pag, 89 scrie autorul: „Această ţară mărginaşă a Nem-
„ţilor (Moldova, nota aut.) fu maĭ tărziu ocupată de Dragosiziĭ
„şi de Bogdan Muşatiniĭ, este însă semnificativ că însu-şĭ Sas
„Vodă se pomeneşte în documente ungureştĭ sub „Gyula" (Iulius)
„purtănd decĭ un nume străvechĭ maghiar oficial. Dece dar? Fiind
„că după înţelesul feodal-medieval, nu numaĭ coloniştiĭ Saşĭ, carĭ
„ocupară teritoriul vechĭ al Moldoveĭ de sus, ci şi Românul ma-
„ramureşan Dragoş, nu putură ocupa o ţară nouă decît pentru
„suzeranul lor maghiar. Deja din această unică cauză, ridicase
„şi menţinuse coroana maghiară, drepturile eĭ de suzeranitate a-
„supra Moldoveĭ de Nord, a Olteniei şĭ Cîmpulunguluĭ . . ."

Respundem aicĭ că craiĭ ungureştĭ n'au avut titlul Moldoveĭ vre-odată, măcar că Moldova s'a numit oare-cînd Cumania-Mare, ci eĭ s'au numit craiĭ Cumanieĭ-Marĭ şi-Micĭ ce este în Ungaria, precum se arată la anul 1239. Ioan Huniad tatăl luĭ Matiaşĭ I. încă nu a dat domniĭ Moldovenilor sau Muntenilor după plăcerea sa, fâră numaĭ cît a ajutat pe vre-o cîţĭ-va, de şi-au aparat căderea lor . . . (vezĭ P. Şincaĭ T. II, pg. 80).

Apoĭ urmează Fischer: „Mi se pare maĭ mult ca sigur. că
„Dragoş numaĭ de aceea se decisese aşĭ aşeza scaunul luĭ anume
„aicĭ (în Moldova nota aut.), fiind-că se putu răzima cu aĭ săĭ
„*păstorĭ românĭ şi fugarĭ de codri*, pe o burghezime viguroasă,
„germană, precum o făcuse acolo în Cîmpulung (Langenau) Ra-
„du Negru, după o legendă verosimilă . . ."

Iată că am tradus din cuvînt în cuvînt inepţiile autoruluĭ Fischer, care vroĭeşte cu orĭ-ce chip să ne înfiltreze ideile sale bolnăvicioase, că Dragoş Vodă descălecă în Moldova numaĭ de dragul Nemţilor, sub protecţia cărora se simţise el atît de bine şi sigur, cu nemerniciĭ săĭ păstorĭ-romînĭ şi fugarĭ de codrĭ?!

Bravo Doftore! dacă eştĭ tot atît de savant şi în specialitatea D-tale, de oculist, precum eştĭ ca istoric (?), trebue neapărat să felicităm pe clienţii D-tale,

In continuare respund: Dragoş Vodă ocupase ţara Moldoveĭ şi a Brodnicilor cucerită de la Tatarĭ la anul 1343, prin urmare Romîniĭ fost-au aceĭ carĭ au contribuit în primul rînd la înfrîngerea Tătarilor şi biruinţa lor a fost strălucită. Hanul tătăresc Athlamos fu decapitat şi mulţĭ Tătarĭ căzură în robie. Această isbîndă este de altfel şi substratul legendeĭ vănătoareĭ luĭ Dragoş şi ucidereĭ zimbruluĭ (vezĭ Dr. Onciul Buc. 1899: Origin. Princip. Rom.).

In cît priveşte pretinsa stăpînire a Ungurilor şi Nemţilor asupra Moldoveĭ, ştiu şi copiiĭ din şcoalele primare, că în repeţite rîndurĭ regiĭ Ungurĭ, încercîndu-se să supună pe voevoziĭ Moldoveĭ şi Munteniei, au mâncat păpară.

In cap. XI pg. 135—6, autorul ne redă un pomelnic bogat, asupra celor Nemţĭ—D-zeu să li ierte păcatele şi lăcomia—carĭ au venit odinioară în ţară şi pe carĭ îĭ găsim pripăşiţĭ la curţile domneştĭ şi boereştĭ ca: Gregorius, un sas, casnicul luĭ Petru Vodă la 1540, Andreas Enderlein, bărbierul luĭ Alexandru Vodă, la 1557;

Peter un alt bărbier braşovean la acela-şĭ domn; Georg Frank un servitor la 1616 ş. m. a., cari din interes de căştig s'au expatriat, precum o fac Nemţiĭ transfugĭ şi în ziua de astăzĭ, oploşindu-se şi adăpostindu-se la curţile domneştĭ şi boereştĭ ca slugĭ ascultătoare cu vorbe linguşitoare „bitt schön Euer Gnaden, Küss die Hand etc.“ şi cu ponoase discrete, rumegau hrana zilnică, oferită de stăpîniĭ lor.

Iată dar pe faĭmoşiĭ purtătorĭ de cultură vîrîţĭ în caşcavalul romînesc, unde în obscuritatea slugarnică şi lăcomia nesfîrşită îşĭ cultivau stomacul şi îşĭ ticseau pungile; iată la ce se reduce opera lor de cultură germană civilisatoare . . .!

Ţăranul Român,, ca plugar şi ostaş, fiind prea ocupat exclusiv cu aceste două îndeletnicirĭ, nu se putu găndi în momente serioase ale existenţeĭ sale etnice, la meşteşugurile subţirĭ, precum le zice el ironic, deşi este inteligent şi foarte îndemânatec şi ştie perfect să bărbierească, chiar şi cu o bucată de coasă, fără întrebuinţarea tradiţionaleĭ lingurĭ nemţeştĭ „Barbierlöffel.“

In schimb Saşiĭ din obiceĭ meşteşugarĭ şi precupeţĭ „*cu maĭ multe suflete,*“ se acomodau împrejurărilor potrivit caracteruluĭ lor pervers; eĭ trăgeau de secole foloase, ĭar noĭ ponoase.

Astfel fiind, nimic nu îndreptăţeşte pe eĭ, ca şi pe conaţionalul lor Fischer, să susţie că Romînul n'ar fi capabil să îmbrăţişeze, cel puţin tot aşa de bine, orĭ-ce ramură de meşteşug [1]) „*căcĭ o pricepere maĭ uşoară, o minte maĭ clară, o agerime maĭ*

---

1) Incălţămintea, confecţiunile, moda, aranjamentul cu gust deosebit precum şi orĭ-ce alte produse ale meseriaşilor şi industriaşilor romînĭ, nu permit cătuşĭ de puţin 'o comparaţie cu cele nemţeştĭ. Fireşte că opera mânilor nu se deosebeşte de caracterul creatoruluĭ eĭ.

„*mare, împreunată cu o purtare delicată, cum o vezĭ de multe-orĭ* „*la cel maĭ simplu Romîn, nu găseştĭ nicăirĭ* . . . (vezĭ Hofmann, Erdbeschreibung pg. 3074 din a. 1832, şi Părţĭ din ist. Rom. bucov. de Cst. Morariu Cern. 1893 pg. 34—6).

Prin urmare părerea autoruluĭ Fischer din cap. XII pg. 140, că: „ . . . *Viaţa în genere a foşt până atuncea şi prea simplă şi* „*în multe de toate prea cucerită de streinatate, încît Românii s'ar* „*fi putut gîndi macar a fi independenţĭ, spre a satisface cerinţele* „*lor cu produsele meşteşugarilor proprii* . . ." este greşită, căcĭ ţăranca romînă analfabetă, cunoaşte şi întrebuinţează sucurile a vre-o 60-70 plante diverse la alesurile şi amestecurile vopselelor eĭ, cu care desfide pe chimist şi technolog, ĭar cea germană şi franceză abia au 6—7. In pasul Giuvola, unde ĭarna ţine câte 6—7 lunĭ de zile, şi ar crede omul că Romînii de acolo zac toată ziua pe pieĭ de urs şi lup netăbăcite, găseştĭ broderiĭ artistic lucrate de mătăsurĭ, din cele maĭ cu gust, şi din Fundata de la Bran, de pe la Sălişte, şi de la Hunedoară sau cumparat broderiĭ şi scoarţe romîneştĭ, pentru palatele împărăteştĭ de la Buda şi Viena".

„Bătrânul Hintz numia produsele industrieĭ casnice romîneştĭ grandioase şi originale, cu motive vechĭ tracice, carĭ se cultivă de cătră Romînĭ din timpurĭ imemorabile şi cu aceĭaşĭ vigoare pînă în ziua de astăzĭ."

„Broderiile cele interesante, aplicate pe pănzeturile de tot felul, care se întrebuinţează la diferite obiecte, pentru casă şi îmbrăcăminte, conţin motive de gust şi tradiţiune antică tracică"..

„Este adevărat însă că sunt numaĭ articole ţărăneştĭ cele ce produc Romînii, dar în orĭ-ce caz ea este o industrie şi relativ foarte importantă, cîtă vreme poporul Romîn va rămănea fidel portuluĭ său naţional, cu excepţiunea cătorva familiĭ de albăstrime, carĭ au adoptat îmbrăcămintea de modă.

„O industrie care alimentează milioane din poporul lor, dar pe care le întrebuinţează eĭ ca şi Saşiĭ şi Secuiĭ nu numaĭ pentru îmbrăcămintea lor, dar şi pentru alte trebuinţe în casă şi gospodăria lor, şi care face concurenţă însemnată meseriaşilor noştrĭ de la tărgurĭ şi oraşe . . ." (vezĭ I. Hintz, Bericht d. Gewerkam. f. p. I. 1878 şi 1879, pg. 29 şi 295).

„Despre frumoasele broderiĭ şi covoare naţionale usitate la moşneniĭ din judeţele Argeş, Muscel, Dîmboviţa, Vălcea, etc. să numaĭ vorbim ca de obşte cunoscute, ca şi ale răzeşilor din Moldova etc." (vezĭ Dr. C. Maior, Opera cult. germ. în Roman. Universul 1911).

La pg. 161 cetim: „Un Romîn, de altfel sus pus prin po„siţia şi înrudirea luĭ, reîntors dintr'o călătorie de studiĭ, a zis, „cu ocasiunea deschidereĭ inaugurale a uzineĭ electrice, următoa„rele: afară am putut observa, că un *singur Romîn*, poate face

„cu ușurință tot atâta cât doi și trei Germani. Lucrătorul nos-
„tru însă, trebue să-și însușiască rezistența și plăcerea de muncă
„a lucrătorului german". „(Exact așa)."

„Ce bine ar fi a se face fel de fel de glume potrivite a-
„supra acestei observări ale Românului sus pus și dătător de ton.
„Renunț la aceasta, o observație însă nu pot trece cu vedere că:
„Românii nu se vor emancipa de muncă streină atâta vreme,
„cât vor fi înșalați de închipuirea aceasta."

Savantul istoric (?) Fischer, de-și cetățean Român, se supără ca vacarul pe sat, când vre-un concetățean „îndrăznește să pue la îndoială inteligența mondială a „culturtregherilor germani," cari din simplă dragoste câtră noi și în mod desinteresat (?!), ne-au europenisat, arătându-ne calea omenirei și propășirei, deșertându-ne pungile. După un trai de treizeci ani în mijlocul lor și a altor streini, î-i cunoaștem până'n rărunchii și afirmăm, că domnul în chestia de mai de sus, nu s'a înșalat de loc în aprecierea lui și nici noi care'l credem pe cuvînt, fiindcă tembelismul german e recunoscut de toată lumea, de pe cele cinci continente.

Românul cult sau incult, orășan sau țăran, este în ce privește inteligența lui, incomparabil superior Neamțului, din toate punctele de vedere, fapt care'l constată însu-și „Hoffmann" un reputat învățat german, care în anul 1832, dând la lumină lucrarea sa: „Erdbeschreibung" (Descrierea pământului), la pg. 3073 spune următoarele: „Din poporul român se nasc capete de frun-
„te cari ar putea folosi că modele de odoare scumpe, se nasc
„capete cari au și în lăuntrul lor, aceea ce arată exteriorul, căci
„o pricepere mai ușoară, o minte mai clară, o agerime mai mare
„împreunată cu o purtare delicată cum o vezi de mult la cel
„mai simplu Român nu găsești nicăeri.

„Dacă poporul acesta ar fi unit și s'ar înălța la cel mai
„înalt grad al luminării printre ei, el ar fi vrednic să stea în
„fruntea omenirei întregi. Și pe lângă aceasta și *limba româ-*
„*nească este atât de frumoasă, și bogată, încât s'ar po-*
„*trivi să fie vorbită mai cu deosebire de cel mai luminat*
„*popor a-l lumei.* (Avis Doamnelor și domnișoarelor franțuzite din România și celor nemțite din Bucovina).

Rău a făcut însă învățatul Hofmann că n'a lăudat pe Iași conaționalii lui Fischer?

Apoi Românii mai au și darul că natura a influențat bine asupra lor și n'a desvoltat corpul în detrimentul nimănui. Acest fapt de altmintrelea l'a avut în vedere și l'a constatat cu prisosință și învățatul german „Hoffmann" în savantele lui cercetări.

Primele legiuni romane pornite în părțile Nordului spre a supune dominațiunei lor și a-i aduce la ascultare pe Teutonii barbari, zice-se că s'ar fi uimit la vederea acestor namile de oameni și atunci comandanții lor, înainte de a începe lupta, î-i de-

prinseră a-ĭ măsura cu vederea și a chibzui cu mintea, cum să-ĭ cucerească maĭ ușor. Rezultatul lupteĭ a fost desăvîrșit; calitatea a învins cantitatea și namila teutonă s'a prăbușit cu rușine.

O pildă, ne servă și războiul colosului de la Nord cu piticul de la soare-răsare.

In cap XIII pg. 176, urmează autorul: „Din început se „presupune un fel de comerț de schimb, fiind că țăraniĭ romînĭ „semisălbatecĭ n'aveau banĭ..."

Această afirmațiune este absolută greșită—întru cît este lucru notoriu că domnitoriĭ și voevoziĭ romînĭ au bătut monetă cu mult maĭ frumoasă, decît Germaniĭ d-luĭ Fischer. Altfel avem monete de la Vladislav 1364—74, de la Radu Vodă cel Ințălept 1374—84, de la Dan I 1384—86, dela Mircea Vodă cel Bătrîn 1386—1418 ș. m. a.

La pag. 152, autorul arată simpatia poporuluĭ Romîn din Buștenĭ, pentru stăpînul fabriceĭ d. Samuel Schiel, care întors sănătos după o cură făcută în străinătate, „simpliĭ țăranĭ valahĭ „î-ĭ făcură un spalier des, de la curtea găreĭ și până la fabrică „—nu cumva adunațĭ după obiceĭurile cunoscute, ci din propriul „lor îndemn al inimeĭ—și plînseră de bucurie, cînd văzură pe „stăpînul lor german al fabriceĭ, pe binefăcătorul și învățătorul „lor întorcîndu-se".

„Unde nu se înfiltrase otrava specială patriotică în sufle-„tul lucrătorilor, acolo se menține raporturĭ sincere între lucrăto-„riĭ indigenĭ și stăpîniĭ de fabricĭ străinĭ, până în ziua de astăzĭ".

Negreșit că este așa, find că convine d-luĭ Fischer și de sigur aceĭ țăranĭ la vederea străinuluĭ trebue să fi vărsat multe lacrimĭ de crocodil, cu dorirea și binecuvîntarea de a nu'l maĭ videa niciodata în mijlocul lor, adică: „du-mi-te nouă, cu a brînzeĭ zece!"

Dar chiar după acestă constatare a d-luĭ Fischer, Romînul nu poate fi considerat un simisalbatec, cînd el găsește de primi cu cinste chiar pe asupritorul său, fie el un Samuel Schiel or-Emil Fischer, pe care l'a încetățenit și la primit cu dragoste la sinul său. Sălbateciĭ nu sunt capabilĭ de atarĭ sentimente înălțătoare.

La cap. XV, pg. 257, cetim: „*O chemare de educațiune maĭ „însemnată de cum cred uniĭ, au de îndeplinit societățile noastre „germane. Prin aceasta nu țintesc la deșărtăciunea vieții de socie-„tate și nu gîndesc nicĭ la îngudurările mițeĭ, pentru a căpăta tot „felul de titluri și decorații...*"

Se 'nșală autorul mult, spunînd aceastea, fiind că tocmaĭ după titlurĭ și decorațiĭ Nemțiĭ d-sale umblă ziua și noaptea, făcîndu-se ridicolĭ.

In nenumărate rânduri am fost solicitat de Nemți cunoscuți, să intervin pe lângă vre-un om mare a-l zilei, pentru milostivirea respectivului Neamț, ba și unei cete întregi de Nemți,

cu o decorație—ori care ar fi—pretinzând că aceasta se cuvine fiindcă s'au produs în public — fie cântând sau altele făcând.

Vanitoși cum sunt Nemții prin excelență, ei au vânat după decorații și peste frontieră, în învecinatele state, unde spre ne norocul lor lipsea tocmai capul statului, încât reprezentația a rămas fără efectul dorit.

Avem chiar probă scrisă negru pe alb, care poate dovedi ori-când deșertăciunea și vanitatea copilărească a Nemților noștrii trasfugi, cari după ce se îngrașă la noi și prind pene, devin obraznici. *Prin urmare am fi de părere ca în loc de titluri și decorații, să li se lege parveniților câte o tinichea de coadă și una mai mare chiar d-lui Fischer, căci poate numai astfel zdrângănind, vom scăpa mai curând de ei.*

Bineînțeles ne adresăm la d-l Fischer și semenii săi și nu la Nemții din Germania.

La cap XVII, pg. 295, ca ultim punct ales de noi la care vom respunde, cetim: „*Prima cercetare sistematică și științifică „a stațiunei preistorice Cucuteni din Moldova de sus, s'a făcut de „către custodele muzeului-popoarelor din Berlin Dr. Hubert Schmidt „în toamna anului 1909 și 1910 cu succes desăvârșit. Ceea ce a „făcut acolo mai nainte Buțureanu a fost un lucru neîndestulător*".

Și aici ținem să atragem atențiunea cetitorului, întru cât d-l Fischer din rea deprindere, învălueşte adevărul.

Acum 20 de ani, profesorul Nic. Beldiceanu a făcut săpături sistematice la stațiunea preistorică Cucuteni și a dat lucruri frumoase la lumină despre această stațiune; așișderea a făcut și profesorul Buțureanu. Prin aceste cercetări calea specialistului german H. Schmidt a fost mult înlesnită, mai ales și prin informațiunile ce i s'a dat din partea d-lui Dr. C. I Istrati, care i-a pus la dispoziție spre cercetare piesele d-sale pre istorice de la Cucuteni și din alte părți, cât și deslușirilor date de subsemnatul, cu privire mai vârtos la chestiunile pur arheologice și la săpăturile făcute până aici.

Ca finale dorim să arătăm de ce sunt capabilĭ, aceĭ culturtrăgerĭ germanĭ, carĭ de secole răspândesc lumina civilisatoare fără nicĭ un interes (?) printre sălbatecĭĭ Valahĭ. Iată dar „O crimă îngrozitoare, ca în povești: (vezi ziarul: Dimineața" anul VIII, No. 2500, Vineri 3 Iunie 1911, pag. col. 6—7 jos).

Sigetul-Maramureșului, 1 Iunie.—Eri s'a întâmplat, in localitate, un fapt, care, prin grozăvia lui, amintește întâmplările din povești.

Locuitorul Ion Vlad împreună cu fiul său Teodor Vlad, se întorceau de la un bâlciu. Ei vânduseră niște vite, pentru care au încasat suma de 500 coroane. Bătrânul Vlad a dat în păstrarea fiului său această sumă de bani.

Ei veniau liniștițĭ pe drum, pe când erau aproape de comună, de odată apăru din desiș un țaran care cu o singură lo-

vitură de topor, omorâ pe Ion Vlad, despicându-ĭ capul. Băiatul o luă la fugă scăpând astfel de fiorosul criminal.

Ingrozit de cele ce văzuse Teodor Vlad fugea mereu, până când a zărit în fața lui o colibă țărănească. El se îndreptă într'acolo. In pragul ușii ședea o femeie bătrână care, văzând halul în care el se afla, l'a luat în casă, și ĭ-a spus să se liniștească, să nu-ĭ fie frică, să rămâie acolo cu cu copiĭ săĭ până a doua zi.

In timpul nopței pe când Teodor Vlad se culcase într'o odaie alăturată, zări pe ucigașul tatălui său stând la masă cu batrîna care l'a primit și i-a dat adăpost.

Ascultînd convorbirea între ceĭ doĭ bătrînĭ, află cu groază că a nimerit tocmai în casa criminalului care a răpus viața tatălui său, și de groaza căruia fugise.

După câtva timp auzi cum criminalul povestea neveste̮ĭ sale.

Pe bătrînul l'am omorât, dar degeaba, nu avea el baniĭ ci fiul său și âsta mi-a scapat din mână fugind.

Dar fiul e la noi replică baba....

Soarta lui Toader Vlad era hotărîtă. După câtva timp ceĭ doĭ soțĭ se îndreptau spre camera unde dormea Vlad, cu gîndul să-l omoare. Vlad îĭ văzu intrînd în camera lui. Criminalul ținea în mînă o fringhie cu care avea să-l spânzure.

In clipa în care ei intrară în camera lui, băiatul profitînd de întuneric reuși să se strecoare, pe nesimțite pe fereastră și o luă la fugă. El s'a dus într'o goană nebună la secția de jandarmi unde povesti cele întîmplate.

In timpul acesta criminalul își execută planul. Unul din copiiĭ săĭ luat drept fiul luĭ Ion Vlad a fost zugrumat în patul său.

Cînd Teodor Vlad s'a înapoĭat peste cîteva minute cu jandarmĭ, — un miros puternic ĭ-a izbit.

Criminaliĭ pentru a face să dispară urma fapteĭ lor, au ars cadavrul propriuluĭ lor copil, crezînd că e vorba de acela pe care vroiau să-l jefuĭască.

Ceĭ doĭ soțĭ au fost legațĭ și arestațĭ.

Criminalul se numește Tudor Sturm și se crede să aibă la activul său nnmeroase grozăviĭ.

Va să zică criminalul Teodor Sturm este un șvab maramureșan și descedent vrednic a-ĭ culturträgherilor germanĭ, aduși și stabiliți aici pe cheltuĭala Statuluĭ, în casele și acaretele economice făcute de Romînĭ.

Iată materialismul german cel frămîntat și dospit în aluatul Husit, Luteranist și Calvinist [1])

Iată încă o nouă dovadă—din cele nenumărate—despre du-

---

1). Vezi scris. Mitr. Part. Cliniceni către Mitr. Pr. Ath. din 24 Oct 1909, publ. în ziar Dimineața din 12 Iunie 1911.

plicitatea și perversitatea caracteruluĭ Sașilor: (Vezĭ „Adevărul" An. XXIV No. 7813, Duminică 12 Iunie 1911)

Incontestabil, sașiĭ din Ungaria sînt poporul cel maĭ resfățat de soartă. Eĭ, o mînă de oamenĭ—200,000 suflete, carĭ an de an descresc din cauza sistemuluĭ lor de doĭ copiĭ—ducînd o politică de acomodare cu Unguriĭ, trăesc ca în sînul luĭ Avraam pe pămîntul regatuluĭ vecin.

Romîniĭ, formînd un puternic zid împrejurul lor, îĭ apără în contra vîntuluĭ maghiarizăriĭ iar unguriĭ le acordă tot sprijinul ca să aibă supremație culturală și economică asupra fraților noștri.

O situație mai bună, maĭ ideală pentru un popor mic nicĭ că se poată închipui.

Grație politiceĭ lor de conciliere cu guvernele ungureștĭ, sașiĭ merg din succes în succes, pe cînd romîniĭ, carĭ sunt adversariĭ acesteĭ politice oportuniste, stau vecinic pe picior de rezboiu cu puterea guvernamentală.

Actualul guvern unguresc în special manifestă față de sașĭ o extraordinară bună-voință, împlinindu-le o bună parte din doleanțe și sprijinindu-le toate întreprinderile culturale și economice.

Biserica săsească destul de bine situată, primește însemnate ajutoare materiale din partea statuluĭ, iar pentru scoalele secundare săseștĭ, pentru ridicarea de clădirĭ nouĭ și moderne, guvernul din Budapesta acordă sume fabuloase, pe cînd obijduițiĭ romînĭ nu primesc o pară chioară și tot ce fac în direcția cultureĭ sau sporireĭ economieĭ lor, *este facut cu prețul sudoreĭ lor propriĭ.*

Guvernul unguresc nu face nicĭ un secret din această politică de favorizare a sașilor și de persecuție a romînilor.

Ziarul guvernamental „Magyar Nemzet" din Budapesta, într'un articol recent „In chestia săsească" spune categoric că statul ungar acordă tot sprijinul său sașilor, pentru a ține în frîu pe romînĭ, pentru a împedeca întinderea romînismuluĭ, deci înaintarea culturală și economică a fraților noștri.

După acest ziar, forțele sașilor, nu stau în număr, ci în calitate. In fața lozinceĭ egalitățeĭ politice eĭ și unguriĭ opun lozinca superiorităţeĭ de rasă și de cultură.

Ceĭ 200.000 de sașĭ nu pot fi periculoșĭ ideeĭ de stat maghiar, căcĭ cu un număr atît de mic de suflete nu se poate sparge un stat.

De altfel nicĭ interesele săseștĭ nu pretind aceasta, întru cît în lupta cu elementul romînesc, sașiĭ sunt avizațĭ la sprijin din altă parte, adică din partea ungurilor — și, dorințele de separație ale romînilor, scrie numitul ziar unguresc, sunt pentru eĭ tot așa de păgubitoare ca și pentru maghiarĭ".

Cînd acesta este punctul de vedere unguresc, întrebăm care

trebue să fie datoria noastră a romînilor față cu alianța aceasta maghiaro-săsească, a căreĭ scop vădit și mărturisit este oprimarea celor treĭ milioane și maĭ bine de frațĭ de-aĭ noștri de peste munțĭ.

(ss. **I. Rusu-Abrudeanu**)

Ca să-șĭ facă cetitorul o idee despre starea morală și intelectuală a culturtregheruluĭ german transfug, din pătura mijlocie, fie el civil, funcționar saŭ militar, constatăm ca o regulă generală, că prea des luleaua Neamțuluĭ o ĭea. Imediat ce scapă de îndatoririle luĭ zilnice, Neamțul petrece restul zileĭ și o mare parte a nopțiĭ în berăriĭ, casinurĭ, cîrciume saŭ speluncĭ și cafe șantanurĭ, alăturĭ cu casierițe—acele prostituate clandestine—care îndeamnă la bețiĭ în folosul stăpînilor lor Jidanĭ—și aducînd pe mușteriĭ lor în halul bețieĭ, îĭ jumulesc în înțelegere cu chelneriĭ lor.—Astfel eĭ cheltuesc energia și ultimul ban, rămînînd și datorĭ-vânduțĭ jidovilor cămătarĭ.

De obiceĭ Neamțul desprețuește cunoștințele maĭ întinse, afară de domeniul ocupațiuneĭ luĭ; pentru el ajunge să cunoască și în beznă la miezul-nopțiĭ, toate suburbiile și străzile orașuluĭ săŭ, cu localurile de petrecerĭ cu mîncărĭ bune și eftine ca : crenvirștĭ, cuarghel cît maĭ împuțit, baișl (burtă acră) și carne de porc băițuită cu „Knödl", peste care toarnă tacticos o halbă după alta, numărîndu-le pînă la ora 12 din noapte. La această oară se închee numărul halbelor și apoĭ începe numărarea lor din nou cu 1, 2, 3 etc., adese-orĭ pînă dimineață.

Cele maĭ întinse bețiĭ se fac Sîmbătă seara, Duminică toată ziua și noaptea. Lunia „Blaumontag" Neamțul o întrebuințează pentru trezirea luĭ și bînd din noŭ, pentru alungarea „maimuței" (Affen), pe care o prinse de coadă.

Scotociorînd zădarnic prin buzunarele luĭ, neamțul esclamă oftînd : „Maria Reinigung!"

Iată dar „*chemarea de educațiune maĭ însemnată decum cred uniĭ, ce o îndeplinesc*" *culturtregheriĭ d-ruluĭ Fischer* !

In armată nu există vre-o legătură sufletească între ofițerĭ și soldațiĭ de rînd, prin urmare nu există nicĭ plăcerea pentru serviciul militar. Aceasta se esplică prin faptul că ofițeriĭ rămîn cu aceea ce aŭ dobîndit în școlĭ civile și militare. Lipsițĭ de o cultură maĭ intensă și variată, fiiĭ zeuluĭ Mars poartă o viață exclusivă de castă, evitînd contactul cu civiliĭ, pe carĭ îĭ disprețuesc sau îĭ tolerează, numaĭ după împrejurărĭ. Astfel eĭ aŭ devenit vanitoșĭ, mîndri și aroganțĭ.

Crescut în astfel de apucăturĭ, ofițerul neamț le practică și la compania sa, maĭ ales în Bucovina, unde majoritatea soldaților sunt romînĭ.

Imĭ aduc bine aminte despre o întîmplare, care a avut loc între comandantul uneĭ companiĭ din regimentul No. 41 de

infanterie şi rezervistul învăţător Elefterie Popovicĭ, care prezentîndu-se comandantului său, acesta îl chestionă dacă e romîn.

La afirmaţie, căpitanul un neamţ baron von... (Habenichts) ordonă d. Popovici să repete cuvintele sale: „...mama ta".

Acesta fiind un băĭat deştept şi foarte hazliŭ, repetă răstit, după care căpitanul se înfurià şi strigă: ...mama ta, nu mama mea, ĭar Popovicĭ îĭ răspunse repeţind din noŭ: ...mama ta, nu mama mea!

Căpitanul văzînd în cele din urmă că şi-a găsit naşul, urlă înfuriat peste măsură: „marş hinaus!" (eşi afară).

Fără comentar!

Altă dată un ofiţer, tot Neamţ, vrînd să facă o observaţie unuĭ soldat romîn, se adresă subalternuluĭ săŭ cu cuvintele: „Sagen Sie diesem Walachen..." saŭ: „...Zigeuner..."

In anul 1890 făcînd cunoştinţa unuĭ ofiţer Neamţ în garnizoana Vieneĭ, şi acesta întrebîndu-mă din ce parte a monarhieĭ sunt, i-am răspuns că sunt din Bucovina. Fără sfială exclamă atuncĭ ofiţerul: „al so, das ist dort drunten bei Bosnien!" (exact aşa).

Sfîrşind cu acest şir lung de însinuărĭ, agresiunĭ şi insulte adresate neamuluĭ romînesc de către nemţiĭ transfugiĭ, stabiliţĭ în Romînia, adăugăm încă un mărgărintar pentru edificarea cetitoruluĭ ş. a.: în anul 1907 paremi-se, membrii soc. corale „Berliner Liedertafel" hotărînd să întreprindă o excursiune în Orient, aŭ fost invitaţĭ de către soc. cor. locală „Bukarester deutsche Liedertafel" s'o viziteze în drumul spre Constantinopol, ceea-ce s'a şi întîmplat. Cei 230 membri sosiţĭ în gara de Nord au fost întimpinaţĭ de către colonia germană din localitate în frunte cu soc. Buk. deutsche Liedertafel şi delegaţiĭ primărieĭ locale

Seara la banchetul dat în onoarea oaspeţilor germanĭ, din păcate fostul şi actualul preşedinte al soc. corale Bk. dt. Ldtfl., în discursul săŭ de bună venire rostit în faţa uneĭ sălĭ arhipline şi în presenţa delegaţilor Primărieĭ locale şi a altor romînĭ, a zis textual: „Wir Deutsche sind die ersten die die Fahne der Civilisation in den Boden von Bukarest gesteckt haben". (rom: „noĭ Germaniĭ suntem ceĭ dintăĭ, care 50 de anĭ în urmă am înfipt steagul civilisaţieĭ în pămîntul Bucureştilor). Ce obrăznicie!

Credem cu aceasta a fi dovedit cu prisosinţă neseriositatea, prin urmare valoarea în sine a Nemţilor transfugĭ, carĭ nu sunt decît—cu puţine excepţiĭ—nişte poltronĭ lăudăroşĭ şi însinuanţĭ.

Fie ca această replică să servească Nemţilor şi altor streinĭ stabiliţĭ în ospitaliera Romînie şi în provinciile locuite de romînĭ, ca un slab ecoŭ al indignăriĭ legitime al poporuluĭ romîn atît de greŭ încercat şi totuşĭ atît de ospitalier şi primitor a orĭ-căruĭ venit cu sentimente bune şi nobile, pentru a face sforţărĭ comune, spre şi maĭ multă lumină şi progres. Ne place a crede că cele arătate aicĭ în culorĭ absolut naturale, vor servi

mosafirilor şi naturalizaţilor noştri, ca linie de conduită în viitor, şi nu va fi nevoe ca poporul romîn, în indignarea luĭ supremă, să ceară guvernuluĭ său respectiv, să'l îngrădească cu legĭ deosebite în contra atacurilor josnice, punînd în disponibilitate pe nevredniciĭ concetăţenĭ şi gonindu-ĭ peste hotare.

„Cine a îndrăgit străiniĭ,
„Mînca-ĭ-ar inima câiniĭ,
„Mînca-ĭ-ar casa pustia,
„Şi neamul nemernicia!"

(Eminescu)

Vladimir Mironescu.

LA MIHAIEŞTI ŞI LA PITEŞTI

(Impresiĭ de călătorie)

Puţin cunoscut de noĭ ceştia de prin susul Moldoveĭ, este satul *Mihăĭeştĭ* din judeţul Muscel, aşezat lîngă linia ferată ce duce la Cîmpulung; şi dacă l'am cunoscut eu maĭ bine, şi m'am oprit chiar în el pentru vr'o două zile, pricina a fost, că nişte simpatice rude, ce'şĭ fac în fiecare vară vilegiatura acolo, m'au invitat să le văd şi să mă opresc la ele, în trecerea ce făceam de la un capăt la celalt al ţăreĭ.

Mihăĭeştiĭ sunt un sat mărişor, traversat de o frumoasă şosea naţională, şi mărginit, paralel cu şoseaua, cu linia ferată. O gară economicoasă; o reşedinţă de suprefectură, biserică, şcoală, pitărie, băcălie, crîşme; multe căsuţĭ curate şi drăguţe. Dar adevaratul farmec şi atracţie al localităţiĭ e, ceea ce nu se găseşte peste tot locul în ţărişoara noastră, o grădină imensă, cu copacĭ maĭ mult decît secularĭ, şi cu o vegetaţie extraabundentă.

Nu vă voĭ spune ce întindere are această grădină, căreia localniciĭ îĭ zic *Parcul Statuluĭ*, nicĭ vă voĭ face istoricul său, neştiind eu singur aşa ceva. E destul, că aci e reşedinţa unuĭ silvicultor al statuluĭ, care, deşi a binevoit a lăsa liberă circulaţia publiculuĭ prin aleele înfundate, a oprit însă foarte riguros trecerea acestuĭa prin grădiniţa din centrul parculuĭ, unde se zăresc cîteva straturĭ cu vîzdoage şi nalbe de toate culorile, ca una ce ar trebui să facă deliciile numaĭ a prea onor. rezident-plenipotenţiar ce-şĭ are casa acolo.

Mi se spune că odată se făcea şi şcoală practică de silvicultură aicĭ. Acum nu se maĭ zăreşte nicĭ urmă de elevĭ. Poate că unde-ĭ vacanţă!

Darnica natură a lasat, lucru rar ce'ĭ drept, să crească aicĭ, într'o proprietate publică, copacĭ urieşi ce-ţĭ inspiră admirare şi plăcere de a'ĭ contempla, prin structura şi frunzişul lor

bogat. Nu înțeleg cum a putut rezista atîta vreme, sub schimbarea a atitor stăpînĭ-administratorĭ, cît de obiceiu se schimb în cursul cîtor-va decenii, în starea în care se află, o oare-care proprietate *a Statuluĭ*,—care să maĭ rămîe încă peatră peste peatră... voiam să zic copac lîngă copac, și încă copacĭ cari să dureze secoli,—fără a fi mutațĭ cu sau fără raport în regulă, către vr'un depozit de cherestea sau de lemne de foc.

Printre ceĭ maĭ groșĭ, din aceștĭ marturĭ neclintițĭ aĭ vremilor trecute, vedem uniĭ cari poartă tăblițe cu diferite nume de oamenĭ marĭ aĭ țăriĭ; *Brăteanu*, *Roseti*, *Florescu*, maĭ nu maĭ știu cine, îșĭ au numele lor fixate pe aceste vegetațiunĭ uriașe și, se pare, că maĭ bine și maĭ sincer iĭ întrupează, perpetuează și-ĭ glorifică stejariĭ sau braziĭ viĭ din parcul Mihăeștilor, decît marmurile recĭ, sepulcrale, de pe ulițele Bucureștilor. Cel puțin mie unul statuele îmĭ dau totdeauna impresia unor monumente de cimitir; bătrîniĭ copacĭ cu tăblițe din Mihăeștĭ, îmĭ dădură din contra, impresia că văd încă trăind pe toțĭ ceĭ a căror nume stă scris pe tăblițele respective.

O impresie curioasă îțĭ dă și priveliștea unuĭ mare copac pe pe jumătate despicat de un trăsnet, ce a căzut peste el. Lîngă rădăcina luĭ stă bucățile zdrobite și dărăpănate de săgeata electrică. Jumătatea în picioare, vie, verde, și jumătatea culcată la pămînt, ofelită, uscată, moartă, contrastează așa, că te face să staĭ loculuĭ și să priveștĭ cu groază efectul capriciilor natureĭ, care prin acțiunea uneĭ scînteĭ și a uneĭ secunde, poate schimba fața și existența lucrurilor sau indivizilor pe care natura ĭ-au creat și fasonat timp de secole întregĭ.

Pentru ceĭ ce'șĭ fac vilegiatura aicĭ, parcul acesta e o binefacere atît sufletească cît și trupească; la umbra și în mijlocul mirosuluĭ balsamic al brazilor, vizitatoriĭ îșĭ desfac cît pot maĭ tare plămîniĭ, ĭar sîngele în vinele lor pornește la galop; creeriĭ cotorosindu-se de grijile și mizeriile zilnice de prin tîrgurĭ, se dedau la avînturĭ poetice și feerice; singur leșul se pare tîrît și pus pe pagiștea verde la zvîntat, spre a eși din el mucegaiul anuluĭ întreg de traĭ animalic de oraș. Aci te recreezĭ, ce-ĭ dreptul, fără a te zbuciuma: aci eticheta și ultima modă e pusă pe al treilea plan, căcĭ atît domniĭ cît și doamnele și domnișoarele ce'șĭ petrec acolea luna de vacanță, îșĭ permit luxul... de a se plimba prin parc într'un *deshabillé* foarte comod și atrăgător în același timp. Căcĭ poate nicĭ n'ar fi de loc tocmaĭ aci rostul stofelor cu culorĭ pre gingașe și a rochiilor prea *împiedecate*, întru cît ramurile adeseorĭ ghimpoase ale copacilor se anin și trag fără să bagĭ de samă cîte o fâșie, din rochie sau pantalonĭ, ĭar dărămăturile de copacĭ te silesc uneorĭ să facĭ cîte un salt destul de pronunțat,—ceia ce, cu cerculețul aplicat pe rochiile *dernier chic*, nu merge de loc.

Și deși nu există nicĭ un fînar în tot acest imens parc, și

nicĭ un păzitor public nu se zăreşte prin alee, lumea nu e de loc fricoasă pe aicĭ, întrucît ea beneficiază de splendoarea serilor de Iulie, gustînd parfumul brazilor stufoşĭ pînă hăt tîrziu noaptea,— cîteodată chiar pînă ce privighitoarea începe a da semnalul reapariţieĭ mareluĭ astru al zileĭ.

Eu însă, întru cît am o asemenea pasere măeastră într'o colivie acasă la mine, care'mĭ cîntă şi cînd doresc s'o ascult şi cînd nu, nu ţin de loc să fac de strajă în Parcul Mihăeştilor, şi caut să mă retrag maĭ curînd spre gazda mea, avînd a doua zi de dimineaţă să plec la Piteştĭ.

* * *

Văzusem Piteştiul cu vr'o 25 anĭ în urmă; l'am revăzut acum în anul 1910. Dintr'un tîrg, ce n'avea nimic atrăgător în sine, nicĭ ca drumurĭ, nicĭ ca clădirĭ, de unde dela gară pînă în centru treceaĭ prin nişte mahalale sărăcăcioase, cu coşnioage rarĭ şi vechĭ, de unde viaţa publică se mărginea într'o circulaţie maĭ mult decît modestă, în dughenile afumate ale cîtorva cafenele şi în cîteva grădinĭ fără nicĭ un aspect, astăzĭ găsesc Piteştiul schimbat cu totul, — de nerecunoscut! De la gară pînă în centrul oraşuluĭ, un bulevard larg, cu clădirĭ moderne, frumoase, de-o parte şi de alta; piaţa publică lărgită şi schimbată cu totul; strade aliniate în mare parte, cu dughenĭ marĭ şi frumoase; un drăguţ parc public dinaintea localuluĭ Primărieĭ; bisericile bine întreţinute; mişcare vie pretutindenea şi maĭ ales în localurile de comerţ şi consumaţiune; fabricĭ diferite prin mahalale; viaducturĭ şi podurĭ frumoase de fier şi piatră; într'un cuvînt o viaţă nouă fu creată aicĭ, în intervalul unuĭ sfert de veac, aşa cum în rare oraşe din ţara noastră se poate vedea o atît de repede schimbare.

Aicĭ romînimea e în mare majoritate, şi mutrele străine suspecte, sunt totdeauna tratate ca atare de bunii Piteşteni, carĭ nu aglomerează averĭ spre a le transporta aĭurea, sau a le transforma numaĭ în grămezĭ de aur, în bonurĭ, sau... în voiajurĭ în străinătate, ci se maĭ gîndesc şi la înflorirea şi îmbunătăţirea localităţiĭ şi a soluluĭ pe care trăesc şi care-ĭ hrăneşte.

Iau masa în parcul comunal, unde un taraf bunişor de lăutarĭ îmĭ cîntă vecinica *La donna e mobile* şi alte bucăţĭ clasice, maĭ mult sau maĭ puţin scîlciate. La a doua masă, pe la vr'o nouă ceasurĭ de sară, îşĭ face apariţia un fel de fantomă în carne şi oase — probabil, a căreĭ haĭne albe ca zapada, şi a căreĭ forme plastice ireproşabile, îţĭ dau imediat întipărirea uneĭ figurine din ziarele de modă, pe care, privind-o, înghiţĭ nemestecată bucăţica de biftec ce o puseseşĭ în gură în momentul cînd s'a aşezat dînsa la masă.

Om sau figurină,— această nălucă bate puternic în masă cu mînerul corteluluĭ, ca orĭce alt client al birtuluĭ, şi la apariţia chelneruluĭ, cu lista de bucate, comandă treĭ felurĭ, o jumătate

de vin, şi o sticlă de Căciulata. Cît timp eu mă scobesc în dinţĭ —*dejà*—tipul în chestiune consumă cu lăcomie porţiile comandate, mişcînd necontenit gropiţele din obrajĭ şi bărbia-ĭ grăsulie în aşa chip, că'ţi produce parcă un nou apetit de a consuma,—macar că ţ'aĭ aranjat complectamente stomahul cu un sfert de ceas maĭ'nainte.

Cînd comandează o porţie de cireşe, un ofiţer de roşiorĭ se apropie de masa aceleĭ apariţiĭ, şi cu un frumos trandafir gălbiu, o atinge uşor după cap. Ea dă un mic ţipăt de surprindere, care însă se potoleşte imediat, schimbîndu-se într'un suris maĭ mult decît binevoitor, şi o imediată poftire de a se aşeza pe scaun lîngă dînsa. Ofiţerul nu aşteptă să i se repete poftirea, şi comandînd imediat, nu escadronul său, ci... o baterie, — conversaţia începe a se desfăşura, ca filmul unuĭ cinematograf, însoţit de esclamaţiunĭ, rîsete, trincăniturĭ şi... cuvinte, care de care maĭ hazliĭ şi maĭ în doĭ perĭ.

La un moment dat mi se pare că acest spectacol—gratuit — îmĭ face un efect cam enervant, şi cum fac călătoria aceasta de plăcere, tocmaĭ pentru a'mĭ calma nerviĭ,—chem chelnerul plătesc, şi o pornesc la hotelul meu, spre a-mĭ odihni trupul, în vederea uneĭ nuoĭ călătoriĭ mînĭ desdedimineaţă.

Dar nu tocmaĭ hotelul în care trăsesem era propriu pentru o odihnă—cum aş fi dorit-o eu. Lumea circula necontenit prin coridorul lung al acestuĭ hotel; vociferărĭ şi rîsete abundau în fie-ce moment; uşile se deschideau şi se închideau cu zgomot, ceĭa ce'mĭ resuna în urechĭ, ca nişte ciocane pe ilău, dat fiind şi faptul că nu era posibil să închid fereastra cameréĭ mele, din pricina uneĭ căldurĭ înăbuşitoare.

Chemăĭ pe chelner şi-l întrebăĭ dacă e vr'o nuntă, vr'o adunare politică, orĭ altă petrecere zgomotoasă instalată în acest stabiliment, de se produce un aşa zgomot neobicĭnuit.

— Nu, Domnule, sunt numaĭ membriĭ Congresuluĭ... carĭ fac acum o escursiune la Curtea de Argeş.

— Eĭ şi ce are a face acest zgomot grozav cu escursiunea congresiştilor?

— Vezĭ că, aicĭ în hotel locuesc cîteva domnişoare nostime, de la şantan... şi Domniĭ cu Congresul...

—Am înţeles! întrerupseĭ pe chelner.

Chelnerul pufni de rîs şi se retrase. Eu închiseĭ uşa pe dinăuntru şi mă culcăĭ. Dar căldura năbuşitoare pe de o parte, vuetul sardanapalesc pe de alta, mă chinuiră toată nopticica; aşa că a doua zi fuĭ silit să mă suĭ în drumul de fer cu totul mortificat trupeşte şi sufleteşte, spre a mă îndreptà spre Turnu-Severin, pe care de mult doream să'l vizitez.

N. A. Bogdan.

IAȘUL ÎN SERBĂRI

S'a 'mpodobit în grabă Iașul
Și ranele și le-a uitat...
E vrednic de a fi salașul
Luĭ Vodă, Iașul întristat...

Cu brazi din culmi azi pustiite,
Din culmi ce-au fost un codru des,
El'ș'împleti cu mînĭ trudite
Ghirlande verzi din deal la șes ;

Gătit, de și în sărăcie,
Și mîndru ca un fost stăpîn,
Stă înțelept la datorie,
Cinstit și drept, Iașul bătrîn...

Și clopote de sărbătoare
Și tunuri cari bubuesc,
Și cerul care'n Iașĭ e-o floare,
Și ochii cari'n plîns privesc,

Spun vremilor cîtă iubire
Si cît avînt în el trăesc,
In Iașul sfînt prin o jertfire,
Prin sufletul moldovenesc...

Și Vodă înțelege... Dînsul
Se simte chinuit de-un gînd...
Pe Doamnă-o podidește plînsul
Bătrînul Iași iar străbătînd...

Și 'n fire e-o înfiorare,
Si'n Iașĭ străvechiu palat ruinat,
O umbră măestoasă—apare
Cu ochiul trist și încruntat...

1911. **GORDON.**

TEATRUL IN MOLDOVA

Urmare)

STAGIUNEA 1876—1877

Retragerea luĭ Teodor Aslan din Direcția Teatruluĭ.— Incredințarea Direcțiuneĭ actorilor: Luchian, Bălănescu și Galino.— Nereușita acestora.—Primăria trece direcțiunea cătră avocatul C. P. Constantiniu.— Programul personaluluĭ artiștilor precum și al pieselor ce urmau să se reprezinte în această stagiune. —Deschiderea stagiunei cu piesa **Viața Vagabondă**.— *Diferite alte piese ce au maĭ urmat în cursul stagiuneĭ.— Aprecierile preseĭ asupra joculaĭ artiștilor dramaticĭ.—Reprezentarea pieseĭ originale* **Cucoana Nastasia Hodoronc**, *de Gh. Bengescu.—Concluziunile autoruluĭ relative la mijloacele de îmbunătățire și propășire a Teatruluĭ Național și artiștilor dramaticĭ. —Teatru de vară în grădina Chateau aux Fleurs.—Madame Alexandre și Pomul verde.—Teatru de operete franceze sub direcția d-reĭ Keller.*

Teodor Aslan din diferite împrejurărĭ, maĭ ales materiale încercate în stagiunea precedentă, fiind părăsit și de actoriĭ săĭ, se văzu silit a se retrage din direcțiunea Teatruluĭ Național, așa că Primăria a găsit cu cale să însărcineze cu această direcțiune pentru stagiunea următoare pe ceĭ treĭ artiștĭ dramaticĭ maĭ de samă aĭ Iașuluĭ: N. Luchian, C. Bălănescu și M. Galino, carĭ se constituiră în o societate cu scopul de a forma o nouă trupă pentru stagiunea 1876—1877.

Asupra chipuluĭ cum aceștĭ artiștĭ au înțeles să compună trupa lor, găsim cu cale a arăta observările care le face foaea locală *Curierul de Iașĭ*, No. 99 din 5 Sept. 1876, în cuprinderea următoare:

„Cînd am aflat că d-niĭ: Luchian, Bălănescu și Galino, au luat direcțiunea teatruluĭ pentru ĭarna viitoare, am simțit oare-

care satisfacţiune, gîndindu-mă că D-niele-lor în calitate de actorĭ, oamenĭ aĭ meserieĭ cum s'ar zice, cunosc pe deplin nevoile sceneĭ şi mijlocul de a reînălţa scena noastră atît de decăzută. Noĭ aşteptăm dar aĭ vedea căutînd să atragă orĭ-ce talent s'ar găsi, ca astfel să poată forma o trupă cît se poate maĭ aleasă, în stare să intereseze publicul ca şi el la rîndul său să se intereseze de teatrul nostru. Suntem în epoca cînd fiecare actor contractează angajamente şi cu toate acestea nimic nu ştiu despre formarea viitoareĭ trupe. Tot ce ştiu e că triumviratul teatral a dat un edict prin care invită pe orĭcine ar voi să joace, să meargă să se inscrie la biroul d-lor. Acest mijloc credem că nu este cel maĭ nimerit, căcĭ dacă sunt actorĭ carĭ aleargă pe la toţĭ directoriĭ, spre a fi angajaţĭ, sunt alţiĭ însă care aşteaptă să vină a li se propune, şi aceştia sunt tocmaĭ ceĭ principalĭ. Sunt două soiurĭ de actorĭ; unul care primeşte condiţiunĭ şi altul care impune condiţiunĭ directoruluĭ. In interesul teatruluĭ nostru noĭ am dori cît maĭ mulţĭ din aceştĭ din urmă; pe cînd direcţiunea actuală prin anunţul său pare a ţine la ceĭ din categoria întăia. Am dori dar să ştim carĭ sunt artiştiĭ la care sau adresat direcţiunea actuală, căcĭ ştim că pe lîngă ceĭ principalĭ aĭ sceneĭ noastre nu s'a făcut nicĭ o încercare spre aĭ putea avea. Noĭ ştim că aicĭ în Iaşĭ se află vr'o doĭ treĭ actorĭ bunĭ, şi care au dat deja probe de talentul lor. Abia avem nevoe aĭ maĭ reaminti publiculuĭ, care-ĭ cunoaşte în destul de bine; vom numi pe dl. *Alexandrescu*, care de 4 anĭ de cînd debutează pe scena teatruluĭ nostru, credem, că a dat destule probe că e un actor bun. Asemenea pe d-niĭ *Arceleanu* şi *Manolescu*, care ĭarăşĭ sunt cunoscuţĭ publiculuĭ. Invităm dar pe onorabila direcţiune teatrală să contracteze cît maĭ curînd angajamente, ca nu maĭ încolo să fie prea tîrziu".

Faţă cu cele arătate de maĭ sus se vede că artiştiĭ directorĭ N. Luchian, C. Bălănescu, şi M. Galino, n'au reuşit să costitue pe socoteala lor o trupă care să fie la înălţimea cerinţelor publiculuĭ Ieşan, şi timpul deschidereĭ stagiuneĭ întîrziind, comuna s'a văzut nevoită, în urma unei propunereĭ ce i s'a făcut de avocatul Const. P. Constantiniu, să încredinţeze acestuia antrepriza Teatruluĭ Naţional.

Avocatul Constantiniu, după ce primi această propunere făcu maĭ multe îmbunătăţirĭ localuluĭ teatruluĭ îşĭ asociă şi pe ceĭ treĭ artiştĭ carĭ fuseseră la început însărcinaţĭ cu Direcţiunea teatruluĭ, maĭ angajînd şi un număr de actorĭ atît din Iaşĭ cît şi din Bucureştĭ, cu carĭ să poată forma o trupă cît se poate maĭ complectă.

Iată dăm aicĭ şi programul stagiuneĭ 1876—1877.

TEATRUL ROMÎN DIN IAȘI

Societatea Artiștilor

Personalul Trupeĭ

Doamne

D-na R. Stavrescu
„ E. Sarandi
„ E. Evolschi
D-ra A. Dănescu
„ E. Conta
„ E. Dimancea
„ L. Botez
D-na E. Sotir
Eleve

Domnĭ

D-niĭ C. Bălănescu
„ M. Galino
„ A. Evolschi
„ M. Popovicĭ
„ Gr. Manolescu
„ P. S. Alexandrescu
„ D. Pruteauu
„ C. Nebunelli
„ D. Constantinescu
Elevĭ

Director de scenă și Regisor **Victor Delmary**
Șef de orchestră, **Eduard Caudella**

Repertorul

Drame, Comediĭ și Vodevilurĭ :

Două orfeline, *Doctorul saracilor*, *Mama și fiica*, *Viața vagabondă*, *Haimanalele*, *Calomnia*, *Caterina II-a*. *Liberaliĭ*, *Rețeta pentru soacre*, *Miss Mülton*, *Fată ori Băet*, *Paza bună trece primejdia rea*, *Memoriile Draculuĭ*, *Rubedeniile*, *Ipocrizia*, *Nobilul sarac*, *Furia amoruluĭ*, *Un duel sub Richelieu*, *Lăudărosul*, *Ucigașul*, *Femeia care mușcă*, *Bucuria periculoasă*, *Devotamentul*. Operete și alte piese.

Prețurile serale: Avant-scenă Rangul I, și Benuar 36 fr. No. 10, 11 și 12, Rang. I, 20 fr. Loja Rangul I și Benuar 18 fr· Loja Rangul II, 10 fr. Stal 4 fr. Parter 2 fr. Galeria 1 fr. La abonamentul pentru 25 reprezentațiĭ, Direcțiunea acordă o reducere de 20 %, încît vine pentru Avant-scenă 720 fr. No. 10, 11 și 12 Rangul I 400 fr. Loja Rangul I și Benuar 360 fr. Loja Rangul II 200 fr. Stal 80 fr. ĭar abonamentul pentru 12 reprezentațiĭ sînt cu jumătate prețurilor de maĭ sus. Ele se fac în fie-care zi la Magazinul d-luĭ Maugusch str. Lăpușneanu.

Deschiderea stagiuneĭ a avut loc Joĭ în 11 Noembrie, cu piesa *Viața vagabondă* (*La vie de Bohème*), comedie în 4 acte de Henri Murger.

Această reprezentație de deschidere a fost foarte bine primită de un public numeros.

Duminică 14 Noemvrie 1876, s'a jucat pentru prima dată în Iașĭ renumita dramă *Două orfeline*, în 5 acte și 8 tablourĭ de A. D'Ennery și Cormon, tradusă de Petru Babic.

Această reprezentaţie din dările de samă ce vedeam că se fac în foaia locală *Curierul de Iaşĭ*, a avut un deplin succes moral şi material, afară de textul traducereĭ, care nu era destul de îngrijit; asemene s'a făcut observaţiunĭ asupra artistuluĭ Manolescu în rolul său de prim amorez, care ar fi trebuit să aibă o toaletă maĭ... maĭ căutată după cum scrie *Curierul de Iaşĭ*, No 125 din 17 ale aceleiaşĭ lunĭ.

Joĭ 18 Noemvrie s'a jucat, tot pentru prima oară piesa *Haĭmanalele*, comedie în 3 acte de A. Delacour şi A. Hennequin, tradusă de Grigore Manolescu.

Joĭ în 25 Noemvrie s'a jucat *Caterina a II-a*, comedie în 3 acte de Dumanoir şi Bieville, în care principalele role au fost jucate de M. Galino şi Elena Evolschi.

Asupra acesteĭ reprezentaţiunĭ găsim o lungă critică în *Curierul de Iaşĭ* No. 150 din 28 Noemvrie 1876, din care reproducem cele ce urmează:

„... Vom aminti, că aceia, cari au jucat maĭ bine în această seară, au fost D-nii Galino şi Bălănescu, şi d-na Evolschi, deşi tocmaĭ dama aceasta c'un excelent joc de scenă, are defectul impropriu aşezăreĭ a accentuluĭ logic. Incă o observaţie, ce nu ne pare de prisos, este că d-niĭ actorĭ să ţie samă de cultura publiculuĭ. Nu e permis de a spune *Heliada* în loc de Iliada.

Cît despre limba traducătoruluĭ — ar putea fi maĭ romînească. Ce va să zică *prizon*? N'avem vorbe romîneştĭ îndestule pentru a însemna *punerea la răcoare*? *Inchisoare, temniţă, prinsoare*, nu sunt atît de bune pentru traducător? Cererea curăţenieĭ limbeĭ e atît de dreaptă şi apoĭ nicĭ nu ţine pe nimenea nimic. Traducătorul n'are decît să se întrebe, cum zice romînul cutăruĭ sau cutăruĭ lucru, pentru a se lecui de *galomania*. Peste tot, reprezentaţia a fost din cele maĭ bune. Cu mijloacele date, inclusiv manierele contractate de către actoriĭ noştri, reprezentaţia n'a putut fi maĭ bună, va să zică atît actoriĭ cît şi direcţia şi-au dat toate silinţele pentru a satisface auditorul, şi acesta e un merit destul de mare, căcĭ însemnează un început bun. Iar un început bun e adesea lucru de căpitenie."

Joĭ în 2 Decemvrie 1876, s'a reprezentat piesa *Revizorul general*, comedie satirică în 4 acte de Nicolaĭ Gogol, prelucrată şi localizată în romîneşte de Petru Grădişteanu, şi *Pantalonul Roş*, farsă într'un act, tradusă din franţuzeşte.

Asupra acestor piese reprezentate, găsim o lungă dare de samă în *Curierul de Iaşĭ* No. 133 din 5 Dec. din care reproducem unele părţĭ:

„Domnul Manolescu a jucat cu multă uşurinţă pe soldatul *Ninu Cremene*, D-na Sarandi şi maĭ bine pe *bucătăreasa*. Această damă şi-a făcut şcoala dramatică după cît ştim, sub ochiĭ luĭ Millo, pe cînd acesta era în floarea vrîsteĭ şi a talentuluĭ său; Domnia-eĭ a creat multe rolurĭ din repertorul bătrînuluĭ

artist, vorbeşte natural şi desgheţat, îşĭ stăpîneşte cu destulă siguranţă glasul, fizionomia şi mişcările, şi nu a contractat nicĭ o manieră rea de pronunţie de la teatrul din Bucureştĭ.

Poate că... ara-re-orĭ, nu-ĭ vorbă: coloarea ce o dă caracterelor e prea vie, prea bătătoare la ochĭ, prea copiată de pe natură. Şi acesta este un defect, căcĭ nu tot ceĭ natural, e şi frumos; dar în alăturare cu alţiĭ. D-na Sarandi are nepreţuitul merit de a fi învăţat în şcoala adevăruluĭ, deşi poate a unuĭ adevăr cam prea deadreptul"...

„In sine farsa *Pantalanul roş*, n'are nicĭ un merit şi nicĭ pretinde să'l aĭbă. Ea a servit pentru a trece vremea spectatorilor veniţĭ la început şi a deschis spectacolul pentru ca ceĭ veniţi în urmă să nu piardă nimic din *Revizorul general* de Nicolae Gogol.

„Piesa e de şcoala veche şi bună, ĭar alegerea Direcţieĭ merită în această privinţă toată lauda.

„Jocul actorilor a fost asemenea foarte îngrijit. Dl. Bălănescu maĭ cu samă au jucat de minune — însă peste tot, reprezentaţia a fost una din cele maĭ succese şi nicĭ putea fi altfel. Parcă actorul nu simte cînd are să înfăţişeze caractere adevărate şi cînd imaginare? Intr'un caracter adevărat el e acasă. *Judecătorul de pace*, *Căpitanul de dorobanţĭ*, *Subcasierul* şi maĭ presus de toate *Subprefectul Zorchidescu*, sînt oamenĭ aievea luaţĭ de pe uliţă şi puşĭ pe scenă, tot aşa *Mache Morcoveanu*, tipul maziluluĭ sărăcit. De prisos ni se pare *Sache Sorcoveanu* (gîngavul), căcĭ defectele naturale sînt obiecte ale comiceĭ de rînd, nicĭ de cum a comedieĭ de caractere...

„Cucoana subprefectuluĭ e un tip de femee, cum din nenorocire se vor fi găsind multe, ĭar interpretarea luĭ de către d-na Sarandi, a fost netăgăduit bine, deşi jocul d-sale a fost cîteodată prea accentuat. Cu multă părere de rău, am observat însă, că publicul nostru nu preţueşte în destul silinţele în adevăr vrednice de laudă pe care şi le dă Direcţia atît în privirea repertoruluĭ, prezentându-ne piese maĭ alese, decît în alţĭ anĭ, cît şi în privirea comodităţilor materiale. Sala bine iluminată şi încălzită; orchestra compusă din profesorĭ de la conservator, piesele studiate relativ destul de bine, costumurile îngrijite, şi cu toate aceste privitorĭ puţinĭ. Această anomalie ar merita o critică îndestul de aspră, dacă... dacă ne-am fi făcut vr'odată iluziĭ prea marĭ asupra gusturilor, care domnesc la noĭ".

Duminică 5 Decemvrie, s'a reprezentat piesa *Cerşitoarea*, dramă în 5 acte de Anicet Bourgeois şi Michel Masson, tradusă de Al. M. Şendrea.

La 8 Decemvrie, s'a dat din nou piesa *Două Orfeline*, în beneficiul Regisoruluĭ V. Delmary.

Joĭ în 16 Decemvrie, s'a jucat în beneficiul D-reĭ Dănescu

cu mare succes *Paza bună trece primejdia rea*, comedie în 2 acte, tradusă din franțuzește, și *Doĭ Surzĭ*, comedie într'un act.

Duminică 19 ale aceleiașĭ lunĭ, s'a reprezentat *Ucigașul*, dramă în 5 acte de D'Ennery și Edmond.

Asupra reprezentațiilor *Cerșitoarea*, *Paza bună trece primejdia rea* și *Ucigașul*, găsim în *Curierul de Iașĭ* No. 139 din 22 Decemvrie, următoarele relațiĭ :

„Piesele nouă se urmează așa de repede una după alta, încît ne mirăm cu drept cuvînt de memoria actorilor, care trebue să învețe pe de rost două treĭ piese pe sămptămînă, precum și de ansamblul care merge strună, cu toată repegiunea punereĭ în scenă a repertoruluĭ. Direcția ținînd samă de gustul publiculuĭ de Duminică, dă în aceste zile piese de spectacol în cîte cincĭ acte, adică romane dramatizate. Deși în principiu protivnicĭ acestor piese, care represintă dramatizarea tuturor cazurilor, prevăzute și pedepsite de articolele respective ale coduluĭ penal, totușĭ trebue să-ĭ dăm drept Direcțieĭ, că urmează gusturile publiculuĭ și s'o spunem verde, că teatrul chiar așa cum este e prea bun pentru publicul nostru. Căcĭ într'adevăr un public, care strâmbă din nas, îndată ce vede reprezentîndu-se de două sau treĭ orĭ o piesă bună, și așteaptă cu nerăbdare tot lucrurĭ nouă, crezînd pe actorĭ caĭ de poștă, un public ce aplaudează piesele rele și primește cu multă răceală pe cele bune care prin eventula sa nepăsare silește pe direcție să dee treĭ piese nouă pe săptămînă, un asemenea public perde dreptul de a avea un teatru bun și ne mirăm cum de actoriĭ, demoralizațĭ pun asemenea muncă de salahor, unde orĭce ideie de artă dramatică e subordonată trecătoareĭ petrecerĭ, îșĭ maĭ dau atîta silință, deși știu întralte rolurile.

Noĭ nu ne speriem de a supara pe cititor cu aceste cuvinte. Nu lingușim pe niminea pentru că nu suntem în stare de a spune neadevărul, ĭar adevărul este singura rațiune de a fi, a uneĭ dărĭ de samă de orĭ ce natură. Cu pericolul dar de a nu fi aprobațĭ de cetitor, întrebăm ce piesă este aceasta : *Cerșitoarea* ? Ce roman de mansardă a slujit drept plan acesteĭ drame, în unele părțĭ de-a dreptul răspingătoare ? Nicĭ un caracter natural de la început pănă la sfîrșit... Piesa a fost bine jucată. Fierarul (Dl. Galino), sora luĭ de lapte D-ra Dănescu, mama (D-na Evolschi), au făcut ce au putut din rolurile lor imposibile. Nu tot astfel d-na Stavrescu. D-neaeĭ a vrut să deie un relief acestuĭ non-sens dramatic, să ĭasă din cadru afară prin jocul său de scenă, a jucat cu atita barbară cruditate, maĭ ales ca oarbă, cu grimarea de om mort, cu ochiĭ adîncițĭ și vinețĭ în cap, încît, nu inima, — stomahul ni s'a întors la această priveliște. Pentru Dumnezeu ! Nu tot ce e natural e frumos. Aceasta trebue să fie regula de aur a tuturor artiștilor, fie eĭ poețĭ, fie pictorĭ, fie muzicanțĭ, fie actorĭ. Deși aceste drame de

bulevard tratează, în genere încălcările codului penal şi boalele trupeştĭ în cît adevăratul lor loc este temniţa şi spitalul iar nu teatrul, deşi în teatru de bulevard am văzut piese a căror eroĭ sînt gheboşĭ, surzĭ, muţĭ, orbĭ, hecticĭ, nebunĭ, idioţĭ, totuşĭ nu credem că reprezentarea crudă şi realistă a slăbăciunilor trupeştĭ este menirea arteĭ dramatice. E drept că dintre toate infirmităţile numaĭ două nu jignesc spiritul dramatic, dar numaĭ prin liniştea care o inspiră: orbia şi nebunia. Amîndouă aceste le vedem reprezentate în tragediile celor vechĭ şi în operele celuĭ maĭ mare poet: în *Regele Lear*, în *Hamlet* a luĭ Shakespeare. . . .

In beneficiul d-reĭ Dănescu s'a reprezentat după cum am arătat: *Doĭ surzĭ* şi *Paza bună trece primejdia rea*. „Piesa întăia e se înţelege din seria celor greşite, căcĭ conflictul se naşte dintr'o infirmitate fizică, *surzenia*. Dar este o farsă destul de plăcută, bine condusă, şi a fost şi bine jucată. A doua: *Paza bună trece primejdia rea*, este o comedie de intrigă; în stagiunea aceasta e a treia piesă bună.

Rolurile din *Paza bună*, a fierarului (C. Bălănescu) a femeĭ luĭ (D-ra Dănescu), a surorii Marchizuluĭ (D-na Serandi), au fost cu deosebire bine executate. Calelalte asemene, numaĭ D-ra Conta am sfătui-o ca să vorbească maĭ natural. D-sa vorbeşte maĭ totdeauna c'un ton îngînat şi sentimental. Cu toate că sîntem plecaţĭ a ţinea în samă împrejurea, că d-sa s'a suit de curînd pe acele scîndurĭ, cari după proverb *însemnvază lumea*, totuşĭ n'am crezut de prisos a descoperi scăderĭ, cari cu puţină silinţă, se pot evita.

Ceea ce constatăm cu plăcere este, că d-ra Dănescu, pe zi ce merge devine o actriţă maĭ bună, promite a deveni actriţă în puterea cuvîntuluĭ. Publicul are cuvînt să fie îndrăgit de tonul cu totul firesc, nici odată afectat, cu care D-sa vorbeşte, fie scenele sentimentale fie vesele. Acesta e titlul său de superioritate faţă cu celelalte colege (exceptînd se înţelege pe F. Serandi care nu cade nicĭ odată în greşala vorbireĭ afectate. Un danţ naţional executat între acte, a plăcut asemenea şi a fost jucat cu vervă...

Asupra piesceĭ *Ucigaşul*, e tot de soiul *Cerşitoareĭ* dar scrisă cu mai mult talent. Jocul actorilor peste tot a fost bun. M. Galino (eroul sereĭ) a jucat pe *Mardoş*, d-ra Dănescu, a vorbit şi jucat natural chiar în scenele cele maĭ viforoase C. Bălănescu a interpretat cu o plăcută naivitate pe servitorul fatalist celelalte rolurĭ au fost jucate asemene cît se poate de bine. Limba traducătoruluĭ e din norocire ferită de galicisme".

De sărbătorile sf sărbătorĭ de Crăciun s'a jucat:

Sîmbătă 25 Dec. 1876, piesa *Debora sau Blestemul unuĭ evreu asupra unuĭ creştin*, dramă în 4 acte cu mare spectacol.

Duminică 26 Decemvrie s'a jucat ĭarăşĭ *Revizoul general şi*

Vlăduțu Mamei, comedie în 1 act cu cîntece de Ioan Lupescu.

Luni 27 Decembrie s'a reprezentat din uou *Ucigașul.*

In sara de Sîmbătă 1 Ianuarie 1877, a. avut loc în teatru o mare serbare națională, în care s'a cîntat și reprezentat cele ce urmează: 1) un *Imn* în onoarea Inălțime sale Domnitorului Carol I. poezia de Mihail Corne, iar muzica de Francisc Caudella, cîntat de toată trupa, 2) Un *Marș triumfal*, în amintirea eroului Ștefan cel Mare, muzica de Francisc Caudella, poezia compusă de ocazie de Dimitrie Petrino și cîntat de asemenea de toată trupa, cu o apoteoză reprezentînd statua echestră a marelui erou Ștefan; 3) *Piatra din casă*, comedie cu cîntece într'un act de V. Alexandri ; 4) *Cinel-Cinel.* comdie cu cîntece într'un act de acelaşi antor. In atractul dintre Imn și Marș triumfal, orchestra a esecutat *Elena-Hora.* compusă de Teodor T. Burada, iar în antractul al doilea. s'a esecutat un *Potpuri național* compus de Ed. Caudella [1]).

Duminică în 2 Ianuarie 7877, s'a jucat din nou piesa *Două Orfeline*, în beneficiul lui C. Bălănescu.

Duminică 23 Ianuarie s'a jucat în beneficiul artistei Raluca Stavrescu, piesa : *Caterina Howard*, dramă în 5 acte și 8 tablouri de Al. Dumas (tatăl). *Enric al III-lea* a fest jucat de actorul Manolescu, *Etelvod Duca de Dieram* de M. Galino, iar *Caterina* Howard, de Raluca Stavrescu.

Marți 25 Ianuarie s'a reprezentat în beneficiul infirmilor de la Galata, piesele *Revizorul general.* comedie în 4 acte, localisată de Petru Grădișteanu, și *Morărița de la Merly* comedie într'un act. Intre acte d-ra A. Dănescu a cîntat o romanță *La o viorică*, iar tînărul actor Constantinescu un cîntec patriotic intitulat *Iudor Vladimirescu.*

Joi 29 Ianuarie 1877, artistul Ioan Lupescu aflîndu-se în Iași, a dat o reprezentație în unire cu trupa locală, jucîndu-se *Portărelul din Paris* comedie cu cîntece în 2 acte tradusă de Eugen Carada, și *Cina fără sfîrșit*, comedie în 1 act. Intre acte actorul Evolschi a esecutat canțoneta *Herșcu Boccengiu* de V. Alexandri.

Joi în 3 Fevruarie 1877, se joacă în beneficiul lui Mihail Popovici, pentru prima oară *Taverna Banditilor sau Inădușitorii Londrei*, de Paul Foucher și Jaime.

Sîmbătă 17 Fevruarie s'a jucat *Viața Vagabondă*, comedie în 5 acte tradusă de C. Bălănescu.

In 24 Fevruarie s'a jucat în beneficiul lui M. Galino, pentru prima oară în această stagiune piesa *Ingerul morții*, dramă în 6 acte de Théodore Barrière și Eduard Plouvier, tradusă de A. Galino și pusă în scenă de Victor Delmary ; melodramele

1) Vezi Curierul (Th. Balasan) pe 1877:

compuse de Ed. Caudella, decorurile de G. Fredas, pictorul teatrului.

In 27 Fevruarie s'a jucat *Mila lui Dumnezeu*. dramă, în beneficiul artisteĭ Frosa Sarandi.

Joĭ în 3 Mart 1877, s'a reprezentat în beneficiul artisteĭ Raluca Stavrescu, piesa *Marta Tudor*, dramă în 4 acte de Victor Hugo, tradusă de Const. Negruzzi, în care artiştiĭ Manolescu. Beneficienta şi d-ra Conta, au jucat bine, făcînd abstracţie de la unele deprinderĭ de rostire, contrare ortografiei romîneştĭ şi de la unele întonărĭ retorice falşe.

Am spus-o de maĭ multe orĭ, zice foaia locală *Curierul de Iaşĭ*, că un *n* nazal de felul celuĭ franţuzesc nu există în limba romînească, şi pronunţia *conte*, *contra*, în care *o* şi *n* să nu se rostească ca un singur sunet, nu se află după a noastră ştire decît în vechea limbă bulgară, în limba polonă de azĭ. şi în cea franceză. Căcĭ *on* nazal nu e sunet compus ci o vocală de sine stătătoare, pentru care în limba romînească nu aflăm nimic analog. Tot-odată protestăm contra unor neologisme, introduse în frumoasa traducere a luĭ C. Negruzzi. *Resbel Civil*, de sigur că nu este în scrierea luĭ Negruzzi, deşi l-am auzit rostindu-se.

M. Galino a fost asemenea bine, deşi după a noastră părere vor fi fost cauze, care l'a oprit de a fi şi maĭ bine. Acele cauze se înţelege că nu le cunoaştem.

Poate o prea repede punere în scenă, poate ĭar o dispoziţie personaluluĭ puţin favorabilă, l'au oprit de a crea pe deplin rolul *strugarului Gilbert*. Ne-am deprins de a vedea pe d-l Galino tocmaĭ tocmaĭ în acest soiu de roluri, la toată înălţimea talentuluĭ săŭ, pe cînd în această sară jocul d-sale ni s'a părut puţin c'am obosit

„D-ra Conta a jucat cu mult adevăr şi cu multă simţire. In privirea vorbeĭ d-sale, facem observaţia care am făcut'o şi în trecut. Este în glasul d-sale un ton îngînat şi plîngător, care trebue înlăturat prin studiu şi deprindere, D-sa trebue să-şĭ asprească pronunţia şi să vorbească din pept, rostind fiecare cuvînt bine despărţit de celelalte şi cu oarecare energie.

Aceasta este pronunţia cea maĭ prozaică, ce-ĭ dreptul, dar e cu mult maĭ preferat aceluĭ ton îngînat, care face declamaţia nespus de monotonă.

Să nu se teamă că prin vorbirea apăsată şi energică s'ar pierde ceva din simţirea ce voeşte a exprima. Oricît de energic pronunţate vor fi cuvintele, simţirea adevărată va pătrunde prin ele.

„Nu ştim de unde şi pănă unde actoriĭ romînĭ au pronunţiĭ atît de străine. Limba romînească este din acele cu dreaptă măsură; ea n'are consoane prea moĭ, nicĭ prea scurte; maĭ toate sunetele sunt medie şi foarte curate. Cu toate aceste în teatru avem ocazia de a auzi vorbindu-se cu ton franţuzesc

(nazal) sau spaniol (gutural). Gîtul luĭ Manolescu de ex. joacă un mare rol în declamaţia sa, deşi în limba romînească până şi consoanele guturale *c*, *g*, *ch*, nu se produc în gât chiar, ci aproape de el, la capătul ceriuluĭ gureĭ. E drept că o ortoepie romînească , o carte despre buna rostire lipseşte, dar nu lipseşte rostirea vie a claselor culte, nu lipsesc scrierile culte, nu lipseşte limba scrisă, a căreĭ dreptă rostire este fixată de 2 sute de anĭ şi maĭ bine. Ba chiar actoriĭ romînĭ vorbesc foarte omeneşte acasă şi cu prietiniĭ lor; pe scenă-ĭ altă-ceva, acolo trebue să vorbească ca franţujiĭ şi spanioliĭ. Ce bine şi natural rosteşte de ex. D. Bălănescu deşi idiomul său e puţin cam moldovenesc.

Duminică 6 Martie 1877, s'a reprezentat în beneficiul d-rei A. Dănescu *Iudita şi Olofern*, operetă în două acte, cu muzica de Eduard Wachman, (tatăl) şi *O palmă în Teatrul Naţional*, comedie în 2 acte. „Wachman tatăl era unul din aceĭ muzicanţĭ plinĭ de talent şi de reminiscenţe, care în vremea luĭ, scutura ariile din mînecă, încît o mulţime de operete din repertoul vechiu al teatruluĭ Bucureştean îĭ datoresc luĭ originea lor. Cu toate că operetele acele sunt foarte plăcute. astăzĭ nu se maĭ aud aproape nimic de ele.

Amintim numaĭ pentru cine le va fi văzut feeriile : *Fata Aerului*, *Lumeà pe dos*, vodevilul *Cine vrea poate* şi altele multe din şirul cărora e asemenea şi *Iudità şi Olofern*.

Despre beneficientă vom repeta ceea ce în coloanele aceste foĭ am constatat de maĭ multe orĭ.

„D-ra Dănescu nu e numaĭ un talent, căcĭ talentele se găsesc uşor, ci D-sa a ştiut totodată să rămie până acum neatinsă de toate obiceiurile rele, de manierele straniĭ de rutina viţioasă a celor maĭ mulţĭ *àrtiştĭ*.

„Vorbind simplu şi natural, mişcîndu-se liber pe scenă, D-sa s'a ferit până acuma în mod egal de jocul glacial al unora şi de exagerările celorlalţĭ. Fie aceasta o fericită predispoziţie naturală de a pastra tot-deauna măsura cuviincioasă în vorbă şi gest, fie efectul studiuluĭ, pentru critic e egal. Dar pentru un om, care cunoaşte bine stările de cultură din ţara noastră, care ştie ce eftină e lauda şi batjocura jurnalelor şi ce schimbător e gustul publiculuĭ, se naşte întrebarea gravă, dacă un artist, fie el orĭ cît de pătruns de sfinţenia aspiraţiuneĭ sale, va şti să se împotrivească tuturor ademenirilor, pe care actoriĭ setoşĭ de aplauze le fac spectatorilor lor. După o lungă experienţă ne-am încredinţat că maĭ în toate vremile adevărul, fie în arte fie în ştiinţe n'au adus decît roade amare, şi că trebue să aĭ credinţă tare, că este plăsmuit din alt lut maĭ bun decît majoritatea oamenilor, pentru a nu te coborî la eĭ, a pune preţ puţin pe opinia lor şi a asculta instinctul maĭ bun al natureĭ proprie. Duşmanul cel maĭ mare al acestuĭ instinct este succesul, şi cu

atît maĭ de temut, cu cît e maĭ ușor. La noĭ în țară succesul mediocrităţiĭ e foarte ușor și lupta tuturor elementelor maĭ bune peste măsură grea.

„Vorbind în deosebĭ despre arta reprezentăriĭ dramatice, vom căuta în zadar în țară la noĭ un razim pentru talentele adevărate. Căcĭ ce soartă 'l aștepta pe actorul cel bun chiar? Este vre-un Teatru Naţional c'o existență asigurată, care să-șĭ urmeze calea cu un repertoriu ales, neatîrnînd de publicul mare? Este vre'un repertoru în care fie-care figură să fie eternă, încît actorul să-șĭ poată însuși *capitalul de roluri*, potrivit cu talentul său, singura avere pe care un talent și'l poate câștiga? Nu. Fiecare Director e silit să deie sau piese de senzație, pline de crime, durerĭ fizice, boale și lipsite de caractere dramatice, sau alegînd o cale și mai rea să dea farse obscene în chiotele unui auditoriu foarte primitor, deasemenea hrană, care nu apelează la inteligență sau la inimă, ci la simțirĭ mult maĭ josnice. Dac'am avea înainte-ne un talent de rînd, toate reflecțiile noastre ar fĭ de prisos. Ele ne sunt inspirate numaĭ de convingerea, c'avem aface c'un talent superior, căruia voiam a-ĭ arăta toate greutățile, pe care le-a întîmpinat și le va întîmpina încă în spinoasa cale de *actor romîn*...

In seara de Joĭ, 17 Martie, s'a reprezentat pĭesa *Moartea luĭ Petru cel Mare*, dramă în 5 acte de Eugène Scribe, în beneficiul luĭ Mihaĭ Galino. Artistul Galino a jucat rolul luĭ *Petru cel Mare*, cu o virtuositate pe care n'am observat'o la nicĭ una din reprezentațiile acesteĭ stagiunĭ. Fizionomia sa era aproape portretul luĭ Petru cel Mare, cu atîta îngrijire se grimase, precum și cele maĭ micĭ mișcărĭ ale gestuluĭ, a mânilor, totul era studiat în amănunțime. Acum mușchiĭ fețiĭ se dispuneau într'o rece neîndurată viclenie; ochiĭ pândeau și musculatura gureĭ arăta un ușor tremur de nerăbdare, acum aceiașĭ fizionomie arăta hotărîrea, cruzimea, furia. Tot astfel a fost și vorba. De la vehemență până la tonul cam răgușit al patimeĭ ascunse, scara întreagă de tonuri a fost observată cu măestrie. Dar dacă Galino a fost eroul seriĭ, jocul celorlalțĭ colegĭ nu a fost mai puțin vrednic de laudă. Artista Evolski a reprezentat până 'n capăt cu toată frumoasă credința caracterul resignat și înțelept al *Ţarineĭ*, întrupat numaĭ prin puternicul amor pentru *contele Sapieha*. D-ra Conta a jucat cu simțimînt și naturalitate pe *Olga*, iar Manolescu a fost de astă dată mult maĭ bine în rolul de amorez, de cît în alte piese și au avut momente îndestul de frumoase...

Duminică 27 Martie 1877 s'a jucat la 12 oare din zi, pentru beneficiul actorilor M. Popovici și Gr. Manolescu, piesa *Jianul Căpitan de Haiduci*, comedie vodevil în 4 acte și 7 tablourĭ, de Matei Millo.

Lunĭ 28 Martie s'a jucat pentru prima oară piesa *Cucoana Nastasia Hodoronc*, comedia originală de G. Bengescu, muzica

de Ed. Caudella. In *Curierul* (*Th. Balassan*), No. 27 din 10 Aprilie 1877, găsim o mică dare de seamă despre această presă, din care arătăm ceia ce urmează: „În această piesă numerile muzicale se rivalizează între ele, unul maĭ frumos decît altul, şi nu ştiĭ pe care să'l preferĭ. Fie care număr e plin de viaţă şi de varietate. Finalul actuluĭ întăiu, este un adevărat Final de operetă, iar nu de o comedie. Muzica din această piesă *este plină de interes şi de varietate*..." *G. M.*

In ce priveşte partea muzicală a reprezentaţiilor date de artiştiĭ Teatrului Naţional, în această stagiune, găsim următoarele aprecierĭ în foaia *Curierul de Iaşi*, No. 31 din 20 Martie 1877:

„In anul acesta orchestra a fost în mare parte compusă din profesoriĭ şcoalei noastre de muzică şi dirigiată de D. E. Caudella. Vodeviluri şi operete a fost deci executate cu multă preciziune atît din partea cîntăreţilor cît şi din partea orchestrei.

D. Caudella este un muzicant de talent, atît în execuţie (ca violonist), cît şi în compoziţiile sale, cari nu sunt lipsite de farmec. Atît melodramele, cît şi cele mai multe arii de Vedeviluri au fost compoziţii ale Domniei sale"...

* * *

Atît în privinţa repertoruluĭ ce se juca în această stagiune, ca şi în cele precedente, cît şi asupra chipuluĭ cum Direcţiunile respective şi actorĭ îşĭ îndeplineau însărcinările lor, noĭ, ne-am dat către sfîrşitul 1876, părerea noastră printr'o recenziune, întitulată: *Incercări despre originea Teatrului Naţional şi a Conservatorului de muzică şi declamaţie* ce am publicato în al meŭ *Almanah Muzical*, apărut pe anul 1877; din care credem nimerit a extrage, numaĭ concluziunea la cele aratate, care e în cuprinderea următoare:

„Prin urmare mijloacele cele maĭ eficace pentru înlăturarea reului sînt: cultura artiştilor formaţĭ în Conservatoriŭ, complectat pe lîngă clasele actuale şi cu cursul complect al arteĭ dramatice, subvenţionarea Teatrului de către Guvern, controlul seŭ de aproape de guvern asupra repertoriuluĭ şi a personaluluĭ artistic, încurajarea acestuĭ personal cu pensiunĭ şi recompense naţionale, şi în cele din urmă, salariarea cel puţin a celor maĭ distinşi artiştĭ de ocam dată, ca funcţionarĭ publicĭ precum sînt parte din artiştiĭ dramaticĭ din Austria, Franţia şi alte ţerĭ".

Din aceste rîndurĭ, puteam vedea astăzĭ, ca atît prin legea înfiinţăriĭ *Societăţii dramatice* din anul 1879, precum şi prin noua lege pentru organizarea şi administrarea Teatrelor din România din 25 Martie 1910, cele ce cerеam noi spre progresul Teatruluĭ Naţional s'au îndeplinit în mare parte.

* * *

TEATRU DE VARĂ

După închiderea stagiunei Teatrului Național, maĭ mulțĭ actorĭ, atît din acest teatru cît şi din aceĭ de prin provincie au început a da diferite reprezentațiĭ în unele din grădinele cu scene de vară ce se aflau încă din aniĭ precedențĭ. Ast-fel găsim ca la 30 Maĭ 1877, s'a jucat la grădina de la *Chateau aux fleurs,* din strada Golia, o reprezentație dată de maĭ mulțĭ artiştĭ din trupa locală, cu concursul cîtorva diletanțĭ, în beneficiul ostașilor romînĭ rîniţĭ în răsboiu. Produsul acesteĭ reprezentațiĭ a fost de 1400 lei. [1])

După aceia artiştiĭ Al. Evolschi și Mihail Popovici, din trupa Teatruluĭ Național, constituiră o societate de actori și închiriază grădina Cofiterieĭ D-nei Alexandre Sfetcovicĭ (zisă Madame Alexandra) din stradă Lăpuşneanu cît și grădina numită *Pomul Verde*, din strada Primărieĭ, și pe scenele improvizate în aceste grădinĭ, dădură felurite spectacole de piese micĭ, comediĭ, farse, vodevilurĭ, canțonete, etc.

Aşa în 9 Iunie 1877, eĭ încep în *grădina Madame Alexandre* reprezentațiile lor, cu piesele: *Doi surzi*, comedie în 1 act și *Hoțul și Fanaragiul*, farsă într'un act. Aceste piese s'aŭ jucat după aceia și în grădina *Pomul Verde.*

Reprezentațiile urmară regulat, publicul asistă în mare număr, și grădinele păreau prea micĭ pentru a conține tot publicul ce la început asistă la asemenea reprezentațieĭ.

Prin luna Iulie veni în Iașĭ artistul Ioan Lupescu cu trupa sa, și dădù un șir de reprezentațiunĭ în grădina *Chateau aux fleurs*, începînd de Marțĭ 26 aceiașĭ lună cu piesa *Lumpatius Vagabondus,* în beneficiul unei familiĭ sărmane.

Apoi sosi în Iași și ilustrul artist Mateĭ Millo, care a jucat în *grădina Madame Alexandre*, cîteva reprezentațiĭ cu începere de la 7 August 1877.

La 11 August, Millo joacă pentru prima oară canțoneta *Cucoana Chirița la Expoziția din Viena.*

Lunĭ 15 August, M. Millo joacă piesa *Un poet romantic.* „Atît jocul de scenă, ne spune *Curierul de Iași* No. 90 din 21 August 1877, cît și ghibăcia de a se grima au fost la înălțimea eminentelor sale calități artistice. Nimene n'ar fi putut spune că sub înfățoșarea unui poet romantic, plin de vervă și fantazie, se ascundea un om care are dejà peste 60 de anĭ. A mai jucat și pe faĭmoasa *Cucoana Chirița la Paris*, care a fost foarte bine interpretată de decanul sceneĭ române."

Duminică 21 August, artistul Millo, a dat o reprezentație

---

1) *Steaua Romînieĭ* No. 8 din 31 Martie 1877.

în beneficiul rìniților oștirei române, cu piesa *Furiile gelosiei*. „Mulțumită stăruințelor onorabilelor Doamne din Comitet, precum și Prefectului de poliție, spațioasa grădină foarte frumos decorată, era plină de o mulțime de lume din toate clasele societății. Intre spectatorĭ figurau un număr foarte insemnat de ofițerĭ rușĭ, între carĭ se aflau și din garda imperială. Produsul reprezentațieĭ s'a ridicat peste 2000 leĭ. [1])

La 25 August, Actorul Lupescu se reîntoarce în Iași și redeschide șirul reprezentațiilor sale din grădina Chatea aux fleurs, cu piesa *Lăpușneanu Voda,* schiță istorică în 4 acte, cu cîntece și mare spectacol, dat în beneficiul său.

Duminică 28 August, s'a jucat de Millo, *Impresiunele de voiaj a Cucoanei Chirițeĭ*, și *Un poet romantic* de M. Millo, *Monopolul tutunului* și *Apele de la Văcărești.*

TEATRU FRANCEZ DE OPERETE.

Victor B. Delmary directorul de scenă și regisorul Teatrului Național, văzînd reușita și îmbrățișarea ce s'a dat de publicul ieșan trupei de operete franceze a D-rei Emilia Keller, în reprezentațiile sale din stagiunile precedente, contractează cu ea de a reveni în stagiunea această și a da un șir de reprezentiațuni.

In acest scop el face abonamente și în sara de 4 Aprilie 1877, încep reprezentațiile cu *Giroflè—Girofla*, opereta bufă în 3 acte, muzica de Lecocq.

In 7 Aprilie se joacă opereta *La Petite Marieé.*

La 9 Aprilie se repeta opereta *Giroflè — girofla.*

La 14 Aprilie se joacă *Mònsièur Choufleur*, *restera chez lui,* operetă în 1 act de Offenbach.

Din pricina însă a tulburărilor politice și a rezbelului rusoturc ce începuse, publicul venea la Teatru din ce în ce in număr mic, așa că închiderea teatrului de operetă era iminentă. In fața acestor împrejurărĭ trupa franceză reduse prețul locurilor la 2 galbeni Benuarele și Beletagile sperînd că cu modul acesta va purta continua macar cu reprezentațiile în abonament, dar totul fu în zadar, și Direcțiunea se văzù silită a anunța pe public în ziua de 24 Aprilie, că: „In considerația relelor afacerĭ teatrale, ocazionate de rezbel, nu'și poate continua reprezentațiile, și că restitue sumele abonamentelor.“ [2])

(Urmează)

Teodor T. Burada

1) *Curierul de Iași,* No. 91, din 24 August 1877.
2) Vezĭ despre aceste *Curierul* (Th. Balassan), pe anul 1877.

SPRE IDEAL...

Motto:

Qui de nous, qui de nous va devenir un dieu?",

Alfred de Musset

Era peste tot întuneric.
Pe ceruri în văi depărtate,
Lucea cîte-o stea măngăioasă;
Iar altele stînse, uitate,
Ca sfinxi împetriţi, vagabonde,
Plutiau peste lumi adormite,
Pe cuibul păcatelor noastre
In mantă de tină'mpletite.
Iar timpul domnea pretutindeni,
Măreţ şi tăcut ca mormîntul.
Mereu prăvălindu-se în aer,
Grăuntele cela, pămîntul,
Fugea aiurit printre veacuri.
Pe oarbe cărări fără urme,
Purtîndu-şi povara'n neştire
Perdut prin a stelelor turme.
Şi tremură şoapte pe dînsul
Şi oameni într'una vorbesc.
Ei nu ştiu ce vor, dar în noapte,
Castele de fum făuresc.
Desculţi ca Isus în nisipuri,
Ei cată mereu mîntuirea;
Spre cerul cel larg, de deasupra,
Indreaptă flămînzii privirea.
Dar paşii mereu îi tot poartă
Pe calea 'negrită de vreme,
Căci tace şi glasul naturii,
Nu-i nimeni în cer ca să-i cheme.

Din portul cel orb al credinții,
Plec nävĭ în versete și căuturĭ.
Iar valul le prinde, le mînă,
Cu pînzele rupte de vînturĭ.
Ca fluturĭ, plăpînde se'nșiră,
Pe al clipelor fire ușoare.
Căcĭ ïată-au pornit Universul,
Piticiĭ acum să-l măsoare.
Pe scîndurì brăzdate de lupte,
In sdrențe atîrn aforisme.
Mereu rătăcind printre umbre,
Ișĭ flutură sus Catechisme.
Merg năvile triste departe,
Iar sfințiĭ stau palizĭ la proră.
Se'mping patimașe 'nnainte,
Se prind în fantastică horă.
Busola speranțeĭ e ruptă,
Se șterg, fără cîrmă, în larg.
Și moartea le joacă pe-un deget,
Trosnește 'n furtunĭ un catarg.
Se sbat între munțĭ de blesteme,
Se'ntorc dar se sfarmă de stînci.
In rugi și în plîns se îngroapă,
In apele vremiĭ adâncĭ.

Din noaptea pădurilor dese,
Azĭ Gangele vine cuminte.
Molatec în galbene unde,
Și 'nneacă vedalele sfinte.
In fața oceanelor goale,
Șoptind, nemișcațĭ stau Brahmaniĭ,
Sub verzĭ Palisandri zadarnic,
Maĭ plîng ne'nțălese litaniĭ.
Pleșuvĭ, pășind rar, Himalaia,
Ișĭ poartă 'n pustiu Caravana.
De veacurĭ se stinseră Bonziĭ,
Iar Budha peri în *Nirvana.*
Sub pînza de anĭ Patriarchiĭ,
S'acopăr greoĭ în trecut;
Căcĭ sus, Iehovah împetrise,
Sub ochiĭ poporuluĭ mut.
In fundul Arabieĭ arse,
Cu sabia 'n mînì, Mahomed,
Căzu troenit în nisipurì,
Privind înspre Șeicul Ahmed.
Infrînt în Golgota, pe Cruce,

Privindu-şĭ seninul, El, Crist,
Se perde, încet, maĭ departe,
Se stinge, zîmbindu-şĭ maĭ trist.

Se sbuciumă 'n gol omenirea,
Se clatină 'n vechĭ temeliĭ.
S'atuncĭ începură să bată,
Nebune şi marĭ vijeliĭ.
Cădeau cu prelungĭ uruiturĭ,
Inaltele domurĭ de piatră.
Iar, sfinţiĭ în vechĭ catedrale,
Ardeau pe a religieĭ vatră.
Din nourĭ un trăsnet s'abate,
Iar bolta credinţiĭ se crapă.
Pe raiul zdrobit, Desnădejdea
Prăpăstiĭ de gîndurĭ îşĭ sapă.
Iar zeĭ părăsiţĭ, în convoiurĭ,
Scoboară în haos s'adoarmă;
Şi fumegă psalmĭ în altare,
Şi tronurĭ divine se sfarmă.
Pe secoliĭ morţĭ se rîdică,
Sicriul de plumb al uităriĭ,
Ce'n lung catafalc de abisurĭ,
Inchide icoana visăriĭ.
Bătrînele lumĭ amorţite,
Clipesc somnoros din pleoape.
Zădarnic maĭ cată 'n cenuşă
Un nou Dumnezeu să desgroape.
Durerea 'n privirĭ rătăcite,
Deschide un infern fără fund.
In scorburĭ de legĭ, *Creatoriĭ*,
Ca pasărĭ de noapte s'ascund.
Se'ncleaştă grăbit să se'nalţe,
In voe spre cerul senin,
Şi ĭar cad nădejdile moarte,
Scăldate în propriul lor chin.
Ca flacăra candeliĭ pale,
In vînt *raţiunea* se bate,
Mocnesc în cenuşă cărbuniĭ,
Rămaşĭ din epocĭ departate.

Şi plîng în genunchĭ căntăreţiĭ,
Pe harfele frînte de chinurĭ.
Pustiul 'şĭ 'năduşă 'n pepturĭ,
Ghitare şoptese în suspinuri.
Iar Geniĭ robiţĭ de durere,

Gem greŭ în cătușele humiĭ,
Cioplind la cunune de gloriĭ
Pe frunțile vechilor mumiĭ
Alăturĭ pășind, nebunia,
Instrună un danț cu năluce,
Și-șĭ flutură 'n vînt bucuria.
Nimicul tăcea pretutindenĭ
Căcĭ farmecul vorbiĭ murise,
Trecutul se stinse 'n neanturĭ,
Și mort se părea viitorul.
Un demon rîdea între nourĭ,
Purtînd pe bisericĭ piciorul.
Blesteme de foc se frămîntă,
Și picură 'n golurĭ adîncĭ.
Răsună prelung în ecourĭ,
Ca piatra ce cade 'ntre stîncĭ.
Era întuneric! Puterile viețiĭ,
Plutiaŭ în abis fără frîŭ.
Voințe și inimĭ zdrobite,
In haos curgeaŭ ca un rîŭ.
Cu brațele 'n aer staŭ oamenĭ,
Și cată la cer îndurare,
Căcĭ mintea se'ntuneca-într'una
Și zarea e fără carare.
„Să vie acum creatorul,
Să vie în caru-ĭ de foc.
Orbițĭ să-ĭ cădem la picioare,
Iar el să ne dee noroc.
Ah! Unde-ĭ acum creatorul?“
Eĭ zic, și'n a nopțiĭ hlamidă
Se'nfășur învinșiĭ gramadă.
Sicriul de-aramă al morțiĭ,
Cu recĭ, funerare vestminte,
Părea că se'ntinde pe toate;
Că legile oarbe a-le firiĭ
Cădeau peste ei ne'ndurate.

. . . . . .

. . . . . .

Dar ĭată ruinele negre,
Se mișcă greoae în noapte.
Plîng apele ĭarășĭ sub stîncă,
S'aud pretutindene șoapte.
Și negurĭ se rup spăimîntate,
Adîncul răsuna de glasurĭ.

Şi secoli din clopote sune
Şi alţiĭ chemarea o poartă.
Din nopţĭ nefiinţa tresare,
Deschide a vieţilor poartă.
Un chip de profet fără nume,
Şi blînd ca o şoaptă de sară.
Cu pletele negre pe spate,
Uĭmit pe pămînt se scoboară.
Pe umerĭ lumina îl scaldă.
In manta de raze urzită,
In mînĭ cu toiagul de versurĭ,
In care î-ĭ soarta'mpletită,
Ca un meteor se abate,
Cu nimb de-auroră pe frunte.
Şĭ dungĭ de lumină în urmă,
S'aştern în senin ca o punte:

—„Profundele lumĭ mă chemară,
Din fundul tăcerilor line,
Un fulger crestă infinitul,
O clipă născu ĭar cu mine.
In pacea eternilor sfere
Profundele vremi mă cătară.
Seninul zîmbi în adîncurĭ,
O stea începu să răsară.
Iar clipa aceea umilă,
Primi la botez nemurirea.
Din gînd mă'ntrupă nefiinţa,
Din dor închegatu-m'a firea.
In suflet turnă veşnicia,
Avîntului fără de marginĭ.
Iar ca să aduc măngîere
Să schimb ale vieţilor paginĭ,
Să'nving neştiinţa, în mînă,
Luceferĭ, drept torţe îmĭ puse.
Să văd peste văĭ viitorul,
In urmă măririle apuse.
Menirea purtînd-o cu mine,
Păşeam pe covoare de stele,
Pămîntul încet se supuse,
Un sclav,—sub privirile mele.
Şi singur crescut, tot maĭ singur
In limita vremiĭ şi'n haos.
Comorĭ pîn'acum neştiute
Văzîndu-mă, ĭes din repaos.
Eŭ nu ştiŭ ce sînt, dar în mine,

Zac miĭ de poeme 'ngropate,
Poeme de mult aşteptate.
Susură'n cînturĭ isvoare
Sub culmĭ încărcate de rodiĭ
Ce miros de florĭ putrezite,
Mă'mbată 'n bătrînele zodiĭ !
Eŭ nu ştiŭ ce sŭnt, dar în mine,
Creaţia nouă tresare,
Mă leagană 'n cînt fantazia
Ca nava 'mînată pe mare,
Şi gîndul cu gînd se'nfăşoară,
Şi vers după vers se urzeşte
Cum valul pe val se urmează,
Cum visul din vise porneşte;
Cum raza din raze se leagă,
Şi secol cu secol se prinde,
Cum viaţa din viaţa renaşte,
Şi dorul din dor se desprinde.
Eŭ nu ştiŭ ce cat, dar mă 'ndeamnă,
O voce să merg înainte,
Să-mĭ scutur simţirea de lanţurĭ
Eternul să-l pun în cuvinte.
Un templu să'nalţ frumuseţiĭ
Pe mucede, arse ruinĭ ;
Deşertul ce oameniĭ poartă
In pepturĭ de trişti beduinĭ,
Să-l umplu mereŭ de lumină.
Pe chipurĭ de grijĭ istovite
Să ningă frumos trandafiriĭ,
Din sacre pădurĭ înverzite,
Ce adie în plaiurĭ albastre,
Acolo, în sferĭ nepătrunse,
Spre care se duc solitoriĭ,
Să-şĭ caute muzele ascunse.

Eŭ vin din cetăţile morţiĭ,
Prin negrele bolţĭ de cavourĭ,
In care plîng vremile duse,
Se sbuciumă triste ecourĭ,
Şi unde sub porţĭ de abise
De mult adormiră de veci,
Popoare sub piatra uităriĭ,
In noaptea tăcerilor recĭ.
Eŭ trec pe-a tradiţieĭ criptă,
Pe crucĭ, milenare morminte,
Pe largĭ viziunĭ spulberate,
Pe tot ce-a fost mare, cuminte.

Si calc pe regalele sceptre
Ce lin se topesc în sicrie,
Prin scrum de poveștĭ înțălepte,
Pe lumĭ care n'au să maĭ fie.
Ajuns în palatele 'n care,
Și viața și moartea-ĭ stăpînă,
Lasat-am veștmîntul țărânii
Pe brazde de lut să rămînă.
Iar eu, ca un fulg, în albastru,
Și liber. —un dor fără țintă,—
Lăsat-am găndirea să sboere,
Și chipurĭ de-azur să mă mintă.
Am fost în imperiĭ ciudate
In luncĭ de chimere și vise,
In care sbor cete de ingerĭ,
Și sunt în senin paradise,
De dulcĭ fericirĭ care curg,
Acolo mereu în cascade,
De unde băură 'nțăleptiĭ,
Și geniul străvechiĭ Helade.
Eu vin de pe țărmurĭ intinse,
Cu florĭ și mireasmă străină;
Eĭ vin pe potecĭ neștiute,
Prin văĭ presărate 'n sulfină.
Din țara cea largă-a iubiriĭ,
Din țara nestinselor dorurĭ,
Ce ard pe altare de inimĭ,
Sub vastele, naltele Forurĭ.
Vedețĭ cum pe munțiĭ sălbaticĭ,
Stau vulturĭ pe creștete ninse,
Spre care se 'ndreaptă într'una,
Noroade de gîndurĭ aprinse?
Sunt munțiĭ sublimĭ aĭ ideeĭ
In care dorm lumĭ ne'nțălese,
Sămînța credințiĭ de mîne,
Ce zilele noastre va țese;
Din care pornesc spumegoase,
Eternele, vieții isvoare,
Și unde suspină *Adonis*
Plutind într'un nimb de fecioare;
Și unde zefiriĭ șăgălnicĭ
Duc nimfe cu aripĭ albastre
Iar *Venus* cu pletele blonde
Se plimbă prin parcurĭ de astre.

Averea mea toată-ĭ cuvîntul.
Cu el vrau pămîntul să-l duc.

Să mişc caravane de state,
Pe noĭ orizonturĭ s'apuc.
Eşind din al meŭ Univers,
Ca din Crisalidă de aur,
Eŭ caut s'aduc între oamenĭ,
A ceruluĭ mîndru tezaur.
Pe bolţi de safir şi smaralde
Ca'n cărţile marĭ de noroc.
Să-mĭ scriŭ eŭ întreaga-mĭ gîndire,
Cu litere groase de foc.
Să torn în fantastice ritmurĭ
Speranţa cu graĭ de argint,
Pe minţĭ abătute să curgă
Icoane ce-i alină şi mint.
Pe-oceane de patimĭ vrăjmaşe,
Iar puntea virtuţiĭ să'ntind,
De-asupra Calvaruluĭ jertfeĭ
Un noŭ Candelabru s'aprind.
Şi lutul păcatelor noastre
In dulcĭ năzuinţĭ să se'nchege,
Un Faust sdrobit să se'nalţe,
Şi taĭne adîncĭ să deslege.
Să şterg de pe cărţile voastre
Religia cruntă de sînge,
Ce'ntunecă mintea şi ochiĭ,
Sub care făptura să frînge
Pe lespezĭ curate de piatră.
Să-mi scăp evanghelia nouă,
Apoĭ ca pe-o nouă *Scriptură*
S'o daŭ veşnicieĭ şi vouă.
Să 'nfăşur durerile toate,
In legea stăpână-a luminiĭ,
Să ardă minciuna ce 'nneacă,
Şi sfăşie avîntul cu spiniĭ.
Şi capete sure, pleşuve,
Şi roĭurĭ de tinere feţe,
Şi turme de robĭ fără lege,
Voĭoase pornirĭ să-i resfeţe.
Să spun tuturora, că viaţa,
E-acelor ce ştiŭ s'o înţăleagă,
E'n voĭ. Desgropaţĭ adevărul
Ce doarme 'n fiinţa întreagă.
El singur e regele vostru,
El singur dă roade măreţe,
E fără măsură şi moarte,
Aduce mereŭ tinereţe.

Eu vin să înlănțuĭ de-odată,
Puterile-a tot creatoare,
Puterile firiĭ cu care,
Să nasc alte lumĭ viitoare.
In clipa ce atîrnă plăpîndă,
Şi tremură slabă la geam.
Ca fulguĭ 'ntre două neanturĭ,
Locaş să clădesc unuĭ neam,
Poporul—Copil care'n sdrenţe,
Găseşte cununĭ de 'mpărațĭ,
Poporul—Copil care doarme
Cu fruntea pe stîncĭ în Carpaţĭ.
In liniştea brazilor mîndri,
Din vise să 'nalț curcubee,
Castele și marĭ colonade,
Din vise să 'nnalț Propilee.
Apoĭ în Olimpul acesta,
Ca 'n vechile temple păgîne,
Din marmura albă de gîndurĭ
Să taĭ idealul de mîne.
In umbra coloanelor sfinte,
Să vie 'ngenunchĭ să se'nchine.
Popoare cu buzĭ însetate,
Mereu de Frumos și de Bine.
Atuncĭ să ating cu toĭagul
Uşor ale Arteĭ isvoare,
In valurĭ să curgă armonia
Pe-a voastre simțirĭ arzătoare.
Şi lira eternelor cînturĭ,
De Zeĭ aninată de-o stea,
De mult părăsită acolo,
S'o ĭau, și taină, din ea,
Să smulg veşniciei acordurĭ,
Şi imnuri de proaspătă viață,
Pe coardele lireĭ imense
Să cânte ĭubirea măreață,
Să smulg din cuprinsul tărieĭ
Cunune de fulgere, vouă,
Şi firul cel tors de luceferĭ,
Şi taina cîntărilor nouă.

—„Ce triste sunt clipele noastre!
Ce slabe-s puterile vreriĭ!
Şi ce maĭ căutațĭ fără țintă
In bezna adîncă a dureriĭ?

—„Voĭ toţĭ care-aveţĭ tinereţa,
Ca un diamant sclipitor
In care tot sîngele ferbe,
Ca brio'ntr'un vals rîpitor.
Privițĭ cum ne-aşteaptă *Pegasul*
Cu frîul şi scărĭ de argint,
Privițĭ cum ne chiamă departe
Silfide ce'n păr ne alint,
Intindeţĭ copiiĭ ĭarăşĭ pînza,
Ah! pînza cea scumpa-gîndireĭ
Intindeţĭ acum ĭară-şĭ pînza
Cu aripĭ de foc, a ĭubireĭ,
Copiĭ zămisliţĭ pentru cruce,
In mînĭ cu un ram de măsline.
Voĭ preoţiĭ zileĭ de astăzĭ,
Voĭ regiĭ puteriĭ de mîne,
Intendeţĭ ĭar pînza şi haĭdeţĭ,
Prin asprele porţĭ ale vĭeţiĭ,
Să mergem spre cerurĭ de visurĭ,
Frumoase ca zoriĭ dimĭneţiĭ,
Spre templele soarelui tînăr,
Cu chipurĭ turnate din raze,
Cu pline cîmpii de luceferi,
Cu dulci şi eterne oase.
Iu care cad ritmic pe prundul
Intinselor mărĭ, ca opalul,
Enigme—bolizĭ—nemurire,
Se naşte mereŭ idealul.

Iar şopote triste răsună,
Fiorul prin bolte pătrunde,
El pleacă—o stranie umbră,—
Şi nimenĭ în văĭ nu-i răspunde,
Iar vremile toate porniră,
Să rîdă în hohot sălbatic,
Şi soarele încet se scoboară,
Apune în zărĭ, singuratic.

A. Agapus

ARHIVA CRITICĂ

Arhiva cărților, *Auguste Rodin.* L'Art. Entretiens réunis par Paul Gsell. Tunis. Editeur Bernard Grasset. Prețul 6.60.

Capitolul I, Realizmul în artă. Realizmul în artă nu conzistă în a copia natura cu toate amănunțimile eĭ, ci înseamnă a vedea profund, a reproduce *exact* natura, dar sub înfluența uneĭ *emoțiĭ.* Această concepție realistă în artă, are de efect o metodă realistă. Statuariĭ carĭ așează modelile pe mese sau piedestale în o anumită atitudine a capuluĭ, a torsuluĭ, a mînelor, a picĭoarelor, ajung la rezultate artificiale. Modelele după Rodin, trebuesc lăsate în voe să se miște și statuarul să le contempleze; ĭar dacă vre-o atitudine l'a mișcat în adevăr, modelul să fie reținut în acea atitudine, macheta să fie modelată sub stăpînirea emoțieĭ și numaĭ în urmă, reașezîndu-se modelul în atitudinea precedentă, statuarul, ajutat de machetă și de impresiunea păstrată în memorie, să elaboreze statuea definitivă. Aceasta ar fi metoda realistă.

Capitolul II. Pentru artist totul este frumos în natură. Se întreabă Rodin : ce este *urît* în ordinea lucrurilor reale ? Și respunsul luĭ este : Urît este ceeace-ĭ diform și nesănătos. Dar artistuluĭ nu-ĭ este dat să aleagă numaĭ ceeace *pare* frumos. Artistul știe să treacă peste ceeace pàre ochiuluĭ vulgar urît, și văzînd profund, el, artistul știe să dee *càracter* diformuluĭ și nesănătosuluĭ și astfel dintr'un lucru urît, să facă o operă frumoasă. Exemple ne dă cu prisosință. Exemplu este: L'homme à la houe a luĭ Millet, Une Charogne a luĭ Baudelaire, Iago și Richard al III-lea aĭ luĭ Shakespeare, Neron și Narcis aĭ luĭ Racine.

Dar sfînta Magdalenă a luĭ Donatello? Vestita curtizană de altădată, e acum îmbătrînită, cu trupul sfrijit numaĭ piele și oase cu capul scofîlcit, cu părul odată blond de stele, acum un cîlț lung, încîlcit, lipit de trupu-ĭ pustnic; dar pe fața brazdată de suferințĭ a femeiiĭ, se vede o expresie de mulțumire smerită de starea eĭ respingătoare și uriașa înălțime morală a pustniceĭ urîte, luminează marmora luĭ Donatello cu frumusețe, omenește eternă, a capodoperiĭ.

Dar La Vieille Heaulmière a lui Rodin? Foasta femee adorată, priveşte cu spaimă la trupul eĭ stors de viaţă, la sinii ca buzunarele goale, la pielea sbîrcită a abdomenuluĭ, la braţele şi picioarele ca nişte ciorchine. Antiteza însă, dintre imaginea ideală a eĭ cea de odinioară şi între ea cea de astăzĭ, scufundă urîtul în tristeţa crudă a timpuluĭ, care nu aşteaptă şi ca printr'un fel de alchimie, urîtul se preschimbă în frumos. Dar Piticul luĭ Filip al IV-lea din tabloul luĭ Velasquez? Un pitic caraghios, care stîrneşte rîsul la apariţia luĭ, pieptănat cu breton, cu barbă mare, cu musteţile răsucite, şi cu mînele de copil puse trufaş. Cine l'ar vedea şi n'ar rîde? Dar privească oricine numaĭ ochiĭ luĭ şi va ceti în eĭ toată mizeria acestuĭ suflet, care sufere, că l'a închis D-zeu într'un corp monstruos, şi care plînge că-ĭ condamnat să joace rolul de paiaţă, călcîndu-şĭ peste demnitatea luĭ de om. Acest caraghios, care privit din fugă ne chiamă rîsul pe buze, ne umple de o milă infinită, cînd ne priveşte în ochĭ şi cînd îl înţelegem.

Capitolul III. In capitolul despre modelare, ne spune că viaţa ce respiră statuele antice şi'n primul rînd cele ale luĭ Phidias, se datoreşte feluluĭ de a modela. Anticiĭ ştiĭau să vadă în adîncime, moderniĭ văd în întindere, anticiĭ cunoşteau că secretul sculptureĭ este efectul de luminĭ şi umbre ale modelăriĭ, moderniĭ îl neglijează.

Capitolul IV. Mişcarea. Ca operile plastice să exprime mişcarea, ele trebue să reprezinte tranziţia dintre două stărĭ. Lucrarea trebue să fie astfel, încît privirea să fie atrasă de partea întăiĭ stărĭ şi să sfîrşiască asupra părţiĭ stăriĭ de a doua. Exemple: Marseieza şi Mareşalul Ney, ale luĭ Rude, omul mergînd, Vrîsta de aramă şi sfîntul Ioan Botezătorul, ale luĭ Rodin; dintre tablourĭ: Imbracarea pentru Cytera a luĭ Wateau şi Cursă la Epsom a luĭ Géricault.

Capitolul V. Desemnul şi culoarea. Clasificarea pictorilor în desenatorĭ şi coloriştĭ este, după Rodin, tot ce poate fi maĭ puţin just.

Maĭ aceptabilă i se pare luĭ, clasificarea pictorilor după caracterile lor sufleteştĭ. Astfel: logicianĭ — Holbein şi A. Dürer, sentimentalĭ — Rafael, Corregio şi Andrea del Sarto, vitaliştĭ — Rubens, Velasquez şi Rembrandt ş. a. m. d. Insă Rodin găseşte vane orĭce clasificărĭ, căcĭ după el complexitatea fără margenĭ a arteĭ, n'ar îngădui să fie etichetată ca orĭce substanţă farmaceutică.

Capitolul VI. Frumuseţa femeiĭ. Asupra formelor observă, că femeile meridionale au pieptul tot aşa de larg, ca şi bazinul, că Italiencele samănă cu modelele mediterane ale luĭ Phidias, că femeile septentrionale, între care intră Francezele, Germanele şi Slavele, au pieptul maĭ îngust decît şoldurile şi că cea maĭ pură frumuseţă femenină—care nu ţine decît cîte-va lunĭ— e în vrîsta pubertăţiĭ fecioarelnice, cînd formele nu s'au destins încă.

Ultimele cincĭ capitole: Suflete de odinioară, suflete de astă-zĭ, Gîndirea în artă, Misterul

în artă, Phidias şi Michel Angelo şi Utilitatea artiştilor, prezintă un caracter maĭ special şi prea se ocupă multe paginĭ, pentru a se da din cînd în cînd, cîte o observaţie preţioasă.

Fără să fie nouă, părerile sculptoruluĭ francez, în general acceptibile, sînt disctutabile în particular.

Dintre capitole, cel I al II, III, IV, VIII, IX şi X, sînt în deosebĭ interesante pentru rezolvirea celeĭ maĭ grele— după Meumann — probleme de Estetică: problema creereĭ artistice.

Post-scriptum. A vorbi, în vremea de astăzĭ a inginerilor şi uzinierilor, despre artă este, spune Rodin, tot aşa de straniu ca cum aĭ vedea trecînd un megaterium sau un diplodocus, ziua în ameaza mare, prin mijlocul uliţelor. Mă gîndesc, că cel care a spus aceste vorbe este Rodin; acel care-ĭ proslăvit de contimporaniĭ săĭ, acel care trăeşte în metropola lumiĭ, în Paris, şi mă gîndesc, ce-ar zice oare Rodin, dacă ar trăi aicĭ la noĭ în Romînia, în melancolicul nostru oraş.

Nu ştiu ce-ar spune...

Acuma o lună, s'a deschis la şcoala de Arte-Frumoase din Iaşĭ o expoziţie a doĭ tinerĭ absolvenţĭ în pictură: I. L. Cosmovicĭ şi O. Briese. Briese are lucrărĭ superioare celor şcolăreştĭ, colţurile de natură romantică însă, cu un suflu liric, cu un colorit amoros cu o tehnică exactă, ale luĭ Cozmovicĭ, dovedesc un surprinzător talent de peisagist.

Théodore Rousseau a spus, mi se pare, că pictorul nu crează natura pe pînză, că pe fiecare pînză e un tablou desăvîrşit şi că rămîne pictoruluĭ numaĭ, să rîdice rînd pe rînd voalurile ce-l acopăr.

Briese maĭ are de ridicat voalurĭ; peisagile luĭ Cosmovicĭ însă, sînt clare, proaspăt desvelite.

...Aruncăm de atâtea orĭ epitetul talentat atîtor mediocrităţĭ sau chiar unor nulităţĭ, aşa că ar fi timpul să-l întrebuinţăm odată a cătăriĭ: Cosmovicĭ e un real talent.

Şi totuşĭ cine s'a trudit să viziteze expoziţia *cu intrarea liberă*? Şi ziarele noastre, care relatează toate nimicurile, cîte din ele s'au îndurat să pue cîteva rîndurĭ măcar, pentru expoziţie? Luĭ Rodin, cînd vorbea despre Paris, îĭ dădea mîna să exagereze; dar dacă ar cunoaşte starea artistică din Iaşĭ? Oare ce ar spune? Probabil că n'ar maĭ spune nimic.

Gheorghe Savul

Arhiva revistelor.—*Archiw für slavische Philologie.* Berlin 1911, (Drei und drei sigster Band; erstes und zweites Heft).

Maĭ toate numerele din această revistă conţin cîte ceva interesant, în special pentru fililogie, ĭar uneorĭ şi pentru folkloristica romînă. Aşa numărul de faţă are un articol. „Zur slavischen Wortvorschung“ de St. Mladenov prof. bulgar, în care autorul se ocupă de etimele a şase cuvinte slave între care se află şi unele, întrate în limba română, de ex. *čuma* (=ciumă); grânâ (=pădure, tufiş, huceag; prin derivare: *gîrneț)*; lékâ (=leac, doctorie) şi stopană (=stăpîn). Autorul nu uĭtă să ĭea în considerare formele şi înţele-

surile acelorașĭ cuvinte în limba romînă.

E interesant deasemenea articolul „Beiträge zur historischen Dialektologie“ de Dr. Fr. Fancev. Autorul se ocupă de elementele străine din dialectele serbokroate, în numărul de faţă în special de elementele maghiare orĭ elementele străine luate prin maghiarĭ. In lista de cuvinte, pe care o extrage autorul din diferite dicţionare sîrbeștĭ, se află unele pe care le avem și noĭ în limba noastră, și ceĭa ce e maĭ important, e că le avem într'o formă slavizată. De ex.:

Cantuvati din ungur. *bantalam* rom.=a bîntui.

Maĭ sînt și alte exemple de acest fel unele maĭ importante, altele maĭ puţin importante.

Pentru indogermaniștĭ, dar și pentru cel ce s'ar ocupa cu lucrărĭ asupra numirilor de localităţĭ, rîurĭ etc, ĭ-ar folosi în oarecare măsură articolul profesoruluĭ rus din Petersburg, Šachmatov „Zu den ältesten slavisch-keltischen Beziehungen“ (Herrn Akademiker Th. Korsch dewidmet).

Autorul analizează elementele lingvistice comune limbelor slave și celtice dînd exemple din dicţionar orĭ din nomenclatura de persoane și de localităţĭ. La sfîrșit dă o listă de cuvinte slave, pe care le derivă din radicale celtice. Intre aceste sînt și cuvintele slave din lb. romînă:

(=coteţ);
(=slugă); (=ţilc) și cuv. latin din limbile slavice
lat. *Compater Cumătru.*

„*Typische Zahlen in der sorbischen (wendischen) Volksdichtung*“ de V. G. Schwela. Autorul tratează același subiect, tratat și de Hîjdău destul de pe larg în „*Cuvinte din Bătrînĭ*“, anume despre tradiţiile populare relativ la numere la slaviĭ *Sîrbĭ lujicĭ* (Lausitzer Serben) din Lausitz Germania.

Bazat pe cercetărĭ laborioase folkloristice, autorul găsește că numerele în literatura populară wendică sînt legate de anumite stărĭ sufleteștĭ. Așa de ex. numărul *treĭ* joacă un rol foarte important în diversele producţiĭ ale fantazieĭ bogate populare și în genere e un număr al succesuluĭ, al speranţeĭ, al bucurieĭ; *șapte* e numărul cel maĭ mare de anĭ vitregĭ aĭ eroilor din poveștĭ sau balade; *doĭ și patru* se leagă maĭ ales de motive vesele: ĭubire fericită, glumă etc.; *unul* e termenul obișnuit dat eroilor din poveștĭ orĭ balade pentru aducerea la îndeplinire a uneĭ acţiunĭ oare-care; *cincĭ* și *șase* n'au o întrebuinţare determinată; *nouă* e numărul nefericireĭ, al morţeĭ (ca *treĭ-spre-zece* la alte popoare) *douăspȷezece* e ora de mĭez de noapte; *treisprezece* nu joacă nicĭ un rol, ceĭace e foarte curios.

Pentru a arăta *mulţimea, numărul mare* de lucrurĭ, servesc maĭ cu seamă numerele: 30; 33; 40; 44; 60; 80; 90; 99; 3000; 400 și 1000.

Autorul dă multe exemple din literatura populară wendică. E important de notat că și poporul sîrbilor lujicĭ are o „poveste a numerelor“ foarte apropiată de cele citate de Hîjdău (cf. Cuv. din bătrînĭ). O redau în traducere romînească (din nemţește):

Spune-mĭ din carte, ia spune-mĭ
Ce sînt doisprezece, doisprezece ?
Doisprezece sînt apostoliĭ,
Unsprezece sînt planetele.
Zece îs poruncele luĭ D-zeu :
Nouă sînt perechile de îngerĭ ;
Opt sînt căile îndurăriĭ ;
Șapte îs harurile cereștĭ.
Șase ulcioarele de piatră din casa unde
a fost nunta în Cana Galileia :
Cincĭ sînt fecioarele înțelepte ;
Patru evangheliștiĭ,
Treĭ patriarhiĭ,
Doĭ au fost izgonițĭ din grădina
Domnuluĭ.
Unul este adevăratul Dumnezeu de la
muntele Sinaĭ.

Restul revisteĭ interesează maĭ mult pe cititoriĭ specialiștĭ.

T. Hongot

Arhiva revistilor. Buletinul comisiunii monumentelor istorice. Fascicola 15.—*Virg. Drăghiceanu* : *Biserica din Rămeștiĭ-Vîlceĭ.*—O ctitorie mitropolitană. E un tip de biserică olteană caracteristică prin adăugarea la cupola (leutralbau) bizantină a unuĭ turn de clopote (Thurmbau) occidental, tip care se întâlnește rar în Valahia și des în Serbia Banat și Oltenia. El își are origina în Serbia și este datorit influențiĭ catolice. Forma bisericeĭ e de cruce, ca sinurile pentagonale și altarul eptagonal. O ușă cu două ferestre desparte pronaosal de naos. La exterior deasupra ciubucului este un singur șir de ocnițe cu arcurĭ duble. După tradiția bizantină, piatra de construcție este tuf-calcarul.

I. D. Trajanescu : *Biserica din Popeștĭ-Vlașca.*—Biserica e zidită sub domnia luĭ Const. Basarab, de jupanul Cîrstea vel Vistier și de jupâneasa Ilinca. Clădirea nu are sinuri, pronaosul e despărțit de naos prin zidăriĭ în formă de cruce, soclul bisericiĭ e din cărămizĭ rotunzite, ferestrele cu rama de piatră și în formă de acoladă la partea superioară, brâul și cornișa sunt formate din cărămizĭ așezate pe colț și pe lat.

GH. S.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚEI ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

ANUL AL XXII-lea—1911

Literatură

Istorie și Critică Literară

Istoria arteĭ şi Critica artistică

Istorie

Economie, sociologie, psihologie

Filologie

Folklor

Ştiinţĭ şi discuţiĭ ştiinţifice

Documente

Dărĭ de samă

Pentru orĭce priveşte redacţia şi ad-ţia, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu profesor, Iaşĭ.

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei“

Președinte: **Teodor T. Burada,** Secretar, *A. D. Atanasiu,*

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Bele-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, prof. școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publ., artist, prof., membru coresp. Academiei.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul Mănăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescul, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor, avocat.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanu, publicist, avocat, subdir. Biblioteca Iași
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C. Moruzi, publicist.
Mihail Lungeanu, magistrat, publicist.
Dr. Georges Mileticiu, medic șef al spital. Madona Dudu, Craiova
Vl. Mironescu, arhitect, publicist. Bucureștĭ.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al penetenc. Focșanĭ.
Dr. T. Nicolau, profesor, director liceul Internat.
Dr. G. Pascu, public., f. subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iașĭ.
D. Pompeĭ, profesor universitar.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureștĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist, Bacău
Gh. Sarul.
Romulus Serastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi pictor, fost director Artelor Frumoase Iașĭ.
Dr. M. Strajan, profesor, etc. Craiova.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Tehodorian, publicist, funcționar.
Mihaĭ Tomida, profesor liceul Național.
Riria Xenopol publicistă.
A. D. Xenopol prof. universitar, membru al Institutuluĭ de Franța, Membru al Academieĭ Romîne, etc. etc.
A. Philippide, prof. universitar, Membru al Academieĭ, etc.
D-na Laura Zaharia, profesoară.
N. Zaharia, publicist. Bucureștĭ.

Membri corespondenți

Dr. Ladislau Thot, membru al maĭ multor societățĭ științifice și literare Ujphest.

INŞTIINŢĂRI:

Din cauza materieĭ prea multă d-niĭ colaboratorĭ sunt rugaţĭ a îngădui.

*

Revista apare lunar, afară de vacanţă, Iulie şi August.

*

Pentru numere vechĭ şi volume din anii trecuţĭ, a se adresa ad-ţieĭ.

Avem cîte-va colecţiĭ complecte dela anul I până la al XXII-lea.

Administraţia dispune de numere vechĭ şi noĭ din Arhiva şi le trimite gratis, la cerere, abonaţilor cărora le lipsesc, dacă au plătit abonamentul.

* * *

PREMII

„Arhiva" acordă abonaţilor eĭ următoarele premiĭ cu începere de la 1 Ian. 1911:

1) **Un abonament premiu** *sau* **valoarea în banĭ**, *aceluĭ care face şase abonamente pe an, şi va trimite costul lor administraţieĭ.*

2) *Aceluĭ care face 20 abonamente, în aceleaş condiţiunĭ* **patru abonamente premiu** *sau* **valoarea în banĭ.**

3) *Toţĭ abonaţiĭ care vor plăti direct administraţieĭ abonamentul în cele treĭ lunĭ de la începutul anuluĭ, vor concura la* **10 abonamente,** *premiĭ din „Arhiva" din diferiţĭ anĭ din urmă, sau la 10 volume din revista „Arta Romînă" pe diferiţĭ anĭ.*

4) *Toţĭ abonaţiĭ, care vor trimite abonamentul direct administraţieĭ în cele treĭ lunĭ dela începutul fiecăruĭ an, cu începere din Ianuarie 1911, dup 6 anĭ, adică pe al 7-lea,* **vor avea abonamentul pe un an, ca gratificaţie.**

Premiile pe 1911 se vor trimite odată cu numărul de Ianuarie pe 1912 abonaţilor în drept.

ADMINISTRAŢIA

Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu. et Co. (vis-à-vis de Mitropolie)